

Aleg. 22.

SPRAWOZDANIE

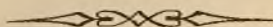
Z CZYNNOŚCI

WYDZIAŁU KRAJOWEGO

za czas

od 1. lipca 1889 do końca czerwca 1890 roku

z alegatami 1—30 i z indeksem.

25 1116

PLANTING

REVISED

WYOMING

BY THE STATE OF WYOMING

1890

I N D E K S

do sprawozdania z czynności Wydziału krajowego za czas od 1. lipca 1889
po koniec czerwca 1890 r.

	Strona
A dres z powodu zaślubin Najd. Arcyksiężniczki Maryi Waleryi	61
— do księdza kardynała Dunajewskiego	65
Ankieta w sprawie gorzelniczej i teatralnej	31, 71
Archiwa aktów grodzkich i ziemskich	71
Asekuracja przymusowa od ognia	17
— od wypadków dla robotników przy drogach kraj.	170
B iuro statystyczne i statystyka drogowa	56, 157, 173
Bursa Tow. pomocy naukowej we Lwowie	74
Bydło — waga na targach, oglądacze, zaraza	9, 10, 182
— (ob. Drzewnych).	
C horych ruch w szpitalach	180, 210
Cymentnicza służba	55
D odatki do podatków na potrzeby gminne	17
Dojazdy kolejowe publiczne	139—141
Doświadczalne stacje	55
Drogi gminne i powiatowe, kontrola subwencyonowanych	131, 160, 171, 172
— — — fundusz pożyczkowy na poprawę	136
— — — funduszków ewidencya	138
Drogi krajowe, konserwacja i nowe budowy	126
— — rekonstrukcyje	157
— — (ob. Asekuracja, Most, Myta, Petycyje).	
Drogowa statystyka	157, 173
Drogowe roboty dla nastręczenia ludności zarobku	172
Drogowej ustawy reforma, zasady	142, 153—157
Drzewnych wiór wyrób pod ściółkę dla bydła	39
E gzekucya polityczna dla gminnych kas pożyczkowych	11
Elementarne klęski, wsparcia	24, 221, 223
Emerytalny fundusz szkolny	100
Etat urzędników Wydziału krajowego — zmiany osób	66
— służby przy drogach krajowych i reorganizacya teźże	129, 131, 168

	Strona
Finansowe sprawy	23
Fundacya Lewińskiego dla włościan	21
— Głowińskiego, Winniki czynsz propinac. zaległy	77—80
— Koswitzky'ego dla skazańców poprawionych	230
— Skarbka hr. Stanisława i Helclów	84
— dla rękodzielników i przemysłowców	49—51
— Macierz polska i dra Malinowskiego	84, 85
Fundacye stypendyjne, dopiero aktywowane i nowo powstałe	86—89
— — stan majątku	90
Fundusz szkolny krajowy emerytalny , ...	100
— szkół ludowych z r. 1872.	107
— krajowy przemysłowy	51
Fundusze pożyczkowe dróg gminnych	136
Giełda zbożowa — zmiana statutów	41
Głowińskiego fundacya — zaległy czynsz z propinacyi w Winnikach	77—80
Gminna reforma dla miast	12
Gospodarstwo rolne i leśne	24
Górnictwo sprawy	55
Gorzelnictwo — ankieta krajowa do zmiany ustawy	31—36
Helclów imienia dom ubogich w Krakowie	84
Hypoteczne (ob. Księgi).	
Internaty dla uczniów seminariów nauczycielskich	72—74
Izraelickie szkoły w Brodach i Stanisławowie	99—100
Koleje żelazne (ob. Dojazdy, Taryfy).	
— — lokalne	173—176
— — projektowane i reambulacya nowych linii	114, 176
Kółka rolnicze — fundusz pożyczkowy	30
Komisya przemysłowa	51
Kopytkowe w miastach — kontrola poboru	169
Kraszewskiego J. J. zbiory naukowe	76
Krochmalarnie	36
Księgi gruntowe — ułatwienia wpisów	227
Kulparkowski zakład obłąkanych	197—209
Kultura krajowa — subwencye	26
Lnu i konopi uprawa	25
Łowiectwo — projekt ustawy	221
Macierz Polska i dr. Malinowskiego fundacye	84, 85
Miickiewicza Adama przewiezienie zwłok na Wawel	62
Młodzież kształcąca się — zasiłki	68
Most na Dunajcu pod Kurowem i na Prucie między Delatynem a Zarzeczem	170

	Strona
Myszy polnych tępienie	28
Myta na drogach kraj. — obniżenie dochodów	131, 168
N abiałowe gospodarstwo	27
Nadzór nad gminami	19
Nauczyciele wędrowni rolnictwa	24
O bląkanych zakład na Kulparkowie	197—209
Opodatkowanie (ob. Towarzystw).	
Ordynacya wyborcza dla miast i krajowa	8, 228
Ossolińskich zakład narodowy	80—84
P etycyje i uchwały przekazane Wydziałowi krajowemu,	
— — o utworzenie samoistnych gmin	6, 9, 12
— — w innych sprawach gminnych	7, 17, 220
— — o dodatki gminne nad 50%	17
— — spowodowane nieurodzajem	24, 172
— — w sprawach przemysłowych i kultury krajowej	41—49
— — „ edukacyjnych i szkolnych	77, 93—98
— — „ szpitalnych, zaopatrzenia	183
— — drogowych i komunikacyjnych	110—126
— — terytoryalnych, sądowych i innych	220
Poczta, nowe urzęda i stacye telegrafu	176
Podatki — budynków uwolnienie (ob. Ułgi)	13
Podatkowych urzędów pomnożenie	229
Podręczniki szkolne — dla szkół średnich	92
— dla pisarzy gminnych	8
Pogorzelnicy — zapomogi	221, 223
Pospolite ruszenie — uwolnienia	230
Pożarnych straży związek krajowy	16
Pożary — regulacya spalonych miast	21
Prostytucyi uregulowanie	183
Przemysł — (ob. Ułgi).	
— sprawa dostaw dla władz państwowych	53
R ad szkolnych okręgowych zaliczki i rachunki	101
Ruch chorych i wydatki szpitalne	180, 210
Rybactwo — ustawa, mapa ryb krajowych	29
S anitarne wydatki	179
Sankcya uchwał i ustaw	4, 23, 61, 109, 219
Sądowe postępowanie w sprawach niespornych	224
Sejm zmiany w składzie	65
Sól — magazyny powiatowe	10
Stacya doświadczalna mechaniczno technologiczna	55
Statystyczne biura	56
Straży pożarnych Związek krajowy	16

Stypendya dla uczniów szkoły kucia koni	26
— rzemieślników i przemysłowców	49—51
— (ob. Fundacye)	
Szczepienie ochronne, dostawa krowianki	181, 184
Szkolne sprawy i fundusze	92—107
Szkoły rolnicze niższe	25
Szpitałe krajowe we Lwowie i Krakowie	185, 191
— prowincjonalne, budowa nowych	182—183
— — — — — ruch chorych i wydatki	210—215
— zakłady subwencyonowane	215—217
Sztuk pięknych szkoła w Krakowie	74
T argi bydłęce, zaprowadzenie wagi	9
Taryfy kolejowe	112
Teatr polski i ruski (ob. Ankieta)	69
Terytoryalny podział, petycye i uchwały	219, 225
Tępienie myszy polnych	28
Towarzystw zarobkowych opodatkowanie	52
Trawa w rowach przydrożnych	131
Tytoniu uprawa	41
Tyfus plamisty we Lwowie i w Krakowie	182
U chwały i ustawy: sankcyonowane	4, 23, 61, 109, 219
— — — — — dotąd nie sankcyonowane	4
— — — — — którym sankcyi odmówiono	5
Ulgi podatkowe dla nowych zakładów przemysłowych	53
Ustawa finansowa i uchwały w sprawach finansowych	23—24
— o swojszczyźnie	226
— drogowa, reforma	142, 153—157
W ychodźtwa z kraju — o zapobieganiu	222
Wydział krajowy — zmiany w etacie urzędników	66
— — — — — w stanie służby przy drogach kraj.	129
— — — — — emerytów i pensyonistek	67
Wystawa rolniczo-leśna	41
Z alesienie nieużytków i wydmisk	27
Zaliczki i rachunki rad szkolnych okręgowych	101—105
Zaślubiny arcyksiężniczki Maryi Waleryi	61
Zdrowia publicznego służba w gminach	181
— — — — — wydatki	179
Zaraza bydłęca	182
Zybliekiewicza ś. p. marszałka grobowiec	75
Ż andarmerya — budowa koszar we Lwowie	220
— — — — — nowe posterunki	231
— — — — — podwyższenie noclegowego	227

SPRAWOZDANIE
WYDZIAŁU KRAJOWEGO
z czynności swoich urzędowych.

Wysoki Sejmie!

W myśl postanowień §. 26. statutu krajowego przedkłada Wydział krajowy sprawozdanie z czynności swoich za czas od 1. lipca 1889 do końca czerwca 1890.

REVISED EDITION

WYBURN L. KRAVITZ

Author of "The Art of Writing"

Chicago, Ill.

Departament I.

Szef departamentu : Dr Józef Wereszczyński, Członek Wydziału krajowego.

Na wstępie tego sprawozdania zaznaczyć należy, że do departamentu I-go, w którego zakres wchodzi sprawy nadzoru reprezentacyj powiatowych i gmin, rozporządzeniem prezydialnem J. E. Marszałka krajowego z dnia 26. listopada 1889 l. 57 przydzielone zostały z dniem 29. listopada 1889 następujące sprawy, które były poprzednio pod kierownictwem departamentu IV-go a w szczególności:

- A. a) Sprawy melioracyjne, sprawy biura melioracyjnego, jego organizacya i sprawy personalne funkcyonaryuszy tego biura;
- b) obserwacye ombrometryczne i wodoskazowe;
- c) sprawy regulacyi rzek (subwencyonowanie i nadzór) a to:
  - α) zostających pod wyjączną pieczę państwa;
  - β) niespławnych tak zwanych funduszowych i
  - γ) mniejszych rzek i potoków;
- d) studia i roboty przygotowawcze dla robót melioracyjnych, wykonywanych na podstawie państwowej ustawy melioracyjnej, oraz dla drobnych melioracyj, korzystających z państwowej dotacyi melioracyjnej;
- e) sprawy udzielania pomocy technicznej dla właścicieli gruntów przy przeprowadzaniu osuszania rowami, drenowania i nawodniania;
- f) badanie torfowisk i kultura torfów.
- B. Sprawy odnoszące się do szkół rolniczych:
  - a) szkoły rolniczej wyższej i niższej w Dublanach, tudzież folwarku dublańskiego;
  - b) kursu gorzelniczego w Dublanach;
  - c) średniej szkoły rolniczej w Czernichowie, tudzież folwarku czernichowskiego.
- C. Sprawy odnoszące się do urządzenia domów składowych we Lwowie i w Krakowie.

Ze względu więc, że pod kierownictwem departamentu I-go zostające sprawy dzielą się na cztery odrębne kategorie, Wydział krajowy zdaje sprawę oddzielnie z każdego działu czynności departamentu I-szego, z których I-szy dział obejmuje sprawy powiatowe i gminne, II-gi melioracyjne, III-ci publicznych domów składowych i w końcu IV-ty dział który dotyczy szkoły rolniczej wyższej i niższej w Dublanach, tudzież średniej szkoły rolniczej w Czernichowie.

Ponieważ sprawy odnoszące się do czynności departamentu I. Wydziału krajowego w dziale II., III. i IV. będą przedmiotem osobnych sprawozdań, zatem Wydział krajowy ogranicza się na tem miejscu do przedstawienia swych czynności w dziale administracyi powiatowej i gminnej.

Sprawy gminne.

A. Ustawy i uchwały podlegające Najwyższej sankcyi:

Następujące przez Wysoki Sejm na ostatniej sesyi uchwalone ustawy otrzymały Najwyższą sankcyę:

Ustawy i uchwały sankcyonowane.

1. Ustawa zezwalająca gminie miasta Jarosławia na pobór opłaty od piwa przez lat 6.
2. Ustawa nadająca gminie miasta Gorlice prawo do poboru opłaty od psów przez lat 10.
3. Uchwała zezwalająca gminie miasta Kosów na pobór 100% dodatku dla podatku konsumcyjnego od mięsa i wina przez lat 6.
4. Uchwała zezwalająca gminie Kołaczyce pobierać dodatek do podatku konsumcyjnego od wina w wysokości 85% przez lat 10.
5. Ustawa zezwalająca gminie Sambor na pobór opłat od piwa miodu i napojów spirytusowych przez lat 5.
6. Ustawa o pborze gminnej opłaty od psów w obrębie gminy miasta L w o w a.
7. Ustawa o wyłączeniu przysiółka Ładocka góra ze związku gminy Radocza i wcieleniu go do gminy Wysoka w powiecie wadowickim.

Ustawy przez Wys. Sejm uchwalone dotychczas niesankcyonowane:

Ustawy jeszcze nie sankcyonowane.

1. Ustawa zaprowadzająca przymusowe ubezpieczenie od ognia w całym kraju.

Projekt tej ustawy, uchwalony przez Wys. Sejm na posiedzeniu z 19. stycznia 1888, przesłany został Prezydium c. k. Namiestnictwa pismem Marszałka krajowego z dnia 19. stycznia 1888 r. l. 1411/S.

Ponieważ Wydział krajowy nie otrzymał dotychczas żadnego zawiadomienia, czy i co Wysoki c. k. Rząd postanowił w tej mierze, przeto odezwą z 1. sierpnia r. b. L. W. kr. 34.073 odniósł się w tym celu z zapytaniem. Do chwili zamknięcia tego sprawozdania odpowiedź nie nadeszła.

2. Ustawa o wyłączeniu kolonii Unterbergen ze związku gminy Podbereźce a połączeniu jej z gminą Weinbergen w powiecie lwowskim, uchwalona przez Wys. Sejm dnia 14. stycznia 1889.

W sprawie tej zażądało Prezydium c. k. Namiestnictwa pismem z d. 23. lutego 1889 l. 1221/pr. aktów przedmiotowych, które przy odezwie tutejszej z 27. lutego 1889 l. 8695 przesłane zostały.

Na zapytanie z d. 20. sierpnia 1890 l. 36.167, jaki obrót sprawa wzięła, nie otrzymał Wydział krajowy dotychczas odpowiedzi.

3. Ustawa zezwalająca gminie miasteczka Bukaczowce pobierać opłatę placowego od przypędzonych na jarmarki zwierząt domowych.

Odezwą z d. 10. stycznia b. r. l. 10/pr. oznajmiło c. k. Prezydium Namiestnictwa wskutek polecenia Ministerstwa spraw wewnętrznych, że przyzwalanie na tego rodzaju opłaty targowe należy do kompetencyi c. k. władz politycznych.

4. Ustawa, mocą której przysiółek Łętków ma być wyłączonym ze związku gminy Trójcy, a wcielonym do gminy Toporowa w powiecie brodzkim.

Wskutek odezwy Prezydyum c. k. Namiestnictwa z 30. maja b. r. l. 5779 udzielono dodatkowych wyjaśnień.

5. Ustawa co do wyłączenia przysiółka „Chatki“ ze związku gminy „Jastrzębków“ a przyłączenia go do gminy Sroki w powiecie lwowskim.

Pismem z 11. maja b. r. l. 5053/pr. wezwało Prezydyum c. k. Namiestnictwa o zarządzenie dodatkowego przesłuchania tych właścicieli gruntowych, którzy przy zawarciu dotyczącej ugody między gminami wyżej wspomnianymi zostali pominięci.

Uzupełnienie to przedłożyliśmy przy odezwie swej z 6. lipca b. r. do l. 27.813.

W końcu następane ustawy nie otrzymały Najwyższej sankcyi:

Ustawy, którym Najwyższej sankcyi odmówiono.

1. Ustawie o zezwoleniu gminie miasta Biecza na pobór opłat od piwa i napojów spirytusowych.

Odezwą z d. 14. marca b. r. l. 2706/pr. Prezydyum c. k. Namiestnictwa zawiadomiło Wydział krajowy, że Jego Ces. i Król Apostolska Mość Najwyższem postanowieniem z d. 22. lutego b. r. nie raczył udzielić Najwyższej sankcyi uchwalonemu przez Sejm krajowy projektowi ustawy o udzieleniu gminie miasta Biecza pozwolenia na pobór opłat od piwa i napojów spirytusowych, upoważniając J. E. p. Ministra spr. wewn. do podania powodów tej Najwyższej odmowy, które są następujące:

„Obok istniejącego już obciążenia napojów spirytusowych różnemi znacznemi opłatami, zachodzi jeszcze i ta przeszkoda, że względ na interes państwa jakoteż kraju, poręczającego oprocentowanie i umorzenie obligacyj propinacyjnych, jak niemniej względ na interes konsumentów, nie pozwalają na podwyższenie opłat gminnych od napojów, z wyjątkiem wypadku koniecznej potrzeby.

Takiej koniecznej potrzeby nie ma obecnie, albowiem gminie tej, znajdującej się w korzystnych stosunkach majątkowych, która pobierała dotąd z dzierżawy swego prawa propinacyi wraz z dotychczasowemi opłatami od napojów roczny czynsz w kwocie 2.800 zł., przypada tytułem 4°/_o odsetek od przyznanego kapitału wynagrodzenia za zniesienie prawa propinacyi rocznie kwota 1.256 zł., zaś pobory z dotychczasowych opłat od napojów, także nadal pozostają i mimo zniesienia prawa propinacyi ma powyższa gmina widoki na dalsze dochody z tego prawa, gdyż nie wahała się obecnie to prawo propinacyi wziąć w dzierżawę od c. k. Dyrekcyi propinacyjnej na czas od 1890 do 1895 nawet za czynsz roczny w kwocie 4.500 zł.“

2. Ustawie o pisarzach gminnych w gminach wiejskich.

Powody odmówienia Najwyższej sankcyi uchwalonemu przez Wysoki Sejm projektowi ustawy o pisarzach gminnych w gminach wiejskich, udzielone nam odezwą Prezydyum c. k. Namiestnictwa z d. 6. lutego b. r. l. 1.212/pr. podajemy w dosłownym odpisie jak alegat 1.

Alegat 1.

3. Ustawie o zezwoleniu gminie miasta Leżajska na pobór opłat od piwa i napojów spirytusowych.

Odmowa Najwyższej sankcyi dla pomienionej ustawy nastąpiła z tych samych względów wyżej pod poz. 1. przytoczonych, jak niemniej z uwagi, że gmina ta, której tytułem 4°/_o odsetek od przyznanego kapi-

tału wynagrodzenia za zniesienie^o prawo propinacyi rocznie kwota 1.490 zł. przypada, prawo propinacyi, za dzierżawę którego przedtem roczny czynsz w kwocie 4.780 zł. pobierała, na rok 1890 za znacznie niższy czynsz, gdyż tylko w kwocie 2.540 zł. od c. k. Dyrekcji funduszu propinacyjnego sama w dzierżawę wzięła, z dzierżawy tej zatem znacznego zysku może się spodziewać tak, że nie powinna na razie doznać ubytku w dochodach gminnych.

O tem zawiadomiło nas Prezydium c. k. Namiestnictwa odezwą z 11 marca b. r. l. 2.204/pr.

B) Uchwały sejmowe niepodlegające Najwyższej sankcyi i sprawy Wydziałowi krajowemu przekazane i polecane :

Petycyę gospodarzy Berezowa średniego o oddzielenie ich od gminy Berezowa wyżnego w powiecie kołomyjskim.

Na posiedzeniu z d. 26. listopada 1889 przekazał Wysoki Sejm wszystkie niezadowolone przez Sejm petycyę Wydziałowi krajowemu do załatwienia, a między innymi także petycyę mieszkańców osady Berezowa średniego o oddzielenie jej od gminy Berezowa wyżnego.

W wykonaniu tego polecenia Wydział krajowy po zbadaniu aktów przedmiotowych i stanu rzeczy na miejscu przez komisję ze swego ramienia delegowaną, uchwałą z d. 25. czerwca b. r. (LW. kr. 26.771) orzekł co następuje:

Zważywszy na okoliczność, że Rada gminna Berezowa sprzeciwia się stanowczo mimo kilkakrotnego tentowania ugody, nietylko oddzieleniu Berezowa średniego od Berezowa wyżnego, ale o co najwięcej się rozchodzi i rozdziałowi majątku gminnego pomiędzy obie osady, bez którego rozdziału i mowy nie ma o podziale dotychczasowej administracyjnej gminy na dwie samoistne gminy;

zważywszy, że majątek ziemski gminy, jako takiej, wykazany w inwentarzu, jest, jak to dochodzenie na miejscu wykazało, w znacznej części przez członków gminy rozszarpany i że potrzeba przedewszystkiem, zanimby o jakimś podziale pomyśleć można, ścisłego, dłużej trwającego dochodzenia, co z tego majątku pozostało i w jaki sposób przywłaszczone części odebrane być mogą;

zważywszy następnie :

że oddzielenie Berezowa średniego od Berezowa wyżnego nie jest wcale administracyjną koniecznością, albowiem pomiędzy obu osadami łączącemi się ściśle w środkowych punktach (jak to mapa katastralna udowodnia), nie ma żadnych poważnych przeszkód komunikacyjnych, jak n. p. rzeki, góry, parowy i t. d., któreby wzajemną komunikacyę i połączenie utrudniały;

zważywszy w końcu,

że administracya kraju musi dążyć do łączenia i wzmacniania gmin, a nie do rozdrabniania takowych, Wydział krajowy nie może przychylić się do prośby niektórych członków gminy Berezowa średniego i nie może przedstawić Wysokiemu Sejmowi wniosku na rozdzielenie.

O tej decyzyi zawiadomił Wydział krajowy, kołomyjski Wydział powiatowy reskryptem z 25. czerwca r. b. L. 26771/890.

Petycyę osady Wiszenka mała powiatu Gródek o oddzielenie jej od gminy Wiszenki wielkiej.

Uchwałą z dnia 24. stycznia 1887 przekazał Wysoki Sejm Wydziałowi krajowemu do załatwienia także petycyę osady Wiszenki małej, o oddzielenie tejże od gminy Wiszenki wielkiej.

O stanie sprawy powyższej złożyliśmy relację w zeszłorocznym sprawozdaniu ogólnem, który to stan dotychczas w niczem nie zmienił, albowiem Wydział powiatowy w Gródku nie nadesłał jeszcze potrzebnych wyjaśnień, zażądanych reskryptem z 21. grudnia 1889 i 18. czerwca 1890.

Petycja członków gminy Rata powiatu rawskiego o wyłączenie jej ze związku gminy Rawy i utworzenie samoistnej gminy.

Na posiedzeniu z dnia 24. stycznia 1887 przekazał Wysoki Sejm niezałatwioną petycją w Sejmie w sprawie obok wymienionej — Wydziałowi krajowemu do załatwienia.

Stan tej sprawy podany był w zeszłorocznym sprawozdaniu z czynności; obecnie zaś nadmieniamy, że akty przedłożone przez Wydział powiatowy w Rawie udzieliliśmy c. k. władzy politycznej do objawienia zdania odezwą z 21. sierpnia r. b. l. 34831.

Petycja gminy Medenice i innych, o wyjednanie u c. k. Rządu koncesyi na otwarczenie apteki w Medenicach.

W zeszłorocznym sprawozdaniu z czynności podaliśmy do wiadomości Wysokiego Sejmu, że sprawa o otwarczenie apteki w Medenicach jest przedmiotem badań c. k. Rządu w toku będących.

Obecnie tylko tyle nadmienić możemy, że na ponowne zapytania nasze z 21. stycznia i 19. kwietnia r. b. l. 56650/89 i 13661/90 otrzymaliśmy odezwą z 15. maja r. b. l. 29742/pr. (L. W. kr. 21475/90) z Prezydium c. k. Namiestnictwa odpowiedź tej treści:

„że z powodu nie dawno zaszłej śmierci chirurga Honiga w Medenicach, który utrzymywał tamże aptekę domową i spowodowanej tem zmiany miejscowych stosunków, musiano reskryptem z 22. marca r. b. l. 88753 zarządzić w sprawie projektowanego otwarcia samoistnej publicznej apteki w Medenicach, ponownie dodatkowe dochodzenia za pośrednictwem c. k. starostwa w Drohobyczcu, które dotychczas nie przedłożyło rezultatu odnośnych badań“.

Petycja mieszkańców przysiółka Cuculin w powiecie kołomyjskim, o wyłączenie go ze związku gminy Siemakowce nad Prutem.

W wykonaniu uchwały z 10. września 1883, którą Wysoki Sejm polecił Wydziałowi krajowemu ponowne zbadanie sprawy, odnoszącej się do wyłączenia przysiółka Cuculin ze związku gminy Siemakowce i utworzenia zeń samoistnej gminy, Wydział krajowy zebrał już potrzebne dane i przedkłada stosowne wnioski w osobnem sprawozdaniu.

Petycja Jana Moroza z Woli Małnowskiej, powiatu Mościska w sprawie tamtejszego naczelnika gminy.

W wykonaniu uchwały Wysokiego Sejmu z 17. stycznia 1888 r. w sprawie obok wymienionej petycji, Wydział krajowy zarządził przez Wydział powiatowy w Mościskach dochodzenie w tej mierze, a wynik tego sprawozdaniem z d. 18. kwietnia r. b. l. 3072 nam przedłożony, wykazał pewne braki funduszków gminnych, spowodowane przez Stefana Petyka, naczelnika gminy Woli Małnowskiej.

Wskutek tego Wydział krajowy uznał za wskazane wdrożenie dochodzenia sądowo-karnego i w tym celu odniósł się do c. k. Prokuratury państwa w Przemyślu odezwą z dnia 6. czerwca r. b. l. 18204 przy udzieleniu aktów przedmiotowych.

Petycja gminy miasta Podgórze w sprawie policji miejscowej.

W zeszłorocznym sprawozdaniu z czynności Wydział krajowy przedstawił Wysokiemu Sejmowi stan sprawy gminy Podgórze w przedmiocie policji miejscowej; obecnie zaś dodatkowo zaznaczamy, że odezwą z 20. sierpnia r. b. l. 36.160 udaliśmy się ponownie do Prezydium c. k. Namiestnictwa o zawiadomienie, czy w tej sprawie powzięto jakie postanowienie ze strony c. k. Rządu.

Uchwała w sprawie ordynacji wyborczej dla 30 znaczniejszych miast.

W wykonaniu uchwały Wysokiego Sejmu z 5. października 1888. polecającej Wydziałowi krajowemu opracowanie rzeczonyj ordynacji wyborczej, Wydział krajowy oznajmia, że projekt takiej ordynacji wyborczej wygotowany został przez biuro departamentu I.

Ze względu jednak na wielką doniosłość przedmiotu postanowił Wydział krajowy projekt ten poddać poprzednio rozbirowi i ocenieniu ankiety.

Ankieta powyższa złożona z 6 członków odbyła w dniach 26. września i 1. października z. r. trzy posiedzenia, w których wzięli udział wszyscy zaproszeni członkowie pod przewodnictwem ówczesnego Szefa departamentu I.

W szczegółowej dyskusji nad projektem postawili członkowie ankiety cały szereg wniosków dążących do zmiany obecnie obowiązujących postanowień ordynacji wyborczej, szczególnie pod względem podziału na koła wyborcze.

Który z tych wniosków wyczerpujących wszystkie alternatywy jest ze względu na interesa kraju odpowiedniejszy, to ocenić można tylko z tabel statystycznych, sporządzonych na podstawie dokonanych wyborów. Z tych powodów uznała ankieta jednogłośnie potrzebę sporządzenia takich tabel przez biuro statystyczne. Wypracowanie tych zestawień statystycznych, wymagające dłuższego czasu, jest w toku.

Dodać do tego należy że przedkładanie aktów wyborczych przez gminy opóźnia się, a to w skutek protestów zanoszonych przeciw dokonanym wyborom.

Petycja gminy Krówniki powiatu Przemyśl o użycie dochodu gminy za najem pastwiska.

Sprawa gminy Krówniki o uwolnienie jej w drodze łaski od obowiazku zwrotu funduszowi gminnemu kwoty 1.802 zł. 96 ct. pochodzącej z czynszu dzierżawnego za pastwisko gminne przez c. k. skarb wojskowy zapłaconego, była już przedmiotem zeszlorocznego sprawozdania z czynności.

Obecnie zaś Wydział krajowy oznajmia, że po bliższem rozpatrzeniu dotyczących aktów, tudzież wyjaśnień przez Wydział powiaty przemyski, przedłożonych, jak niemniej w uwzględnieniu prośby Rady gminnej Krówniki, ponownie do Wydziału krajowego bezpośrednio wniesionej, reskryptem swym z 25. kwietnia r. b. l. 13.048 wezwał tamtejszy Wydział powiatowy do stanowczego uregulowania w mowie będącej sprawy według wskazówek w tymże rozporządzeniu zawartych.

Uchwała w sprawie wydania podręcznika dla pisarzy gminnych.

W zastosowaniu się do uchwały Wysokiego Sejmu z dnia 21. stycznia 1889, którą polecono Wydziałowi krajowemu, ażeby postarał się o bezwzględne wydanie podręcznika dla pisarzy gminnych, Wydział krajowy zawiadamia, że wypracowana przez p. Merunowicza znaczna część tegoż podręcznika udzieloną została ankiecie do zaopiniowania, która zgodziła się tak z planem tego dziełka jak i przyjętym przez autora sposobem pisania. Dalsza praca jest w toku.

Petycja gminy Wola ryszkowa (powiat Jarosław) o odpisanie zaległych podatków.

Uchwałą z dnia 1. października 1888 odstąpił Wysoki Sejm petycję Zwierzchności gminy Woli ryszkowej, o odpisanie jej zaległych podatków gruntowych i domowych, c. k. Rządowi do zbadania i możliwego uwzględnienia.

W sprawie tej nie nadeszła dotychczas żadna rezolucya i dla tego obecnie odezwą z dnia 25. sierpnia r. b. l. 37.080 zapytujemy Prezydium c. k. Namiestnictwa o stan tej sprawy.

Sprawa dotycząca zaprowadzenia wag na targowicach bydłęcych.

W sprawie zaprowadzenia wag na targowicach bydłęcych w miastach i miasteczkach, poruszonej przez komitet c. k. Towarzystwa rolniczego krakowskiego i zarząd główny Towarzystwa kółek rolniczych we Lwowie, Wydział krajowy zasięgnął opinii Wydziałów powiatowych ze stanowiska gospodarstwa krajowego, jako też odpowiednich ciał fachowych.

Otrzymawszy odpowiedzi Wydział krajowy uchwalił wstrzymać się na razie z poczynieniem kroków celem zaprowadzenia kosztownych wag bydłęcych, a to ze względu na nieurodzaj i klęskę głodową.

Petycja gmin Roznoszyńce, Krasnosielce i Hłuboczek mały, powiatu Zbaraż, o wyłączenie ich sianozęci z konkurencyjnej tabeli podatkowej gm. Sieniawy.

W wykonaniu polecenia Wysokiego Sejmu z 14. września 1888 w sprawie obok wymienionej, Wydział krajowy zawiadamia, że na reskrypta do Wydziału powiatowego w Zbarażu wystosowane, w których poleciliśmy wszechstronne zbadanie sprawy i przedłożenie odnośnych aktów, do czasu zamknięcia tego sprawozdania odpowiedzi nie utrzymaliśmy.

Petycja mieszkańców przysiółka Wilkowyja, powiatu Rzeszów, w sprawie wyłączenia tego przysiółka ze związku gminy Maława.

W sprawie obok wymienionej zarządził Wydział krajowy zbadanie za pośrednictwem rzeszowskiego Wydziału powiatowego reskrypsem z 17. lutego 1889 l. 5419, lecz dotychczas nie otrzymał jeszcze wyjaśnień.

Petycja Henryka Rutkowskiego z Jarosławia, w przedmiocie wydanego przez naczelnika gminy Jarosławia orzeczenia dyscyplinarnego.

Sprawa ta jest w toku orzeczeń instancyi, jak o tem donosi Wydział powiatowy w relacyi z dnia 16. czerwca r. b. l. 2468 (L. W. kr. 26.017/90).

Petycja Stefana Duszko, Iwana Luteryna i innych 58 gospodarzy w Iwanikach ad Bonów, powiatu Jaworów, o ustanowienie osobnej gminy w Iwanikach.

Przekazaną nam przez Wysoki Sejm do załatwienia obok wyrażoną petycję 58 gospodarzy z Iwanik przesłaliśmy Wydziałowi powiatowemu w Jaworowie do zbadania i sprawozdania reskrypsem z 2. marca 1889 l. 6452. Dotychczas nie otrzymaliśmy żadnej odpowiedzi.

Petycja Zwierzchności gminnej m. Zator, powiatu Wadowice, o uchwalenie ustawy zezwalającej gminie m. Zatora na pobór wyższych opłat od napojów spirytusowych.

Na posiedzeniu z dnia 26. stycznia 1889 przekazał Wys. Sejm Wydziałowi krajowemu do załatwienia petycję Zwierzchności gm Zator o uchwalenie ustawy zezwalającej na pobór wyższych opłat od trunków spirytusowych.

Petycję tę udzielił Wydział krajowy c. k. Dyrekcyi funduszu propinacyjnego do objawienia zdania, która odezwą swą z d. 26. listopada 1889 l. 22.839 (L. W. kr. 52.901/89) oznajmiła nam, iż z uwagi, że podwyższenie istniejących już opłat oddziaływałoby bardzo szkodliwie na dochód z prawa propinacyi, przeto na zezwolenie tego podwyższenia zgodzić się nie może. O tem postanowieniu zawiadomioną została Zwierzchność gminna.

Petycja reprezentacyj gminnych Woli mnichowej, Smolnika, Łupkowy,

W załatwieniu polecenia Wysokiego Sejmu z 26. stycznia 1889, którem przekazane nam zostały petycje obok wymienione, Wydział krajowy oświadcza, że wyjednał u c. k. władz skarbowych podwyższenie

Zubeńska, Maniawy, Balniey i Szezerbanowice w pow. Lisko o podwyższenie dotacyi soli dla magazynów powiatowych.

Petycyja mieszkańców osad Trościanki, Pilip i Wołowy powiatu kołomyjskiego, o rozdział na odrębną od Pererowa gminę polityczną.

ilości soli o 100.000 kilgr. rocznie dla gmin powiatu liskiego, do poboru przy c. k. żupie w Lacku. O tem zawiadomiono tamtejszy Wydział powiatowy.

Wysoki Sejm na posiedzeniu z dnia 19. listopada 1889 przekazał Wydziałowi krajowemu petycyę osad Pilipy, Trościanka i Wołowa, o wyłączenie ze związku gminy Pererowa i utworzenie z tych trzech osad samoistnej gminy do zbadania i zdania sprawy o wyniku przeprowadzonego dochodzenia na najbliższym posiedzeniu sejmowem.

W wykonaniu tej uchwały postanowił Wydział krajowy ze względu na trudności, jakie dotychczas gmina Pererów stawia temu wyłączeniu, wysłać delegata swego na miejsce do Pererowa celem zbadania zachodzących stosunków i doprowadzenia do skutku ugody, względnie porozumienia między wyłączyc się mającemi osadami a gminą Pererowa, z tem wyraźnem poleceniem, że gdyby pomienionemu delegatowi to zadanie się nie powiodło, iżby zebrał cały materyał potrzebny do przymusowego rozdzielenia w drodze ustawy.

Wynik tego dochodzenia był przedmiotem obrady kolegialnej Wydziału krajowego na dniu 25. czerwea b. r. (L. W. kr. 26.509), którą postanowiono przedstawić Wysokiemu Sejmowi wniosek na wydzielenie tych osad ze związku gminy Pererowa. W tym przedmiocie przedkłada Wydział krajowy osobne sprawozdanie.

Petycyja Towarzystwa rolniczego krakowskiego, żądająca nadania obszarom dworskim prawa przedstawiania swoich oglądaczy bydła, tudzież wydawania przez tychże certyfikatów.

Uchwałą z d. 24. października 1889 przekazał Wysoki Sejm do załatwienia petycyę obok wymienioną. Wskutek tego Wydział krajowy odezwą z 28. grudnia 1889 l. 47.251 przesłał ową petycyę c. k. Namiestnictwu do objawienia zdania i równocześnie wezwał okólnikiem wszystkie Wydziały powiatowe do postawienia w tym kierunku wniosków.

Sprawę tę przedkładamy Wysokiemu Sejmowi w osobnem sprawozdaniu.

Petycyja miast Jaworowa i Łańcuta o pożyczkę na budowę koszar.

W załatwieniu sprawozdania komisji administracyjnej o sprawozdaniach Wydziału krajowego w przedmiocie zarządu funduszem pożyczkowym na budowę koszar dla wojska i w przedmiocie petycyi wiecu delegatów miast w sprawie kwaterunkowej, powziął Wysoki Sejm na posiedzeniu z dnia 12. listopada 1889 następujące uchwały:

„Sejm upoważnia Wydział krajowy, aby w wypadkach zasługujących na uwzględnienie przedstawił Sejmowi wnioski co do przedłużenia terminu spłaty pożyczek na budowę koszar;

„Petycyje l. 522 i 426 miast Jaworowa i Łańcuta o pożyczki na budowę koszar odstępuje Sejm Wydziałowi krajowemu do możliwego uwzględnienia“.

W zastosowaniu się do powyższych uchwał Wydział krajowy oznajmia, że o przedłużeniu terminu spłaty pożyczek na budowę koszar wniosły podania gminy miejskie Tarnopol i Trembowla.

Prośby te Wydział krajowy przedkłada Wysokiemu Sejmowi wraz z swym wnioskiem w osobnem sprawozdaniu.

Co zaś do petycyi miast Jaworowa i Łańcuta, to Wydział krajowy uznając potrzebę tej budowy z jednej, a krytyczne położenie finansowe tych gmin z drugiej strony, udzielił bezprocentowej pożyczki, jako to:

1) miastu Łańcut na budowę aresztów 2.000 zł.,

2) „ Jaworów na budowę koszar 20.000 zł.

Sprawa zaopatrzenia
gmin w zdrową wodę do
picia.

Uchwałą z d. 16. listopada 1889 polecił Wysoki Sejm Wydziałowi krajowemu, ażeby w sprawie zaopatrywania gmin w zdrową wodę do picia wydał instrukcję dla gmin i Wydziałów powiatowych i o skutkach swych zarządzeń zdał sprawę.

W wykonaniu tego polecenia Wydział krajowy postanowił sprawę tę poddać decyzji ankiety sanitarnej, która wskutek pisemnego zaproszenia z d. 28. grudnia 1889 l. 51.983 zebrała się w dniach 21. stycznia i 15. marca b. r. i zgodziła się na zasady przedstawione przez członka ankiety Dra Stelli Sawickiego.

Po dokładnem zbadaniu i ocenieniu o ile gminy, mianowicie wiejskie będą w stanie ponieść ciężary, jakie na nich nałoży ustawa o zaopatrzeniu w zdrową wodę do picia, Wydział krajowy przystąpi do wykonania uchwały i zda sprawę Wysokiemu Sejmowi na następnej sesji sejmowej.

Petycyje Wydziałów po-
wiatowych o wydanie no-
weli dozwalającej ściągać
wierzytelności z kas po-
życzkowych gminnych w
drodze publicznej egze-
kucyi

W załatwieniu sprawozdania komisji gminnej o petycyjach Wydziałów powiatowych względem wydania noweli do ustawy z d. 19. czerwca 1887 Dz. u. kr. nr. 44, dozwalającej ściągać wierzytelności kas pożyczkowych gminnych w drodze politycznej egzekucyi powziął Wysoki Sejm na posiedzeniu z d. 16. listopada 1889 uchwałę, którą pomienione petycyje odstąpił Wydziałowi krajowemu do zbadania i zdania sprawy na najbliższej sesji sejmowej.

W zastosowaniu się do tego polecenia Wydział krajowy oznajmia, że ze strony Wydziałów powiatowych wniesione zostały w ostatnich trzech latach liczne petycyje w tym kierunku, bądź do Wydziału krajowego, bądź wprost do Sejmu, z których część owych petycyj udzielił Wydział krajowy pismem z dnia 4. października roku 1889, l. 36.628 Prezydyum c. k. Namiesnictwa do objawienia zdania. Na skutek tego odezwą z dnia 1. listopada 1889 roku, l. 12.243/pr. wyraziło nam Prezydyum c. k. Namiesnictwa zapatrywanie swe w ten sposób, iż przedmiot wydać się mającej noweli, jako dotyczącej rozgraniczenia zakresu działania władz sądowych i administracyjnych do ustawodawstwa państwowego należy.

Jakoż rzeczywiście już najwyższem postanowieniem z dnia 11. czerwca 1880, którem odmówiono sankcyi projektowi ustawy o zmianę §§. 34 i 64. ust. gm. w tym kierunku, aby sprawy w tych paragrafach wspomniane wyłączone zostały z pod judykatury cywilno-prawnej, a przekazane judykaturze administracyjnej, orzeciono, iż przedmiot ten wedle postanowień §. 11. lit. k. ustawy zasadniczej z dnia 21. grudnia 1867, Nr. 141 Dz. pr. p. do ustawodawstwa państwowego należy. Z tego też między innymi powodu odmówiono później także sankcyi projektowi ustawy z dnia 16. stycznia 1886 zmieniającemu postanowienia §. 64. ust. gm.

Wobec tego nie może Wydział krajowy przedstawić Wysokiemu Sejmowi wniosku o wydanie żądanej przez Wydziały powiatowe noweli, skoro takowa na uzyskanie Najwyższej sankcyi liczyć nie może.

Wydział krajowy uważał jednak za stosowne podać Wydziałom powiatowym wskazówki co do sposobu postępowania przy ściąganu takich

wierzytelności, tudzież poczynić odpowiednie uwagi, a zarazem pragnąc nabrać przekonania, czy i o ile zarządzenia w ostatnich latach co do kas pożyczkowych gminnych skutecznymi się okazały, a względnie, jakieby jeszcze kroki przedsięwziąć należało, aby kasy te na drogę skutecznej działalności sprowadzić, wydał w tym przedmiocie reskrypt pod dniem 25. lutego r. b. l. 48.035 do wszystkich Wydziałów powiatowych jak

Alegat 2.

Sprawa reformy gminnej dla miast drugorzędnych i miasteczek.

Na posiedzeniu z dnia 19. listopada 1889 powziął Wysoki Sejm uchwałę polecającą Wydziałowi krajowemu, aby nie spuszczać z oka sprawy reformy gmin w ogóle, przedłożył na najbliższej sesji sejmowej projekt ustawy gminnej dla miast drugorzędnych i miasteczek.

W wykonaniu powyższego polecenia wypracowało biuro departamentu I. zarys projektu a Wydział krajowy postanowił takowy przedłożyć wybranej ankiecie do oceny.

Ważna ta sprawa wymagająca dłuższego zastanowienia jest w toku.

Petycja mieszkańców przysiółka Pogranicze ad Biłka szlachecka o oddzielenie go od gminy Biłki szlacheckiej, a przyłączenie do gminy Zuchorzycze.

W wykonaniu uchwały Wysokiego Sejmu z 19. listopada 1889, którą przekazano petycę przysiółka Pogranicze ad Biłka szlachecka Wydziałowi krajowemu do zbadania i odpowiedniego załatwienia, Wydział krajowy zawiadamia, że reskryptem swym z 20. grudnia 1889 l. 54.719 wezwał lwowski Wydział powiatowy do przeprowadzenia dochodzenia w kierunku tymże reskryptem objętym i przedłożenia aktów przedmiotowych. Na to polecenie jak również i powtórne z 3. maja r. b. l. 11.113 nie otrzymaliśmy do czasu zamknięcia tego sprawozdania żadnej odpowiedzi.

Petycja mieszkańców kolonii niemieckiej Boryni (powiat Turka) o wydzielenie tejże ze związku gminy Borynia i utworzenie zeń odrębnej gminy.

Na posiedzeniu z dnia 19. listopada 1889 w sprawie obok wymienionej petycji mieszkańców kolonii niemieckiej Boryni, powziął Wysoki Sejm uchwałę, którą przekazał rzeczoną petycę Wydziałowi krajowemu do załatwienia.

Stosownie do polecenia tego Wydział krajowy donosi niniejszem, że reskryptem z 21. stycznia r. b. l. 54.718/89 wezwał Wydział powiatowy w Turce, ażeby sprawę tego wydzielenia po myśli tutejszego rozporządzenia z 26. lutego 1889 l. 7.928 ponownie wszechstronnie i wyczerpująco zbadał i nam takową w najkrótszym czasie przedłożył.

Na skutek powyższego zarządzenia Wydział powiatowy w Turce relacją z 13. maja r. b. l. 1.019 (L. W. kr. 24.509/90) doniósł nam, że uzupełnienia te będą wkrótce przedłożone.

Petycja Wydziału powiatowego w Dolinie z prośbą gminy Bolechowa o zezwolenie na pobór opłat od napojów spirytusowych i piwa.

Uchwałą z 23. listopada 1889 przekazał Wysoki Sejm Wydziałowi krajowemu jako komisji petycę Wydziału powiatowego w Dolinie o zezwolenie na pobór opłat od napojów spirytusowych gm. Bolechów.

W wykonaniu uchwały powyższej, Wydział krajowy odniósł się do c. k. Dyrekcyi funduszu propinacyjnego o oświadczenie się i otrzymał odmowną odpowiedź, której motywa zawarte w odezwie tejże Dyrekcyi z 25. czerwca r. b. l. 28.626. (L. W. kr. 27.888/90) podajemy w następującej treści:

„Przedewszystkiem zauważa się, że zezwolenie na pobór opłat gminnych od trunków wprowadzanych bywają udzielane gminom miejskim wyjątkowo tylko w tych wypadkach, jeżeli dochody gminne są zbyt szczupłe i nie wystarczają na pokrycie koniecznych wydatków na cele gminne.

Taki wypadek jednak nie zachodzi u gminy miasta Bolechowa, którą zaliczyć można do zamożniejszych gmin w kraju, albowiem jak wykazuje dołączony inwentarz majątku gminnego za rok 1888, posiada ona prócz gruntów i realności także znaczne kapitały i pobiera znaczny dochód z rzeźni i jatek, jakoteż i innych tamże zaprowadzonych opłat, wreszcie otrzymała gmina Bolechów za wykupno prawa propinacyi kapitał wynagrodzenia w kwocie 76.300 zł. w obligacyach propinacyjnych, który przynosić będzie rocznego dochodu 3.052 zł.

Wskutek odjęcia gminie prawa propinacyi zmniejszą się wprawdzie dochody gminy, lecz także w preliniowanych wydatkach gminnych znaczna nastąpi zniżka, albowiem odpada zupełnie opłata podatku dochodowego od dochodu z prawa propinacyi. Przy bliższem ocenieniu przedłożonego przez gminę budżetu za rok 1889 okazuje się, że ubytek w dochodzie gminy wskutek wykupna prawa propinacyi może być wyrównany i równowaga w gospodarce gminnej osiągnięta przez zaprowadzenie oszczędności w dziale wydatków“.

Petycyę siedmiu gmin o przyjęcie na fundusz krajowy kosztów utrzymania rozmaitych osób należących się innym gminom.

Uchwałą z dnia 25. listopada 1889 przekazał Wysoki Sejm Wydziałowi krajowemu do zbadania i zdania o nich sprawy na najbliższej sesyi Sejmu następujące petycyę 7 gmin, jako to:

1. gminy Basznia
2. „ Rudawa
3. „ Klikuszowa
4. „ Narol
5. „ Zdziarzec
6. „ Krościenko
7. „ Okocim

o przyjęcie na fundusz krajowy, należących się innym gminom kosztów utrzymania rozmaitych osób.

W wykonaniu polecenia tego Wydział krajowy oznajmia, że co do petycyi gmin Basznia, Klikuszowa, Zdziarzec i Krościenko poczynił odpowiednie zarządzenia do odnośnych Wydziałów powiatowych w celu szczegółowego zbadania stosunków tak osobistych, jakoteż gminnych i udzielenia opinii. Rezultaty tych badań wraz z wnioskami swymi przedkłada Wydział krajowy w osobnych sprawozdaniach z tą uwagą, że z załatwienia trzech z wyżej wyszczególnionych petycyj a mianowicie gmin Rudawa, Narol i Okocima równocześnie składa sprawozdanie departament V.

Petycyę Wydziału Rady powiatowej w Sokalu o uwolnienie od podatków budynków, będących własnością reprezentacyj powiatowych.

W załatwieniu sprawozdania komisji podatkowej z petycyi Wydziału Rady powiatowej w Sokalu, względem uwolnienia od podatków budynków będących własnością Reprezentacyj powiatowych powziął Wysoki Sejm na posiedzeniu z dnia 19. listopada 1889 następującą uchwałę:

„Wzywa się c. k. Rząd, ażeby w drodze rozporządzenia, lub gdyby się to niemożliwem okazało, w drodze ustawodawczej przyznał uwolnienie od podatku domowego budynków będących własnością Reprezentacyj powiatowych a przeznaczonych na kancelarye Wydziałów Rad powiatowych, na bezpłatne mieszkanie urzędników dla bezpieczeństwa urzędu i kasy, niemniej budynków przeznaczonych na drogi mytnicze przy drogach powiatowych“.

O tej uchwale zawiadomiono Prezydium c. k. Namiestnictwa pi-
smem Marszałka krajowego z 19. listopada 1889 l. 145/S, które odezwą
z 14. maja r. b. l. 5339/pr. oznajmiło nam, że powyższa uchwała przedło-
żoną została c. k. Ministerstwu skarbu i że decyzja jeszcze nie nadeszła.

Petycja Towarzystwa
ochotniczej straży w Miel-
nicy o zasiłek.

Na posiedzeniu z dnia 14. listopada 1889 powziął Wysoki Sejm
uchwałę tej treści:

„Petycyje wymagające nakładu z funduszu krajowego mają być od
dnia dzisiejszego odsyłane Wydziałowi krajowemu do załatwienia“.

W załatwieniu zatem wyżej nadmienionej petycyi, Wydział krajowy
zawiadomił stronę interesowaną, że proszonego zasiłku z powodu wy-
czerpania funduszu na podobne cele przez Wysoki Sejm przeznaczonego
udzielić nie jest w możności.

Petycja Wydziału powia-
towego w Wadowicach
w sprawie prawa propina-
cyi gminy miasta Wado-
wice.

Na posiedzeniu z dnia 26. listopada 1889 przekazał Wysoki Sejm
między innymi także niezadowoloną petycyę obok wymienioną.

W wykonaniu polecenia tego Wydział krajowy donosi, że w mo-
wie będącą petycyę zwrócił wadowickiemu Wydziałowi powiatowemu
bez skutku, a to z uwagi na odmowną w tym względzie uchwałę z dnia
23. października 1889 przez c. k. Dyrekcyę funduszu propinacyjnego powziętą.

Petycja straży ogniowej
ochotniczej w Mielnicy
o zarządzenie, by grzy-
wny za przekroczenia o
policji ogniowej wpływa-
ły na rzecz straży ognio-
wych, zamiast do fundu-
szu ubogich.

Na posiedzeniu z dnia 26. listopada 1889 przekazał Wysoki Sejm
Wydziałowi krajowemu także wymienioną obok petycyę straży ogniowej
w Mielnicy — którą Wydział krajowy zwrócił petentom bez skutku.

Petycja gminy miasta
Rohatyna o pożyczkę na
budowę koszar.

W załatwieniu polecenia Wysokiego Sejmu z 26. listopada 1889,
którem przekazaną została petycja obok wyrażona m. Rohatyna o bez-
procentową pożyczkę na budowę koszar, Wydział krajowy oznajmia, że
reskryptem swym z 31. grudnia 1889 l. 54.867 zawiadomił petycyonującą
Zwierzchność gminną za pośrednictwem tamtejszego Wydziału powiatow-
wego, iż do prośby tej wówczas tylko przychyliłby się, jeżeli rzeczona
Zwierzchność gminna przedłoży Wydziałowi krajowemu wskazane w tym
reskrypcie uzupełnienia.

Petycja Zenona Skałki,
aptekarza w Roźniatow-
wie, o kreowanie lekarza
gminnego.

Na posiedzeniu z dnia 26. listopada 1889 przekazał Wysoki Sejm
Wydziałowi krajowemu do załatwienia petycyę Zenona Skałki, aptekarza
w Roźniatowie o kreowanie lekarza gminnego w Roźniatowie.

Stosownie do polecenia tego Wydział krajowy oznajmia, że reskryp-
tem swym z 28. grudnia 1889 l. 56.204 wezwał Wydział powiatowy
w Dolinie, ażeby zechciał spowodować albo reprezentacyę gminną do
wyznaczenia wyższej płacy dla lekarza gminnego, albo wyjednać u re-
prezentacyi powiatowej subwencyę, gdyż w budżecie krajowym nie ma
rozporządzalnych funduszy na podobne cele.

Petycja mieszkańców
przysiółka Zieleńcze ad
Podgórzany, powiatu
Trembowla o uregulowa-
nie poboru podatku.

Uchwałą z dnia 26. listopada 1889 przekazał Wysoki Sejm petycyę
mieszkańców przysiółka Zieleńcze, Wydziałowi krajowemu do załatwienia.

W załatwieniu tej uchwały Wydział krajowy oświadcza, że odezwą
z 7. stycznia 1890 l. 55.020/89 przesłał pomienioną petycyę c. k. krajo-

wej Dyrekcyi skarbu we Lwowie z prośbą o uwzględnienie. Na to nie otrzymał jeszcze żadnego zawiadomienia.

Petycja wyborców powiatu turczańskiego o wyzyskiwaniu ludności przez pisarzy pokątnych.

Na posiedzeniu z dnia 26. listopada 1889 przekazał Wysoki Sejm Wydziałowi krajowemu do załatwienia petycję wyborców powiatu turczańskiego o zapobieżenie wyzyskiwaniu ludności przez pokątnych pisarzy.

W wykonaniu tego polecenia Wydział krajowy pismem swem z 31. grudnia 1889 l. 55.239 odniósł się do Prezydium c. k. Namiestnictwa z prośbą, aby ze względu na końcowy ustęp petycyi raczyło wydać w własnym zakresie odpowiednie zarządzenia, wzywając c. k. starostwo do ścisłego przestrzegania wydanych już w tej mierze przepisów i rozporządzeń, jako też ażeby odniosło się do obu c. k. sądów krajowych wyższych o poczynienie także w ich zakresie stosownych zarządzeń.

W odpowiedzi na powyższą odezwę wydało tak c. k. Prezydium Namiestnictwa jak i wyższy c. k. Sąd krajowy zarządzenia, które w odpisie podajemy.

Alegat 3 i 4.

Petycja gminy powiatu trembowelskiego o wyjednanie dłuższych terminów spłat należności zaległych w bankach i t. d.

Na posiedzeniu z dnia 26. listopada 1889 przekazał Wysoki Sejm Wydziałowi krajowemu petycję gmin powiatu trembowelskiego o wyjednanie dłuższych terminów spłat należności zaległych w bankach, o zabronienie woźnym i egzekutorom utrzymywania koni do jazd po wsiach i o zniesienie Rad powiatowych.

W załatwieniu polecenia tego Wydział krajowy powyższą petycję, jako niezaopatrzoną podpisami, złożył do akt.

Petycja 160 osadników w Hołoskowie, powiat Nadwórna, o przydzielenie ich gospodarstw do odrębnej gminy politycznej Dobrowola hołoskowska.

Niezałatwioną przez Wysoki Sejm petycję obok wymienioną 160 osadników z Hołoskowa, a Wydziałowi krajowemu do załatwienia przekazaną, Wydział krajowy reskryptem z dnia 28. grudnia 1889, l. 54.864 przesłał Wydziałowi powiatowemu w Nadwórnie, do wszechstronnego i wyczerpującego zbadania stanu rzeczy i przedłożenia wyniku dochodzenia wraz z uchwałami obu Rad gminnych, deklaracyi obszaru dworskiego, opinią władzy politycznej i Rady powiatowej i t. p. Na skutek powyższego wezwania nie nadeszło dotychczas jeszcze sprawozdanie.

Petycja mieszkańców osady Podmanasterek o odłączenie jej od gminy Hrycowoli i uznanie za gminę samoistną.

W załatwieniu obok wymienionej petycyi mieszkańców osady Podmanasterek przez Wysoki Sejm Wydziałowi krajowemu przekazanej, Wydział krajowy polecił Wydziałowi powiatowemu w Brodach reskryptem z dnia 28. grudnia 1889 l. 54.862, ażeby sprawę tę ponownie zbadał a osobliwie co do nowych okoliczności w petycyi do Wysokiego Sejmu przytoczonych i wynik badań, wraz z wszystkimi aktami do tej sprawy odnoszącymi się jak niemniej z opinią władzy politycznej nam przedłożył.

Następnie przynaglaliśmy Wydział powiatowy dwukrotnemi wezwaniami, a to 8. marca i 13. maja b. r. l. 7.188 i 18.688, o załatwienie w mowie będącej sprawy, lecz do chwili zamknięcia tego sprawozdania nie otrzymaliśmy odpowiedzi.

Petycja gminy miasta Kołaczyce o przyzwolenie na pobór opłat gminnych od trunków spirytusowych, miodu i piwa do gminy wprowadzanych.

Na posiedzeniu z dnia 26. listopada 1889 przekazał Wysoki Sejm, Wydziałowi krajowemu wszystkie niezałatwione petycyje, a między innymi także i petycję gminy Kołaczyce o zezwolenie na pobór opłat od trunków spirytusowych.

W wykonaniu tego polecenia Wydział krajowy pismem z dnia 21. stycznia b. r. l. 52.214/89 odniósł się do c. k. Dyrekcyi funduszu propi-

nacyjnego o objawienie zdania w myśl zasadniczego postanowienia tejże z dnia 23. października 1889 l. 20.129/D. f. p. czy nie ma przeszkody do przedłożenia Wysokiemu Sejmowi na najbliższej sesji wniosku na udzielenie gminie Kołaczyce na pobór żądanych opłat gminnych od napojów spirytusowych, na przeciąg 10 lat.

Na skutek tego zawiadomiła nas c. k. Dyrekcya funduszu propinacyjnego odezwą z dnia 19. marca b. r. l. 7.090/D. f. p. (do L. W. kr. 12.822/90), że z powodów w tejże naprowadzonych oświadczyć się musi stanowczo przeciw przyzwoleniu na pobór żądanych przez gminę Kołaczyce opłat gminnych. Motywa tej odmowy podajemy w dosłownym odpisie wyż nadmienionej odezwy jako alegat 5.

Alegat 5.

Petycyja reprezentacyi gminnej miasta Dembowca o zezwolenie na pobór opłat od trunków spirytusowych.

Na posiedzeniu z dnia 16. listopada 1889 przekazał Wysoki Sejm petycyę Reprezentacyi gminy miasteczka Dembowca o zezwolenie na pobór opłat gminnych od napojów spirytusowych i piwa, tudzież dodatku gminnego do podatku konsumcyjnego od wina.

Wskutek polecenia tego Wydział krajowy oznajmia, że w sprawie tej najprzód wezwał jasielski Wydział powiatowy o uzupełnienie aktów, a otrzymawszy takowe odniósł się do c. k. Dyrekcji funduszu propinacyjnego odezwą z dnia 2. lipca b. r. l. 3.424 do objawienia zdania.

Odpowiedź jeszcze nie nadeszła.

Petycyja Zwierzchności gminnej w Oslawicy o użycie kwoty 800 zł. na zaspokojenie długu.

Uchwałą z dnia 11. listopada 1889, przekazał Wysoki Sejm Wydziałowi krajowemu petycyę Zwierzchności gminnej w Oslawicy (powiat Sanok) o upoważnienie użycia kwoty 800 zł. w. a. z przypadającego tej gminie wynagrodzenia za zniesione prawo propinacyi na zaspokojenie długu zaciągniętego w roku 1878 z miejscowej skarboxy cerkiewnej, w celu zakupna dla gminy dóbr Oslawica. Wydział krajowy zawiadamia, że po zbadaniu tej sprawy i objawionem zdaniu przez sanocki Wydział powiatowy, żądana kwota gminie wypłaconą została.

Petycyja kraj. Związku ochotniczej straży ogniowej we Lwowie o subwencye.

W rozprawie nad rubr. XVII. wydatków preliminarza funduszu krajowego na rok 1890 powziął Wysoki Sejm na posiedzeniu z dnia 26. listopada 1889 przy poz. 278 następującą uchwałę:

„Związkowi krajowych straży ochotniczych do rozporządzalności Wydziału krajowego 1.600 zł.“

W zastosowaniu się do powyższej uchwały Wysokiego Sejmu rozporządzeniem z 11. lutego b. r. l. 5.586 wyasygnowaliśmy Zarządowi tegoż związku do rąk zastępcy naczelnika Dr. Alfreda Zgórskiego tytułem przyznanej subwencji kwotę 1.600 zł.

C. Wezwania do c. k. Rządu i sprawy temuż do załatwienia odstąpione:

1. W przedmiocie petycyi gminy miasta Dobczyce w sprawie propinacyjnej.

Uchwałą z dnia 4. listopada 1889 r. odstąpił Wysoki Sejm c. k. Dyrekcji funduszu propinacyjnego petycyę gminy miasteczka Dobczyce o uznanie jej za wyłączną właścicielkę prawa propinacyi w obrębie miasta i o pozostawienie w myśl postarowienia §. 42 now. prop. z dnia 22. kwietnia 1889 dz. ust. kr. Nr. 30 w samoistnem wykonywaniu prawa propinacyi do końca roku 1910.

Odezwą z 17. kwietnia r. b. l. 3.934/90 zawiadomiło nas Prezydium c. k. Namiestnictwa, że prośba powyższa uwzględnioną, być nie może

i w tej mierze odsyła się gminę miasta Dobczyce do orzeczenia z dnia 23. października 1889 l. 21.549/D. f. P.

2. Wezwanie do c. k. Rządu, ażeby jak najrychlej powziął postanowienie co do sprawy zaprowadzenia przymusowej asekuracji w Galicyi.

W załatwieniu sprawozdania komisji asekuracyjnej o wniosku posła Kramarczyka i towarzyszy w sprawie zaprowadzenia powszechnej przymusowej asekuracji i krajowego zakładu asekuracyjnego powziął Wysoki Sejm na posiedzeniu z dnia 26. listopada 1889 następującą uchwałę:

„Wzywa się c. k. Rząd, ażeby jak najrychlej powziął postanowienie, co do sprawy zaprowadzenia przymusowej asekuracji w Galicyi, podał powody, dla których uchwalony przez Sejm krajowy na dniu 19. stycznia 1888 roku projekt ustawy o przymusowej asekuracji nie uzyskał Najwyższej sankcyi, podał zasady, na jakich miałby być oparty projekt ustawy, któryby na poparcie Rządu i zalecenie do Najwyższej sankcyi mógł liczyć, lub też jeżeli c. k. Rząd ma przeszkody kompetencyjne, ażeby tenże projekt ustawy przedłożył Radzie Państwa, któraby te trudności usunęła i galicyjskiemu Sejmowi umożliwiła ostateczne ustawodawcze załatwienie tej sprawy i zaprowadzenie nagląco potrzebnego przymusowego ubezpieczenia w całym kraju.“

O tej uchwale Wysokiego Sejmu zawiadomiono Prezydyum c. k. Namiestnictwa pismem Marszałka krajowego z dnia 26. listopada 1889 roku l. 1.503/S, na którą nie otrzymawszy odpowiedzi odezwą tutejszą z 1. sierpnia r. b. L. W. kr. 34.073 zapytaliśmy Prezydyum c. k. Namiestnictwa, w jakim stadyum znajduje się w mowie będąca sprawa.

3. W sprawie petycji Rady szkolnej miejscowej w Dólczy wielkiej (powiat Mielec) o odcięcie dwóch morgów pola z błonia gminnego dla szkoły.

W zeszłorocznem sprawozdaniu z czynności zaznaczyliśmy, iż sprawa dotycząca petycji Rady szkolnej miejscowej w Dólczy wielkiej o zarządzenie odcięcia dwóch morgów pola z błonia gminnego dla miejscowej szkoły, uchwałą Wysokiego Sejmu z dnia 10. października 1888 odstąpiona c. k. Rządowi do załatwienia, w toku pozostaje.

Obecnie donosimy, że wedle odezwy Prezydyum c. k. Namiestnictwa z d. 20. listopada 1889 l. 13.475 Rada gminy Dólcza wielka uchwaliła na posiedzeniu z d. 21. października 1889 r. zakupić dwa morgi gruntu na licytacyi.

Inne ważniejsze sprawy Departamentu I.

Dodatki do podatków ponad 50%.

W zastosowaniu ustawy z d. 18. marca 1888 r. l. 36. Dz. u. kr. Wydział krajowy za zgodą c. k. Namiestnictwa udzielił zezwolenie na pobór wyższych nad 50% dodatków gminnych, na pokrycie potrzeb gminnych, następującym gminom, jako to:

W powiecie stryjskim:

Na pobór dodatków do podatków bezpośrednich w r. 1889	
gminie Felizienthal i Smorze w wysokości	62%
„ Skole na pobór dodatków do podatku konsumcyjnego od mięsa w r. 1890	75%

W powiecie rawskim:

gminie Olszanki w r. 1889	93%
zaś na czas od r. 1890 do włącznie 1893 r..	62%

W powiecie zaleszczyckim:
gminie Berestka w r. 1889 . . . . . 100%

W powiecie borszczowskim:
gminie Jezierzany na pobór dodatku do
podatku konsumcyjnego od mięsa na
lat 5 w wysokości 100%

W powiecie kosowskim:
gminie Manastersko na pobór dodatku do
podatku konsumcyjnego od mięsa przez
lat 5 . . . . . 100%

W powiecie żółkiewskim:
gminie miasta Żółkwi na pobór dodatku do
podatku konsumcyjnego od mięsa i wina
na lat 5 . . . . . 100%

W powiecie stanisławowskim:
gminie Knihyniu kolonia na pobór ta-
kichże dodatków na lat 5 . . . . . 100%

W powiecie kolbuszowskim:
gminie Kolbuszowa na pobór takichże
dodatków na lat 3 . . . . . 100%

W powiecie gorlickim:
gminie m. Biecz na pobór takichże dodatków
przez lat 3 . . . . . 100%

W powiecie bocheńskim:
gminie miasta Bochni na dalszy pobór opłat
od napojów spirytusowych i miodu na
przeciąg lat 6.

W powiecie bialskim:
Na pobór dodatków do podatków bezpośrednich na rok 1890:

gminie Bór łodygowski w wysokości	. . . . .	71%
" Bór wilkowski	"	80%
" Kruki	"	72%
" Wilkowice	"	100%

W powiecie sokalskim:
gminie Hohołów na pobór takichże dodat-
ków na rok 1890 . . . . . 63%

W powiecie złoczowskim:
gminie miasta Złoczowa na pobór dodatku
do podatku konsumcyjnego od mięsa i
wina przez lat 5 w wysokości 100%

Wykonywanie nadzoru nad działalnością Zwierzchności gminnych, nad zakładowym majątkiem gmin i zakładów gminnych, tudzież nad rachunkowością, kasowością Rad powiatowych i zakładowym majątkiem powiatów.

Nowelami do ustawy gminnej i ustawy o reprezentacjach powiatowych nałożony został na Wydział krajowy obowiązek wykonywania ściślejszego nadzoru nad gminami i reprezentacjami powiatowemi.

Dotychczas wykonywał Wydział krajowy ten obowiązek w ten sposób, że przeprowadzał lustracje tylko na prośbę Wydziałów powiatowych, lub wskutek wniesionych skarg.

Komisya gminna Wysokiego Sejmu, załatwiając sprawozdanie z czynności departamentu I. za ubiegły okres uznała, że ten sposób zastoso- wywania nowel do ustawy gminnej i ustawy o reprezentacji powiatowej jest niedostateczny, że Wydział krajowy powinien działać prewencyjnie, zapobiegając nieporządkom.

Sprawozdanie to komisji gminnej przyjęte zostało przez Wysoki Sejm, a nadto dyskusya przeprowadzona w Izbie w tym przedmiocie dostarczyła Wydziałowi krajowemu wskazówek co do dalszego postępowania.

Wobec tego postanowił Wydział krajowy zorganizować systema- ty cz n y nadzór nad reprezentacjami powiatowemi i miastami oczywiście o tyle, o ile jego siły na to pozwalają.

Nadzór nad miastami i reprezentacjami powiatowemi wykonuje Wydział krajowy za pośrednictwem dwóch komisyj, jednej dla zachodniej części kraju po Lwów i linią kolejową Lwów-Stryj i Lwów-Rawa, drugiej dla wschodniej części kraju.

W ten sposób przeprowadzone zostały lustracje Wydziałów powia- towych w obrębie postanowień ustawy, a mianowicie w Cieszanowie, So- kalu, Ropczycach, Grybowie, Żywcu, Chrzanowie, Brzeżanach, Zbarażu, Trembowli, Żółkwi, Gorlicach, Bohorodczanach, Tarnobrzegu, Kołomyi, Nisku i Nowym Targu.

Wynik lustracyj jest w ogólności zadowalający. Wprawdzie spr- awdzono w niektórych Wydziałach powiatowych nieporządki w rachunko- wości, kasowości i załatwianiu spraw, ale te nieporządki były tylko wy- nikiem mniejszej znajomości przepisów i brakiem rutyny urzędowej i Wydziały powiatowe otrzymawszy wskazówki od Wydziału krajowego, starają się je usunąć.

Nadto w kilku wypadkach sprawdzone zostały nadużycia, jakich dopuszczali się funkcyonaryusze.

Gdy jednak Wydziały powiatowe, otrzymawszy wiadomość o tych nadużyciach, wystąpiły same energicznie, pociągając winnych do surowej odpowiedzialności, przeto Wydział krajowy nie miał podstawy do dal- szych zarządzeń.

W końcu nadmienić musimy, że prezesowie Rad powiatowych sta- rają się sami o przeprowadzenie lustracji i Wydział krajowy otrzymuje podziękowania za przeprowadzenie takowych.

Oprócz wyżej poszczególnionych komisyj lustracyjnych delegowa- nych do Wydziałów powiatowych, przeprowadzone zostały lustracje go- spodarki gmin miejskich i wiejskich, tudzież skontrum kas w następu- jących miejscowościach, a mianowicie: w Trembowli, Peczeniżynie, Zło- czowie, Białej, Gorlicach, Brodach, Sokalu, Jabłonowie, Staremmieście, Piwnicznej, Ropczycach, Horodence, Gródku, Wilamowicach, Monasterzu,

Mostach wielkich, Budzanowie, Makowej rustykalnej, Perehińsku, Ruzdwanach, Lesiatyczach i Gwoźdzu.

Na podstawie tych dochodzeń złożeni zostali z urzędu naczelnicy gmin: w Ropczycach, Piwnicznej, Budzanowie i Makowej rustykalnej, tudzież zastępca naczelnika gminy w Horodence. Nadto rozwiązana została Rada gminna w Horodence i ustanowiony komisarz rządowy.

Stosownie do wyniku dochodzenia przeprowadzonego w Gródku i wskutek wniosku Wydziału krajowego rozwiązana została tamtejsza Rada gminna i wprowadzono tymczasowy zarząd pod kierownictwem komisarza rządowego.

Wynik dochodzenia i likwidacyi w miasteczku Wilamowicach w powiecie bialskim wykazał znaczne braki i nadużycia, z tego powodu akt likwidacyjny odstąpiony został c. k. Prokuratorowi państwa w Wadowicach.

Wynik lustracyi w miasteczku Gwoźdzu powiecie kołomyjskim wykazał między innymi także poszlaki czynu karygodnego, o czem zawiadomiliśmy c. k. Prokuratorą państwa.

W sporach wytoczonych przed Trybunałem administracyjnym odrzucił tenże po przeprowadzeniu rozprawy ustnej:

1. Wyrokiem z dnia 28. marca 1890 l. 1.021 (L. W. kr. 17.173/90) zażalenie gminy Brukenthal przeciw orzeczeniu Wydziału krajowego z 13. września 1889 l. 12.008 o zwrot dodatków gminnych wypłaconych gminie Domaszów (powiecie rawskim) w latach 1883—1886.

Dalej odrzucił c. k. Trybunał administracyjny bez rozprawy.

2. Uchwałą z 30. grudnia 1889 l. 3.115 (L. W. kr. 5.298/90) zażalenie gminy Krzywczyce powiatu lwowskiego przeciw orzeczeniu Wydziału krajowego z 1. lutego 1889 l. 44.889 w sprawie przeprowadzonego dochodzenia dyscyplinarnego przeciw tamtejszemu naczelnikowi gminy Janowi Iwanowskiemu.

3. Uchwałą z dnia 3. lutego 1890 l. 200 (L. W. kr. 7.567/90) zażalenie Efroima Feldera z Olszanicy powiatu Lisko, przeciw orzeczeniu Wydziału krajowego z dnia 29. października 1889 l. 46.067 w sprawie budowlanej.

4. Uchwałą z dnia 17. marca 1890 l. 830 (L. W. kr. 13.583/90), zażalenie Hipolita Sawrackiego ze Lwowa przeciw orzeczeniu Wydziału krajowego z dnia 28. grudnia 1889 l. 40.333 o przedłużenie terminu do przeprowadzenia rekonstrukcyi realności pod L. k. 731¹/₄ położonej we Lwowie.

5. Uchwałą z dnia 23. ozerwoa 1890 l. 1.962 (L. W. kr. 30.191/90), zażalenie Laurentego Kaczki b. sekretarza gminy Mikulińce w powiecie tarnopolskim przeciw orzeczeniu Wydziału krajowego z dnia 29. kwietnia 1889 l. 4.233 o osunięciu go z urzędowania.

6. Uchwałą z dnia 8. lipca 1889 l. 2.452 (L. W. kr. 32.317/90) zażalenie Tomasza Wróbla z Krakowa przeciw orzeczeniu Wydziału krajowego z dnia 12. kwietnia 1889 l. 45.785 w sprawie pokrycia dachu ogniotrwałym materiałem.

7. Uchwałą z dnia 21. października 1889 l. 3.008 (L. W. kr. 47.692/89) zażalenie Benjamina Recht z gminy Dębicy powiatu ropczyckiego prze-

ciw orzeczeniu Wydziału krajowego z dnia 17. grudnia 1889 l. 44.029 w sprawie otworzenia zasypanego kanału.

W następujących sprawach uchylił c. k. Trybunał administracyjny orzeczenia Wydziału krajowego z poleceniem dodatkowego uzupełnienia dochodzeń i wydania ponownych orzeczeń.

8. Wyrokiem z dnia 31. października 1889 l. 3.507 (L. W. kr. 53.827/89) orzeczenie Wydziału krajowego z dnia 21. grudnia 1889 l. 53.388 w przedmiocie zniesienia schodów w realności Jakóba Kurza w Kolbuszowie.

9. Wyrokiem z dnia 16. maja 1890 l. 1.629 (L. W. kr. 24.126/90) orzeczenie Wydziału krajowego z dnia 17. maja 1889 l. 14.030 w przedmiocie uregulowania majątku gminy miasta Sambora wraz z przedmieściami tejże gminy.

Regulacja spalonych miast.

Na skutek prośb Wydziałów powiatowych: Nowego Sącza, Jasła i Starego miasta udzieliliśmy pomocy technicznej do wygotowania projektu regulacji spalonych części w mieście Nowym Sączu, tudzież w miasteczkach Frysztaku i Staremmieście.

Sprawa administracji funduszu koszarowego.

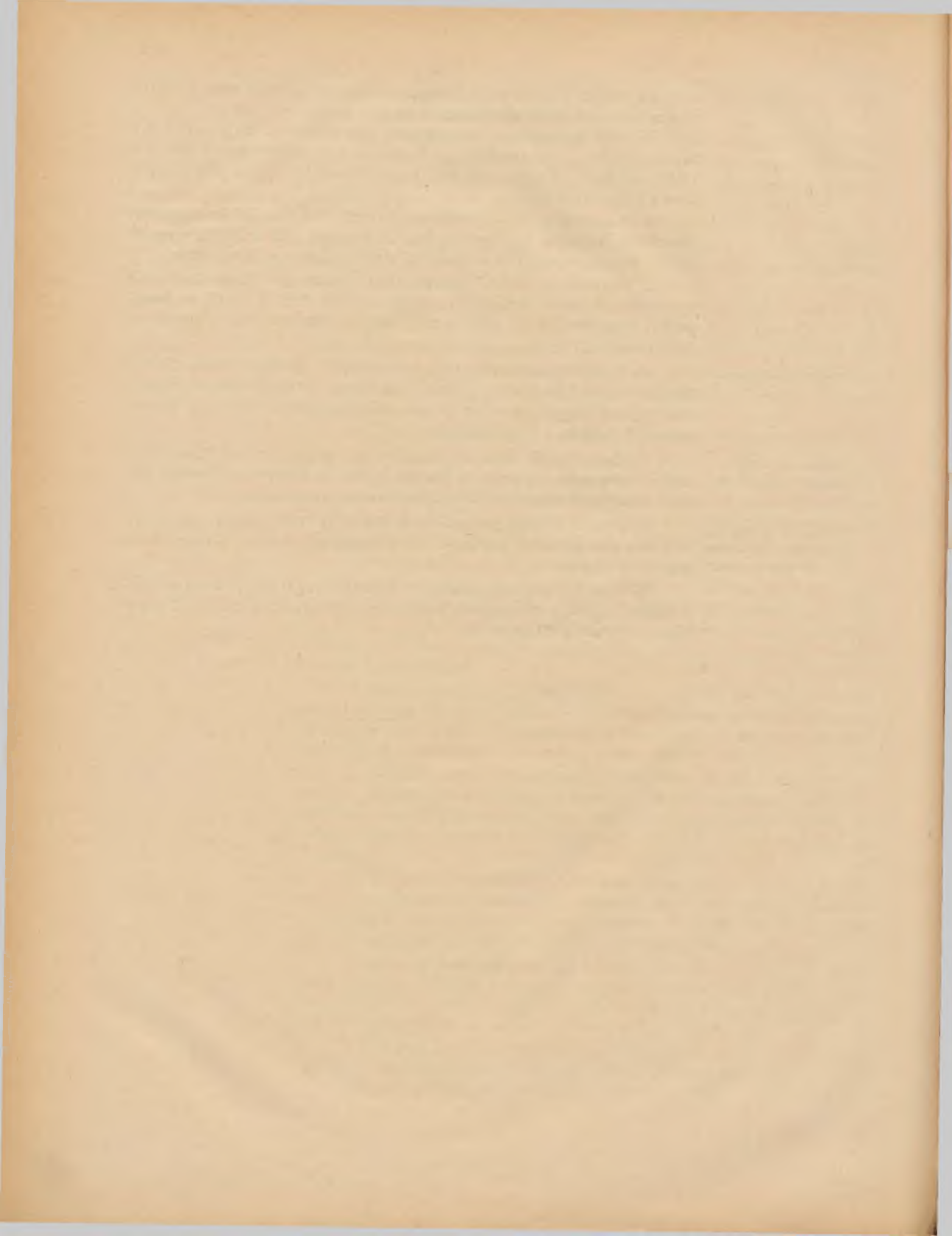
O administracji funduszu koszarowego, przeznaczonego na bezprocentowe pożyczki dla gmin na budowę koszar wojskowych, Wydział krajowy przedkłada Wysokiemu Sejmowi osobne sprawozdanie.

Fundacya ś. p. Edwarda Lewińskiego dla uboższych włościan w Galicyi.

W myśl §. 5. aktu fundacyi ś. p. Edwarda Lewińskiego czysty dochód ma być użyty na zapomogi dla uboższych włościan Galicyi, a to kolejno powiatami.

W roku bieżącym przypadło do rozdziału 1.400 zł. w. a., które rozdzielono pomiędzy 22 włościan w powiecie chrzanowskim, z tych 12 udzieleno po 50 zł., a 10 po 80 zł.

Departament II.

Szef departamentu: Tadeusz Romanowicz, Członek Wydziału krajowego.

I. Ustawy i uchwały podlegające sankcyi Jego Ces. i Król. Apost. Mości.

Uchwała finansowa
na rok 1890.

Uchwałę sejmową z dnia 26. listopada 1889 r., mocą której na pokrycie niedoboru w budżecie funduszu krajowego na rok 1890 postanowiono pobierać dodatek krajowy do wszystkich podatków bezpośrednich po 36 ct. od każdego złotego całej należności tych podatków, raczył Jego Ces. i Król. Mość zatwierdzić postanowieniem z dnia 8. stycznia 1890 r., o czym c. k. Prezydyum Namiestnictwa zawiadomiło Wydział krajowy odezwą z dnia 22. stycznia 1890 r. l. 552 pr.

Uchwały ustanawiające
dodatek do podatków
bezpośrednich dla po-
krycia wydatków gali-
cyjskich funduszków in-
demnizacyjnych tudzież
funduszu indemnizacyj-
nego Wielkiego Księ-
stwa Krakowskiego.

Jego Ces. i Król. Apostolska Mość raczył postanowieniem z dnia 8 stycznia zatwierdzić uchwałę sejmową z dnia 25 listopada 1889 r., mocą której ustanowiono na r. 1890 w zachodniej i wschodniej części Galicyi dodatek do wszystkich podatków bezpośrednich w wysokości 26 ct. od każdego złotego całej należności tych podatków dla pokrycia wydatków funduszków indemnizacyjnych Galicyi wschodniej i zachodniej. Tem samym postanowieniem raczył też Jego Ces. i Król. Apostolska Mość zatwierdzić uchwałę sejmową, powziętą również w dniu 25. listopada, ustanawiającą, celem pokrycia wydatków funduszu indemnizacyjnego W. Ks. Krakowskiego wysokość dodatku do wszystkich podatków bezpośrednich w W. Ks. Krakowskiem na rok 1890 na 15 ct. od każdego złotego całej należności podatków. O zatwierdzeniu tych uchwał zawiadomiony został Wydział krajowy przez Prezydyum c. k. Namiestnictwa odezwą z dnia 8. stycznia 1890 r. l. 552 pr.

Uchwała w sprawie za-
ciągnięcia pożyczki dla
przyjścia w pomoc lu-
dności dotkniętej klę-
ską nienrodzaju.

Uchwałę sejmową, powziętą dnia 30. października 1889 r. upoważniającą Wydział krajowy do zaciągnięcia w jednej z instytucyj finansowych krajowych pożyczki w wysokości 300.000 zł. na pożyczki i zasiłki dla ludności okolic, dotkniętych zeszłorocznym nieurodzajem, raczył Jego Ces. i Król. Apostolska Mość zatwierdzić postanowieniem z dnia 1. grudnia 1889 r.

C. k. Prezydyum Namiestnictwa zawiadomiło o tem Wydział krajowy odezwą z dnia 10. grudnia 1889 r. l. 14.474/pr. O wykonaniu powyższej uchwały sejmowej, tudzież uchwał stojących z nią w związku zdajemy Wysokiemu Sejmowi sprawę w osobnem sprawozdaniu z akcji ratunkowej, przeprowadzonej celem złagodzenia skutków przeszłorocznej klęski posuchy-

II. Wykonanie innych uchwał w sprawach finansowych.

Uchwała w sprawie poręki kraju za pożyczkę 600.000 zł., udzieloną w myśl Ces. rozporządzenia z dnia 6. października 1889 r. na bezprocentowe pożyczki dla dotkniętych klęską włościan.

W dniu 26. października 1889 r. powziął Wysoki Sejm uchwałę, mocą której przyjął imieniem funduszu krajowego porękę nieograniczoną za regularną spłatę kwoty 600.000 zł., udzielonej pod warunkiem takiej poręki w myśl ces. rozporządzenia z dnia 6. października 1889 r. ze skarbu państwa na bezprocentowe pożyczki dla dotkniętych klęską nieurodzaju włościan, i upoważnił Wydział krajowy do zeznania odpowiedniego dokumentu.

W wykonaniu tej uchwały zeznał Wydział krajowy uchwałą z dnia 2. listopada 1889 r. odpowiedni dokument poręki i przesłał go c. k. Prezydium Namiestnictwa odezwą z dnia 2. listopada 1889 r. l. 47.360.

Uchwała w sprawie pokrycia części niedoboru w budżecie funduszu krajowego na r. 1890 przez użycie kapitału funduszu policyi krajowej.

Na posiedzeniu sejmowym z dnia 26. listopada 1889 r. zapadła uchwała, upoważniająca Wydział krajowy do użycia na pokrycie części niedoboru w budżecie funduszu krajowego na rok 1890 kapitału funduszu policyi krajowej w kwocie 132.859 zł. tytułem pożyczki 4½ procentowej, która ma być zwróconą funduszowi policyjnemu, gdy Sejm założenie domów pracy przymusowej uchwali. Z otwartego powyższą uchwałą kredytu nie korzystał Wydział krajowy do chwili zamknięcia niniejszego sprawozdania, zdołał sobie bowiem otworzyć na pokrycie bieżących niedoborów kasowych kredyt znaczniejszy, a co do stopy procentowej dla funduszu krajowego korzystniejszy. Wobec jednak niepomysłnego stanu wpływów regularnych dochodów funduszu krajowego z dodatków do podatków, tudzież wobec braku innego budżetowego pokrycia dla kwoty 132.859 zł. w budżecie krajowym na r. 1890, pożyczka, powyżej podaną uchwałą dozwolona, będzie musiała być zrealizowaną w ciągu bieżącego roku.

Uchwała w sprawie unifikacji wszystkich długów funduszu krajowego.

Uchwałą z dnia 26. listopada 1889 r. polecił Wysoki Sejm Wydziałowi krajowemu zbadanie dokładne, czyli i pod jakimi warunkami, dałaby się przeprowadzić unifikacja wszystkich długów funduszu krajowego, i przedłożenie ewentualnego projektu takiej unifikacji Sejmowi na najbliższej sesji sejmowej. Wydział krajowy w wykonaniu tej uchwały przedkłada odrębne sprawozdanie, łącznie z projektem finansowym, spowodowanym uchwaloną przez Radę państwa i przez Najjaśniejszego Pana sankcyonowaną ugodą indemnizacyjną.

Uchwała przekazująca Wydziałowi krajowemu petycje spowodowane klęską nieurodzaju i posuchy.

O wykonaniu uchwały Wysokiego Sejmu powziętej w dniu 30. października 1889 r. a stanowiącej, że wszystkie petycje, jakie z powodu klęski nieurodzaju i posuchy do Sejmu wpłynęły lub w dalszym ciągu sesyi wpłynąć jeszcze miały, mają być odstąpione Wydziałowi krajowemu do zbadania i załatwienia, zdaje Wydział krajowy sprawę w sprawozdaniu o akcji ratunkowej zeszłoroczną klęską spowodowanej.

III. Sprawy gospodarstwa rolnego i leśnego.

Sprawa nauczycieli wędrownych do nauki gospodarstwa wiejskiego.

W sprawie instytucji nauczycieli wędrownych, wprowadzonej w życie na początku roku 1889 przedkłada Wydział krajowy osobne sprawozdanie.

Tu zaś nadmieniam, że otrzymawszy od c. k. Rządu przyrzeczoną na rok 1890 subwencję w kwocie 2.000 zł. zamianował Wydział krajowy w roku bieżącym drugiego nauczyciela wędrownego, który w miesiącu maju r. b. czynności swe we wschodniej części kraju rozpoczął.

Krajowa szkoła gospodarstwa lasowego we Lwowie.

W załatwieniu sprawozdania komisji gospodarstwa krajowego o sprawozdaniu Wydziału krajowego z czynności dotyczących się krajowej szkoły gospodarstwa lasowego we Lwowie, powziął Wysoki Sejm w dniu 18. listopada 1889 uchwałę, mocą której polecił Wydziałowi krajowemu, aby w jak najkrótszym czasie przeprowadził reorganizację przejściową szkoły gospodarstwa lasowego według zasad, wskazanych przez ankietę, zaprowadzając trzyletni kurs nauk w tej szkole, a stanowiącą jej reorganizację w duchu przedłożonego przez Wydział krajowy projektu i sprawozdania sejmowej komisji administracyjnej przeprowadził przed rozpoczęciem roku szkolnego 1890/91.

Stosownie do tych uchwał przeprowadził Wydział krajowy tak reorganizację przejściową jak i wchodzącą w życie z dniem 1. października 1890 reorganizację stanowiącą krajowej szkoły gospodarstwa lasowego we Lwowie, i przedkłada w tej sprawie Wysokiemu Sejmowi osobne sprawozdanie.

Krajowe niższe szkoły rolnicze w Horodence, Jagielnicach i Kobiernicach.

O czynnościach dotyczących się krajowych niższych szkół rolniczych przedkłada Wydział krajowy osobne sprawozdanie.

Krajowa szkoła ogrodnicza w Tarnowie.

O czynnościach dotyczących się krajowej szkoły ogrodniczej w Tarnowie przedkłada Wydział krajowy osobne sprawozdanie.

Tutaj zaznacza tylko Wydział krajowy, że na podstawie konkursu z dnia 31. maja 1889 zamianował Wydział krajowy na propozycję kuratora kierownikiem tej szkoły p. Wojciecha Maciaszka, który tak pod względem fachowego wykształcenia jak i wielostronnej praktyki w zawodzie ogrodniczym, zdawał się być na kierownika praktycznej szkoły ogrodniczej najlepiej ukwalifikowanym z pomiędzy wszystkich zgłaszających się na tę posadę kandydatów.

Szkoła uprawy i wyprawy lnu i konopi w Gródku.

Uchwałą powziętą w dniu 26. listopada 1889 upoważnił Wysoki Sejm Wydział krajowy do reaktywowania kursu uprawy i wyprawy lnu i konopi w Gródku w r. 1890, jeżeli c. k. Rząd zobowiąże się udzielać na utrzymanie tej szkoły roczną dotację ze skarbu państwa w kwocie 2.200 zł.

Wykonując tę uchwałę reaktywował Wydział krajowy w mowie będącą szkołę z dniem 1. maja i powołał na jej kierownika tymczasowego i nauczyciela zawodowego, dotychczasowego instruktora przy krajowej szkole rolniczej w Czernichowie p. Władysława Ancutę, a na drugiego nauczyciela zawodowego (instruktora) dotychczasowego instruktora wędrownego uprawy lnu i konopi przy c. k. Towarzystwie gosp. gal. p. Jana Górskiego.

W sprawie reaktywowania i organizacji szkoły uprawy i wyprawy lnu w Gródku przedkłada Wydział krajowy osobne sprawozdanie.

- Sprawa założenia nowych szkół rolniczych niższych. O dotychczasowym wyniku rokowań przeprowadzonych przez Wydział krajowy w sprawie założenia nowych szkół rolniczych niższych w powiecie mieleckim, stryjskim i t. d. przedłoży Wydział krajowy Wysokiemu Sejmowi osobne sprawozdanie.
- Sprawa zaprowadzenia w Dublanach osobnego kursu dla nauczycieli szkół ludowych. W sprawie urządzenia przy krajowych szkołach rolniczych w Dublanach specjalnego kursu nauk z dziedziny gospodarstwa wiejskiego dla nauczycieli szkół ludowych, przedłoży Wydział krajowy Wysokiemu Sejmowi osobne sprawozdanie.
- Sprawa założenia szkoły gospodyń. W sprawie założenia szkoły gospodyń przedkłada Wydział krajowy swe wnioski w osobnym sprawozdaniu.
- Stypendya dla uczniów szkoły kucia koni we Lwowie. W rozprawie nad Rubr. XV. wydatków na rok 1890 uchwalił Wysoki Sejm na posiedzeniu 19. listopada 1889 na stypendya dla uczniów szkoły kucia koni przy c. k. szkole weterynaryi we Lwowie kwotę 300 zł.
Na propozycję Dyrekcyi c. k. szkoły weterynaryi we Lwowie udzielił Wydział krajowy z kwoty tej 3 stypendya po 50 zł. uczniom 6cio-miesięcznego kursu kucia koni Aleksandrowi Bauerowi, Stanisławowi Marchewiczowi i Piotrowi Bachłajewiczowi, a 2 stypendya po 75 zł. uczniom tegoż kursu: Janowi Stypalowi i Franciszkowi Sagańcowi.
- Subwencye na cele kultury krajowej udzielane przez Wydział krajowy. Na cele kultury krajowej udzielił Wydział krajowy w peryodzie objętym niniejszym sprawozdaniem następujących zasiłków z funduszu dyspozycyjnego.
1. Na opłatę taks egzaminacyjnych od egzaminów ścisłych rygorystantom c. k. szkoły weterynaryi we Lwowie: Janowi Skucińskiemu (do LW. 36.579/89), Franciszkowi Panickiemu (do LW. 40.663/80), Włodzimierzowi Bielińskiemu (do LW. 40.664/89), Janowi Nowickiemu (do LW. 41.953/89) Rudolfowi Przykopa (do LW. 45.583/89), Markowi Kaczkowskiemu (do LW. 46.606/89) każdemu po 57 zł.
  2. Zarządowi głównemu Towarzystwa kółek rolniczych we Lwowie na pokrycie kosztów zjazdu delegatów kółek we Lwowie w dniach 9. i 10. października 1889 kwotę 200 zł.
  3. Towarzystwu gorzelników polskich, na wydawnictwo czasopisma „Gorzelnik polski“ 200 zł. w załatwieniu petycji tego Towarzystwa przekazanej Wydziałowi krajowemu do załatwienia uchwałą Wysokiego Sejmu z dnia 25. listopada 1889 r. (LW. 57.995/89).
  4. Janowi Biedroniowi wydawcy 10-centowej „Czytelnicy rolniczej“ w Cieszynie 200 zł. w. a., z których 100 zł. tytułem ceny zakupna 1000 egzemplarzy broszurki „Jak gospodarowałem w roku nieurodzaju“ rozdanej przez Wydział krajowy bezpłatnie kółkom rolniczym, Towarzystwu oświaty ludowej we Lwowie i Krakowie i Tow. ruskiemu „Proświta“ — drugie zaś 100 zł. tytułem zasiłku na wydawnictwo drugiej broszury 10-centowej „Jak gospodarze radzić sobie mają wobec braku ściółki“ (LW. 9.076).
  5. Wojciechowi Nowakowi uczniowi ogrodnictwu w Erfurcie na dokończenie nauki w zawodzie ogrodniczym 50 zł. (LW. 9.478/90).

6. Zarządowi galicyjskiego Towarzystwa weterynarskiego na wydawnictwo czasopisma „Przegląd weterynarski“ 100 zł. (LW. 10.079/90).

7. Wydział krajowy wykonał wszystkie uchwały budżetowe Wysokiego Sejmu dotyczące się różnych zasiłków na cele kultury krajowej.

Sprawa podniesienia
gospodarstwa nabiało-
wego.

W wykonaniu uchwały Wysokiego Sejmu z dnia 6. października 1888 w sprawie popierania rozwoju przemysłu mlecznego, przedłożył Wydział krajowy Wysokiemu Sejmowi na ubiegłej sesji osobne sprawozdanie wraz z wnioskami do uchwały pod dniem 5. listopada 1889. LW. 48.423.

Sprawozdanie to — jako niezadowolone — zostało uchwałą Wysokiego Sejmu z dnia 26. listopada 1889 Wydziałowi krajowemu przekazane i zostanie ponownie Wysokiemu Sejmowi przedłożone z odpowiednimi wnioskami.

Sprawa zalesienia
wydm piaszczystych i
nieużytków.

Z subwencji wyznaczonych uchwałą Wysokiego Sejmu z dnia 25. listopada 1889 na zalesienie wydm piaszczystych w okręgach roboczych niskim, jarosławsko-cieszanowskim, jaworowsko-mościskim i tarnobrzeskim wyasygnował Wydział krajowy do L. 18.105/90 Wydziałowi powiatowemu w Jaworowie, a do L. 20.548/90 Wydziałowi powiatowemu w Nisku. Subwencje zaś dla okręgu roboczego jarosławsko-cieszanowskiego i tarnobrzeskiego zostały na razie powstrzymane aż do zużytkowania znacznych reszt kasowych pozostałych w roku 1889 w Wydziałach powiatowych jarosławskim (549 zł. 99 ct.) i tarnobrzeskim (476 zł. 68 ct. w. a.).

Ze sprawozdania c. k. komisarza inspekcji leśnej o postępie robót około zalesienia lotnych piasków w Galicyi, przedłożonego Wydziałowi krajowemu przy odezwie c. k. Namiestnictwa z dnia 22. lutego 1890 L. 7.775, powziął Wydział krajowy wiadomość, że wskutek zeszłorocznej posuchy jakoteż niezwykłego rozmnożenia się pędraków (mianowicie w powiatach mościskim, jaworowskim, jarosławskim i cieszanowskim) uległy zniszczeniu uprawy wykonane w latach 1888 i 1889, — a rezultaty jakie przy zalesieniu wydm piaszczystych w kraju osiągnięto, cofnęły się przynajmniej o trzy lata wstecz. Wydział krajowy wezwał wskutek tego re skryptem z dnia 26. marca 1890 l. 9.553/90 Wydziały powiatowe w Jaworowie, Jarosławiu, Nisku i Tarnobrzegu, aby pierwszy w porozumieniu z Wydziałem pow. mościskim, drugi zaś w porozumieniu z Wydziałem pow. cieszanowskim, dołożyły wszelkich starań, aby szkody wpływami elementarnymi w zalesieniu wydm spowodowane, mogły być jak najrychlej naprawione. Zarazem polecił Wydział krajowy powyż wymienionym Wydziałom powiatowym, aby o postępie robót około zalesienia wydm w ogóle, a w szczególności około naprawy szkód wyrządzonych w kulturach dawniejszych, przedłożyły Wydziałowi krajowemu do końca października r. b. wyczerpujące sprawozdanie.

Oprócz zasiłków przez Wysoki Sejm na zalesienie wydm wyznaczonych, udzielił Wydział krajowy wskutek odezwy c. k. Namiestnictwa z d. 21. października 1889 L. 63.776 rozporządzeniem LW. 11.722/90 dalszy zasiłek w kwocie 58 zł. 60 ct. w. a. z funduszu dyspozycyjnego na dalsze zakulturowanie wydm piaszczystych w Czernichowie i Czernichówku.

Sprawa zalesienia góry
Kosowskiej.

W załatwieniu sprawozdania komisji gospodarstwa krajowego przekazał Wysoki Sejm uchwałą z dnia 18. listopada 1889 petycję reprezentacji gminy Kosowa o zalesienie tamtejszej góry miejskiej na koszt funduszu krajowego, Wydziałowi krajowemu do dalszego urzędowania w porozumieniu z c. k. Rządem.

Odezwą z dnia 23. grudnia 1889 l. 54.703 odniósł się Wydział krajowy do c. k. Namiestnictwa z prośbą, aby inspektoratowi leśnemu, który zalesieniem wydm i nieużytków kieruje, poleciło zbadanie potrzeby, możliwości i kosztów zalesienia tej góry. Wskutek polecenia c. k. Namiestnictwa zbadał delegowany komisarz inspekcji przestrzeń góry przez reprezentację gminy Kosowa do zalesienia wskazanej, uznał potrzebę i możliwość powstrzymania dalszego uruchomienia się gruntu i zalesienia na powierzchni około 7 hektarów i obliczył minimalny koszt wykonania tych prac na 800 zł. z zastrzeżeniem, że zaprowadzone kultury przynajmniej przez lat 5 należycie będą pielęgnowane.

Ponieważ reprezentacja gminy Kosowa zobowiązała się kwotą 100 zł. przyczynić się corocznie przez lat 5 na koszt utrzymania i dozór zalesienia, postanowił Wydział krajowy przedłożyć Wysokiemu Sejmowi wniosek udzielenia gminie Kosowa jednorocznego zasiłku w kwocie 800 zł. na wspomniane zalesienie, który to wniosek w osobnym sprawozdaniu przedłożony zostanie.

Sprawa ustawy o przymusowym tępieniu myszy polnych.

Petycję c. k. Towarzystwa gospodarskiego galicyjskiego z dnia 23. października 1889 r., która była przedmiotem obrad sejmowej komisji gospodarstwa krajowego, przekazał Wysoki Sejm uchwałą z dnia 26. listopada 1889 r. jako niezadowoloną do załatwienia Wydziałowi krajowemu.

Ażeby Wydział krajowy mógł w myśl życzenia w petycji wypowiedzianego i wniosku sejmowej komisji administracyjnej z dnia 11. listopada przedłożyć wnioski Wysokiemu Sejmowi, musiał poprzednio zebrać odpowiedni materiał.

Za pośrednictwem c. k. Rządu otrzymał Wydział krajowy już prawie ze wszystkich krajów w Europie, w których istnieją przepisy, dotyczące się tępienia myszy polnych, mniej lub więcej wyczerpujące sprawozdania, — ma też Wydział krajowy nadzieję, że wkrótce otrzyma od komitetu c. k. Towarzystwa gospodarskiego galicyjskiego zapowiedziane w powyższej powołanej petycji tegoż Towarzystwa wyniki doświadczeń, jakie z inicjatywy Towarzystwa przeprowadzone być miały w większych gospodarstwach kilku okolic kraju.

Z materiału zebranego przyszedł Wydział krajowy do przekonania, że o zastosowaniu środków mechanicznych nie może być mowy u nas na wielkich a mało zaludnionych obszarach i że tylko użycie odpowiednich środków trujących mogłoby do pożądanego celu doprowadzić, gdyby było energicznie, dokładnie i ze znajomością rzeczy, a nadto równocześnie w całej okolicy, kłeską myszy nawiedzonej, uskuteczniane.

Z pomiędzy środków trujących dwa zasługują przedewszystkiem na uwagę: fosfor i strychnina. Według opinii c. k. stacji doświadczalnej w Wiedniu, najodpowiedniejszym, bo najmniej dla innych zwierząt niebezpiecznym środkiem trującym jest fosfor, użyty w odpowiednio przyrządzo-

nych pigułkach. Pigułki fosforowe przedstawiają jednakże tę niedogodność, że pod wpływem powietrza tracą dosyć szybko swoje własności trujące, gdyż fosfor wystawiony na działanie powietrza odtlenia się (oksyduje) i przechodzi w związek nieszkodliwy.

Ta właściwość fosforu sprawia, że pigułki w większej ilości wyrobione i dłużej przechowane zupełnie zawodzą.

Kolegium medycynalne królesko-saskie natomiast zaleca pszenicę strychniną bajcowaną, jako środek, który najlepiej myszy truje, a odpowiednio użyty, dla zdrowia człowieka nie jest niebezpieczny, jak to powszechnie mniemają. Ażeby jednak pszenica strychniną bajcowana mogła być bez obawy o zdrowie człowieka jako środek trujący myszy użyta, muszą być zachowane następujące ostrożności: Na 1 kilogram pszenicy nie można użyć więcej jak 2 do 3 gramów saletranu strychniny w roztworze; ziarnka pszenicy, strychniną bajcowane, muszą być dla łatwego poznania zabarwione na czerwono farbą anilinową; przyrządzenie pszenicy strychniną na trutkę na myszy skutecznie mogą tylko aptekarze, umiejący się obchodzić z tak silną trucizną. Pszenica strychninowa musi być pod zamknięciem przechowana i tak rozmieszczana po polach, aby była dla innych zwierząt niedostępna. Warunki te, a mianowicie ostatnie, w naszych stosunkach, wobec niskiego jeszcze stopnia oświaty ludu naszego, czynią zastosowanie tego środka prawie niemożliwym.

Załatwienie przekazanej Wydziałowi krajowemu sprawy jest nadzwyczaj trudne, — jest jednakże w toku, a na następnej sesji sejmowej będzie mógł Wydział krajowy przedłożyć Wysokiemu Sejmowi pozytywne wnioski.

Sprawa rozporządzenia wykonawczego do ustawy o rybołówstwie z dnia 31. października 1887. r. i ogłoszenia tej ustawy.

W załatwieniu sprawozdania komisji gospodarstwa krajowego o petycji stryjskiego oddziału Towarzystwa gospodarskiego w przedmiocie ustawy rybackiej, powziął Wysoki Sejm na posiedzeniu dnia 19. listopada 1889 r. następującą uchwałę:

„Wzywa się c. k. Rząd, aby jak najrychlej wprowadził w wykonanie sankcyonowaną ustawę rybacką z dnia 31. października 1887 r.“

Wskutek odezwy Wydziału krajowego z dnia 16. maja r. b. L. 5437, zawiadomiło c. k. Namiestnictwo Wydział krajowy odezwą z dnia 29. maja r. b. L. 36817, że powyż przytoczoną uchwałę Wysokiego Sejmu krajowego przedłożyło sprawozdaniem z dnia 27. grudnia 1889 r. L. 89346 JE. Panu Ministrowi rolnictwa do dalszego zarządzenia, — i że reskryptem tegoż Ministerstwa z d. 1. maja 1890 r. L. 4107/463 zostało c. k. Namiestnictwo powiadomione, że pomieniona ustawa i dotyczące rozporządzenie wykonawcze „wkrótce będą mogły być ogłoszone“.

Wydawnictwo i rozprzedaż mapy obrazowej ryb krajowych.

Mapa obrazowa ryb krajowych, ułożona przez profesora Dr. M. Nowickiego, a wydana w 1000 egzemplarzach kosztem funduszu krajowego, wynoszącym oprócz opłaty za przechowanie płyt litograficznych do ewentualnego drugiego wydania 2.420 zł., wskutek niezależnego od Wydziału krajowego opóźnienia w wydaniu należącego do tej mapy tekstu objaśniającego Dr. M. Nowickiego (patrz Sprawozdanie Wydziału krajowego za rok 1888/89) dopiero przy końcu roku 1889 mogła być rozesłana.

Chociaż cena w wysokości 2 zł. 50 ct. za jeden egzemplarz mapy obrazowej ryb krajowych, waz z broszurą objaśniającą, zaledwie pokryćby mogła koszt własny wydawnictwa, postanowił Wydział krajowy oddać wspomnianą mapę wraz z broszurą objaśniającą po 2 zł. 10 ct. w. a. za egzemplarz wszystkim, którzy dzieło to po koniec r. 1888 zamówili, a nadto zarezerwować po tej samej cenie 100 egzemplarzy dla tych zakładów naukowych, które Rada szkolna krajowa Wydziałowi krajowemu wskaże. Cenę księgarską i dla wszystkich, którzy się później bezpośrednio do Wydziału krajowego zgłoszą, nazaczył Wydział krajowy na 2 zł. 50 ct. za egzemplarz.

Po koniec grudnia 1889 r. rozesłano subskrybentom różnym 398 egzemplarzy (LW. 55118/89), a w tej liczbie 100 egzemplarzy Radzie szkolnej krajowej na podstawie zamówienia z dnia 8. maja 1886. l. 5392, i oddano w komis księgarzom różnym w kraju 180 egzemplarzy, — reszta pozostała na składzie.

Odezwą z dnia 6. grudnia 1889 l. 22152, oświadczyła jednak Rada szkolna krajowa, że przysłanych jej 100 egzemplarzy map przyjąć nie może z powodu, że wydawnictwo zamówionej mapy się opóźniło, „a fundusz na zakupno przyborów naukowych przez Wysoki Sejm krajowy na r. 1887. wyznaczony, musiał być w tymże roku administracyjnym w całości wyczerpany, wskutek czego też Rada szkolna krajowa nie posiada obecnie funduszu na zakupno owych map, a to tembardziej, że Wysoki Sejm krajowy kwotę preliminowaną na zakupno przyborów naukowych na r. 1890 o $\frac{2}{3}$ obniżył“. Co się zaś tyczy zarezerwowanych drugich 100 egzemplarzy po cenie 2 zł. 10 ct. dla różnych zakładów naukowych, oświadczyła Rada szkolna krajowa, że okólnikiem wystosowanym do Dyrekcji gimnazjów, szkół realnych, seminariów nauczycielskich i c. k. Rad szkolnych okręgowych, poleciła do bibliotek szkolnych mapę obrazową ryb krajowych Dr. Nowickiego, kosztem funduszu krajowego wydaną.

Stan przeto w mowie będącego wydawnictwa przedstawia się po koniec czerwca 1890 r. jak następuje:

Rozsprzedano różnym	305	egzemplarzy
Rozdano redakcyom i innym bezpłatnie	18	„
Oddano w komis księgarzom	180	„
<hr/>		
Pozostaje reszta na składzie (wraz ze zwróconymi przez Radę szkolną krajową)	497	egzemplarzy

Sprawa funduszu pożyczkowego dla kółek rolniczych.

Przy rozprawie budżetowej nad Rubr. XV. preliminarza wydatków na cele rolnictwa i górnictwa na rok 1890 uchwalił Wysoki Sejm na posiedzeniu dnia 25. listopada 1889 na wniosek komisji budżetowej co następuje:

1. Poleca się Wydziałowi krajowemu zbadanie:

„a) o ile kwota 15.000 zł. przeznaczona na utworzenie „funduszu pożyczkowego dla kółek rolniczych“ odpowiadałaby potrzebie kredytu dla działalności handlowo-przemysłowej kółek?

b) komu i na jakich zasadach należałoby powierzyć rozporządzanie i administrowanie tymi funduszami?

2. Poleca się Wydziałowi krajowemu, aby rezultat tych badań wraz z odnośnymi wnioskami przedłożył na najbliższej sesji sejmowej w osobnym sprawozdaniu.“

Celem spełnienia powyższych poleceń odniósł się Wydział krajowy do zarządu głównego Towarzystwa kółek rolniczych, jak niemniej do komitetów obu krajowych Towarzystw rolniczych we Lwowie i Krakowie (L. W. 3830/90) o udzielenie Wydziałowi krajowemu w tej sprawie swej opinii, a ewentualnie przedłożenie odpowiednich wniosków, przyczem zakomunikował Wydział krajowy powyż wymienionym zarządom instytucyj krajowych motywa, które skłoniły komisję budżetową do postawienia wniosku na utworzenie wspomnianego „funduszu pożyczkowego“.

Zarząd główny kółek rolniczych w relacji z 4. czerwca 1890 L. 2187 (L. W. 24831/90) podnosząc, że kierunek handlowo-przemysłowy kółek rolniczych objawia się obecnie przedewszystkiem w utrzymywaniu sklepików, które mogłyby bardzo korzystny wpływ wywierać na obudzenie ducha handlowo-przemysłowego pośród ludności włościańskiej a nawet umoralniająco na ludność tę działać, oświadczył:

1. „że jakkolwiek byłby większy fundusz pożyczkowy pożądaný, to jednakże kwota 15.000. zł. może na razie odpowiedzieć potrzebie, — 2. że administracya funduszem tym jak i asygnowanie pożyczek leżeć powinny w ręku Wydziału krajowego, zarząd zaś główny Towarzystwa kółek rolniczych miałyby do spełnienia zadanie podobne temu, jakie ma obecnie krajowa komisya przemysłowa.“

Komitet c. k. Towarzystwa rolniczego krakowskiego przedłożył zdanie swoje w tej sprawie w relacji z dnia 9. czerwca 1890 l. 3830 (l. W. 24823/90.) mianowicie:

„1. że kwota 15.000 zł. przeznaczona na „fundusz pożyczkowy dla kółek rolniczych“ odpowiadałaby tylko w bardzo szczupłej mierze potrzebie kredytu dla działalności handlowo-przemysłowej kółek rolniczych i że należałoby na fundusz ten kwotę 50.000. zł. przeznaczyć, jeżeli ma skutek jakkolwiek wywrzeć,

2. że „fundusz pożyczkowy“ należałoby umieścić w Banku krajowym, rozporządzenie zaś „funduszem pożyczkowym“ należy pozostawić Wydziałowi krajowemu na propozycję zarządu głównego kółek rolniczych, analogicznie do krajowego funduszu przemysłowego“.

Komitet c. k. Towarzystwa gospodarskiego galicyjskiego nie dał do chwili zamknięcia niniejszego sprawozdania żadnej odpowiedzi na powyż wzmiankowane wezwanie Wydziału krajowego. Sprawa przez sejmową komisję budżetową zainaugurowana, jest przeto w toku.

Sprawa zwołania przez c. k. Rząd ankiety gorzelnianej w myśl wniosku posła Piotra Grossa.

W załatwieniu sprawozdania komisji gospodarstwa krajowego o wniosku posła Grossa w sprawie reformy przepisów gorzelnianych, powziął Wysoki Sejm na posiedzeniu dnia 19. listopada 1889 uchwałę wzywającą c. k. Rząd, aby:

„1. zwołał jak najrychlej ankietę złożoną z osób fachowych, gorzelnictwem rolniczem się zajmujących i na podstawie uczynionych przez nią wniosków z modyfikował wydane dotychczas przepisy wykonawcze do ustawy o opodatkowaniu gorzelń z dnia 20. czerwca 1888 Dr. u. p. Nr. 95.

2. aby dla unormowania zbytu okowity usunął te wszystkie przeszkody, które zbyt ten bądź utrudniają, bądź uniemożliwiają.

1890

O uchwale tej zawiadomił J. E. pan Marszałek krajowy J. E. pana Namiestnika, dołączając zprawozdanie komisji gospodarstwa krajowego w tej sprawie.

Na odezwy Wydziału krajowego z dnia 22. stycznia 1890 l. 2432 i z dnia 16. maja 1890 l. 9680 odpowiedziało Prezydium c. k. Namiestnictwa dnia 15 lutego 1890 l. 1639/pr. i dnia 15. sierpnia 1890 l. 8062/pr. że powyż przytoczona uchwała Wysokiego Sejmu przedłożoną została c. k. Ministerstwu skarbu relacją c. k. krajowej Dyrekcyi skarbu z dnia 14. stycznia 1890 l. 1972/pr. — i że po nadejściu odpowiedzi c. k. Prezydium Namiestnictwa nie omieszka zawiadomić o niej Wydział krajowy. Do dnia zamknięcia niniejszego sprawozdania odpowiedź c. k. Ministerstwa skarbu nie nadeszła.

Pod dniem 19. maja 1890 l. 486 (l. W. 21724/90) przesłał komitet c. k. Towarzystwa rolniczego krakowskiego Wydziałowi krajowemu wnioski komitetu Towarzystwa leśno-rolniczego bialsko żywieckiego dotyczące zmiany ustawy gorzelnianej z dnia 20. czerwca 1888 z prośbą o poparcie tych wniosków u c. k. Rządu. Zgodnie z tem życzeniem przesłał Wydział krajowy rzeczony wnioski (alegat 6.) odezwą z dnia 6. czerwca 1890 l. 21724/90 c. k. Namiestnictwu jako materyał dla zwołać się mającej przez c. k. Rząd ankiety gorzelnianej, upraszając zarazem c. k. Namiestnictwo o poczynienie stosownych kroków, aby c. k. Rząd wspomnianą ankietę gorzelnianą w myśl uchwały Wysokiego Sejmu z dnia 19. listopada 1889 jak najrychlej zwołał.

Alegat 6.

Krajowa ankieta gorzelniana w sprawie zmiany ustawy gorzelnianej i przepisów wykonawczych tej ustawy.

W załatwieniu sprawozdania komisji gospod. kraj. o wniosku posła Rutowskiego w sprawie reformy ustawy o podatku spirytusowym powziął Wys. Sejm na posiedzeniu z dnia 21. listopada 1889 następujące uchwały

1) „Przekazuje się wnioski posła Rutowskiego Wydziałowi krajowemu z poleceniem udzielenia ich członkom fachowej ankiety przez c. k. Rząd w sprawie gorzelnianej zwołać się mającej.

2) Poleca się Wydziałowi krajowemu, ażeby w sprawie zbadania nsterrek ustawy gorzelnianej i przepisów wykonawczych zwołał jak najrychlej ankietę krajową celem przygotowania materyału dla ankiety wiedeńskiej“.

ad 1) Uchwała pierwsza nie mogła być jeszcze wykonaną ze względu, że c. k. Rząd nie zwołał dotychczas ankiety, której się Wys. Sejm rezolucją z d. 19 listopada 1889 domagał.

ad 2) Wykonując uchwałę drugą zwołał Wydział krajowy ankietę gorzelnianą na dzień 13. stycznia 1890, zapraszając do niej:

Dra Piotra Grossa, wiceprezesa c. k. Towarzystwa gospodarskiego galicyjskiego, posła na Sejm krajowy,

Władysława Struszkiewicza, wiceprezesa c. k. Towarzystwa rolniczego krakowskiego, posła na Sejm krajowy,

Hipolita Bohdana, prezesa Rady nadzorczej Banku krajowego.

Juliana Frommla, pełnomocnika i dyrektora dóbr JE hr. Siemieńskiego Lewickiego,

Jana Gnoińskiego, posła na Sejm krajowy,

Kazimierza Hordyńskiego, praktycznego gorzelnika i redaktora czasopisma „Gorzelnik“.

Dra Włodzimierza Kozłowskiego, posła na Sejm krajowy i do Rady państwa,

Stanisława Polanowskiego, posła na Sejm krajowy i Członka Izby Panów i Rady państwa,

Dra Maurycego Rosenstocka, posła na Sejm krajowy i do Rady Państwa,

Eustachego Zagórskiego posła na Sejm krajowy,

tudzież wnioskodawcę: dra Tadeusza Rutowskiego, posła na Sejm krajowy i do Rady państwa.

Alegat 7.

Ankieta, której Wydział krajowy przedłożył odpowiedni kwestyonaarz dołączony do niniejszego sprawozdania (jako alegat 7) zbadała sprawę w wyczerpujących rozprawach, przeprowadzonych pod przewodnictwem członka Wydziału krajowego Tadeusza Romanowicza w dniach 13. i 14 stycznia b. r. a spisanych w dołączonym do niniejszego sprawozdania protokole (alegat 8) i uchwaliła następujące rezolucje :

Alegat 8.

A. Odnoszące się do postanowień ustawy o podatku od spirytusu z d. 20. czerwca 1888 :

I. Ankieta oświadcza się za uchyleniem §. 5. ustawy z d. 20 czerwca 1888 r. i za podciągnięciem gorzeli dotychczas na mocy tego paragrafu uwalnianych od opłaty podatku pod podatek, na wypadek zaś, gdyby uchylenie §. 5. okazało się niemożliwym oświadcza się ankieta za tem: 1) by z uwolnienia od podatku w myśl §. 5. wyłączonym był spirytus pędzony z materiałów mącznych, 2) by uwolnienie od podatku w myśl postanowień §. 5. produkcji potrzebnej na opędzenie potrzeb domowych ograniczonym zostało do pewnego maximum produkcji rocznej a mianowicie do 25 hltrów na rok, reszta zaś tej produkcji by została opodatkowaną.

II. Ankieta oświadcza się za zmianą §. 6. ustawy z dnia 20. czerwca 1888 w tym kierunku, żeby spirytus dla celów przemysłowych wyrabiany, włącznie z wyrobem octu, spirytus do gotowania, opalania, czyszczenia, oświetlenia, wolny od podatku konsumcyjnego i jako taki nie wliczony do kontyngentu, odtąd został zaliczony do kontyngentu i opłacał podatek w wysokości podatku od spirytusu kontyngentowego.

III Ankieta wyraża życzenie, ażeby wysoki Wydział krajowy zwrócił uwagę c. k. Rządu na niedostateczny sposób denaturowania spirytusu przemysłowego na Węgrzech i na ztąd powstałe defraudacye, jak również na okoliczność, że źle denaturowany spirytus węgierski wchodzi do Galicyi i staje się z uszczerbkiem zdrowia ludności przedmiotem konsumcyi.

IV. Ankieta wyraża życzenie, ażeby postanowienia, odnoszące się do opodatkowania gorzelnii kociołkowych uległy rewizyi i ażeby wydajność tych gorzelnii obliczoną została odpowiedniej do stanu faktycznego techniki i produkcji, gdyż obecnie rozwój tego rodzaju gorzelnii opiera się nie na warunkach produkcji, ale na wyzyskiwaniu przesadnych ulg podatkowych.

V. Ankieta wyraża życzenie, aby niewyczerpany kontyngent gorzeli tak fabrycznych jak rolniczych nie mógł być przekazywany dodatkowo gorzelniom fabrycznym, lecz jedynie tylko gorzelniom rolniczym spółek rolniczych w ogóle gorzelniom rolniczym.

VI. Ankieta wyraża życzenie, by w sprawie reformy postanowień ustawy o rozdziale kontyngentu indywidualnego, dotyczących wymiaru kontyngentu, Wydział krajowy zechciał w stosownym czasie zwołać osobną ankietę.

B. Odnoszące się do przepisów wykonawczych i wykonywania ustawy z dnia 20. czerwca 1888:

I. Ankieta gorzelniana wyraża ubolewanie, że c. k. Rząd ciągłymi zmianami przepisów wykonawczych ustawy z 20. czerwca 1888, pociągającymi za sobą ciągłe koszty i martwe wkłady a okazującymi się często jako nieodpowiadające celowi w wysokim stopniu utrudnia byt gorzelni rolniczych.

Ankieta wyraża przekonanie, że czas experimentów i prób już się skończył i że zmiany przepisów, o ile okażą się potrzebnymi, będą już tylko usuwać utrudnienia, weksacye i ustalą sposób wykonywania ustawy, zabezpieczając skarb bez szkody producenta.

II. Samo rozporządzenie wykonawcze ustawy gorzelniczej z dnia 20. czerwca 1888 przypuszcza, że zegar w gorzelniach może być niedokładnym i wykazywać ilość produktu o 3% wyżej lub niżej od rzeczywistości. Zwążywszy zaś, że w praktyce zachodzą w tych granicach najrozmaitsze wypadki i zegary nie są jednostajnie niedokładnymi a przy obliczeniach skarbowych cierpi zawsze na tej niedokładności produkujący przedsiębiorca, przeto ankieta wyraża przekonanie, iż zegary we wszystkich poszczególnych gorzelniach powinny być przez c. k. władze skarbowe skontrolowanymi a na podstawie dokładnego zbadania ustanowioną być winna dla każdej poszczególnej gorzelni poprawka wskazań zegaru, któraby przedsiębiorcę od niesprawiedliwego poszkodowania zabezpieczyła.

III. Należy się domagać, ażeby w każdej Dyrekcyi skarbowej był za pas aparatów mierniczych (zegarów) oraz monteur. Nadto należy się domagać, ażeby aparaty miernicze dla gorzelni rolniczych były odnawiane i restaurowane oraz zastępowane nowymi na koszt skarbu prócz wypadków, gdyby zostały uszkodzone z winy producenta.

IV. Ankieta wyraża przekonanie, że domagać się należy od c. k. Rządu, ażeby zamiast aparatów mierniczych, okazujących jedynie ilość, zaprowadzone zostały zegary pokazujące automatycznie ilość i siłę alkoholu.

V. Ankieta gorzelniana na podstawie doświadczeń ze składami i na czyniami do przechowania spirytusu domagać się musi podwyższenia procentu osuszki i reformy sposobu obliczania tejże.

VI. Ankieta gorzelniana wyraża przekonanie, że gwarantowanie producenta za spirytus, który opuścił gorzelnię i wychodzi do wolnego składu, jest przeciw duchowi ustawy i powinno być zniesionem, gdyż za należytość skarbową gwarantuje skarbowi skład wolny, względnie kaucya kupca w pełnej wysokości przypadającego podatku.

VII. Ankieta uważa rewizyę przepisów cymmentniczych co do naczyń transportowych i obostrzenia nadzoru nad cechowaniem za niezbędne wobec konieczności wielkiej ścisłości wymiaru naczyń, gdyż małe już różnice stanowią w obrocie handlowym znaczne straty dla producenta.

Ankieta sądzi, że koniecznem jest zaprowadzenie numerowania porządkowego cech cymmentniczych, uwidoczniającego odnośny urząd. Ankieta uważa nadto na potrzebne, ażeby utrudnienia, z jakimi fakultatywny odbiór spirytusu na wagę się spotyka, były usunięte, a przeciwnie, ażeby raczej były wprowadzone w tym względzie ułatwienia.

VIII. Gdy z losem gorzelnictwa, jako najważniejszej gałęzi przemysłu rolniczego byt i rozwój wielkiej części rolnictwa kraju naszego ściśle jest

związany, ankieta wyraża przekonanie, że należy prosić JE. P. Ministra rolnictwa, ażeby w sprawach gorzelnictwa zechciał brać w obronę interesa rolnictwa, które jego pieczy są powierzone.

C. Odnoszące się do środków podniesienia wywozu spirytusu:

I. Ankieta wyraża przekonanie, że należałoby dążyć do użycia środków wyjątkowych, któreby mogły wpłynąć na podniesienie wywozu z Austro-Węgier nagromadzonego z pierwszej i obecnej kampanii spirytusu, a przeto i na podniesienie cen na targach wewnętrznych, a to mianowicie przez ustanowienie wyjątkowej doraźnej premii wywozowej dla spirytusu kontyngentowego, na czas ściśle oznaczony.

II. Ankieta wyraża przekonanie, iż należy dążyć do zmiany postanowień ustawy co do premii eksportowej, a to w tym kierunku, ażeby zamiast sumy ryczałtowej na premie eksportowe, przyczem według wielkości wywozu zmniejsza lub zwiększa się premia, przypadająca na każdy hektolitr, zaprowadzoną została na czas przejściowy premia stała od hektolitra.

III. Ankieta wyraża przekonanie, iż należy dążyć do tego, ażeby pozostałość niewyczerpanej kwoty, przeznaczonej na premie eksportowe z r. 1889, została użytą na środki wyjątkowe dla ożywienia handlu i wywozu lub dodaną do kwoty przeznaczonej na rok bieżący.

IV. Ankieta uznaje potrzebę zawiązania przez właścicieli gorzelń spółki w celu rektyfikacji i eksportu spirytusu i pozyskania dla tejże spółki ulg podatkowych i kredytów przez Rząd podobnym spółkom na Węgrzech udzielanych.

D. W sprawie taryf kolejowych:

I. Ankieta gorzelniana z uznaniem przyjmuje do wiadomości przeprowadzone przez JE P. Ministra handlu obniżenie taryf kolejowych dla eksportu spirytusu z Galicji do granicy szwajcarskiej, włoskiej i do morza, domagać się jednak musi zapewnienia tychże zniżek także w ruchu przerywanym dla rafneryi (tj. reekspedycyi spirytusu rafinowanego dalej podług taryfy surowca) oraz obniżenia taryf w ruchu lokalnym.

II. Ankieta uważa za konieczne domagać się, ażeby korzystanie z takiej obniżki taryf było dostępnem już przy transporcie jednego wagonu spirytusu a wreszcie, ażeby park wozów cysternowych dla przewozu spirytusu na kolejach państwowych i prywatnych został pomnożony i korzystanie z niego ułatwione.

E. Nadto powzięła ankieta następujące uchwały dodatkowe:

I. Ankieta wyraża przekonanie, iż należy prosić Koło polskie we Wiedniu, by w dyskusyi budżetowej cały stan upadku gorzelń rolniczych i rolnictwa w kraju był dosadnie przedstawiony.

II. Ankieta wyraża przekonanie, iż należy się domagać podwyższenia podatku, opłacanego przez gorzelnie wyrabiające drożdże.

Wydział krajowy przyłączając się do uchwał ankiety, która zatwierdziła wnioski, nad którymi już Wysoki Sejm krajowy i odnośna komisya sejmowa obradowały i dodała szereg bardzo ważnych życzeń i wniosków, dążących do zaradzenia przesileniu, w jakim znajduje się gorzelnictwo krajowe, ten tak ważny a dotąd u nas jedyny przemysł rolniczy, skutkiem nowej ustawy podatkowej z dnia 20. czerwca 1888 i jej wykonania, przesłał powyższe uchwały ankiety gorzelnianej przy krótkich memoriałach

Alegat 9. a i b. z dnia 31. stycznia 1890 l. 4676 (alegat 9 a i b), objaśniających sprawę JE. panu Ministrowi skarbu Dr. Dunajewskiemu i JE. panu Ministrowi handlu Margr. Bacquehem z prośbą, aby już w interesie wydatności i trwałości samego podatku od spirytusu i siły podatkowej gospodarstw gorzelnianych, zechcieli dokładnie zbadać przyczyny obecnego położenia krytycznego i użyli właściwych środków zaradczych.

Alegat 10.

Równocześnie wystosował Wydział krajowy pismo do JE pana Ministra Galicyi Zaleskiego (alegat 10), w którym komunikując odpisy memoriałów, przesłanych JE. panom Ministrom skarbu i handlu, upraszał o poparcie usiłowań naszych celem zaradzenia złemu.

Dotychczas nie otrzymał Wydział krajowy żadnej odpowiedzi na przedłożone Ich Eksc. panom Ministrom memoriały.

Przesłał też Wydział krajowy odpisy wspomnianych memoriałów wraz z uchwałami ankiety gorzelnianej prezesowi Koła polskiego w Radzie państwa, jak niemniej Prezydium c. k. Namiestnictwa we Lwowie z prośbą o jak najusilniejsze poparcie usiłowań naszych u władz centralnych.

Sprawa subwencyo-
nowania
krochmalarni.

Uchwałą z dnia 26. listopada 1889 r. przekazał Wysoki Sejm Wydziałowi krajowemu do załatwienia niezadowolone przez Sejm sprawozdanie komisji gospodarstwa krajowego o wniosku posła Polanowskiego i towarzyszy o subwencyę „z funduszu przemysłowego“ dla czterech fabryk mączki kartoflanej (krochmalu).

Ponieważ wniosek posła Polanowskiego żądał udzielenia subwencyi z „funduszu przemysłowego“, a komisya sejmowa gospodarstwa krajowego w niezadowolonym przez Wysoki Sejm sprawozdaniu z dnia 16. listopada 1889 wносиła, aby Wydział krajowy „w porozumieniu z komisją przemysłową krajową“ zbadał użyteczność fabrykacji mączki kartoflanej, a dającym gwarancję umiejętnego założenia fabryk mączki kartoflanej udzielił subwencyi z „funduszu przemysłowego“, a to w myśl §. 1. statutu kraj. komisji przemysłowej, — przeto odniósł się Wydział krajowy reskryptem z d. 13. grudnia 1889 l. 54.879/89 do Komisji krajowej dla spraw przemysłowych z wezwaniem do objawienia Wydziałowi krajowemu swej opinii w tej sprawie. Komisya krajowa dla spraw przemysłowych oświadczyła wszakże pod d. 30. grudnia 1889 l. 492, że „nie uznaje się kompetentną do traktowania tego przedmiotu, należącego ściśle do zakresu przemysłu rolniczego“, gdyż trzymając się osnowy statutu, nadanego jej przez Sejm krajowy, poczytuje się powołaną do opiekowania się przedewszystkiem szkolnictwem przemysłowem, tudzież sprawami tyczącemi się przemysłu domowego i rękodzielniczego. Wydział krajowy postanowił przeto na radzie w dniu 31. stycznia 1889 odbytej, aby:

1. do zbadania wniosku posła Polanowskiego zwołać ankietę specjalną; przedtem jednakże:

2. zaprosić Dr. Wawnikiewicza, profesora chemii w wyższej szkole rolniczej w Dublanach i docenta technologii na politechnice lwowskiej, który w ubiegłym roku zwiedzał Niemcy celem bliższego poznania urządzenia fabryk krochmalarnych i zbadania przemysłu krochmalarnego, aby udzielił swych wskazówek co do ułożenia kwestyonaryusza dla ankiety,

i aby zechciał się podjąć wprowadzenia sprawy na posiedzeniu zwołać się mającej ankiety.

Pozostawiając stanowcze oznaczenie terminu, w którym ma się zebrać ta ankieta, aż do czasu, kiedy Wydział krajowy będzie już w posiadaniu dat statystycznych, dotyczących produkcji, konsumpcji i handlu mączki kartoflanej (o czem poniżej), koniecznie potrzebnych do zbadania sprawy, zaprosił Wydział krajowy (do l. 4903) do wspomnianej ankiety pp.:

Stanisława Polanowskiego, jako wnioskodawcę,

Stanisława hr. Platę, właściciela dóbr i fabryki krochmalu w Siebieczowie,

Kwiryna Sobieszczańskiego, właściciela dóbr i fabryki krochmalu w Podlodowie,

Adama hr. Gołuchowskiego, właściciela dóbr,

Jana Hordyńskiego, kierującego gorzelniami w Siebieczowie,

Antoniego Jenika, gorzelnika praktycznego,

Arnulfa Nawratila, inspektora przemysłowego, — i

Dr. Romana Wawnikiewicza, profesora krajowej wyższej szkoły rolniczej w Dublanach.

Nadto zaprosił Wydział krajowy:

Komitet c. k. Towarzystwa gospod. galicyjskiego we Lwowie, —

Komitet c. k. Towarzystwa rolniczego krakowskiego, tudzież

Izby handlowe i przemysłowe we Lwowie i Krakowie, aby przez swych delegatów wzięły udział w tej ankiecie.

Każdemu z zaproszonych przesłał Wydział krajowy następujące pytania ułożone przez departament II. w porozumieniu z profesorem Dr. Wawnikiewiczem.

1. Czy przemysł krochmalarski ma w naszym kraju w ogóle warunki rozwoju? w szczególności zaś:

czyli w obec niekorzystnych warunków, w jakich się gorzelnie rolnicze wskutek dzisiejszego systemu opodatkowania znajdują, przeróbka ziemniaków na mączkę może w danych warunkach (w odpowiednich miejscowościach) zastąpić korzystnie ich przeróbkę na spirytus? — i jakich ztąd korzyści spodziewać się można dla rolnictwa?

2. W jaki sposób mógłby się przemysł krochmalarny rozwinąć w naszym kraju i o tyle utrwalić, aby mógł skutecznie konkurować z krochmalarniami istniejącymi w innych krajach monarchii austro-węgierskiej.

3. Czyli celem popierania rozwoju przemysłu krochmalarnego w kraju należy subwencyonować z funduszków krajowych pierwsze zaczątki na tem polu zrobione lub nawet pierwsze kroki w tym kierunku zamierzone? — W jaki sposób i w jakiej wysokości należałoby subwencyę udzielać?

4. Czy subwencyonować należy tylko krochmalarnie z charakterem rolniczym, — czy też także i krochmalarnie fabryczne, a więc obydwa kierunki uzupełniające się nawzajem?

5. Czy należy wspierać tylko zakłady wyrabiające różne rodzaje krochmalu (skrobię zieloną, skrobię mokrą, skrobię suchą, skrobię rafinowaną), czy także i krochmalarnie przerabiające dalej uzyskaną mączkę na dextrinę, syrop, cukier, gumy i t. d.?

Ponieważ sprawa takiej doniosłości ekonomicznej jak wspieranie z funduszu krajowego zakładania krochmalarni, idącego w parze ze zmniejszeniem liczby gorzelń, a tem samem zachęcanie do zmiany kierunku przemysłu rolniczego, pociągającego za sobą dalsze zmiany w całym ustroju gospodarstwa rolnego (wypas bydła), nie może być załatwioną na podstawie przypuszczeń lub osobistych zapatrywań, a Wydział krajowy nie posiadał dat pewnych, na których mogłaby ankietą a następnie i Wydział krajowy oprzeć opinię swoją i wnioski Wysokiemu Sejmowi przedłożyć się mające, odniósł się Wydział krajowy po nie do obu krajowych Towarzystw rolniczych i do Izb handlowych i przemysłowych we Lwowie i w Krakowie, a w końcu także (LW. 22.103/90) i do Pana W. A. Scholtena w Gröningen w Holandyi, który dawniej miał fabrykę krochmalu w Tarnowie, a obecnie kilka takich fabryk posiada w Królestwie i Holandyi.

Od krajowych Towarzystw rolniczych zażądał Wydział krajowy dat odnoszących się do:

1. odmiany (sorty) ziemniaków uprawianych przeważnie dla gorzelni w różnych okolicach kraju, przeciętnej zawartości mączki w tych ziemniakach, ich przeciętnego plonu w latach normalnych,

2. kosztów produkcji jednego cetnara metr. ziemniaków na spirytus przerabianych,

3. kosztów produkcji jednego hektolitra stopnia spirytusu, bez potrącania wartości otrzymywanych wywarów (brahy) lecz z wliczeniem podatku i wszelkich opłat w danych warunkach,

4. wartości ekonomicznej otrzymywanych wywarów ziemniakowych (brahy), a względnie ceny, po której braha ta sprzedawaną bywa,

5. siły pokarmowej (wartości karmowe) wywarów ziemniaczanych, otrzymywanych w gorzelniach przy terażniejszym systemie wyrobu spirytusu w porównaniu z wypłuczynami ziemniaczanymi otrzymywanymi przy przerobie ziemniaków na krochmal.

Od Izb handlowych i przemysłowych zażądał Wydział krajowy dat odnoszących się do:

a) liczby i rodzaju krochmalarni (rolnicze? — fabryczne?) wyrabiających mączkę ziemniaczaną (krochmal mokry lub zielony albo też suchy lub rafinowany) w różnych prowincjach państwa austro-węgierskiego, jak niemniej w krajach sąsiednich;

b) ilości przerabianych w tych krochmalarniach ziemniaków;

c) ilości produktu handlowego (krochmalu rafinowanego) w ostatnich latach wytworzonego;

d) obrotu handlowego tym produktem w ostatnich latach (eksportu i importu);

e) główniejszych miejsc zbytu na produkt handlowy;

f) cen przeciętnych płaconych w ostatnich latach za mączkę mokrą (zieloną) i za mączkę suchą (produkt handlowy);

g) ilość krochmalu konsumowanego w Galicyi.

Pana Scholtena upraszał Wydział krajowy o podanie przyczyn, dla których fabrykę swoją w Tarnowie zwinął, a ewentualnie udzielenie Wydziałowi krajowemu wskazówek, dotyczących przemysłu krochmalarskiego.

Na wezwanie to odpowiedział komitet c. k. Towarzystwa rolniczego galicyjskiego pod dniem 27. czerwca r. b. l. 965 (LW. 28.656), że delegatem swoim do ankiety zamianował wiceprezesa swego Dra Piotra Grossa i że poczynił kroki stosowne, ażeby dostarczyć Wydziałowi krajowemu dat żądanych, a skoro je zbierze, przesze je Wydziałowi krajowemu bezzwłocznie.

Izba handlowa i przemysłowa we Lwowie zawiadomiła, że delegatem do ankiety mianowała rzeczywistego członka swojego p. Andrzeja Kochanowskiego, a co się tyczy dat odnoszących się do produkcji, konsumpcji i eksportu krochmalu, czyni potrzebne dochodzenia i po zebraniu tychże niezwłocznie udzieli je Wydziałowi krajowemu.

Pan Scholten odpowiedział pod dniem 13. czerwca b. r. (LW. 25.553/90), że główną przyczyną zwinienia fabryki tarnowskiej był brak kartofli i że sprawę zakładania krochmalarni wyjaśni w osobnej broszurce, którą w najbliższym czasie Wydziałowi przyrzekł przesłać.

Komitet Towarzystwa gospodarczego galicyjskiego i Izba handlowa i przemysłowa we Lwowie nie zdołały jeszcze zebrać dat przyrzeczonych. Komitet zaś Towarzystwa rolniczego krakowskiego i Izba handlowa i przemysłowa w Krakowie nie odpowiedziały na pismo Wydziału krajowego powyżej wzmiankowane.

Sprawa jednakże jest w toku i będzie w najbliższym czasie dostatecznie zbadaną, aby Wydział krajowy mógł przedłożyć Wysokiemu Sejmowi pozytywne i umotywowane wnioski.

Sprawa wyznaczenia subwencji z funduszu krajowego na urządzenie zakładów do wyrobu wiór drzewnych (wełny drzewnej) na ściółkę.

Uchwałą z dnia 26. listopada 1889 przekazał Wysoki Sejm do załatwienia Wydziałowi krajowemu niezadowoloną petycję oddziału sanocko-liskiego c. k. Towarzystwa gospodarskiego galicyjskiego o wyznaczenie subwencji w kwocie 12.000 zł. z funduszu przemysłowego na urządzenie trzech maszyn do wyrobu wełny drzewnej (wiór drzewnych) mającej zastąpić brak podściółki pod bydło.

Celem zbadania sprawy odniósł się Wydział krajowy pod d. 24. stycznia r. b. l. 2599/90 najpierw do Rady sanocko-liskiego oddziału Towarzystwa gosp. gal. jako wnioskodawcy, następnie zaś do komitetów obu krajowych Towarzystw rolniczych we Lwowie i w Krakowie z wezwaniem, aby reprezentacje te, jako organa fachowe, zajmujące się sprawami rolnictwa i przemysłu rolniczego udzieliły Wydziałowi krajowemu opinii, w jakich warunkach opłaca się produkcja wiór drzewnych (wełny drzewnej) jako surogatu zastępującego słomę, której brak na podściół w wielu okolicach uczuwać się daje, a zarazem udzieliły Wydziałowi krajowemu wskazówek, odnoszących się do kosztów urządzenia zakładu wyrabiającego ściółkę drzewną (wióra czyli wełnę) jak niemniej i kosztów produkcji tej ściółki w danych warunkach.

Na wezwanie to odpowiedziała Rada sanocko-liskiego oddziału Towarzystwa gosp. galic. pod dn. 4 kwiet. r. b. l. 9. (LW. 14627/90), odsyłając Wydział krajowy po żądane wyjaśnienia do artykułu pod tytułem „Wełna drzewna jako ściółka“ drukowanego w „Rolniku“ (Nr. 4 i 5 z r. 1890)

Artykuł ten wszakże skreślony bardzo powierzchownie na podstawie dat niedostatecznych i bez krytyki z czasopism niemieckich zebranych, nie daje odpowiedzi zadowolniających na postawione przez Wydział krajowy pytania.

Komitet Towarzystwa rolniczego krakowskiego oświadczył w relacji z d. 9. kwiet. 1890 l. 315 (LW. 15413/90), że „nie może doradzać znacznych wydatków z funduszu krajowego na cel dotąd wątpliwy“ i że „mógłby zaledwie zalecać ewentualne udzielenie pożyczek zwrotnych bezprocentowych dla właścicieli lasów, którzyby pragnęli przeprowadzać na własne ryzyko dalsze doświadczenia“.

Komitet zaś Towarzystwa g. ospodarskiego galicyjskiego oświadczył stanowczo w relacji swej z d. 6. maja r. b. l. 186 (LW. 19363/90) „iż nie jest za subwencyonowaniem zakładów wyrabiających wełnę drzewną na podściół, gdyż przedstawia ona dla celów rolniczych podściół stosunkowo liche i mający jedynie lokalne znaczenie wskutek wysokich kosztów transportu“.

Informacje z innych stron zasiągnięte przekonują, że w naszych stosunkach gospodarskich opłacać się może wyrób wiór drzewnych (wełny drzewnej) na ściółkę:

1o albo tylko jako wyrób postronny przy większych zakładach, służących do wyrobu drzewa budulcowego, lub innego materiałowego, jak np. przy tartakach parowych lub wodnych, a to głównie celem zużytkowania i odpowiedniego spieniężenia licznych odpadków drzewa surowego, jakie przy przeróbce tegoż na budulec, lub inny materiał drzewny pozostają;

2o albo tam, gdzie drzewo jest tanie a znajdują się motory wodne, lub parowe, których siła nie bywa w całości zużytkowana do celu, dla którego zaprowadzone zostały, lub które ze względu na przeznaczenie swoje do tego celu ciągle użyte być nie mogą, np. motory wodne, lub parowe przy tartakach, lokomobile przy młocarniach, maszyny parowe przy gorzelniach itp.

W takich warunkach zaprowadzenie wyrobu wiór drzewnych na ściółkę nie wymaga osobnych, a zawsze kosztownych motorów, a jeżeli jeszcze i budyneczek odpowiedni się znajduje, ograniczyć się może koszt urządzenia zakładu do wyrobu wiór drzewnych na ściółkę do sprawienia maszyny głównej, wełniarki i kilku maszyn i przyrządów pomocniczych. Maszynista lub inny personal techniczny, znajdujący się w tych warunkach na miejscu przy tartaku (lokomobili etc.), może być użyty do nadzoru i pomocy przy obsłudze maszyn do wyrobu wiór (wełniarki) ustawionych, wskutek czego też i koszt produkcyi w mowie będącej ściółki drzewnej może tu być znacznie niższy i opłacać się należy, jak w innych warunkach, w których potrzeba oprócz maszyn działających nie tylko osobny motor sprawić, ale nadto i człowieka z obsługą maszyn obznajomionego do dozoru zakładu utrzymywać.

Ponieważ jednakże transport wiór drzewnych na ściółkę w okolice od miejsca wyrobu oddalone, nie może się żadną miarą opłacać, ze względu na małą wartość, jaką ściółka ta w stosunku do swej objętości i wagi (po mimo prasowania) przedstawia, (mówimy tu o wiórach na ściółkę a nie o materyale pod nazwą „Holzwolle“ wyrabianym do pakowania, na sienniki i materace), przeto wyrób tej ściółki w warunkach powyżej wskazanych opłacać się może tylko na potrzebę miejscową, lub dla najbliższego sąsiedztwa, — nigdy jednakże do zasilania nią okolic odleglejszych, w których brak słomy stale lub czasowo uczuwać się daje.

Na podstawie przeto opinii komitetów obu krajowych Towarzystw rolniczych, jak niemniej informacji dokładnych z innych stron zasiągniętych, Wydział krajowy nie może doradzać zaprowadzania kosztem funduszu krajowego zakładów wyrobu wiór drzewnych dla zasilania tym materiałem

okolic dotkniętych brakiem słomy na ściótkę; — i dlatego nie przedkłada Wysokiemu Sejmowi żadnych w tej sprawie wniosków.

Sprawa podniesienia uprawy tytoniu w kraju. W sprawie podniesienia uprawy tytoniu w kraju przedłożył Wydział krajowy Wysokiemu Sejmowi osobne sprawozdanie.

Uchwała w sprawie udzielenia zasiłku obu kraj. towarzystwom rolniczemu na ułatwienie producentom krajowym Obesłania wystawy ogólnej rolniczej i leśniczej we Wiedniu 1890. Na posiedzeniu z dnia 25. listopada 1889 uchwalił Wysoki Sejm co następuje:

„Obu Towarzystwom gospodarskim, galicyjskiemu i krakowskiemu udziela się z funduszu krajowego na ułatwienie producentom krajowym obesłania wystawy wiedeńskiej r. 1890 razem kwotę 5000 zł.“

W wykonaniu tej uchwały wezwał Wydział krajowy pod d. 28. grudnia 1889 l. 57096 komitet c. k. Towarzystwa gospodarskiego galicyjskiego, aby w porozumieniu z komitetem c. k. Towarzystwa rolniczego krakowskiego przedłożył Wydziałowi krajowemu wniosek, na czyje ręce uchwalona przez Wysoki Sejm subwencja ma być wypłacona, ewentualnie w jakim stosunku subwencja ta ma być pomiędzy oba Towarzystwa rozdzieloną, — a wskutek otrzymanego wniosku z dnia 13. stycznia 1890 l. 1829/89 (L. W. 2185/90) opartego na życzeniu komitetu c. k. Towarzystwa rolniczego krakowskiego, wypowiedzianem w piśmie z dnia 9. grudnia 1889 l. 1103 do komitetu c. k. Towarzystwa gospodarskiego galicyjskiego wy-stosowaniem, wyasygnował Wydział krajowy rozporządzeniem z dnia 21. stycznia 1890 l. 2185 i wypłacił komitetowi Towarzystwa gospodarskiego galicyjskiego we Lwowie kwotę 3000 zł. a komitetowi Towarzystwa rolniczego krakowskiego w Krakowie kwotę 2000 zł. w. a. na cel powyżej wskazany.

Uchwała w sprawie udzielenia komitetowi generalnemu wystawy ogólnej rolniczej i leśniczej we Wiedniu 1890 zasiłku na nagrody dla wystawców z Galicji. W załatwieniu petycji komitetu generalnego dla wystawy ogólnej rolniczej i leśniczej we Wiedniu 1890, uchwalił Wysoki Sejm w dniu 25. listopada 1889 udzielić temuż komitetowi generalnemu, „na nagrody dla wystawców w Galicji“ — jednorazowy zasiłek w kwocie 1000 zł.

Wykonując uchwałę tę wypłacił Wydział krajowy wspomniany zasiłek komitetowi generalnemu we Wiedniu przy reskrypcie z dnia 21. stycznia 1890 l. 2957.

Sprawa zmiany statutn wiedeńskiej giełdy zbożowej. W sprawie wniosku posła Dra Włodzimierza Kozłowskiego, aby wezwać c. k. Rząd do poczynienia stosownych kroków dążących do zmiany statutów ustroju i zwyczajów wiedeńskiej giełdy zbożowej (Mehl- und Fruchtbörse) zażądał Wydział krajowy wyjaśnień u Izb hanlowych.

Sprawa jest w toku.

Petycja gminy Gołogórki o przeklasyfikowanie gruntów w tej gminie. Petycję gminy Gołogórki o przeklasyfikowanie gruntów w tej gminie, przez Wysoki Sejm niezadowoloną, a uchwałą z dnia 26. listopada 1889 L. S. 809 Wydziałowi krajowemu do załatwienia przekazaną, przesłał Wydział krajowy przy odezwie z dnia 23. grudnia 1889 l. 54870 c. k. Namiestnictwu we Lwowie, do możliwego uwzględnienia przy rewizji szacunku katastralnego.

Petycja wyborców i mieszkańców powiatu turczańskiego w sprawie zanieczyszczenia wody rzecznej w Łomnie i okolicy przez odpływy z fabryki celulozy tamże założonej, przesłał Wydział krajowy (do L. W. 56235/89) c. k. Namiestnictwu z prośbą o zarządzenie zbadania rzeczywistego stanu rzeczy, a ewentualnie zarządzenie usunięcia złego.

IV. Sprawy przemysłowe.

Petycje przekazane Wydziałowi krajowemu do załatwienia w Rubr. XVI budżetu fund. kraj. za r. 1890, W rozprawie nad Rubr. XVI. wydatków preliminarza funduszków krajowych na r. 1890, Wysoki Sejm na posiedzeniu z dnia 25. listopada 1889 przekazał Wydziałowi krajowemu, a względnie Komisji krajowej dla spraw przemysłowych do załatwienia w poz. 264, 265, 268 i 269 preliminarza następujące petycje:

a. Petycja miejscowej Rady szkolnej w Kościejowie o zapomogę w kwocie 100 zł. dla tamtejszego nauczyciela w celu odbycia kursu nauki zręczności we Wiedniu — Wydział krajowy pismem z dnia 17. stycznia 1890 l. 2089 udzielił Komisji krajowej dla spraw przemysłowych a następnie po nadejściu opinii Komisji rozporządzeniem z dnia 21 kwietnia 1890 l. 9743 załatwił tę petycję odmownie.

b. Petycja zarządu oddziału Towarzystwa pedagogicznego w Krakowie o subwencyę na kurs nauki zręczności ręcznej (ślōjdu) w Krakowie — Wydział krajowy pismem z dnia 17. stycznia 1890 l. 2087 udzielił Komisji krajowej dla spraw przemysłowych do objawienia zdania. Po nadejściu odpowiedzi Komisji Wydział krajowy rozporządzeniem z dnia 21. kwietnia 1890 l. 9743 wyasygnował zarządowi uchwaloną przez Wysoki Sejm subwencyę za r. 1890 w kwocie 800 zł. w dwóch równych ratach półrocznych i z zastrzeżeniem złożenia rachunku z jej użycia.

c. Petycja gal. Towarzystwa dostaw artykułów rękodzielniczych dla c. i k. armii o dalszą subwencyę na koszt organizacyi, udzielono pismem z dnia 17. stycznia 1890 l. 2091 Komisji krajowej dla spraw przemysłowych do objawienia zdania. Na wniosek Komisji udzielono Towarzystwu rozporządzeniem z dnia 23. maja 1890 l. 21823 dalszy zasiłek w kwocie 500 zł. w. a.

d. Petycja gminy m. Krosna o subwencyę na budowę gmachu dla istniejącej tam krajowej szkoły tkackiej, Wydział krajowy pismem z dnia 17. stycznia 1890 l. 2093 udzielił Komisji krajowej dla spraw przemysłowych do objawienia zdania. Zgodnie z wnioskiem Komisji Wydział krajowy rozporządzeniem z dnia 19. marca 1890 l. 4.442 oznajmił Magistratowi miasta Krosna, że skłonny jest udzielić gminie jednorazowo bezzwrotny zasiłek w kwocie 1000 zł. na budowę domu dla szkoły tkackiej, tudzież przedłożyć Wysokiemu Sejmowi na najbliższej sesyi wniosek o udzielenie gminie miasta Krosna na cel powyższy dalszej subwencyi w kwocie 5000 zł.

płatnej w pięciu równych ratach rocznych, poczynawszy od roku 1891, ewentualnie o dostarczenie gminie miasta Krosna funduszków na opłacanie rat umorzenia i procentów najwyżej po 4½, od sta rocznie od pożyczki do wysokości 5000 zł. w. a., jeżeliby miasto Krosno taką pożyczkę zaciągnęło w jednej z instytucyj finansowych.

Powyższe przyrzeczenie dano pod warunkiem, że gmina miasta Krosna zobowiąże się prawomocnie:

a) budynek nowo postawić się mający oddać do rozporządzenia Wydziału krajowego na cele szkoły, względnie pozostawić go na wyłączny użytek szkoły tkackiej, jak długo ta szkoła będzie istnieć jako zakład krajowy;

b) ponosić wszystkie ciężary przypadające na właściciela;

c) na wypadek, gdyby krajowa szkoła tkacka w Krośnie przestała istnieć, a budynek szkolny wystawiony przy pomocy funduszu krajowego miał być w przyszłości przeznaczony na inne cele, zwrócić funduszowi krajowemu wyjednać się mającą subwencję w kwocie 5.000 zł., względnie kwotę, jaka się okaże potrzebną na umorzenie wspomnianej wyżej pożyczki. Ponieważ budowę domu szkolnego już rozpoczęto i nie ma wątpliwości, że podane wyżej warunki zostaną dopełnione, przeto nie przeszkadza wypłaceniu przyrzeczonej subwencji.

Na tej także podstawie wstawiono w Rubr. XVI. preliminarza wydatków budżetu funduszu krajowego za rok 1891 kwotę 1.000 zł. tytułem I. raty na poczet dalszej subwencji w kwocie 5.000 zł. w. a.

e) Petycja Grzybińskich o dalszą pożyczkę na rozwinięcie fabryki makaronu i suchych wyrobów z ciasta.

e) Petycję Jana, Żegoty i Matyldy Grzybińskich, współwłaścicieli fabryki makaronu włoskiego i suchych wyrobów z ciasta we Lwowie, o uzupełnienie pożyczki otrzymanej w kwocie 1.500 zł. do wysokości 4.500 zł., lub o odroczenie na czas bliżej nieoznaczony spłaty udzielonej pożyczki, Wydział krajowy po wysłuchaniu komisji krajowej dla spraw przemysłowych załatwił odmownie i zawiadomił o tem petentów rozporządzeniem z dnia 25. kwietnia 1890 l. 17 824.

Natomiast zgodnie z wnioskiem komisji Wydział krajowy zezwolił petentom na spłacanie reszty powyższej pożyczki obecnie w kwocie 1.050 zł. w dwudziestu równych bezpośrednio po sobie następujących ratach kwartalnych, poczynawszy od 1. stycznia 1891.

f) Petycja R. Scheindera ucznia c. k. szkoły dla przemysłu drzewnego w Zakopanem o stypendyum.

f) Petycję R. Scheindera, ucznia c. k. szkoły dla przemysłu drzewnego w Zakopanem o stypendyum, Wydział krajowy rozporządzeniem z dnia 14. lutego 1890 l. 5.986 załatwił odmownie na wniosek komisji krajowej dla spraw przemysłowych.

g) Petycja Jerzego Kohuta, majstra blacharskiego we Lwowie o subwencję lub bezprocentową pożyczkę 1000 zł. na założenie fabryki latarń powozowych.

g) Petycję Jerzego Kohuta, majstra blacharskiego we Lwowie o subwencję lub bezprocentową pożyczkę 1.000 zł. na założenie fabryki latarń powozowych Wydział krajowy po wysłuchaniu komisji krajowej dla spraw przemysłowych i zgodnie z jej wnioskiem załatwił odmownie rozporządzeniem z dnia 28. lutego 1890 l. 9.035.

h) Petycja Lejby Justa o pożyczkę na podniesienie jego fabryki wyrobów kamionkowych w Potyliczu.

h) Petycję Lejby Justa o pożyczkę na podniesienie jego fabryki wyrobów kamionkowych w Potyliczu, Wydział krajowy na wniosek komisji krajowej dla spraw przemysłowych załatwił odmownie rozporządzeniem z dnia 17. lutego 1890 l. 4.904.

i) Petycja Leopolda Lityńskiego o subwencję w kwocie 2.000 zł. w. a. na założenie fabryki wyrobów dyetetyczno-hygienicznych we Lwowie.

i) Petycję Leopolda Lityńskiego o subwencję w kwocie 2.000 zł. na założenie fabryki wyrobów dyetetyczno-hygienicznych we Lwowie, Wydział krajowy rozporządzeniem z dnia 28. lutego 1890 l. 9.036 załatwił odmownie na wniosek komisji krajowej dla spraw przemysłowych.

j) Petycja Wincentego Bezwińskiego o subwencję lub pożyczkę na założenie fabryki koców.

j) Petycję Wincentego Bezwińskiego o subwencję lub pożyczkę na założenie fabryki koców, Wydział krajowy zgodnie z wnioskiem komisji krajowej dla spraw przemysłowych załatwił odmownie rozporządzeniem z dnia 28. lutego 1890 l. 9.034.

k) Petycja krajowego Towarzystwa dla handlu i przemysłu we Lwowie o kredyt z funduszu przemysłowego.

k) Petycję krajowego Towarzystwa dla handlu i przemysłu we Lwowie o kredyt z funduszu przemysłowego, Wydział krajowy pismem z dnia 17. stycznia 1890 l. 2.086 udzielił komisji krajowej dla spraw przemysłowych do objawienia zdania. Z zarządzonego dochodzenia okazało się, że petycja powyższa jest bezprzedmiotowa, ponieważ wymienione Towarzystwo zlikwidowało swe interesa na rzecz „I. Gal. Towarzystwa dla krajowego przemysłu tkackiego w Krośnie“ i przestało istnieć.

l) Petycja Towarzystwa powroźniczego w Radymnie o subwencję na zakupno maszyn powroźniczych.

l) Petycję Towarzystwa powroźniczego w Radymnie o subwencję na zakupno maszyn powroźniczych, Wydział krajowy pismem z dnia 17. stycznia 1890 l. 2.090 udzielił komisji krajowej dla spraw przemysłowych do objawienia zdania. Sprawa jest jeszcze przedmiotem dochodzeń w komisji.

l) Petycja Cecylii ks. Lubomirskiej o subwencję dla szkoły koronarskiej w Przeworsku.

l) Petycję Cecylii ks. Lubomirskiej o subwencję dla szkoły koronarskiej w Przeworsku Wydział krajowy pismem z dnia 17. stycznia 1890 l. 2.081 udzielił komisji krajowej dla spraw przemysłowych do objawienia zdania, przyczem odwołał się do swego pisma z dnia 21. lutego 1888 l. 7.686, którem udzielono jej podobną petycję Sióstr Miłosierdzia w Przeworsku. Sprawa jest jeszcze przedmiotem dochodzeń w komisji.

Uchwała, mocą której petycje wymagające nakładu z funduszu krajowego odesłano do Wydziału krajowego zamiast do komisji budżetowej.

Na posiedzeniu z dnia 14. listopada 1889 powziął Wysoki Sejm następującą uchwałę:

„Petycje wymagające nakładu z funduszu krajowego mają być od dnia dzisiejszego odsyłane Wydziałowi krajowemu do załatwienia“. W myśl tej uchwały Wydział krajowy otrzymał do załatwienia:

a) Petycja Towarzystwa „Huculska Spółka“ w Kołomyi o pożyczkę i zapomogę.

a) Petycję Towarzystwa „Huculska Spółka w Kołomyi“ o pożyczkę i zapomogę. Po zasięgnięciu zdania komisji krajowej dla spraw przemysłowych i na jej wniosek Wydział krajowy rozporządzeniem z dnia 28. stycznia 1090 l. 4.443 udzielił Spółce tytułem jednorazowego zasiłku kwotę 300 zł., tudzież 3 $\frac{1}{2}$ %-tą pożyczkę w kwocie 500 zł. spłacalną w 20 równych bezpośrednio po sobie następujących kwartalnych ratach, począwszy od dnia 1. stycznia 1891.

b) Petycja Adolfa Golczewskiego właściciela lejnarni czcionek we Lwowie o subwencję lub bezprocentową pożyczkę.

b) Petycję Adolfa Golczewskiego, właściciela lejnarni czcionek we Lwowie, o subwencję lub bezprocentową pożyczkę, Wydział krajowy rozporządzeniem z dnia 24. stycznia 1890 l. 3.153 załatwił odmownie na wniosek komisji krajowej dla spraw przemysłowych.

Petycje niezadowolone w Izbie i przekazane Wydziałowi krajowemu do załatwienia.

Uchwałą z dnia 26. listopada 1889 Wysoki Sejm przekazał Wydziałowi krajowemu do załatwienia wszystkie w Izbie niezadowolone petycje a mianowicie:

a) Petycja K. Chodzińskiego o pożyczkę.

a) Petycję Kazimierza Chodzińskiego, właściciela zakładu artystycznej rzeźby kościelnej w Krakowie, o subwencję lub bezprocentową pożyczkę na podniesienie jego zakładu, Wydział krajowy reskryptem z dnia 3. stycznia 1890 l. 56138 udzielił komisji krajowej dla spraw przemysłowych do objawienia zdania. Rozporządzeniem z dnia 25. kwietnia 1890 l. 17.322 Wydział krajowy na wniosek komisji upoważnił Bank krajowy do wypłacenia pententowi trzyprocentowej pożyczki z funduszu przemysłowego w kwocie 3000 zł. pod warunkiem, że zostanie poprzednio hipotecznie zabezpieczona.

b) Petycja mieszczan m. Komarna w sprawie zastosowywania noweli przemysłowej o opodatkowaniu przemysłu domowego.

b) Petycję mieszczan m. Komarna w sprawie zastosowywania noweli przemysłowej o opodatkowaniu przemysłu domowego, Wydział krajowy odezwą z dnia 17. maja 1890 l. 56255 odstąpił c. k. Namiestnictwu do dalszego zarządzenia.

c) Petycja Roberta Jahody introligatora w Krakowie o bezprocentową pożyczkę.

c) Petycję Roberta Jahody, introligatora w Krakowie, o bezprocentową pożyczkę. Wydział krajowy rozporządzeniem z d. 24. stycznia 1890 l. 3159 załatwił odmownie na wniosek komisji krajowej dla spraw przemysłowych.

d) Petycja Maryi i Wandy Janiszewskich, nauczycielek malowania, o subwencję na rozszerzenie szkoły artystyczno przemysłowej.

d) Petycję Maryi i Wandy Janiszewskich, nauczycielek malowania, o subwencję na rozszerzenie szkoły artystyczno przemysłowej, Wydział krajowy po wysłuchaniu komisji krajowej dla spraw przemysłowych i na jej wniosek załatwił odmownie rozporządzeniem z dnia 9. marca 1890 l. 9744.

e) Petycja gminy Peczeniżyna o założenie tamże szkoły fachowej dla przemysłu drzewnego.

e) Petycję gminy Peczeniżyna o założenie tamże szkoły fachowej dla przemysłu drzewnego, Wydział krajowy rozporządzeniem z dnia 14. lutego 1890 l. 5983 załatwił odmownie na wniosek komisji krajowej dla spraw przemysłowych.

- f) Petycja Stanisława Kostrzewskiego, właściciela fabryki narzędzi rolniczych w Samborze o subwencję. f) Petycję Stanisława Kostrzewskiego, właściciela fabryki narzędzi rolniczych w Samborze, o subwencję, Wydział krajowy po wysłuchaniu komisji krajowej dla spraw przemysłowych i zgodnie z jej wnioskiem załatwił odmownie rozporządzeniem z dnia 25. stycznia 1890, l. 3157.
- g) Petycja Towarzystwa gospodarczego dla przemysłu drzewnego w Zakopanem o podwyższenie udzielonej pożyczki. g) Petycję Towarzystwa gospodarczego dla przemysłu drzewnego w Zakopanem o podwyższenie udzielonej pożyczki, Wydział krajowy rozporządzeniem z dnia 24. stycznia 1890 l. 3158, załatwił odmownie na wniosek komisji krajowej dla spraw przemysłowych.
- h) Petycja Stowarzyszeń rękodzielników w Kętach, w sprawie statutów tych stowarzyszeń. h) Petycję Stowarzyszeń rękodzielników w Kętach, w sprawie statutów tych stowarzyszeń, Wydział krajowy odezwą z dnia 28. grudnia 1889, l. 56.260 odstąpił c. k. Namiestnictwu.
- i) Petycja Stowarzyszenia krawców lwowskich w sprawie uniformowania urzędników państwowych. i) Petycję Stowarzyszenia krawców lwowskich w sprawie uniformowania urzędników państwowych, Wydział krajowy odezwą z d. 28. grudnia 1889, l. 54880 przesłał c. k. Prezydium Namiestnictwa z prośbą o możliwe uwzględnienie życzeń patentów.
- j) Petycja St. hr. Platera o subwencję na założenie krochmalarni w Siebieczowie. j) Petycję St. hr. Platera o subwencję na założenie krochmalarni w Siebieczowie, Wydział krajowy pismem z d. 13. grudnia 1889 l. 54872 udzielił komisji krajowej dla spraw przemysłowych do objawienia zdania. Komisja oświadczyła, że sprawa ta, jako odnosząca się do przemysłu rolniczego, nie objętego jej zadaniami, do jej zakresu działania nie należy. Petycja hr. Platera może być przeto załatwiona dopiero na podstawie uchwał specjalnej ankiety w sprawie krochmalarni, którą Wydział krajowy na skutek wniosku posła Polanowskiego powołał, o czem Wysokiemu Sejmowi osobne sprawozdanie przedłożone będzie.
- k) Petycja m. Turki i powiatu turczańskiego o założenie szkoły gospodarsko-przemysłowej w Turce. k) Petycję m. Turki i powiatu turczańskiego o założenie szkoły gospodarsko - przemysłowej w Turce udzielono komisji krajowej dla spraw przemysłowych do objawienia zdania pismem z dnia 3. stycznia 1890 r. l. 54.878. Komisja odniosła się do Reprezentacji powiatu turczańskiego o podanie bliższych szczegółów, zwłaszcza co do przyczynienia się miejscowych czynników do utrzymania przyszłej szkoły.
Rokowania w tej sprawie są w toku.
- l) Petycja gminy Brzącowice o założenie szkoły koszykarskiej w tej gminie. l) Petycję gminy Brzącowice o założenie szkoły koszykarskiej w tej gminie, Wydział krajowy pismem z dnia 20. grudnia 1889 l. 56237 udzielił komisji krajowej dla spraw przemysłowych do objawienia zdania, jednak do dnia zamknięcia niniejszego sprawozdania nie otrzymał odpowiedzi.

ż) Petycja Antoniego Lustkandla o pomoc dla podupadłych sukienników w Leżajsku.

ż) Petycję Antoniego Lustkandla o pomoc dla podupadłych sukienników w Leżajsku udzielono pismem z dnia 28. grudnia 1889 l. 56257 komisji krajowej dla spraw przemysłowych do objawienia zdania.

Komisya prowadzi w tej sprawie rokowania z Reprezentacją powiatową łańcucką i czyni krcki przygotowawcze celem podniesienia miejscowego przemysłu sukienniczego, a to przez przysposobienie odpowiednio wykształconych przodowników do przyszłej szkoły sukienniczej, którą w tamtej okolicy założyć wypadnie.

m) Petycja Wydziału powiatowego w Samborze o urządzenie wzorowego warsztatu tkackiego i założenie szkoły koszykarskiej w tamtejszym powiecie.

m) Petycję Wydziału powiatowego w Samborze o urządzenie wzorowego warsztatu tkackiego i założenie szkoły koszykarskiej w tamtejszym powiecie Wydział krajowy pismem z dnia 28. grudnia 1889 l. 56240 udzielił komisji krajowej dla spraw przemysłowych do sprawozdania i przedłożenia wniosku.

Pismem z dnia 7. sierpnia r. b. l. 395 oznajmiła komisya, że rokowania w tej mierze z Wydziałem powiatowym w Samborze są w toku.

n) Petycja Kółka rolniczego w Trzemeśni o umieszczenie na koszt kraju jednego ucznia tamtejszej gminy w szkole koszykarskiej w Jarosławiu.

n) Petycję Kółka rolniczego w Trzemeśni o umieszczenie na koszt kraju jednego ucznia tamtejszej gminy w szkole koszykarskiej w Jarosławiu, udzielono pismem z dnia 20. grudnia 1889 l. 56256 komisji krajowej dla spraw przemysłowych do objawienia zdania. Komisya odniosła się do Kółka o zapewnienie części stypendyum ze źródeł miejscowych, na co dotąd nie otrzymała odpowiedzi.

o) Petycja Rady zawiadowczej krajowego Związku ochotniczych straży pożarnych w sprawie przymusowego zaprowadzenia krycia dachów materiałem ogniotrwałym i poparcia wyrobu dachówek.

o) Petycję Rady zawiadowczej krajowego Związku ochotniczych straży pożarnych w sprawie przymusowego zaprowadzenia krycia dachów materiałem ogniotrwałym i poparcia wyrobu dachówek, Wydział krajowy pismem z dnia 10. kwietnia 1890 l. 57081 udzielił komisji krajowej dla spraw przemysłowych do objawienia zdania.

Związek ochotniczych straży pożarnych domagał się:

1. Uwolnienia fabrykacyi dachówek w kraju od wszelkich podatków;
2. zwolnienia nowo powstających domów, krytych dachówką od wszelkich podatków na lat 20;
3. uwolnienia domów starych, dotychczas materiałem łatwo zapalnym krytych, a w przyszłości dachówką pokryć się mających od wszelkich podatków na przeciąg lat 10.

Na podstawie sprawozdania komisji krajowej i zgodnie z jej wnioskiem Wydział krajowy zawiadomił Związek, że nie może popierać powyższych żądań, jako zbyt daleko sięgających w tym kierunku, by dla dachówki glinianej stworzyć przywilej wobec innych rodzajów ogniotrwałego krycia dachów.

Uchwały w sprawie petycji gości zakopańskich i Towarzystwa tatrzańskiego o wyjednanie u c. k. Rządu otworzenia oddziału ka-

W załatwieniu sprawozdania sejmowej komisji przemysłowej z petycji gości zakopańskich i Towarzystwa tatrzańskiego o wyjednanie u c. k. Rządu otworzenia oddziału kamieniarskiego w szkole zawodowej w Zakopanem, Wysoki Sejm uchwałą z dnia 15 listopada 1889 przekazał powyższe petycje Wydziałowi krajowemu do zbadania łącznie z krajową komisją dla

mieniarskiego w szkole zawodowej w Zakopanem, tudzież w sprawie petycji Wydziału powiatowego w Nowym Targu o utworzenie w Nowym Targu szkoły przemysłowej kamieniarskiej.

spraw przemysłowych i przedłożenia Wysokiemu Sejmowi sprawozdania na następnej sesji wraz z ewentualnymi wnioskami.

Uchwałą zaś z dnia 26. listopada 1889 Wysoki Sejm przekazał Wydziałowi krajowemu między innymi także petycję Wydziału powiatowego w Nowym Targu o utworzenie w Nowym Targu szkoły przemysłowej kamieniarskiej.

Wymienione wyżej petycje Wydział krajowy pismami z dnia 13. i 20. grudnia 1889 l. 55.704 i 56236 udzielił komisji krajowej dla spraw przemysłowych do objawienia zdania. Na podstawie obszernych sprawozdań komisji i zgodnie z jej wnioskiem Wydział krajowy reskryptami z dnia 7. lutego i z 6. czerwca 1890 l. 4444 i 22838 zawiadomił petentów, że utworzenie szkoły kamieniarskiej w powiecie nowotarskim czy to w Nowym Targu samym, czy też w Zakopanem, nie miałyby racjonalnej podstawy i nie rokowałyby pomyślnych rezultatów.

Uchwała w sprawie założenia w powiecie mieleckim niższej szkoły koszykarskiej.

Uchwałą z dnia 26. listopada 1889 Wysoki Sejm przekazał Wydziałowi krajowemu do załatwienia między innymi sprawami z Izbie niezałatwionymi, sprawozdanie komisji gospodarstwa krajowego z dnia 16. listopada 1889 LS. 1434 o wniosku p. Mieczysława hr. Reya w sprawie założenia w powiecie mieleckim niższej szkoły koszykarskiej. Ten wniosek wraz z przytoczonym sprawozdaniem Wydział krajowy pismem z dnia 28. grudnia 1889 L. 58.458 udzielił do zaopiniowania komisji krajowej dla spraw przemysłowych, która dalsze w tej sprawie rokowania prowadzi.

Uchwała w sprawie założenia c. k. szkoły zawodowej dla przemysłu drzewnego we wschodniej części kraju.

W załatwieniu sprawozdania sejmowej komisji przemysłowej o sprawozdaniu Wydziału krajowego z czynności w zakresie przemysłu krajowego (część II. sprawy szkół przemysłowych) powziął Wysoki Sejm na posiedzeniu z dnia 15. listopada 1889 między innymi następującą uchwałę:

„Sejm poleca Wydziałowi krajowemu, aby w porozumieniu z krajową komisją dla spraw przemysłowych przedsięwziął stosowne kroki celem wyjednania u c. k. Rządu założenia drugiej fachowej szkoły dla przemysłu drzewnego na wzór zakopańskiej we wschodniej części kraju np. w Kolumy lub Kosowie“.

O tej uchwale Wysokiego Sejmu Wydział krajowy pismem z dnia 17. stycznia 1890 L. 1844 zawiadomił komisję krajową dla spraw przemysłowych z wezwaniem o przedłożenie Wydziałowi krajowemu wniosków w tym przedmiocie.

Komisya prowadzi w tej sprawie rokowania z Reprezentacjami interesowanych gmin i powiatów, a szczegóły tych rokowań podane będą do wiadomości Wysokiego Sejmu w sprawozdaniu komisji dla spraw przemysłowych.

Uchwała w sprawie petycji stowarzyszeń przemysłowych rymarzy i szewców we Lwowie, tudzież szewców w Krakowie o subwencyę na zakupno wzorów potrzebnych dla dostawy wyrobów dla c. i k. armii.

Na wniosek komisji budżetowej Wysoki Sejm uchwałą z dnia 11. listopada 1889 odstąpił petycję stowarzyszeń przemysłowych rymarzy i szewców we Lwowie, tudzież szewców w Krakowie o subwencyę na zakupno wzorów, potrzebnych dla dostawy wyrobów dla c. i k. armii Wydziałowi krajowemu do zbadania i możliwego uwzględnienia.

W załatwieniu powyższych petycji Wydział krajowy rozporządzeniem z dnia 13. listopada 1889 L. 49.482 przyznał Stowarzyszeniom szewców

jednorazową subwencję po 300 zł., Stowarzyszeniu rymarzy zaś kwotę 200 zł.

Uchwała w sprawie petycji „Gwiazdy Tarnowskiej“ o nadzwyczajny zasiłek na dom dla inwalidów i sierót po rękodzielnicach.

W rozprawie nad Rubr. VII. wydatków preliminarza funduszu krajowego na rok 1890 Wysoki Sejm uchwalił na posiedzeniu z dnia 25. listopada 1889 między innymi jak następuje:

„Petycję „Gwiazdy Tarnowskiej“ o nadzwyczajny zasiłek na dom dla „inwalidów i sierót po rękodzielnicach odsyła się do Wydziału krajowego „z poleceniem, ażeby sprawę zbadał i ewentualnie w preliminarz na rok „1891 zasiłek na wykończenie domu dla sierót po rękodzielnicach wstawił“.

O tej uchwale Wydział krajowy reskryptem z dnia 7. stycznia 1890 L. 55.477 zawiadomił Wydział powiatowy w Tarnowie z wezwaniem, ażeby w porozumieniu z magistratem miasta Tarnowa zbadał dokładnie sprawę w petycji poruszoną i o wyniku zdał sprawę Wydziałowi krajowemu.

Na podstawie wyczerpującego sprawozdania Wydziału powiatowego, Wydział krajowy powziął przekonanie, że petycja „Gwiazdy“ zasługuje na uwzględnienie i w wykonaniu uchwały Wysokiego Sejmu wstawił w preliminarz budżetu funduszu krajowego na rok 1891 kwotę 1000 zł., jako jednorazowy nadzwyczajny zasiłek dla „Gwiazdy“ w Tarnowie na wykończenie budynku przeznaczonego dla inwalidów i sierót po rękodzielnicach.

Uchwała w sprawie petycji Ludwika Veltze, właściciela i kierownika prywatnej szkoły handlowej w Tarnopolu o subwencję.

W rozprawie nad Rubr. VII. wydatków preliminarza funduszu krajowego na rok 1890 Wysoki Sejm uchwałą z dnia 25. listopada 1889 powziętą, odstąpił Wydziałowi krajowemu petycję Ludwika Veltze, właściciela i kierownika prywatnej szkoły handlowej w Tarnopolu, o subwencję z poleceniem, aby w myśl sprawozdania sejmowej komisji przemysłowej z dnia 17. stycznia 1889 l. 599 zdał o niej sprawę Wysokiemu Sejmowi z odpowiednim wnioskiem. W przytoczonym sprawozdaniu proponowała sejmowa komisja przemysłowa, aby petycję p. Veltze z października 1887 o subwencyonowanie jego prywatnej szkoły hadlowej odstąpić Wydziałowi krajowemu z poleceniem, ażeby stosunki tej szkoły dokładnie zbadał i na następnej sesji przedłożył Sejmowi sprawozdanie wraz z wnioskami czy, pod jakimi warunkami i w jakiej wysokości stała subwencya z funduszu krajowego wspomnianej szkole ma być udzielona. O powyższej uchwale Wydział krajowy pismem z dnia 31. stycznia 1890 l. 55.429 zawiadomił komisję krajową dla spraw przemysłowych oraz udzielił jej wymienione petycje do objawienia zdania.

Na podstawie sprawozdania komisji krajowej i zgodnie z jej wnioskiem, Wydział krajowy udzielił petentowi tytułem jednorazowego zasiłku na utrzymanie szkoły kwotę 200 zł. i ponownie przedstawił magistratowi miasta Tarnopola potrzebę utworzenia w tem mieście uzupełniającej szkoły przemysłowej, połączonej z kursem handlowym. W takim razie łatwo możnaby ustalić był użytecznego zakładu prywatnego L. Veltzego.

Fundacye stypendyjne na cele przemysłowe.

Do departamentu II. przydzielone są następujące fundacye przeznaczone na cele przemysłowe.

a) Fundacya „Wystawy krajowej rolniczo-przemysłowej we Lwowie z r. 1877“ przeznaczona dla rzemieślników i przemy-

słowców, którzy zawodowo w kraju wykształceni wiedzę swą i naukę za granicą uzupełnić pragną.

W r. 1890 były do rozdania dwa stypendya z tej fundacyi, każde po 300 zł. rocznie. Jedno otrzymał Teodor Prokopowicz, czeladnik stolarski ze Lwowa, celem umożliwienia mu dalszego kształcenia się w Muzeum technologicznem na oddziale stolarstwa meblowego i budowlanego, oraz w fabryce wiedeńskiej, drugie zaś stypendyum zarezerwowano dla dawnego stypendysty Władysława Markiewicza.

b) Fundacya ś. p. „Wincentego Łodzia Ponińskiego“ przeznaczona dla czeladników rzemieślniczych, posiadających uzdolnienie i prawną kwalifikacyę do samoistnego wykonywania rzemiosła, jednak dla ubóstwa nie są w stanie otworzyć własnego warsztatu.

Według ostatniej woli fundatora odsetki kapitału fundacyjnego mają być podzielone na cztery nie równe premie, które czeladnicy wyciągają przy losowaniu.

W r. 1890 odbyło się publiczne losowanie tych premij pod przewodnictwem koncypisty Wydziału krajowego p. Karola Kucharskiego w dniu 19. lipca.

Do losowania zgłosiło się 1.061 kandydatów. Nie przypuszczono do losowania 42, wydano zatem kart legitymacyjnych 1.019, z tych 11 nie odebrało swych kart; ogółem więc przystąpiło do losowania 1,008 czeladników rzemieślniczych.

Przy losowaniu wyciągnęli premie:

1. Wilkoński Karol, czeladnik siodlarski ze Lwowa, I. premię w kwocie 882 zł. w. a.

2. Szpila Karol, czeladnik szewski ze Lwowa, II. premię w kwocie 735 zł. w. a.

3. Ciuman Józef, czeladnik ślusarski ze Lwowa, III. premię w kwocie 588 zł. w. a.

4. Kryszczyszyn Aleksander, czeladnik krawiecki ze Lwowa, IV. premię w kwocie 441 zł. a. w.

c) Fundacya „Franciszka Steczkowskiego z Jasła“ przeznaczona dla robotników (rzemieślników), którzyby chcieli kształcić się w swem rzemiośle poza obrębem miasta Jasła. Stypendyum w kwocie 100 zł. na rok 1890 nadano rozporządzeniem z dnia 25. kwietnia 1890 l. 606 Józefowi Bębnowi, uczniowi krajowej szkoły tkackiej w Krośnie.

d) Fundacya „Feliksy Maryi 2 im. z hr. Golejewskich Czarkowskiej“.

Co do tej fundacyi Wydział krajowy odwołuje się do swego sprawozdania z czynności z dnia 13. września 1889 l. 39.534.

e) Fundacya ks. kanonika Wojciecha Michny, proboszcza w Chłopicach dla popierania przemysłu domowego we wsi Krościenko wyżne pod Krosnem. Na cele tej fundacyi złożył ks. W. Michna kwotę 2.000 zł. w gotówce, tudzież cesyą z r. 1889 odstąpił swą wierzytelność hipotecznie ubezpieczoną w kwocie 2.350 zł. z wszelkimi przynależnościami i prawami. Odezwą z dnia 19. lutego 1890 l. 4691 Wydział krajowy udał się do c. k. Namiestnictwa o zarządzenie, ażeby poczyniono odpowiednie kroki prawne celem wprowadzenia w życie fundacyi, a w szczególności celem zabezpieczenia i ściągnięcia wymienionej wyżej wierzytelności.

f) Fundacya Stowarzyszenia oszczędności i kredytu urzędników i służby c. k. uprzyw. gal. kolei Karola Ludwika we Lwowie. Stowarzyszenie przeznaczyło ze swego funduszu kwotę 1.100 zł. na utworzenie fundacyi z tem postanowieniem, że odsetki mają być użyte jako stypendyum dla ucznia szkoły przemysłowej.

Powyższy kapitał fundacyjny złożono w kasie krajowej. Na prośbę Stowarzyszenia Wydział krajowy oświadczył w zasadzie gotowość przyjęcia praw i obowiązków, wypływających z listu fundacyjnego wedle określenia w przedłożonym mu projekcie i przedłożył sprawę c. k. Namiestnictwu.

Sprawa wydania listu fundacyjnego jest w toku.

Uchwała uznająca potrzebę powołania do krajowej komisji przemysłowej osobistości, zajmujących się praktycznie przemysłem.

W załatwieniu sprawozdania sejmowej komisji przemysłowej o przedłożeniu Wydziału krajowego z czynności w zakresie stypendyów, zasiłków i pożyczek przemysłowych Wysoki Sejm na posiedzeniu z dnia 4. listopada 1889 powziął także następującą uchwałę :

„Sejm uznaje potrzebę powołania do krajowej komisji przemysłowej osobistości, zajmujących się praktycznie przemysłem“.

Uchwale tej stało się zadość przez zamianowanie członkami komisji krajowej dla spraw przemysłowych dwóch praktycznych przemysłowców a mianowicie p. Michała Michalskiego ze Lwowa i p. Leona Zieleniewskiego z Krakowa. Dekrety na członków komisji wydano im rozporządzeniem z dnia 20. listopada 1889. l. 53.081.

Inne uchwały w sprawach przemysłowych. Szkolnictwo przemysłowe, stypendya, zasiłki i pożyczki na cele przemysłowe.

Na posiedzeniach z dnia 15, 25. i 26 listopada 1889 Wysoki Sejm powziął szereg uchwał w sprawach przemysłowych a mianowicie w sprawie :

1. zorganizowania nadzoru nad naukowymi zakładami przemysłowymi;
2. budowy domu na pomieszczenie c. k. szkoły ślusarskiej w Świątnikach;
3. zasiłku krajowego w kwocie 5.000 zł. na budowę domu dla projektowanego warsztatu kowalskiego w Sułkowicach;
4. wykonywania przymusu szkolnego w uzupełniających szkołach przesłowych;
5. zasiłków państwowych dla szkół przemysłowych;
6. połączenia szkoły artystycznego przemysłu z c. k. wyższą szkołą przemysłową w Krakowie;
7. założenia we Lwowie i Krakowie niższej szkoły przemysłowej;
8. zaprowadzenia w c. k. szkole w Świątnikach oddziału ślusarstwa artystycznego i budowlanego.

O wykonaniu tych uchwał Wydział krajowy zdaje Wysokiemu Sejmowi sprawę w osobnem przedłożeniu, które zawiera również sprawozdanie w przedmiocie szkolnictwa przemysłowego, rozdawnictwa stypendyów i zasiłków na cele przemysłowe, udzielania pożyczek z funduszu przemysłowego, tudzież o innych czynnościach odnoszących się do przemysłu krajowego.

Stan krajowego funduszu przemysłowego.

Stan krajowego funduszu przemysłowego, utworzonego uchwałą Wys. Sejmu z 22. stycznia 1887 na wspieranie przedsięwzięć pożytecznych dla rozwoju przemysłu krajowego przez udzielanie pożyczek, przedstawia się

wedle surowego bilansu, zestawionego przez Bank krajowy po koniec czerwca 1890 jak następuje:

Aktywa przejęte od Wydziału krajowego z dniem		
1. stycznia 1888	111.410	zł. 08 ct.
mniej odpisy z polecenia Wydziału krajowego	3.717	" 80 "
	<hr/>	107.692 zł. 28 ct.
Dotacya z funduszu krajowego 4 raty na r. 1887 do		
1890	120.000	zł. — ct.
Przyrost do 30. czerwca 1890	11.475	" 88 "
	<hr/>	razem 239.168 zł. 16 ct.

Z tego funduszu udzielone pożyczki z uwzględnieniem poszczególnych gałęzi przemysłu wynoszą z końcem czerwca 1890 r. w kapitale :

a) Przemysłowi tkackiemu	10.660	zł. — ct.
b) " skórnemu	76.099	" 16 "
c) " drzewnemu	14.925	" — "
d) " metalowemu	13.550	" — "
e) " innym gałęziom przemysłu	30.302	" — "
	<hr/>	145.536 zł. 16 ct.

Stan netto rachunku bieżącego w Banku krajowym	93.632	zł. — ct.
	<hr/>	razem 239.168 zł. 16 ct.

Gdy Wydział krajowy przyrzekł Towarzystwu tkackiemu w Krośnie na zakład blichu i apretury pożyczkę w kwocie 50.000 zł. a zakład ten prawdopodobnie w ciągu roku 1891 wejdzie w życie, przeto odpowiednią temu przyrzeczeniu kwotę musi się trzymać w rezerwie na rachunku bieżącym w Banku krajowym.

Uchwała w sprawie rozszerzenia ustawy z 27. grudnia 1880 (Nr. 151 dz. u. p.) i z 14. kwietnia 1885 (Nr. 42. dz. u. p.) także na stowarzyszenia produkcyjne i handlowe opierające się na ustawie z 9. kwietnia 1873, których zakres działania obejmuje członków i nieczłonków tudzież w sprawie reformy podatku dochodowego i zarobkowego w ogóle.

W załatwieniu sprawozdania sejmowej komisji przemysłowej o sprawozdaniu Wydziału krajowego, odnoszącem się do załatwienia uchwał sejmowych w sprawie opodatkowania towarzystw zarobkowych i przemysłu domowego, powziął Wysoki Sejm na posiedzeniu 26. listopada 1889 także następujące uchwały :

„1. Sejm wzywa ponownie c. k. Rząd, ażeby w drodze ustawodawczej przeprowadził co rychlej rozszerzenie ustaw z 27. grudnia 1880 (Nr. 151 dz. u. p.) i z 14. kwietnia 1885 (Nr. 43 dz. u. p.) także na stowarzyszenia produkcyjne i handlowe, opierające się na ustawie z 9. kwietnia 1873, których zakres działania obejmuje członków i nieczłonków“.

„2. Wzywa się c. k. Rząd, ażeby przed zamierzoną reformą podatku zarobkowego i dochodowego zasięgnął opinii Reprezentacji kraju“.

O tych uchwałach Wysokiego Sejmu zawiadomiono c. k. Prezydium Namiestnictwa pismem z d. 26. listopada 1889 L. S. 1498.

Na zapytanie Wydziału krajowego odezwą z dnia 12. kwietnia 1890 l. 13.557, jaki skutek odniosły powyższe uchwały, c. k. Prezydium Namiestnictwa odpowiedziało odezwą z dnia 26. maja 1890 l. 5417, że c. k. Prezydium krajowej Dyrekcyi skarbu sprawozdaniem z 5. stycznia 1890 l. 2015 przedłożyło te uchwały c. k. Ministerstwu skarbu.

Uchwała w przedmiocie polecenia władzom

W załatwieniu sprawozdania sejmowej komisji przemysłowej o wniosku pośła Michalskiego w przedmiocie polecenia władzom i instytucjom

i instytucjom państwowym, by wszystkie w zakresie rękodzielnicstwa wchodzące potrzeby zakładów ich zarządowi powierzonych, zaspokajały u krajowych przemysłowców.

państwowym, by wszystkie w zakresie rękodzielnicstwa wchodzące potrzeby zakładów ich zarządowi powierzonych, zaspokajały u krajowych przemysłowców, powziął Wysoki Sejm na posiedzeniu z dnia 23. listopada 1889 następującą uchwałę:

„Sejm wzywa c. k. Rząd, aby urzędującym w kraju naszym dyrekcjom ruchu kolei państwowych i kolei w zarząd państwa objętych, dyrekcji poczt i telegrafów, dyrekcjom fabryk tytoniu i innym władzom i instytucjom państwowym polecił, by wszystkie w zakresie krajowego rękodzielnicstwa wchodzące potrzeby zakładów ich zarządowi powierzonych, zaspokajały u krajowych przemysłowców i rękodzielników“.

O tych uchwałach Wysokiego Sejmu zawiadomiono c. k. Prezydium Namiestnictwa pismem z d. 23. listopada 1889 l. S. 1458. Na zapytanie Wydziału krajowego w odezwie z 4. kwietnia 1890 l. 15.577, jaki skutek odniosła powyższa uchwała, c. k. Prezydium Namiestnictwa odezwą z dnia 17. kwietnia 1890 l. 3833 oznajmiło, że ta uchwała została przedłożona c. k. Ministerstwu spraw wewnętrznych.

Uchwała w przedmiocie niezalatwionego w Izbie sprawozdania sejmowej komisji przemysłowej o wniosku posła Rutowskiego i towarzyszy co do zmiany niektórych postanowień ustawy krajowej z dnia 20. stycznia 1886 (Nr. 17. dz. u. kr.) zapewniającej ulgi podatkowe w dodatkach do podatków dla nowo powstających zakładów przemysłowych.

Między innymi niezalatwionymi w Izbie sprawami Wysoki Sejm uchwałą z dnia 26. listopada 1889 przekazał Wydziałowi krajowemu do zalatwienia także sprawozdanie sejmowej komisji przemysłowej o wniosku posła Rutowskiego i towarzyszy, co do zmiany niektórych postanowień ustawy krajowej z dnia 20. stycznia 1886 (Nr. 17. dz. u. kr.) zapewniającej ulgi podatkowe w dodatkach do podatków dla nowo powstających zakładów przemysłowych. — Sejmowa komisja przemysłowa stwierdza w powyższym sprawozdaniu, że wymieniona ustawa krajowa z 20. stycznia 1886 nie odniosła dotąd zamierzonego skutku. Jedną z przyczyn upatruje komisja w niedostatecznej promulgacji tej ustawy, skutkiem czego świat przemysłowy nie jest dostatecznie powiadomiony o przyznanych przez kraj ulgach i korzyściach. Z tego powodu wniosła komisja w swym sprawozdaniu o polecenie Wydziałowi krajowemu, ażeby przytoczoną ustawę podał do publicznej wiadomości, nie ograniczając się na dziennik ustaw krajowych. Idąc za tą wskazówką Wydział krajowy okólnikiem z dnia 21. stycznia 1890 l. 54.876 przypomniał wymienioną ustawę Wydziałom powiatowym, Magistratom miast Lwowa i Krakowa i trzydziestu innych miast, tudzież Izdom handlowo-przemysłowym, poinformował je o doniosłości ustawy dla nowopowstających przedsiębiorstw przemysłowych i przesłał im odpowiednią liczbę odbitek ustawy z zaleceniem, ażeby ją opublikowały w swych okręgach i rozpowszechniały w kołach przemysłowych.

Nadto odezwą z tej samej daty Wydział krajowy upraszał c. k. Prezydium Namiestnictwa i c. k. krajowej Dyrekcji skarbu, ażeby przypomniały tę ustawę podwładnym sobie organom i zaleciły im możliwe o niej informowanie kół przemysłowych.

W tym celu Wydział krajowy przesłał wymienionym Prezydjom potrzebną liczbę odbitek ustawy.

O treści powyższych pism Wydział krajowy zawiadomił równocześnie redakcje dzienników w kraju wychodzących i upraszał je, ażeby zwróciły uwagę swych czytelników na ustawę, o której mowa, i podały do ich wiadomości korzyści nią zapewnione.

Oprócz tego Wydział krajowy na wniosek komisji krajowej dla spraw przemysłowych zarządził wydrukowanie odpowiedniej ilości odbitek wymienionej ustawy w tekście niemieckim i pismem z dnia 8. marca 1890 l. 9758 rozesłał je wszystkim austriackim Izdom handlowym, niż. austriackiemu Stowarzyszeniu przemysłowemu w Wiedniu, czeskiemu Stowarzyszeniu inżynierów i w ogóle austriackim stowarzyszeniom technicznym i przemysłowym.

Sejmowa komisja przemysłowa załączyła do przytoczonego wyżej sprawozdania projekt ustawy o przyznaniu ulg podatkowych w dodatkach krajowych nie tylko nowo-powstającym, ale także już istniejącym zakładom przemysłowym, posiadającym warunki ustawowe i wniosła, aby polecić Wydziałowi krajowemu, iżby przy pomocy komisji krajowej dla spraw przemysłowych zbadał i na najbliższą sesję sejmową przedłożył wnioski, ewentualnie projektu do ustaw w przedmiocie:

a) Uwolnień od wszystkich dodatków do podatków z wyjątkiem państwowych na szereg lat dla nowo powstających i rozwijających się zarobkowych towarzystw surowcowych, magazynowych i produkcyjnych, mających na celu rozwój przemysłu krajowego i zbytu krajowych wyrobów, a to towarzystw powstałych na podstawie ustawy z dnia 9. kwietnia 1873.

b) Uwolnień od wszystkich dodatków do podatków z wyjątkiem państwowych na szereg lat towarzystw akcyjnych, któreby powstały w kraju na polu przemysłu krajowego i handlu wyrobami przemysłu krajowego. Wreszcie wniosła sejmowa komisja przemysłowa polecenie do Wydziału krajowego, ażeby przy pomocy krajowej komisji dla spraw przemysłowych zbadał, czy i pod jakimi warunkami mógłby kraj zachęcić do zakładania fabryk, gdyby zapewnił większym przedsiębiorstwom, zdolnym ożywić produkcję krajową, pomoc kraju, lub inne ułatwienia w zakładaniu i utrzymywaniu dojazdów fabrycznych od fabryk do dróg bitych i kolei żelaznych.

Wniesiony przez sejmową komisję przemysłową projekt ustawy, tudzież wszystkie dalsze jej wnioski Wydział krajowy pismem z dnia 21. stycznia 1890 l. 54 876 udzielił krajowej komisji dla spraw przemysłowych do objawienia zdania. Sprawa ta jest przedmiotem badań komisji krajowej.

Ustawą z dnia 20. stycznia 1886, której rozszerzenia domagał się wniosek posła Rutowskiego, a zgodnie z nim sejmowa komisja przemysłowa, zapewniono zakładom przemysłowym, które zostaną założone do końca r. 1894, a wprowadzą do kraju określone ustawą gałęzie przemysłu dotąd w kraju nieistniejące, oraz zakładom przemysłowym z gałęzi przemysłu w kraju istniejących również ustawą określonych, jeżeli będą założone według wymagań dzisiejszego stanu techniki, obliczone będą na większy przerób surowego materiału i zatrudniać będą większą liczbę robotników „uwolnienie od wszelkich dodatków do podatków z wyjątkiem państwowych na okres dziesięciu lat, licząc od dnia otwarcia nowo powstającego zakładu“.

O przyznanie powyższych uwolnień podatkowych wniesiono dziesięć podań w okresie, do którego niniejsze sprawozdanie się odnosi. Z tych trzy załatwiono odmownie, dwa podania są obecnie przedmiotem dochodzeń, uwolniono zaś od wszelkich dodatków do podatków z wyjątkiem państwowych pięć przedsiębiorstw przemysłowych, a mianowicie: Fabrykę angielskiego kwasu siarkowego w Gorlicach, będącą własnością spółki akcyjnej

pod firmą: „Montan und Industrialwerke vorm. Joh. Dav. Starck“; Arcyksiążęcą fabrykę angielskiego kwasu siarkowego w Sporyszu (powiecie żywieckim); Fabrykę sukna w Kętach, będącą własnością Franciszka Zajączka; pierwszą galicyjską fabrykę olei mineralnych smarowych Łodzińskiego i Zinsa w Grybowie; fabrykę cementu portlandzkiego w Ciężkowicach pod Chrzanowem, będącą własnością austriackiego towarzystwa akcyjnego.

Sprawa reformy cymen-
tnicznej służby.

Uchwałą z dnia 9. kwietnia 1889 Izba poselska Rady państwa wezwała c. k. Rząd, aby zastanowił się nad kwestyą czy nie należałoby zaprowadzić w Austrii na wzór włoski i bawarski systemu cymentowania przez organa wędrownne, a więc tak zwanego systemu ambulacyjnego w miejsce istniejącego w Austrii stałego.

Alegat II.

Odezwą z dnia 20. grudnia 1889 l. 85.347 c. k. Namiestnictwo zapytało Wydział krajowy o zdanie w tej sprawie. W odezwie z dnia 25. kwietnia 1890 l. 58381 załączonej w odpisie, Wydział krajowy oświadczył się przeciw wprowadzeniu systemu wędrownego, a za zatrzymaniem dotychczasowego systemu stałego cymentowania i recymentowania, lecz zarazem uznał konieczną potrzebę pomnożenia ilości urzędów cymentniczych w stosunku do istotnej potrzeby ludności naszego kraju. Wydział krajowy uznał również za wskazaną zmianę obowiązujących przepisów w tym kierunku, ażeby wszelkie miary i wagi, zanim będą wprowadzone do handlu, musiały być wprzód cymentowane.

W sprawie tej odbyła się w c. k. Namiestnictwie fachowa ankieta, w której brał udział członek Wydziału krajowego, Szef departamentu II. i ankieta ta przyjęła w zupełności zapatrywania Wydziału krajowego.

Zaprowadzenie stacyi
doświadczalnej mecha-
niczno - technologicznej
przy c. k. szkole poli-
technicznej we Lwowie.

Wstawiona na ten cel, w myśl uchwały Wysokiego Sejmu z dnia 24. stycznia r. 1889 kwota 2500 zł. w. a. nie została w roku bieżącym użyta, gdyż c. k. Rząd nie przystąpił dotychczas do urządzenia tej stacyi, ani zawiadomił Wydziału krajowego, czy przyjąć zamierza warunki, w wyż wymienionej uchwale zawarte. Rokowania co do urządzania stacyi są jednak w toku i Wydział krajowy wstawił na ten cel w preliminarz budżetu roku 1891 taką samą kwotę, jak w roku 1890 t. j. 2500 zł. w. a.

V. Sprawy górnicze.

Sprawy górnicze.

W przedmiocie spraw górniczych przedkłada Wydział krajowy Wysokiemu Sejmowi osobne sprawozdanie.

Stypendya górnicze.

Z funduszu przeznaczzonego przez Wysoki Sejm na kształcenie się górników bardziej krajowi potrzebnych, udzielano przeważnie zasiłków uczniom praktycznej szkoły wiercenia metodą kanadyjską we Wietrznie (pow. Krosno), i słuchaczom kursów fachowych na c. k. akademii górniczej w Leoben. Szczegółowe użycie tego funduszu, zarówno jak i uzasadnienie dla czego w preliminarzu budżetu na rok 1891 kwota na ten cel przeznaczona do 3000 zł. podniesioną została, znajduje się w sprawozdaniu, które Wydział krajowy Wysokiemu Sejmowi w przedmiocie spraw górniczych przedkłada.

VI. Bióra statystyczne.

Komisya statystyczna.

Dla lepszego skoncentrowania i ujęcia w pewną całość prac obu oddziałów krajowego biura statystycznego — jak nie mniej dla nadania tym pracom pewnego z góry obmyślanego programu, Wydział krajowy na posiedzeniu z dnia 6. czerwca 1890 roku uchwalił, utworzyć w Wydziale krajowym komisję statystyczną i wydał dla niej postanowienia organizacyjne, które (jako alegat 12) do niniejszego sprawozdania załączamy.

Alegat. 12

W myśl tych postanowień wchodzi w skład komisji z urzędu: Marszałek krajowy, jako przewodniczący, szef departamentu II. Wydziału krajowego, jako zastępca przewodniczącego i obaj kierownicy biur statystycznych. Z wyboru zaś jeden członek Wydziału krajowego, którym Wydział wybrał dra Józefa Wereszczyńskiego i jeden ze starszych urzędników Wydziału, którym został zamianowany radca dr. Józef Ekielski.

Komisya odbyła pierwsze swe posiedzenie d. 31. lipca b. r., na którym przyjęła do wiadomości sprawozdanie z czynności obu oddziałów biura statystycznego, które w myśl rozporządzenia Wydziału krajowego z dnia 9. maja 1890 l. 18.459 mają być odtąd co kwartał przedkładane i po przeprowadzonej dyskusji zatwierdziła program dalszych prac obu oddziałów.

Postanowiono zarazem, iż do najbliższego zeszytu „Wiadomości statystycznych o stosunkach krajowych“ ma być dołączony indeks przedmiotowy wszystkich prac w dotychczasowych rocznikach „Wiadomości“ zamieszczonych.

Krajowe biuro statystyczne.

A. Prace dokonane w ciągu I. półrocza 1890.

1. „Obszar, zabudowania i ludność miast większych w Galicyi, dla których wydaną została ustawa gminna z dnia 13. marca 1889 nr. 24. Dz. u. kr. z uwzględnieniem gmin, dla których ustawa ta była pierwotnie projektowaną“ przez prof. dr. Tadeusza Pilata.

Ukończenie pracy tej przewlekło się z powodu opieszałości magistratów w dostarczaniu wypisów z aktów spisu ludności i z powodu licznych sprzeczności między datami dostarczonemi a urzędowemi „Specialortsreperitorium,“ które to sprzeczności trzeba było wyjaśniać i uchylać w drodze korespondencji. Dla tego dopiero na początku r. 1890 mogło nastąpić uzupełnienie tej pracy dalszemi czterema tablicami (III—VI.) i ostateczne obliczenie cyfer stosunkowych, oraz zredagowanie tekstu. Praca ta wyszła z druku w 3. zeszycie XI. tomu Wiadomości statystycznych wraz z ukończoną jeszcze w r. 1889 pracą p. Z. Gaszyńskiego p. t. „Skład ciał wyborczych w większych gminach miejskich w Galicyi“.

2. „Statystyka własności tabularnej w Galicyi“. Bardzo rozległa ta praca rozpoczęta w r. 1886 przez zebranie spisów ciał tabularnych z wszystkich obwodów sądowych i z tabuli krajowej, zbliża się obecnie ku końcowi. Na pierwszą połowę r. 1890 przypadają następujące prace nad tym przedmiotem:

a) uzupełnienie materiału pierwotnego przez wygotowanie formularzy dla brakujących kilkudziesięciu ciał tabularnych i uzupełnienie sumaryuszów powiatowych (dla każdego powiatu sądowego istnieje sumaryusz, wykazujący wszystkie szczegóły co do ciał tabularnych w obrębie powiatu);

b) zesumowanie kultur całego obszaru, tudzież innych dat powiatami sądowymi, a następnie obwodami sądowymi;

c) ułożenie sumaryusza według starostw, których granice nie zga-dzają się kilkakrotnie z granicami powiatów sądowych;

d) ostateczna kontrola obu sumaryuszów przez porównanie sum wy-padających dla całego kraju; wyszukanie i uchylenie pomyłek;

e) ułożenie tablicy I. wykazującej stosunek własności tabularnej do nietabularnej we wszystkich kulturach i w całym kraju według powiatów i obwodów sądowych. Tablica ta jest już wydrukowana, obejmuje 5 arkuszy druku i wymagała 2.403 obliczeń procentowych;

f) ułożenie tablicy II. wykazującej szczegółowo stosunki własności tabularnej (kultury, podatki gruntowy i domowy, ilość właścicieli, ilość ciał tabularnych, ilość folwarków i t. d.) Tablica ta oddana w całości do druku jest obecnie w drugiej korekcie. Wymagała ona również 2.403 od-miennych obliczeń procentowych (stosunek kultur pomiędzy sobą).

Obie powyższe tablice były ułożone do połowy z końcem r. 1889. Na rok 1890 przypada ułożenie drugiej połowy i prawie wszystkie obliczenia procentowe, których dokonano przy pomocy logarytmów;

g) ułożenie spisu imiennego właścicieli tabularnych, uszykowanych od największego (t. j. posiadającego największy obszar ziemi) do najmniej-szego. Przy każdym właścicielu podano w tym spisie obszar lasów, obszar bezleśny i sumę obszaru. Spis ten ułożono najpierw obwodami sądowymi dla każdej litery alfabetu z osobna, a następnie skoncentrowano go dla całego kraju;

h) zestawienie własności publicznej i martwej ręki na podstawie po-wyższego spisu;

i) ułożenie tablic i kart pomocniczych, wykazujących uszykowanie po-wiatów sądowych, według stosunku całego obszaru, własności tabularnej do nietabularnej, według udziału własności tabularnej w ogólnym obszarze bezleśnym, w ogólnym obszarze ról, w ogólnym obszarze lasów;

k) na ukończeniu jest osobne zestawienie właścicieli tabularnych ma-jących do 200 morgów obszaru, z wyróżnieniem tych, którzy prócz tego posiadają inną własność tabularną i tych, którzy innej własności nie po-siadają. Brakuje jeszcze trzy obwody oraz ostateczne zestawienie.

3. Handel Galicyi i innych krajów austriackich z Niemcami na pod-stawie statystyki ruchu towarowego na kolejach niemieckich. Zestawiono tablice za r. 1887 i 1888 i to tak dla wywozu i przywozu jak i dla prze-wozu (transito) na podstawie materiałów niemieckiej statystyki kolejowej.

4. Statystyka wyborów do rad miejskich w 30 miastach, celem uzy-skania podstawy do zmiany ordynacji wyborczej gminnej. Praca jest do-piero rozpoczęta, gdyż akta wyborów dopiero niedawno zaczęły nadchodzić do Wydziału krajowego. Opracowano dotąd dwa miasta.

5. Posiadłości tabularne wcielone do związku gminy na mocy ustawy krajowej z dnia 21. marca 1888 nr. 41. Dz pr. p. W miarę jak nadchodzą z Namiestnictwa wykazy, przedkładane przez starostwa, zapisuje się daty do przygotowanych w tym celu tablic.

Prócz tego utrzymuje się w biurze statystycznym ewidencję kas pożyczkowych gminnych, a następnie wójtów gmin i pisarzy gminnych składanych urzędu.

B. Prace zamierzone na następny (III.) kwartał r. 1890.

1. Wykończenie pracy o statystyce własności tabularnej. Ogłoszenie „Skorowidza dóbr tabularnych“ wywołało szereg poprawek, które należy uwzględnić w statystyce własności tabularnej. Przeprowadzenie odpowiednich zmian w obszarze, kulturach i osobach właścicieli jest w toku, a wskutek tego tablice pomocnicze i opracowanie tekstu doznają zmian pewnych, choć niezbyt znacznych.

2. Statystyka ciał wyborczych do rad gminnych w 30 miastach, rozpoczęta jak poprzednio wspomniano, będzie dalej prowadzoną i wykończoną.

3. Dla statystyki handlu Galicyi i Bukowiny z Niemcami trzeba będzie uzyskać i wyłączyć daty obejmujące przesyłki z Mołdawii do Niemiec i odwrotnie, uzupełnić tablice datami z r. 1889 i obliczyć procenta a następnie tekst opracować.

4. Dla pracy nad reformą ustawy drogowej, podjętej przez departament IV. rozpoczęto zestawienie opodatkowanych w katęgorie według wysokości opłacanych podatków, a to dla kilkunastu powiatów wybranych z różnych okolic kraju.

Zestawienie to przeprowadza się w obrębie każdej gminy z osobna, na podstawie aktów wyborczych z ostatnich wyborów sejmowych.

5. Dla użytku departamentu II. zestawiony będzie pogląd na uprawę tytoniu od r. 1874 począwszy.

6. Statystyka wyborów sejmowych z r. 1889, w porównaniu z r. 1883.

Biuro statystyki przemysłu i handlu.

Biuro statystyki przemysłu i handlu krajowego zostające pod kierownictwem dra Tadeusza Rutowskiego ukończyło zebranie materyałów do statystyki przemysłu domowego, a w części przemysłu rękodzielniczego i w miarę opracowania poszczególnych gałęzi dążyć będzie do jak najrychlejszego wydania tej pracy, obliczonej na 5 do 6 zeszytów. Za przemysłem skórzanym i drzewnym, nastąpi tkactwo, garncarstwo, przemysł metalowy i inne.

Rocznika Statystyki Galicyi przedłożony zostanie Wysokiemu Sejmowi Rok III.

Na ukończeniu jest historyczno-statystyczna praca p. t. „Galicya w budżecie państwa od r. 1772“ na podstawie źródeł krajowych i wiedeńskich. Obejmować będzie historję i statystykę wszystkich podatków, udział kraju w pokrywaniu centralnych potrzeb państwa, wydatki, jakie państwo czyniło w Galicyi we wszystkich gałęziach administracyi.

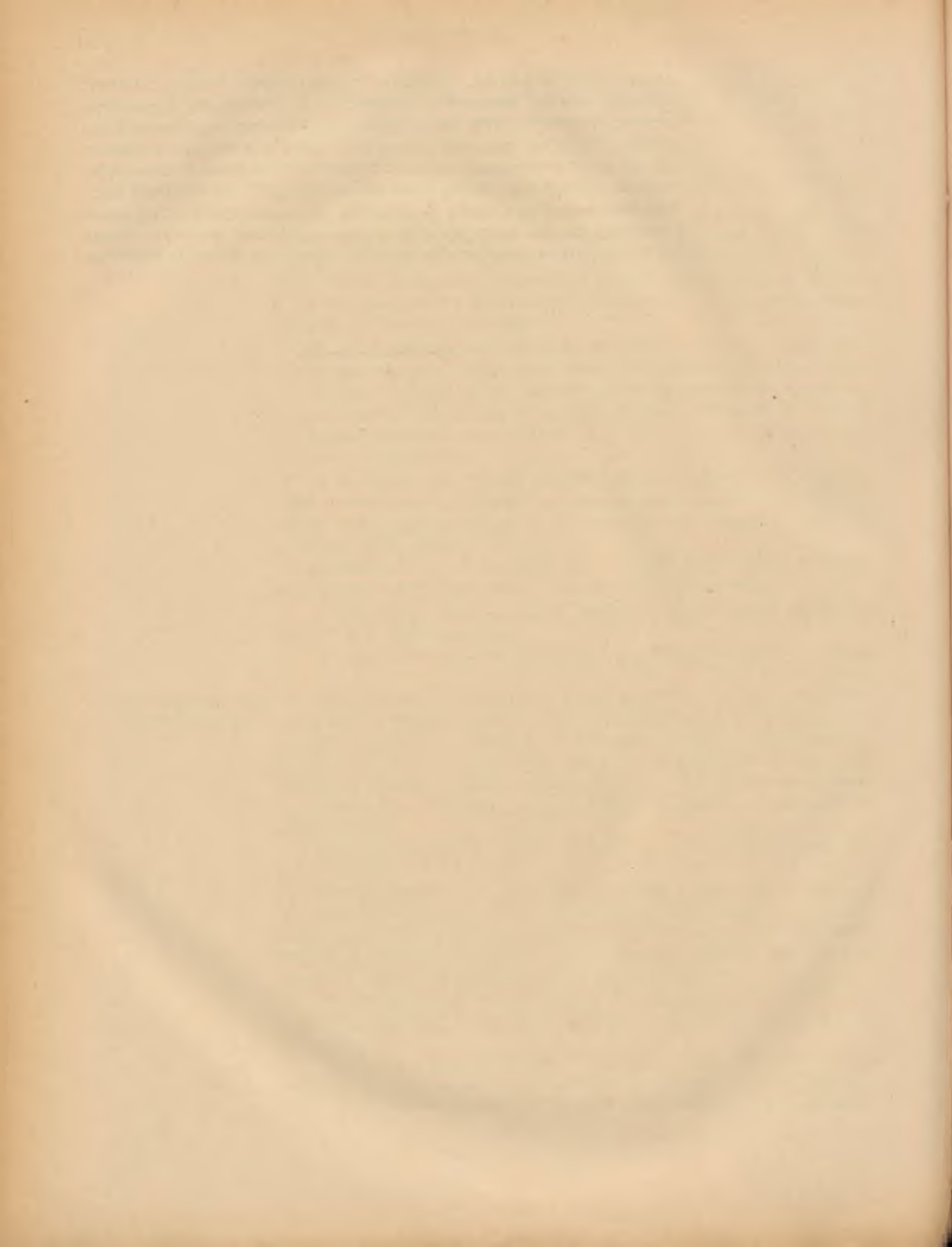
W roku przyszłym zostanie wydana w formie tabelarycznej Statystyka przemysłu krajowego w roku 1890 obejmująca wszystkie gałęzie przemysłu krajowego.

Praca nad wydaniem już trzech „Roczników statystyki Galicyi“ obejmujących dane statystyczne o stosunkach kraju pod każdym względem, liczne monograficzne opracowania wielu dziedzin, obfity historyczno-staty-

styczny materiał zebrany, pozwalają już na podjęcie wydania źródłowej, obszernej, metodą historyczno-statystyczną i porównawczą opracowanej „Statystyki Galicyi“. Brak takiego dzieła został powszechnie uznany, a jest powodem mnóstwa błędnych wiadomości będących w obiegu, a przechodzących nawet w podręczniki szkolne. Przygotowawcze prace do tego wydawnictwa, zamierzonego już od kilku lat, tak postąpiły, że kierownik biura statystyki przemysłu i handlu dr. Rutowski rozpoczął wydawnictwo dzieła, obliczonego na dwa tomy, jak tylko uzyska najświeższe daty spisu ludności. Projekt wydawnictwa przyjęła komisya statystyczna Wydziału krajowego.

Departament III.

Szef Departamentu: Oktaw Pietruski Członek Wydziału krajowego.

Ustawy sankcyonowane.

Ustawa o wynagrodzeniu za udzielanie nauki religii w publicznych szkołach ludowych.

Ustawa ta została Najwyższem postanowieniem z dnia 1. grudnia 1889 sankcyonowaną.

Uroczystość zaślubin Jej Ces. Wys. Najdostojn. Arcyksiężniczki Maryi Waleryi.

Z powodu uroczystości zaślubin Jej Ces. Wysokosci Najdost. Arcyksiężniczki Maryi Waleryi Córki Najmiłociwszego naszego Monarchy zaprosił Wydział krajowy grono osobistości, wybitne stanowiska w społeczeństwie zajmujących na naradę, w jaki sposób kraj nasz uczcić ma godnie tę uroczystość. Zgromadzeni na naradzie 11. maja b. r. pod przewodnictwem Marszałka krajowego odbytej, postanowili ofiarować Najdostojniejszej Arcyksiężniczce w darze od kraju obraz olejny, pędzla mistrza Jana Matejki, przedstawiający: „Zaślubiny króla Kazimierza Jagiellończyka z Arcyksiężniczką Elżbietą Austryacką“.

Obraz ten, którego koszta na 20 000 zł. oznaczone pokryto w przeważnej części w drodze subskrypcyi, przesłany został na ręce J. E. Ministra Prezydenta hr. Taaffe wraz z objaśnieniem, które tu umieszczamy:

„Obraz przedstawia akt zaślubin króla Kazimierza IV. z Arcyksiężniczką Elżbietą, córką Cesarza Albrechta II. dokonany dnia 10. lutego 1454 w katedrze krakowskiej. Ślub daje kardynał Oleśnicki biskup krakowski, mając po prawej stronie arcybiskupa gnieźnieńskiego, prymasa Królestwa, który po ukończonej ceremonii ślubnej ma dokonać koronacyi królowej. Po lewej stronie kardynała stoi mnich zakonu św. Bernarda, św. Jan Kapistran, który właśnie podówczas bawił w Krakowie i według życzenia dostojnej oblubienicy miał dopełnić ceremonii ślubnej, jednakże dla nieznamośności języka polskiego i niemieckiego zaniechać tego musiał. Postać kobieca na lewo od panny młodej to królowa matka Zofia Kijowska“.

Równocześnie z obrazem przesłał Wydział krajowy na ręce J. E. Ministra Prezydenta następujący adres do Najdostojniejszej Arcyksiężniczki:

„Wasza Cesarska i Królewska Wysokość Najdostojniejsza Arcyksiężniczko!

Dla córki Franciszka Józefa wzywają błogosławieństwa niebios wszystkie ludy Monarchii. Jest jeden między nimi, który szczególnie mając

w Nim dobroczyńcę, ze szczególną też wdzięcznością i rzewnością prosi Boga, żeby Córkom Najjaśniejszego Pana i Jego w najdalsze pokolenia potomkom oddał te dobrodziejstwa, jakie Ojcu kraj nasz zawdzięcza. Wyraz wiernych tego kraju uczuć i jego gorących życzeń racz Wasza Cesarska i Królewska Wysokość przyjąć łaskawie w dniu swoich zaślubin. Racz także przyjąć tych uczuć pamiątkę, którą kraj nasz u stóp Waszej Cesarskiej i Królewskiej Wysokości złożyć sobie pozwala.

Obraz, który Waszej Ces. i Król. Wysokości w hołdzie przesłać się ośmielamy, przez najznakomitszego naszego malarza wykonany, wyobraża zaślubiny naszego króla Kazimierza IV. z Arcyksiężniczką Elżbietą córką Albrechta II.

Pani ta dostojna miała czterech synów królami na ziemskich tronach, a jednego świętym w niebie. Oby ta małżonka i matka szczęśliwa, ta królowa, której cnót i wysokiego umysłu pamięć po czterech wiekach jeszcze między nami żyje, była wyobrażeniem i wróżbą tej szczęśliwej przyszłości, jakiej dla Waszej Cesarskiej i Królewskiej Wysokości z głębi serca pragniemy i życzymy.

Oby Bóg w każdej chwili życia zlewał zdroje łaski na Waszą Cesarską i Królewską Wysokość! Oby raczył błogosławić i ochraniać Najdostojniejszego Małżonka Twojego.

Uroczystość złożenia
zwłok Adama Mickie-
wicza na Wawelu.

Liczne grono osobistości zajmujących wybitne stanowiska w kraju wystosowało do Marszałka krajowego następujące pismo:

„Jaśnie Wielmożny Panie Marszałku!

„Pisma publiczne donoszą, że słuszna i piękna myśl pochowania zwłok Mickiewicza w grobach kościoła katedralnego w Krakowie jest bliską urzeczywistnienia. Należy się to Jemu, a dla kraju jest i zaszczytem i obowiązkiem.

„Uważamy to za akt czci publicznej oddanej przez naród nieśmiertelnemu jego wieszczowi, uważamy też, że taką cechą narodowego hołdu „winien mieć ten obchód pogrzebowy. Mniejsi od Mickiewicza — choć „bardzo zasłużeni, mieli także pośmiertne uczczenie przez pogrzeb odprawiony kosztem kraju. Wobec tego byłoby niewłaściwością i ujmą nawet „dla narodu, gdyby największy geniusz, jakiego on w tym wieku wydał, „hołdu takiego nie odebrał.

„Dlatego sądzimy się w prawie i w obowiązku upraszać, iżbyś JWPan „spowodować raczył w Wydziale krajowym uchwałę, mocą której zwłoki „Mickiewicza byłyby sprowadzone i złożone na Wawelu kosztem kraju“.

„Albin Dunajewski, Seweryn Morawski, Zamoyski, Stanisław Badeni, „Szczęsny Koziembrodzki, Antoni Wodzicki, Jan Stadnicki, Józef Michałowski, „Adam Skrzyński, A. Sapieha, August Gorayski, Z. Dembowski, Feliks „Szlachtowski, Juliusz Korytowski, Stanisław Polanowski, Tadeusz Pilat, „Jan Puzyna, Jan Matejko, Ludwik Wodzicki, Paweł Popiel, Dr. Majer, „Dr. Edward Korczyński, Julian Klaczko, Wojciech Dzieduszycki, Dr. Zoll, „Apolinary Jaworski, Euzebiusz Czerkawski, Jerzy Czartoryski, Benoe, „Michał Bobrzyński, Antoni Chamiec, Stanisław Madeyski, Władysław „Struszkiewicz, Zygmunt Sawczyński, Leon Biliński, Karol Bartoszewski, „Tomisław Rozwadowski, Gustaw Roszkowski, Tytus Kielanowski, Leon

„Chrzanowski, Tyszkiewicz, Cieński, X. Dr. Chotkowski, M. Onyszkiewicz,
 „August Łoś, Żuk-Skarszewski, Wł. Kozłowski, Hompesch, S. Niemczy-
 „nowski, Leon Piniński, Klucki, Józef Popowski, Kazimierz Zaremba,
 „Alfons Czaykowski, Adam Gołuchowski, Maurycy Rosenstock, Dawid
 „Abrahamowicz, Dr. Tadeusz Rutowski, X. Prałat Ludwik Ruczka, Gro-
 „towski, Mikołaj Dolański, M. Punicki, Orzechowski, August Lewakowski,
 „Herman Czeż, Dr. Arnold Rappaport, Dr. Karol Lewakowski, Jerzy Dunin
 „Borkowski, W. Czaykowski, Antoni Tyszkowski, Stanisław Szczepanowski,
 „Tomasz Stadnicki, Edward Gniewosz, A. Wayhinger, Karol Scipio, Ma-
 „ryan Dydyński, Zenon Słonecki, Maksymilian Łępkowski, H. Kieszkowski,
 „St. Homolacs, Antoni Oborski, Kazimierz Morawski, Marceli Jawornicki,
 „Zygmunt Cieszkowski, Piotr Szymberski, Alfred Milieski, Józef Męciński,
 „St. Larysz Niedzielski, Stanisław Jędrzejowicz, Cz. Kieszkowski, Franci-
 „szek Paszkowski, Roman Michałowski, Konstanty Tchórznicki, Dr. Kazi-
 „mierz Kirchmayer, Wrotnowski, Władysław Mycielski, Antoni Popiel.

Wskutek tego pisma uchwalił Wydział krajowy na posiedzeniu z dnia 20. maja 1890 jednogłośnie, że uroczystość ta odbyć się ma kosztem kraju, przyczem jednak nie wykluczono użycia funduszów dotychczas na ten cel zebranych i tych, które jeszcze wpłynąć mogą.

Gdy następnie komitet dla sprowadzenia zwłok Adama Mickiewicza istniejący w Krakowie, złożył w ręce Wydziału krajowego przewodnictwo w uroczystości, zaprosił Wydział krajowy dla omówienia programu uroczystości komitet, złożony z następujących osobistości:

1. Księcia Biskupa Krakowskiego.
2. Prezydenta m. Krakowa.
3. Rektorów uniwersytetów Jagiellońskiego i Lwowskiego.
4. Hr. Stanisława Tarnowskiego.
5. Prezesa Rady powiatowej krakowskiej.
6. Dra Józefa Majera.
7. Prezesa Koła Polskiego we Wiedniu — posła Apolinarego Jaworskiego.
8. J. E. Pawła Popiela.
9. J. E. Ks. Adama Sapiehy.
10. Ks. Eustachego Sanguszki.
11. Wojciecha hr. Dzieduszyckiego.
12. Stanisława hr. Badeniego.
13. J. E. Włodzimierza hr. Dzieduszyckiego.
14. Dra Goreckiego, wnuka Adama Mickiewicza.
15. Dra Karola Estreichera.
16. Dra Antoniego Małeckiego.
17. Ks. Andrzeja Lubomirskiego, kuratora Zakładu Ossolińskich.
18. Zygmunta Dembowskiego, Prezesa Towarzystwa kredytowego ziemskiego.
19. Prezydenta m. Lwowa.
20. Dra Romana Pilata, profesora literatury polskiej na uniwersytecie Lwowskim.
21. Jana Matejki.

21. Dra Ferdynanda Weigla.
23. Dra Adama Asnyka.
24. Ksawerego Konopki.
25. Mieczysława Pawlikowskiego.
26. Dra Władysława Leopolda Jaworskiego.
27. Rektora politechniki Lwowskiej.
28. Sławomira Odrzywolskiego, architekta w Krakowie.
29. Prezesa Czytelni akademickiej w Krakowie
30. Prezesa Towarzystwa Bratniej pomocy na uniwersytecie Jagiellońskim.

Komitet ten powziął na posiedzeniu dnia 6. czerwca następujące uchwały:

1. Powołać do komitetu krajowego pierwotny komitet krakowski w całym jego składzie.

2. Wybrać subkomitet z 9 członków, któryby na miejscu w Krakowie zajął się urządzeniem obchodu.

W skład tego subkomitetu weszli:

1. Delegat Wydziału krajowego,
2. Delegat konsystorza Biskupiego w Krakowie i siedmiu członków komitetu krajowego, mianowicie: 3. Prezydent miasta Krakowa, 4. hr. Stanisław Tarnowski, 5. Dr. Karol Estreicher, 6. Dr. Ferdynand Weigel, 7. Rektor Uniwersytetu Jagiellońskiego, 8. Wiceprezes Rady powiatowej krakowskiej i 9. Dr. Adam Asnyk.

3. Wysłać po zwłoki delegację do Paryża, złożoną z trzech członków mianowicie: z członka Wydziału krajowego lub jego zastępcy, z Dra Adama Asnyka i z prezesa czytelni akademickiej w Krakowie.

Oprócz tego postanowił komitet, że na pogrzebie mają być wygłoszone trzy mowy świeckie, a czwarta przez duchownego w katedrze — i unormował dalszemi uchwałami stosunek subkomitetu do Wydziału krajowego i jego zakres działania.

Na uroczystość zaprosił Wydział krajowy następujące osobistości i instytucje:

1. J. E. Ministra Juliana Dunajewskiego.
2. J. E. Ministra Filipa Zaleskiego.
3. J. E. Namiestnika hr. Kazimierza Badeniego.
4. Delegata c. k. Namiestnictwa w Krakowie p. Kuczkowskiego.
5. Wszystkich XX. Arcybiskupów, Biskupów i Kapituły wszystkich trzech obrządków.
6. Akademię Umiejętności w Krakowie.
7. Senaty obu uniwersytetów krajowych.
8. Rektorat szkoły politechnicznej lwowskiej.
9. Członków Koła Polskiego we Wiedniu (obu Izb Rady Państwa).
10. Posłów sejmowych.
11. Rady miejskie miata Lwowa i Krakowa.
12. Reprezentacje 30 miast większych.
13. Wszystkie Rady powiatowe.
14. Oba c. k. Towarzystwa rolnicze.

15. Dyрекcyę Towarzystwa wzajemnych ubezpieczeń w Krakowie.
16. Koła literacko-artystyczne lwowskie i krakowskie.
17. Towarzystwo im. Mickiewicza we Lwowie.
18. Kuratoryę Zakładu im. Ossolińskich we Lwowie.
19. Dyрекcyę szkoły sztuk pięknych w Krakowie.
20. Dyрекcyę Zjednoczonego Towarzystwa sztuk pięknych w Krakowie,

wreszcie

21. Rodzinę Adama Mickiewicza i panią Taucher, która zajmowała się wychowaniem jego dzieci.

W porozumieniu z członkami komitetu postanowił Wydział krajowy zaprosić ks. Władysława Czartoryskiego, aby w imieniu Towarzystwa historyczno-literackiego w Paryżu przemówił na cmentarzu w Montmorency i podczas uroczystości w Krakowie.

Uchwałą z dnia 28. czerwca 1890 zezwolił Wydział krajowy na wniosek subkomitetu, aby podczas uroczystości wygłosił mowę reprezentant młodzieży uniwersyteckiej.

Uroczystość odbyła się dnia 4. lipca 1890. Dokładnej cyfry wydatków na urządzenie uroczystości obecnie jeszcze podać nie możemy z powodu, że rachunki dotąd jeszcze zamknięte być nie mogły.

W przybliżeniu wyniosą wydatki około 20.000 zł. Gdy zaś dochód ze składek przyniesie około 9.000 zł. — przeto fundusz krajowy będzie musiał pokryć niedobór około 11.000 zł.

Adres do Jego Eminencyi ks. kardynała Albina Dunajewskiego.

Na wiadomość, że książę Biskup krakowski otrzymał godność kardynalską, Wydział krajowy wysłał do Niego pismo następujące :

Eminencyo!

Kilka dni dzieli nas od chwili, w której Wasza książęca Mość otrzymasz z rąk najmiłościwiej panującego nam Monarchy oznaki najwyższej godności i dostojęństwa w hierarchii kościelnej.

Powołanie Waszej książęcej Mości do grona najbliższych doradców Ojca świętego przejmuje najwyższą radością i dumą serca nas wszystkich, a dając wyraz tym wspólnym i ogólnym uczuciom zwracamy się do Waszej książęcej Mości imieniem kraju z najgorętszemi życzeniami, byś godność tę piastował w najdłuższe lata ku pożytkowi, chwale kościoła i narodu, który się Tobą szczyci.

Do życzeń niech nam będzie wolno dołączyć wyrazy czci i wdzięczności, bo zasługom Waszej Eminencyi, działalności w służbie kościelnej rozwiniętej zawdzięczamy, że prastara stolica biskupia, odzyskawszy już pod Twem pasterstwem dawną świetność i wybitne stanowisko, dziś przez to wielkie odznaczenie, spływające jak za dni Oleśnickiego i innych Twych poprzedników w dyecezyi i godności kardynalskiej na cały kościół polski, zajaśnieje znów blaskiem, co wskrzeszając wspomnienia dziejowe myśl i serce nasze podnosi i otuchą napawa.

Lwów dnia 24. czerwca 1890.

Zmiany w składzie Wysokiego Sejmu od dnia 26. listopada 1889.

1. W dniu 27. lutego 1890 zmarł Otton Hausner, poseł na Sejm krajowy z okręgu wyborczego miasta Brodów.

W uznaniu niepospolitych zasług zmarłego złożył Wydział krajowy u jego trumny wieniec, a do pozostałej wdowy wystosował pismo kondolencyjne.

2 W dniu 26. marca 1890 zmarł hr. Artur Potocki poseł z mniejszych posiadłości powiatu chrzanowskiego.

Wydział krajowy przesłał matce zmarłego telegram kondolencyjny, wziął udział w pogrzebie przez deputacyą, złożoną z Marszałka krajowego i członków Wydziału krajowego: pp. Adama Jędrzejowicza, dr. Damiana Sawczaka i dra Józefa Wereszczyńskiego.

3. P. Antoni Michałowski, poseł z gmin wiejskich powiatu żywieckiego złożył mandat poselski.

Wydział krajowy.

Dnia 6. kwietnia 1890 zaniemógł ciężko członek Wydziału krajowego i zastępca Marszałka p. Oktaw Pietruski.

Do chwili zamknięcia niniejszego sprawozdania znajdował się p. Oktaw Pietruski na urlopie. Jako zastępca urzędował hr. Antoni Wodzicki od dnia 28. maja do 8. czerwca b. r. w Wydziale krajowym, zaś od 9. czerwca do 7. lipca b. r. jako delegat Wydziału krajowego w Krakowie przy urządzeniu uroczystości złożenia zwłok Adama Mickiewicza na Wawelu.

Zmiany w składzie urzędników i sług Wydziału krajowego.

Od ostatniego sprawozdania zaszły następujące zmiany w składzie urzędników i sług krajowych:

a) w oddziale konceptowym:

Uchwałą z d. 3go maja 1890 l. 21481 przeniósł Wydział krajowy sekretarza p. Józefa Marka po wysłużeniu przepisanej liczby lat na własną jego prośbę w stały stan spoczynku, przyznając mu pensję emerytalną i nadając mu w uznaniu wieloletniej gorliwej i pożytecznej służby tytuł radcy Wydziału krajowego *ad honores*.

Uchwałą z d. 27. września 1889 l. 41436 udzielił Wydział krajowy sekretarzowi p. Eugeniuszowi Pierożyńskiemu urlopu na 2 lata celem pełnienia obowiązków w biurze c. k. Dyrekcyi gal. funduszu propinacyjnego. Na czas pełnienia tych obowiązków zamknął Wydział krajowy płacę sekretarza Pierożyńskiego z funduszu krajowego pobieraną.

W tym samym celu i z zamknięciem płacy udzielił Wydział krajowy uchwałą z dnia 2 sierpnia 1889 l. 34953 aplikantowi konceptowemu panu Wacławowi Kwiatkowskiemu dwuletniego urlopu.

Z dniem 31. marca 1890 został p. Kwiatkowski uwolniony od czynności w biurze c. k. Dyrekcyi funduszu propinacyjnego i objął napowrót obowiązki w Wydziale krajowym.

b) w oddziale rachunkowym:

Dnia 22. marca 1890 zmarł po kilkumiesięcznej chorobie asystent Henryk Strnad. Pozostałej po nim wdowie asygnował Wydział krajowy pensję wdowią i dodatki na wychowanie dwojga dzieci, które nie osiągnęły jeszcze wieku normalnego.

Adjunktowi rachunkowemu p. Mieczysławowi Schmittowi, który objął przedsiębiorstwo teatru lwowskiego, udzielił Wydział krajowy jednorocznego urlopu bez płacy.

Wydział krajowy zamianował:

a) w oddziale konceptowym:

Uchwałą z d. 4. lutego 1890 l. 5782 kancelistę manipulacyjnego p. Władysława Słomkowskiego prowizorycznym konceptystą extra statum z zastrzeżeniem złożenia brakującego trzeciego egzaminu rządowego w terminie sześciu miesięcy;

aplikantów pp. Wacława Kwiatkowskiego i Dra Stanisława Miziewiczza stałymi asystentami konceptowymi extra statum.

Uchwałą z dnia 10. grudnia 1889 l. 52002 ukończonego prawnika p. Zygmunta Pawłowskiego bezpłatnym aplikantem konceptowym;

Uchwałą z d. 5. listopada 1889 l. 48342 przyznał Wydział krajowy aplikantom konceptowym pp. Drwi Józefowi Szydłowskiemu, Zdzisławowi Nanowskiemu i Feliksowi Słotwińskiemu adjuta w rocznej kwocie po 360 zł.

Dekretem z d. 18. marca 1890 l. 12000 przyznał Wydział krajowy p. Zdzisławowi Kajetanowi 2 im. Gaszyńskiemu, aplikantowi konceptowemu w miejsce pobieranej przez niego dotychczas płacy dziennej w kwocie 1 zł adjutum w rocznej kwocie 500 zł.

Dekretem z d. 13. czerwca 1890 l. 24966 przyznał Wydział krajowy sekretarzowi p. Julianowi Wolańskiemu dodatek osobisty do płacy w kwocie 200 zł. rocznie;

b) w oddziale rachunkowym:

Uchwałą z d. 29. czerwca 1889 zamianował Wydział krajowy prowizorycznych praktykantów rachunkowych pp. Mieczysława Wolskiego i Kornela Daukszę, uchwałą zaś z d. 5. września 1889 l. 38376 prowizorycznego praktykanta p. Józefa Schmidta stałymi praktykantami oddziału rachunkowego.

Uchwałą z dnia 4. lutego 1890 l. 5781 mianował Wydział krajowy praktykanta rachunkowego p. Zygmunta Kossowskiego stałym asystentem rachunkowym extra statum.

Uchwałą z d. 11. lutego 1890 l. 6793 zamianował Wydział krajowy p. Maryana Majewskiego prowizorycznym praktykantem oddziału rachunkowego z obowiązkiem złożenia egzaminu z VI. klasy szkoły średniej. Zarazem przyznano p. Maryanowi Majewskiemu dodatek osobisty w kwocie 130 zł. celem wyrównania płacy, jaką pobierał jako dyetaryusz Wydziału krajowego.

Uchwałą z dnia 11. czerwca 1890 l. 23736 zamianował Wydział krajowy hr. Fryderyka Skarbka, uchwałą zaś d. 24. czerwca 1890 p. Gustawa Ryszarda 2 im. Neussera bezpłatnymi praktykantami w oddziale rachunkowym.

c) w oddziale manipulacyjnym:

Uchwałą z d. 13. grudnia 1889 l. 55366 zamianował Wydział krajowy p. Włodzimierza Berezowskiego asystentem manipulacyjnym extra statum.

Zmiany w stanie emerytów i pensyonistek.

Dnia 3. października 1889 zmarła Eleonora Mochnacka, wdowa po byłym koncypiscie stanowym.

Dnia 13. stycznia 1890 zmarł Ludwik Pierożyński emerytowany dyrektor oddziału rachunkowego. Pozostałej po nim wdowie asygnował Wydział krajowy pensję wdowią.

Zasiłki dla młodzieży kształcącej się w naukach i sztukach.

Uchwałą z d. 25 listopada 1889 wstawił Wysoki Sejm do budżetu funduszu krajowego w rubryce VII. poz 87 kwotę 3.000 zł. do dyspozycji Wydziału krajowego dla młodzieży kształcącej się w naukach i sztukach i odstąpił Wydziałowi krajowemu do załatwienia petycye odnoszące się do tej pozycyi, a mianowicie petycye:

Marcina Gużkowskiego, Olgi Modzelewskiej, Michała Tarczyńskiego, Antoniego Jezierskiego, Karola Wawrosza, Karola Sporna, Stanisława Fabiańskiego, Józefa Turka, Juliusza Hawela, Antoniego Petrykiewicza, Stanisława Wójcika, Antoniego Zembaczyńskiego, Józefa Wacława Koniuszki, Ludwika Komaszewskiego, Stanisława Brzostowskiego, Pauliny Zakrzewskiej, Brunona Tepy, Olgi Czyczyło, Maryi Sidorowiczównej, Juliusza Teodorowicza, Towarnickiego, Herminy Patkiewiczównej, Franciszki Karich, Wincenty Bielańskiej, Celestyna Kotkowskiego, Joachima Poselta, Jana Gamota, Heleny Orzechowskiej, Józefa Szpytki, Ireny Niesiołowskiej, Maryi Stebnickiej, Anny Bratro, Eleonory Elektorowiczównej, Olgi Łozińskiej, Jakóba Fedyczkowskiego, Modesta Witoszyńskiego, Wojciecha Knappa, Heleny Mateckiej, Amalii Wężałowicz, Stanisława Sienkiewicza, Wiktorji Jarzymowskiej, Erazma Podgórskiego, Władysława Jamińskiego, Jana Borkowskiego, Karoliny Eberbach, Grzegorza Mielnickiego, Henryka Bonharda, Józefa Kuczery, Jadwigi Opatowiczównej, Herminy Assing, Stanisławy Wajdowskiej, Władysławy Dąbrowskiej, Olimpii Daszkiewiczównej, Ludwika Harasimowicza, Róży Schwablowej, Salamona Rothenberga, Malwiny Janowskiej, Stanisławy Sobotowskiej, Władysława Studnickiego, wreszcie konserwatorium muzycznego lwowskiego.

Uchwałą z dnia 13. grudnia 1889 l. 51.171 rozdzielił Wydział krajowy powyższą kwotę 3.000 zł., przyznając z niej następujące zasiłki:

a) na kształcenie się w malarstwie: Antoniemu Konstantemu 2 im. Gużkowskiemu kwotę 500 zł., Stanisławowi Brzostowskiemu 150 zł. Brunonowi Tepy zaś 100 zł.

b) na kształcenie się w rzeźbiarstwie: Michałowi Tarczyńskiemu 150 zł. i Ludwikowi Korzanowskiemu 100 zł.

c) na wykształcenie się w rysunkach: Oldze Modzelewskiej i Leopoldynie Zakrzewskiej po 100 zł.

d) na kształcenie się w muzyce: Julianowi Teodorowiczowi i Helenie Orzechowskiej po 150 zł., Ludwikowi Harasimowiczowi 100 zł.

e) na kształcenie się w śpiewie: Maryi Sidorowiczównie, Herminie Patkiewiczównie, Franciszce Karich, Wincencie Bielańskiej, Eleonorze Elektorowiczównie, Oldze Łozińskiej, Helenie Mateckiej, Jadwidze Opatowiczównie i Herminie Assing po 150 zł., Maryi Stebnickiej, Karolinie Eberbach, Stanisławie Wajdowskiej i Róży Schwablowej po 100 zł.

f) na kształcenie się w śpiewie i nauce języków obcych: Władysławi Dąbrowskiej kwotę 150 zł.

Teatr polski we Lwowie.

Teatr polski przebył w tym roku nowe przesilenie. P. Władysław Barącz, nie mogąc dla braku odpowiednich funduszków utrzymać się przy przedsiębiorstwie, przelał swe prawa z kontraktu z fundacją Sarbpcowską zawartego, na p. Mieczysława Schmitta, który reskry tem c. k. Prezydum Namiestnictwa z dnia 9. lutego r. b. l. 1.455/pr otrzymał koncesyę do dawania przedstawień w teatrze hr. Skarbka we Lwowie na czas aż do Wielkiejnocy 1892 roku.

Alegat. 13.

Stan teatru lwowskiego w ostatnich ośmiu miesiącach dyrekcyi p. Barącza przedstawiony jest szczegółowo w załączonem tu ./' sprawozdaniu komisji artystycznej z dnia 25. stycznia 1890. Pomimo wielu wytkniętych usterek i pewnego braku programu w kierownictwie, który to brak na karb nieustających kłopotów finansowych przedsiębiorstwa położyć wypada, nie można bez popełnienia niesprawiedliwości twierdzić, iżby poprzedniemu przedsiębiorcy zbywało na dobrej woli utrzymania sceny lwowskiej na przyzwoitym poziomie.

W przedstawieniach opery widoczny był nawet w porównaniu z niedawnymi czasy, znaczny postęp, a słuszność nakazuje zaznaczyć, że właśnie za dyrekcyi p. Barącza zrobiono ważny krok ku podniesieniu polskiej opery przez pozyskanie dla niej takich sił, jak panna Heller i panna Pawlikówna. Nie pozostało to bez wpływu na publiczność, która przedtem unikała opery, w ostatnich zaś dwóch sezonach na opery liczniej nawet aniżeli na operetki uczęszczała.

Nie mógł też Wydział krajowy odmówić p. Barączowi wypłaty subwencji, raz dlatego, że w samym stanie sceny lwowskiej nie widział dostatecznego do takiej odmowy powodu, a powtóre, że odmówienie subwencji od razu byłoby podcięło był instytucyi samej i zagroziło egzystencyi licznego personalu teatralnego. Wszakże zdarzało się nieraz, że wypłata raty subwencji była dla personalu teatralnego u ragnioną chwilą otrzymania zaległej gaży, na którą inaczej nie wiadomo jak długo jeszcze czekać byłby zmuszony.

Nie podobna było nie liczyć się z okolicznościami tego rodzaju, chociaż z drugiej strony Wydział krajowy pomny, że warunkiem subwencji jest utrzymanie dobrego teatru, utrudniał wypłatę subwencji, o ile to w danych warunkach było możliwem. Właśnie za dyrekcyi p. Barącza zapadła uchwała wypłacania subwencji na dramat i komedję w ratach z dołu, jak niemniej zatrzymywania części subwencji operowej aż do ostatniego miesiąca w roku, aby zapewnić jesienny sezon operowy. Na dowód zaś, że Wydział krajowy ściśle przestrzegał tych rygorów, niech posłuży fakt, że drugą połowę subwencji na dramat i ostatnią ratę subwencji operowej za rok 1889 razem sumę 7.500 zł. wypłacono dyrekcyi teatru dopiero w połowie grudnia 1889.

Nowy przedsiębiorca objąwszy teatr lwowski w połowie stycznia 1890 zaprowadził większy ład w administracyi, którego brak był bodaj czy nie główną przyczyną niepowodzenia p. Barącza. Dostrzedz się też dała zaraz w pierwszych tygodniach nowych rządów pewna sprężystość w kierownictwie i dążność do ulepszenia repertuaru w dziale dramatu. Wystawa nowych sztuk odznaczała się starannością, niektóre zaś jak np. nowo wy-

stawiona opera „Gioconda“ wprowadzone zostały na scenę z bardzo znacznym nakładem.

To też Wydział krajowy po wysłuchaniu zdania komisji artystycznej wypłacił nowemu przedsiębiorcy z subwencji na rok 1890 uchwalonej dwie kwartalne raty subwencji na dramat w kwocie 5.000 zł., zaś ze subwencji operowej kwotę 7.500 zł. po stwierdzeniu, że w czasie od 1. stycznia do 29 kwietnia r. b. dano przeszło 30 przedstawień operowych odpowiadających jak na nasze stosunki wymaganiom artystycznym.

Teatr polski w Krakowie.

Sprawozdania komisji artystycznej o teatrze krakowskim wyrażają się pochlebnie o tamtejszem przedsiębiorstwie. Jako zasługę poczytują mu wzmocnienie personalu zaangażowaniem pp. Żelazowskich i Ruszkowskiego, którzy przedtem należeli do personalu teatru lwowskiego. Nabytek ten pozwala teatrowi krakowskiemu przedstawiać sztuki wyższego rzędu.

Mimo to i mimo widocznej staranności i sumienności w przygotowaniu sztuk na scenę, udział publiczności był w ostatnim roku jeszcze słabszy niż zwykle, skutkiem czego przedsiębiorstwo poniosło wielkie straty. Wobec tego komisya oświadcza się nietylko za wypłaceniem subwencji, ale uważa za rzecz niezbędną podwyższenie jej o 2.000 zł. t. j. do wysokości 10.000 zł. tak jak dla Lwowa.

Na podstawie takiej opinii Wydział krajowy wyasygnował dyrekcji teatru krakowskiego subwencyę na rok 1890 uchwaloną w dwóch półrocznych ratach po 4.000 zł., pierwszą ratę w styczniu, drugą w lipcu 1890 r.

Teatr ruski.

Teatr ruski zostający pod zarządem Wydziału Towarzystwa „Ruska Besida“ a nadzorem artystycznym osobnej komisji przez Wydział krajowy powołanej, postępuje dalej na drodze pomyślnego rozwoju.

W pierwszym półroczu 1889 dawał teatr przedstawienia w Stryju, Żółkwi, Brodach, Złoczowie, Tarnopolu, Zborowie, Kamionce strumiłowej, Radziechowie i Sokalu, mianowicie 3—4 przedstawień na tydzień

W tym czasie poniósł teatr wielką stratę przez zgon ś. p. Hryniewieckiego, dyrektora i bardzo utalentowanego artysty. Nadto zaszła w składzie trupy ta zmiana, iż przybyło 3 artystów i 2 artystki, ubyło zaś (oprócz zmarłych ś. p. Hryniewieckiego i Stefuraka) jeden artysta i jedna artystka. Sztuk nowych wystawiono w tym czasie 6, między temi operę Łyseńka „Rizdwiana Nicz“. Dyrekcya teatru przeszła po śmierci ś. p. Hryniewieckiego w ręce p. Biberowicza, który dotąd sprawował ją wspólnie ze zmarłym.

W drugim półroczu 1889, w którym przybyło 3 artystów, dawał teatr przedstawienia w Jaworowie, Jarosławiu, Dobromilu, Przemyślu, Mościskach, Lwowie i Stanisławowie, po 3—4 przedstawień na tydzień. W tym czasie wystawiono kilka nowych sztuk.

W pierwszym półroczu 1890 dawał teatr ruski przedstawienia w Stanisławowie, Drohobyczu, Stryju, Samborze, Sanoku, Jaśle i Gorlicach. W tym czasie wystawiono również kilka nowych sztuk. W składzie trupy zaszła ta zmiana, iż ubył jeden artysta a mianowicie ś. p. Osypowicz, który zmarł w lutym 1890.

Wobec nader pochlebnych sprawozdań komitetu artystycznego i należytego wyrachowania się z użycia każdej poszczególnej raty subwencji, wypłaciliśmy w swoim czasie drugą półroczną ratę subwencji za rok 1889 i obie półroczne raty subwencji za rok 1890. W sprawie żądanego podwyższenia subwencji dla teatru ruskiego przedkładamy osobne sprawozdanie.

W sprawie ankiety dla teatru we Lwowie i Krakowie i dla teatru ruskiego.

Przedkładamy osobne sprawozdanie.

Krajowe archiwa aktów grodzkich i ziemskich we Lwowie i Krakowie.

W czasie od ostatniego naszego sprawozdania zaszły w składzie funkcyjonyuszów krajowych archiwów aktów grodzkich i ziemskich następujące zmiany:

W archiwum lwowskiem zaważowały posady aplikantów po pp. Karolu Nittmanie, Antonie Borzemskim i Kazimierzu Józefie dw. im. Gorzyckim. Posady te nadaliśmy uchwałami z dnia 16. grudnia 1889 l. 55.471, z dnia 30. maja 1890 l. 21.289, z dnia 27. czerwca 1890 l. 26.747 uczniom Wydziału prawniczego pp. Julianowi Salamonowi dw. imr. Fraenklowi, Wilhelmowi Rolnemu i Ernestowi Konradowi dw. im. Adamowi.

W archiwum krakowskiem zaważowały posady aplikantów po pp. Stanisławie Komorowskim i Stanisławie Wróblewskim. Posady te nadaliśmy uchwałą z dnia 14. października 1889 l. 44.780 p. Franciszkowi Krzysikowi, uczniowi wydziału prawniczego i p. Aleksandrowi Czuczyskiemu, uczniowi wydziału filozoficznego.

Sprawa połączenia aktów i ksiąg, znajdujących się w archiwach gminnych kraju z archiwami krajowymi aktów grodzkich i ziemskich we Lwowie i Krakowie a względnie rozciągnięcia nad nimi ściślejszej kontroli.

Wskutek ponownych poleceń z dnia 21. marca 1889 l. 47.644/88 z dnia 14. października 1889 l. 18.152 i z dnia 16. maja 1890 l. 46.414/89 wydanych przez Wydział krajowy w sprawie połączenia aktów i ksiąg znajdujących się w archiwach gminnych w kraju z archiwami krajowymi aktów grodzkich i ziemskich we Lwowie i Krakowie, a względnie rozciągnięcia nad nimi ściślejszej kontroli, przedłożyły inwentarze swych archiwaliów gminy: Lipnica murowana, Markopol, Przeworsk, Łańcut, Kańczuga, Nizankowice, Gliniany, Rzeszów, Śniatyn, Leszniów, Bircza, Krosno, Muszyna i Żółkiew; — gminy Oleszyce, Dębowiec, Touste, Grzymałów, Chyrów i Sokal przesłały Wydziałowi krajowemu swe archiwalia, a gminy Janów i Zarudzie oświadczyły gotowość złożenia swych archiwaliów w jednym z krajowych archiwów aktów grodzkich i ziemskich.

Wydział krajowy zaprosił Dyrekcyę obu krajowych archiwów aktów grodzkich i ziemskich pismami z dnia 14. października 1889 l. 18.152, z dnia 16. maja 1890 l. 46.414/89 i z dnia 9. lipca 1890 l. 22.881, ażeby w porozumieniu z sobą przedstawiły mu wniosek, w którym z krajowych archiwów należałoby złożyć wskazane powyżej inwentarze a względnie archiwalia. Po otrzymaniu odpowiedzi dyrekcyj wydamy odpowiednie zarządzenia.

Stosownie do wniosku tychże dyrekcyj, przedłożonego wskutek wezwania Wydziału krajowego z dnia 21. marca 1889 l. 47.644/88 przydzieliliśmy archiwalia gmin Budzanów, Jawornik, Tylicz i Tyczyn do archiwum

lwowskiego. Z inwentarzy przydzieliliśmy do lwowskiego archiwum inwentarze archiwaliów gmin Brzozów, Lubaczów, Dolina, Grybów, Horodenka, Czernelica, Busk, Lisko, Piwniczna, Stary Sącz, Przemyśl, Głogów, Jawornik, Halicz, Tarnów i Żydaczów, do krakowskiego archiwum zaś inwentarze archiwaliów gmin Biała, Biecz, Czchów, Lanckorona, Wojnicz i Wadowice.

Gminy miejskie, które na okólnik Wydziału krajowego z dnia 22. lipca 1887 l. 27.689 dotąd nie odpowiedziały, albo też niezupełnie uczyniły mu zadość, wezwaliśmy do tego ponownie pismem z dnia 9. lipca 1890 l. 22.881, odnosząc się oraz do właściwych Wydziałów powiatowych z wezwaniem, ażeby ze swej strony wpłynęły na przyspieszenie sprawy.

Sprawa umieszczenia uczniów c. k. Seminarium nauczycielskiego lwowskiego w internacie św. Jozafata we Lwowie.

W zeszłorocznem sprawozdaniu podaliśmy do wiadomości Wys. Sejmu, że wskutek uchwały Wys. Sejmu z dnia 17. października 1888 l. 736 Wydział krajowy po dokładnem zbadaniu sprawy postanowił asygnować stypendya z funduszu krajowego pobierane przez uczniów lwowskiego seminarium nauczycielskiego, umieszczonych już w internacie św. Jozafata we Lwowie, na ręce zarządu tegoż internatu, a kwotę przypadającą ze sumy 30.000 zł. na rzeczne seminarium obrócić przedewszystkiem na umieszczenie jego uczniów w wspomnianym internacie, płacąc za każdego po 65 zł. do rąk zarządu internatu.

Pismem z dnia 20. września 1889 oświadczył Najprzewielebniejszy ks. biskup Puzyna, jako Prezes Towarzystwa św. Wincentego, że zarząd gotów jest przyjąć jeszcze 10 uczniów seminarium, jeżeli Wydział krajowy zostawi komitetowi pewien udział w przyjmowaniu kandydatów i płacić będzie za nich po 130 zł. rocznie, tyle bowiem wynosi wedle dotychczasowego doświadczenia koszt utrzymania jednego ucznia w internacie, nie licząc ubrania i książek, które od czasu do czasu uboższym koniecznie sprawić wypada. Zarazem zauważył ks. biskup Puzyna, że kwota ta jest wprawdzie znacznie wyższą od zwykłych stypendyów, ale zwykli stypendyści znajdują się też poniekąd w lepszym od internistów położeniu, mogąc zarabiać lekcyami, czego nie pozwalają internistom ustawy internatu z uwagi, że wówczas kontrola nad wychowankami byłaby prawie niemożliwą.

Oceniając przychylnie te powody postanowiliśmy uchwałą z dnia 24. września 1889 l. 40.679 zgodzić się na umieszczenie pewnej liczby uczniów lwowskiego seminarium nauczycielskiego w internacie św. Jozafata za opłatą w kwocie 13 zł. miesięcznie za każdego ucznia przez 10 miesięcy szkolnych. Opłata ta będzie uiszczaną ze sumy 30.000 zł. wyznaczonej przez Wys. Sejm dla uczniów i uczennic c. k. Seminarjów nauczycielskich na ręce zarządu internatu, tak długo, jak długo umieszczeni uczniowie znajdować się będą w internacie, wszelakoż nie dłużej, jak do ukończenia trzeciego roku studyów w lwowskiem seminarium. Do zrobienia propozycji zaprosił Wydział krajowy dyrekcję lwowskiego Seminarium nauczycielskiego w porozumieniu z zarządem internatu, zachowując dla siebie decyzję tak co do osób jak i co do liczby miejsc.

Wskutek pierwszej w ten sposób ułożonej propozycji nadaliśmy uchwałą z dnia 13. listopada 1889 l. 48.881 stypendya po 130 zł. zapewniając umieszczenie w internacie pięciu uczniom kursu przygotowawczego

i jednemu uczniowi II. roku. Przez to nie wyczerpano jednak całego na lwowskie seminaryum przypadającego funduszu. Chcąc również uczynić zadość życzeniom dyrekcji seminaryum, ażeby i uczniów nie wstępujących do internatu uwzględnić przy rozdziale funduszy, przyznaliśmy dwom takim uczniom stypendya z funduszu krajowego, jednemu w kwocie 70 zł. drugiemu w kwocie 60 zł.

W ciągu roku szkolnego 1889/90 wystąpił z internatu jeden z dawniejszych stypendystów, dwóch z pomiędzy obdarzonych stypendyami połączonemi z umieszczeniem w internacie wydalił zarząd internatu w dniu 8. czerwca 1890.

W tym samym dniu wydalił zarząd także jednego z dawniejszych stypendystów.

Sprawa rozszerzenia i pomnożenia internatów, w których mogliby być pomieszczeni stypendyści seminaryów nauczycielskich i kursów przygotowawczych.

Dnia 25. listopada 1889 powziął Wys. Sejm w rozprawie nad rubr. VII. wydatków preliminarza funduszy krajowych na r. 1890 przy poz. 75 (stypendya dla uczniów i uczennic seminaryów nauczycielskich i kursów przygotowawczych) następującą uchwałę:

1. Poleca się Wydziałowi krajowemu, by wszedł w rokowania z kołami dobroczynnością i oświatą ludową się zajmującemi, a to w celu rozszerzenia i pomnożenia internatów, w których mogliby być pomieszczeni stypendyści seminaryów nauczycielskich i kursów przygotowawczych.

2. Poleca się Wydziałowi krajowemu, by przy układaniu preliminarza na r. 1891 zamieścił przy tej pozycji sprawozdanie o wyniku usiłowań w tej mierze podjętych.

Z uwagi, że sprawa umieszczania stypendystów lwowskiego seminaryum w internacie jest już na teraz załatwioną, o czem zdaliśmy sprawę powyżej, ograniczyliśmy akcyę w celu wykonania powyższego polecenia na resztę seminaryów męskich. Dla jednego z nich tj. dla seminaryum nauczycielskiego w Krakowie istnieje już osobny internat subwencyonowany z funduszu krajowego. Do zarządu tego internatu odnieśliśmy się z zapytaniem, czy byłby skłonny przyjmować oprócz uczniów utrzymywanych z subwencji krajowej także innych uczniów c. k. seminaryum nauczycielskiego w Krakowie i kursu przygotowawczego, pobierających stypendya z funduszu krajowego, a to pod warunkiem, iż pobierane przez nich stypendya wypłacanoby zarządowi internatu na pokrycie kosztów utrzymania stypendystów. Zarazem zażądaliśmy, na wypadek przyjęcia propozycji w zasadzie, podania bliższych warunków, a mianowicie, ilu uczniów i za jakim minimalnem stypendyem mogłoby uzyskać przyjęcie i jaki wpływ na przyjmowanie i wydalanie stypendystów musiałby być przyznany zarządowi internatu.

W sprawie innych seminaryów odnieśliśmy się do dyrekcji tychże z zapytaniem, czy w ich siedzibach istnieją odpowiednie internaty, a względnie w którym z istniejących tamże internatów możnaby umieszczać uczniów seminaryum nauczycielskiego i kursu przygotowawczego, pobierających stypendya z funduszu krajowego, pod warunkiem, iż stypendya te byłyby wypłacane zarządowi internatu na pokrycie kosztów utrzymania stypendystów.

Na wypadek wskazania odpowiedniego internatu prosiliśmy oraz o oznajmienie, ilu uczniów mogłoby tam znaleźć umieszczenie, tudzież o podanie bliższych warunków tj. minimalnej kwoty stypendyów i wpływu, jakiby potrzeba przyznać zarządowi internatu na przyjmowanie i wydawanie stypendystów.

Po otrzymaniu odpowiedzi nie omieszkamy poprowadzić rzeczy dalej w kierunku przez Wys. Sejm wskazanym.

Petycja Dyrekcji Towarzystwa pomocy naukowej we Lwowie.

Petycję Dyrekcji Towarzystwa pomocy naukowej we Lwowie o udzielenie bezprocentowej pożyczki aż do wysokości 20.000 zł. na wybudowanie domu dla bursy na 50—60 wychowanków, przekazał W. Sejm uchwałą z dnia 25. listopada 1889 Wydziałowi krajowemu do zbadania i załatwienia.

Wydział krajowy uchwałą z dnia 14. marca b. r. l. 55.427 zawezwał dyrekcję Towarzystwa, aby przedłożyła plan i dokładny kosztorys zamierzonej budowy, dalej aby wykazała, jakimi środkami na cel tej budowy obecnie rozporządza i jakie jeszcze fundusze w drodze składki zebrać się spodziewa. Wreszcie jakie zabezpieczenie dla ewentualnej pożyczki z funduszu krajowego dać może i byłaby gotową.

Dopiero na podstawie tych materyałów będzie Wydział krajowy w możliwości ocenić, jaki wniosek W. Sejmowi w powyższej sprawie uczynić należy.

Na razie zaś pragnąc poprzeć usiłowania dyrekcji ku doprowadzeniu do skutku dzieła tak pożytecznego, udzielił Wydział krajowy na cel budowy bursy jednorazowy zasiłek z funduszu dyspozycyjnego w kwocie 150 zł. przyczyniając się w ten sposób do składki przez Towarzystwo zbieranej.

Aż do chwili zamknięcia niniejszego sprawozdania nie otrzymał Wydział krajowy zażądanych od dyrekcji Towarzystwa dat i materyałów, zaczem też i wniosku swego na tej sesji W. Sejmowi przedłożyć nie może.

W sprawie znizienia raty amortyzacyjnej pożyczki na budowę szkoły sztuk pięknych w Krakowie.

Na posiedzeniu z dnia 24. listopada 1889 przy uchwaleniu Rubr. VII. poz. 65 budżetu na r. 1890 powziął Wys. Sejm następującą uchwałę:

„Poleca się Wydziałowi krajowemu, aby ponownie przeprowadził pertraktację z gminą miasta Krakowa w tym kierunku, aby oprocentowanie reszty dłużnego kapitału, pochodzącego z pożyczki zaciągniętej na budowę szkoły sztuk pięknych w Krakowie, nie przekraczało $4\frac{1}{2}\%$ do 5% i aby opłacana gminie miasta Krakowa rata amortyzacyjna odnośnie do tej stopy procentowej obniżoną została.

„W razie gdyby gmina miasta Krakowa do proponowanego znizienia stopy procentowej się nie przychyliła, poleca się Wydziałowi krajowemu przeprowadzić zaciągnięcie na hipotekę szkoły sztuk pięknych w Krakowie pożyczki w tej wysokości, jaka okaże się potrzebną na spłacenie reszty dłużnego gminie miasta Krakowa kapitału pod możliwie korzystnymi warunkami, tenże dług spłacić, a ratę amortyzacyjną od pożyczki hipotecznej w preliminarz budżetu krajowego na rok przyszły wstawić.“

Uchwałę powyższą zakomunikował Wydział krajowy pod dniem 14. stycznia 1890 l. 55.446 Reprezentacyi miasta Krakowa z wezwaniem, aby do wyrażonej w niej woli Wys. Sejmu co do znizienia rocznych rat amortyza-

cyjnych się zastosowała, ewentualnie zaś, aby udzieliła funduszowi krajowemu hipoteki na realności „Szkoła sztuk pięknych“ celem zaciągnięcia nisko oprocentowanej pożyczki na spłacenie reszty kapitału pożyczonego na budowę szkoły.

W odpowiedzi na to pismo przedłożył nam p. Prezydent miasta Krakowa uchwałę Rady miejskiej z dnia 11. kwietnia b. r. następującej treści:

I Z uwagi że 100.000 zł. na podstawie uchwały Rady miasta z dnia 1 marca 1877 z funduszu amortyzacyjnego gminy miasta Krakowa wypłacone zostały; — z uwagi, że Wys. Sejm na posiedzeniu w dniu 8 kwietnia 1876 roku przyjął na fundusz krajowy obowiązek płacenia gminie miasta Krakowa przez lat 33 po 7.000 zł. rocznie bez względu na stopę procentową na umorzenie kosztów budowy budynku na odpowiednie celowi umieszczenie szkoły sztuk pięknych i jej kierownika, jeżeli gmina miasta Krakowa budynek, o którym mowa, kosztem co najmniej 100.000 zł. wystawi; — z uwagi, że gmina miasta Krakowa na budowę szkoły sztuk pięknych nie 100.000 zł., lecz 112.580 zł. wydała i ofiarowała pod budowę bezpłatnie 1.500 m. kw. gruntu wartości około 15.000 zł., co razem reprezentuje wydatek 127.580 zł.; — z uwagi, że rata 7 000 zł. płacona przez Wysoki Wydział krajowy, od kwoty 100.000 zł. wynosi 5.968 na procent, co przedstawia od 127.580 zł. rzeczywiście wyłożonych tylko 4.478 %, który to procent wobec dzisiejszych stosunków nie jest wcale wygórowany; z uwagi, że gdyby Rada miasta przyjęła obniżenie procentu na 5%, to procent wobec wyłożonej kwoty 127.580 zł. wynosiłby tylko rzeczywistego procentu 4.01%, co wobec dzisiejszej stopy procentowej przedstawia się zbyt niskim procentem; Rada miasta nie może się zgodzić na propozycję Wysokiego Sejmu przyjęcia stopy procentowej proponowanej od 4½ do 5%.

II. Z uwagi, że gmina miasta Krakowa stoi wobec ewentualności zaciągnięcia większej pożyczki na swoje potrzeby, jako to: na wodociągi, teatr, szkoły i baczyc musi, aby hipoteka realności miejskich była o ile możliwości czysta, — przeto i w tym kierunku na propozycję Wydziału krajowego co do udzielenia funduszowi krajowemu hipoteki na szkołę sztuk pięknych zniewoloną jest oświadczyć się odmownie.

Grobowiec ś. p. marszałka Zyblikiewicza.

Wskutek petycji wniesionej przez liczne grono mieszkańców miasta Krakowa, przeznaczył Wys. Sejm na posiedzeniu z dnia 25. listopada 1889 na grobowiec dla ś. p. marszałka Dra Zyblikiewicza 1.500 zł. do dyspozycji Wydziału krajowego z poleceniem zajęcia się postawieniem grobowca.

W celu wykonania tego polecenia Wydział krajowy pismem z dnia 7 stycznia b. r. udał się do P. Prezydenta m. Krakowa z prośbą, aby zawiadzał do konkurencji kilka firm kamieniarskich istniejących w Krakowie, zażądał przedłożenia szkicu pomnika wraz z szczegółowym opisem i kosztorysem, który w żadnym razie uchwalonego kredytu 1.500 zł. przekraczać nie może i aby materiały te nadesłał Wydziałowi krajowemu wraz ze swą umotywowaną opinią i wnioskiem co do oddania roboty jednemu z oferentów. Wydział krajowy dołączył oraz prośbę o wydanie takich zarządzeń, któreby rozpoczęcie robót w jak najkrótszym czasie umożliwiły, aby pomnik w ciągu tegorocznego lata mógł być zupełnie ukończony i ustawiony na grobie.

Do chwili zamknięcia niniejszego sprawozdania nie otrzymał jeszcze Wydział krajowy zażądanych ofert i wniosków, wskutek czego sprawa ustawienia pomnika dozna zapewne zwłoki.

Zbiory naukowe po ś. p.
J. I. Kraszewskim.

Petycję p. Franciszka Kraszewskiego o zakupno na rzecz kraju i umieszczenie przy Macierzy Polskiej zbiorów naukowych pozostałych po ś. p. J. I. Kraszewskim, przekazano Wydziałowi krajowemu do zbadania i załatwienia.

Myśl umieszczenia tych zbiorów przy Macierzy Polskiej nie wydaje się Wydziałowi krajowemu ani właściwą ani nawet wykonalną. Zbiory tak cenne dostępnymi być powinny jak najszerszym kołom publiczności, umieszczone zaś przy Macierzy Polskiej mogłyby służyć do użytku zaledwie kilkunastu osobom, wchodzącym w skład zarządu tej instytucji i redakcyom wydawanych przez nią czasopism i dziełek ludowych. Gdy zaś w ten sposób korzyść, jaką ogół mógłby odnieść ze spuścizny po Kraszewskim byłaby zredukowaną do nieznaczących tylko rozmiarów, to z drugiej strony i wydatek ze skarbu krajowego na zakupno tych zbiorów nie dałby się dostatecznie uzasadnić. Nadto Macierz Polska nie ma nawet odpowiedniego lokalu na pomieszczenie tak znacznej biblioteki i zbiorów, a statut, którego fundacya ściśle przestrzegać jest obowiązana, nie przewiduje wydatku na umieszczenie biblioteki.

Z tych powodów załatwił Wydział krajowy petycję powyższą odmownie.

Zwrócił jednak uwagę p. Franciszka Kraszewskiego na inną narodową instytucję, której zadaniem i przeznaczeniem jest właśnie przechowywać tego rodzaju zbiory t. j. na Zakład narodowy im. Ossolińskich. W zakładzie tym obok właściwej biblioteki i zbiorów Ossolińskich mieszczą się także inne zbiory, jak muzeum Lubomirskich, biblioteka Brodzkich i t. p., z których każdy osobną dla siebie całość stanowi i nazwisko byłego właściciela zachował. W ten sposób mogłyby zdaniem Wydziału krajowego także zbiory J. I. Kraszewskiego najodpowiedniejsze znaleźć umieszczenie i przechowanie.

Kościół i klasztor po-
benedyktyński w Tyńcu.

Odezwą z dnia 10. czerwca 1890 l. 25.294 zawiadomiło c. k. Namiestnictwo Wydział krajowy wskutek pism jego z dnia 7. stycznia 1890 i z dnia 11. maja 1890 l. 15.768, że c. k. Starostwo w Wieliczce przeprowadziło rozprawę konkurencyjną względem restauracji łać. kościoła w Tyńcu, poczem wskutek otrzymanego polecenia Ministerstwa wyznań i oświecenia z 10 maja 1890 l. 8.854 wezwane zostało reskryptem c. k. Namiestnictwa z dnia 19. maja 1890. l. 34.802, aby w razie zachodzącej potrzeby niezwłocznie poczyniło stosowne prowizoryczne zarządzenia i wydało stronom stosowne orzeczenia konkurencyjne i akta tej sprawy c. k. Namiestnictwu przedłożyło.

W sprawie Zamku
w Olesku,

Przedkładamy osobne sprawozdanie.

Petycyje przez Wysoki Sejm niezadowolone a Wydziałowi krajowemu do załatwienia odstąpić.

Wysoki Sejm uchwałą z dnia 26. listopada 1889 przekazał wszystkie niezadowolone na posiedzeniach Wysokiego Sejmu petycyje i wnioski Wydziałowi krajowemu do załatwienia.

Wydział krajowy w wykonaniu powyższej uchwały część tych petycyj zwrócił stronom z zawiadomieniem, że Wysoki Sejm nie powziął nad nimi żadnej uchwały, inne zaś petycyje odstąpił bądź to Radzie szkolnej krajowej, bądź też c. k. Namiestnictwu do właściwego załatwienia.

O załatwieniu tych petycyj nie mamy dotychczas wiadomości.

Petycyja gminy m. Rohatyna o niższenie pre-stacyi szkolnej.

Sprawa ta jest jeszcze w toku załatwienia.

Petycyje o subwencye:
a) Zarządu stowarzyszenia ochronki dla dziewcząt sierót w Stanisławowie;

Wydział krajowy przyznał i wyasygnował na ręce przełożonej filii Sióstr Miłosierdzia reguły św. Karola Boromeusza w Wielkich Oczach kwotę 500 zł. celem pokrycia kosztów rozszerzenia ochronki w Wielkich Oczach, zaś petycyje:

b) Komitetu przytuliska drobnych sierót im. św. Józefa we Lwowie;

Zarządu stowarzyszenia ochronki dla dziewcząt sierót w Stanisławowie i Komitetu przytuliska drobnych sierót im. św. Józefa we Lwowie załatwił Wydział krajowy odmownie.

c) Przełożonej filii Sióstr Miłosierdzia reguły św. Karola Boromeusza w Wielkich Oczach.

Sprawa fundacyi stypendyjnej Samuela Głowińskiego przeciw Salamonowi Tand o zapłaceniu 1861 zł. i 10.000 zł. z pn.

W czasie od 1. lipca 1889 do 30. czerwca 1890 prowadziliśmy dalej egzekucyę przeciw dłużnikowi celem zaspokojenia tej pretensyi, a to w sposób następujący:

Co do ściągnięcia pretensyi tej z hipoteki $\frac{3}{4}$ dóbr Wierzchnia polna, przymusowo sprzedanych, to na podstawie uchwały c. k. sądu obwodowego w Stanisławowie z 14. września 1889 l. 11.203 podjęliśmy z ceny kupna dóbr Wierzchnia polna dalszą kwotę 967 zł. 17 ct., z której po zapłaceniu taksy depozytowej 4 zł 84 ct., reszta w kwocie 962 zł 33 ct. wpłynęła do kasy krajowej na rzecz fundacyi stypendyjnej Samuela Głowińskiego.

Jak już w ostatniem naszym sprawozdaniu nadmieniliśmy, gal. akc. Bank hipoteczny wniósł z powodu odmowy wydania mu kwoty 1.561 zł. 3 $\frac{1}{2}$ ct. z ceny kupna Wierzchni polnej rekurs przeciw uchwale sądu obwodowego stanisławowskiego z 27 kwietnia 1889 l. 4.953. C. k. wyższy sąd krajowy we Lwowie rozstrzygnięciem z dnia 26. listopada 1889 l. 16.071 przychylił się do rekursu i zezwolił na wydanie z depozytu rzeczony kwoty do rąk gal. Banku hipotecznego. Przeciw uchwale tej wnieśliśmy rekurs rewizyjny, wskutek którego c. k. Najwyższy Trybunał sprawiedliwości orzeczeniem z 13. kwietnia 1890 l. 3.799 zniósł rozstrzygnięcie wyższego sądu i utrzymał w mocy postanowienie pierwszego sądu.

Tak więc kwota 1.561 zł. 3 $\frac{1}{2}$ ct. z ceny kupna pozostała przypadła na korzyść dalszych wierzycieli hipotecznych, względnie właścicieli dóbr

Wierzchnia polna, a mianowicie, gdy pretensya fundacyi Samuela Głowińskiego hipotekowana była tylko na $\frac{3}{4}$ częściach dóbr Wierzchnia polna, Salomona Tanda własnych przeto $\frac{3}{4}$ z kwoty 1.561 zł. $3\frac{1}{2}$ ct. t. j. kwotę 1.170 zł. $77\frac{1}{2}$ ct. otrzyma obecnie fundacya stypendyjna Samuela Głowińskiego.

Wnieśliśmy tedy d. 22. czerwca 1890 im. fundacyi stypendyjnej Samuela Głowińskiego do sądu obwodowego w Stanisławowie podanie o wydanie z depozytu tej dalszej kwoty 1.170 zł. $77\frac{1}{2}$ ct., a gdy po załatwieniu tego podania kwota ta na rzecz fundacyi podniesioną będzie, cała cena dóbr Wierzchnia polna będzie wyczerpaną.

Co do ściągnięcia w mowie będącej pretensyi fundacyi stypendyjnej Samuela Głowińskiego z hipoteki $\frac{3}{8}$ części dóbr Propinacya wierzchniańska A (wyk. hip. 242) i Propinacya wierzchniańska B (wyk. hip. 243) Salomona Tanda własnych, mamy zaszczyt podać do wiadomości, iż na rekwizycję c. k. sądu krajowego we Lwowie z d. 21. września 1889. l. 56.125 rozpisana została uchwałą c. k. sądu obwodowego w Stanisławowie z dnia 2. listopada 1889 l. 12.352 przymusowa publiczna sprzedaż $\frac{3}{8}$ części dóbr Propinacya wierzchniańska A. i B., która się odbyła w tym sądzie obwodowym dnia 17. kwietnia 1890; na licytacji tej nabył obie te realności Daniel Tand powyżej ceny szacunkowej a mianowicie $\frac{3}{8}$ części Propinacyi wierzchniańskiej A, oszacowane na 684 zł. 15 ct. za najwyższej ofiarowaną cenę kupna 1.560 zł., a $\frac{3}{8}$ części Propinacyi wierzchniańskiej B, oszacowane na 1.109 zł. 78 ct. za najwyższej ofiarowaną cenę 2.115 zł., a akt licytacji przyjął sąd obwodowy stanisławowski uchwałami z 26. kwietnia 1890 l. 5.739 i l. 5.740, które c. k. wyż. sąd kraj. we Lwowie mimo rekursów Daniela Tanda i Salamona Tanda zatwierdził.

Orzeczenie to stało się prawomocnem.

Ponieważ pretensya Sali Sokal ciężąca na hipotece ciała tabularnego Propinacya wierzchniańska B. i poprzedzająca pretensyę fundacyi stypendyjnej Samuela Głowińskiego na rzecz tejże fundacyi nabytą już została, więc uzyskana z licytacji cena kupna wpłynęła niemal zupełnie na rzecz fundacyi stypendyjnej, jeżeli nowonabywca Daniel Tand dotrzyma warunków licytacji, w przeciwnym razie wypadałoby przeprowadzić imieniem fundacyi relicytację, a wówczas wadyum złożone przez nabywcę w kwocie 180 zł. przypadnie na korzyść fundacyi stypendyjnej Samuela Głowińskiego.

Z sekwestracji dochodów z $\frac{3}{4}$ części Propinacyi wierzchniańskiej A. i B. wpłynęła na poczet pretensyi fundacyi Samuela Głowińskiego kwota 990 zł. 67 ct., którą złożył był ś. p. Wincenty Skwarczyński a względnie po jego śmierci spadkobiercy jako czysty dochód z tej sekwestracji za czas od 1. czerwca 1886 do 15. stycznia 1889. Co do wydania tej kwoty odbyła się rozprawa likwidacyjna w lwowskim sądzie krajowym z dnia 12. sierpnia 1889, poczem uchwałą z dnia 31. sierpnia 1889. l. 32.189 zezwolił ten sąd na wydanie dla fundacyi stypendyjnej Samuela Głowińskiego całej tej kwoty, którą też rzeczywiście na rzecz tej fundacyi podnieśliśmy.

Ponieważ wskutek wykupna prawa propinacyi w myśl ustawy krajowej z 22. kwietnia 1889 Nr. 30. dz. u. kr. i rozp. kraj. wymierzone zostało dla Salamona Tanda jako właściciela $\frac{3}{8}$ części Propinacyi wierzchniańskiej A. i B. wynagrodzenie w kwocie przeszło 3.000 zł., które w myśl ces.

patentu z 8. listopada 1853 Nr. 237 dz. p. p. stanowi przede wszystkim fundusz zaspokojenia dla wierzytelności przed oddzieleniem tego prawa od ziemi zahipotekowanych, — przeto wnieśliśmy do c. k. sądu obwodowego w Stanisławowie jako instancji realnej żądanie o wprowadzenie rozprawy względem przekazania kapitału propinacyjnego i uchwałą z 26. kwietnia 1890 l. 5.809 wyznaczona została rozprawa na dzień 17. czerwca 1890, przy której, polikwidowawszy imieniem fundacji styp. Samuela Głowińskiego w mowie będącą pretensją w kwocie 1.361 zł. i 4 razy po 2.500 zł. z pn., dalej resztę pretensyi 600 zł. nabytej od Sali Sokal, wreszcie pretensją 190 zł. z pn. przyznaną fundacji przeciw Salomonowi Tandowi z tytułu zwrotu należytości stemplowej od kontraktu dzierzawy z 20. sierpnia 1874 i żądaliśmy przekazania ich na kapitał wynagrodzenia propinacyjnego. Uchwałą z 26. kwietnia 1890 l. 5.809 nie została jednakże Salomonowi Tandowi wcześniej doręczoną, wskutek czego sąd obwodowy w Stanisławowie przed merytorycznym załatwieniem naszego wniosku termin do dalszej rozprawy na dzień 5. sierpnia 1890 wyznaczył, a gdy Salomon Tand tymczasem wniósł rekurs przeciw uchwale, którą zarządzono rozprawę względem przekazania kapitału propinacyjnego i akta tej sprawy c. k. wyższemu sądowi krajowemu przedłożone zostały, przeto także na terminie dnia 5. sierpnia 1890 nie nastąpiło przekazanie kapitału wynagrodzenia propinacyjnego, lecz uchwałą z 9. sierpnia 1890 l. 11.849 wstrzymał c. k. sąd obwodowy w Stanisławowie merytoryczne załatwienie tej sprawy aż do prawomocnego rozstrzygnięcia rekursu Salomona Tanda.

Również prowadziliśmy dalej egzekucję na hipotekę $\frac{3}{72}$ części realności pod lk. 439 $\frac{2}{4}$ we Lwowie Salomona Tanda własnych, i wskutek podania naszego z 9 stycznia 1890 l. 1.153 dozwolił c. k. sąd krajowy we Lwowie egzekucyjnego oszacowania $\frac{3}{72}$ części tej realności, które też w dniu 24. lutego i 12. marca 1890 dokonane zostało, przyczem wartość tych $\frac{3}{72}$ części na kwotę 2.861 zł. 90 ct. oszacowana została.

Akt ten oszacowania przyjął tutejszy sąd krajowy uchwałą z 29. marca 1890 l. 11.991 do wiadomości, a gdy uchwała ta stała się obecnie prawomocną, przeto wnieśliśmy podanie o dozwoleństwo i rozpisanie przymusowej publicznej sprzedaży tych $\frac{3}{72}$ części realności dłużnika.

Z egzekucyjnej sekwestracji dochodów tej realności pod lk. 439 $\frac{2}{4}$ we Lwowie, której rozszerzenie na rzecz pretensyi fundacji Samuela Głowińskiego jeszcze w r. 1885 uzyskaliśmy, nie wpłynęła dla fundacji żadna kwota, ponieważ dochody przez politycznego sekwestra pobierane, obracane bywają zawsze jeszcze na pokrycie zaległości podatkowych.

Zestawiając w ogóle rezultat dotychczasowych kroków egzekucyjnych w celu ściągnięcia wymienionej na wstępie pretensyi, fundacja stypendyjna Samuela Głowińskiego uzyskała dotychczas na swe zaspokojenie następujące kwoty:

I. 30. maja 1883 z kaucyi dzierzawnej przez dłużnika złożonej kwotę . . . . . 391 zł: 27 ct.

II. przez atrybucję czynszu dzierzawnego z $\frac{3}{4}$ części Wierzchni polnej od ś. p. Juliusza Wierzchońskiego się należącego dnia 11. grudnia 1884 kwotę 2.002 „ 65 „

III. ze sprzedaży ruchomości dłużnika dnia 22. października 1886 kwotę	547 zł. 88 ct.
IV. ze sprzedaży realności pod 426 ¹ / ₄ we Lwowie dnia 15. listopada 1887 kwotę	3.444 " 49 "
V. a) sekwestracji dochodów ³ / ₄ części Wierzchni polnej dnia 20. grudnia 1888 kwotę	459 " 90 "
b) z licytacji ³ / ₄ części Wierzchni polnej dnia 11. czerwca 1889	3.133 " 56 "
i z dnia 3. października 1889 kwotę	967 " 17 "
VI. z sekwestracji dochodów ³ / ₈ części Propinacyi wierzchniańskiej A. i B. dnia 14. października 1889 kwotę	990 " 67 ¹ / ₂ "
razem przeto	11.937 zł. 59 ¹ / ₂ ct.

Powyższa kwota przenosi wprawdzie kapitał pretensyi stypendyjnej Samuela Głowińskiego do Salamona Tanda; uwzględnić wszakże należy, że fundacyi należą się także długoletnie odsetki i koszta dotychczas w kwocie 971 zł. 49 ct. sądownie przyznane.

Stanowczo wszakże już obecnie możemy wypowiedzieć nasze przekonanie, że wskutek umiejętnego i energicznego prowadzenia sprawy przez naszego syndyka usuniętą jest obecnie obawa, aby fundacya stypendyjna Samuela Głowińskiego w wypadku niniejszym rzeczywiście mogła ponieść stratę.

Zakład narodowy imienia Ossolińskich.

Ustanowiony przez c. k. Namiestnictwo administrator dóbr, zakładu Ossolińskich p. Aleksander Baier wniósł do c. k. Namiestnictwa podanie o przeznaczenie procentów od kapitału wynagrodzenia za zniesione w tych dobrach prawo propinacyi na opłacanie podatków z dóbr począwszy od dnia 1. stycznia 1890.

Podanie to udzielone zostało Wydziałowi krajowemu do oświadczenia się w porozumieniu z kuratoryą literacką. Gdy ta dała oświadczenie odmowne, Wydział krajowy ze swej strony oświadczył się również przeciw uwzględnieniu prośby p. Baiera. Decydującym w tym względzie był ten motyw, że dochody kapitału propinacyjnego łącznie z dochodami z kapitału za zniesione powinności poddańcze wystarczą prawie w zupełności na pokrycie rat bibliotece się należących, których bezpieczeństwo odtąd będzie zupełnie niezawisłem od gospodarki w dobrach zakładowych.

Wydział krajowy otrzymał od c. k. Sądu obwodowego w Tarnowie wiadomienie, że tytułem kapitału wynagrodzenia za zniesione prawo propinacyi przynano zakładowi Ossolińskich z dóbr Pień kwotę 1.050 zł. i 4.000 zł., Izbiska 1.500 zł., Grzybów 800 zł. i 600 zł., Piątkowiec 2.250 zł., Jamy 3 750 zł. i 600 zł. Wszystkie te kapitały w 4% obligacyach mają być wypłacone do rąk Wydziału krajowego jako władzy nadzorczej. Sąd krajowy krakowski zaś przekazał do wypłaty kapitał propinacyjny z dóbr Strzelce wielkie w kwocie 5.400 zł. w 4% obligacyach do depozytu c. k. Sądu krajowego we Lwowie. Ogółem przekazano dotychczas do wypłaty kapitał propinacyjny w sumie 16.350 zł.

Obrót pieniężny w r. 1889 był następujący:

A) Stan ogólny majątku z końcem 1888 wynosił:	
a) w papierach wartościowych	. 205.961 zł. 76 ct.
a po strąceniu	
1. wydzielonego kapitału po myśli statutu na rzecz funduszu rezerwowego	. 24.146 zł. 97 ct.
2. depozyta kuratora ekonomicznego	. 5.756 „ 75 „
3. kaucye przedsiębiorców	. 7.000 „ — „ 36.903 „ 73 ct.
pozostaje majątek zakładowy . . . . . 169.058 zł. 03 ct.	
b) w kapitałach hipotekowanych	. . . . . 6.037 „ 50 „
c) w funduszach bibliotecznych (wartość inwentarza	. . . . . 499.037 „ 42 „
d) w gotówce i w należnościach czynnych	. . . . . 7.542 „ 05 „
Majątek ten wynosi z końcem r. 1889:	
a) w papierach wartościowych	192.671 zł. 05 ct.
a po strąceniu	
1. wydzielonego kapitału po myśli statutu na rzecz funduszu rezerwowego	. 26 544 zł. 56 ct.
2. depozyta kuratora ekonomicznego	. 5.079 „ 18 „
c) kaucye dzierżawców	. 4.202 „ 50 „ 35.826 „ 24 „
pozostaje jako majątek zakładowy . . . . . 156.844 „ 81 „	
w porównaniu z r. 1888 ubyło w efektach 12.213 zł. 22 ct., na koszt urzędowania drukarni i wydawnictwa książek szkolnych jako pożyczka na 4 1/2 %.	
b) w kapitałach hipotekowanych:	
Zapis Chołoniewskiego	3.150 zł. — ct.
„ Neronowicza	525 „ — „
„ Pawlikowskiego	2.362 „ 50 „ 6.037 zł. 50 ct.
bez zmiany jak w roku 1888.	
c) w funduszach bibliotecznych:	
1. dobra i realności	. . . . . 342.943 „ 66 1/2 „
2. zbiory	. . . . . 128.427 „ — 1/2 „

mianowicie przyrosła wartość zakupio- nych książek, dzieł i obrazów	2.553 zł. 87 ct.	
ubyło za sprzedanych dupletów monet polskich za	96 „ 23 „	
przyrosło zatem ogółem	2.457 zł. 64 ct.	
3. nakłady		26.923 zł. 70 ct.
przybyło w roku 1889 według szczegółowe- go inwentarza wartości	1.562 zł. 50 ct.	
ubyło sprzedanych, zamienionych i gratis wy- danych nakła- dów za	654 „ 65 „	
powiększyły się o wartość	907 zł. 85 ct.	
4. sprzęty		4.103 „ 42 „
przybyło zakupionych 8 szaf bibliote- cznych	200 „ 30 „	
ubyło z powodu odpisania na zużycie 5% od 4.108 zł. 54 ct.	205 „ 42 „	
zmniejszyło się o	5 zł. 12 ct.	
razem w funduszach bibliotecznych		502.397 zł. 79 ct.
d) w gotówce i należnościach czynnych		24.935 „ 44 „
przybyło ogółem 17.393 zł. 39 ct.		
W całym majątku zakładowym ubyło w efektach	12.213 zł. 22 ct.	
przybyło w gotówce i wartości inwen- tarza	4.316 „ 67 „	
ubyło zaś w wartości inwentarza	956 „ 30 „	
Ogółem ubyło w efektach	12.213 zł. 22 ct.	
przybyło w gotówce		3 360 zł. 37 ct.

B. Obrót kasowy w majątku bieżącym wynosił w roku 1889:

I. Dochody.

a) dochody w gotówce:

Rata od kuratora ekonomicznego	6.299 zł. 99 ¹ / ₂ ct.
Czynsz z gmachu	1.084 „ 25 „
Dochód z ogrodu	25 „ — „
„ z dóbr Rakowca i z lasu	7.986 „ — „
Drukarnia i wydawnictwo książek szkolnych	5.000 „ — „
za sprzedane nakłady	85 „ 23 „
Odsetki	3.625 „ 59 „
Za sprzedane zbiory z gabinetu zoologicznego Pietru- skiego III. rata	200 „ — „

Subwencya sejmowa na ochronę zabytków

historycznych	500 zł. — ct.		
Odsetki od lokacyi za rok 1889	39 " 56 "	539 zł. 56 ct.	
Za sprzedane monety		96 " 23 "	
Rozmaite		7 " 13 "	
	Razem	24.942 zł. 98 ¹ / ₂ ct.	
Depozyt wydawnictwa książek szkolnych		236 " 50 "	
Zapasy kasowy z dnia 31. grudnia 1888		7.240 " 30 "	
	Suma	32.419 zł. 78 ¹ / ₂ ct.	

b) dochody w efektach:

Dokupione efekta dla funduszu rezerwowego	2.397 " 59 "		
" " do depozytu kuratorji ekonomicznej	2.558 " 95 "		
Kaucya Ostrowskiego Włodzimierza	202 " 50 "		
	Razem	5 159 zł. 04 ct.	
Zapasy efektów z dniem 31. grudnia 1888		205.961 " 76 "	
	Suma	211.120 zł. 80 ct.	

II. Wydatki.

a) wydatki w gotówce:

Zakupno i oprawa dzieł	2.937 zł. 80 ct.		
Muzeum i zbiory mineralogiczne	136 " 47 "		
Obrazy i ryciny	40 " — "		
Wydawnictwa (nakłady)	429 " 87 "		
Podatki	1.727 " 24 "		
Płace urzędników i sług, pensye, remuneracye, zapomogi i zaliczki na płace	11.519 " 46 "		
Stypendya	1.662 " 50 "		
Naprawy i przeistoczenia gmachu	949 " 47 "		
Koszta administracyjne i asekuracya gmachu	499 " 24 "		
Koszta kancelaryjne, opał, światło, poczta i t. d.	2.306 " 91 "		
Koszta komisyjne i asekuracya leśniczówki w Rakowcu	48 " 57 "		
Ruchomości biurowe i biblioteczne	200 " 30 "		
Wydatki z odsetek funduszu zapasowego na uzupełnienie zaliczki dla drukarni	332 " 29 "		
Z funduszu biblioteki odsetki od lokacyi zaliczki sejmowej	39 " 56 "		
Wydano z zaliczki sejmowej	333 " 74 "		
	Razem	23.163 zł. 42 ct.	
Ulokowano w Banku krajowym na 3%	2.606 " 52 "		
Zapasy kasowy z dniem 31. grudnia 1889	6.649 " 84 ¹ / ₂ "		
	Suma	32.419 zł. 78 ¹ / ₂ ct.	

b) wydatki w efektach:

Spieniężone efekta z funduszu zapasowego na koszta urzędzenia drukarni	14.772 zł. 17 ct.		
Spieniężone efekta z tymczasowego depozytu ekonomicznego	677 " 58 "		
Wydano kaucyę Trzeciaka	3.000 " — "		
	Razem	18.449 zł. 75 ct.	
Zapasy efektów z dniem 31. grudnia 1889		192.671 " 05 "	
	Suma	211.120 zł. 80 ct.	

III. Zaległości czynne wynoszą:

a) na rachunku bieżącym Banku krajowego , ...			2.749 zł. 75 ct.
b) 1. rozmaite	2.416 zł. 63 ct.		
2. z funduszu zapasowego			
4 1/2 % pożyczka na koszt			
urządzenia drukarni i wy-			
dawnictwo książek szkolnych	15.288 „ 89 „	17.705 „ 52 „	
	Razem		20.455 zł. 08 ct.
Zaległości bierne			2.169 „ 48 „

Nadwyżka należitości czynnych z końcem roku 1889

wynosi . . . . . 18.285 zł. 60 ct.

Co do rachunku roku 1890 możemy wykazać tylko obrót kasy krajowej po koniec czerwca 1890, zaś obrotu kasy podręcznej nie wykazujemy, ponieważ przedkłada takowy kuratora dopiero z początkiem roku następnego.

Obrót kasy krajowej od 1. stycznia do 30. czerwca 1890 wynosi:

	w gotówce	w efektach
a) dochody z zapasem początkowym	54 480 zł. 63 ct.	215 905 zł. 82 ct.
b) wydatki	54.382 „ 22 „	40.325 „ 85 „
Pozostałość	98 zł. 41 ct.	175.579 zł. 97 ct.

Fundacya Skarbkowska.

Przedkładamy osobne sprawozdanie.

Dom ubogich fundacyi imienia Ludwika i Anny Helclów w Krakowie.

Dom ubogich fundacyi imienia Ludwika i Anny Helclów został otwarty w dniu 24. lipca 1890 na zasadzie postanowień aktu fundacyjnego z dnia 17. kwietnia 1883. Fakt ten poprzedziła dokonana w tym samym dniu konsekracya kościoła i poświęcenie domu, w której to uroczystości reprezentowany był Wydział krajowy przez uproszonego w tym celu delegata J.W. Dr. Stanisława hr. Tarnowskiego.

Zakład ten, pozostający pod zarządem Sióstr Miłosierdzia, a pod zwierzchniczym nadzorem Wydziału krajowego ma wedle aktu fundacyi mieścić przynajmniej 20 ubogich nieuleczalnych i 20 rekonwalescentów. Do tego minimum ograniczono w istocie liczbę korzystających z zakładu w pierwszym półroczu jego istnienia a to dla łatwiejszego wprowadzenia porządku i organizacyi przy mniejszej liczbie osób. Później zostanie ta liczba w miarę funduszków powiększoną.

Macierz Polska.

Uchwałą z dnia 11. listopada 1889 polecił Wysoki Sejm Wydziałowi krajowemu, aby wraz z rachunkiem majątku „Macierzy Polskiej“ przedkładał także Sejmowi sprawozdanie z czynności „Macierzy Polskiej“, jakie ta na podstawie §. 24. statutu obowiązana jest podawać do wiadomości publicznej.

W wykonaniu tego polecenia przedkłada Wydział krajowy w osobnym dodatku wygotowane przez „Macierz Polską“ sprawozdanie z jej czynności za rok 1889.

Zarazem przedkłada Wydział krajowy stosownie do przepisów art. 26. aktu fundacyi sprawozdanie z zarządu majątku „Macierzy Polskiej“ za rok 1889.

A. DOCHODY.		Gotówką.	Efektami.
1. Datki na rzecz fundacyi od korporacyj i osób prywatnych:			
a) subwencya z funduszu krajowego	3.000	zł. —	ct.
b) „ gm. lwowskiej za r. 1889	200	„ —	„
c) datki od rozmaitych osób	206	„ —	„
2. Dochód z wydawnictw własnych	1.733	„ 36	„
3. Odsetki od efektów	1.622	„ 64	„
4. Zaliczka zwrotna pobrana z fund. kraj.	679	„ 94½	„
5. Efekta zakupione i otrzymane w darze	—	„ —	8.615 zł. 08 ct.
6. Rozmaite dochody	9	„ 75	„
Razem	7 451	„ 69½	8.615 zł. 08 ct.
7. Do tego: zapas z początkiem r. 1889	5.647	„ 01½	25.421 „ 25 „
Suma dochodów	13.098	zł. 71 ct.	34.036 zł. 33 ct.

B. WYDATKI.

1. Koszta wydawnictw własnych	7.090	„ 11	„
2. Zasiłki naukowe dla dzieci niezamężnych rodziców	350	„ —	„
3. Gotówka wydana na zakupno efektów	4.332	„ 25	„
4. Rozmaite wydatki administracyjne	1.326	„ 35	„
Suma wydatków	13.098	„ 71	„
Z porównania z dochodami	13.098	„ 71	34.036 zł. 33 ct.

okazuje się z końcem roku 1889 zapas ostateczny:

a) w gotówce	—	„ —	„
b) w efektach	.	.	34.036 zł. 33 ct.

który w całości stanowi własność majątku zarodowego; zaś majątek obrotowy dłużny jest funduszowi krajowemu pobraną od niego w gotówce zaliczkę (jak poz. 4. dochodów) w kwocie 679 zł. 94½ ct., która z dochodów roku 1890 już zwróconą została.

Fundacya Dr. Malinowskiego.

Fundacya imienia Cesarza i Króla Franciszka Józefa I., założona przez adwokata lwowskiego Dr. Józefa Kazimierza dw. im. Malinowskiego ku uczczeniu i zachowaniu pamięci odwiedzin Najjaśniejszego Pana we Lwowie w r. 1880, została już w tym roku przez Wydział krajowy w życie wprowadzoną.

Na cele tej fundacyi złożył fundator w r. 1880 do kasy Wydziału krajowego kapitał 100 000 zł. w. a. w papierach publicznych, zastrzegając sobie, póki żyć będzie, prawo pobierania odsetek od tej sumy.

Dnia 7. lutego 1890 zmarł założyciel fundacyi i od tego też czasu dochody jej zaczęły płynąć na cele w akcie fundacyjnym z dnia 26. kwietnia 1881 oznaczone.

Fundacya rozpada się na sześć działów, z których każdy posiada swój własny fundusz mający odrębne przeznaczenie. I tak:

I. Fundusz ku wspieraniu uboższych adwokatów i wdów po adwokatach.

Kapitał zakładowy 20.000 zł.; dochody przeznaczone na wsparcia dożywotnie po 360 zł. rocznie dla adwokatów należących do Izby adwokatów

we Lwowie, którzy wskutek nieuleczalnej słabości lub kalectwa stali się niezdolnymi do pracy, tudzież dla wdów po adwokatach lwowskiej Izby. Wsparcie jest na razie dwa.

II. Fundusz ku wspieraniu artystów i literatów.

Kapitał 20.000 zł. zabezpieczony na realności kasyna miejskiego we Lwowie na 6%. Z dochodów mają być wypłacane dwa wsparcia dożywotnie dla literatów i artystów polskiej narodowości, którzy w zawodzie swoim już pracować nie mogą i są bez środków utrzymania, — tudzież dwa stypendya na lat trzy dla młodych utalentowanych artystów, którzy dawszy dowody szczególniejszego uzdolnienia i znakomitych postępów w sztuce, chcieliby dla dalszego kształcenia się wyjechać za granicę.

III. Fundusz ku wspieraniu celów galic. Towarzystwa muzycznego.

Kapitał zakładowy 20 000 zł.; dochody przeznaczone dla galic. Towarzystwa muzycznego we Lwowie, na utrzymanie i rozwój tego Towarzystwa.

IV. Fundusz ku wspieraniu ubogich sług prywatnych

Kapitał zakładowy 20 000 zł.;—dochody przeznaczone na wsparcia dożywotnie od 250 do 100 zł. dla sług prywatnych wyznania chrześcijańskiego, którzy przynajmniej od lat 20 we Lwowie, w służbie pozostawali i do dalszej pracy są niezdolni.

V. Fundusz posagowy dla ubogich dziewcząt służących.

Kapitał zakładowy 10.000 zł.; dochody przeznaczone na dwa posagi dla dziewcząt od 18—30 lat życia, które co najmniej trzy lata u jednego słuźbodawcy we Lwowie w służbie pozostają. Posagi te losują się co roku dnia 11. września w Magistracie lwowskim.

VI. Fundusz ku wspieraniu ubogich chłopców uczących się rzemiosła.

Kapitał zakładowy 10.000 zł.; z dochodów udziela Reprezentacya miejska we Lwowie co roku 11. września wsparcia po 60 zł. terminatorom, niżej lat 14, którzy do szkół wieczornych lub niedzielnych uczęszczają. Wsparcie wypłacane bywa aż do wyzwolenia terminatora albo ukończenia 18 roku życia.

Fundacye stypendyjne aktywowane z początkiem roku szkolnego 1889/90.

Z początkiem roku szkolnego 1889/90 wprowadziliśmy w życie sześć fundacyj a mianowicie:

1. Fundacyę ś. p. Leona Boznańskiego, w której systemizowano na razie cztery stypendya po 150 zł. w. a. rocznie, przeznaczone dla młodziędzy dobrze się uczącej a ubogiej z ojca i matki Polaków zrodzonej, uczęszczającej do jakichkolwiek szkół publicznych w kraju z wyłączeniem jednak szkół początkowych (ludowych). Pierwszeństwo służy pochodzącym od Boznańskich lub Bobrownickich lub od rodziców należących do ludności wioski Dzwonowa.

2. Fundacyę ś. p. Aleksandra Brześciańskiego, w której istnieje jedno stypendyum o rocznych 240 zł. w. a., przeznaczone dla synów zamieszkałych w kraju mniej zamożnych lub podupadłych obywateli narodowości polskiej, uczęszczających do gimnazjum Św. Anny w Krakowie i odznacza-

jących się dobrem prowadzeniem, tudzież postępowaniem celującym w naukach. Pierwszeństwo służy potomkom rodziny z Rybotycz Brześciańskich.

3. Fundację imienia Teodozyi z Cichockich baronowej Dulskiej, w której istnieje jedno stypendyum w rocznej kwocie 180 zł. w. a., przeznaczone dla biednego ucznia krajowych szkół zawodowych lub średnich albo też wyższych, — którego rodzice mieszkają w obrębie rz. kat. parafii Gołogórskiej. Pochodzenie i obrządek kandydata nie stanowią różnicy.

4. Fundację Władysława i Maryi Jankowskich, w której istnieją dwa stypendya po 20 zł. rocznie, przeznaczone dla chłopca i dziewczyny uczęszczających do lwowskich szkół ludowych, narodowości polskiej, religii katolickiej, wykazujących dobry postęp i ubóstwo a pochodzących z rodziców, którzy należą do klasy rękodzielniczej lub robotniczej.

5. Fundację Dr. Antoniego Kaczkowskiego dla dzieci uczęszczających do szkół ludowych, w której istnieje na razie pięć stypendyów po 40 zł. rocznie, przeznaczonych dla uczęszczających do szkół ludowych dzieci obojga płci, pochodzących z rodziny ś. p. fundatora, liczących przynajmniej 7 lat. W braku krewnych mogą te stypendya otrzymać dzieci ubogich mieszczan w Kutach posiadające inne wymienione powyżej warunki.

6. Fundację imienia ś. p. Hipolita Stupnickiego, w której istnieje jedno stypendyum o rocznych 80 zł. w. a. Stypendyum to mogą otrzymać tylko dzieci członków czynnych lub emerytów Towarzystwa wzajemnej pomocy ofycjalistów prywatnych bez różnicy płci, wyznające religię katolicką, nieposiadające majątku, uczęszczające do jakiegokolwiek szkoły publicznej w kraju i odznaczające się moralnym zachowaniem i dobrymi postępami w naukach. Pierwszeństwo służy sierotom bez ojca i matki, następnie zaś sierotom bez ojca.

Nadto aktywowaliśmy z początkiem roku szkolnego 1889/90 fundację Dr. Adolfa Reifera dla ubogiej dziatwy szkolnej w Tarnobrzegu, z Tarnobrzega i Dzikowa pochodzącej. Dochody tej fundacji przeznaczone są na zakupienie co roku obuwia dla ubogich uczniów i uczennic szkoły ludowej w Tarnobrzegu, bez różnicy wyznania, których rodzice lub opiekunowie mieszkają w Tarnobrzegu lub Dzikowie.

Fundacya stypendyjna
nkonstytuowana w roku
1889/90.

Od ostatniego naszego sprawozdania została ukonstytuowana fundacya stypendyjna imienia Staszewskiego i Bielaka dla synów mieszczan z Liska, którą wprowadzimy w życie z początkiem roku szkolnego 1890/1.

Fundacye nowo
powstałe.
Fundacya stypendyjna
imienia Floryana Czay-
kowskiego.

Zmarły w Świrzu dnia 24. października 1888. ś. p. Waleryan Czaykowski zapisał w ustępie 27 swego testamentu z dnia 6. lipca 1886. sumę 100.000 zł. w. a. w 5% premiovanych listach zastawnych galic. Banku hipotecznego, na fundację familijną swego imienia zastrzegając, iż statut, jeżeliby go on sam za życia jeszcze nie ułożył, ma ułożyć jego uniwersalny spadkobierca Dr. Jan Czaykowski na podstawie zasad w testamencie określonych.

Podaniem z dnia 2. października 1880 LWkr. 42.791 przedłożył Wny Dr. Jan Czaykowski Wydziałowi krajowemu ułożony przezeń projekt statutu powyższej fundacji.

Wydział krajowy przyjął ze swej strony uchwałą z dnia 16. grudnia 1889. l. 42.791 prawa i obowiązki przekazane mu w tym projekcie i prze-

dłożył rzecz do aprobaty c. k. Namiestnictwu z oświadczeniem, że zgadza się na projekt, żądając tylko nieznacznej zmiany w jednym artykule.

C. k. Namiestnictwo odezwą z dnia 23. kwietnia 1890. l. 26.083 przyjęło projekt z żadaną przez Wydział krajowy zmianą, zastrzegając nadto jeszcze inne zmiany natury formalnej. Ponieważ wedle tego projektu prawa przekazane Wydziałowi krajowemu (zarząd fundacji i nadzór nad jej dopełnieniem) przechodzą na wypadek, gdyby Wydział krajowy nie istniał, na tę władzę krajową, pochodzącą z wolnych wyborów obywateli kraju, która na miejsce Wydziału krajowego wstąpiła i czynności jego objęła, a gdyby takiej nie było, na reprezentację gminy król. stoł. miasta Lwowa, przeto zachodzi potrzeba przyjęcia tych praw także ze strony rzeczonyj reprezentacji. W tym celu zniósł się Wydział krajowy pismem z dnia 11. maja 1890 l. 17.755 z Magistratem lwowskim i na ponowne zapytanie z dnia 9. lipca 1890 otrzymał od niego odpowiedź z dnia 12. lipca 1860 l. 39,184, że odnośne wnioski przedłożone zostały do uchwały reprezentacji miejskiej jeszcze na dniu 11. czerwca 1890. a postanowienie jej zostanie bezwzględnie zakomunikowane Wydziałowi krajowemu.

Po nadejściu tej odpowiedzi poczynimy dalsze kroki w sprawie ukonstytuowania fundacji, która jednakowoż dopiero po zapłaceniu należności rządowej w życie wejść może.

Fundacya ś. p. Waleryana Czaykowskiego przeznaczoną jest przede wszystkim dla rodziny Czaykowskich ewentualnie zaś także dla obcych.

Fundacya ś. p.
Izabeli Duszyńskiej.

W zeszłorocznem sprawozdaniu podaliśmy do wiadomości Wysokiego Sejmu, że ś. p. Izabela Duszyńska, wdowa po archiwście Wydziału krajowego przeznaczyła testamentem z dnia 8. października 1885. kwotę 2.000 zł. w. a. na stypendya i że zażądaliśmy od właściwego sądu odpisu tego testamentu a przynajmniej oduośnych ustępów w celu przekonania się, czy Wydział krajowy ma kompetencyę do jakich czynności w sprawie tej fundacji.

Odezwą z d. 20. listopada 1889. l. 8.237 udzielił nam sąd powiatowy w Haliczu wyciąg z powyższego testamentu, z którego przekonaliśmy się, że ś. p. fundatorka przeznaczyła sumę 2.000 zł. w. a. na stypendyum dla młodzieży płci obojej, pochodzącej z jej rodziny (w prostej linii od jej rodziców), a w braku takiej dla młodzieży pochodzącej z rodziny ś. p. jej męża, w trzecim zaś rzędzie dla młodzieży pochodzącej z rodziny jej stryjecznych Zubrzyckich. Zarząd i rozdawnictwo przekazała ś. p. fundatorka Wydziałowi krajowemu.

Uchwałą z dnia 23. grudnia 1889 postanowiliśmy przyjąć te prawa i odnieśliśmy się do c. k. Namiestnictwa pismem z dnia 23. grudnia 1889. l. 52.309 z prośbą o poczynienie odpowiednich kroków w celu zabezpieczenia i zrealizowania majątku fundacyjnego.

Fundacya ś. p.
Karola Soboty.

Zmarły w dniu 10. lutego 1888 w Podhorkach ś. p. Karol Sobota zapisał testamentem z dnia 2. lipca 1885 (zmienionym częściowo przez dodatkowe rozporządzenie kodycylarne z dnia 5. października 1887.) sumę 8.000 zł. na dwa stypendya po 200 zł. rocznie, z których jedno przeznaczone jest dla uczniów agronomicznych w Dublanach, drugie dla uczniów techniki; dalej sumę 8.000 zł. na dwa stypendya po 200 zł. rocznie dla

uczniów uniwersytetu we Lwowie i Krakowie, z tych jedno dla uczniów praw, drugie dla uczniów medycyny; wreszcie sumę 2.000 zł. na stypendyum dla uczniów miasta Kałusza bez różnicy wyznania. Dowiedziawszy się o tych zapisach z przedłożonych nam sprawozdań magistratu w Kałuszu, odnieśliśmy się do c. k. sądu obwodowego w Stanisławowie z prośbą o odpisy rozporządzeń ostatniej woli ś. p. Karola Soboty. Po otrzymaniu tych odpisów będziemy mogli ocenić czy Wydziałowi krajowemu służy prawo jakiej ingerencji w sprawie powyższych fundacji i poczynimy w danym razie odpowiednie kroki.

Fundacja śp.
Tomasza Saramy.

Dowiedziawszy się z prośby wniesionej przez jednego z interesowanych, że ś. p. Tomasz Sarama testamentem swym przekazał $\frac{1}{10}$ spadku fundacji stypendyjnej dla uczącej się młodzieży polskiej, zażądaliśmy od właściwego sądu odpisów wszystkich rozporządzeń ostatniej woli ś. p. fundatora i po ich zbadaniu poczynimy ewentualnie odpowiednie kroki.

Fundacja ś. p. Józefa
Blicharskiego.

Zmarły dnia 23. marca 1890 ś. p. Józef Blicharski zapisał ustępem 5. swego testamentu z dnia 3. lipca 1885 cały niemal swój majątek, obciążwszy go wszelakoż znacznymi legatami, tak iż w przybliżeniu około 10.000 zł. w. a. po ich zaspokojeniu pozostanie, na utrzymanie nauczyciela przy szkole we wsi Jamnicy, pow. Tarnobrzeg pod warunkiem, że szkołę ma postawić i urządzić gmina z własnych funduszków. Zarząd tej fundacji przekazał fundator Wydziałowi krajowemu i Radzie szkolnej krajowej; Wydział krajowy odniósł się odezwą z dnia 29. kwietnia 1890 l. 16314 do Rady szkolnej krajowej w celu porozumienia się co do wykonywania zarządu i zrealizowania zapisu, wyrażając zdanie, że tę ostatnią czynność należałoby zlecić c. k. Prokuratorowi skarbu.

Po otrzymaniu odpowiedzi Rady szkolnej krajowej poczynimy w razie potrzeby odpowiednie zarządzenia.

Sprawa oddania majątku fundacji ś. p. Antoniego Brzezińskiego w przechowanie a względnie w zarząd Wydziału krajowego.

Wskutek uchwały Wysokiego Sejmu z dnia 24. stycznia 1889 l. 1003 nawiązaliśmy rokowania w sprawie oddania majątku fundacji ś. p. Antoniego Brzezińskiego w przechowanie a względnie w zarząd Wydziału krajowego, przedewszystkiem z c. k. Namiestnictwem, a po otrzymaniu jego przychylniej odpowiedzi, z kuratoryą fundacji, o czym zdaliśmy już sprawę w zeszłorocznym sprawozdaniu.

Kuratorya nie odpowiedziała dotąd na zapytanie Wydziału krajowego, sprawa pozostaje zatem ciągle jeszcze w zawieszeniu. Pismem z dnia 7. sierpnia 1890 l. 34906 odnieśliśmy się ponownie do przewodniczącego kuratoryi z prośbą o oznajmienie Wydziałowi krajowemu, jaką uchwałę kuratorya w tym przedmiocie powzięła.

Stan majątku zarodowego w funduszach stypendyjnych
z dniem 30. czerwca 1890.

A. W efektach.

1. Zapas z dniem 1. stycznia 1890 z wyłączeniem fundacyi wystawy krajowej z roku 1877 i Jeleńskiego, które należą do Departamentu II.	2,961.039 zł. 74 ct.
2. Zakupiono do 30. czerwca 1890 r.	118.009 „ 56 „
razem	3,079.049 zł. 30 ct.
Spieniężono do 30. czerwca 1890	92.450 „ — „
pozostaje	2,986.599 zł. 30 ct.

Osobno prowadzone fundacje:

a) Schiffnera	1.681 zł. 85 ct.
b) Kochmana I.	12.706 „ 40 „
c) „ II.	25.236 „ 75 „
razem	39.625 zł. — ct.
ogółem w efektach	3,026.224 zł. 30 ct.

B. W dobrach i realnościach.

Winniki	67.875 zł. 03 ct.
Godowa	39.972 „ — „
Strzyżów	3.527 „ — „
Realność w Rzeszowie	37.773 „ 80 „
razem	149.147 zł. 83 ct.

Przyczem zauważa się, że nie uwzględniono realności i dóbr nieoszacowanych jeszcze własności fundacyi ś. p. Strzałkowskiego, Stupnickiego, Boznańskiego, Czerniakowskiego, Gątkiewicza, Lachowicza i Stillera.

C. W należnościach czynnych.

Łoś	6.363 zł. 64 ¹ / ₂ ct.
Olszewski	4.200 „ — „
Torosiewicz	5.000 „ — „
Żebrowski	21.000 „ — „
Dr. Towarnicki	48.499 „ 32 „
Głowiński od obłąkanych	28.161 „ 19 ¹ / ₂ „
„ „ położnic	7.040 „ 30 „
„ „ gmachu św. Mikołaja:	
Głowiński	17 579 zł. 10 ct.
Kraków	1.721 „ 20 „
Matczyński	195 „ 40 „
Potocki	921 „ 10 „
Rusyan	405 „ 80 „
Zawadzki Korwin	1.177 „ 40 „
razem	22. 000 zł. — ct.
razem	142.264 zł. 46 ct.

Ogółem wynosi stan majątków zarodowych funduszków stypendyjnych . . . . . 3,317.636 zł. 59 ct.

z końcem czerwca 1889 wynosił stan majątków zarodowych funduszów stypendyjnych . . . . . 3,285.706 zł. 72 ct.

W porównaniu z rokiem ubiegłym pomnożył się stan majątków zarodowych funduszów stypendyjnych

w tym okresie czasu o . . . . . 31.929 zł. 87 ct.

Przyrost powstał z intekalaryów lokowanych na kapitał zarodowy.

Oprócz tego przydzielono do tego departamentu niektóre fundacje naukowe, dobroczynne i pomnikowe, posiadające majątku zarodowego z końcem czerwca 1890 :

A. W efektach.

Fundusz „Macierzy polskiej“	34.104 zł. 20 ct.
„ Beliny Brzozowskiego dla bursy Stanisławowskiej	3.081 „ 42 „
„ Maryi Mochnackiej dla czterech ubogich ciemnych, żebrać się wstydzących	4.494 „ 35 „
„ Dr. Malinowskiego (6 fundacyj)	84.059 „ 28 „
„ pomnika Gołuchowskiego.	35.847 „ 34 „
„ Aleksandra hr. Stadnickiego	22.853 „ 84 „
„ pomnika Kościuszki	15.209 „ 42 „
„ Komarnickich	1.587 „ 26 „
„ Jędrzejowiczowej	7.623 „ 72 „
„ Czarkowskiej	100.269 „ 39 „
„ Russanowskiej	64.071 „ 22 „
„ stanowy sierociński	39.131 „ 37 „
„ Anny Helclowej	948.566 „ 71 „
„ Łukowskich	8.404 „ — „
„ Siemianowskich III dla wdów po nauczycielach ludowych	21.819 „ 08 „
„ Siemianowskich IV posagowy dla biednych dziewcząt	21.239 „ 82 „
„ Bursy im księcia Leona Sapiehy dla kandydatów na nauczycieli szkół ludowych	11.670 „ 35 „
„ Skrzyńskiego dla panien szlacheckich	14.357 „ 49 „
„ Skrzyńskiego dla dziewcząt wiejskich	2.868 „ 37 „
razem w efektaach	1,441.258 zł. 63 ct.

B. W należnościach czynnych:

Fundusz Anny Helclowej, reszta	
za dobra „Radłów“	77.106 zł. 31 ¹ / ₂ ct.
„ Dr. Malinowskiego, pożyczka udzielona kasynu miejskiemu we Lwowie	20.000 „ — „
razem w należnościach czynnych	97.106 zł. 31 ¹ / ₂ ct.

C. W realnościach.

Fundusz Anny Helclowej, kapitały wyłożone na budowę domu ubogich w Krakowie	625.500 zł. — ct.
Ogółem wynosi majątek zarodowy z końcem czerwca 1890 funduszków naukowych, dobroczynnych i pomnikowych, w efektach, należnościach czynnych i realnościach	2,163.864 zł. 94 $\frac{1}{2}$ ct.
Z końcem zaś czerwca 1889 wynosił majątek zarodowy tych funduszków, w efektach, należnościach i wartości budowli, razem	2,097.965 zł. 47 $\frac{1}{2}$ ct.
Z porównania z rokiem poprzednim okazuje się zwiększenie majątku zarodowego tych funduszków o	65.899 zł. 47 ct.
Do wyżej wykazanego stanu fundacyj naukowych, dobroczynnych i pomnikowych	2,163.864 zł. 94 $\frac{1}{2}$ ct.
doliczywszy efekta i kapitały funduszków stypendyjnych	3,317.636 zł. 59 ct.
okazuje się, że w tym departamencie wynoszą kapitały i efekta temuż departamentowi przydzielone	5,481.501 zł. 53 $\frac{1}{2}$ ct.
a gdy w roku ubiegłym wynosił ogół tych majątków	5,383.672 zł. 19 $\frac{1}{2}$ ct.
przeło w porównaniu z rokiem ubiegłym pomnożył się o	97.829 zł. 34 ct.

Wydawnictwo nowych podręczników dla szkół średnich.

Stosownie do uchwały Wysokiego Sejmu z dnia 16. stycznia 1888 przedłożyła c. k. Rada szkolna krajowa pod dniem 11. października 1889 l. 16.254 Wydziałowi krajowemu udokumentowany rachunek z użycia subwencji w kwocie 1.000 zł. asygnowanej na r. 1889 na wydawnictwo podręczników dla szkół średnich i reszty w kwocie 125 zł. pozostałej z takiejże subwencji z r. 1888.

Sprawozdanie c. k. Rady szkolnej krajowej jest następujące :

I. Profesorowi Próchnikiem, Szomekowi, Tretiakowi i Wójcikowi powołanym do współudziału w pracy nad ułożeniem szczegółowego programu „Wypisów polskich“ dla klas wyższych szkół średnich, wypłacono honorarium po 50 zł. Nadto profesorowi Zawilińskiemu, wezwanemu z Krakowa do narad nad planem nowej gramatyki języka polskiego, zwrócono koszta podróży w kwocie 50 zł.

II. Za rewizję rękopisu ćwiczeń niemieckich dra Germana i dra Petelenza na klasę II. szkół średnich, a następnie za przeprowadzenie ścisłej korekty tych ćwiczeń wypłacono dyrektorowi gimnaz. Hamerskiemu kwotę 70 zł. Za dokonanie zaś szczegółowej rewizji „Wypisów niemieckich“ dla klas wyższych szkół średnich udzielono profesorowi drowi Germanowi 50 zł. tytułem honorarium.

III. Za ułożenie planu ograniczenia materiału gramatyki języka greckiego i rozkładu tegoż na poszczególne klasy wypłacono profesorowi Li brewskiemu 150 zł.

IV. Na wydrukowanie geometrii wykreślnej dla szkół realnych wypłacono autorowi profesorowi szkoły politechnicznej drowi Mieczysławowi Łazarskiemu 400 zł. tytułem subwencji.

V. Dyrektorowi gimnazjalnemu Kulczyńskiemu w Krakowie, powołanemu do narad w sprawie ułożenia podręcznika do nauki propedeutyki filozoficznej, zwrócono koszta podróży w kwocie 50 zł.

VI. Za przepisanie i przygotowanie do autografii planu podręcznika do nauki historii kraju rodzinnego na niższe klasy szkół średnich zapłacono 5 zł.

Wydano zatem:

1. Franciszkowi Próchnickiemu . . .	50 zł.
2. Bolesławowi Szomekowi . . .	50 "
3. Drowi Józefowi Tretiakowi . . .	50 "
4. Józefowi Wójcikowi . . .	50 "
5. Drowi Romanowi Zawilińskiemu . . .	50 "
6. Edwardowi Hamerskiemu . . .	70 "
7. Drowi Ludomiłowi Germanowi . . .	50 "
8. Stanisławowi Librewskiemu . . .	150 "
9. Drowi Mieczysławowi Łazarskiemu . . .	400 "
10. Drowi Leonowi Kulczyńskiemu . . .	50 "
11. Tadeuszowi Korasadowiczowi . . .	5 "
Razem . . .	975 zł.

Gdy dochód wynosił 1.125 zł., pozostaje więc reszta dotąd nie wydana w kwocie 150 zł.

Na podstawie powyższego sprawozdania wyasygnował Wydział krajowy pod dniem 26. lutego 1890 LW. 6.268 subwencją na rok 1890, przyznaną uchwałą Wysokiego Sejmu z dnia 25. listopada 1889 w kwocie 2.000 zł. na ręce członka Rady szkolnej krajowej p. dra Władysława Zajączkowskiego, jako zastępcy przewodniczącego komisji naukowej, zastrzegając przytem przedłożenie w swoim czasie udokumentowanego rachunku z użycia subwencji.

54 petycyj Rad szkolnych miejscowych, zarządów szkolnych i gromad nauczycielskich w sprawie polepszenia bytu materialnego nauczycieli lub nauczycielek.

Petycje te przekazane uchwałą Wysokiego Sejmu z dnia 26. listopada 1889 Wydziałowi krajowemu do załatwienia, odstąpił tenże pismem z dnia 28. grudnia 1889 l. 56.140 Radzie szkolnej krajowej. Dotychczas nadesłała Rada szkolna krajowa wnioski swoje w sprawie petycji nauczycieli i nauczycielek w Jarosławiu, Rady szkolnej miejscowej i gminy m. Zatora, Rady szkolnej miejscowej w Dąbrowie narodowej, grona nauczycieli szkół ludowych w Limanowie i Tymbarku, Rady szkolnej miejscowej w Majdanie, Rad szkolnych miejscowych i nauczycieli w Libiążu małym i Libiążu wielkim, Dąbrowie, Byczynie i Jaworznie, wreszcie w sprawie petycji nauczycieli szkół ludowych w Krakowie.

Gdy jednak przy osobnem traktowaniu tych petycyj nie podobnaby było obliczyć ogólnej sumy, o jakąby powiększyły się wydatki krajowego funduszu szkolnego, a przyznane w danym razie dodatki do płacy mogłyby być precedensem w innych wypadkach, Wydział krajowy wstrzymuje się z przedłożeniem sprawozdania aż do czasu, gdy i reszta petycyj zostanie zbadaną i Wydziałowi krajowemu przesłaną.

Uchwała przekazująca Wydziałowi krajowemu do zbadania w porozumieniu z Radą szkolną krajową i do sprawozdania na najbliższej sesji 34 petycji emerytowanych nauczycieli, żon tychże, wdów i sierót po nauczycielach szkół ludowych o udzielenie lub podwyższenie zapomogi w drodze łaski.

Z grupy tych petycji nadesłała Rada szkolna krajowa co do ośmnastu swoją opinię i o nich przedkładamy Wysokiemu Sejmowi osobne sprawozdanie. Szesnaście petycji z tejże grupy znajduje się jeszcze w toku załatwienia.

Petycje gmin Czyżówka, Stryj, Płoki, Podhorce, Czudowice, Wola Filipowska i Kęty o zniesienie prestacyi na płace nauczycieli.

Uchwałą z dnia 25. listopada 1889 przekazał Wysoki Sejm petycje gmin obok wymienionych Wydziałowi krajowemu do zbadania w porozumieniu z Radą szkolną krajową i do sprawozdania na najbliższej sesji sejmowej.

Do chwili ukończenia niniejszego sprawozdania ukończono dochodzenie tylko co do jednej z tych gmin, a mianowicie gminy Podhorce. Wydział krajowy nie uznał petycji tej gminy za godną uwzględnienia, a to z powodu, że żąda ona zniesienia prestacyi rocznych 120 zł., którą dopiero w r. 1887 na siebie dobrowolnie przyjęła, za co uzyskała wyłączenie ze związku szkolnego w Brzozdowcach i własną szkołę u siebie. Teraz chciałaby uwolnić się od zobowiązań, którym zawdzięcza spełnienie swego życzenia.

Co do innych petycji dochodzenia przez władze szkolne zarządzone, nie zostały jeszcze zapewne ukończone, bo Wydział krajowy nie ma wiadomości o ich wyniku.

Petycje Rady szkolnej miejscowej w Białowie o przeistoczenie tamtejszej szkoły 2-klasowej na 3-klasową, Rady szkolnej miejscowej w Łobzowie o przeistoczenie tamtejszej szkoły 1-klasowej na 2-klasową, Rady szkolnej miejscowej i Zwierzchności gminnej w Oleszycach o przeistoczenie tamtejszej szkoły ludowej z 2-klasowej na 3-klasową, Zarządu szkoły ludowej w Tymbarku o przeistoczenie szkoły z 1-klasowej na 2-klasową, Rady szkolnej miejscowej w Piwnicznej o przekształcenie 1-klasowej szkoły na 2-klasową i dodanie do tej szkoły trzeciej siły nauczycielskiej, Rady szkolnej miejscowej w Belzcu o przeistoczenie tamtejszej szkoły ludowej 1-klasowej na 2-klasową.

Odstąpił Wysoki Sejm c. k. Radzie szkolnej krajowej uchwałą z dnia 4. listopada 1889 Sprawy te są jeszcze w toku.

Petycję grona nauczycieli 3-klasowej szkoły etatowej w Grodzisku Łańcuckim w sprawie wymierzonych im płac i żądania dodatku 10% na mieszkanie.

Odstąpił Wysoki Sejm uchwałą z dnia 16. listopada 1889 do zbadania w porozumieniu z Wydziałem krajowym właściwego terytorium, na którem szkoła w Grodzisku Łańcuckim jest położona i do załatwienia jej według obowiązującej ustawy o stosunkach prawnych stanu nauczycielskiego.

Petycję grona nauczycieli 4-klasowej szkoły ludowej w Nisku o przyznanie nauczycielom dodatku 10% na pomieszkowanie.

Odstąpił Wysoki Sejm uchwałą z dnia 16. listopada 1889 c. k. Radzie szkolnej krajowej do zbadania i załatwienia stosownie do ustawy z dnia 1. stycznia 1889 o stosunkach prawnych stanu nauczycielskiego. Sprawa jest w toku.

Petycję Józefa Kokurowicza, nauczyciela ludowego w Potutorach o wynagrodzenie za pełnienie nadobowiązkowej nauki, tudzież petycję Julii Mathiaszowej młodszej nauczycielki w Sądowej Wiszni o takie samo wynagrodzenie.

Odstąpił Wysoki Sejm uchwałą z dnia 16. listopada 1889 c. k. Radzie szkolnej krajowej do zbadania i możliwego uwzględnienia przy rozdawaniu remuneracyj z funduszu na nie na r. 1890 wyznaczonego. Zawiadomienia o wyniku tych prośb jeszcze nie mamy.

Petycję Eustachego Domanika kierującego nauczyciela przy szkole w Belzcu o remunerację za 12 lat bezpłatnego kierownictwa i petycję Jana Niewolkiwicza starszego nauczyciela w Rudniku o przyznanie mu dodatku 100 zł. za kierownictwo szkoły tamtejszej.

Odstąpił Wysoki Sejm c. k. Radzie szkolnej krajowej do zbadania i możliwego uwzględnienia przy rozdawaniu remuneracyj lub zapomóg. Zawiadomienie o zarządzeniu Rady szkolnej jeszcze nie nadeszło.

Petycja Henryka Michalskiego nauczyciela młodszego w szkole 5-klasowej w Wieliczce o zrównanie go w charakterze służbowym z innymi nauczycielami tejże szkoły.

Rada szkolna krajowa, której Wysoki Sejm uchwałą z dnia 16. listopada 1889 petycję tę odstąpił do zbadania i załatwienia, nie zawiadomiła jeszcze Wydziału krajowego o swoim zarządzeniu w tej sprawie.

Petycja Zarządu szkoły w Mikuszowicach (okręg bialski) o wypłacenie nauczycielowi Janowi Kaszyckiemu procentów od kapitału za odsprzedaną część gruntu szkolnego.

Odstąpił Wysoki Sejm uchwałą z dnia 16. listopada 1889 c. k. Radzie szkolnej krajowej do uwzględnienia i właściwego zarządzenia. Sprawa w toku.

88 petycji gmin o zapomogę lub zaliczkę na budowę szkoły jak również 17 petycji nauczycieli i nauczycielek o zapomogę lub zaliczkę.

O załatwieniu tych petycji odstąpionych uchwałą Wysokiego Sejmu z dnia 25. listopada 1889 c. k. Radzie szkolnej krajowej nie mamy jeszcze wiadomości.

Petycja gminy Perwiatycze w powiecie sokalskim w sprawie używania procentów od obligacyi gmiunej na 1.700 zł. branych dotychczas na rzecz funduszu szkolnego na rachunek prestacyi na dotacyę nauczyciela.

Petycyę tę odstąpił Wysoki Sejm uchwałą z dnia 24. października 1889 Radzie szkolnej krajowej do możliwego uwzględnienia. Pismem z dnia 15. listopada 1889 l. 20.592 zawiadomiła nas c. k. Rada szkolna krajowa, że prosbę uwzględniła.

Petycye, wymagające nakładu z funduszu krajowego, które odesłane zostały uchwałą z dnia 14. listopada 1889 do załatwienia.

Petycye Ignacego Spirydowicza, gminy Barycz, gminy Piotrkowice, Zabłędza i Łowczów, Leokadyi Kapuścińskiej, gminy Lipnicy, Wilhelminy Wojtech, Zarządu szkoły w Tomanowicach, Nauczycieli szkół ludowych okręgu złoczowskiego, Wandy Wojtasiówny, Antoniny Morawskiej, Tekli Krupka, gminy Bobrowniki, Ludwika Nowogrodzkiej, Maryi Józefy z Gąsieckich Bentkowskiej, Emilii Balickiej, Rozalii Staszyszyn.

Odstąpił Wydział krajowy c. k. Radzie szkolnej krajowej do dalszego właściwego zarządzenia.

Sprawy te są jeszcze w toku załatwienia.

Petycyę Michała Czyżdy, kierownika szkoły ludowej w Pomorzaniach o bezprocentową zaliczkę z powodu doznanych przez pożar strat, Komitetu parafialnego gr. kat. w Pomorzaniach o zapomogę na odnowienie ikonosasa, Stowarzyszenia „Allgemeiner Studenten-

Unterstützungsverein“ we Wiedniu o subwencyę, Pauliny Bukojemskiej, wdowy po plebanie w Łączynie o jednorazową zapomogę, Antoniny Ożwadowej, opiekunki Maryana Ożwada maletniego syna śp. Emila Ożwada koncypisty Wydziału krajowego o podwyższenie zaopatrzenia sierocińskiego, siostry Filomeny Dychdalewicz przełożonej SS. Miłosierdzia w Rohatynie o subwencyę na utrzymanie ochrony sierót, Maryi Starzewskiej, wdowy po Karolu Starzewskim o wsparcie, Wiktoryi Südhof o udzielenie jednorazowej zapomogi, Pauliny Janickiej, wdowy po właścicielu dóbr ziemskich o zapomogę, Maryi Głowackiej wdowy po gr. kat. księdzu o zapomogę, Antoniny Beöthy, wdowy o wsparcie, Wilmy Traszkównej z Komarna o zapomogę, Honoraty Tarczyńskiej sieroty po byłym poruczniku wojsk austr. i żołnierzu wojsk polskich o zapomogę.

Załatwił Wydział krajowy odmownie.

Petycyę Jana Freja nauczyciela szkoły ludowej w Józefowie o zapomogę na dokonczenie wzorowego ogródka.

Odesłał Wydział krajowy c. k. Radzie szkolnej krajowej, jako władzy przełożonej petenta i rozporządzającej funduszami na cele szkolnictwa ludowego. Rada szkolna krajowa załatwiła tę petycyę odmownie, motywując odmówienie tem, iż nie posiada na ten cel żadnych funduszków i że tego rodzaju wydatki w myśl art. 24. ustawy z dnia 2. lutego 1885 Nr. 29. Dz. u. i r. kr. mają być pokrywane z funduszu szkolnego miejscowego.

Petycję p. Amalii Zawistowskiej wdowy po oficyaliście prywatnym o udzielenie zapomogi.

Przesłał Wydział krajowy kuratorji ustanowienia stypendyjnego śp. Dra Jana Towarnickiego do objawienia zdania, czy i jakim datkiem należałoby obdarzyć petentkę z zasobów fundacyi, przeznaczonych na cele dobroczynne i naukowe. Po odmownem oświadczeniu się kuratorji, zwrócił Wydział krajowy petentce prośbę bez skutku.

Petycja gminy Grodzisko w powiecie wadowickim o odpisanie zaległości w prestacyach wymierzonych na płacę dla nauczyciela w Trzebińczycach.

Petycję tę zwrócił Wydział krajowy gminie z oznajmieniem, że Wysoki Sejm nad tą petycją żadnej nie powziął uchwały. Pismem z dnia 10. marca 1890 l. 2 872 przedłożyła c. k. Rada szkolna krajowa równobrzmiącą prośbę gminy Grodzisko z wnioskiem na odpisanie zaległości ze względu na ubóstwo gminy. Wydział krajowy uchwałą z dnia 24. lipca 1890 l. 11.457 zezwolił na odpisanie wyżej wspomnianej zaległości.

Petycję zarządu Towarzystwa opieki nad opuszczonymi chłopcami w Stanisławowie.

Przesłał Wydział krajowy kuratorji ustanowienia stypendyjnego śp. Dra Jana Towarnickiego i w myśl oświadczenia się tejże wyasygnował proszącemu Towarzystwu z zasobów fundacyi kwotę 25 zł. tytułem zapomogi.

Petycje burs mieszczących ubogą młodzież narodowości polskiej i ruskiej.

Uchwaloną w preliminarzu na rok 1890 w rubryce VII. poz. 94 a. kwotę 1200 zł. na zasiłki dla tych burs Wydział krajowy rozdzielił w sposób następujący:

1. Bursie im. Kraszewskiego w Stanisławowie kwotę . . .	150 zł.
2. Bursie im. św. Mikołaja w Stanisławowie kwotę . . .	100 „
3. Bursie im. św. Jana Chrzyciela w Drohobyczu kwotę . . .	100 „
4. Bursie im. Kraszewskiego w Drohobyczu kwotę . . .	150 „
5. Bursie nauczycielskiej w Tarnopolu kwotę . . .	100 „
6. Bursie ruskiej tamże kwotę	100 „
7. Bursie im. św. Mikołaja w Przemyśle kwotę . . .	100 „
8. Bursie „Przemyskiej“ kwotę	100 „
9. Bursie ruskiej w Brzeżanach kwotę	100 „
10. Bursie im. Kopernika w Jarosławiu kwotę . . .	100 „
11. Bursie gimnazjalnej w Stanisławowie kwotę . . .	100 „

W sprawie niżenia gminie Żabokruki prestacyi na płacę nauczyciela.

Przedkładamy osobne sprawozdanie.

W sprawie przekształcenia szkoły żeńskiej w Kołomyi na ośmioklasową wydziałową.

Przedkładamy osobne sprawozdanie.

W sprawie utworzenia szkoły wydziałowej żeńskiej w Jaśle.

Przedkładamy osobne sprawozdanie.

Szkoła izraelicka w Brodach.

Izraelicka szkoła ludowa dla chłopców i dziewcząt w Brodach utrzymywana kosztem brodzkiej gminy izraelickiej, a pobierająca od r. 1882 na mocy uchwały Wysokiego Sejmu z d. 23. października 1881. subwencją w rocznej kwocie 6000 zł., rozwija się wedle sprawozdań delegata Wydziału krajowego Wgo Pana Oktawa Sali w każdym kierunku pomyślnie.

W stosunku do roku ubiegłego frekwencya nieco się podniosła (o 13), a raczej podniosła się liczba uczniów wpisanych gdyż z powodu influenzy, która w Brodach ubiegłej zimy silnie grasowała, liczba dni opuszczonych (usprawiedliwionych) znacznie przewyższa odpowiednie cyfry lat poprzednich. Wpis obejmuje:

do I. klasy a, b chłopców	115;	a, b, c dziewcząt	248
„ II. „ a, b „	100;	a, b, „	156
„ III. „ a, b „	86;	a, b „	108
„ IV. „ „	52;	„	86
Razem chłopców 353;		dziewcząt 598	

Ogółem 951 dzieci.

Stosunek godzin nauki pod względem języka wykładowego przedstawia się następująco:

a) w szkole chłopców:			
w 3 oddziałach I. klasy	23 godz. polski	14 godz. niemiecki	
w 2 „ II. „	24 „	20 „	
w 2 „ III. „	26 „	18 „	
w 1 „ IV. „	18 „	9 „	

Razem 91 godz. polski 61 godz. niemiecki

b) w szkole dziewcząt:			
w 2 oddziałach I. klasy	33 godz. polski	21 godz. niemiecki	
w 2 „ II. „	42 „	15 „	
w 2 „ III. „	38 „	24 „	
w 1 „ IV. „	22 „	13 „	

Razem 135 godz. polski 73 godz. niemiecki

Ogółem 226 godz. polski 134 godz. niemiecki.

Zatem i w tym roku szkolnym przybyło w porównaniu z rokiem ubiegłym 10 godzin wykładu polskiego, a ubyło 9 godzin wykładu niemieckiego. Ciało nauczycielskie składające się z 18 nauczycieli, a 4 nauczycielek (dla robót ręcznych) a w pierwszym rzędzie kierownik szkoły, dają dowody rzeczywistej gorliwości tak w ogóle pod względem dydaktycznym i pedagogicznym, jak w szczególności co do racjonalnego nauczania języka polskiego. Rezultaty nauki u dzieci są ze wszechmiar pomyślne, a z wyjątkiem tych, które z powodu ciężko przebytej influenzy, znaczną ilość dni szkolnych opuścić musiały. Z tego też powodu liczba uczniów i uczennic bez promocyi jest nieco większa, niż przecięcia lat ubiegłych.

Co do stosunków finansowych tego zakładu, to pozostają one niezmiennie bardzo niekorzystne, raczej pogorszają się, a inaczej być nie może, gdyż w miarę zubożenia miasta, wszelkie normalne źródła dochodu szkoły ulegają zmniejszeniu, a stan budżetu wykazujący rok rocznie wzrastający deficyt, kazałby wątpić o możliwości dalszego istnienia tego zakładu, gdyby nie nadzieja, iż br. Hirsch, który od trzech lat pokrywa każdorazowe niedobory, wyznaczy stałą roczną subwencję na czas dłuższy.

Szkoła izraelicko-polska
w Stanisławowie.

Petycję komisji zawiadującej szkołą izraelicko-polską w Stanisławowie o subwencję przekazał Wysoki Sejm uchwałą z dnia 25. listopada 1889 Wydziałowi krajowemu do zbadania w porozumieniu z Radą szkolną krajową i przedłożenia odrębnego sprawozdania na najbliższej sesji sejmowej. Wydział krajowy odniósł się tedy pod dniem 7. stycznia 1890. l. 55.439 do Rady szkolnej krajowej z prośbą o zarządzenie bliższego zbadania stosunków tej szkoły, a w szczególności jej dochodów i wydatków, objawienie zdania o stopniu jej użyteczności a oraz, czyli i w jakiej mierze na subwencję z funduszków krajowych zasługuje.

Na tę odezwę nie nadeszła jeszcze odpowiedź.

Emerytalny fundusz
szkolny za rok 1888.

Odezwą z dnia 2. sierpnia 1889 do l. 12.229 (LWkr. 34.963), nadeszła Rada szkolna krajowa zamknięcie rachunku emerytalnego funduszu szkolnego za rok 1888, według którego majątek zarodowy tegoż funduszu w ścisłym słowa znaczeniu i w tym roku nie uległ żadnej zmianie; wynosi bowiem z końcem roku 1888 tak jak w roku ubiegłym sumę 32.450 zł. 64 ct.

Odsetki od tego kapitału przenoszone bywają do majątku obrotowego na częściowe pokrycie kosztów bieżących.

W tem samym zamknięciu rachunkowym wykazano, że majątek obrotowy powstały z nadwyżek dochodów, w swoim czasie chwilowo w papierach wartościowych lokowany, wynosi z końcem roku 1888 195.916 zł. 26 ct. a ponieważ stan tegoż majątku z końcem roku 1887

wynosił . . . . . 230.916 „ 26 „

przeżył z końcem roku 1888 zmniejszył się w efektach o 35.000 zł. — ct.

t. j. o kwotę, której użyto na pokrycie niedoboru w funduszu szkolnym emerytalnym, a to w myśl odezwy Wydziału krajowego z d. 14. października 1887 l. 27.574.

Bilans majątku obrotowego z końcem roku 1888.

Stan czynny.

Zapas kasowy z końcem roku 1887 wynosił w gotówce	1.369 zł. 46½ ct.
Dochody w roku 1888 wynosiły	106.555 „ 60½ „
Należytości czynne	48.738 „ 69 „
Razem	156.663 zł. 76 ct.

Stan bierny.

Wydatki majątku obrotowego wynosiły w r. 1888	106.866 zł. 22 ct.
Należytości bierne	109.563 „ 70½ „
razem	216.429 zł. 92½ ct.

a z porównania obu tych cyfer

wynika niedobór w kwocie . . . . . 59.766 zł. 16½ ct.

który w myśl aktu na wstępie powołanego c. k. Rada szkolna krajowa pokryła częściowo dochodami r. 1889, częścią zaś przez dalsze spieniężenie efektów, będących własnością lokowanego majątku obrotowego i przez przeniesienie uzyskanej gotówki do funduszu obrotowego.

Lokowany fundusz obrotowy wynosił efektami im. wartości z końcem roku 1888 kwotę . . . . . 263.121 zł. 17 ct.

Na pokrycie niedoborów spieniężano efekta w następujących kwotach:

w roku 1884	3.878 zł. 15 ct.
„ 1885	5.000 „ — „
„ 1886	— „ — „
„ 1887	23.558 „ 54 „
„ 1888	35.000 „ — „
„ 1889	112.110 „ 05 „
Suma	179.546 zł. 74 ct.

a po strąceniu przyrostu tegoż majątku w r. 1886 w kwocie . . . . . 231 „ 78 ct.
pozostało . . . . . 179.314 zł. 96 ct.

do tego dolicza się niedobór wykazany w preliminarzu za r. 1890 w kwocie . . . . . 71.256 „ — „

a zatem ogółem zmniejszy się powyższy kapitał z końcem r. 1890 o sumę . . . . . 250.570 zł. 96 ct.

Z porównania obu powyższych cyfer wynika zapas tegoż funduszu z końcem r. 1890 w kwocie . . . . . 12.550 zł. 21 ct. który służyć będzie na częściowe pokrycie niedoboru w r. 1891. Wynikłość w kwocie 112.110 zł. 5 ct. w r. 1889 otrzymano w krótkiej drodze z Rady szkolnej krajowej, w chwili bowiem zamknięcia tego sprawozdania, zamknięcie rachunku za r. 1889 nie było jeszcze w ręku Wydziału krajowego.

W sprawie pokrywania powyższego niedoboru Wydział krajowy po raz czwarty przedkłada osobne sprawozdanie, a to z powodu, iż również i roku zeszłego nie weszło na porządek dzienny obrad Wys. Sejmu.

Zaliczki Rad szkolnych okręgowych w r. 1889.	Zaległość zaliczek, udzielonych funduszom szkolnym okręgowym na pokrycie potrzeb bieżących, wynosiła z końcem r. 1888 kwotę	70.503 zł. 75½ ct.
	Należność bieżąca w r. 1889 wynosiła	49.673 „ 18½ „
	razem	120.176 zł. 94 ct.
	Z tej należności w ciągu r. 1889 odpisano	1.587 „ 36½ „
	pozostało	118.589 zł. 57½ ct.
	Na poczet tej należności uiszczono w r. 1889	33.915 „ 21 „
	Zaległość pozostała z końcem r. 1889 wynosi	84.674 zł. 36½ ct.

Alegat 14. W alegacie pod ■ dołączonym wymieniono wszystkie okręgi szkolne wraz z kwotami dłużnemi krajowemu funduszowi szkolnemu.

O przyspieszenie zwrotu krajowemu funduszowi szkolnemu powyższych zaliczek wystosowano do c. k. Rady szkolnej krajowej i do c. k. Rad szkolnych okręgowych odezwy: z dnia 23 marca 1889 do l. 12.242

„ 21 maja „ „	21.413
„ 5 lipca „ „	27.195
„ 31 paździer. „ „	46.239
„ 31 stycznia 1890 „ „	3.500

Na skutek powyższych odezwy c. k. Rada szkolna krajowa również i tego roku odezwą z dnia 27. listopada 1889 do l. 21.154 (LW. 53.599/89) poleciła c. k. urzędowi podatkowemu, ażeby w miarę zapasu kasowego prze-

prowadzały zwrot zaliczek z funduszków szkolnych okręgowych do krajowego funduszu szkolnego.

Zamknięcie rachunków
c. k. Rad szkolnych o-
kręgowych za rok 1889.

Opierając się na 74 zamknięciach rachunkowych funduszków szkolnych okręgowych, nadesłanych przez c. k. Radę szkolną krajową, oddział rachunkowy sporządził sumaryczne zestawienie, które dołączone zostało jako alegat do preliminarza krajowego funduszu szkolnego na r.1891. Według tego sumaryusza okazują się następujące wyniki powyższych zamknięć rachunkowych:

Zapasy w gotówce z końcem r. 1888 wynosił	85.395 zł. 15½ ct.
Dochody w r. 1889	1.797.115 „ 68½ „
Razem	1.882.510 zł. 84 ct.
Wydatki w r. 1889 wynosiły	1.825.816 „ 09½ „
a z porównania obu tych cyfr wynika zapas w go- tówce z końcem r. 1889 w kwocie	56.694 zł. 74½ ct.
Należitości czynne z końcem r. 1888 wynosiły	575.967 „ 19 „
Razem stan czynny wynosił sumę	632.661 zł. 93½ ct.
Należitości bierne, z wyłączeniem należitości przy- padających krajowemu funduszowi szkolnemu wynosiły z końcem r. 1889	410.553 zł. 11 ct.
a z porównania obu tych cyfr okazuje się nadwyżka stanu czynnego w kwocie	222.108 zł. 82½ ct.
która jest pretensją krajowego funduszu szkolnego do funduszków szkolnych okręgowych tytułem zaoszczędzeń w zasiłkach, danych funduszom szkolnym okręgowym. Ta kwota rozpada się na dwie części, jako to:	
a) na zaległość z lat dawniejszych, po koniec r. 1888	171.745 zł. 54 ct.
b) na należitość bieżącą z r. 1889	50.363 „ 28½ ct.
Razem j. w.	222.108 zł. 82½ ct.

Powyższa pretensya przypisana jest do zwrotu od następujących c. k. Rad szkolnych okręgowych:

1. Biała	263 zł. 76½ ct.
2. Bóbrka	12 „ 09½ „
3. Bochnia	20.384 „ 55 „
4. Bohorodczany	145 „ 13 „
5. Borszczów	295 „ 14½ „
6. Brody	379 „ 25 „
7. Brzesko	— „ — „
8. Brzeżany	423 „ 80½ „
9. Brzozów	564 „ 47½ „
10. Buczacz	667 „ 33 „
11. Chrzanów	267 „ 30 „
12. Cieszanów	6.069 „ 68½ „
13. Czortków	304 „ 61 „
14. Dąbrowa	473 „ 62 „
15. Dobromil	— „ — „
16. Dolina	1.184 „ 69½ „
17. Drohobycz	16.297 „ 52½ „
18. Gorlice	177 „ 53½ „

19. Gródek	1.097 zł. 36 ct.
20. Grybów	— " — "
21. Horodenka	434 " 81 1/2 "
22. Husiatyn	680 " 78 "
23. Jarosław	7.385 " 98 1/2 "
24. Jasło	64 " 13 "
25. Jaworów	11.420 " 40 "
26. Kałusz	2.787 " 83 "
27. Kamionka strumiłowa	— " — "
28. Kolbuszowa	169 " 38 "
29. Kołomyja	1.601 " 62 "
30. Kosów	71 " 06 "
31. Kraków (zam.)	201 " 44 "
32. Krosno	1.148 " 62 1/2 "
33. Limanowa	— " — "
34. Lisko	62 " 30 1/2 "
35. Łańcut	1 " 99 "
36. Lwów (zam.)	— " — "
37. Mielec	238 " 17 "
38. Mościska	306 " 78 1/2 "
39. Myślenice	1.081 " 84 "
40. Nadwórna	204 " 34 "
41. Nisko	1.061 " 80 "
42. Nowy Sącz	3.136 " 03 1/2 "
43. Nowy Targ	948 " 88 1/2 "
44. Pilzno	1.941 " 63 1/2 "
45. Podhajce	13 " 50 "
46. Przemyśl	3.742 " 37 1/2 "
47. Przemyślany	346 " 89 "
48. Rawa	182 " 75 1/2 "
49. Rohatyn	2.622 " 65 1/2 "
50. Ropczyce	1.696 " 14 "
51. Rudki	— " — "
52. Rzeszów	309 " 11 1/2 "
53. Sambor	3.018 " 45 1/2 "
54. Sanok	4 " 02 1/2 "
55. Skałat	10 " 53 "
56. Śniatyn	10.109 " 46 "
57. Sokal	91 " 78 "
58. Stanisławów	883 " 52 "
59. Stare miasto	2.953 " 21 1/2 "
60. Stryj	32.115 " 66 1/2 "
61. Tarnobrzeg	1 " 15 "
62. Tarnopol	30.664 " 95 1/2 "
63. Tarnów	9.151 " 98 "
64. Tłumacz	186 " 70 1/2 "
65. Trembowla	118 " 21 1/2 "
66. Turka	— " — "

67. Wadowice	11.797 zł. 06 1/2 ct.
68. Wieliczka	1.503 " 79 1/2 "
69. Zaleszczyki	3.419 " 78 "
70. Zbaraż	96 " 03 1/2 "
71. Złoczów	19.883 " 25 "
72. Żółkiew	1.730 " 40 "
73. Żydaczów	688 " 23 1/2 "
74. Żywiec	809 " 45 1/2 "

Celem przyspieszenia zwrotu powyższych należności Wydział krajowy wystosował następujące odezwy do c. k. Rady szkolnej krajowej i c. k. Rad szkolnych okręgowych:

z dnia 5. lipca 1889 do L. 27.198
" 31. października 1889 do L. 46.238
" 31. stycznia 1890 do L. 4.047
" 31. marca 1890 do L. 13.185.

Zaległe zwroty z powyższego tytułu wynosiły z końcem roku 1889 sumę . . . . . 222.108 zł. 82 1/2 ct.

Po koniec maja 1890 (po czas nadesłania dzienników w chwili układania niniejszego sprawozdania) uiszczono na poczet tego długu . . . . .

5.306 " 92 1/2 "

a zatem z końcem maja 1890 zaległość nadebranych zasiłków wynosi . . . . .

216.801 zł. 90 ct.

Powyżej wykazano, że należności czynne funduszów szkolnych okręgowych wynoszą z końcem r. 1889 . . . . . 575.967 " 19 "

Zaległość ta składa się z następujących tytułów:

a) zaległe prestacje szkolne	364.635 " 60 1/2 "
b) zaległy 3% dodatek do podatków	64.118 " 20 "
c) inne zaległości jakoto: pobieżne dochody, zwroty płac nauczycieli, z potrzeb szkolnych itd.	147.213 " 38 1/2 "

Kwoty pod a) b) podane są to właściwe pretensje funduszów szkolnych okręgowych, kwota zaś pod c) podana zawiera należności zubożające się, przeprowadzenia i zwroty korelatywne.

Tak znaczne zaległości prestacyj szkolnych i 3% dodatku są nieuni-
knione i znajdują usprawiedliwienie swe tak samo jak w roku zeszłym
w motywach podanych przez c. k. Radę szkolną krajową w odezwie z dnia
23. czerwca 1887 do 7.910 (LW. 38.831/87).

Zaległe prestacje
szkolne.

Według zamknięć rachunkowych funduszów szkolnych okręgowych zaległość prestacyj szkolnych wynosiła z końcem roku 1889 kwotę 364.635 zł. 60 1/2 ct.

C. k. Rada szkolna krajowa celem rychlejszego ściągnięcia tych należności przy każdej sposobności poleca c. k. Radom szkolnym okręgowym i c. k. urzędowi podatkowemu energiczne ściąganie zaległych prestacyj, lecz mimo to znaczna zostaje zaległość z powodu, iż wielkiej części tych należności nie można ściągnąć z powodu rekursów dotychczas merytorycznie niezadowolonych, a wniesionych przeciwko orzeczeniu c. k. Rady szkolnej krajowej przez różne Zwierzchności gminne.

Również na zaległość tak znaczną wpływa pozwolenie wielu gminom (za porozumieniem się z Wydziałem krajowym) spłacania zaległych prestatyj w ratach rocznych, jak n. p. Bochnia, Stanisławów, Dąb, Jeleń, Podhajce, Tarnopol, Zator i wiele innych.

Katalogi, biblioteki szkolne oraz inwentarze przyborów szkolnych i naukowych.

Sprawa katalogów, bibliotek i inwentarzy szkolnych i naukowych za lata ubiegłe jeszcze nie została załatwioną.

Taksy spadkowe.

Na mocy rozporządzenia kancelaryi nadwornej z dnia 7. lipca 1808 taksy spadkowe wymierzają c. k. sądy we wszystkich powiatach z wyjątkiem obwodu b. wolnego miasta Krakowa, gdzie takowe wcale nie istniały.

Alegat ■. 15.

W alegacie pod ■ dołączonym wykazano:

należność czynną taks spadkowych z początkiem roku 1889 w kwocie	7.138 zł. 22 ct.
należność bieżącą za rok 1889	9.390 " 27 ¹ / ₂ "
razem	16.528 zł. 49 ¹ / ₂ ct.
z tego odpisano	408 zł. 45 ct.
pozostało	16.120 zł. 04 ¹ / ₂ ct.

W roku 1889 uiszczono . . . . .

9.322 " 79 "

Pozostała zaległość z końcem r. 1889 wynosi . . . . .

6.797 zł. 25¹/₂ ct.

z której to kwoty przypada

a) na zaległość z lat ubiegłych . . . . . 2.850 zł. 69 ct.

b) z roku bieżącego . . . . . 3.946 " 56¹/₂ "

Celem ściągnięcia tej należności urgowano c. k. urzędy podatkowe za pośrednictwem c. k. starostw następującymi odezwaniami:

z dnia 5. lipca 1889 do l. 27.443

z dnia 26. grudnia 1889 do l. 55.939.

Również odezwaniami z d. 5. marca 1889 do l. 9.051 i z d. 5. maja 1889 do l. 16.693 proszono c. k. wyższe sądy krajowe we Lwowie i Krakowie o przypomnienie wszystkim c. k. sądom patentu cesarskiego z 9. sierpnia 1854 Dz. p. p. nr. 208, według którego przed uiszczeniem taksy na fundusz szkolny krajowy dekret dziedzictwa wydany być nie może.

Wreszcie odezwą z dnia 16. kwietnia 1889 do l. 16.349 proszono Prezydium c. k. Namiestnictwa o przyspieszenie zwrotu zaległych taks.

W odpowiedzi na tę odezwę c. k. Prezydium Namiestnictwa odezwą z 30. kwietnia 1889 do l. 4.870 zawiadomiło nas, iż równocześnie wydane zostało rozporządzenie do wszystkich c. k. starostw, ażeby zajęły się energicznie ściągnięciem zaległości.

Nadsyłanie wykazów taks wymierzonych urgowano odezwą z dnia 10. marca 1890 do l. 10.454.

Zaliczki na budynki szkolne.

Według alegatu E. dołączonego do preliminarza krajowego funduszu szkolnego na rok 1891, począwszy od roku 1876 do końca roku 1889 rozdano gminom zaliczki na budynki szkolne ogólnej sumie 279.377 zł. 26 ct.

z tego odpisano niezrealizowane zaliczki w kwocie 2.879 " — "

pozostało . 276.498 zł. 26 ct.

Na poczet tej należności uiszczono w powyższym okresie	209.907 zł. 42 ¹ / ₂ ct.
Niespłacona należność ogólna wynosi z końcem roku 1889	66.590 „ 83 ¹ / ₂ „
W roku 1890 do końca czerwca udzielono nowych zaliczek w kwocie	4.000 „ — „
Razem	70.590 zł. 83 ¹ / ₂ ct.
W roku 1890 do końca czerwca uiszczono	5.520 „ 93 „
Zaległość z końcem czerwca 1890 wynosi zatem	65.069 zł. 90 ¹ / ₂ ct.
Zaległość rat zaliczek po koniec roku 1889 zapadłych wynosi	12.233 „ 77 „
z której to kwoty przypada:	
a) na zaległe raty z lat dawniejszych	6.536 „ 90 „
b) z roku bieżącego	5.696 „ 87 „
Odezwy zbiorowe z dnia 5. lipca 1889 l. 27.199.	
„ 15. grudnia 1889 l. 54.018	

urgowano odnośne gminy za pośrednictwem c. k. starostw, aby uiściły zaległe raty.

Również c. k. Prezydium Namiestnictwa na odezwę naszą z dnia 5. marca 1889 do l. 9.418 poleciło rozporządzeniem swem z dnia 11. kwietnia 1889 do l. 2.807 (LW. 16.365/89) wszystkim c. k. starostwom, ażeby dołożono wszelkich starań celem ściągnięcia zaległości.

Rozmaite drobne.

Odsetki od kapitałów hipotekowanych, dodatki, zwroty rubryk korelatywnych i mylnych przeprowadzeń c. k. urzędów podatkowych urgowano odezwyami:

z dnia 5. lipca	1889 do l. 27.196
„ „	„ „ 27.197
„ „	„ „ 27.441
„ „	„ „ 27.442
„ 20. listopada	„ „ 49.207
„ „	„ „ 49.208
„ „	„ „ 49.209
„ 31. stycznia 1890	„ „ 3.499
„ 31. marca	„ „ 13.419
„ 30. czerwca	„ „ 27.354

Pretensya do skarbu Królestwa polskiego.

Wskutek odezwy naszej z dnia 3. października 1889 do l. 39.407 c. k. Namiestnictwo odezwą swą z dnia 22. października 1889 do l. 70.098 (LW. 47.333), zawiadomiło nas, iż w sprawie rewindykacji od rządu rosyjskiego kapitałów funduszu szkolnego odniosło się do Ekspozytury c. k. Prokuratorji skarbu w Krakowie z wezwaniem, by objawiła swoją opinię ze stanowiska prawa, czy wobec braku t. z. dowodów likwidacyjnych dalsze kroki i jakie mogłyby być w tej sprawie u rządu rosyjskiego w widoku powodzenia poczynione.

Fundusz szkół ludowych
z r. 1872.

Majątek zarodowy tegoż funduszu wynosi z końcem roku 1889	
w gotówce	— zł. — ¹ / ₂ ct.
w efektach	99.948 „ 86 „
suma	99.948 zł. 86 ¹ / ₂ ct.
Odsetki od efektów przyniosły w roku 1889 do-	
chód w kwocie	4.495 zł. 50 ct.
Z funduszu tego asygnowano:	
a) na spłacenie 14 raty należności rządowej	354 zł. 50 ct.
b) na zasiłki bezzwrotne na budowę szkół lub	
przeistoczenie istniejących budynków:	
po 100 zł.: Biesiadki, Borek, Borki nizińskie,	
Dąbrówka wiśłocka, Drakasynow, Kwiatów, Łąka	
dolna, Łodzina, Mokrzyńska, Motodyłów, Nowosiółka	
nad Zbruczem, Pierzchów, Siemuszowa, Siemakowce,	
Smerekowiec i Szerszeniowice	1.600 „ — „
po 50 zł. Bołszowce, Borusowa, Ceperów, Czaj-	
kowice, Czeruma, Dobrostany, Gierczyce, Głębokie,	
Góra motyczna, Haliczanów, Kamienna, Kamień, Kąty,	
Kluwince, Komorów, Kowalowa, Krukienice, Krzczonów,	
Lubień, Łomnica, Monasterzec, Meryszczów, Myśla-	
chowice, Nockowa, Paszyna, Pawełcze, Posuchów, Raba,	
wyżna, Radgoszcz, Rekszyn, Samocice, Sieniawa,	
Skawa, Sokole, Solec, Szołomyja, Tomanowice, Tro-	
ścianiec, Witkowice, Witoszyńce, Wolica ługowa, Za-	
lasowa, Zielonka, Zyndra nowa, Żyrawka	2.250 zł. — ct.
po 45 zł. Kasina wielka, Lubomierz, Niedźwiedź	
Olszówka	180 „ — „
Ogółem ad a) b) wyasygnowano	4.384 zł. 50 ct.
Nadto w należnościach czynnych znajduje się kwota 200 zł., którą	
ubiegłego roku ulokowawszy w 4%, księżeczce Banku krajowego przeniesiono	
do depozytów funduszu krajowego na rzecz gminy Sędziszów.	

The first part of the document discusses the general principles of the proposed system. It is intended to provide a clear and concise summary of the main points. The following sections will describe the various components and their functions in detail.

The second part of the document details the specific implementation of the system. This section includes a description of the hardware and software requirements, as well as the procedures for installation and operation. It is important to note that the system is designed to be flexible and adaptable to a wide range of applications.

The third part of the document provides a comprehensive overview of the system's performance and reliability. This section includes a discussion of the system's ability to handle large volumes of data and its resistance to environmental factors. It also includes a comparison of the system's performance to that of other similar systems.

The fourth part of the document discusses the system's security and safety features. This section includes a description of the system's ability to protect data from unauthorized access and its ability to detect and respond to potential threats. It also includes a discussion of the system's compliance with relevant regulations and standards.

The fifth part of the document provides a summary of the system's key features and benefits. This section includes a list of the system's main advantages and a discussion of the ways in which it can be used to improve efficiency and productivity. It also includes a list of the system's limitations and a discussion of the ways in which these can be overcome.

The sixth part of the document provides a list of references and a bibliography. This section includes a list of the books, articles, and other sources that were consulted during the development of the system. It also includes a list of the people and organizations that provided assistance and support during the development process.

The seventh part of the document provides a list of appendices and a glossary. This section includes a list of the various tables, figures, and other documents that are included in the system. It also includes a list of the various terms and abbreviations that are used throughout the document.

The eighth part of the document provides a list of contact information and a list of the system's distributors. This section includes a list of the people and organizations that are responsible for the system's development and support. It also includes a list of the various companies and organizations that are authorized to sell and distribute the system.

Departament IV.

Szef departamentu: Adam Jędrzejowicz, Członek Wydziału krajowego.

A) Ustawy i uchwały podlegające Najwyższej sankcyi:

Najwyższem postanowieniem z dnia 28. grudnia 1889 otrzymały Najwyższą sankcyę uchwały Sejmu krajowego, przyznające prawo do poboru myta:

Wydziałowi powiatowemu w Czortkowie na rzecz utrzymania mostu na rzece Serecie i drogi dojazdowej Czortków-Wygnanka;

Wydziałowi powiatowemu w Przemyślanach na rzecz utrzymania drogi gminnej Gliniany-Jaktorów;

Wydziałowi powiatowemu w Skałacie na rzecz utrzymania drogi gminnej Podwołoczyska-Grzymałów;

Wydziałowi powiatowemu w Złoczowie na rzecz utrzymania drogi gminnej Krasne-Gołogóry.

Najwyższem postanowieniem z dnia 12. stycznia 1890 otrzymały Najwyższą sankcyę uchwały Sejmu krajowego, przyznające prawo do poboru myta:

Radzie powiatowej w Tarnopolu na drodze powiatowej Tarnopol-Brody;

Radzie powiatowej w Żydaczowie na drodze powiatowej Brzezina-Rozdół-Rozwadów;

Obszarowi dworskiemu w Kołodrubach od mostu na rzece Dniestrze;

Obszarowi dworskiemu wspólnie z gminą w Czułowicach od mostu na rzece Wereszycy.

Najwyższem postanowieniem z dnia 13. stycznia 1890 otrzymał Najwyższą sankcyę przez Sejm krajowy uchwalony projekt ustawy, którym udzielono pozwolenia na pobór myta kopytkowego gminie miasta Buczacza.

Najwyższem postanowieniem z dnia 16. stycznia 1890 otrzymał Najwyższą sankcyę przez Sejm krajowy uchwalony projekt ustawy, którym udzielono pozwolenia na pobór myta kopytkowego gminie miasta Brodów.

Najwyższem postanowieniem z dnia 14. marca 1890 otrzymały sankcyę uchwały Sejmu krajowego, przyznające prawo do poboru myta:

Radzie powiatowej w Borszczowie na drodze powiatowej Iwanków-Germakówka;

Radzie powiatowej w Drohobyczu na drodze powiatowej drohobycko-borysławskiej;

Radzie powiatowej w Grybowie na drogach powiatowych zborowicko-grybowskiej i z Grybowa ku Krynicy oraz od mostu na rzece Białej;

Radzie powiatowej w Łańcucie na drodze powiatowej Łańcut-Leżajsk, od mostu na rzece Rudzie (inaczej Trzebosicy), od mostu na rzece Mlecze w Gniewczynie łańcuckiej i od mostu na rzece Mlecze w Kańczudze;

Radzie powiatowej w Mielcu na drodze powiatowej Mielec-Radomyśl;

Radom powiatowym w Mielcu i Tarnowie na drodze powiatowej Radomyśl-Lisia góra;

Radzie powiatowej w Rawie na drodze powiatowej Uhnów-Rawa;

Radzie powiatowej w Tarnobrzegu na drogach powiatowych Tarnobrzeg-Stale i Tarnobrzeg-Majdan;

Radzie powiatowej w Wieliczce od mostu na rzece Rabie w Dobczycach, od mostu na rzece Wildze przy drodze powiatowej podgórsko-kobierzyńskiej i na drodze powiatowej wielicko-dobczyckiej;

Radzie powiatowej w Żydaczowie od mostu na rzece Stryju pod Żydaczowem a Iwanowicami.

Najwyższem postanowieniem z dnia 14. marca 1890 otrzymał Najwyższą sankcyę przez Sejm krajowy uchwalony projekt ustawy, którym udzielonem zostało Radzie powiatowej w Wieliczce prawo do pobierania myta od mostu gościńcowego żelaznego na rzece Wiśle pod Krakowem, pomiędzy Zwierzyńcem a Dębnikami.

Najwyższem postanowieniem z dnia 7. kwietnia 1890 otrzymały Najwyższą sankcyę uchwały Sejmu krajowego, przyznające prawo do poboru myta:

Obszarowi dworskiemu w Niedarach od przewozu na rzece Rabie pod Ujściem solnem;

Obszarowi dworskiemu w Szczurowicach od przewozu na rzece Styr w Szczurowicach;

Obszarowi dworskiemu w Wietrzychowicach od przewozu na rzece Dunajcu pod Wietrzychowicami;

Gminie w Mizuniu od dwóch mostów na rzece Mizuńce w Mizuniu;

Gminie wspólnie z obszarem dworskim w Rychcicach od mostu na rzece Bar czyli Zbiór w Rychcicach;

Obszarowi dworskiemu ordynacyi łańcuckiej od przewozów na rzece Wisłoku, jako to: w Gniewczynie łańcuckiej, Czarnej, Białobrzegach i Budach łańcuckich.

B) Uchwały sejmowe nie podlegające Najwyższej sankcyi i sprawy Wydziałowi krajowemu przekazane i poleczone:

W sprawie budowy drogi z Piwnicznej do Szczawnicy.

Uchwałami z dnia 14. stycznia i 4. listopada 1889 polecił Wysoki Sejm Wydziałowi krajowemu, aby zbadał pod względem technicznym plany i kosztorysy drogi z Piwnicznej do Szczawnicy, porozumiał się z interesowanymi powiatami i gminami co do wypełnienia warunków i wymogów, stanowiących podstawę do udzielenia pomocy kraju na budowę dróg powiatowych i gminnych w myśl okólnika Wydziału krajowego

z 22. grudnia 1882 i na podstawie wyników tych badań przedłożył jak najrychlej swe wnioski co do rekonstrukcyi drogi z Piwnicznej do Szczawnicy.

W wykonaniu powyższych uchwał Wysokiego Sejmu Wydział krajowy zbadał przedewszystkiem projekt budowy drogi pomienionej na gruncie przez wysłanego w tym celu inżyniera — a wynikiem tego badania są następujące dane:

Długość całej trasy, prowadzącej przez gminy: Piwniczna, Białawoda, Jaworki, Szlachtowa i Szczawnica — wynosi 24 kilometrów i 360 m. a przybliżony koszt budowy tej drogi przy najwyższym spadku 11% około 150.000 zł. w. a., zaś przy spadku łagodnym od 5%—6% około 200.000 zł. w. a. Pismem z dnia 16. grudnia 1889 wezwał Wydział krajowy reprezentacye powiatów nowosądeckiego i nowotarskiego oraz wszystkie strony, budową drogi z Piwnicznej do Szczawnicy interesowane do oświadczenia się, czy i jakimi ofiarami dobrowolnemi zamierzają przyczynić się do kosztów budowy drogi rzeczoney.

W odpowiedzi na to wezwanie oświadczył Wydział powiatowy nowosądecki, że tamtejsza Rada powiatowa mając w budowie lub w projekcie inne bardzo ważne drogi, a przytem będąc obciążoną znacznymi wydatkami na konserwacyę i częściową rekonstrukcyę dróg powiatowych, dla braku środków nie może przystąpić do konkurencyi na rzecz budowy drogi z Piwnicznej do Szczawnicy.

C. k. galic. Dyrekcyja dóbr państwowych, którą wzywał Wydział krajowy do udziału w kosztach budowy drogi pomienionej (ze względu na ułatwienie komunikacyi pomiędzy Krynica a Szczawnicą) odpowiedziała, że nie może popierać tej sprawy wobec c. k. Ministerstwa rolnictwa, albowiem, zdaniem jej, zakład zdrojowy w Krynicy nie jest bezpośrednio interesowany budową drogi z Piwnicznej do Szczawnicy.

Rada powiatowa nowotarska oświadczyła w uchwale swej z dnia 11. lutego 1890, iż przyczyni się do kosztów budowy drogi powyższej jednorazowym datkiem w kwocie 1000 zł. w. a.

Rada gminna Szczawnicy wyżnej ofiarowała na ten cel prestacye po 4 dni piesze z zastrzeżeniem, iż użyte być mają wyłącznie w obrębie gminy rzeczoney.

Gminy: Szlachtowa, Jaworki, Białawoda i Czarnowoda gotowe są, jak zapewnia Wydział powiatowy nowotarski — do przeznaczenia na rzecz budowy drogi z Piwnicznej do Szczawnicy wszystkich prestacyj w robocie i do odstąpienia gruntów gminnych do tej budowy potrzebnych atoli dotychczas nie przedłożyły deklaracyj swoich w sposób właściwy.

Akademia umiejętności w Krakowie jako właścicielka zakładu zdrojowego w Szczawnicy, oświadczyła, że życząc sobie bardzo wybudowania w mowie będącej drogi nie byłaby od tego, aby, o ile siły wystarczają, przyczynić się do kosztów budowy, lecz na teraz nie może dać stanowczego oświadczenia, dopóki stan sprawy nie zostanie wyjaśniony na zebraniu wszystkich osób interesowanych.

Wydział krajowy przekonawszy się, że pisemne rokowania nie zdołają rychło wyświecić stanu rzeczy, zgodził się na życzenie objawione przez Aka-

demię Umiejętności i zwołał na d. 22. lipca b. r. do Szczawnicy konferencję wszystkich stron interesowanych z następującym porządkiem obrad:

1. Uzasadnienie potrzeby budowy drogi z Piwniczny do Szczawnicy ze względu na ruch handlowy i przemysłowy oraz na rozwój zakładu zdrojowego w Szczawnicy:

2. Do jakiej kategorii dróg miałyby być zaliczoną droga powyższa a w szczególności, czy miałyby być budowana jako droga powiatowa lub gminna?

Techniczne warunki i przybliżone koszta budowy drogi z Piwniczny do Szczawnicy, zwłaszcza w tym wypadku, gdyby droga ta miała współzawodniczyć z drogą krajową wiodącą ze Starego Sącza do Szczawnicy.

4. Przybliżone koszta **utrzymania** drogi z Piwniczny do Szczawnicy po jej ewentualnem wybudowaniu i obmyślenie środków potrzebnych do pokrycia owych kosztów.

5. Jakimi ofiarami dobrowolnymi strony interesowane byłyby skłonne przyczynić się do kosztów budowy i przyszłego utrzymywania drogi z Piwniczny do Szczawnicy?

6. Program ewentualnej drogi powyższej a mianowicie: Ktoby miał się zająć jej wykonaniem i na ile lat miałyby być ta budowa rozłożoną.

W konferencji tej weźmie udział Szef departamentu IV. Wydziału krajowego w towarzystwie inżyniera oddziału technicznego.

Jeżeli konferencja szczawnicka a względnie dalsze rokowania ze stronami interesowanymi, na podstawie porozumienia tamże osiągnąć się mającego doprowadzą do stanowczych rezultatów, wskazanych uchwałami sejmowemi na wstępie przytoczonymi, — Wydział krajowy przedstawi Wysokiemu Sejmowi jeszcze w ciągu tegorocznej sesji wnioski swoje w sprawie projektowanej budowy drogi z Piwniczny do Szczawnicy.

W sprawie upaństwowienia kolei Karola Ludwika, a nim to nastąpi zaprowadzenia na tej kolei taryf kolei państwowych.

Na posiedzeniu z dnia 18. listopada 1889 r. powziął Wysoki Sejm w załatwieniu sprawozdania komisji administracyjnej o kolei Karola Ludwika następujące uchwały:

„I. Sejm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem wzywa c. k. Rząd, by przyjął wszystkie linie kolei Karola Ludwika lub przynajmniej objął w myśl §. 4 ustawy z dnia 14. grudnia 1877 dz. u. p. Nr. 112. linie Lwów-Podwołoczyska i Krasne-Brody, tak, ażeby najdalej w styczniu 1892 cała kolej Karola Ludwika znalazła się pod zarządem państwowym.

„II. Sejm wzywa Rząd, by nim to nastąpi — spowodował kolej Karola Ludwika do natychmiastowego zaprowadzenia taryf kolei państwowych;

„III Sejm poleca Wydziałowi krajowemu, by w powyższym duchu rozpoczął u c. k. Rządu starania jak najusilniejsze i wyraża przekonanie, iż one będą skuteczniejsze, niż dotychczasowe starania pięcioletnie“. Uchwała powyższa udzieloną została c. k. Prezydium Namiestnictwa pismem Marszałka krajowego z dnia 18 listopada 1889 l. S. 1164.

Pragnąc jak najskuteczniej wykonać polecenie zawarte w III. punkcie uchwały pomienionej, Wydział krajowy postanowił przedewszystkiem za-

prowadzić dokładną na fachowych studyach opartą ewidencję taryf kolejowych z uwzględnieniem ich zmian i stosunku należytości transportowych poszczególnych kolei galicyjskich. Czynność ta poruczoną została jednemu z urzędników Wydziału krajowego pod przewodem kierownika oddziału statystycznego prof. Dra T. Pilata. Ewidencja taryf kolejowych uławi Wydziałowi krajowemu dalsze starania w duchu uchwały Wysokiego Sejmu z dnia 18. listopada 1889 r. i da zarazem dokładną podstawę do ocenienia wniosków, dążących do zmiany polityki taryfowej, przeprowadzonej ze szkodą produkcji naszego kraju.

Na odezwę Wydziału krajowego z dnia 19. lutego b. r. l. 58745. i następną z 22. kwietnia b. r. l. 14522 oznajmiło nam c. k. Prezydium Namiestnictwa w odezwie z dnia 17. maja 1890, 1.5055/pr., że powzięta przez Wysoki Sejm uchwała z dnia 18. listopada 1889, w sprawie skłonienia kolei Karola Ludwika do zaprowadzenia taryf kolei państwowych przedłożoną została c. k. Ministerstwu handlu, ze sprawą ewentualnego zespolenia interesów galicyjskich kolei żelaznych (Inseressengemeinschaft), co do której Wydział krajowy kilkakrotnie żądał wyjaśnień.

Zarazem oznajmiło nam c. k. Prezydium Namiestnictwa, że po nadejściu decyzji ministryalnej nie omieszka zawiadomić o niej Wydziału krajowego.

Uchwała polecająca Wydziałowi krajowemu porozumienie z Rządem i zdanie sprawy w przedmiocie rachunków budowy dawnych dróg konkurencyjnych, ewentualnie przedstawienie wniosków w celu umożliwienia najrychlejszej wypłaty gminom zalegających należytości.

W załatwieniu sprawozdania komisji drogowej o wniosku posła Syczyńskiego w przedmiocie uporządkowania sprawy niewypłaconych należytości z tytułu budowy dróg konkurencyjnych, powziął Wysoki Sejm na posiedzeniu z dnia 14. listopada 1889 następujące uchwały:

„I. Sejm wzywa c. k. Rząd, by przeprowadził w czasie ile możności najkrótszym wszystkie owe czynności, do których w myśl art. 16. protokołu oddawczego z 16. stycznia 1868 co do dróg konkurencyjnych jest obowiązany i udzielił Wydziałowi krajowemu szczegółowy obrachunek pretensyj i należytości z powodu dróg konkurencyjnych po koniec roku 1889.“

„II. Sejm poleca Wydziałowi krajowemu, by zniósł się w tym względzie z c. k. Rządem i przedłożył Sejmowi na przyszłą sesję sprawozdanie o całym stanie sprawy dróg konkurencyjnych, ewentualnie wnioski w celu umożliwienia najrychlejszej wypłaty gminom zalegających należytości.“

Przystępując do wykonania II. punktu powyższej uchwały, Wydział krajowy odniósł się do c. k. Namiestnictwa o zarządzenie, aby c. k. starostwa co rychlej przedłożyły wyczerpujące sprawozdania w jakim stadium znajdują się obrachunki funduszu pro praeterito dróg krajowych i powiatowych dawniej obwodowych a względnie, aby na podstawie ksiąg likwidacyjnych za pomocą dotyczących c. k. urzędów podatkowych przedłożyły po koniec roku 1889 dokładne wykazy zaległych datków konkurencyjnych, tudzież zaległych wynagrodzeń, należących się stronom konkurencyjnym z powodu budowy rzeczonych dróg w latach 1855 do 1867 niemniej i dyspozycyjnych zapasów w gotówce.

W odpowiedzi na tę odezwę oznajmiło c. k. Namiestnictwo, iż pod dniem 12. grudnia 1889 l. 82.478 poleciło wszystkim c. k. starostwom, aby w nieprzekraczalnym terminie doniosły c. k. Namiestnictwu, czy i których dróg krajowych i powiatowych fundusze z czasu przed rokiem

1868 oddane były w administracyę władz rządowych, tudzież co do których z tych funduszków ostateczne załatwienie już nastąpiło.

Co zaś do funduszków jeszcze w toku będących, aby przedłożyły obliczenia po koniec roku 1889 tak zaległych jak i nadpłaconych datków konkurencyjnych przy dołączeniu wszystkich odnośnych dzienników kasowych, wykazujących uiszczenia zaległych jak niemniej zwroty nadpłaconych datków konkurencyjnych.

Wskutek powyższego polecenia przedłożyły niektóre starostwa żądane rachunki c. k. Namiestnictwu, które udzieliło je Wydziałowi krajowemu.

Alegat 16.

Wynikłości tych rachunków zestawione są w załączonym wykazie sporządzonym przez nasz oddział rachunkowy, który dalszą w tym względzie utrzymuje ewidencyę. Wykaz ten obejmuje tylko rachunki udzielone nam po koniec czerwca 1890 i nie daje jeszcze podstawy do ocenienia ogółu zaległości.

Sprawozdanie o całym stanie sprawy przedłożymy Wysokiemu Sejmowi, skoro otrzymamy wszystkie rachunki konkurencyjne.

C. k. Namiestnictwo przynagla c. k. starostwa do jak najspieszniejszego dopełnienia przytoczonego wyżej polecenia swego, a Wydział krajowy ze swej strony, nie zaniedbuje żadnej sposobności, aby skłonić władze rządowe do jak najrychlejszego sfinalizowania tej sprawy.

Uchwała polecająca Wydziałowi krajowemu przeprowadzenie rekonstrukcyi części drogi powiatowej rzeszowsko-głogowskiej i wcielenie jej do drogi krajowej Rzeszów-Nadbrzezie.

Na posiedzeniu dnia 16. listopada 1889 r. powziął Wysoki Sejm następującą uchwałę:

„1. Sejm poleca Wydziałowi krajowemu, ażeby kosztem funduszu krajowego przeprowadził rekonstrukcyę części drogi powiatowej rzeszowsko-głogowskiej na przestrzeni od początku jej w Rzeszowie aż do zetknięcia się z drogą krajową Rzeszów-Nadbrzezie i wcielił ją do tejże drogi krajowej, a to na podstawie ustawy krajowej z dnia 1. listopada 1877 Dz. u. kr. Nr. 46.

„2. Koszta rekonstrukcyi powyższej pokryte zostaną z dotacyi przeznaczonych na utrzymanie dróg krajowych “

W wykonaniu powyższej uchwały Wysokiego Sejmu zarządził Wydział krajowy rekonstrukcyę wskazanej części drogi powiatowej, która zarazem wcieloną została do drogi krajowej Rzeszów-Nadbrzezie. Koszta rekonstrukcyi wyniosą około 9.000 zł.

Rekonstrukcyja ta jest już w części wykonaną i w roku bieżącym w zupełności wykończoną zostanie.

Projektowana kolej z Tarnopola w kierunku południowym, tudzież kolej ze Stryja na Chodorów, Rohatyn, Brzeżany, Kozowę, Mikulińce, Kopeczyńce, Grzymałów, Kałaharówkę do granicy rosyjskiej z odnogami Brzeżany-Podhajce i Mikulińce-Chorostków.

Na posiedzeniu z dnia 23. listopada 1889 r. powziął Wysoki Sejm następującą uchwałę:

„I. Sejm przeznaczają tytułem subwencyi z funduszu krajowego na cel budowy sieci kolei lokalnych wschodnio galicyjskich z Tarnopola w kierunku Zaleszczyk, Skały i Mielnicy rentę pięćdziesięcioletnią w kwocie rocznej 25.000 zł. w. a.

„II. Sejm przyznaje tę subwencyę pod warunkami następującymi:

a) że c. k. Rząd wybuduje powyższe linie kosztem skarbu państwowego, lub na cel ich budowy przyzna z funduszków państwowych subwen-

cyę w sumie przynajmniej jednego miliona zł. w. a., bądź w formie kapitału, bądź w formie renty;

b) że przed rozpoczęciem budowy kolei zapewnioną zostanie wpłata całego kapitału potrzebnego na zupełne wykończenie całej sieci;

c) że przed rozpoczęciem budowy zostanie złożoną deklaracja przedsiębiorstwa, iż kolej będzie budowana ile możliwości siłami krajowemi;

d) że budowa kolei zostanie rozpoczętą najpóźniej w r. 1891.

„III. Jeżeli warunki objęte uchwałą II. zostaną wypełnione, wstawi Wydział krajowy przyznaną w uchwale I. rentę do budżetu funduszu krajowego, począwszy od roku, w którym budowa kolei zostanie rozpoczętą wszakże nie wcześniej, jak począwszy od r. 1891.

„IV. Przyznana uchwałą I. renta będzie, począwszy od roku, w którym zostanie wstawioną do budżetu funduszu krajowego, wypłacaną przez Wydział krajowy w ratach półrocznych z dołu, mianowicie dnia 30. czerwca i 31. grudnia każdego roku do rąk osoby, która się wykaże jako prawny zastępca przedsiębiorstwa powyższych kolei.

„V. Poleca się Wydziałowi krajowemu, ażeby o przebiegu i stanie sprawy kolei wschodnio-galicyjskich złożył sprawozdanie na sesji najbliższej.“

Stosownie do powyższej uchwały Wysokiego Sejmu, Wydział krajowy odezwą z dnia 25. lutego 1890 l. 53.021/89 odniósł się do c. k. Prezydium Namiestnictwa z prośbą o zawiadomienie czy i jaką decyzję powziął c. k. Rząd w tym przedmiocie i w jakim stadyum sprawa ta obecnie się znajduje.

W odpowiedzi oznajmiło c. k. Prezydium Namiestnictwa pismem z dnia 9. marca b. r. l. 2378/pr., że sprawa budowy kolei lokalnych wschodnio-galicyjskich przedłożoną została c. k. Ministerstwu handlu i że po nadejściu odnośnej decyzji nie omieszka c. k. Namiestnictwo zawiadomić o niej Wydziału krajowego.

Budowa drogi krajowej
Kańczuga-Dynów.

Uchwałą z 25. listopada 1889 r. Wysoki Sejm upoważnił Wydział krajowy, aby z chwilą, gdy rokowania z c. k. Rządem o fundusze na drogę Dynów-Kańczuga pomyślnie załatwione zostaną, do powyższej budowy bezwzględnie przystąpił.

W tym przedmiocie przedkłada Wydział krajowy sprawozdanie następujące:

W następstwie rozpoczętych jeszcze w 1888 r. rokowań c. k. Ministerstwo spraw wewnętrznych w reskrypcie z dnia 6. marca 1889 l. 42, wystosowanym do c. k. Prezydium Namiestnictwa oświadczyło, że byłoby w zasadzie skłonem przyczynić się do kosztów budowy drogi Kańczuga-Dynów subwencyą ze skarbu do wysokości 50% kosztów, które dałyby się zmniejszyć ograniczeniem największych spadków do 7% i zmniejszeniem szerokości drogi do 6 m. a pokładu kamiennego do 4 m. Zarazem zażądało c. k. Ministerstwo sporządzenia dokładnego projektu pomienionej drogi.

Wydział krajowy zastosował się do tego życzenia c. k. Rządu, zarządził wypracowanie szczegółowych planów i kosztorysów drogi Kańczuga-

Dynów i przesłał je c. k. Prezydyum Namiestnictwa przy odezwie z 12. listopada 1889 l. 47321.

Podług pomienionego projektu koszta budowy drogi Dynów-Kańczuga na długości 26 klm. 915 m. wyniosą 225.163 zł., przyczem szerokość drogi oznaczono na 6 m., a szerokość pokładu kamiennego na 5 m. Maksymalny spadek ograniczono do 6%. Zwiększając spadek do 7%, możnaby obniżyć koszta całej drogi do sumy 200.000 zł. W odezwie zaznaczył Wydział krajowy, że zwiększenie spadku z 6% na 7%, a zmniejszenie szerokości pokładu kamiennego z 5 m. na 4 m. uważa za niekorzystne dla przyszłego utrzymania drogi i dla ruchu przyszłego i oświadczył, że gdyby miał drogę z Kańczugi do Dynowa budować, a potem utrzymywać kosztem funduszu krajowego, to byłby raczej skłonny przystać na stosunkowo niższy udział funduszu państwowego w kosztach założenia tej drogi, aniżeli na wprowadzenie oszczędności, których następstwem byłoby zwiększenie kosztów przyszłego utrzymania drogi.

Wydział krajowy oświadczył dalej, że byłby skłonny wykonać budowę drogi z Kańczugi do Dynowa podług udzielonego c. k. Namiestnictwu projektu w ciągu 3—4 lat, jeżeli c. k. Rząd przyczyni się do kosztów tejże budowy jednorazową subwencją w sumie 100.000 zł. płatnych w r. 1890 1891 r. a nadto udzieli na ten cel w r. 1891 i 1892 Wydziałowi krajowemu z funduszy państwowych pożyczki bezprocentowej w sumie 60.000 zł. zwrotnej z funduszu krajowego, poczynszy od 1894 r. w trzech po sobie następujących ratach rocznych po 20.000 zł. W takim razie rozporządzałyby Wydział krajowy na cele budowy drogi Kańczuga-Dynów w latach 1890—1892 kwotą 160.000 zł., a na pokrycie reszty wydatków starałyby się wyjednać u Wysokiego Sejmu stosowne dotacje roczne w latach 1891—1893.

Na wypadek, gdyby c. k. Rząd wymagał rychlejszego wykonania budowy tej drogi, żąda Wydział krajowy stosunkowo większego udziału skarbu państwa, a mianowicie w razie budowy dwuletniej, subwencji państwowej w sumie 110.000 zł. i pożyczki 100.000 zł., zaś w razie, gdyby budowa miała być wykonaną w ciągu jednego roku, subwencji państwowej w sumie 120.000 zł. i pożyczki 120.000 zł.

Nie poprzestając na powyższych kombinacjach udziału skarbu państwa i kraju w kosztach budowy drogi Kańczuga-Dynów oświadczył nadto Wydział krajowy, że gotów byłby przedstawić Wysokiemu Sejmowi wniosek o udzielenie na rzecz tej budowy jednorazowej subwencji krajowej w sumie 120.000 zł. płatnej w sześciu po sobie następujących ratach rocznych, poczynszy od 1891 r., jeżeliby c. k. Rząd zechciał sam tę drogę zbudować podług projektu Wydziału krajowego i przyszłe jej utrzymanie przyjął na etat państwa.

Pomieniony projekt przedłożyło c. k. Prezydyum Namiestnictwa c. k. Ministerstwu spraw wewnętrznych sprawozdaniem z 28. listopada 1889 l. 13515.

Do dnia zamknięcia niniejszego sprawozdania nie otrzymaliśmy odpowiedzi na powyższe propozycje nasze.

Uchwała w sprawie budowy drogi z Zakopanego do Łysej Polany.

W wykonaniu uchwał Wysokiego Sejmu z dnia 26. listopada 1889 w sprawie budowy drogi z Zakopanego do Łysej Polany, Wydział krajowy polecił sporządzenie projektu wstępnego dla oznaczenia ogólnego kierunku drogi, co szczególnie przy przejściu działu wód między doliną Poronca i doliną Białki jest ważnem.

Jakkolwiek szkic drogi sporządzony z mapy sztabowej a przedłożony Wysokiemu Sejmowi na sesji zeszłorocznej daje pewną rękojmię, że to przejście bez znacznych kosztów jest możliwe, jednak wobec trudnych warunków technicznych budowa rozpoczęta być nie może, dopóki na podstawie projektu wstępnego Wydział krajowy nie przekona się stanowczo, jakie koszta i jakie trudności ta budowa przedstawiać będzie. Projekt wstępny posłuży zarazem do dokładnego oznaczenia kosztów budowy i przeprowadzenia ostatecznych rokowań ze stronami bezpośrednio interesowanymi, celem uzyskania bezwarunkowych i ściśle określonych deklaracyj i ofiar na rzecz budowy drogi, a to w myśl uchwały Wysokiego Sejmu, na wstępie powołanej.

Niedostateczność sił technicznych Wydziału krajowego, (które przede wszystkim w czasie wiosny musiały być użyte do budowy dróg rozpoczętych) jest przyczyną, że projekt drogi z Zakopanego do Łysej Polany nie mógł być wcześniej wypracowany.

Uchwała w przedmiocie projektu drogi z Zakopanego na Witów do Chochołowa.

Uchwałą z dnia 26. listopada 1889 Wysoki Sejm polecił Wydziałowi krajowemu, aby „zbadał pod względem technicznym drogę z Zakopanego na Witów do Chochołowa i na najbliższej sesji sejmowej przedłożył wnioski co do rekonstrukcji tej drogi“.

W wykonaniu powyższej uchwały, zarządził Wydział krajowy wypracowanie projektu wstępnego drogi pomienionej, po wykończeniu którego przedłożył Wysokiemu Sejmowi wnioski w myśl polecenia otrzymanego.

Na razie wykonywaną jest pod kierunkiem inżyniera naszego i przy pomocy zasiłku krajowego budowa drogi z Zakopanego ku Kościeliskom, w obrębie gminy Zakopanego (2 klm.), która stanowi początek drogi z Zakopanego na Witów do Chochołowa.

Uchwała w sprawie budowy drogi ze Świątnik górnych do rządowego gościńca w Mogilanach.

W wykonaniu uchwały Wysokiego Sejmu z dnia 15. listopada 1889, polecającej udzielenie znacniejszego zasiłku krajowego na budowę drogi ze Świątnik górnych do Mogilan, Wydział krajowy udzielił Wydziałowi powiatowemu wielickiemu wskazówek co do wykonania projektu i przeprowadzenia robót i wyznaczył subwencyę do wysokości połowy kosztów budowy, obliczonych na 25.350 zł. przy długości drogi 5.400 m. b., szerokości 6 m. i szutrowaniu 4 m. szerokiemi a 0.20 m. grubemi. Spadki nie przekraczają 5%. Wysoki stosunkowo koszt budowy usprawiedliwia się bardzo znacznymi i trudnymi robotami ziemnymi. Budowa już rozpoczęta, ukończoną zostanie w r. 1891. Na rachunek przyznanej subwencyi, asygnował Wydział krajowy na rok bieżący 6.000 zł. i odniósł się do c. k. Rządu o udzielenie zasiłku państwowego na rzecz budowy pomienionej drogi.

Uchwała w sprawie przedłużenia gminie miasta Sokołowa terminu spłaty należności 800 zł. 96 ct. na rzecz drogi krajowej Rzeszów — Nadbrzeże.

Na posiedzeniu dnia 12. listopada 1889 r. powziął Wysoki Sejm następującą uchwałę.

„Spłatę resztującej należności 800 zł. 96. ct., którą gmina miasta Sokołowa winna jest jeszcze funduszowi krajowemu z dobrowolnie deklarowanej sumy z dnia 27. listopada 1874 na budowę drogi krajowej Rzeszów — Nadbrzezie przedłużyć do dnia 1. stycznia 1893 roku.“

O powyższej uchwale Wysokiego Sejmu zawiadomił Wydział krajowy gminę miasta Sokołowa.

Petycja Rady powiatowej kolbuszowskiej o subwencję na budowę drogi kolbuszowsko-sokołowskiej.

Uchwałą z dnia 12. listopada 1889 przekazał Wysoki Sejm Wydziałowi krajowemu do możliwego uwzględnienia petycję Rady powiatowej kolbuszowskiej o subwencję na budowę drogi kolbuszowsko-sokołowskiej na r. 1890 przy rozdziale funduszy zapomogowych, którymi rozporządzać będzie.

W wykonaniu tego polecenia udzieliliśmy na powyższą budowę rozporządzeniem z dnia 11. marca 1890 L. W. 4720 zasiłek w kwocie 3000 zł. a nadto reskryptem z dnia 11. marca 1890 L. W. 6357 odnieśliśmy się do c. k. Namiestnictwa z prośbą o przyznanie dla powiatu kolbuszowskiego z państwowych funduszy zapomogowych stosownego zasiłku. C. k. Prezydium Namiestnictwa odstąpiło sprawę c. k. starostwu w Kolbuszowej do uwzględnienia przy rozdziale zapomóg.

Uchwała w sprawie ściągnięcia ewentualnie zabezpieczenia datków deklarowanych na budowę drogi krajowej Rzeszów-Nadbrzezie

Na posiedzeniu dnia 16 listopada 1889 powziął Wysoki Sejm następującą uchwałę :

1. „Nad petycją o uwolnienie proszących od obowiązku płacenia dobrowolnych datków na cele budowy drogi Rzeszów Nadbrzezie przejść do porządku dziennego.“

2. „Poleca się Wydziałowi krajowemu dobrowolne datki ratalnie dotąd nieuiszczone ściągnąć a w razie niebezpieczeństwa przepadnięcia którego z nich prawnie zabezpieczyć.“

O pierwszej części uchwały Wysokiego Sejmu zawiadomił Wydział krajowy za pośrednictwem Wydziału powiatowego w Tarnobrzegu petentów z wezwaniem, ażeby deklarowane przez siebie datki bezzwłocznie uiszcili. Gdy co do niektórych dłużników upomnienia Wydziału krajowego nie odniosły pożądanego skutku, zarządziliśmy egzekucyjną intabulację prawa zastawu dla deklarowanych datków po 500 zł. przeciw Adamowi br. Horochowi, Włodzimierzowi Trojackiemu i spadkobiercom Mendla Ecksteina.

Oprócz powyższych dłużników zalega nadto z datkiem w wysokości 2000 zł. Tadeusz br. Horoch. Przeciw dłużnikowi temu, który obecnie nie posiada żadnego majątku nieruchomego zarządził Wydział krajowy dochodzenie swojej pretensyi w zwykłej drodze prawnej.

Uchwała w sprawie datków ofiarowanych przez powiat limanowski na wykupno gruntów pod budowę kolei transwersalnej.

Na posiedzeniu dnia 16. listopada 1889 powziął Wysoki Sejm następującą uchwałę :

„Sejm upoważnia Wydział krajowy do przedłużenia po koniec 1899 roku terminu rozpoczęcia spłaty rocznych rat datku w kwocie 9383 zł. 44 ct., ofiarowanego przez powiat limanowski na rzecz wykupna gruntów pod budowę kolei transwersalnej i należącego się funduszowi krajowemu a zarazem do ewentualnego odpisania powyższej należności, jeżeli się

okaże, że wydatki poniesione przez rzeczony powiat z funduszków powiatowych wyłącznie na budowę dróg w powiecie, wymagały w okresie czasu od 1889—1899 r. corocznego nakładania powiatowych dodatków do podatków bezpośrednich w wysokości wynoszącej średnio najmniej 6% tychże podatków“.

W wykonaniu powyższej uchwały Wysokiego Sejmu oznajmiliśmy Wydziałowi powiatowemu w Limanowej, że przedłużamy po koniec roku 1899 termin rozpoczęcia spłaty rocznych rat datku ofiarowanego przez powiat limanowski na wykupno gruntów pod kolej transversalną w kwocie 9383 zł. 44 ct. należącego się funduszowi krajowemu a zarazem pozostawiamy rozprawce Reprezentacji powiatowej obmyślenie dalszego programu budowy dróg, na podstawie którego powiat limanowski mógłby żądać w swoim czasie odpisania powyższej należitości w razie dopełnienia warunku przez Wysoki Sejm wskazanego.

Petycja gminy Snowicz o subwencję na budowę drogi gminnej, Wydziału powiatowego w Brzesku o subwencję na budowę dróg gminnych i Wydziału powiatowego w Zaleszczykach o subwencję na budowę drogi powiatowej Uściczko-Jazłowiec.

Przekazane Wydziałowi krajowemu uchwałą Wysokiego Sejmu z 25. listopada 1889 do załatwienia petycję gminy Snowicz o subwencję na budowę drogi gminnej, Wydziału powiatowego w Brzesku o subwencję na budowę dróg gminnych i Wydziału powiatowego w Zaleszczykach o subwencję na budowę drogi powiatowej Uściczko — Jazłowiec załatwiliśmy jak następuje: Petycję gminy Snowicz odstąpiliśmy do załatwienia Wydziałowi powiatowemu w Złoczowie.

Wydziałowi powiatowemu w Brzesku udzieliliśmy na budowę drogi gminnej Strzelce małe — Uście solne zasiłku w kwocie 1500 zł. i pożyczki bezprocentowej z zakładowego funduszu drogowego w kwocie 3500 zł.

Wydziałowi powiatowemu w Zaleszczykach przyrzekliśmy na budowę drogi z Uściczka do Jazłowca subwencję w kwocie 1500 zł., jeżeli zarządzona lustracja techniczna tej drogi wykaże dodatne wyniki dotychczasowej budowy.

Petycja Mojżesza Zellermajera i Leiby Kupferberga, dzierzawców myta w Suchostawie, o opust z czynszu.

Uchwałą z dnia 24. października 1889 przekazał Wysoki Sejm Wydziałowi krajowemu do możliwego uwzględnienia petycję Mojżesza Zellermajera i Leiby Kupferberga, dzierzawców myta w Suchostawie, o opust z czynszu. W wykonaniu tej uchwały Wydział krajowy na podstawie sprawozdania Wydziału powiatowego husiatyńskiego, w którym wykazano, iż petenci w roku ubiegłym wskutek kilkakrotnej przerwy komunikacji na drodze krajowej narażeni byli na znaczniejszy ubytek w dochodach mytniczych, przyznał im jednorazowy opust z czynszu w kwocie 269 zł.

Petycja gminy Rybno o przyznanie jej prawa do poboru myta mostowego na Czeremoszu.

Wskutek uchwały Wysokiego Sejmu z 9. listopada 1889 poleciliśmy Wydziałowi powiatowemu w Kosowie zawiadomić gminę Rybno, iż Wysoki Sejm przeszedł do porządku dziennego nad jej prośbą o przyznanie jej prawa do poboru myta mostowego na Czeremoszu.

Petycja gmin i obszarów dworskich Ładzkie szlacheckie i Markowce o udzielenie im koncesji do poboru myta na drodze gminnej Markowce-Kamienna.

Przekazaną uchwałą Wysokiego Sejmu z 23. listopada 1889 petycję gmin i obszarów dworskich Ładzkie szlacheckie i Markowce o udzielenie im koncesji do poboru myta na drodze gminnej Markowce-Kamienna, udzieliliśmy Wydziałowi powiatowemu w Tłumaczu do zbadania warunków żądanej koncesji.

Petycja gmin Żeleźnikowa i Myślec o uwolnienie ich od płacenia myta na drodze prowadzącej do Starego Sącza.

Na przekazaną uchwałą Wysokiego Sejmu z d. 26. listopada 1889 petycję gmin Żeleźnikowa i Myślec o uwolnienie ich od płacenia myta na drodze prowadzącej do Starego Sącza udzieliliśmy objaśnienie, iż w sprawie żądanego uwolnienia od opłaty myta w myśl §. 29. ust. drog. władze rządowe powołane są orzekać.

Petycja nrzędu parafialnego obrz. łać. w Brzeżanach o uwolnienie zaprzęgów użytych do posług duchownych od płacenia myta.

W załatwieniu przekazanej uchwałą Wysokiego Sejmu z d. 26. listopada 1889 petycji urzędu parafialnego obrz. łać. w Brzeżanach o uwolnienie zaprzęgów użytych do posług duchownych od płacenia myta, udzieliliśmy objaśnienie, iż Wydział krajowy obecnie związany obowiązującym kontraktem z dzierżawcą myta, dopiero z ekspiracją takowego będzie mógł podjąć sprawę zażądanych w petycji uwolnień od myta.

Petycja Jakóba Mühlbauera, byłego dzierżawcy dochodów mytniczych na drodze krajowej bełzecko-jarosławskiej o opust z czynszu.

Przekazaną uchwałą Wysokiego Sejmu z d. 26. listopada 1889 petycję Jakóba Mühlbauera, dzierżawcy dochodów mytniczych na drodze krajowej bełzecko-jarosławskiej o opust z czynszu Wydział krajowy załatwił odmownie.

Uchwała w sprawie petycji Wydziałów powiatowych w Sanoku i Nowym Targu o zwolnienie od obowiązku uiszczania jednoprocenowego datku na rzecz wykupna gruntów pod kolej transwersalną.

W tych przedmiotach przedkładamy Wysokiemu Sejmowi osobne sprawozdanie.

Petycja Piotra Kwaśniewskiego i Henryka Rutkowskiego z Jarosławia o wypłatę resztującej należności za budowę mostu na Sanie w kwocie 761 zł. 48 ct.

Uchwałą z dnia 24. października 1889 przeszedł Wysoki Sejm do porządku dziennego nad petycją Piotra Kwaśniewskiego i Henryka Rutkowskiego z Jarosławia o wypłatę resztującej należności za budowę mostu na Sanie w kwocie 761 zł. 48 ct. — o czym zawiadomiliśmy petentów reskryptem z dnia 2. listopada 1889 LW. 47254/89.

Petycja Rady powiatowej w Żywcu o uznanie drogi gminnej z Radziechowa — granica węgierska, za krajową.

Wskutek uchwały Wysokiego Sejmu z dnia 28 października 1889, zawiadomiliśmy Wydział powiatowy w Żywcu reskryptem z dnia 13. listopada 1889 l. 47875, iż Wysoki Sejm przeszedł do porządku dziennego nad petycją tamtejszej Rady powiatowej o uznanie drogi gminnej z Radziechowej do granicy węgierskiej za krajową.

Petycja gminy miasta Dobczyce o uznanie jej za wyłączną właścicielką prawa propinacji w obrębie miasta i o pozostawienie w myśl

Uchwałą z dnia 4. listopada 1889 postanowił Wysoki Sejm odstąpić c. k. Dyrekcyi galicyjskiego funduszu propinacyjnego do zbadania a ewentualnie do możliwego uwzględnienia petycję gminy miasta Dobczyce o uznanie jej za wyłączną właścicielką prawa propinacji w obrębie miasta i o pozostawienie w myśl postanowienia §. 42. now. prop. z dnia 22. kwie-

postanowienia §. 42. now. prop. z d. 22. kwietnia 1889 Dz. u. kr. Nr. 30. w samoistnem wykonywaniu prawa propinacyi do końca 1890 roku.

tnia 1889 Dz. u. kr. Nr. 30. w samoistnem wykonywaniu prawa propinacyi do końca 1890 roku.

W myśl rezolucyi tejże Dyrekcyi z dnia 10. grudnia 1880 l. 25924 udzielonej nam odezwą c. k. Prezydium Namiestnictwa z dnia 17. kwietnia 1890 l. 3934 petycyja powyższa nie została uwzględnioną.

Petycyja Wilhelminy Korczyńskiej, wdowy po byłym rysowniku technicznym Wydziału krajowego, o przyznanie jej pensyi wdowiej.

Wskutek uchwały Wysokiego Sejmu z dnia 23. listopada 1889 zawiadomiliśmy petentkę reskryptem z dnia 3. stycznia 1890 LW. 55463, iż Wysoki Sejm przeszedł nad jej petycją do porządku dziennego.

Petycyje Katarzyny Bartosz, Leokadyi Zaszkie-wicz i Stanisława Darowskiego o zapomogę.

Na posiedzeniu z dnia 25. listopada 1889 uchwalił Wysoki Sejm przejść do porządku dziennego nad petycjami o zapomogę Katarzyny Bartosz, wdowy po droźniku, Leokadyi Zaszkie-wicz, wdowy po konduktorze rządowym i Stanisława Darowskiego, emerytowanego konduktora drogowego.

O uchwale powyższej zawiadomił Wydział krajowy petentów rozporządzeniem z dnia 7. stycznia 1890 r. LW. 55661/89.

Petycyje przez Wysoki Sejm Wydziałowi krajowemu do załatwienia przekazane:

W wykonaniu uchwały Wysokiego Sejmu z dnia 26. listopada 1889 załatwił Wydział krajowy przekazane sobie petycyje w sposób następujący:

Petycyja gminy Markowa o wynagrodzenie szkód wskutek egzekucyi prestacyj drogowych w r. 1887.

Petycyję gminy Markowa o wynagrodzenie szkód, poniesionych wskutek egzekucyi prestacyj drogowych w r. 1887, zwróciliśmy bez uwzględnienia.

Petycyja gminy Świniary o uwolnienie od płacenia myta na gościńcu w Sierosławicach.

Petycyję gminy Świniary o uwolnienie od płacenia myta na gościńcu w Sierosławicach przesłaliśmy Wydziałowi powiatowemu w Bochni do zbadania i zdania sprawy.

Petycyja gminy Czechy o budowę drogi z Oleska do Zabłociec a względnie do Brodów.

Petycyję gminy Czechy o budowę drogi z Oleska do Zabłociec, a względnie do Brodów kosztem funduszu krajowego, zwróciliśmy bez uwzględnienia.

Petycyja Marcina Mikusia, byłego droźnika przy drodze rządowej o policzenie lat służby, przyznanie pensyi lub nadanie posady droźnika,

Petycyję gminy Marcina Mikusia, byłego droźnika przy drodze rządowej o pensyą lub posadę przesłaliśmy Wydziałowi powiatowemu w Brzozowie dla zwrócenia petentowi bez skutku.

Petycja Wydziału powiatowego w Krośnie w sprawie wykończenia drogi rządowej z Iwli do Krępnej. Petycję Wydziału powiatowego w Krośnie w sprawie wykończenia budowy drogi rządowej z Iwli do Krępnej, odstąpiliśmy c. k. Namiestnictwu.

Petycja wyborców i mieszkańców powiatu turczańskiego w sprawie zapory mytniczej w Turce. Petycję wyborców i mieszkańców powiatu turczańskiego w sprawie zapory mytniczej w Turce, odstąpiliśmy c. k. Namiestnictwu.

Petycja zarządu drogowego w Gogołowie II. część w sprawie odpisania kwoty należnej za prestacye drogowe. Petycję zarządu drogowego w Gogołowie II. część, w sprawie odpisania kwoty należnej za prestacye drogowe, zwróciliśmy bez uwzględnienia za pośrednictwem Wydziału powiatowego w Jasle.

Petycja Wydziału powiatowego w Jasle w sprawie rekonstrukcyi drogi gminnej przez Jodłówkę do Tuchowa. Petycję Wydziału powiatowego w Jasle w sprawie rekonstrukcyi drogi gminnej przez Jodłówkę do Tuchowa, załatwiliśmy rozporządzeniem z dnia 11. kwietnia 1890 l. 8.811, postanawiając udzielić na budowę drogi z Jodłówki do Dąbrówki subwencji z funduszu krajowego do wysokości 50% kosztów ogólnych. Sprawa w toku.

Petycja Wydziału powiatowego w Nisku w sprawie budowy mostu na Sanie pod Zarzeczem i kolei z Rozwadowa do linii kolejowej Jarosław-Rzeszów. Petycję Wydziału powiatowego w Nisku w sprawie budowy mostu na Sanie pod Zarzeczem i kolei z Rozwadowa do linii kolejowej Jarosław-Rzeszów, odstąpiliśmy z poparciem c. k. Prezydium Namiestnictwa.

Petycja Wydziału powiatowego w Nowym Targu w sprawie przedłużenia kolei państwowej do Nowego Targu. Petycję Wydziału powiatowego w Nowym Targu w sprawie przedłużenia kolei państwowej do Nowego Targu, odstąpiliśmy c. k. Namiestnictwu.

Petycja Domiceli Mierzwińskiej, wdowy po konduktorze dróg krajowych. Petycję Domiceli Mierzwińskiej, wdowy po konduktorze dróg krajowych, zwróciliśmy petentce bez uwzględnienia.

Petycja Kazimierza Miecznikowskiego, byłego konduktora dróg krajowych o odprawę. Petycję Kazimierza Miecznikowskiego, byłego konduktora dróg krajowych o odprawę, załatwiliśmy udzieleniem petentowi 300 zł. tytułem jednorazowego datku.

Petycja gmin: Staromiejszczyzna, Medyń, Wańkowic i Wróblówka, Hnilice i Hniliczki, Toki i Palczyńce, Koszlaki i Hołodki, o przeniesienie

wka, Hnilice i Hniliczki, Toki i Palczyńce, Koszlaki i Hołodki o przeniesienie zapory mytniczej w Podwołoczyskach.

zapory mytniczej w Podwołoczyskach na dawną groblę, przesłaliśmy Wydziałowi powiatowemu w Skałacie do zbadania i zdania sprawy.

Petycja gminy Zakopane o subwencję na budowę dróg w Zakopanem.

Petycję gminy Zakopane o dalszą subwencję na uporządkowanie dróg gminnych w Zakopanem, załatwiliśmy udzieleniem na ten cel Wydziałowi powiatowemu w Nowym Targu zasiłku w kwocie 3.000 zł.

Petycja Wydziału powiatowego w Kałuszu o subwencję na drogę gminną z Kałusza do granicy powiatu żydaczowskiego.

Petycję Wydziału powiatowego w Kałuszu o subwencję na drogę gminną z Kałusza do granicy powiatu żydaczowskiego załatwiliśmy przyznaniem zasiłku w kwocie 2.000 zł.

Petycja Towarzystwa gospodarskiego o upaństwowienie kolei Karola Ludwika.

Petycja Towarzystwa gospodarskiego o upaństwowienie kolei Karola Ludwika jest identyczną z prośbą, którą wniósł był do nas komitet tegoż Towarzystwa a którą Wydział krajowy odezwą z dnia 16. lipca 1889 LW. 30.051 odstąpił c. k. Rządowi z poparciem.

Petycje Natalii Łuniewskiej, wdowy po asystencie inżynierze i Eleonory Rondewald wdowy po konduktorze o zapomogę.

W wykonaniu uchwały Wysokiego Sejmu z dnia 25. listopada 1889 r. powziętej wskutek wniesionych petycyj wypłacił Wydział krajowy tytułem jednorazowego zasiłku p. Natalii Łuniewskiej, wdowie po asystencie inżynierze Wydziału krajowego 150 zł. i p. Eleonorze Rondewald, wdowie po konduktorze dróg krajowych 50 zł.

Petycje Wydziałów powiatowych: bohorodczańskiego, nowotarskiego, husiatyńskiego, nadwórniańskiego; gmin: Dobrotwora, Załanowa, Podgrodzia, Szczawnicy wyżnej, Wicynia, Zawadki Rymanowskiej, Żurawina, Lutowisk, Smolnika, Procisnego, Stuposian, Słobódki i 8 innych gmin powiatu tłumackiego, gmin Pstrągowej, Krogulca, Lipowiec i gminy Markowiec, dalej gmin i obszarów dworskich położonych po lewej stronie Wisłoki w powiecie mieleckim, gmin i obszarów dworskich powiatu wielickiego i myślenickiego, obszaru dworskiego w Kropiwnie, gmin powiatu łańcuckiego i rzeszowskiego, gmin i obszarów dworskich w Dębowej i Jodłowej, wreszcie petycję mieszkańców sądownego powiatu bukowskiego: o udzielenie zasiłków na wykonanie robót drogowych celem dostarczenia zarobku ludności dotkniętej klęską nieurodzaju. Petycje te przydzielone departamentowi II. ze względu na uchwałę Wysokiego Sejmu z 30. października 1889, mocą której dla ludności dotkniętej nieurodzajem przeznaczono z funduszu krajowego 100.000 zł. na zasiłki bezzwrotne i 200.000 zł. na bezprocentowe pożyczki dla powiatów, załatwione zostały rozdzielaniem

Uchwałą z 30. października 1889 odstąpił Wysoki Sejm Wydziałowi krajowemu do zbadania i załatwienia petycje, jakie w przedmiocie klęski nieurodzaju do Wysokiego Sejmu wpłyną, a mianowicie petycje Wydziałów powiatowych: bohorodczańskiego, nowotarskiego, husiatyńskiego, nadwórniańskiego; gmin: Dobrotwora, Załanowa, Podgrodzia, Szczawnicy wyżnej, Wicynia, Zawadki Rymanowskiej, Żurawina, Lutowisk, Smolnika, Procisnego, Stuposian, Słobódki i 8 innych gmin powiatu tłumackiego, gmin Pstrągowej, Krogulca, Lipowiec i gminy Markowiec, dalej gmin i obszarów dworskich położonych po lewej stronie Wisłoki w powiecie mieleckim, gmin i obszarów dworskich powiatu wielickiego i myślenickiego, obszaru dworskiego w Kropiwnie, gmin powiatu łańcuckiego i rzeszowskiego, gmin i obszarów dworskich w Dębowej i Jodłowej, wreszcie petycję mieszkańców sądownego powiatu bukowskiego: o udzielenie zasiłków na wykonanie robót drogowych celem dostarczenia zarobku ludności dotkniętej klęską nieurodzaju. Petycje te przydzielone departamentowi II. ze względu na uchwałę Wysokiego Sejmu z 30. października 1889, mocą której dla ludności dotkniętej nieurodzajem przeznaczono z funduszu krajowego 100.000 zł. na zasiłki bezzwrotne i 200.000 zł. na bezprocentowe pożyczki dla powiatów, załatwione zostały rozdzielaniem

wiatu wielickiego i myślenickiego, obszaru dworskiego w Kropiwnie, gmin powiatu łańcuckiego i rzeszowskiego, gmin i obszarów dworskich w Dębowej i Jodłowej, wreszcie petycja mieszkańców sądowego powiatu bukowskiego o udzielenie zasiłków na wykonanie robót drogowych celem dostarczenia zarobku ludności dotkniętej klęską nieurodzaju.

powyższych zapomóg na poszczególne powiaty, o czym podajemy szczegóły w sprawozdaniu z czynności departamentu II.

Wykaz funduszków państwowych, krajowych i powiatowych, użytych w roku bieżącym, na publiczne roboty drogowe, które dały zarobek ludności klęską zeszłorocznego nieurodzaju dotkniętej, zamieszczamy poniżej w rozdziale „G“.

Sprawozdanie komisji drogowej z czynności departamentu IV. Wydziału krajowego.

W załatwieniu sprawozdania komisji drogowej z czynności departamentu IV. Wydziału krajowego, powziął Wysoki Sejm na posiedzeniu z d. 26. listopada 1889 r. następującą uchwałę:

„Sprawozdanie Wydziału krajowego z departamentu IV. odnoszące się do działu drogowego Sejm przyjmuje do wiadomości.“

W sprawozdaniu komisji drogowej przedłożonem Wysokiemu Sejmowi na wspomnianem wyżej posiedzeniu, poruszone zostały następujące sprawy ważniejsze, wchodzące w zakres czynności departamentu IV. Wydziału krajowego.

1. Stopniowe wykonywanie pozostałych jeszcze rekonstrukcyj dróg krajowych.
2. Zastępowanie przebudować się mających mostów i przepustów drewnianych przedmiotami murowanymi.
3. Dążenie do zmniejszenia kosztów konwersacji dróg krajowych i zaprowadzenie w tym celu ścisłej szczegółowej statystyki dla każdej drogi z osobna.
4. Ścisły nadzór nad budową subwencyonowanych z funduszu krajowego dróg powiatowych i gminnych, a w szczególności dokładne, praktyczne, a jednak ściśle techniczne kontrolowanie projektów budowy dróg powiatowych, stosowne kontrolowanie samej budowy i wykonywanie starannej kontroli nad użyciem funduszków wyznaczonych i wydanych na cel powyższy.
5. Przeprowadzenie nowej organizacji drogowej służby technicznej.
6. Zbadanie powodów obniżenia dochodów z myt na drogach krajowych.
7. Potrzeba jak najściślejszego przestrzegania postanowień ustaw, na mocy których poszczególne miasta pobierają myto kopytkowe, nie zawsze dopełniając warunków, od których pobór ten zawisł prawnie.

8. Potrzeba i doniosłość ścisłych i gruntownych studyów przedsięwziętych przez Wydział krajowy w sprawie reformy ustawy drogowej.

Wszystkie sprawy powyższe były przedmiotem zarządzeń i czynności Wydziału krajowego, które podajemy szczegółowo do wiadomości Wysokiego Sejmu, poniżej w rozdziale zatytułowanym: „Inne ważniejsze czynności departamentu IV.“

C. Wezwania do c. k. Rządu i sprawy temuż do załatwienia odstąpione.

Wezwanie do c. k. Rządu w sprawie upaństwowienia kolei Karola Ludwika i taryf na tejsze kolei.

Wezwanie do c. k. Rządu w sprawie rachunków dróg konkurencyjnych.

W przedmiotach tych zdajemy Wysokiemu Sejmowi sprawę w rozdziale „B“.

Uchwała wzywająca Rząd do rozszerzenia dworca osobowego i towarowego na stacji kolejowej w Buczaczu.

Na posiedzeniu z dnia 24. października 1889 powziął Wysoki Sejm następującą uchwałę:

„Wzywa się c. k. Rząd do poczynienia kroków, by rozszerzenie dworca osobowego i towarowego na stacji kolei transwersalnej w Buczaczu w najkrótszym czasie przyszło do skutku.“

W załatwieniu powyższej rezolucji Wysokiego Sejmu oznajmiło nam c. k. Prezydium Namiestnictwa odezwą z dnia 17. czerwca 1890 r. LW. 6.148/pr., że c. k. jeneralna Dyrekcyja austr. kolei państwowych uznała potrzebę rozszerzenia dworca kolejowego w Buczaczu i że dotyczące roboty już w bieżącym roku rozpoczęte, a w ciągu 1891 ukończone być mają.

Zniżenie należności za telegramy wysyłane do Rosyi.

Na posiedzeniu z dnia 30. października 1889 powziął Wysoki Sejm następującą uchwałę:

„Wzywa się c. k. Rząd o poczynienie stosownych kroków, aby należność za telegramy, wysyłane do krajów podległych Rosyi lub przynajmniej do pewnego bliżej granicy naszego kraju położonego obrębu tego państwa, została zniżoną i zrównaną z należnością za telegramy do Niemiec wysyłane“.

C. k. Prezydium Namiestnictwa, któremu uchwała powyższa udzieloną została, zawiadomiło nas odezwą z dnia 16. marca 1890 l. 2429, iż c. k. Ministerstwo handlu przyjęło tę uchwałę do wiadomości reskryptem z dnia 28. grudnia 1889 l. 48.944.

O skutku odnośnych dalszych usiłowań c. k. Rządu w tej sprawie, nie mamy dotąd wiadomości.

Petycja gminy Zasań o wyłączenie jej z rejonu poczty Drogini, a przyłączenie do rejonu poczty w Myślenicach. Na posiedzeniu z dnia 4. listopada 1889 r. uchwalili Wysoki Sejm odstąpić c. k. Rządowi do załatwienia i możliwego uwzględnienia petycję gminy Zasań powiatu myślenickiego o wyłączenie z rejonu c. k. poczty w Drogini, a przyłączenie do rejonu c. k. poczty w Myślenicach.

Odezwą z dnia 20. grudnia 1889 r. do l. 14.603/pr. zawiadomiło nas c. k. Prezydium Namiestnictwa, że gmina Zasań wskutek rozporządzenia c. k. Dyrekcyi poczt i telegrafów z dnia 7. grudnia 1889 l. 40.666 została przydzieloną do c. k. urzędu pocztowego w Myślenicach.

Petycja gminy Ładyczyn o wyjednanie wypłaty należności za robotę około budowy drogi konkurencyjnej Strusów-Buczacz. Na posiedzeniu z dnia 4. listopada 1889 r. uchwalili Wysoki Sejm odstąpić c. k. Rządowi do możliwego uwzględnienia petycję gminy Ładyczyn w powiecie tarnopolskim o wyjednanie u c. k. Rządu wypłaty należności za robotę około budowy drogi konkurencyjnej Strusów-Buczacz.

Dotychczas nie otrzymaliśmy w tym przedmiocie od c. k. Namiestnictwa odpowiedzi.

Petycja Rady powiatowej w Jaśle w sprawie uregulowania kwestyi ramp, przepustów, mostów i kanałów przy kolei transwersalnej z Grybowa do Zagórza. W sprawie tej udzieliło nam c. k. Namiestnictwo pismem z dnia 31. lipca 1889 l. 50.103 rozporządzenie c. k. Ministerstwa handlu z dnia 24. lutego 1888 l. 35.481 wystosowane do c. k. Namiestnictwa, którem c. k. generalnej Dyrekcyi kolei państwowych załatwienie dotyczących żądań gmin Brzyście, Jasła, Sobniowa, Wolicy, Czeluśnicy, Gliniczka, Tarnowca, Dobrucowy i Brzezówki zostało poleconem, o czym pomienione gminy przez c. k. starostwo zawiadomiono. Zarazem udzieliło c. k. Namiestnictwo odpis pisma c. k. Dyrekcyi ruchu w Krakowie z dnia 23. lipca 1889 l. 8.843, w którym Dyrekcyja ta c. k. starostwo w Jaśle zawiadomiła, iż sprawa uregulowania ramp, przepustów, przejazdów i odwodnień przy kolei transwersalnej Grybów-Zagórz w gminach Brzyściu, Niegłowicach, Sobniowie i Wolicy została już załatwiona, co do reszty zaś gmin — jest w toku.

Następnie pismem z dnia 3. marca 1890 l. 15.509 udzieliło nam c. k. Namiestnictwo odpis odezwy c. k. Dyrekcyi ruchu kolei państwowych w Krakowie z dnia 25. stycznia 1890 l. 770 do c. k. starostwa w Jaśle, z której wynika, że wszystkie sprawy uregulowania przejazdów, przepustów, dróg równoległych i kanałów przy kolei transwersalnej w obrębie powiatu jasielskiego w myśl powyższego rozporządzenia ministeryalnego zostały załatwione.

a) Utrzymanie dróg krajowych.

D. Drogi krajowe.

Oprócz zwykłych robót w celu utrzymania dróg krajowych wykonano i zarządzone następujące roboty ważniejsze:

I. Na drodze krajowej Zator-Sucha.

Zarządzono uregulowanie drogi w 1. km. w Zatorze.

II. Na drodze Słotwina-Sącz.

Rozpoczęto budowę mostu na Dunajcu pod Kurowem, o czym zdajemy szczegółowo sprawę na innem miejscu.

III. Na drodze Dembica-Nadbrzezie.

Zarządzono rozszerzenie drogi w 70tym km. w Tarnobrzegu przy sposobności regulacji tego miasteczka po pożarze.

IV. Na drodze Rzeszów-Nadbrzezie.

Zarządzono uregulowanie i przebudowanie części dawnej drogi powiatowej głogowskiej pod Rzeszowem, wcielonej do drogi krajowej na mocy uchwały Wysokiego Sejmu.

V. Na drodze Przemyśl-Sanok.

Ukończono przebudowanie drogi w 5. i 6. km., wykonano znaczniejsze roboty budowlane, przyczem trzy mosty drewniane zastąpiono kanałami sklepiionymi, zaś 3 przepusty drewniane zastąpiono murowanymi, przykrytymi płytami kamiennymi.

VI. Na drodze Jarosław-Bełzec.

Ukończono przebudowanie drogi w 60. i 61. km. (w Narolu) na długości 800 m. Uregulowano zakręt drogi w 33. km. w Oleszycach po spaleniu się tej części miasta przyczem zniesiono jeden przepust.

VII. Na drodze Złoczów-Brzeżany.

Droga ta uznana została za ważną pod względem państwowym i c. k. Rząd wymaga, by utrzymywaną była zawsze w jak najlepszym stanie a wszelkie dostrzeżone wadliwości i braki bezzwłocznie zostały usuwane.

Ponieważ należyte zrekonstruowanie tej drogi jeszcze w okresie przedautonomicznym wadliwie założonej, wymagałoby nakładu około 60.000 zł., przeto Wydział krajowy odniósł się do c. k. Prezydium Namiestnictwa o wyjednanie odpowiedniej subwencji z funduszków państwowych.

Dalsze rokowania i zarządzenia w tej sprawie są w toku.

VIII. Na drodze Kopyczyńce-Husiatyn.

Zarządzono przełożenie drogi w 1. km. w Kopyczyńcach celem sprostowania i skrócenia o 500 m. Wydano również zarządzenia co do sporządzenia projektu uregulowania drogi w Husiatynie.

Droga powyższa należy również do ważnych pod względem państwowym, a na roboty wyżej wymienione wysokie Ministerstwo handlu przyznało tytułem subwencji z funduszków państwowych kwotę 7.000 zł. płatną w r. 1891.

IX Na drodze krajowej Monasterzyska-Czortków.

Ukończono przełożenie drogi w 20. km. między Buczaczem a Trybunowcami, wykonane celem zmniejszenia bardzo przykrego dotychczasowego spadku do 6% na górze zwanej „pod grabem“.

X Na drodze Sielec-Kłubowce.

Ukończono w zupełności budowę stałego mostu na Bystrzycy pod Jezupolem na filarach z betonu i kamienia z wierzchnim zespołem kratowym z dębiny o 5 przęsłach po 30 m. światła, a ogólnej długości mostu 154 m.

Wykonano roboty wodne na Bystrzycy, most ten ubezpieczające.

Rozpoczęto budowę domu dróżniczego i magazynowego w Jezupolu na pomieszczenie dozorczy mostu, oraz łodzi i przyrządów przy utrzymywaniu mostu kratowego niezbędnych.

Rozpoczęto przełożenie drogi w Sielcu na długości 2.500 m. celem ominięcia bardzo przykrego spadku na górze sieleckiej skrócenia, drogi o 660 m. i nadania jej odpowiedniejszego kierunku ogólnego. Budowa 7 nowych mostów dębowych na tej części drogi znajduje się na ukończeniu. Na te mosty użyto przeważnie starych, lecz jeszcze drobnych materiałów dębowych, uzyskanych z rozebrania dawnego mostu na Bystrzycy w Jezupolu.

Roboty prowadzi się we własnym zarządzie, dla dania zarobku miejscowej i okolicznej ludności klęską głodową dotkniętej. Zrekonstruowano i ubezpieczono most powodziowy w Jezupolu (przy Bystrzycy).

Rozpoczęto przełożenie drogi w Pobereżu w 13. km. na długości 640 m. celem przebudowania przykrego skrzyżowania i skrócenia drogi o 260 m.

Roboty prowadzą się również we własnym zarządzie z tego samego powodu co w Sielcu.

XI. Na drodze Tłumacz - Załęczki.

Przebudowano dwa mosty w Niezwiskach w 32. km.; z tych jeden większy 31 m. światła. Dawny drewniany most w Woronowie w 36. km. przebudowano i zamieniono na murowany z wierzchnim zespołem dębowym.

Przeprowadzono przedwstępne studia techniczne w 11. km. pod Tłumaczem, które wykazały, że istniejący tam bardzo przykry spadek 10% może być przez rozwinięcie trasy zredukowany na 5%.

XII. Na drodze Horodenka - Załęczce.

Ukończono w zupełności budowę stałego mostu na Prucie pod Śniatynem na filarach z betonu i kamienia z wierzchnim zespołem kratowym dębowym o 6 przęsłach po 30 m. światła, a ogólnej długości pomostu 185 m.

Wykonano ubezpieczenia faszynowe przy nowych dojazdach (nasypach) tegoż mostu.

Zakupiono od przedsiębiorcy magazyn przy tymże moście w czasie budowy postawiony na pomieszczenie walca drogowego i narzędzi drogowych.

Zbudowano odrębny magazyn ze starego materiału po dawnym moście pozostałego na pomieszczenie łodzi i kafaru.

Rozpoczęto budowę domów mytniczo-drożniczych w Mikulińcach pod Śniatynem i w Stecowie.

Przeprowadzono przedwstępne studia techniczne w celu wypracowania projektu na przebudowanie dwóch bardzo znacznych spadków w 12, 13 i 14. km. w Stecowie.

I. Droga Nisko - Nadbrzezie.

b) Nowe budowy.

Budowa drogi rozpoczęta w październiku 1882 r., ukończona w listopadzie 1889 r.; otwarto komunikację na całej drodze. Długość drogi wy-

nosi 34·4 klm., szerokość drogi pierwotnie przyjęta na 7·5 m., wskutek budowy kolei z Dembicy do Rozwadowa i z tego powodu spodziewanego zmniejszenia ruchu, zmniejszoną została na części między Rozwadowem a Trześnią do 7 m. Pokład szutrowy 5 m. szerokości składa się ze spodniej warstwy kamienia tłuczonego (z miejscowego granitu i twardego piaskowca z Królestwa sprowadzonego) i wierzchniej warstwy ze żwiru polnego.

Mostów zbudowano 24; z tych na Łęgu 87 m. długości o 7 przęsłach i na Trześniówce 70 m. długości o 5 przęsłach; oba te mosty mają po 7 m. wysokości, z materiału dębowego prócz sosnowych dźwigarów i siodek. Jeden most 11 m. długości, 16 mostów długości od 2—6 m. Jeden kanał sklepowy, 9 przepustów i 5 rur żelaznych. Wszystkie mosty, prócz mostów na Łęgu i Trześniówce mają przyczółki murowane na cemencie, pokłady zaś z drzewa dębowego. Poręcze drogowe w łącznej długości 4639 m. Szkarpy nasypów, narażonych na wylewy oraz w gruntach piaszczystych wzmocnione zostały zasadzeniem wikliny. Między mostem na Łęgu i na Trześniówce na długości blisko 2 klm. nasyp drogowy 2 do 6 m. wysoki i ta część drogi stanowi wał ochronny od zalewów Łęgu.

Zmiany w etacie służby dróg krajowych.

Od ostatniego naszego sprawozdania zaszły następujące zmiany w składzie służby technicznej dróg krajowych.

I. Uchwałą z dnia 31. stycznia 1890 r. L. W. 938 przydzielił Wydział krajowy inżyniera okręgowego Władysława Szyszkowskiego do pełnienia obowiązków w oddziale technicznym.

II. Uchwałą z dnia 8. marca 1890 r. L. 10733 zamianowaliśmy funkcjonariusza technicznego Kornela Birgfellnera asystentem oddziału technicznego extra statum.

III. Uchwałą z dnia 2. maja 1890 r. L. 17349 przydzieliliśmy inżyniera dróg i mostów Mieczysława Świtkowskiego do pełnienia obowiązków w oddziale technicznym.

IV. Uchwałą z dnia 24. stycznia 1890 L. 33742/89 zamianowaliśmy dozorcę przy budowie drogi krajowej Nisko-Nadbrzezie Karola Hausnera prowizorycznie pełniącym obowiązki konduktora II. klasy z warunkiem, że stabilizacja jego mogłaby nastąpić po jednorocznej służbie, tylko po uzyskaniu od Wysokiego Sejmu veniam aetatis, dalej zamianowaliśmy konduktorów II. klasy Witalisa Chamca, Konstantego Grzymałę i Józefa Juńskiego konduktorami dróg krajowych I klasy.

V. Uchwałą z dnia 25. lutego 1890 L. 5157 przeniósł Wydział krajowy konduktora I. klasy Jana Skwarczyńskiego z dniem 1. kwietnia 1890 r. w stały stan spoczynku, przyznając mu pensję emerytalną w rocznej kwocie 481 zł.

VI. Uchwałą z dnia 8. marca 1890 r. L. W. 6201 zamianowaliśmy pomocnika technicznego Karola Romana dw. im. Feigla prowizorycznie konduktorem II. klasy z siedzibą w Borszczowie a konduktora II. klasy Stanisława Komorowskiego w Skałacie zamianowaliśmy konduktorem I. klasy.

Tąż samą uchwałą przeniósł Wydział krajowy ze względów służbowych konduktorów:

1. Feliksa Widego z Tarnobrzega do Kozowej.

2. Józefa Juńskiego z Kozowej do Brzeżan.

3. zajętego przy budowie drogi krajowej Rzeszów Nadbrzezie prowizorycznego konduktora II. klasy Stanisława Gackiego przeznaczył Wydział krajowy do dozoru drogi krajowej Dembica-Nadbrzezie z siedzibą w Tarnobrzegu. Dnia 1. maja 1890 r. zmarł konduktor I. klasy Konstanty Grzymała. Pozostałej wdowie asygnowaliśmy pensję wdowią i kwartał pośmiertny, tudzież dodatki na wychowanie pięciorga pozostałych dzieci, z których żadne nie doszło jeszcze do wieku normalnego.

Uchwałą z dnia 3. czerwca 1890 r. L. W. 19222 zamianowaliśmy Stanisława Baumana prowizorycznym konduktorem II. klasy z siedzibą w Nowym Targu, zaś konduktora II. klasy w Rzeszowie Alfreda Ottona Van-Roy'a konduktorem I. klasy.

Rezultat licytacji wydzierżawienia stacyj mytniczych na drogach krajowych.

Z dniem 31. grudnia 1889 r. upływał zwyczajny termin dzierżawy dla 24 stacyj mytniczych na drogach krajowych. Stacje te po przeprowadzeniu rozpraw licytacyjnych zostały wydzierżawione.

Cena wywołania wysokości czynszu dotychczasowego dla wspomnianych 24 stacyj mytniczych wynosiła łącznie kwotę	24.680 zł. — ct.
Rezultat licytacji częściowych wykazał łącznie kwotę	23.243 „ — „
zatem w porównaniu z ceną wywołania wypadł niżej o	1.437 „ — „

Nadto wskutek niedotrzymania kontraktu zmuszeni byliśmy poddzierżawić stację mytniczą w Kluwińcach na koszt i stratę zawodnego dzierżawcy.

Rezultat ogólny administracji myt krajowych.

Dochód z myt na drogach krajowych w r. 1888 wedle zamknięć rachunkowych z tego roku w rzeczywistości uczynił kwotę	213.388 zł. 70 ct.
że zaś dochód ten w roku 1887 przyniósł	216.857 „ 78 „
zmniejszył się w roku 1888 o kwotę	3.469 „ 08 „
Dochód mytniczy na rok 1889 prelimitowano w kwocie	206.000 „ — „
wedle ostatecznego obrachunku za ten rok uczynił w rzeczywistości kwotę	213.472 „ 65 „
zatem w porównaniu z rokiem 1888 j. w.	213.388 „ 70 „
zwiększył się o	83 „ 95 „
podług kontraktów dzierżawnych na rok 1890 ogólna cyfra wydzierżawionych myt na drogach krajowych wynosi kwotę	212.056 „ 48 „

Omycie drogi krajowej Borszczów - Koledziany.

Zarządziliśmy omycie nowo zbudowanej drogi krajowej Borszczów-Koledziany i zaprowadziliśmy na niej dwie stacje mytnicze w Kozaczyźnie i Tarnawce.

Objęcie we własny zarząd stacyj mytniczych na drodze krajowej z Nowego Targu do Zakopanego. Wskutek ustawy z 9. marca 1889 (dzien. ust. kraj. Nr. 26), którą droga gminna z Nowego Targu do Zakopanego uznana została za drogę krajową, objęto w zarząd Wydziału krajowego na tejże drodze zaprowadzone stacje mytnicze w Szaflarach i Poroninie.

Budowa i naprawa domków mytniczych. Kosztem funduszu krajowego przedsięwzięto budowę nowych domków mytniczych w Dawidowie, Dynowie, Dżurynie i Tłustem. Zarządzono naprawę domków mytniczych w Biegonicach, w Serafińcach i Szczawnicy.

Zaległości w dochodach mytniczych.

Zaległości w dochodach mytniczych z końcem roku	
1888 wynosiły	3.275 zł. — ct.
z których ściągnięto kwotę	828 „ 48 „
Pozostała zatem w rzeczywistości zaległość	
w kwocie	2.452 „ 52 „
w części cięży na zawodnych dzierżawcach stacyj mytniczych, a mianowicie:	
w Rżyskach	200 zł. 50 ct.
w Niezwickach	443 „ 13 „
w Serafińcach i Raszkowie	1.424 „ 20 „
Przeciwko tym zawodnym dzierżawcom wdrożono na drodze sądowej kroki prawne. Nadto pozostaje do wyrównania przez byłego dzierżawcę stacji mytniczej w Suchostawie resztująca należność w kwocie	78 zł. 49 ct.
tudzież przez byłego dzierżawcę stacji mytniczej w Miłowaniu resztująca należność w kwocie	306 „ 20 „

Uboczne zajęcia organów technicznych służby dróg krajowych. Alegat 17. Załączonym % okólnikiem z dnia 15. kwietnia 1890 r. LW. 5601 uzupełniliśmy rozporządzenie Wydziału krajowego z dnia 9. grudnia 1874 l. 24.218 co do ubocznych zajęć organów technicznych służby dróg krajowych.

Używanie trawy rosnącej po rowach dróg krajowych. W celu uzupełnienia rozporządzenia wydanego w roku 1870 LW. 4113 normującego używanie trawy rosnącej po rowach dróg krajowych, wezwaliśmy okólnikiem z dnia 20. czerwca 1890 LW. 9348 Wydziały powiatowe, oraz organa techniczne służby drogowej do objawienia opinii co do najodpowiedniejszego sposobu użytkowania tej trawy w przyszłości, poczem wydamy dalsze odpowiednie zarządzenie.

E. Drogi powiatowe i gminne.

Rok bieżący pod względem rozwoju budowy dróg zaliczyć należy do wyjątkowych z uwagi na ożywienie ruchu w tym kierunku, spowodowane znacznymi subwencyami państwa, kraju i ofiarnością powiatów, a które to fundusze w znacznej części użyte zostały na budowę dróg dla dania zarobku ludności dotkniętej klęską nieurodzaju.

W tym roku rozpoczęły budowę dróg szutrowanych nawet te powiaty, które dotąd nie objawiały swej działalności na tem polu.

W powiatach, w których na budowę dróg użyto wyłącznie subwencji państwowej lub też w połączeniu ze środkami miejscowymi, roboty wyko-

nywane odnosiły się przeważnie do częściowych rekonstrukcyj dróg, położonych w różnych gminach

Roboty tak rozrzucone i nagle prowadzone w głównym celu niesienia doraźnej pomocy ludności, o tyle tylko podlegały kontroli technicznej Wydziału krajowego, o ile Wydziały powiatowe zdołały zadość uczynić naszym wezwaniom co do przedłożenia operatów technicznych a przeważnie prowadzone były dla krótkości czasu i w braku sił technicznych bez planów i programu.

Budowa dróg prowadzona przy udziale subwencji krajowej była traktowaną według norm okólnika z dnia 22. grudnia 1882 LW. kr. 51.432, i prawie każdy z nowszych projektów był na gruncie badany, a dla umożliwienia tej kontroli rozdzielono w r. b. tę pracę między sześciu inżynierów oddziału technicznego.

Pomimo tego podziału nie można było podołać rzeczywistej potrzebie, a często nawet i słusznym żądaniom powiatów co do udzielenia technicznej pomocy. Zaznaczyć tutaj należy, że chociaż wiele powiatów uznaje doniosłość budowania dróg z uwzględnieniem wszelkich warunków technicznych, co do kierunku spadków, mostów, trwałości materiałów, choćby na razie kosztowniejszych i t. p., to jednak nie stało się jeszcze powszechnym przekonanie, że zasady techniczne, racjonalnie zastosowane, leżą zarówno w interesie użyteczności publicznej, jak również zapewniają łatwość i taniość konserwacji dróg w ten sposób zbudowanych.

Dlatego też Wydział krajowy, stosując się do uwag komisji drogowej, przyjętych do wiadomości przez Wysoki Sejm wydał w r. b. dodatkową instrukcję, mającą za podstawę ważność i znaczenie warunków technicznych przy budowie dróg a za cel ułatwienie i uproszczenie oraz wskazówki z ścisłą kontrolą nad wprowadzeniem tych zasad przy budowie dróg subwencyonowanych z funduszu krajowego.

O instrukcyi tej zdajemy sprawę na innem miejscu w dziale „sprawy ważniejsze dep. IV“. Wobec rozbudzonego prądu wywołanego powszechnie znaną potrzebą poprawy komunikacji w kraju, — po krótkim już szeregu lat okaże się, iż środki, jakimi rozporządzają obecnie powiaty i gminy, będą niewystarczające na pokrycie kosztów konserwacji dróg zbudowanych i potrzeba będzie na ten cel stworzyć nowe źródła dochodów przez stosowną zmianę ustawy drogowej, jakoteż przez odpowiednią pomoc z funduszy krajowych; przeto tem ściślej należy przestrzegać racjonalnych zasad przy budowie dróg subwencyonowanych, aby przewidywane wydatki były używane tylko na zwykłą konserwację, bez potrzeby zarządzania kosztownych rekonstrukcyj, spowodowanych nieodpowiednią budową.

Aby budowy już rozpoczęte nie były narażone na nieuniknione straty przez dłuższą przerwę w robotach dla braku funduszy, jakoteż dla wykonania specjalnych uchwał Wysokiego Sejmu, Wydział krajowy prelimituje fundusz subwencyjny na budowę dróg na rok 1891 w kwocie 230.000 zł.

Przyczem zwracamy uwagę Wysokiego Sejmu, że prelimitowany przez nas na r. b. fundusz subwencyjny w kwocie 210 000 zł., a obniżony przez Wysoki Sejm z powodów finansowych na 160.000 zł. okazał się niewystar-

czającym; a przekroczenie tej dotacji z zamiarem przeniesienia tego przekroczenia na rachunek dotacji 1891 r. jest usprawiedliwione uzasadnionymi wymaganiami powiatów, które wiele ze swej strony uczyniły, aby dopomóc zagrożonej niedostatkiem ludności przez uchwalenie nadzwyczajnych funduszy nie tylko na roboty już w toku będące, ale i na rozpoczęcie budowy dróg nowych.

Budowa ważniejszych dróg powiatowych i gminnych.

I. Powiaty wadowicki i myślenicki.

Rozpoczęto budowę drogi Biertowicko-Zembrzyckiej podług projektu sprawdzonego i w części wypracowanego przez oddział techniczny Wydziału krajowego. Fundusze na tę budowę przeznaczone na r. b. a pochodzące z subwencji krajowej i państwowej, oraz datków dobrowolnych i prestacyj wynoszą około 16.000 zł. O dalsze subwencyonowanie tej drogi ważnej dla celów państwowych odnieśliśmy się do c. k. Namiestnictwa.

II. Powiat sądecki.

1. Wykończa się budowę drogi z Nowego Sącza do Bobowej. podług projektu sporządzonego przez oddział techniczny Wydziału krajowego.

2. Przeprowadza się rekonstrukcję drogi powiatowej Stary Sącz - Piwniczna z subwencji państwowej pod kontrolą inżyniera krajowego.

3. Rozpoczętą w roku 1889 budowę drogi z Krynicy do Tylicza prowadzi się w dalszym ciągu podług projektu oddziału technicznego i pod kierunkiem inżyniera Mieczysława Świtkowskiego. Ta droga połączy zakłady zdrojowe Krynicy i w Bardyowie na Węgrzech, oraz dla sąsiedniej części Węgier będzie służyć za dojazd do najbliższej stacji kolejowej w Muszynie.

Na pokrycie kosztów budowy tej drogi, oprócz subwencji krajowej, gmina Krynica przeznaczyła wszystkie czteroletnie prestacje zamienione na pieniądze 600 zł. rocznie oraz c. k. Dyrekcyja dóbr państwowych subwencyę w wysokości 13.000 zł.

III. Powiat grybowski.

Rozpoczęto budowę drogi Florynka - Krynica subwencyonowaną także z funduszy państwowych.

IV. Powiat tarnowski.

Rozpoczęto budowę podług projektów sprawdzonych przez oddział techniczny dróg: Tarnów - Wałki i Tuchów - Siepietnica.

V. Powiat tarnobrzegi.

W r. b. ukończono budowę drogi Tarnobrzeg - Majdan i rozpoczęto budowę drogi Zaleszany - Radomyśl.

VI. Powiat niski.

Ukończono w r. b. drogę Rudnik - Ulanów - Nisko przy pomocy subwencji państwowej i krajowej.

VII. Powiat rzeszowski.

Postępuje budowa drogi Tyczyn-Jawornik podług projektu opracowanego i sprostowanego przez oddział techniczny.

VIII. Powiat kolbuszowski.

Dalszy ciąg budowy drogi Kolbuszowa-Sokołów podług projektu sprawdzonego w oddziale technicznym.

IX. Powiat łańcucki.

Dalszy ciąg budowy drogi Łańcut-Kańczuga podług projektu sprawdzonego i sprostowanego przez oddział techniczny. Rozpoczęto budowę drogi Urzejowice - Krzeczowice podług projektu wypracowanego przez oddział techniczny.

X. Powiat sanocki.

Pozpoczęto budowę drogi Sanok - Bukowsko podług projektu sprawdzonego i sprostowanego przez oddział techniczny.

XI. Powiat jarosławski.

Wykończa się budowę drogi Jarosław-Sieniawa. Rozpoczęto budowę drogi Sieniawa-Dobra i Radymno - Zapałów podług projektu oddziału technicznego. Oprócz tego Wydział powiatowy ma zamiar w r. b. rozpocząć budowę drogi Krzywczce-Kańczuga.

XII. Powiat dobromilski.

Rozpoczęto budowę drogi Hubice-Bircza podług projektu sprawdzonego i sprostowanego przez oddział techniczny.

XIII. Powiat mościski.

Rozpoczęto budowę drogi z Sądowej Wiszni do Jaworowa. Projekt został sprostowany przez oddział techniczny.

XIV. Powiat rawski.

Dalsza budowa drogi Rawa - Uhnów.

XV. Powiat sokalski.

Rozpoczęto budowę drogi Sokal Świtaziów.

XVI. Powiat zbarazki.

Rozpoczęto budowę drogi Zbaraż - Nowe sioło i Zbaraż - Be rezowica.

W roku 1889 asygnowano następujące bezzwrotne zasiłki z funduszu krajowego na budowę dróg:

1. w powiecie bobreckim dla drogi gminnej z Wodnik do Kurówic	11.000 zł.
na rekonstrukcję drogi gminnej od stacji kolejowej w Bortnikach do Holeszowa a dalej do Żurawna	300 „
2. w powiecie bocheńskim dla drogi gminnej nad-wiślańskiej	3.000 „

dla drogi gminnej Marszowice—Podłęże	3.000	zł.
dla drogi gminnej Krasne — Żerostawice—Kępanów	500	„
3. w powiecie brodzkim dla drogi powiatowej Brody— Założce	14.000	„
4. w powiecie brzeskim dla drogi gminnej Strzelce małe—Uście solne	1.500	„
5. w powiecie chrzanowskim dla drogi gminnej Ko- ścielec Płazy	1.500	„
6. w powiecie czortkowskim dla drogi powiatowej Wierzbowiec—Białobożnica	5.700	„ 80 ct.
7. w powiecie dąbrowskim dla drogi gminnej Dya- ment—Borusowa	5.000	„
8. w powiecie grybowskim dla drogi gminnej Nowy Sącz—Bobowa	1.200	„
9. w powiecie horodeńskim dla drogi powiatowej Nieżwiska—Obertyn—Kamionka	5.500	„
10. w powiecie jarosławskim dla drogi gminnej Ja- rosław—Sieniawa	1.000	„
dla drogi gminnej Jarosław—Rokietnica	600	„
11. w powiecie kamioneckim dla drogi powiatowej Busk—Rakobuty	9.000	„
dla drogi gminnej z Krasnego do Glinian	2.000	„
12. w powiecie kolbuszowskim dla drogi powiato- wej Kolbuszowa—Sokołów.	8.000	„
13. w powiecie kołomyjskim dla drogi powiatowej Kołomyja—Obertyn	3.500	„
14. W powiecie kossowskim dla drogi powiatowej Kosów — Żabie i dla drogi powiatowej Kutry—Hryniawa	4.000	„
15. w powiecie limanowskim dla drogi gminnej Krasne—Tymbark	2.500	„
dla drogi gminnej Krasne—Łososina	1.000	„
16. w powiecie lwowskim dla drogi gminnej z Ja- ryczowa nowego do Podlisek małych	2.000	„
17. w powiecie łańcuckim dla drogi powiatowej Łańcut—Leżajsk	3.000	„
dla drogi powiatowej Łańcut—Kańczuga	3.000	„
18. w powiecie mościskim dla drogi gminnej Ru- decko—Jaworowskiej	1.500	„
19. w powiecie nadworniańskim dla drogi gminnej Ladzkie—Kamienna—Cucylów	700	„
na budowę mostu na Prucie między Delatynem a Zarzeczem	800	„
20. w powiecie niskim na budowę drogi gminnej z Rudnika przez Ulanów do Niska	4.000	„
i dla drogi gminnej Nisko—Zarzecze—Ulanów	200	„
21. w powiecie nowotarckim na budowę drogi gmin- nej z Jaszczurówki do Zakopanego	200	„
dla drogi gminnej z Chabówki do Nowegotargu	2.000	„

na budowę dróg gminnych w Zakopanem	3.100 zł.	
22. w powiecie podhajeckim dla drogi gminnej Podhaje—Litwinów—Lipnica górna	5.000 „	
23. w powiecie przemysłańskim dla drogi powiatowej z Glinian do Zadwórza	3.000 „	
24. w powiecie rawskim dla drogi powiatowej z Rawy do Uhnowa	500 „	
dla drogi gminnej Lubycza—Żurawce	1.300 „	
25. w powiecie rzeszowskim dla drogi powiatowej Tyczyn—Jawornik	4.000 „	
26. w powiecie samborskim dla drogi gminnej Sambor—Mościska	4.000 „	
27. w powiecie sanockim dla drogi gminnej Rymaków—Królik polski	800 „	
28. w powiecie nowo-sandeckim dla drogi gminnej Nowy Sącz—Bobowa	3.000 „	
dla drogi gminnej z Krynicy do Tylicza	2.000 „	
29. w powiecie skałackim dla drogi powiatowej Grzymałów—Podwołoczyska	9.000 „	
30. w powiecie stryjskim dla drogi gminnej Stryj Żurawno	4.000 „	
31. w powiecie tarnobrzescim dla drogi powiatowej Majdan—Tarnobrzeg	15.082 „	06 ct.
32. w powiecie tarnopolskim dla drogi powiatowej Tarnopol—Brody	12.000 „	
33. w powiecie wadowickim dla drogi powiatowej Wadowice—Brzeźnica	3.000 „	
34. w powiecie wielickim dla drogi gminnej Dąbie—Kępanów—Łapanów	1.400 „	
dla drogi gminnej Krasne—Żerosławice—Kępanów	600 „	
35. w powiecie złoczowskim dla drogi powiatowej Złoczów Ożydów	4.000 „	
dla drogi gminnej Krasne—Bortków	5.500 „	
dla drogi gminnej Krasne—Gołogóry	1.500 „	
36. w powiecie żydaczowskim na budowę mostu na Stryju pod Żydaczowem	2.000 „	

Zakładowy fundusz pożyczkowy na poprawę dróg powiatowych i gminnych.

Fundusz zakładowy pożyczkowy, przeznaczony na udzielanie bezprocentowych pożyczek powiatom, celem poprawy dróg powiatowych i gminnych został utworzony po myśli uchwały Wysokiego Sejmu z dnia 12. października 1882 wyznaczeniem dotacyi z funduszu krajowego rub. X. lit. D. corocznie po 30.000 zł. a względnie 20.000 zł.

Począwszy od r. 1883 po koniec r. 1889 dotacje uchwalone przez Wysoki Sejm wynosiły łączną kwotę 150.000 zł. a na r. 1890 przyznano również 20.000 zł.

Z funduszu tego korzystało dotąd 25 powiatów jak to przedstawia :

Wykaz udzielonych i spłaconych pożyczek:

L. p	P o w i a t	Udzielono po- życzkę w łącz- nej kwocie	Po koniec roku 1889 spłacono	Pozostaje do spłacenia z koń- cem roku 1889
		zł.	zł.	zł.
1	Bóbrka	10.000	—	10.000
2	Borszczów	18.000	10.500	7.500
3	Brzesko	5.000	2.500	2.500
4	Buczacz	20.000	8.500	11.500
5	Czortków	10 000	2.000	8.000
6	Dolina	850	680	170
7	Gorlice	7.000	2 200	4.800
8	Grybów	5.000	2 500	2.500
9	Kosów	7.000	1.750	5.250
10	Limanowa	4.000	250	3.750
11	Lwów	10.000	1.000	9.000
12	Mościska	1.500	1.500	—
13	Nadwórna	1.000	1.000	—
14	Pilzno	3.500	2.700	800
15	Przemysłany	9.000	3.400	5.600
16	Rawa	11.000	—	11.000
17	Rzeszów	8.000	3.200	4.800
18	Sanok	10.000	3.500	6.500
19	Skałat	14.000	4.000	10.000
20	Stanisławów	10 000	4.000	6.000
21	Tarnobrzeg	24 200	14.750	9.450
22	Tarnów	6.000	1.200	4.800
23	Wieliczka	2.500	2 500	—
24	Złoczów	5.000	—	5.000
25	Żydaczów	8.000	400	7.600
	Kazem . . .	210.550	74.030	136.520

25 powiatów otrzymało bezprocentowe pożyczki . . . 210.550 zł.
 22 „ spłaciło łączną kwotę . . . . . 74.030 „
 22 „ winno spłacić w następnych latach . . . 136.520 zł.

Z lokacyi rozporządzalnej gotówki w Banku krajowym na 3% rachunku bieżącym uzyskano, jak to wykazano w przeszlorocznym sprawozdania z czynności na stronie 136,

po koniec I. półrocza 1889 kwotę . . . . . 2.287 zł. 99 ct.
 II. „ „ „ . . . . . 204 „ 80 „
 Razem . . . 2.492 zł. 79 ct.

i od Wydziałów powiatowych tytułem 6%
 odsetków zwłoki po I. półroczu 1889 kwotę 276 zł. 69 ct.
 II. „ „ „ . . . . . 10 „ 94 „ 287 „ 63 „
 Razem . . . 2.780 zł. 42 ct.

o którą to kwotę pomnożył się ten fundusz.

Stan funduszu zakładowego z końcem r. 1889 gotówką w należytościach czynnych od powiatów i w lokacyach na 3% rachunku bieżącym w Banku krajowym wynosi łączną kwotę . . . . . 152.789 zł. 42 ct.

Ewidencya miejscowych i powiatowych funduszków dróg gminnych.

Ustawa z dnia 7. lipca 1885 (Dz. u. kr. nr. 39) zmieniająca niektóre postanowienia ustawy drogowej z dnia 18. sierpnia 1866 r. weszła w życie od dnia 1. października 1886.

Po myśli §§. 22 i 33 regulaminu z dnia 24. września 1886 (Dz. u. kr. nr. 80) żądano od wszystkich Wydziałów powiatowych odnośnych dat, celem zestawienia wynikłości z całego kraju, lecz pomimo licznych przypomnień niektóre powiaty nie nadesłały dotąd odnośnych elaboratów, z którego to powodu sporządzone wykazy przedstawiają braki i potrzebują w przyszłości uzupełnienia.

I. Wynikłości dochodów i wydatków miejscowych funduszków dróg gminnych.

Alegat 18.

Załączone % zestawienie wynikłości powyższych obejmuje jedynie 59 powiatów, gdyż nie przedłożyły dotąd tego wykazu po myśli okólnika naszego z dnia 28. czerwca 1888, LW. 26622 Wydziały powiatowe: 1. czortkowski, 2. dobromilski, 3. grodecki, 4. jaworowski, 5. kołomyjski, 6. krośnieński, 7. myślenicki, 8. podhajecki, 9. rawski, 10. rohatyński, 11. śniatyński, 12. tarnobrzesci, 13. tarnowski, 14. wadowicki, 15. zbarski.

Zaznaczyć tu wypada, że przedłożone przez resztę t. j. 59 powiatów wykazy były w części niedokładne, gdyż oprócz powyżej wyszczególnionych powiatów nadto w 4 powiatach, brak pomiaru dróg gminnych, w wielu wykazach dostrzeżono myłki, które po sprostowaniu odnośnych pozycji, były przedmiotem licznych korespondencyj.

Wykazy te obejmują następujące daty:

1. Długość dróg gminnych w 54 powiatach wykaznje 33.047 kilometr.,
2. Ilość numerów domów a względnie rodzin obowiązanych do prestacki 752.546,
3. Rachując od jednego numeru lub rodziny po 4 dni piesze po myśli §. 12 ustawy otrzyma się w 59 powiatach dni pieszych 3,010.184, czyli stosunkowo w całym kraju około 3,770.000 dni pieszych.
4. Ceny dni pieszych, parokonnych i parobydlęcych ustanawiają dla każdego powiatu odnośne Rady powiatowe, w niektórych powiatach są odmiennie ceny dla miasteczek a odrębne dla gmin wiejskich, w innych podział nastąpi według przyjętych grup.

Ceny te są różnorodne a w szczególności:

- a) dni piesze od 15 do 80 ct. w. a.
- b) „ ciągłe (parokonne) od 40 ct. do 3 zł. 50 ct.
- c) „ parobydlęce od 30 ct. do 2 zł. 10 ct.

Między najniższymi i najwyższymi cenami są znowu najrozmaitsze cyfry, w przybliżeniu przyjąć można średnią wartość jednego dnia pieszego na 30 ct. a ściśle podług przecięcia oznacza się w całym kraju cenę prestacki jednego dnia pieszego na 36 6 ct. w. a.

Wartość pieniężna na tej ostatniej podstawie obliczona wynosi w 59 powiatach . . . . . 1.104.726 zł. 43 ct.
to jest w przybliżeniu w całym kraju około . . . . . 1.380.000 „ — „

5. Materiał drzewny dostarczany przez obszary dworskie do wartości 5% opłacanych podatków bezpośrednich wynosi w 59 powiatach łączną kwotę . . . . . 66.081 zł 08 ct.
to jest stosunkowo w całym kraju około . . . . . 80.000 zł. — ct.

6. Dotacje z powiatowych funduszków dróg gminnych wynoszą w 59 powiatach . . . . . 115.317 zł. 76 ct.
stosunkowo w całym kraju około . . . . . 140.000 zł. —

7. Należytość w czynszach mytniczych w 59 powiatach 10.337 zł. 17 ct.

8. Inne dochody gotówką w 59 powiatach . . . . . 12.059 zł. 15 ct.

Na powyższych podstawach w 59 powiatach wynoszą :

dochody (należytość) . . . . . 1.308.521 zł. 59 ct.

wydatki (uiszczenie) . . . . . 1.153.354 „ 98 „

Pozostałość . . . . . 155.166 zł. 61 ct.

która się składa :

a) Z nieodrobionych prestacyj . . . . . 126.029 zł. 70 ct.

u) Z niepokrytych dotąd dotacyj przez Wydziały powiatowe a zarachowanych w następnych latach , ... 29.136 zł. 91 ct.

Razem jak wyżej . . . . . 155.166 zł. 61 ct.

Przyjmując stosunek 59 powiatów do istniejących w kraju 74 powiatów, oblicza się w przybliżeniu wynikłości w całym kraju, które wyniosą w zaokrągleniu :

dochody (należytość) . . . . . 1.641.000 zł.

wydatki (uiszczenie) . . . . . 1.446.000 zł.

Pozostałość w nieodrobionych przez gminy prestacyach robocizną i niepokrytych dotąd dotacyach przez Wydziały powiatowe około . . . . . 195.000 zł. —

Z powyższego obliczenia, chociaż niedokładnego, gdyż opartego jedynie na stosunku, można wnioskować, że na budowę i utrzymanie dróg gminnych wydaje się w całym kraju rocznie około . . . . . 1,500.000 zł.

Alegat 19. II. Wynikłości powiatowych funduszków dróg gminnych otrzymano z 68 powiatów, jak to uwidocznia dołączony wykaz.

Oдноśnych zamknięć rachunkowych nie przedłożyły dotąd Wydziały powiatowe : 1. czortkowski, 2. jaworowski, 3. myślenicki, 4. niski, 5. rohatyński, 6. zbarazki.

W 68 powiatach wynoszą dochody . . . . . 308.186 zł. 99 ct.

wydatki . . . . . 231.840 „ 69 „

pozostałość kasowa gotówką . . . . . 76.346 zł. 30 ct.

Doliczając niedobór wykazany pod pozycją 10 w powiecie buczackim . . . . . 155 zł. 71 ct:

Właściwy stan gotówki w 67 powiatach . . . . . 76.502 zł. 01 ct.

F. Publiczne dojazdy kolejowe.

W czasie od 1. lipca 1889 do 30. czerwca 1890 osiągnięto następujące wyniki w urządzaniu publicznych dojazdów kolejowych.

Kolej Karola Ludwika.

Linia Krasne-Brody

Dojazd do gościńca rządowego złoczowsko brodzkiego w Jasionowie do stacyi c. k. uprz. gal. kolei Karola Ludwika w Zabłotcach dł. 10 klm. 425 m., koszt około 50.000 zł. został za publiczny uznany.

Linia Jarosław-Sokal.

Dojazd do stacyi Sokal został już zbudowany. Zażalenie wniesione do c. k. Trybunału adm. przez kolej Karola Ludwika i gm. miasta Sokala przeciwko włączeniu do dojazdu w Sokalu mostu na rzece Bugu zostało przez tenże Trybunał orzeczeniem z d. 20. lutego 1890 l. 574 odrzucone.

Na mocy tego orzeczenia został most na rzece Bugu włączony do dojazdu kolejowego i oddany w zarząd Wydziałowi powiatowemu na dniu 17. czerwca 1890.

Koleje państwowe.

Linia Żywiec-Zwardoń

Publiczne dojazdy do stacyi w Sucheju dł. 165 mb, koszt 629 zł., Jelesnej dł. 150 mb. koszt 1499 zł., Lachowicach 648 mb, koszt 2220 zł., Milówce dł. 585 m. b., koszt 2931 zł., zostały ukończone.

Linia Zwardoń-Nowy-Zagórz.

Budowa dojazdu w Tymbarku dł. 917 m. b. została ukończoną kosztem 10.148 zł., zaś budowa dojazdu w Dobrej dł. 300 m. b. ukończona kosztem 2.099 zł.

Dojazd do stacyi w Nowym Zagórz zbudowany przez kolej w roku 1887 nie uzyskał uznania za publiczny. Rada powiatowa w Sanoku bowiem odmówiła powzięcia odnośnej uchwały, a Wydział krajowy uznał przytoczone przez nią motywy za uzasadnione. Budowa dojazdu w Jordanowie tudzież dojazdu do stacyi w Rymanowie została ukończoną i oba dojazdy oddano do użytku publicznego.

Linia Jarosław-Sokal

Projektowany i w zezłorocznym sprawozdaniu wymieniony dojazd od drogi krajowej Jarosław-Belzec w Dachnowie do stacyi w Lubaczowie nie został uznany za publiczny wskutek orzeczenia c. k. Ministerstwa spraw wewnętrznych z 15. czerwca 1890 l. 22187.

Linia Stanisławów-Husiatyn.

Na tej linii zostały wybudowane i oddane do użytku publicznego następujące dojazdy kolejowe:

- a) dojazd w Buczaczu długości 232·25 m. b. kosztem 3510 zł.
  - b) dojazd do stacyi w Oleszowie dł. 151·40 m. b., koszt 1430 zł.
  - c) dojazd do stacyi w Tłumaczu-Paľahiczach dł. 36 m. b., koszt 326 zł.
- wreszcie
dojazd w Dżurynie.

Linia Lwów-Śtryj-Ławoczne.

Dojazd do stacji Uhersko-Dobrzany dł. 834 m. b, koszt 2544 zł. został zbudowany.

Linia Lwów-Czerniowce.

Dojazd kolejowy do stacji Bóbrka Chlebowice orzeczeniem c. k. Namiestnictwa wydanem w porozumieniu z Wydziałem krajowym uznano za publiczny a budowa tegoż została już rozpoczętą.

Kolej lokalna Lwów-Belzec (Tomaszów).

Linia Lwów-Rawa-Belzec

Dojazd do stacji w Żółkwi został zupełnie ukończony, mianowicie niedobudowana w r. 1888 część dojazdu, wiodąca przez rynek do gościńca rządowego w długości 94 m. b. została kosztem gminy miasta Żółkwi za kwotę 1062 zł. wykończoną.

Dojazd kolejowy w Lubyczy został uznany za publiczny.

Nowa budowa dojazdów na przestrzeni z Rzeszowa do Jasła.

Linia Jasło-Rzeszów.

Dojazdy w Moderówce, Frysztaku, Wisniowej, Strzyżowie, Czudcu, Boguchwale i Rzeszowie-Staroniwie uznano za publiczne, a budowa tychże została już rozpoczętą, natomiast sprawa uznania drugiego dojazdu w Jasle za publiczny dotąd jeszcze przez c. k. Namiestnictwo nie została rozstrzygniętą z powodu braku zgodności co do uznania za publiczny dojazd kolejowy tej części gościńca rządowego, który c. k. Rząd zamierza zaniechać.

Kolej północna cesarza Ferdynanda.

Linia Kraków-Dziedzice.

Dojazd do stacji towarowej w Chrzanowie nie został uznany za publiczny.

Linia Bielsko-Żywiec.

Dojazd do stacji Łodygowice (od gościńca rządowego Biała-Żywiec) dł. 162 m. b., koszt 569 zł., został uznany za publiczny i wybudowany. Po koniec roku 1889 w 25 powiatach zbudowano, kolaudowano, obrachowano i oddano do użytku publicznego 59 dojazdów kolejowych długości 38·021 kilometrów, wykonanych łącznym kosztem 244.421 zł. 68 $\frac{1}{2}$ ct., jak to przedstawia dołączony wykaz. W ciągu roku 1889 przybyło zatem 19 nowozbudowanych dojazdów kolejowych w łącznej długości 12915 m. b. Z dołączonego wykazu okazuje się, że budowa jednego kilometra dojazdu kosztowała po koniec r. 1889 przeciętnie po 6428 zł. 58 ct. a fundusz krajowy przyczynił się datkiem konkurencyjnym w wysokości 22.08%.

G) Inne ważniejsze czynności Departamentu IV.

Wnioski i studia
w sprawie reformy
ustawy drogowej.

W załatwieniu sprawozdania komisji drogowej z dnia 16. stycznia 1888 Wysoki Sejm uchwałą z dnia 11. września 1888 przekazał Wydziałowi krajowemu do zbadania i zdania sprawy wnioski p. ks. Siczyńskiego z dnia 9. grudnia 1887, w sprawie reformy ustawy drogowej, oraz petycje w tym przedmiocie wniesione.

Okólnikiem z dnia 6. lipca 1888 l. 18571, podanym już do wiadomości Wysokiego Sejmu w sprawozdaniu z czynności za czas od 1. lipca 1887 do końca czerwca 1888 (Alegat 12 do stenogr. sprawozdań za r. 1888 str. 143—144) zażądał Wydział krajowy od wszystkich Wydziałów powiatowych zebrania i przedstawienia dat ilustrujących administrację dróg gminnych na tle postanowień noweli drogowej z r. 1885, oraz dokładnych odpowiedzi na pytania, postawione w celu rozpoznania zalet i wad obowiązującej ustawy drogowej, tudzież zbadania możliwych podstaw do przyszłej zmiany tej ustawy. Badania przez nas zarządzane wyjaśniają zarazem najdokładniej żądania zawarte we wnioskach ks. Siczyńskiego i przekazanych nam petycjach. Do dnia zamknięcia niniejszego sprawozdania odpowiedziało na nasz okólnik sześćdziesiąt dwa Wydziałów powiatowych, reszta tychże, mimo kilkakrotnych zawezwań, nie dopełniła jeszcze otrzymanego polecenia.

Uchwałą z dnia 26. listopada 1889 przekazał Wysoki Sejm wszystkie niezadowolone przez siebie petycje i wnioski Wydziałowi krajowemu do załatwienia, a pomiędzy innymi także i sprawozdanie komisji drogowej z d. 20. listopada 1889 o wnioskach posła Stanisława Jędrzejowicza w przedmiocie zmiany ustawy drogowej. Ze względu, iż komisja drogowa w pomienionem sprawozdaniu uznała za potrzebne bliższe zbadanie wniosków posła Stanisława Jędrzejowicza, postanowił Wydział krajowy co do tych wniosków zasięgnąć przedewszystkiem zdania reprezentacyj powiatowych, stawiając im w okólniku z dnia 21. stycznia 1890 l. 54906 następujące pytania:

1. Czy zniesienie miejscowych zarządów drogowych a oddanie całej administracji dróg gminnych reprezentacyom powiatowym byłoby wskazane, lub nie — i czy wykonywanie tego obowiązku nie byłoby dla pomienionych reprezentacyj ciężarem przechodzącym ich siły?

2. Jakich organów powiatowych a w szczególności jak licznego potrzebaby było personalu administracyjnego i technicznego do wykonywania zarządu dróg gminnych w całym powiecie i jakiego kosztu rocznego wymagałoby opłacenie tego personalu?

3. Czy zaprowadzenie przymusowej spłaty prestacyi drogowej, zamiast dotychczasowej swobody uiszczania ich w naturze lub gotowiznie byłoby pożądanem w ekonomicznym interesie mieszkańców powiatu lub nie?

4. Czy ustanowienie opłat drogowych od koni użytkowych dałoby się usprawiedliwić bez przyjęcia takichże opłat od wołów i innych bydła przyczyniających się do zużywania dróg?

5. Czy i z jakimi trudnościami byłoby połączone sporządzanie i utrzymywanie w ewidencji spisów koni, wołów i innych bydła, od których miałyby być uiszczane opłaty drogowe?

W tych pytaniach pominął Wydział krajowy poruszoną we wniosku posła Jędrzejowicza kwestyę pokrycia potrzeb materiału drewnianego dla dróg gminnych, która była już przedmiotem badań zarządzonych okólnikiem z dnia 6. lipca 1888.

Do dnia zamknięcia niniejszego sprawozdania odpowiedziało na powyższe pytania tylko czterdzieści i ośm Wydziałów powiatowych.

Ze względu, iż nie wszystkie dotąd Wydziały powiatowe dopełniły naszych poleceń, a żądane odpowiedzi i daty ilustrujące wykonywanie administracyi dróg gminnych na tle postanowień noweli drogowej z r. 1885 nie są kompletne, Wydział krajowy, nie mogąc z tego powodu przedłożyć Wysokiemu Sejmowi całego materiału w sprawie reformy ustawy drogowej, ogranicza się na razie na przedstawieniu ogólnych uwag w tym przedmiocie wypływających bądź z odpowiedzi dotychczas otrzymanych, bądź z dat i doświadczeń w inny sposób zebranych.

I.

Reforma ustawy drogowej, proponowana przez posła ks. Syczyńskiego równie jak i wnioski posła Stanisława Jędrzejowicza w ogólności nie trafiły do przekonania znacznej większości reprezentacyi powiatowych, które nie życzą sobie radykalnej zmiany noweli drogowej z r. 1885, uważając tę ustawę za korzystną dla poprawy dróg gminnych i przemawiają jedynie za niektórymi mniej zasadniczymi jej zmianami. Przeważna większość Rad powiatowych stanowczo jest przeciwną zmianie dzisiejszego systemu konkurencyjnego i oświadcza się przeciw zastąpieniu ustanowionych obecnie prestacyi drogowych dodatkami do podatków bezpośrednich, do czego zmierza wniosek posła ks. Syczyńskiego, równie jak przeciw ogólnej przymusowej spłacie prestacyi drogowych w myśl wniosku posła Stanisława Jędrzejowicza.

Przeciw zastąpieniu dzisiejszych prestacyi drogowych dodatkami do podatków bezpośrednich oświadczyły się powiaty:

Chrzanowski, krakowski, mielecki, myślenicki, bocheński, brzeski, pilźnieński, rzeszowski, ropczycki, jasielski, dąbrowski, kolbuszowski, tarnobrzeski, niski, łańcucki, jarosławski, cieszanowski, żywiecki, limanowski, nowotarski, nowosanddecki, grybowski, krośnieński, wadowicki, sarnocki, liski, doliński, nadwórniański, brzozowski, mościcki, staromiejski, samborski, jaworowski, rudecki, kałuski, tłumacki, stanisławowski, żółkiewski, lwowski, bobrecki, podhajecki, brzeżański, sokalski, brodzki, trembo-welski, skałacki, czortkowski, zaleszczycki, horodeński, buczacki i kołomyjski (51 powiatów).

Dwa powiaty, białski i tarnopolski życzą sobie częściowego zastąpienia dzisiejszej prestacyi dodatkami do podatków (w gminach miejskich, względnie na obszarach dworskich), a tylko dziewięć powiatów, położonych we wschodniej części kraju, a mianowicie: przemyski, żydaczowski, stryjski, bohorodczański, kosowski, przemysłański, złoczowski, zbarazki i borszczowski żądają zniesienia prestacyi w robocie i materiale, a zastąpienie jej dodatkami do

podatków na cele drogowe. Nadmienić przytem wypada, że z dziewięciu Rad powiatowych, które oświadczyły się za dodatkami do podatków bezpośrednich, jedna powzięła odnośną uchwałę, opierając się na mylnie t. j. za nisko obliczonej cyfrze tych dodatków, a zatem w przypuszczeniu, że dodatki do podatków bezpośrednich, któreby na potrzeby dróg gminnych nakładać należało, nie będą tak znaczne, jak wypada z obliczenia należytego; druga znowu potrzebowała aż dwóch osobnych posiedzeń do powzięcia decyzji i dopiero do dwukrotnem głosowaniu większością chwiejną oświadczyła się za zmianą dotychczasowego systemu prestacyj drogowych; inna wreszcie uczyniła to większością jednego tylko głosu.

Zaznaczyć również należy, że system ciężarów drogowych oparty wyłącznie na dodatkach do podatków, pomimo żywej agitacji ze strony zwolenników tego systemu nie znalazł w ogólności poparcia u włościan, którzy jeżeli nie wszędzie, to w przeważnej większości, zwłaszcza w zachodniej części kraju głosami swymi w radach powiatowych system ten stanowczo odrzucili.

Opinia reprezentacyj powiatowych, oświadczających się przeciw zastąpieniu prestacyj drogowych dodatkami do podatków bezpośrednich, odpowiada nie tylko potrzebom ekonomicznym kraju, który tak znacznego podwyższenia dodatków do podatków bezpośrednich *) nie potrafiłby znieść bez nadwyrężenia swej siły podatkowej, lecz odpowiada także zasadzie słuszności, gdyż z dróg korzysta każdy, bez względu na to czy opłaca podatki bezpośrednie, lub nie. Podatek opłacany jest miarą siły produkcyjnej, ale nie jest miarą używania dróg.

Ponieważ dróg bezpośrednio lub pośrednio wszyscy potrzebują, a używanie ich odbywa się głównie za pomocą bydła pociągowego, przeto obok podatku także te czynniki przy wymiarze ciężarów drogowych uwzględnione być powinny. Dlatego miarę ciężarów drogowych zwłaszcza co do niższych kategorii dróg powinna stanowić kombinacja gęstości zaludnienia z ilością opłacanego podatku i liczbą bydła pociągowego.

Znaczna większość Rad powiatowych oświadczyła się również przeciw zaprowadzeniu ogólnej przymusowej spłaty prestacyi drogowej w gotówce, zamiast dotychczasowej swobody uiszczania jej w naturze lub gotowiźnie. Na ogólną bowiem liczbę 46 powiatów, które odpowiedziały na odnośne pytania nasze 35 powiatów nie zgadza się na przeprowadzenie indemnizacji w gotówce, a mianowicie powiaty: chrzanowski, krakowski, dąbrowski, mielecki, bialski, żywiecki, wadowicki, myślenicki, nowotarski, grybowski, krośnieński, kolbuszowski, rzeszowski, jasielski, ropczycki, łańcucki, sanocki, liski, cieszanowski, rawski, żółkiewski, lwowski, mościski, bobrecki, podhajecki, brzeżański, kołomyjski, stryjski, kałuski, nadworniański, tarnopolski, husiatyński, borszczowski, zaleszczycki i śniatyński. Cztery powiaty: jaworowski, rudecki, kamionecki, brodzki pragną częściowej

*) Dodatki te na cele drogowe musiałyby wynosić: w 5 powiatach przeszło 15%, w 7 powiatach przeszło 20%, w 3 powiatach przeszło 25%, w 5 powiatach przeszło 30%, w 3 powiatach przeszło 40%, a dochodziłyby w niektórych nawet do 50 i 55% podatków bezpośrednich.

indemnizacji, bądź w gminach miejskich, bądź na obszarach dworskich, a tylko siedm powiatów: tarnobrzesci, mielecki, brzozowski, żydaczowski, złoczowski, skałacki i kosowski oświadczą się bezwarunkowo za przymusową spłatą prestacyj drogowych.

Wysokość wymiaru prestacyi w robocie na podstawie §. 12. noweli drogowej z r. 1885 daje powód Wydziałom powiatowym do licznych uwag. Z naciskiem jednak zaznaczyć wypada, że Wydziały powiatowe nietylko iż oświadczają się stanowczo przeciw zmniejszeniu wysokości prestacyi, lecz przeciwnie obecny jej wymiar uważają w ogólności za niewystarczający dla należytego utrzymania stanu dróg gminnych i żądają zwiększenia zasobu prestacyj drogowych. Przeważna większość reprezentacyj powiatowych znajduje się przeto także i co do tego punktu w zupełnem przeciwieństwie do wniosku posła ks. Siczyńskiego, który żądając zbadania: czy w przyszłości „ciąężary drogowe nie dałyby się nałożyć na obowiązanych w formie dodatków do podatków“, proponuje, aby na razie prestacyę w robocie tak w gminie jak i na obszarze dworskim zmniejszyć z czterech dni na dwa dni piesze.

Głównie podnoszą Wydziały powiatowe skargi na brak roboty ciągłej. Nie da się zaprzeczyć, że skargi te na brak dostatecznego zasobu prestacyj w robocie są uzasadnione i z prawdą zgodne, i że należy w interesie rozwoju dróg gminnych przy zmianie ustawy drogowej brakowi temu zaradzić.

Jednym z powodów braku prestacyj w robocie ciągłej jest zdaniem Wydziałów powiatowych ta okoliczność, że ci kontrybuenci, którym w myśl § 12. ust. 5. noweli drogowej z r. 1885 zamieniono robotę pieszą na ciągłą wobec nieproporcjonalnego w ustawie przyjętego stosunku roboty ciągłej do pieszej, wolą prestacyę w robocie spłacać na podstawie ceny dnia pieszego

Aby temu zapobiedz należałoby przy zmianie ustawy drogowej upoważnić Rady powiatowe do oznaczania stosunku roboty ciągłej do pieszej, a zarazem postanowić, iż wykupno prestacyi zamienionej przez zarząd drogowy na robotę ciągłą odbywać się ma na podstawie dnia ciągłego.

Środki te nie zdołają jednak wszędzie zapobiedz brakowi prestacyi ciągłej, który w wielu powiatach bardzo uciążliwie uczuwać się daje. Z tego powodu byłoby pożądane zaprowadzenie nadzwyczajnej prestacyi w ilości wynoszącej w jednym roku pół dnia ciągłego od każdej sztuki bydła pociągowego. Prawo nakładania takiej prestacyi nadzwyczajnej należałoby nadać Radzie powiatowej na wypadek, gdyby zwyczajne prestacye były niedostateczne do pokrycia potrzeb dróg gminnych.

Uchwała Rady powiatowej nakładająca prestacyę nadzwyczajną wymagałaby zatwierdzenia Wydziału krajowego, który czuwałby nad tem, aby Rady powiatowe tylko w razie konieczności korzystały z przysługującego im prawa.

Powiększając tym sposobem zasób prestacyj w robocie, uważamy z drugiej strony za konieczne uwzględnić liczne głosy reprezentacyj powiatowych, żądające ulg dla kontrybuentów niezamożnych a zwłaszcza dla ubogich zarobników i chałupników.

W tym celu należałoby upoważnić reprezentacje powiatowe do niżania lub zupełnego odpisywania prestacyi w robocie, równie jak i spłat odno-

śnych a to we wszystkich wypadkach godnych uwzględnienia, a przede wszystkim w takim razie, jeżeli kontrybuent do prestacyi obowiązany z powodu nieudolności do pracy, sam jej odrobić nie może, ani też pomiędzy domownikami nie ma nikogo, ktoby go w wykonywaniu roboty mógł zastąpić, a przytem nie posiada środków do jej spłacenia.

Proponowana ulga, jakkolwiek znacznie mogłaby zmniejszyć ogólny zasób zwyczajnej prestacyj w robocie, miałaby jednak wielką doniosłość społeczną, usuwając jeden z głównych powodów niezadowolenia tych, którzy obecny wymiar prestacyj drogowych uważają za zbyt uciążliwy dla uboższych warstw społeczeństwa.

Jeżeli proponowana przez posła Stanisława Jędrzejowicza ogólna spłata prestacyj drogowych nie doznała poparcia ze strony przeważnej większości reprezentacyj powiatowych, to jednak zaprzeczyć się nie da i sprawozdania Wydziałów powiatowych to potwierdzają, że powiatowe fundusze dróg gminnych rozporządzają na podstawie obowiązującej ustawy drogowej tak małymi dochodami w stosunku do wydatków, jakieby właściwie ponieść trzeba było, celem pokrycia potrzeb dróg rzeczonych w gotowiźnie, że byłoby bardzo pożądanem, zwłaszcza w razie oddania ważniejszych dróg gminnych w zarząd Wydziałów powiatowych, aby Radom powiatowym przysługiwać mogło prawo nakładania na kontrybuentów zamożniejszych (tj. opłacających rocznie więcej niż 3 zł. podatków bezpośrednich) obowiązku spłacania $\frac{1}{4}$ części zwyczajnej prestacyi w robocie na rzecz wspomnianych funduszy dróg gminnych.

II.

Wykonywanie przepisów §. 12. ust. 4. i §. 26. ust. 5. noweli drogowej z r. 1885 wraz z przepisami §. 15. regulaminu drogowego, tyczących się sposobu pokrycia potrzeb materiału drewnianego dla dróg gminnych następuje, — jak wiadomo, trudności administracyjne i wątpliwości prawne, które dotychczas nie mogły być uchylone i w praktyce ciągle się powtarzają.

Przedewszystkiem byłoby pożądanem, aby obszar dworski wydawał materiał drewniany potrzebny do budowy i utrzymania dróg gminnych na terytorium gminy wraz z obszarem dworskim jedną stanowiącą całość w takiej ilości i jakości, jaka w ciągu roku okaże się potrzebną według preliminarza drogowego przez Wydział powiatowy skontrolowanego z prawem żądania zwrotu przewyżki przeciętnej wartości wydanego materiału po nad 5% dodatku do opłacanych podatków bezpośrednich.

W praktyce bowiem okazało się, że wydawanie pewnej tylko części potrzebnego materiału połączone jest z największymi niedogodnościami, oddziaływaniami nader szkodliwymi na stan i bezpieczeństwo komunikacyi publicznej, z powodu przepisu, że Rada powiatowa ma stanowić o sposobie dostarczenia nadwyżki potrzebnego materiału, wymagającego długiego czasu i mnogich korespondencyj. Jeżeli przeto prestacya w materiale drewnianym miałaby być nadal zatrzymaną, należałoby w ustawie obowiązek obszaru dworskiego do wydawania całego potrzebnego materiału jasno i wyraźnie określić. Taki sposób pokrywania potrzeb ma-

teryału drewnianego uważamy za jedynie odpowiedni i konieczny, a w tem przekonaniu utwierdzają nas głosy większości Wydziałów powiatowych.

W przeciwieństwie do tego zapatrywania jest wniosek posła Stanisława Jędrzejowicza, który pragnie prestacyę w materyale zastąpić stałym rocznym 5% dodatkiem do podatków, nakładanym na obszary dworskie, a w części także i wniosek posła ks. Siczynskiego, żądający, aby obszar dworski corocznie wydawał materyał w wartości 5% dodatku do podatków bezpośrednich, a gdy go w takiej wartości nie wyda, t. j. gdy materyał nie okaże się w takiej ilości potrzebnym, spłacał „resztującą zaległość“ do powiatowego funduszu dróg gminnych. Oba pomienione wnioski dążą zatem do zastąpienia obecnej co do wysokości nierównej, gdyż od potrzeby zawisłej prestacyi w materyale drewnianym, prestacyą stałą. Wnioski dążące do zwiększenia prestacyi w materyale drewnianym nie dadzą się jednak usprawiedliwić.

Nowela drogowa z r. 1885 miała na celu zrównanie gmin i obszarów dworskich pod względem powinności drogowych, a zasada ta objawiła się w postanowieniu noweli, którem obszar dworski pociągnięty został do uiszczania prestacyi w robocie na równi z gminami. Tylko rzeczywista potrzeba i zamiar, aby jak najmniej oddalać się od dawnej ustawy, opartej na długotrwałym zwyczaju, były powodem do pozostawienia prestacyi w materyale drewnianym z odpowiedniem ograniczeniem. Prestacya ta uważaną być musi za powinność nadzwyczajną, a poniekąd przejściową. Postanowienie ustawy, że obszar dworski wydać ma tylko tyle materyału, ile go potrzeba, może zachęcić właścicieli obszarów dworskich do stopniowego uwalniania się od tego nadzwyczajnego ciężaru przez stawianie trwałych murowanych mostów, przepustów i kanałów w miejsce drewnianych. Już sam wzgląd na dobro dróg gminnych, trwałość przedmiotów drogowych i bezpieczeństwo komunikacyi nakazuje zachować prestacyi w materyale charakter ciężaru przejściowego i nadzwyczajnego i nie zastępować go stałą opłatą w gotówce. Lecz oprócz powyższego względu są jeszcze i inne.

Objawiane tu i owdzie zdanie, jakoby obszary dworskie stosunkowo mniejsze ponosiły ciężary drogowe, aniżeli gminy, okazuje się mylne, gdyż rzecz ma się wprost przeciwnie. Stosunek ciężarów drogowych w gminach i na obszarach dworskich w całym kraju obliczony na jedynie racjonalnej podstawie, tj. kombinacyi gęstości zaludnienia z ilością opłacanego podatku i z liczbą bydła pociągowego wyraża się cyframi 9:1. Dokonane obliczenie wykazało, że wartość prestacyi w robocie wraz 3% dodatkiem opłacanym do powiatowego funduszu dróg gminnych na podstawie noweli drogowej z r. 1885 wynosi w przybliżeniu kwotę:

w gminach wiejskich
i miasteczkach
1,350.641 zł.

na obszarach dworskich
120.260 zł.

Sumy te zostają do siebie w stosunku jak 11:3:1. Jeżeli jednak uwzględnimy nadzwyczajną prestacyę obszarów dworskich w materyale drewnianym i przyjmemy, że obszary dworskie w rzeczywistości wydają rokrocznie materyału w ogólnej wartości nie 5%, lecz tylko średnio $2\frac{1}{2}\%$ do podatków bezpośrednich przez nie opłacanych, to przekonamy

się, że obszary dworskie już wobec powyższych cyfr ponoszą stosunkowo większy ciężar od gmin wiejskich i miasteczek, aniżeli to wypada ze stosunku 9:1.

W rzeczywistości jednak ciężary drogowe, ponoszone przez obszary dworskie w stosunku do ciężarów ponoszonych przez gminy wiejskie i miasteczka niezawodnie są jeszcze większe, raz dla tego, że wiele obszarów dworskich starym obyczajem wydaje wszystek potrzebny materiał, nie żądając zwrotu nadwyżki po nad 5% dodatku do podatku, dalej, że roczna wartość wydawanego w granicach obowiązku materiału wynosi, o ile sądzić można z dat przedłożonych, więcej, niż średnia kwota równająca się $2\frac{1}{2}\%$ dodatku do podatków, wreszcie dla tego, że wartość prestacyi w robocie wraz 3% wym dodatkiem, uiszczanej przez gminy, mniejszą jest od wykazanej powyżej kwoty 1,350.641 zł. Przyjąć bowiem można, że skutkiem praktykowanych przez zarządy drogowe uwolnień od prestacyi i skutkiem niezupełnego i nienależytego zużytkowania wszystkich sił prestacyjnych, wartość prestacyi w robocie, obliczona na podstawie postanowień noweli drogowej z r. 1885 w kwocie 1,191 268 zł., w rzeczywistości mniejszą jest o 20% tejże kwoty, czyli o 238.254 zł. i wynosi w przybliżeniu łącznie z 3% wym dodatkiem kwotę $(953.015 + 159.372) = 1,112.387$ zł. Uwzględniając tę okoliczność otrzymamy stosunek rzeczywisty prestacyi w robocie z 3% wym dodatkiem: $1,112.387 : 120.260$, czyli 9:25:1. Stosunek ten odpowiada mniej więcej normalnemu stosunkowi 9:1, nie licząc prestacyi w materiale drewnianym. Okazuje się ztąd, że ciężary drogowe ponoszone obecnie przez obszary dworskie w całości są stosunkowo większe od ciężarów ponoszonych przez gminy wiejskie i miasteczka razem wzięte, i że zbliżanie się do normalnego stosunku ciężarów drogowych gmin i obszarów dworskich następuje dopiero w miarę zmniejszania się potrzeby materiału drewnianego przez zastępowanie drewnianych przedmiotów drogowych obiektami z innego trwalszego materiału.

Z powyższego przedstawienia rzeczy wynika:

że zwiększenie wysokości prestacyi w materiale drewnianym nie da się usprawiedliwić;

że należy prestacyi w materiale pozostawić jej charakter przejściowy, i że należy nadal utrzymać obowiązek wydawania materiału drewnianego w naturze, a ze względu na bezpieczeństwo komunikacyi i ułatwienie administracyi wyraźnie zaznaczyć, iż obszar dworski winien wydać cały do budowy i utrzymania dróg gminnych potrzebny materiał, przyczem jednak służy mu prawo do bonifikacyi, o ile przeciętna wartość pomienionego materiału przewyższa 5% podatków bezpośrednich przez obszar dworski opłacanych.

Usuwanie niedogodności administracyjne należałoby zarazem uchylić te wątpliwości prawne i sprzeczności, które zawierają postanowienia noweli drogowej z 1885 r., odnoszące się do pokrycia potrzeb materiału drewnianego dla dróg gminnych.

Postanowienie §. 12. łącznie z postanowieniem §. 26. tejże ustawy wkłada na obszar dworski obowiązek wydawania materiału, o ile „przeciętna“ wartość tego materiału nie przewyższa „w ciągu roku“ 5% dodatków do opłacanych przez obszar dworski podatków bezpośrednich.

Przeciętna wartość, która obliczoną być powinna na podstawie przeciętnego, czyli średniego zużycia materiału drewnianego w ciągu pewnego szeregu lat i wartość materiału, który ma być wydany w ciągu roku jednego, są pojęciami, które, ściśle rzecz biorąc, wykluczają się nawzajem, co sprawia, że postanowienie §. 12. noweli drogowej z 1885 r., które opiera się na tych sprzecznych pojęciach, a które w tej formie weszło do ustawy wskutek znanej, a w ostatniej chwili przez Wysoki Sejm przyjętej poprawki, bywa w praktyce odmiennie stosowane i daje powód do mnogich sporów, nieporozumień i wątpliwości prawnych. Ta sprzeczność w postanowieniach §§. 12 i 26 noweli drogowej z 1885 r. tłumaczy również, dla czego co do pokrycia potrzeb materiału drewnianego dla dróg gminnych postępowanie reprezentacyj powiatowych jest niejednostajne, tłumaczy, dlaczego wykupno prestacyi w materiale drewnianym odbywa się w jednych powiatach ze szkodą kontrybuentów, w innych zaś z uszczerbkiem dla powiatowego funduszu dróg gminnych i tłumaczy na koniec, dlaczego Rady powiatowe nie czynią w ogólności stosownego użytku z przysługującej im w tym względzie atrybucyi i nie oznaczają tych obszarów dworskich, w których przeciętna wartość potrzebnego do budowy i utrzymania dróg gminnych materiału drewnianego przewyższa 5% podatków opłacanych.

Postanowienia powyższe wywołują spory i zażalenia jeszcze z innych względów. Podług §§. 12. i 26. noweli drogowej z 1885 r. obszar dworski winien wydać „potrzebny“ do budowy i utrzymania dróg gminnych materiał drewniany w granicach określonego tamże maximum, a więc nie powinnyby podlegać wątpliwości, że obszar dworski nie jest obowiązany do opłaty prestacyi w materiale drewnianym, jeżeli tego materiału wcale nie potrzeba, ani też do żadnej dopłaty, jeżeli przeciętna wartość wydanego materiału jest mniejsza od kwoty przedstawiającej 5% podatków bezpośrednich, przez obszar dworski opłacanych.

Gdy jednak §. 14. ust. 4. tejże noweli postanawia, że niez użyte w ciągu roku prestacye mają być przymusowo spłacone i gdy w myśl §§. 11. i 12. tejże ustawy powinność w materiale drewnianym uważaną być musi za prestacyę, przeto powstały na tej podstawie odmiennie zapatrywania, które bywają również źródłem sporów i nieporozumień mnogich.

Wobec tego stanu rzeczy należałoby, zdaniem Wydziału krajowego, w razie zmiany ustawy drogowej wykazaną powyżej sprzeczność w określeniu powinności obszaru dworskiego uchylić, pojęcie „przeciętnej“ wartości materiału drewnianego należycie objaśnić, atrybucye Rady powiatowej, oznaczającej bonifikacye dla obszarów dworskich, oraz prawo wykupna prestacyi w materiale drewnianym ściśle określić, a przytem wyraźnie wskazać, iż obszar dworski nie uiszcza żadnej dopłaty z tytułu tej powinności, jeżeli przeciętna wartość potrzebnego materiału drewnianego jest mniejsza, aniżeli kwota, przedstawiająca 5% podatków bezpośrednich przez obszar dworski opłacanych.

III.

W uwzględnieniu odrębnych stosunków miast większych już nowelą z r. 1885 zamieniono w tych miastach, które opłacają podatek do-

mowo-czynszowy i dla których wydana jest ustawa budownicza z 28. kwietnia 1882 (Nr. 77. Dz. u. kr.) prestacye w robocie na przymusową spłatę ekwiwalentu tej prestacyi w gotówce w ten sposób, że kwotę pieniężną, wypadającą jako iloczyn z ogólnej sumy rozporządzalnych dni prestacyjnych i ceny dnia pieszego, ustanowionej przez Radę powiatową, rozłożono na wszystkich do prestacyi obowiązanych w stosunku do opłacanych podatków bezpośrednich. Taki ekwiwalent w gotówce opłaca obecnie 19 miast, a mianowicie: Biała, Brody, Buczacz, Drohobycz, Gorlice, Gródek, Jarosław, Jasło, Krosno, Nowy Sącz, Podgórze, Przemyśl, Rzeszów, Sanok, Stanisławów, Stryj, Tarnopol, Tarnów i Wieliczka.

Zdaniem Wydziału krajowego należy przymusową spłatę ekwiwalentu prestacyi drogowej w gotówce zaprowadzić również i w tych miastach, które co do swych ekonomicznych i administracyjnych stosunków nie różnią się od miast powyżej wymienionych, w szczególności zaś w miastach, dla których wydana została ustawa gminna z 13. marca 1889 r. (Dz. u. kr. Nr. 24.), a które dotąd ekwiwalentu prestacyi drogowej nie płacą. Miastami takimi są: Bochnia, Brzeżany, Jaworów, Kołomyja, Sambor, Śniatyn, Sokal, Trembowla, Wadowice, Złoczów i Żółkiew.

Co do reszty miast i miasteczek, z których niektóre domagają się zgodnie z opinią odnośnych Wydziałów powiatowych zastąpienia prestacyi w robocie spłatą jej ekwiwalentu w gotówce, to nie nakładając w tym względzie przymusu, należy pozostawić do woli odnośnym gminom, a względnie uznaniu Rad powiatowych, oraz decyzji Wydziału krajowego i Namiestnictwu, czy gminy te mają nadal zatrzymać prestacyę w robocie, lub w miejsce tejże opłacać ekwiwalent w gotówce.

Wydział krajowy idzie jeszcze dalej i proponuje, aby i tym gminom wiejskim, które mogą uiszczać ekwiwalent prestacyi drogowej w gotówce i które same zażądają zaprowadzenia tego ekwiwalentu zamiast prestacyi w robocie, dać możność tej zamiany w sposób ustawą wskazany. Zamiana prestacyi w naturze na ekwiwalent w pieniądzech, zdaniem Wydziału krajowego, dopuszczoną być może tylko w gminach zamożniejszych, którym łatwiej przychodzi o pieniądz gotowy i które własnymi środkami są w stanie zaspokoić potrzeby drogowe, bez uciekania się do pomocy powiatu, a w szczególności do powiatowego funduszu dróg gminnych, którego pierwszym źródłem jest stały 3% dodatek do podatków, opłacanych przez gminy i obszary dworskie, należące do związku konkurencyi powiatowej i mające w zamian za ten udział prawo do zasiłku z pomienionego funduszu, o ile miejscowe środki na pokrycie potrzeb dróg gminnych nie wystarczają.

W następstwie tego stanu rzeczy gminy opłacające ekwiwalent w pieniądzech musiałyby być wyłączone ze związku konkurencyjnego z powiatowym funduszem dróg gminnych, a nie mając prawa do zasiłków z tego funduszu, uiszczałyby 3% stały dodatek drogowy jedynie na rzecz miejscowego funduszu drogowego.

Proponowane powyżej postanowienia co do opłacania ekwiwalentu drogowego godzą ze sobą, o ile to jest możliwe, oba przeciwne systemy prestacyjne, albowiem rozkład ciężarów na rzecz dróg gminnych oparty na

kombinacji prestacji w naturze z dodatkami do podatków bezpośrednich, odpowiadający najbardziej ekonomicznemu położeniu naszego ubogiego kraju, mógłby przy zastosowaniu rzeczonych postanowień w miarę wzrostu zamożności gmin ustępować powoli systemowi, opartemu wyłącznie na podatku tam, gdzie gminy i powiaty życzą sobie tej zmiany.

IV.

Poseł Stanisław Jędrzejowicz uczynił wniosek, „aby znieść zarządy drogowe i oddać administrację dróg gminnych zupełnie Radom powiatowym“.

Już komisya drogowa w sprawozdaniu swem z 20. listopada 1889 zaznaczyła, że oddanie całej administracji dróg gminnych reprezentacyom powiatowym byłoby nałożeniem na nich ciężaru obowiązków, które przechodziłyby ich siły, że koszta administracji powiatowej wzrosłyby skutkiem tego znacznie, a działalność funkcyonaryuszy reprezentacyj powiatowych nie mających żadnej egzekutywy, musiałaby pozostać wątpliwą a utrudniałaby z pewnością administrację powiatową.

Że pomienione zapatrywanie komisji drogowej jest trafne, tego dowodem wspomniane na wstępie opinie reprezentacyj powiatowych, z których się okazuje, że zaledwie 10 Rad powiatowych zgadza się bezwarunkowo na wniosek posła Stanisława Jędrzejowicza, aby administrację drogową powierzyć wyłącznie reprezentacyom powiatowym, podczas gdy 5 Rad powiatowych żąda tylko zmiany składu dzisiejszych zarządów drogowych, a 32 Rad powiatowych w ogóle nie uważa zniesienia obecnych zarządów dróg gminnych za wskazane.

Przeważna zatem większość tych Rad powiatowych, które dotąd odpowiedziały na okólnik Wydziału krajowego, przyznaje otwarcie, że administracja w wszystkich dróg gminnych w powiecie przechodziłaby siły reprezentacyj powiatowych, a pociągnęłaby za sobą tak znaczne koszta administracyjne, że wydatek reformą taką spowodowany uszczupliłby znacznie, a w niektórych powiatach pochłonałby nawet zupełnie powiatowy fundusz dróg gminnych.

Wydział krajowy podziela w zupełności powyższe zdanie większości reprezentacyj powiatowych i mniema, że należy zarządy drogowe pozostawić i nadal i to w dzisiejszym ich składzie przy stosownym udziale delegatów powiatowych.

Z drugiej jednakże strony uważa Wydział krajowy za potrzebne uchylene głównych wad i trudności dotychczasowego ustroju zarządów dróg gminnych.

W tym celu, zdaniem naszym, należałoby drogi gminne podzielić na dwie kategorie, t. j. ważniejsze i zwykłe. Zwykłe drogi gminne należy pozostawić dzisiejszym zarządom drogowym, zaś ważniejsze oddać w zarząd Wydziałom powiatowym.

Za takim podziałem dróg gminnych i za oddaniem ważniejszych dróg gminnych w zarząd Wydziałów powiatowych, przemawia przede wszystkim ta okoliczność, że już obecnie Wydziały powiatowe na mocy przy-

sługującego im w myśl §. 27. ustawy drogowej prawa nadzoru dróg gminnych, oraz na mocy postanowienia §. 28. tejże ustawy, które upoważnia Wydział powiatowy do obejmowania we własny bezpośredni zarząd administracyi dróg gminnych w pewnych wyjątkowych razach, budują i utrzymują ważniejsze drogi gminne.

Oddanie ważniejszych dróg gminnych w zarząd Wydziałów powiatowych byłoby zatem sankcyonowaniem istniejącego stanu rzeczy, a z drugiej strony dałoby możliwość wytworzenia w całym kraju organicznej sieci ważnych dróg gminnych, przysparzając krajowi lepszych dróg komunikacyjnych, których należyte utrzymanie byłoby już zależne od dobrej lub złej woli, od słabych dziś jeszcze sił intelektualnych niektórych członków zarządów dróg gminnych. O ile z dotychczasowych dat sądzić można, będzie w kraju takich ważniejszych dróg gminnych około 8.000 kilometrów, zaś zwykłych dróg gminnych około 36.000 klm. Tu nadmienić musimy, że dawniejsze w r. 1877 zebrane daty wykazujące długość wszystkich dróg gminnych w ilości około 30.000 kilometrów okazały się w wielu razach mylne.

Zarząd z zwykłych dróg gminnych pozostawić należy bezwzględnie dotychczasowym zarządom drogowym z odpowiedniami zastrzeżeniami i rygorami.

Oddając Wydziałom powiatowym zarząd ważniejszych dróg gminnych należałoby również pomyśleć o źródłach, z którychby mogły być pokrywane większe wydatki połączone z budową i starannem utrzymaniem tych dróg, a w szczególności należałoby postarać się o większe uposażenie powiatowego funduszu dróg gminnych.

Do tego celu służyłaby obok stałego 3°/_o-go dodatku drogowego i obok dotacyi, którą obowiązana jest Rada powiatowa uchwalać na cele dróg gminnych, przedewszystkiem gotówka uzyskana z przymusowego wykupna 1/4 części prestacyi w robocie.

Z uwagi jednak, że i to źródło mogłoby się okazać niedostateczne, jako też z uwagi dalszej, że wydatność „jednego centa“ dodatku powiatowego do podatków bezpośrednich w niektórych ubogich powiatach jest nadzwyczajnie mała i że byłoby zbyt wielkiem przeciążeniem dla ubogich powiatów, gdyby one więcej niż 10°/_o dodatku łożyć miały na drogi gminne, sądzi Wydział krajowy, iż byłoby rzeczą słuszną i przyczyniłoby się do równomierności rozkładu ciężarów pomiędzy powiaty, gdyby w tych wypadkach, w których oprócz 3°/_o go stałego dodatku nadto więcej jeszcze niż 7°/_o dodatku do podatków było potrzeba na dotację dla powiatowego funduszu dróg gminnych, przychodził temuż funduszowi z pomocą fundusz krajowy.

V.

Obecnie istnieje w kraju 85 myt prywatnych na podstawie dawnych koncesyj rządowych wydanych bez ograniczenia czasu trwania poboru.

Ponieważ w myśl §. 6. ustawy drogowej prawo do poboru myta nadane być może tylko w drodze ustawodawstwa krajowego, z drugiej zaś strony dochód z myta służyć ma wyłącznie tylko na pokrycie kosztów

budowy i utrzymania omyconego przedmiotu, przeto zachodzi konieczna potrzeba poddania tych koncesyj dawniejszych rewizji i kontroli, co tylko w takim razie dałoby się skutecznie, gdyby koncesye wydane w drodze administracyjnej lub na czas nieograniczony, odnowione być musiały w drodze ustawodawczej.

Również mniema Wydział krajowy że część dochodów pochodzących z opłat targowych pobieranych przez gminy na mocy ustawy przemysłowej z 20. grudnia 1859 Dz. ust. państw. nr. 227 powinna być używana na potrzeby dróg, ulic i placów, zużywanych niezwykłym sposobem wskutek odbywania targów i jarmarków. Przyjęcie takiego postanowienia do ustawy drogowej nie sprzeciwiałoby się zdaniem Wydziału krajowego, przepisom ustawy przemysłowej, albowiem w myśl §. 69. tejsze ustawy opłaty targowe służyć mają na pokrycie wydatków spowodowanych odbywaniem targów.

VI.

Sprawa sadzenia drzew przy drogach publicznych poruszana wielokrotnie w Wysokim Sejmie nie została dotychczas uregulowaną głównie z tego powodu, że podług zdania przeważnej części reprezentacyj powiatowych dotychczasowy ustrój gmin nie dozwala należytego wykonywania przepisów policyi miejscowej, a przeto nie daje rękojmi, iż drzewa przy drogach zasadzane, dadzą się potem utrzymać.

Gdy oczekiwać można, że reforma ustawy gminnej, w części już podjęta, w niedalekiej przyszłości ogarnie stopniowo kraj cały, gdy nadto proponowane przez Wydział krajowy oddanie zarządu ważniejszych dróg gminnych Wydziałom powiatowym pociągnęłoby za sobą w razie urzeczywistnienia tego projektu ustanowienie służby drogowej na prestrzeniach, obejmujących mniej więcej piątą część wszystkich dróg gminnych, co ułatwić może także nadzór nad pielęgnowaniem drzewek przydrożnych, sądzi Wydział krajowy, iż nadeszła już pora, aby idąc za wzorem innych krajów, przy sposobności zmiany ustawy drogowej uregulować stanowczo sprawę obsadzenia drzewami dróg publicznych, a mianowicie krajowych, powiatowych i ważniejszych dróg gminnych.

Na podstawie przytoczonych powyżej uwag i z uwzględnieniem dotychczasowych doświadczeń zrobionych przez Wydział krajowy, możnaby przyjąć następujące zasady do przeprowadzenia zmiany obowiązującej obecnie ustawy drogowej.

I. Z pomiędzy publicznych dróg gminnych wyłączone być mają drogi ważniejsze i oddane w zarząd Wydziałów powiatowych.

O sieci ważniejszych dróg gminnych stanowi Rada powiatowa za zgodą Wydziału krajowego, który rozstrzyga wszystkie spory odnośnie.

II. Koszta budowy i utrzymywania ważniejszych dróg gminnych, o ileby na ten cel nie wystarczały prestacje drogowe i inne źródła miejscowe, będą pokrywane z powiatowego funduszu dróg gminnych.

III. Jeżeliby po wyczerpaniu innych środków przeznaczonych na uposażenie powiatowego funduszu dróg gminnych a w szczególności stałego 3% podatku do podatków bezpośrednich i spłat prestacyj drogowych, dotacya uchwa-

lona przez Radę powiatową na potrzeby pomienionego funduszu przenosiła 7% dodatków do podatków bezpośrednich w powiecie opłacanych, natenczas udzielone będzie na rzecz powiatowego funduszu dróg gminnych stosowne wsparcie z **funduszu krajowego**.

IV. Dotychczasowy wymiar prestacyi w robocie (4 dni piesze) ma być i nadal pozostawiony w zasadzie. Wydziały powiatowe będą jednak upoważnione do zniżania lub zupełnego odpisywania pomienionej prestacyi, również jak i spłat odnośnych we wszystkich wypadkach godnych uwzględnienia podług prawideł, które uchwali Rada powiatowa a zatwierdzi Wydział krajowy.

Ulgi powyższe mają być zastosowywane przede wszystkim w takim razie, jeżeli kontrybuent do prestacyi obowiązany z powodu niezdolności do pracy sam jej odrobić nie może, ani też pomiędzy domownikami nie ma nikogo, kto by go w wykonaniu roboty mógł zastąpić a przy tem nie posiada środków do jej spłacenia.

V. Zamiana prestacyi w robocie pieszej na ciągłą odbywa się na podstawie stosunku oznaczonego przez Radę powiatową.

VI. Wykupno prestacyi pieszej zamienionej na robotę ciągłą przedsięwziębrane być może tylko na podstawie ceny dnia ciągłego.

VII. Radzie powiatowej służy prawo nakładania na czas potrzeby **nadzwyczajnej** prestacyi w ilości wynoszącej w jednym roku **pół** dnia ciągłego od każdej sztuki bydła pociagowego, jeżeli zwyczajne prestacye są niedostateczne do pokrycia potrzeb dróg gminnych. Obowiązany do prestacyi ciągłej dodaje odpowiednie miejscowym stosunkom zaprzęgi i parobka do każdego zaprzęgu.

Uchwała Rady powiatowej nakładająca prestacyę nadzwyczajną wymaga zatwierdzenia Wydziału krajowego.

VIII. Na kontrybuentów opłacających rocznie więcej niż 3 zł. podatków bezpośrednich, może Rada powiatowa w razie potrzeby gotowizny, nałożyć czasowo obowiązek spłacania $\frac{1}{4}$ części prestacyi zwyczajnej w robocie, na rzecz powiatowego funduszu dróg gminnych.

IX. Obszar dworski winien wydać **wszystek do budowy i utrzymania dróg gminnych** potrzebny materiał drewniany, przyczem jedniak służy mu prawo do **bonifikacyi**, o ile przeciętna wartość pomienionego materiału przewyższa 5% podatków bezpośrednich przez obszar dworski opłacanych.

Za podstawę do obliczenia przeciętnej wartości materiału drewnianego potrzebnego do budowy i utrzymania dróg gminnych służą **ceny** wykupna rzeczzonego materiału, uchwalone przez Radę powiatową i **średnia trwałość** drzewa w rachubę wziętego. Instrukcyę o sposobie tego obliczenia wyda Wydział krajowy.

Jeżeli przeciętna wartość potrzebnego materiału drewnianego jest mniejszą aniżeli kwota przedstawiająca 5% podatków bezpośrednich przez obszar dworski opłacanych, tenże obszar żadnej nie wiszczą dopłaty z tytułu powinności w materiale drewnianym.

X. Rada powiatowa oznacza na podstawie obliczenia, przedłożonego przez Wydział powiatowy, te obszary dworskie, które mają prawo do bonifikacyi z powiatowego funduszu dróg gminnych. Ta uchwała Rady powiatowej obowiązuje na przeciąg lat sześciu, a podlega rewizyi tylko w takim razie, jeżeli opartą była na mylnem obliczeniu.

XI. Od obowiązku wydawania materiału drewnianego może obszar dworski wykupić się, splacając **corocznie** na rzecz powiatowego funduszu dróg gminnych **przeciętną** wartość tejże prestacji.

XII. Obowiązek płacenia ekwiwalentu drogowego zamiast uiszczenia prestacji w robocie rozciąga się na wszystkie miasta, dla których wydana została stawą gminna z dnia 13. marca 1889 r. Dz. u. kr. Nr. 24.

Na inne miasta i miasteczka może być nałożony obowiązek opłacania ekwiwalentu drogowego orzeczeniem wydanem przez Wydział krajowy za zgodą c. k. Namiestnictwa a to wskutek żądania gminy lub na wniosek Rady powiatowej.

W gminie **wiejskiej** zamiana prestacji drogowych na ekwiwalent w pieniądzech, może być zaprowadzoną orzeczeniem władz powyższych tylko na własne żądanie gminy.

Wydanie orzeczenia o zaprowadzeniu ekwiwalentu drogowego poprzedzi zbadanie stosunków miejscowych, a co do gmin połączonych z obszarem dworskim, także ocenienie umowy zawartej w myśl §, 3 ustawy o obszarach dworskich.

Gminy opłacające ekwiwalent drogowy **wyłącza się ze związku konkurencyjnego z powiatowym funduszem dróg gminnych.**

XIII. Zarząd **zwykłych** dróg gminnych wykonywać będzie naczelnik gminy razem z przełożonym obszaru dworskiego, pod bezpośrednim nadzorem delegata Wydziału powiatowego.

W miejscowościach, w których obszar dworski wcielony jest do gminy, zarząd dróg gminnych wykonywa zwierzchność gminna, względnie magistrat, przy udziale delegata Wydziału powiatowego.

Jeżeli naczelnik gminy lub inny członek zwierzchności gminnej, względnie magistrat, albo przełożony obszaru dworskiego przekracza lub zaniedbuje swe obowiązki w sprawach zarządu dróg, karany będzie przez Wydział powiatowy grzywnami aż do 20 zł.

Przełożony obszaru dworskiego może uwolnić się od udziału w zarządzie dróg gminnych, jeżeli się zobowiąże, przez czas trwania tego uwolnienia, uiszczać corocznie na rzecz powiatowego funduszu dróg gminnych kwotę, której wysokość oznaczy Wydział powiatowy.

W takim razie zakres działania przełożonego obszaru dworskiego w zarządzie drogowym przechodzi na organ ustanowiony przez Wydział powiatowy.

XIV. Właściciele lasów eksploatowanych w zarządzie własnym również jak przedsiębiorcy uiszczają osobne datki na rzecz nieomyconej drogi powiatowej lub gminnej, zużywanej niezwykłym sposobem w skutek pomienionej eksploatacyi.

XV. Osobne prestacje na rzecz budowy dróg powiatowych, które ma prawo nakładać Rada powiatowa, nie mogą przekraczać **połowy wymiaru** przeznaczzonego dla dróg gminnych.

XVI. Prawo do poboru myta (drogowego, mostowego, przewozowego i kopytkowego) nadane przez władze administracyjne lub przyznane na czas nieograniczony, ustaje z końcem 1895 roku, jeżeli do tego czasu nie zostanie odnowione w drodze ustawodawstwa krajowego.

XVII. Myto służy wyłącznie na pokrycie kosztów budowy i utrzymywania drogi, na której się znajduje, względnie przedmiotu, od którego jest pobierane.

W gminach pobierających opłaty targowe część dochodu z tychże, potrzebna na uporządkowanie dróg, ulic i placów gminnych, niezwykłym sposobem zużywanych, z powodu odbywania targów, ma być przelana do miejscowego funduszu drogowego.

XVIII. Drogi krajowe, powiatowe i ważniejsze gminne, mają być obsadzone drzewami, a to ile możliwości owocowemi.

Instrukcję o sadzeniu i pielęgnowaniu drzew przydrożnych wyda Wydział krajowy.

Projekt powyższy oparty na dotychczasowych badaniach dokonanych w dep. IV. Wydziału krajowego, — dąży do wytworzenia organicznej sieci ważniejszych dróg gminnych w całym kraju, — rozkłada ciężary drogowe ile możliwości równomiernie na gminy i obszary dworskie na podstawie uznanej przez przeważną większość reprezentacyj powiatowych za najodpowiedniejszą, z uwzględnieniem odrębności większych miast przez ustanowienie ekwiwalentu pieniężnego zamiast prestacyi w robocie i pozostawieniem możliwości zaprowadzenia takiej zamiany w innych gminach miejskich i wiejskich, — pozwala w wypadkach uwzględnienia godnych na znaczne ulgi dla kontrybuentów przeciążonych prestacyami drogowymi, — nie podwyższa stałego wymiaru tych prestacyj a daje możliwość reprezentacyom powiatowym otwierania w miarę potrzeby nowych źródeł dla pokrycia niezbędnych wydatków drogowych, — usuwa dotychczasowe niedogodności administracyjne i wątpliwości prawne przy wykonywaniu postanowienia o pokryciu potrzeb materiału drewnianego, — zachęca obszary dworskie, mające wydawać tylko potrzebny materiał, do zastępowania mostów i przepustów drewnianych przedmiotami murowanymi a tem samem przynosi ulgę dla powiatowego funduszu dróg gminnych, którego głównym źródłem jest dodatek do podatków bezpośrednich, — powołuje Wydziały powiatowe do administracji ważniejszych dróg gminnych a przez to uchyla główne wady i trudności dotychczasowego ustroju zarządów dróg gminnych, — nastęrcza sposobność do uregulowania poboru myta, co doprowadzić może z czasem do zupełnego zniesienia tego poboru, — przeznaczają odpowiednią część dochodu z opłat targowych na racjonalne uporządkowanie dróg, ulic i placów w gminach, w których odbywanie targów połączone jest z niezwykłym zużyciem przedmiotów rzeczonych, i — nakoniec pozostawia reprezentacyom powiatowym możliwość odpowiedniego zastosowywania kardynalnych postanowień ustawy drogowej do różnorodnych warunków i właściwości miejscowych.

Projekt ten, jakkolwiek ma na względzie istotne potrzeby i właściwe cele reformy drogowej, uledz może jednak zmianie we wniosku, który Wydział krajowy zamierza przedłożyć Wysokiemu Sejmowi, po zebraniu i ostatecznem zestawieniu całego materiału odnośnego.

Jak wspomnieliśmy już wyżej część reprezentacyj powiatowych nie przedstawiła jeszcze dat przez nas żądanych, ani też nie objawiła swoich

zapatrywać w sprawie reformy ustawy drogowej, a przeto nie jest wykluczoną możliwością, że niejedno jeszcze zdanie cenne, z tej strony wyrażone, wzbogaci nasz materiał dotychczasowy.

Przypuszczamy również, że z zasady projektu zmiany ustawy drogowej, które podajemy do wiadomości Wysokiego Sejmu, wobec doniosłości tej sprawy dla naszego ekonomicznego i społecznego życia, staną się przedmiotem wymiany zdań, mogącej nastąpić sposobność do objawienia trafnych zapatrywań i wniosków, które uwzględnilibyśmy tem chętniej w przyszłym projekcie naszym, że pragniemy korzystać z każdej myśli, która przyczynić się może do przeprowadzenia reformy ustawy drogowej z pożytkiem dla kraju.

W sprawie programu pozostałych jeszcze do wykonania ważniejszych rekonstrukcyj dróg krajowych.

Odnosnie do uwag w tym przedmiocie zawartych w sprawozdaniu komisji drogowej z dnia 15. listopada 1889 przedkładamy następujące sprawozdanie:

Po objęciu w zarząd dróg krajowych, jak to Wysokiemu Sejmowi z poprzednich sprawozdań dokładnie wiadomo, Wydział krajowy przede wszystkim był zmuszony zająć się uzupełnieniem i ustaleniem warstwy szutrowej dróg rzeczonych. Po dokonaniu tego najważniejszego i nie dającego się odroczyć zadania, w miarę zmniejszających się wydatków na utrzymanie dróg z oszczędności uzyskanych i nie przekraczając funduszków przez Wysoki Sejm na ten cel przeznaczonych, przeprowadził już znaczne i kosztowne przebudowania na wielu drogach krajowych, oraz budowę stałych mostów na większych rzekach.

Pomimo tych robót i nakładów dla doprowadzenia dróg krajowych do stanu wymagań tegoczesnych, pozostało jeszcze dużo do zrobienia.

Załączony wykaz przedstawia ważniejsze przebudowania na 24 drogach krajowych, które ani zaniechane, ani na dłuższy czas odroczone być nie mogą; koszt tych robót obliczony został na 559.000 zł.

Wydział krajowy świadom finansowego położenia kraju zmuszony jest wnosić rozłożenie tych robót i wydatków na dłuższy szereg lat i do budżetu na r. 1891 wstawił na ten cel . . . . . 50.000 zł.

(Most pod Kurowem . . . . . 30.000 zł.

Inne rekonstrukcje . . . . . 20.000 „)

Porządku, w jakim wykazane przebudowania wykonane być mają, Wydział krajowy z góry oznaczyć nie może i nie widzi potrzeby w tym względzie; przyjął jedynie za zasadę dawać pierwszeństwo tym robotom, na które od stron interesowanych więcej uzyska poparcia, ofiar i ułatwień, oraz tym, które dla okolicy i kraju mają większe znaczenie. Również starać się będzie Wydział krajowy przeprowadzać roboty projektowane naprzemian w różnych częściach kraju.

Od objęcia dróg krajowych w zarząd Wydziału krajowego t. j. od r. 1868 aż do r. 1875 małe tylko zmiany wprowadzono przy przebudowaniu mostów, albowiem głównie starano się o ogólne ulepszenie i uporządkowanie dróg odebranych, które przeważnie znajdowały się w bardzo złym stanie pod względem utrzymania i pokładu szutrowego.

Od r. 1875 r. t. j. od chwili przystąpienia do budowy nowych dróg krajowych używano materiałów o ile możności trwałych przy budowie mo-

Alegat 21.

stów, przeważnie dębiny albo też kamienia, odpowiednio do warunków miejscowych. Tychże samych zasad trzymano się przy przebudowaniu mostów na drogach istniejących. W ogóle przy budowie mostów starano się mieć na uwadze następujące względy:

1. Oznaczenie światła odpowiednio do potrzeby;
2. użycie materiału doborowego, przeważnie dębowego, zamiast miękkiego;
3. zastąpienie przyczółków drewnianych murowanymi;
4. mosty drewniane o małym świetle zamieniano na kanały sklepione lub przepusty płytami kryte;
5. przy przebudowaniu większych mostów drewnianych stosowano konstrukcję górną kratową, dla zmniejszenia liczby otworów i ułatwienia przepływu wody, lodu i spławów drzewa;
6. przy ważniejszych robotach używano do murów zaprawy cementowej, lub też robiono mury betonowe;
7. w małym zastosowaniu z powodu wysokich cen były używane konstrukcje żelazne i tylko na dźwigarce dla małych mostków i jako rury żelazne (z klapą) przy przepustach powodziowych.

Przy przebudowaniu znaczniejszych mostów uwzględniono użycie trwałszych materiałów i odpowiednich konstrukcyj a mianowicie:

Most w Szczawnicy na Dunajcu, kratowy na filarze i przyczółkach murowanych.

Most w Gołkowicach na Dunajcu kratowy, na przyczółkach i filarach murowanych.

Wybudowano również mosty kratowe na przyczółkach murowanych:

- w Buczaczu na Strypie,
- w Zbarażu na Zbruczu,
- w Ochotnicy na Ochotnicy,
- w Jazowsku na dawnym korycie Dunajca,
- w Jasionce na potoku Jasionce,
- pod Rzeszowem na Przybyczówce.

Przy budowie mostu na Sanie pod Jarosławiem przyczółki i jarzma drewniane zastąpiono przyczółkami i filarami murowanymi, a wierzchnią konstrukcją, kratową drewnianą.

Takie same zmiany wprowadzono przy przebudowaniu następujących mostów:

W Sniatynie na Prucie, w Jezupolu na Bystrzycy, a obecnie przy rozpoczętej budowie nowego mostu pod Kurowem na Dunajcu.

Co do przebudowania mniejszych mostów starano się w miarę możliwości zastosować wymienione na wstępie zmiany, mające na celu zwiększenie trwałości.

Najkorzystniejsze użycie kamienia okazało się w okręgach przemyskim i sandeckim, najmniej zaś do takich zmian nadaje się okręg brzeżański, gdzie mimo obfitości kamienia, nie może być tenże używany z powodu złej jakości.

W ostatnich latach po ułatwieniu komunikacji przez budowanie kolei lokalnych zaczęliśmy używać sprowadzanego temi kolejami kamienia do budowy mostów także na niektórych drogach w północnej części kraju po-

łożonych, gdzie brak odpowiedniego kamienia, przyczem jednak mamy zawsze na uwadze racjonalne porównanie cen i trwałości materiału.

Powodując się wskazówkami i uwagami zawartymi w sprawozdaniu sejmowej komisji drogowej z dnia 15. listopada 1889, przedłożonem Wysockiemu Sejmowi na posiedzeniu z dnia 26. listopada 1889, Wydział krajowy postanowił zarządzić ściśle badanie warunków miejscowych, celem jak najobszerniejszego zastosowania uwag komisji co do zastępowania przebudowywać się mających mostów i przepustów na drogach krajowych, przedmiotami murowanymi.

W sprawie statystyki drogowej.

Statystyka budowy i utrzymania dróg oraz ruchu na nich, której prowadzenie zaleciła komisja drogowa w sprawozdaniu z dnia 15. listopada 1889 r. ma doniosłe znaczenie dla gospodarstwa drogowego, przyniesie bowiem następnne korzyści:

1. Da obraz potrzeb kraju pod względem racjonalnego uzupełnienia sieci komunikacyjnej;

2. da podstawę do oznaczenia technicznych warunków budowy i sposobu utrzymania dróg przez cyfrowe oznaczenia stopnia ich ważności;

3. wskaże środki zmniejszenia kosztów budowy i utrzymania dróg przez porównanie materiałów, cen i sposobów wykonania robót;

4) uzupełni i ułatwi kontrolę wydatków, przez porównawcze zestawienie cyfr i wskaże, na których drogach budowa lub utrzymanie jest nieodpowiednio prowadzone.

Na razie uważamy za potrzebne zaprowadzenie statystyki drogowej w następujących kierunkach:

1. Oznaczenie ruchu na niektórych charakterystycznych drogach, uwzględniając odrębne warunki połączonych miejscowości co do wozów, transportów i zwierząt.

Porównawcze zestawienie cen jednostkowych i wydatków na różne rodzaje robót.

Oznaczenie zużycia się pokładu drogowego, uwzględniając ruch na drodze, gatunek materiałów i sposób utrzymania.

4. Daty robót budowlanych pod względem trwałości materiału i kosztu, które wskażą jakie zmiany dadzą się wprowadzić z korzyścią w ich budowie i utrzymaniu.

W miarę nabytego doświadczenia i wynikłej potrzeby wykazy statystyczne uzupełnione zostaną.

Dotychczasowe dorywcze usiłowania i próby oddziały technicznego Wydziału krajowego dla braku sił i środków nie mogły doprowadzić do zamierzonego celu.

Systematyczne zbieranie dat statystyki drogowej, odnoszące się do lat ubiegłych, na podstawie aktów i rachunków, a na przyszłość zaś na podstawie takichże dokumentów oraz specjalnych wykazów -- oparte być musi na fachowej znajomości ze świadomością celu, do którego się dąży, aby przez wprowadzenie odpowiednich badań i racjonalne zestawienie porównawcze otrzymać rzeczywiste i mające znaczenie wyniki i wskazówki do korzystnych zmian w gospodarstwie drogowem.

Do prowadzenia statystyki drogowej w sposób wyżej wskazany wypadnie przeznaczyć jednego inżyniera i jednego pomocnika, co pociągnąć za sobą musi odpowiednie zwiększenie sił oddziału technicznego.

Dat potrzebnych do prowadzenia statystyki dostarczać może dla dróg krajowych krajowa służba drogowa, dla dróg powiatowych dostarczać ich mogą Wydziały powiatowe.

Koszta połączone z zebraniem niektórych dat dla dróg krajowych (a ten dział uważamy na razie za najpotrzebniejszy i najłatwiej dający się przeprowadzić) a to: pomiar, zużycie pokładu drogowego i przyrządy do tego, uzupełnienie planów, oznaczenie ruchu na charakterystycznych drogach i tp. mogą być pokryte z funduszków przeznaczonych na utrzymanie dróg krajowych, a to ze względu na to, że statystyka drogowa dążyć ma do zmniejszenia wydatków na konserwację dróg pomienionych.

Statystykę dróg powiatowych i gminnych na razie ograniczyć zamierzamy do tych tylko działów, które dadzą się przeprowadzić, bez spowodowania osobnych kosztów.

Kontrola nad projekta-
mi, budową i fundusza-
mi dróg subwencyono-
wanych.

W myśl wskazówek zawartych w sprawozdaniu komisji drogowej, która była podstawą przytoczonej powyżej (pomiędzy uchwałami sejmowemi nie podlegającymi sankcyi Najwyższej) — uchwały Wysokiego Sejmu z dnia 26 listopada 1889 r., Wydział krajowy postanowił uzupełnić przepisy okólnika z dnia 22. grudnia 1882 l. 51432 o subwencyonowaniu dróg powiatowych i gminnych, a w szczególności:

1. uprosić i ściślej określić wymagania co do przedkładania projektów budowy dróg;
2. podać główne warunki techniczne, które przy budowie dróg winno być zastosowane;
3. uzupełnić zarządzenie dotychczasowe co do sprawdzania projektów oraz co do kontroli robót i funduszków na nie użytych.

Alegat 22.

W tym celu wydał Wydział krajowy załączoną instrukcyę (al. 22.) dla wszystkich Wydziałów powiatowych i inżynierów krajowych z objaśnieniami, zawierającymi następujące uwagi i wskazówki:

I.

Wszystkie dotychczasowe rozporządzenia Wydziału krajowego wymagają dla uzyskania subwencyi na budowę dróg przedkładania przez Wydziały powiatowe planów i kosztorysów nie określając w jakich rozmiarach i o ile szczegółowo te projekty mają być sporządzone.

W skutek tego bardzo często przedkładane bywały projekta albo tak niedokładne i niejasne, że nie mogły być zatwierdzone albo zbyt obciążone niepotrzebnymi szczegółami, które bezużytecznie zwiększały pracę i koszt ich sporządzenia a utrudniały kontrolę.

Również często się zdarza, że Wydziały powiatowe przedkładają znacznym kosztem sporządzone szczegółowe projekty długich dróg, których budowa na szereg lat rozłożoną być musi; a po paru latach wskutek zmiany sto-

sunków miejscowych, wskutek nabytego doświadczenia i z powodu zaginionych znaków (palików) na gruncie, te projekty muszą być uzupełniane i przerabiane a czasem zaniechane.

Dla tych powodów odnośne postanowienia co do budowy dróg subwencyonowanych i ich projektów, zostały uzupełnione w następującym kierunku:

1. Przedewszystkiem dla oznaczenia, które drogi w pierwszym rzędzie liczyć mogą na subwencyę krajową, Wydziały powiatowe winny przedłożyć projekt sieci dróg najważniejszych dla interesów powiatu.

2. Dla oceny warunków, trudności i kosztów budowy dla oznaczenia, w jakiej wysokości subwencya udzieloną być może, wystarczy projekt wstępny.

3. Dla przeprowadzenia budowy potrzebny jest projekt szczegółowy.

Ścież dróg.

Ścież dróg w powiecie winna obejmować tylko najważniejsze drogi, których znaczenie należy uzasadnić pod względem rolniczym, przemysłowym i handlowym, jakoteż pod względem związku ich z drogami istniejącymi. Wydział powiatowy powinien również oznaczyć porządek, w jakim te drogi zamierza budować, albowiem pożądanem jest, aby nierozdrabiać sił i środków na jednoczesną budowę kilku dróg w powiecie. Wydział powiatowy winien również wykazać fundusze, prestacje i datki dobrowolne, jakimi na pokrycie kosztów budowy rozporządzać będzie.

Wydział krajowy ze względu na interes powiatów sąsiednich, lub ogólny interes kraju, — odpowiedniem wyznaczeniem subwencyj może sprostować lub uzupełnić sieć przygotowaną, oraz zmienić porządek w przeprowadzeniu budowy poszczególnych dróg.

Projekt wstępny:

Projekt wstępny winien obejmować:

- a) kierunek drogi oznaczony na mapie sztabowej;
- b) opisanie drogi, wykaz gmin, naturę gruntu, warunki budowy, znaczenie drogi i t. p.;
- c) przybliżony koszt budowy;
- d) warunki i prawdopodobny koszt utrzymania na przyszłość;
- e) wykaz środków, przewidzianych na pokrycie kosztów budowy;
- f) program budowy.

Taki projekt w zwykłych warunkach dla oceny znaczenia drogi i dla oznaczenia wysokości subwencyi krajowej będzie wystarczający.

Wyjątki stanowią:

- a) drogi w okolicach górzystych, gdzie bez niwelacji i szczegółowych badań nie można oznaczyć kierunku, długości drogi i rozmiarów robót,
- b) drogi przechodzące przez bagna, góry osuwające się, głębokie parowy i t. p.;
- c) mosty na większych rzekach, gdzie bez sondowania i obliczeń nie można oznaczyć wymiarów, rodzaju konstrukcyi i kosztów.

Inżynier z dostatecznym doświadczeniem i wprawą może w ciągu kilku dni na gruncie wypracować projekt wstępny kilkunastu kilometrów drogi znajdującej się w zwykłych warunkach.

Taki projekt często da lepsze i dokładniejsze pojęcie o kosztach i warunkach budowy, niż szczegółowy projekt wykonany przez niewytrawnego technika, który obarczony szczegółami robót często zapomina o zasadniczych warunkach i nie umie przewidzieć i ocenić przyszłych trudności budowy i utrzymania.

Umiejętnie wykonany projekt wstępny ułatwi i uprości racjonalne wykonanie szczegółowego projektu.

Projekt szczegółowy.

Przed rozpoczęciem budowy winien być wypracowany szczegółowy projekt tej części drogi, która w najbliższym czasie ma być wykonaną. Co do szczegółowego projektu wymagania muszą być zastosowane do zasad przyjętych i warunków gruntu. Wyjątkowe wymagania zostaną wyszczególnione przy zatwierdzeniu projektu wstępnego. Zwykle projekt szczegółowy winien zawierać:

a) Profil podłużny zawsze jest potrzebny; w okolicach górzystych dla oznaczenia spadków, a w równinach dla oznaczenia odpływu wody i dla uregulowania robót ziemnych;

b) plan położenia (sytuacyjny);

c) profile poprzeczne, jeżeli grunt jest nierówny lub pochyły.

Gdzie dla uzyskania łagodnych spadków potrzeba zastosować serpenty, najwłaściwiej jest sporządzić plan warstwowy, który umożliwi oznaczenie najodpowiedniejszego kierunku drogi, z przyjętym największym spadkiem, przy najmniejszych stosunkowo robotach ziemnych;

d) obliczenie bryłowatości robót ziemnych jest potrzebne dla wykonania robót na wymiar (do czego zawsze dążyć należy), dla doprowadzenia o ile można wykopów i nasypów do równowagi i zmniejszenia ich ilości, dla kosztorysu i dla kontroli cen i wydatków;

e) tablice przewozu ziemi są potrzebne dla racjonalnego wykonania robót ziemnych i dla oznaczenia cen tych robót, stosownie do odległości przewozu. Te tablice wskażą, w których punktach można zmniejszyć roboty ziemne lub odległość przewozu przesunięciem osi lub linii projektu. Tablice te są również potrzebne dla oznaczenia rzeczywistej ilości robót ziemnych, albowiem z obliczenia bryłowatości dość trudno jest oznaczyć, ile ziemi z wykopów potrzeba odwieść na bok, a ile potrzeba dostarczyć z rowów materyałowych dla uzupełnienia nasypów;

f) projekty ważniejszych robót budowlanych;

g) kosztorys budowy.

Powyższe postanowienia co do projektów dróg, mają na celu uprościć o ile można ich wykonanie, a zarazem zapewnić i ułatwić racjonalne wykonanie budowy. Dla ułatwienia w wypracowaniu projektów dróg Wydział krajowy zamierza:

1. uzupełnić typy na zwykle często się powtarzające roboty budowlane dla różnych używanych szerokości dróg. Takie typy dobrze wystu-

dyowane, dadzą rękojmię odpowiedniej mocy i trwałości i zmniejszą wydatki na budowę.

2. Zmienić tj. sprostować i uprościć przepisy analizy cen, które przed kilkudziesięciu laty zestawione, gdy były inne warunki, gdy brakło doświadczenia, ulepszonych narzędzi i wprawnych robotników, dotąd są przyjęte i za urzędowe uznane.

Te przepisy zawierają wiele niedokładnych, nieodpowiednich, niepotrzebnie skomplikowanych i zbyt drobiazgowych postanowień.

W wielu wypadkach ceny podług urzędowych przepisów analizy obliczone, jak n. p. przy robotach ziemnych i dowozach dają wyniki dwa razy większe od cen rzeczywistych, obliczenia zaś robót murarskich i cieśliskich są tak drobiazgowo, że bez potrzeby utrudniają rachunki.

II.

Ustanowione zasady i warunki techniczne budowy dróg, oparte na doświadczeniu i nauce zostały uznane i przyjęte w tych krajach, gdzie rozwój komunikacyj doszedł do wysokiego stopnia udoskonalenia.

Zasady te zwykle z powodu niezrozumienia ich ekonomicznej doniosłości, są dotychczas mało uwzględniane przy projektowaniu i budowie dróg. Wyjaśnienie i udowodnienie tych zasad usuwając dotychczasowe często mylne pojęcia, sprowadzi budowę dróg subwencyonowanych i niesubwencyonowanych na właściwe tory.

Główne zasady techniczne, których przy budowie dróg przestrzegać należy, można streścić w następujących punktach:

1. Najkrótszy o ile można kierunek drogi.
2. Odpowiednie i o ile można łagodne spadki.
3. Osuszenie drogi odpowiedniemi odprowadzeniem wody.
4. Odpowiednie wykończenie robót ziemnych przed szutrowaniem.
5. Fachowe i ze znajomością rzeczy wypracowanie projektu w myśl wymienionych zasad i należyte wykonanie robót.

Zasady te dadzą się rozwinąć jak następuje:

1. Kierunek drogi.

W wytyczeniu drogi najważniejszym jest jej sprostowanie a względnie skrócenie, o ile to bez prowadzenia znaczniejszych spadków wykonane być może.

Jeżeli nie zawsze zmniejszenie długości drogi wpływa na zmniejszenie kosztów budowy, to w każdym razie obniża koszt utrzymania na przyszłość, a co ważniejsza zmniejsza koszt transportów.

Dla ujęcia w cyfry korzyści wynikających ze skrócenia drogi posłużmy przykład następujący.

Przyjmując średnie koszt utrzymania jednego kilometra drogi, na której ruch jest mały (10.000 wozów parokonnnych rocznie) na 100 zł., przypuszczając dalej, że koszt transportu normalnego ładunku parokonnego wozu na drodze szutrowanej w średnim stanie wynoszą najmniej 6 ct. od jednego kilometra, korzyści w razie skrócenia drogi w tych

warunkach o jeden kilometr obliczyć się dadzą w sposób następujący:

Roczne koszty utrzymania zmniejszą się o 100 zł., co odpowiada kapitałowi 2.000 zł., a dla okolicy korzystającej z drogi koszty transportów zmniejszą się o 600 zł., co przedstawia kapitał 12.000 zł.; ogólny zysk zatem będzie odpowiedni kapitałowi 14.000 zł. w. a.

W podobny sposób można wykazać, że cyfry te będą bardziej wrażliwe przy drogach o znacznie większym ruchu n. p. Jarosław-Bełzec: 30.000 wozów parokonnnych rocznie — utrzymanie 1 kilometra 200 zł. — ogólny zysk odpowie kapitałowi 40.000 zł., a jeszcze wyraźniej przy bardziej uczęszczanych drogach (n. p. Kraków-Baran), gdzie przejeżdża 100.000 wozów parokonnnych rocznie, a utrzymanie 1 kilometra 500 zł. — zysk przez skrócenie drogi o 1 km. przedstawia tutaj kapitał 130.000 zł. Te cyfry uzasadniają doniosłe znaczenie ekonomiczne skracania dróg, a suma takich skrótów przy budowie dróg w całym kraju przedstawia poważną cyfrę zaoszczędzonego kapitału publicznego i prywatnego.

Sprostowania drogi są także pożądane ze względu na ułatwienie budowy, ułatwienie odpływu wody, zaoszczędzenie siły pociągowej wskutek zmniejszenia liczby zakrętów i t. p.

Nadto trzeba zaznaczyć, że w wielu wypadkach, celem przyszłego uregulowania wsi i miasteczek, wadliwie pod względem ogniowym i sanitarnym zbudowanych i przez to narażonych na klęski pożaru i zarazy, lepiej je ominąć, jak korzystać z istniejących ulic, pełnych zakrętów i nierówności, gdzie droga będzie kosztowną do budowy i utrzymania. Droga zbudowana obok wsi, lub miasteczek stanie się w przyszłości regularną ulicą, zabudowaną pod kontrolą i prawidłowo.

Nakoniec co do tego przedmiotu można dodać, że jakkolwiek wyłączenia gruntów w celu uregulowania drogi natrafiają często na niechęć i opór zwykle z powodu przesadnego wyobrażenia o szkodach w gospodarstwie, niedogodności chwilowe są dostatecznie wynagradzane, a po paru latach znikają zupełnie.

2. Spadki.

Liczne doświadczenia i obliczenia teoretyczne oznaczają związek, jaki istnieje między siłą pociagową, ładunkiem wozu, a wzniesieniem i spadkiem drogi, po której wóz się posuwa.

Nie wchodząc w szczegóły tych obliczeń, podajemy tu tylko cyfry charakteryzujące znaczenie wzniesień.

Jeżeli się przyjmie ładunek parokonnego wozu na drodze szutrowanej w poziomie, w średnim stanie, przy jeździe stępo na 1.800 kg. (oprócz ciężaru wozu 400 kg.), to chcąc, aby napięcie siły koni pozostało bez zmiany, trzeba stopniowo zmniejszać ładunek w miarę zwiększających się wzniesień na drodze.

w poziomie		1.800 kg.
przy wzniesieniu 2%	. . . . .	1.410 "
" 4%	. . . . .	1.100 "
" 6%	. . . . .	880 "
" 8%	. . . . .	720 "
" 10%	. . . . .	600 "

Znaczenie wzniesień można także przedstawić z innego punktu:
Przyjmując ładunek niezmienny parokonnego wozu 1.800 kg. wypadnie natężenie siły każdego konia:

na poziomie	.	.	.	.	63 kg.
na wzniesieniu	2%	.	.	.	85 "
"	4%	.	.	.	107 "
"	6%	.	.	.	129 "
"	8%	.	.	.	151 "
"	10%	.	.	.	173 "

Z tych cyfr wynika, że albo trzeba ładunek wozów zastosowywać do największych spadków, jakie się na drodze znajdują, albo przy większych wzniesieniach zwiększać liczbę koni.

Ze względu, że stałe natężanie siły średniego konia, przyjmuje się na 70 kg., a chwilowo na krótkich przestrzeniach może być większe, lecz nie powinno przekraczać 120 kg., już na wzniesieniu większym niż 5%, potrzeba zwiększać liczbę koni.

Dlatego w krajach, gdzie nauki techniczne doprowadzone zostały do wyższego stopnia i zrozumiane zostały w głównych zasadach przez ogół, największe spadki, przyjęte przed kilkudziesięciu laty na 8%, stopniowo zostały zredukowane na 6%, 5%, a obecnie na 4%. Dla tych także powodów dążyć należy i u nas, aby największe spadki nie przekraczały 5% (dla uniknięcia przyprzążki i hamulca).

3. Osuszenie drogi

ma wielkie znaczenie dla przyszłego taniego jej utrzymania w dobrym stanie.

Gdy nie ma odpływu wody, grunt pod szutrem rozmiękcza się, warstwa szutrowa przełamuje się, następuje utrudnienie w komunikacji i okazuje się potrzeba kosztownych napraw.

Gdy w warstwie szutrowej nagromadza się zbyt dużo wilgoci, to warstwa taka traci swą spistość i siłę oporu, staje się chropowatą, tworzą się doły i koleje, szuter się prędzej zużywa, koszt transportów i koszt utrzymania znacznie się zwiększają.

4. Roboty ziemne należy dokładnie wykończyć przed rozsypaniem szutru.

Droga szutrowana bez odpowiedniego poprzedniego starannego wykonania robót ziemnych, bez dania odpowiedniej podstawy dla warstwy szutrowej, wskutek niejednostajnej grubości tej warstwy i niejednostajnego oporu, pozostanie zawsze chropowatą, trudną do osuszenia i utrzymania i wielu razach będzie gorszą od drogi nieszutrowanej.

Dokładność wykonania robót ziemnych jest ważniejszą przy drogach niż przy kolejach żelaznych; — albowiem przy kolejach nierówności gruntu są w części usunięte podkładami.

Koszta robót ziemnych są jednorazowe i zwykle małe w porównaniu do ogólnych kosztów budowy i korzyści ztąd osiągniętych.

5. Fachowe i ze znajomością rzeczy wypracowanie projektu i odpowiednie wykonanie robót jest bardzo ważne.

Dość często można się spotkać ze zdaniem, że projekt drogi jest za kosztowny a niekonieczny. Do takiego przekonania przyczyniły się poniekąd prace albo zbyt pobieżne, albo nieumiejętnie wykonane, w których nie uwzględniono przyszłych trudności budowy i utrzymania oraz znaczenia drogi na transportów. Nagromadzenie niepotrzebnych szczegółów zwiększa bez potrzeby pracę i kosztą sporządzenia projektu a nie doprowadza do pożądaných wyników.

Tylko umiejętnie i starannie przez rutynowanego inżyniera wypracowany projekt i dokładnie na podstawie takiego projektu wykonana budowa zapewniają najdogodniejszą drogę dla jazdy, a racjonalnie najtańszą pod względem budowy i utrzymania.

Późniejsze naprawy błędów, popełnionych przy budowie są trudne i wymagają większych nakładów niż zwiększenie kosztów wynikłe z dokładnej i gruntownej budowy.

W ogóle wymagania powyższe przy budowie dróg, jeżeli nawet w pewnych wypadkach pozornie zwiększają kosztą ich budowy, to mają jedynie na względzie kardynalne zasady ekonomiczne, aby przez tanie a dobre utrzymanie dróg i zmniejszenie kosztów transportu podnieść dobrobyt kraju.

III.

Rewizya robót na gruncie przedsiębrana przez inżynierów krajowych dla kontroli, będzie miała na celu nie tylko sprawdzenie cen wydatków i odpowiedniego użycia funduszków publicznych (do czego w pierwszym rzędzie powołane są władze administracyjne i urzędy rachunkowe), ale także sprawdzenie czy roboty są odpowiednio wykonane, danie wskazówek jak je uprościć i zmniejszyć, jak można wykonać taniej lub lepiej. Kontrola także może trudności zmniejszyć lub usunąć, może w porę ostrzedz o niewłaściwym wykonywaniu robót i ochronić fundusze publiczne od dalszego marnowania.

Dla inżynierów powiatowych kontrola fachowa ze strony inżynierów krajowych i wspólna narada będzie zwykle pożądaną, co dla funduszu i dobroci dróg tylko korzyść przynieść może.

Dla uzupełnienia kontroli i utrzymania ewidencji Wydział krajowy zamierza prowadzić stałe wykazy:

- a) projektowanych i budujących się dróg,
- b) stanu, długości i rodzaju dróg zbudowanych,
- c) zestawień statystycznych cen robót i wydatków, na podstawie rachunków, kolaudacyj i dzienników budowy.

Dla ścisłości wykonywania zarządzeń spowodowanych kontrolą, Wydział krajowy postanowił nieasygnować całej przyznanej subwencji z góry lecz częściami w miarę postępu budowy, czyniąc zależnem asygnowanie dalszych zaliczek od wyniku rewizji wykonanych robót.

W wyjątkowych okolicznościach przy udzielaniu wyższych subwencji na wykonanie ważnych i trudnych robót, Wydział krajowy wyznaczy w razie uznanej potrzeby technika z ramienia swego do prowadzenia budowy.

IV.

Droga zbudowana z uwzględnieniem zasad technicznych, aby odpowiadała w zupełności swemu celowi, powinna być także i racjonalnie utrzymywana; wpływ bowiem stanu powierzchni drogowej na siłę pociągową jest bardzo znaczny, — co da się przedstawić w następujących cyfrach, które wykazują, jaki ładunek średni koń, idąc stępo, może udźwignąć na drodze poziomej przy rozmaitych jej stanach.

W obliczeniu tem przyjęto siłę pociągową konia średnio na 70 kg., a ciężar wozu równy $\frac{1}{4}$ ładunku; w drugiej kolumnie podano koszt transportu 1000 kg. na odległość 1 klm. (przyjmując średnią wartość dziennej pracy konia 1 zł. i odległość (jaką w ciągu dnia może przebyć 40 kilometrów).

	Ładunek.	Cena transportu.
Na drodze niesztutowanej w gruncie gliniastym	210 kg.	24 ct.
„ „ „ „ „ „ piaszczystym	320 „	16 „
„ „ sztutowanej w złym stanie	660 „	9 „
„ „ „ w bardzo dobrym stanie	1590 „	3·1 „
„ „ brukowanej w złym stanie	1750 „	2·9 „
„ „ „ w bardzo dobrym stanie	2100 „	2·4 „
„ „ kolei żelaznej	7500 „	0·7 „

Porównując drogi brukowane, których budowa jest kosztowna i które nie nadają się do szybkiej jazdy tak dobrze jak drogi sztutowane, pomijając również koleje konne, jako wymagające znacznego kapitału nakładowego, któryby tylko przy bardzo wielkim ruchu mógł być odpowiednio oprocentowany, z tych cyfr wynika, że koszt transportów na dobrej drodze sztutowanej są prawie trzy razy mniejsze jak na drodze w złym stanie.

Zestawiając wszystkie wymienione motywa, okazuje się, że w interesie ekonomicznym kraju leży budowa dróg, oparta na zasadach technicznych, jako też racjonalne ich utrzymanie w dobrym stanie.

Aby więc cel ten osiągnąć nawet szczupłymi funduszami lepiej oszczędzać na szerokości drogi, na robotach budowlanych, rozłożyć budowę na dłuższy przeciąg czasu; ale nie oszczędzać na kierunku, na spadkach i robotach ziemnych, bo te roboty stanowią podstawę drogi, pozostają na zawsze, a wydatek jest jednorazowy.

Zatem subwencya krajowa uzasadnioną jest tylko dla tych dróg, które dobrze i podług zasad technicznych budowane być mają i których należyte utrzymanie jest zapewnione.

Na podstawie przytoczonych motywów Wydział krajowy wydał dodatkową instrukcyę, mając na względzie wzrastający ciągle i stale ruch około budowy dróg powiatowych i gminnych. Obecnie już można liczyć, że przy dotychczasowej subwencji krajowej 160.000 zł. i użyciu co najmniej podwójnej sumy na ten cel przeznaczonej z funduszków powiatowych, prestacyj i datków dobrowolnych (razem około pół miliona) przybywa rocznie przeszło 100 klm. dobrych dróg.

Długiego szeregu lat jeszcze potrzeba, aby uzupełnić sieć komunikacyj, która w ostatnim swym rozwoju wymaga połączenia każdej gminy

dobrą drogą z gminami sąsiednimi t. j. zamiany dróg istniejących na dobre.

Ale nie ma powodu przypuszczać, iż kraj tej potrzebie podołać nie zdoła, gdyż rozwój komunikacji jest jednym z głównych czynników podniesienia ekonomicznego stanu kraju pod względem rolnictwa, przemysłu i handlu, przyczem wartość gruntu wzrośnie a pieniądź wydany na budowę dróg przejdzie do rąk pracującej ludności, co w ogóle wpłynąć musi na powiększenie dobrobytu kraju.

Reorganizacya służby technicznej dróg krajowych.

Komisya drogowa w sprawozdaniu swem z dnia 15. listopada 1889, przedłożonem Wysokiemu Sejmowi na posiedzeniu z dnia 26. listopada 1889 r. w sprawie reorganizacyi służby technicznej dróg krajowych, wyraziła przekonanie, iż Wydział krajowy, odczuwając potrzebę tej reorganizacyi, przedłoży projekt Wysokiemu Sejmowi, który czyniąc zadość w zupełności potrzebom technicznym administracyi dróg krajowych, naczelnemu nadzorowi nad drogami powiatowymi i gminnymi i niezbędnej kontroli nad użyciem subwencyj drogowych, udzielanych z funduszu krajowego, wreszcie naczelnemu nadzorowi nad publicznymi dojazdami kolejami, — będzie miał na uwadze niemniej i trudne położenie finansowe kraju.

Pragnąc to zdanie usprawiedliwić, Wydział krajowy nie może po przestać na znżytkowaniu materyałów już dotychczas nagromadzonych, lecz chcąc oznaczyć z możliwą dokładnością niezbędne zwiększenie sił technicznych, zebrać jeszcze musi daty co do rozmiarów czynności i obowiązków, które nakłada na organa techniczne służby drogowej wydana w roku bieżącym reskryptem do LW. 3.226/90. dodatkowa instrukcyja o subwencyonowaniu dróg powiatowych i gminnych, normująca udział tych organów w kontroli, projektowaniu i wykonywaniu budowy powyższych dróg.

Na razie starał się Wydział krajowy zaradzić częściowo naglącej potrzebie powołaniem do pełnienia obowiązków w oddziale technicznym inżynierów okręgowych Kazimierza Jankowskiego i Władysława Szyszko-wskiego, inżyniera dróg i mostów, Mieczysława Świtkowskiego oraz mianowaniem Kornela Birgfelnera nadetatowym asystentem.

W sprawie zbadania powodów obniżenia dochodów z myt krajowych.

Począwszy od roku 1886 spostrzegać się daje z każdym rokiem postępujący ubytek w dochodach mytniczych na drogach krajowych.

I tak dochody te, w porównaniu z wynikłością z roku 1885 uczyniły :

w roku 1886	mniej o	11.931 zł.	74 ct.
" 1887	" "	13.093 "	23 "
" 1888	" "	16.562 "	31 "
" 1889	" "	16.478 "	36 "

Komisya drogowa w sprawozdaniu swem z 15. listopada 1889 przedłożonem Wysokiemu Sejmowi na posiedzeniu z dnia 26. listopada 1889, skonstatowawszy z każdym rokiem postępujące zmniejszenie się dochodów z myt krajowych pomimo powiększania się dróg krajowych, wyraziła zapatrywanie, iż należy przeprowadzić ścisłe dochodzenie powodów obniżenia dochodów mytniczych na drogach krajowych w celu możliwego usunięcia takowych.

Wobec tego uznając nieodzowną potrzebę rewizji, ewentualnie regulacji myt krajowych, zarządziliśmy dokładne zbadanie warunków omycenia na drogach krajowych a mianowicie zbadanie powodów, które wpływają na obniżenie dochodów mytniczych, czy to wskutek nowozbudowanych a łączących się z omyconymi drogami krajowymi dróg powiatowych, gminnych, publicznych dojazdów lub nowopowstałych kolei żelaznych, czy też przez coraz częstsze objeżdżanie myta w różny sposób praktykowane, wreszcie wskutek może innych zmian zaszłych w miejscowych stosunkach.

Z uwagi dalej, że dotychczasowy rozkład stacyj mytniczych, których dotąd w liczbie 150 zaprowadzono na drogach krajowych, nie wszędzie odpowiada obecnym stosunkom miejscowym, zwłaszcza tam, gdzie nowo pobudowano schodzące się z drogami krajowymi drogi publiczne, poleciliśmy przy tem dochodzeniu zbadać, czy nie dałoby się przeprowadzić uzupełnionego lub nowego rozkładu stacyj mytniczych, nawet dopuszczając zmniejszenie ilości stacyj przez zwinienie tych, które bardzo niski przynoszą dochód.

Dążąc do racjonalnej regulacji myt krajowych, o ile takowa da się przeprowadzić z korzyścią dla funduszu krajowego w miarę postępu dalszych czynności odnośnych, zdawać będziemy sprawę Wysokiemu Sejmowi.

W sprawie wykonywania kontroli nad pobierającymi kopytkowe miastami: Brody, Brzeżany, Buczacz, Kołomyja, Nowy Sącz, Przemyśl, Rzeszów, Stanisławów, Tarnopol i Tarnów.

Wydział krajowy dążył usilnie do tego, aby miasta na mocy specjalnych ustaw pobierające kopytkowe, dopełniały warunków, od których ten pobór prawnie zawisł. Do tego zmierzają wydane zarządzenia, mające zarazem na celu, zgodnie z wyrażoną na posiedzeniu Wysokiego Sejmu z dnia 26. listopada 1889 opinią komisji drogowej wykonywanie ścisłej kontroli poza wspomnianymi miastami.

W szczególności co do miast Brody, Brzeżany, Przemyśl, Rzeszów, Stanisławów, Tarnopol i Tarnów, które nie przedłożyły jeszcze rachunków z robót około utrzymania dróg, ulic i placów przez nie w roku 1889, wykonanych i preliminarze tychże robót na rok 1890, wezwaliśmy dotyczące Wydziały powiatowe do wniesienia wzmiankowanych przedłożeń w ostatecznym terminie do 30. czerwca b. r. Jednocześnie poleciliśmy inżynierom okręgowym dróg krajowych, aby po bezskutecznym upływie wyżej oznaczonego terminu przystąpili bezzwłocznie do sprawdzenia powyższych robót na miejscu. Takież samo zarządzenie wydane zostało celem otrzymania od miasta Buczacza preliminarza wspomnianych robót na rok 1890.

Wydział krajowy po otrzymaniu żądanych sprawozdań ucieknął się przeciwko miastom, któreby nie wykazały się z dopełnienia warunków ustawami koncesyjnymi zastrzeżonych, do środków przymusowych.

W dalszym ciągu, z uwagi że miasto Kołomyja dopuściło się niedbałości w gospodarce drogowej i mimo wezwania naszego takowej nie uregulowało, Wydział krajowy postanowił przeciwko niemu zastosować w art. IX. ustawy z dnia 20. marca 1888 (Dz. ust. kraj. Nr. 39) przewidziane środki przymusowe. W tym celu delegował swego urzędnika technicznego z poleceniem dokładnego zbadania administracji drogowej na miejscu za ubiegły peryod trzechletni.

W tym samym celu wysłany został inżynier Wydziału krajowego do miasta Nowego Sącza, które mimo upomnień naszych, zalega z przedłożeniem rachunków z administracji drogowej za dwa lata poprzednie i preliminarza dalszych robót na r. 1890.

W sprawie ubezpieczenia od wypadków robotników zatrudnionych na drogach krajowych.

W myśl ustawy z dnia 28. grudnia 1887 (Dz. ust. państw. z r. 1888. Nr. 1.), która z dniem 1. listopada 1889 weszła w życie, zarządziliśmy wymagane tą ustawą ubezpieczenie robotników, zatrudnionych na drogach krajowych, przyjmując przy pierwotnem zgłoszeniu obowiązanych do ubezpieczenia w 15 okręgach a względnie ekspozytorach dróg krajowych, o ile dotyczy wykonywania robót zwyczajnych we własnym zarządzie, przeciętnie liczbę ogólną dziennie pracujących na 294, dla których w ciągu roku przez 800 dni zatrudnionych przypadnie łączna kwota wypłaconego rocznego zarobku 8000 zł., a od tej kwoty obliczona wedle VIII. kategorii niebezpieczeństw premia około 180 zł., przypada do zapłaty z funduszu krajowego. Prócz tego zarządziliśmy ubezpieczenie od wypadków przy wykonywaniu robót nadzwyczajnych na drogach krajowych we własnym zarządzie.

Koszta ztąd wynikłe dopiero z upływem roku będą mogły być wykazane.

Alegat 23.

Celem zaś jednolitego postępowania przy zastosowaniu powołanej ustawy, wydaliśmy załączone rozporządzenie do wszystkich inżynierów okręgowych i ich zastępców.

Budowa mostu na Dunajcu pod Kurowem.

W r. 1889 wykonano studia, sondowania i roboty przygotowawcze, potrzebne dla wypracowania szczegółowego projektu na budowę mostu na Dunajcu pod Kurowem na drodze krajowej słotwińsko-sądeckiej.

Projekt został wypracowany i kosztorys obliczony na 82.000 zł. Projekt ten obejmuje budowę jednego przyczółka i pięciu filarów murowanych na fundamentach z betonu. Na tych filarach będzie oparty drewniany zespół kratowy 183 m. długości; bezpośrednio w dalszym ciągu po za głównem korytem Dunajca będzie zbudowany most powodziowy o trzech przęsłach na jarzmach z pali dębowych 75 m. długości.

Budowę przyczółka i filarów ze względu na trudność wykouania, niedające się z góry przewidzieć przeszkody i ze względu na konieczność dokładnej i trwałej roboty Wydział krajowy, przeprowadza we własnym zarządzie i techniczne kierownictwo budowy poruczył inżynierowi krajowemu Kazimierzowi Jankowskiemu. Obecnie budowa jest w pełnym rozwoju.

Most na Prucie między Delatynem a Zarzeczem.

Wysoki Sejm uchwałą z dnia 22. stycznia 1889 polecił Wydziałowi krajowemu, aby Wydziałowi powiatowemu nadwórniańskiemu udzielił odpowiedniej pomocy technicznej celem sporządzenia projektu mostu na Prucie między Delatynem a Zarzeczem, zbadał stosunki odnośnych gmin i powiatu i w razie uznania potrzeby subwencyonował budowę tego mostu w myśl okólnika Wydziału krajowego z dnia 22. grudnia 1882 r.

Projekt mostu rzeczonoego został wypracowany przez inżyniera Wydziału krajowego a koszt tej budowy obliczono na 14.000 zł. Na pokrycie tych kosztów udzielił Wydział krajowy z funduszków przeznaczonych przez

Wysoki Sejm na subwencyonowanie dróg powiatowych i gminnych, tytułem bezwrotnego zasiłku kwotę 3.000 zł., zaś tytułem bezprocentowej pożyczki, spłacalnej w dziesięciu rocznych ratach, kwotę 8.000 zł. Resztę kosztów pokryje Wydział powiatowy z innych funduszków.

Budowa tego mostu prowadzoną będzie przez Wydział powiatowy we własnym zarządzie i zostanie ukończoną w roku bieżącym.

Budowa dróg w Zakopanem.

W r. 1889 wycudowano w Zakopanem następujące drogi przy pomocy subwencji krajowej i pod kierunkiem inżyniera krajowego Tytusa O'Byrna:

1. do Kościelisk	na długości	670 m.
2. na Kropawkach	"	470 "
3. na Chramcówkach	"	780 "
4. do Jaszczurówki	"	200 "
Razem		2 120 m.

Gmina Zakopane oddała inżynierowi krajowemu do dyspozycji wszystkie prestacje; obszar dworski, właściciel Jaszczurówki i właściciele realności przyległych, przyczyniają się chętnie w materiałach i gruntach do budowy tych dróg Gmina utrzymuje dróżnika i pokrywa wydatki na utrzymanie zbudowanych części.

W roku bieżącym Wydział krajowy rozpoczął budowę w dalszym ciągu tych dróg, dając pierwszeństwo tym z nich, dla których więcej ułatwień i ofiar od stron interesowanych uzyska.

Droga z Chabówki przez Sieniawę do Nowego Targu.

W r. 1890 rozpoczęto budowę drogi gminnej subwencyonowanej z Chabówki przez Sieniawę do Nowego Targu, doliną rzeki Raby.

Droga ta ma wyjątkowe znaczenie, albowiem po jej ukończeniu, zastąpi ona obecną drogę krajową z Chabówki przez Obidowę do Nowego Targu, która przechodzi okolicą bezludną, szczytami gór z bardzo przykrymi spadkami (dochodzącymi do 15%).

Z tych powodów Wydział krajowy przeprowadza tę budowę podług zasad przyjętych dla dróg krajowych, na podstawie projektów wypracowanych w oddziale technicznym i pod kierunkiem inżyniera krajowego Tytusa O. Byrna.

Droga Rohatyn-Chodorów.

Droga Chodorów-Rohatyn ma około 25 kilometrów długości. C. k. Rząd w uznaniu doniosłości tej drogi przyczynia się do ogólnych kosztów jej budowy, które około 100.000 zł. wyniosą, kwotę 64.000 zł. płatną w dwóch ratach. Udział funduszu krajowego wyniesie 20 do 25.000 zł. — Powiaty bobrecki i rohatyński przyczyniają się kwotami pierwszy 2.000 zł., drugi 3.000 zł.

Zarząd administracyjny budowy drogi pomienionej poruczył Wydział krajowy komitetowi złożonemu z pp. Władysława i Michała Tustanowskich, Seweryna Manasterskiego i Feliksa Różańskiego pod przewodnictwem prezesa Rady powiatowej rohatyńskiej i posła na Sejm krajowy Mikołaja Torosiewiczza, zaś kierownictwo techniczne inżynierowi krajowemu Ignacemu Kurniewiczowi. Roboty prowadzone są we własnym zarządzie dla

dania zarobku ludności, z całą energią, gdyż budowa ma być wykonaną do końca października 1891 r.

Subwencje państwowe na drogi powiatowe i gminne.

Oprócz budowy drogi Rohatyn - Chodorów, o której powyżej zdajemy sprawę, subwencyonował c. k. Rząd, jak w roku poprzednim tak i w roku bieżącym inne drogi w rozmaitych okolicach kraju.

Szczegółowego wykazu tych dróg i subwencji udzielonych ze skarbu państwa dotychczas nie otrzymaliśmy.

Roboty drogowe wykonane celem nastręczenia zarobku ludności dotkniętej nieurodzajem.

Niezależnie od prośby, jaką Wydział krajowy wniósł w roku zeszłym do JE. Pana Namiestnika o wyjednanie pomocy państwowej, a mianowicie zapomogi bezzwrotnej i pożyczki bezprocentowej na ratowanie ludności naszego kraju zagrożonej głodem z powodu zeszłorocznego nieurodzaju, poczynił Wydział krajowy starania u c. k. Rządu krajowego, aby w drodze właściwej zechciał wyjednać stosowną subwencję z funduszków państwowych na prowadzenie budowy dróg w tych okolicach kraju, w których ludność narażoną była na niedostatek, a w dostarczonym jej tym sposobem zarobku znaleźćby mogła najwłaściwsze źródło ratunku.

Przytem wydał Wydział krajowy okólnik do Wydziałów powiatowych celem zebrania dat potrzebnych do oznaczenia tych robót drogowych, oraz innych robót użytku publicznego, których wykonanie mogłoby nastręczyć zarobek ludności dotkniętej klęską nieurodzaju.

Rozporządzeniem z 29. listopada 1889 l. 52.928 zawiadomił Wydział krajowy 69 Wydziałów powiatowych o wysokości i rodzaju pomocy przyznanej poszczególnym powiatom z funduszków udzielonych ze skarbu państwa i z funduszków przeznaczonych na ten cel uchwałą Wysokiego Sejmu z 30. października 1889. Pragnąc, aby fundusze przeznaczone na wykonanie robót użytku publicznego, a w szczególności na budowę dróg, racjonalnie i z uwzględnieniem przyszłych potrzeb zużyte zostały, zwrócił Wydział krajowy okólnikiem z 29. listopada 1889 uwagę Wydziałów powiatowych na tę okoliczność, iż byłoby pożądanem, aby w programie robót zamieszczone zostały (o ile to możliwe bez przeoczenia właściwego celu przyznanej pomocy) również roboty około tych dróg, których budowa przy udziale subwencji krajowej jest już w toku, jakoteż tych, których budowa rozpoczęta dla dania zarobku ludności, klęską nieurodzaju dotkniętej, mogłaby być w przyszłości dalej prowadzoną przy pomocy subwencji krajowej, na podstawie przepisów okólnika Wydziału krajowego z dnia 22. grudnia 1882 l. 51.432.

W szczególności zaś wskazał Wydział krajowy Wydziałom powiatowym imiennie te drogi, których budowa w pierwszym rzędzie rozpoczęta być winna.

W dalszym toku tej sprawy badał Wydział krajowy przedłożone sobie operaty techniczne dróg budować się mających, dawał Wydziałom powiatowym, które się tylko o to zgłosiły, wskazówki mające na celu racjonalne wykonanie robót projektowanych, wreszcie — o ile to było możliwem — udzielał im pomocy przez swe organa techniczne, które z wyteżeniem sił i z gorliwością godną wszelkiego uznania starały się poruczone im zadanie spełnić jak najdokładniej.

Alegat 24.

W załączeniu przedkładamy Wysokiemu Sejmowi wykaz funduszków państwowych, krajowych i powiatowych, przeznaczonych na roboty publiczne w 1890 r., obejmujący daty z 69 tylko powiatów, gdyż 5 powiatów do chwili zamknięcia niniejszego sprawozdania żądanych dat nie przedłożyło.

Z pomienionego wykazu okazuje się, że na publiczne roboty drogowe, które dały zarobek ludności, klęską zeszłorocznego nieurodzaju dotkniętej, przeznaczono w r. b. następujące kwoty:

a) z funduszków państwowych	535.577 zł. 20 ¹ / ₂ ct.
b) z funduszków krajowych	186.286 „ 43 „
c) z funduszków powiatowych	407.919 „ 25 ¹ / ₂ „
Ogółem zatem łączną sumę	1,129.782 zł. 89 ct.

Wykazem tym nie jest objętą budowa drogi Rohatyn-Chodorów, o której powyżej zdajemy sprawę.

Pomiary długości dróg autonomicznych.

Wskutek zakomunikowanego nam odezwą c. k. Namiestnictwa z dnia 30. lipca 1889 l. 47.543 reskryptu c. k. Ministerstwa spraw wewnętrznych o dostarczenie dat pomiarów długości dróg autonomicznych, wezwaliśmy okólnikiem z dnia 13. stycznia 1890 r. LW. 34.454/89 Wydziały powiatowe, oraz krajową służbę drogową, ażeby w razie czynionych pomiarów długości jakichkolwiek dróg autonomicznych, rezultaty tych pomiarów przedkładały odnośnym c. k. starostwom.

Objęcie dróg gminnych w zarząd Wydziałów powiatowych.

Z powodu nieodpowiedniej administracji dróg gminnych przez zarząd drogowy w Chabówce, objął Wydział powiatowy w Nowym Targu po porozumieniu się z tamtejszym c. k. Starostwem drogi gminne w Chabówce w bezpośredni zarząd, stosownie do przepisu §. 28. noweli do ustawy drogowej z r. 1885.

Sprawy drogowe wytoczone przed c. k. Trybunał administracyjny.

A. Bez rozprawy odrzucił c. k. Trybunał administracyjny wniesione tamże zażalenie gminy Gogolowa II przeciw orzeczeniu Wydziału krajowego z 28. maja 1889 l. 31408, obowiązującemu gminę tę do spłaty zaległej należności w kwocie 29 zł. 30 ct. za nieodrobione prestacje drogowe.

B) Z powodu niedostateczności postępowania wstępnego, zwrócił c. k. Trybunał administracyjny do ponownego rozstrzygnięcia sprawę zażalenia p. Karoliny 1° voto Wasilewskiej 2° voto Pawlikowskiej, właścicielki obszaru dworskiego w Czudcu przeciw orzeczeniu Wydziału krajowego z d. 11. stycznia 1889 l. 49836 w przedmiocie żądanego odszkodowania za zniesienie prywatnego przewozu pomienionego obszaru dworskiego na drodze powiatowej Boguchwalsko-Strzyżowskiej w Zaborowiu.

C) Po przeprowadzeniu rozprawy uchylił c. k. Trybunał administracyjny orzeczenie Wydziału krajowego z d. 23. listopada 1888 l. 39.172, którym sporną między gminą miasta Tuchowa a właścicielem tamtejszego obszaru dworskiego drogę, uznano za dobro gminy.

Użycie dróg publicznych pod budowę lokalnych kolei żelaznych.

C. k. Ministerstwo spraw wewnętrznych poleciło c. k. Namiestnictwu we Lwowie reskrytem z d. 27. października 1889, aby w porozumieniu z Wydziałem krajowym starało się przyprowadzić do skutku ustawę kra-

ją, według której Wydział krajowy byłby kompetentnym do zezwolenia na użycie dróg publicznych, nierządowych do innych celów a w szczególności pod budowę lokalnych kolei żelaznych.

Wskutek tego polecenia c. k. Namiestnictwo odniosło się do Wydziału krajowego o objawienie zdania w tej sprawie, jak niemniej o oznajmienie, czy i pod jakimi warunkami zgodziłby się Wydział krajowy na wniesienie do Wysokiego Sejmu odnośnego projektu ustawy.

Wydział krajowy przed powzięciem decyzji co do stanowiska, jakie wobec pomienionej propozycji c. k. Rządu zająć należy, odniósł się do innych Wydziałów krajowych przedlitawskich celem zbadania ich zapatrywań i doświadczeń w tym przedmiocie.

Z nadesłanych materiałów okazało się, że do tej pory tylko Dolna Austria i Kraina mają ustawę obowiązującą, mocą której Wydział krajowy jest upoważniony do zezwalania na użycie dróg nierządowych pod budowę kolei lokalnych, że sejm krajowy karyntyjski uchwalił także podobną ustawę, która do dnia 27. stycznia 1890 r. nie uzyskała była jeszcze Najwyższej sankcyi, a Wydziały krajowe górno-austriacki czeski i styryjski zamierzają na najbliższej sesji przedłożyć Sejmom odnośne projekty do ustaw, zaś Wydziały krajowe morawski, salcburski, szląski i bukowski nie uznają obecnie potrzeby wydania takiej ustawy.

Wydział krajowy po dokładnem zbadaniu sprawy, powziąwszy przekonanie, że w ekonomicznym interesie kraju wskazane są wszystkie ulgi i ułatwienia, mogące przyczynić się do rozwoju przemysłowych i transportowych przedsięwzięć, że przeto używanie dróg publicznych w celach powyższych byłoby pożądanem, zgodził się w zasadzie na propozycję c. k. Rządu i ułożył projekt ustawy, który udzielił c. k. Namiestnictwu do oceny i objawienia swego zapatrywania.

W myśl tego projektu służyć ma Wydziałowi krajowemu prawo zezwalania na używanie dróg publicznych nierządowych do innych celów, w szczególności zaś do budowy lokalnych kolei żelaznych i prowadzenia na nich ruchu, jeżeli zamierzone używanie drogi nie naraża bezpieczeństwa komunikacji publicznej, a właściwa administracyjna władza państwowa uzna powszechną użyteczność przedsięwzięcia.

Wydanie zezwolenia Wydziału krajowego poprzedzić ma zbadanie stanu rzeczy na miejscu oraz wysłuchanie zdania Rady powiatowej, a co do dróg gminnych także i obszarów dworskich tych miejscowości, przez które droga przechodzi.

Ze względu, iż drogi publiczne stanowią w kraju, jak nasz rolniczym, zwłaszcza dla ludności włościańskiej, tak ważne arterye komunikacyjne, uważał Wydział krajowy za konieczne zamieścić w projektowanej ustawie jak najdalej idące zastrzeżenia w celu należytego zabezpieczenia interesów komunikacji publicznej i stosownej ochrony funduszów tym interesom służących.

W szczególności w projekcie swoim żąda Wydział krajowy:

a) zapewnienia odpowiednich korzyści ekonomicznych dla okolicy i kraju;

b) bezpieczeństwa, nieprzerwalności i łatwości komunikacji publicznej na drodze;

c) ochrony funduszu drogowego od uszczerbu w dochodach, również jak od ponoszenia jakichkolwiek wydatków, spowodowanych wykonywaniem przedsiębiorstwa.

Przedsiębiorstwo używające drogi publicznej ponosiłoby miało koszt utrzymania tej części drogi, której do swych celów używa, również jak i nadwyżkę kosztów utrzymywania drogi, jaką w ogólności pomienione używanie za sobą pociągnąć może, tudzież koszt zarządzenia środków osobnych, mających na celu zapobieżenie przerwom, lub niebezpieczeństwom komunikacji publicznej.

Spory pomiędzy przedsiębiorstwem używającym drogi publicznej, a jej zarządem, odnoszące się do zobowiązań z tem używaniem połączonych, mają być rozstrzygane po porozumieniu się z Wydziałem krajowym przez polityczną władzę krajową, a to nietylko dla tego, że władze rzeczzone stoją na straży tych spraw, wchodzących w zakres prawa publicznego, lecz także z uwagi, że interes publiczny wymaga, iżby spory powyższe rozstrzygane były szybko i niejako z fachową znajomością rzeczy.

Ingerencya władz sądowych ograniczałaby się tylko do ewentualnego sprostowania wynagrodzenia, przyznanego funduszowi drogowemu i zastosowaną byłaby tylko na wypadek, gdyby którakolwiek ze stron spór wiodących wystąpiła przeciw wymiarowi powyższego wynagrodzenia oznaczonemu przez władzę administracyjną.

Wydział krajowy żąda dalej w swym projekcie, aby przedsiębiorstwo używające drogi, a nie dopełniające warunków przepisanych, zmuszone być mogło do ich wykonania drogą egzekucyi politycznej, gdyż tylko ta droga zapewnia doraźność działania tak niezbędną w sprawach, w których idzie o tyle żywotny i zwłoki nie cierpiący interes publiczny.

W końcu zawiera projekt Wydziału krajowego zastrzeżenie, iż w razie stałego uchylania się przedsiębiorstwa od dopełnienia warunków i zobowiązań połączonych z używaniem drogi publicznej, zezwolenie wydane przez Wydział krajowy cofnięte być może za zgodą c. k. politycznej władzy krajowej.

Projekt ustawy na tych zasadach opracowany przesłaliśmy c. k. Namiestnictwu odezwą z dnia 20. maja 1890 l. 1188 z oznajmieniem, iż po osiągnięciu porozumienia bylibyśmy gotowi projekt ten przedłożyć Wysokiemu Sejmowi.

Na odnośną odezwę do dnia zamknięcia niniejszego sprawozdania nie otrzymaliśmy odpowiedzi.

Projektowana kolej wycynalna od jednego z punktów kolei czerniowieckiej ku Horodence i Zaleszczykom, ewentualnie zaś dalej przez Borszczów do Skały.

W dalszym ciągu zeszłorocznego sprawozdania naszego z czynności podajemy do wiadomości Wysokiego Sejmu, że w sprawie budowy kolei wycynalnej od jednego z punktów kolei czerniowieckiej ku Horodence i Zaleszczykom, zawezwane przez Wydział krajowy Wydziały powiatowe w Kolołomyi, Śniatynie, Zaleszczykach i Horodence do gruntownego zbadania warunków budowy, a szczególności do zdania sprawy, o ile projektowana ta linia zredukowaną być może, czyli roboty przedwstępne i rewizya trasy już przedsięwzięte i komu koncesya na te roboty udzieloną została, dalej

jakie byłyby koszta tej budowy i jak dałyby się zfinansować, wreszcie do jakiego udziału w tym przedsiębiorstwie zobowiązały się powiaty, gminy i strony bezpośrednio interesowane, — pierwsze dwa powiaty wcale żadnej nie dały odpowiedzi, natomiast Wydział powiatowy w Zaleszczykach w sprawozdaniu z d. 22. września 1888 tudzież Wydział powiatowy w Horodence w sprawozdaniu z d. 22. stycznia 1890 i z dnia 31. maja 1890, nie uczyniły zadość przytoczonym powyżej wymaganiom naszym, nie możemy zatem przedstawić Wysokiemu Sejmowi wniosków co do wysokości subwencji krajowej i co do sposobu jej udzielania.

Reambulacya nowych
linij kolejowych.

W czasie od 1. lipca 1889 do końca czerwca 1890 odbyły się następujące komisye reambulacyjne przy udziale delegatów Wydziału krajowego, bądź też odnośnych Wydziałów powiatowych do tego przez nas upoważnionych.

1. Dnia 9. lipca 1889 i dni następnych w sprawie projektowanej budowy drugiego toru na przestrzeni kolei Karola Ludwika od Krakowa do Dembicy.

2. Dnia 9. września 1889 r. i dni następnych dla budowy linii Jasło-Rzeszów.

3. Dnia 7. października 1889 w sprawie wybudowania kolei wąskotorowej przez firmę M. i G. Baruch w gminie Łagiewniki od linii kolei państwowej Oświęcim-Podgórze aż do cegielni parowej tejże firmy.

4. Dnia 4. listopada 1889 i dni następnych w sprawie budowy drugiego toru na kolei Karola Ludwika Dembica-Rzeszów.

5. Dnia 21. listopada 1889 r. w sprawie rozszerzenia stacji kolejowej Żywiec-Zabłocie.

6. Dnia 22. listopada 1889 i dni następnych w sprawie projektowanej budowy drugiego toru kolei Karola Ludwika na przestrzeni Rzeszów-Przemyśl.

7. Dnia 14. stycznia 1890 i dni następnych w sprawie budowy drugiego toru na przestrzeni kolei Karola Ludwika od Przemyśla do Lwowa.

Nowo utworzone urzędy
pocztowe i stacje tele-
graficzne.

C. k. Dyrekcyja poczt i telegrafów dla Galicyi zawiadomiła nas o utworzeniu nowych urzędów pocztowych i stacyj telegraficznych w następujących powiatach i miejscowościach:

w powiecie: Chrzanów	w Libiążu wielkim	urząd pocztowy
„ Czortków	w Kołędzianach	„ „
„ Gorlice	w Lipnikach	„ „
„ Grybów	w Kamionce wielkiej	„ „
„ Jarosław	w Końskiej ulicy	„ „
„ Jasło	w Krempnej	„ „
„ „	w Skołyszynie	„ „
„ Kamionka strum.	w Żelechowie wielkim	„ „
„ Kołomyja	w Baginsbergu	„ „
„ „	w Mariahilf	„ „
„ „	w Matyjowcach	„ „
„ Lisko	w Ropience	„ „
„ Mielec	w Chorzelowie	„ „
„ Nowy Sącz	w Żegiestowie	„ „

w powiecie: Rawa	w Kamionce-Lipnik	urząd pocztowy
„ Sanok	w Zagórze	filiu urzędu pocztowego
„ „	w Besku	urząd pocztowy
„ „	w Nowotańcu	„ „
„ Staremiasto	w Spasie	„ „
„ Wieliczka	w Kobierzynie	„ „
„ Krosno	w Równem,	urząd pocztowy w połączeniu

ze stacją telegraficzną.

Sprawozdanie o Banku
krajowym.

Sprawozdanie o czynnościach Banku krajowego przedkłada Wydział
krajowy oddzielnie wraz ze sprawozdaniem Rady nadzorczej tegoż Banku.

Departament V.

Szef departamentu: Dr. Franciszek Hoszard, Członek Wydziału krajowego.

Wydatki na cele zdrowia publicznego.

Alegat. 25.

W roku 1889 wydał fundusz krajowy na cele zdrowia publicznego w rzeczywistości kwotę 826.905 zł. w. a. Kwota ta jest od kwoty budżetem prelininowanej większą o 94 805 zł., od kwoty wydanej w roku 1888 większą o 85.601 zł. i większą od kwoty wydanej w roku 1878 o 21.553 zł.

W szczególności wypłacił fundusz krajowy:

z rubr. III. za leczenie ubogich . . .	807.205 zł.
„ IV. za szczepienie ochronne . . .	54.693 „
„ V. za leki podczas epidemii . . .	4.189 „
„ XI. na dotacje zakładów . . .	21.279 „
Razem . . .	<u>887.366 zł.</u>

Na to wpłynęło do dochodów:

Rubr. IV. nadwyżek:

od szpitala we Lwowie . . .	27.250 zł.
od zakładu w Kulparkowie . . .	17.656 „

Rubr. V. zwrotów zaliczek:

od szpitali prowincjonalnych . . .	14.240 „
od gmin za zaległe koszta leczenia . . .	704 „

Rubr. XI. za rachunki aptekarskie . . .

Razem . . . 60.461 zł.

Po potrąceniu tej kwoty, weszłej do dochodów od wypłaconych 887.366 zł. pozostaje rzeczywisty wydatek 826.905 zł.

Wydatek ten znajduje swe usprawiedliwienie w większej ilości dni leczenia ubogich, za których koszta z funduszu krajowego zapłacono. Podczas bowiem, kiedy w roku 1888 zapłacono z tego tytułu za 1,172.686 dni, to w roku 1889 zapłacono za 1,293.228 dni, co daje różnicę 120.542 dni leczenia.

W porównaniu z rokiem 1888 wypłacono w roku 1889 z rubryki III. budżetu krajowego za koszta leczenia ubogich o 73.568 zł. więcej, z rubryki IV. za koszta szczepienia mniej o 2.234 zł., z rubryki V. za koszta sanitarne podczas epidemii o 610 zł. więcej, a z rubryki XI. na dotacje zakładów o 13.091 zł. więcej, w ogóle więcej o 85.035 zł.

W dochodach wpłynęło do funduszu krajowego nadwyżek dochodów od szpitala we Lwowie o 26.229 zł. więcej, niż było preliminowane, a o 20.850 zł. więcej, niż w roku 1888; od Zakładu kulparkowskiego o 15.907 zł. więcej, niż preliminowano, a o 8.693 zł. mniej, aniżeli w roku 1888. Szpital św. Łazarza w Krakowie nie tylko nie dał preliminowanej w kwocie 3.223 zł. nadwyżki, ale nadto pobrał z funduszu krajowego na pokrycie niedoborów dotacją w kwocie 20.968 zł.

Zwroty zaliczek od szpitali prowincjonalnych wypadły większe od preliminowanych o 1.340 zł. i większe o 2.458 zł. niż w roku 1888. Zwroty od gmin za zaległe koszty leczenia z lat przed rokiem 1874, kiedy jeszcze gminy ponosiły połowę kosztów leczenia za swych ubogich, wynosiły mniej o 2.096 zł. niż były preliminowane, a o 925 zł. mniej niż w roku 1888.

W porównaniu z rokiem 1878 wynik wydatków rzeczywistych był w roku ubiegłym większy o 21.553 zł., a to dlatego, że nasze zakłady lecznicze leczyły w nim o 12.976 chorych więcej, niż w roku 1878, a dni leczenia było o 228.462 także więcej.

Ruch chorych i wydatki.

Alegat. 26.

Wszystkie szpitale publiczne w kraju dysponowały w roku 1889 3.888 łózkami dla chorych, t. j. 154 łózkami więcej niż w roku poprzedzającym.

Przybyło bowiem w szpitalu św. Łazarza w Krakowie 14 łóżek na oddziale syfilitycznym, wstawionych do korytarza, przerobionego na sale dla chorych; 15 łóżek na oddziale położnic umieszczonych w sali, gdzie dotąd mamki z oseskami przebywały; 15 łóżek w pawilonie dla obłąkanych i 20 łóżek dla mamek w szpitalu św. Łudwika.

Pomnożenie to łóżek było wskazane konieczną potrzebą, wywołaną nawalem chorych, nie zapobiegło jednak przepełnieniu szpitala chorymi, równie jak nie zapobiegło temu przerobienie budynku pomagazynowego na sale dla chorych, które w roku bieżącym zarządziliśmy; tak dalece zwiększyła się frekwencya, że jesteśmy zmuszeni prosić Wysokiego Sejmu o kredyt nadzwyczajny na postawienie nowego pawilonu.

W Zakładzie kulparkowskim przybyło także 60 łóżek, umieszczonych w czterech salach, przerobionych za zezwoleniem Wysokiego Sejmu, z dawniej ciemnych sal jadalnych. W Żywcu nareszcie przybyło z dniem uznania tamtejszego szpitala za powszechny 30 łóżek.

Chorych pielęgnowano we wszystkich naszych zakładach leczniczych ogółem 43.251 t. j. o 2.420 więcej, niż w roku poprzednim, a o 12.976 więcej niż w roku 1878. Dni leczenia było 1,241.619 t. j. o 92.234 dni więcej, niż w roku 1888, a o 228.462 także więcej niż w roku 1878. Uzdrawionych zostało w ogóle 65·67 na sto, zmarło zaś 8·26 procent. W szczególności wynosił odsetek uzdrawionych w szpitalach 67% a zmarłych 7·6%, u położnic 80·18% uzdrawionych, a 1·39% zmarłych, w zakładach dla obłąkanych 18·21% uzdrawionych, a 11·29% zmarłych, nareszcie w szpitalach dla dzieci 62·23% uzdrawionych, a 22·56% zmarłych.

Cała kuracya chorego trwała średnio w szpitalach powszechnych 24·1 dnia, w zakładach położnic 20 dni, w zakładach dla obłąkanych 164·2 dnia a u dzieci 28·8 dnia.

Wydatki wynosiły, z pominięciem szpitali dla dzieci, 784.979 zł. Z tych przypada na szpitale powszechne 557.443 zł., na zakłady położnic 39.620 zł. a na zakłady dla obłąkanych 187.916 zł. Oprócz tego subwencyonował fundusz krajowy szpitale dla dzieci kwotą 27.616 zł.

Cała kuracja chorego kosztowała w szpitalach powszechnych w przecięciu 14 zł. 58·5 ct., położnicy 25 zł. 9 ct. obłąkanego 134 zł. 23 ct.

Koszt dnia wynosił: chorego 60·52 ct., położnicy 1 zł. 25·6 ct., obłąkanego 81·8 ct. Żywność kosztowała za dzień i osobę w szpitalach 19·66 ct., u położnic 36·2 ct., u obłąkanych 27·11 ct.

Ruch podrzutków i kosztów ich utrzymania.

W roku 1889 wypłacił fundusz krajowy za utrzymywanie 240 podrzutków kwotę 14.101 zł. a mianowicie:

za 11 dzieci we Lwowie	.	.	.	310 zł. 63 ct.
" 35 " w Krakowie	.	.	.	1.633 " 91 "
" 189 " we Wiedniu	.	.	.	11.845 " 88 "
" 5 " w Pradze	.	.	.	310 " 25 "
Razem za 240 dzieci kwotę	.	.	.	14.100 zł. 67 ct.

Wydatki naszych zakładów krajowych.

Alegat. 27.

Wykaz wydatków w trzech naszych zakładach krajowych w roku 1889 (Alegat 27.) porównuje te wydatki, które wpływają na koszt utrzymania chorego i dają obraz gospodarności zarządu. Okazuje się z niego, że utrzymanie chorego było i w roku ubiegłym najtańsze w szpitalu lwowskim, wynosiło bowiem 71 centów dziennie, kiedy w Kulparkowie wynosiło 78·3 ct., a w Krakowie 81·9 ct. Samo żywienie kosztowało we Lwowie 25·4 ct., w Kulparkowie 27·1 ct. a w Krakowie 29·3 ct.

W porównaniu z rokiem 1888 były koszta administracyjne w szpitalu lwowskim większe o 2·7 ct., w Kulparkowie o 3·7 ct. a w Krakowie o 1·1 ct. Żywność dzienna chorego kosztowała we Lwowie więcej o 1·1 ct., w Kulparkowie mniej o 3·7 ct. a w Krakowie więcej o 1·6 ct. niż w roku 1888.

Alegat. 28.

Alegat 28. wykazuje o ile cena produktów zużytych w naszych zakładach krajowych wpłynęła na różnicę kosztów żywienia w tych zakładach.

W sprawie organizacji służby zdrowia w gminach.

Rządowy projekt ustawy o organizacji służby zdrowia w gminach Galicyi nie przyszedł pod obrady Wysokiego Sejmu na ostatniej sesji Wysokiego Sejmu; c. k. Rząd postanowił wnieść w roku bieżącym nowe, o tyle zmienione przedłożenie, że w niem, z niektórymi zmianami przyjęto za podstawę ustawę czeską, wydaną w r. 1888, uwzględniającą więcej samorząd kraju. Nad projektem tym obradowała na dniu 9. lipca b. r. zwołana przez c. k. Namiestnictwo ankietą, w której brali udział dwaj członkowie Wydziału krajowego.

Odezwą z dnia 29. lipca b. r. do l. 7956 przedłożyło nam Prezydium c. k. Namiestnictwa projekt ten do zaopiniowania, a Wydział krajowy oświadczył (LW. 33841/90), iż nie przesądzając opinii Wysokiego Sejmu ze swej strony nic nie ma do zarzucenia temu projektowi.

Bewizya instrukcyi ochronnego szczepienia.

Na wezwanie c. k. Namiestnictwa przejrzelismy wspólnie dotychczas obowiązującą instrukcyą szczepienia ospy ochronnej z r. 1875 i zastąpili ją inną, zastosowaną do teraźniejszych warunków, powstałych ze szczepienia krowianką rodzimą. W instrukcyi tej ze względu, że lekarze

rządowi pobierają dyety niższe niż prywatni, przeto pierwsi są pokrzywdzeni w porównaniu z drugimi, przyznaliśmy na przedstawienie c. k. Namiestnictwa lekarzom rządowym jako kompensatę pocztowe zamiast milowego, jak je wedle przepisów rządowych pobierają.

W sprawie budowy nowych szpitali.

Na podstawie ustawy z 30. kwietnia 1870 Nr. 68 Dz. p. p., według której przysługuje administracji rządowej prawo nadzoru nad wszelkimi sprawami sanitarnymi, a w szczególności nad zakładami leczniczymi i humanitarnymi, c. k. Namiestnictwo poleciło dnia 27. września 1888 l. 5400 wszystkim starostom i prezydentom, aby w razie udzielania koncesyi budowlanej na szpital zawezwać gminy do przedłożenia planów c. k. starostwu, które ma przedstawić je wraz ze swemi uwagami c. k. Namiestnictwu do oceny c. k. rady zdrowia.

Ze względu, iż rozporządzenie to pociągało za sobą bardzo wiele niedogodności dla gmin, które potrzebują przystąpić do rychłych przekształceń, przebudowań, lub budowli nowych, poleciliśmy wygotować normalne plany budowy szpitali, z uwzględnieniem tych niewielkich środków, którymi gminy rozporządzają na 30 i na 72 łóżek i przedstawiliśmy je Namiestnictwu z prośbą, aby poleciło c. k. radzie zdrowia dać o nich opinię swoją. Odpowiedzi do 1. lipca nie otrzymaliśmy.

Reskrypt Ministerstwa spraw wewnętrznych względem influenzy.

C. k. Namiestnictwo zakomunikowało nam reskrypt c. k. Ministerstwa spraw wewnętrznych z dnia 10. grudnia 1889 do l. 22.988 w celu przedstawienia wykazów przebiegu influenzy, która grasowała epidemicznie w kraju w roku ubiegłym i w początkach bieżącego.

Polecenie to zakomunikowaliśmy wszystkim zarządom szpitali krajowych i prowincjonalnych.

W sprawie zarazy bydłowej.

Wysoki Sejm dnia 26. listopada 1889 powziął uchwałę następującej treści:

„Wzywa się c. k. Rząd, ażeby wziął pod gruntowną rozważę o ileby bez osłabienia skuteczności środków zaradczych przeciw zarazie pyskowej i racicowej możliwem było:

„1. Zarządzić, ażeby kilka sztuk bydła, do jednego właściciela należących i jedno przeznaczenie mających, obejmowane były jednym paszportem.

„2. Zastąpić piętnowanie cieląt rozpalonem żelazem na szyi innym środkiem dla zdrowia i rozwoju bydła nieszkodliwym.

„3. Złagodzić środki ostrożności przy przeprowadzaniu bydła w pasie granicznym z jednego folwarku na drugi, stanowiący z pierwszym administracyjną i gospodarską całość“.

W załatwieniu tej uchwały sejmowej c. k. Namiestnictwo dnia 19. czerwca b. r. do l. 14625/pr. przysłało nam następującą odezwę:

„Co do pierwszego ustępu nadmienić muszę, że obostrzenie, wydane tutejszem rozporządzeniem z dnia 5. kwietnia 1889 r. l. 23021, aby każda pojedyncza sztuka nierogacizny opatrzoną była osobnym paszportem, nie odnosiło się do innego bydła, wobec czego kilka lub kilkanaście sztuk rogacizny, owiec, lub kóz, do jednego właściciela należących, mogły i mogą być objęte jednym paszportem. Obecnie i to obostrzenie dla nierogacizny, o którym wyżej mowa, zostało zniesione tutejszem rozporządzeniem“.

dzeniem z dnia 20. maja 1890 l. 35961 tak, że odtąd nie jest już więcej wymaganiem, aby każda pojedyncza sztuka nierogacizny opatrzona była osobnym paszportem.

„Rozumie się przytem samo przez się, że przepisy §. 8. ustawy z dnia 29. lutego 1890 i rozporządzenia wykonawczego z dnia 12. kwietnia 1880 Dz. u. p. Nr. 35 i 36 co do paszportów bydłych obowiązują i nadal w całej swej rozciągłości. Co do zastąpienia piętnowania cieląt innym środkiem dla zdrowia i rozwoju bydłęcia nieszkodliwym, pozwałam sobie przedewszystkiem zauważyć, że sposób piętnowania bydła, zalecony przez §. 9. ustawy o księgosuszu z dnia 29. lutego 1880 i rozporządzenia wykonawczego z dnia 12. kwietnia 1880 Dz. u. p. Nr. 37 i 38, zmieniony został rozporządzeniem ministeryalnem z dnia 18. sierpnia 1883 Dz. p. p. Nr. 141 w sposób obecnie wykonywany i że dotychczas nie było w c. k. Namiestnictwie żadnego w tej mierze zażalenia ze strony właścicieli bydła. Aby jednak uzyskać podstawę do ewentualnego poczynienia dalszych w tym przedmiocie kroków, poleciłem dotyczącym pp. starostom, aby przedłożyli mi wyczerpującą relacją czy zdarzały się wypadki zachorowania cieląt, lub powstrzymania ich rozwoju z powodu piętnowania.

Co się wreszcie tyczy złagodzenia środków ostrożności przy przeprowadzaniu bydła w pasie granicznym z jednego folwarku na drugi, stanowiący z pierwszym administracyjną i gospodarską całość, mam zaszczyt oznajmić Świątnemu Wydziałowi krajowemu, że c. k. Namiestnictwo, w granicach obowiązujących ustaw i rozporządzeń czyni zawsze wszelkie ułatwienia i uwzględnienia na wszystkie, jakkolwiek bardzo nieznacznie wnoszone o to podania“.

Badeni w. r.

Uregulowanie prostytucyi.

Wysoki Sejm powziął na posiedzeniu z dnia 4. listopada 1889 następującą uchwałę: „Wzywa się c. k. Rząd, aby się zajął sprawą uregulowania prostytucyi w kraju“. W odpowiedzi na pismo nasze c. k. Namiestnictwo w odezwie z dnia 14. maja 1890 do l. 20.851 zawiadomiło, że: „w sprawie prostytucyi wydało rozporządzenie dnia 10. października 1888 l. 48.887, którem między innymi zarządzeniami polecono przedkładać różne potrzebne w tym kierunku wykazy. Nagromadzony w ten sposób materiał został przesłany c. k. krajowej Radzie zdrowia celem przedłożenia odpowiedniego wniosku w kierunku dalszego uregulowania prostytucyi i skoro c. k. Rada zdrowia żadaną opinię przedłoży, c. k. Namiestnictwo o wydanych zarządzeniach zawiadomi Wydział krajowy.

Okólnik Namiestnictwa o stosunku starostów do szpitali.

Na wezwanie nasze z dnia 3. listopada 1889 l. 47.042 c. k. Namiestnictwo wydało okólnik z dnia 26. listopada 1889 l. 78.989 do wszystkich starostów, objaśniający w jaki sposób władze polityczne powiatowe mają wykonywać prawem im zastrzeżony nadzór nad szpitalami. Brzmienie tego okólnika jest następujące:

„Według §. 2 ustawy sanitarnej z 30 kwietnia 1870 Dz. p. p. Nr. 68 przysługuje Administracji Państwa między innymi także prawo nadzoru nad szpitalami.

„Ponieważ nadzór ten dotychczas prawie zupełnie nie był wykonywany, poleci p. starosta c. k. lekarzowi powiatowemu, aby w myśl §. 8 ustawy na wstępie powołanej, już to w regularnych odstępach czasu, już

to w razie potrzeby zwiedzał szpitale dokładnie i przedkładał p. staroście z tej czynności pisemną relację.

„Relacje dotyczące szpitali powszechnych i publicznych zechce p. starosta w odpisie wraz ze swoim sprawozdaniem przedkładać Namiestnictwu, które jeżeli to uzna za stosowne, odniesie się do Wydziału krajowego, celem usunięcia dostrzeżonych przez c. k. lekarza powiatowego wad i usterek; c. k. lekarz powiatowy może zwiedzić szpital w czasie takim, kiedy to uzna za stosowne, lecz nie ma on bezpośrednio od siebie wydawać jakichkolwiek poleceń funkcyonaryuszom szpitalnym. W razach nagłych, a nie cierpiących zwłoki wyda pan starosta pisemnie polecenie zarządowi szpitala, względnie zwierzchności gminnej. Namiestnictwo zauważa jednak, że podobne polecenia ograniczyć winien p. starosta jedynie do wypadków nagłej i rzeczywistej potrzeby i że z reguły będzie przestrzegany sposób postępowania wyżej określony.“

Okólnik ten zakomunikowaliśmy wszystkim zwierzchnościom gminnym w miejscach, gdzie się znajdują szpitale powszechne, wzywając je, aby poleciły zarządom szpitali okazywać p. p. lekarzom powiatowym wszelką pomoc w spełnieniu ich obowiązku, a lekarzowi ordynującemu wszelką kurtoazyę względem lekarza rządowego.

O panującym we Lwowie tyfusie plamistym.

Ze względu na panujący w miesiącu marcu b. r. tyfus plamisty w aresztach miejskich i w różnych miejscach we Lwowie, Magistrat urządził osobny szpital dla przyjmowania chorych tego rodzaju. Ponieważ od drugiej połowy kwietnia nie było ani jednego wypadku tej choroby, szpital został zamknięty.

O wybuchu tyfusu plamistego w Krakowie.

Wskutek wybuchu tyfusu plamistego w m. Krakowie c. k. Namiestnictwo dnia 17 lipca 1890 do L. 50801 wystosowało do p. prezydenta kr. główn. miasta Krakowa reskrypt nakazujący poczynić natychmiast przygotowania do otwarcia na koszt gminy czasowego szpitala dla chorych na tyfus, w którymby mogli znaleźć pomieszczenie wszyscy ci, których udosobnienie w ich mieszkaniu według uznania fizyka miasta jest niemożliwym.

Równocześnie także wezwano Prezydium c. k. wyższego sądu krajowego w Krakowie i tamtejszą dyrekcję policyi, aby poczyniły odpowiednie zarządzenia celem stłumienia tyfusu w aresztach sądowych i policyjnych.

Zmiany w normie żywienia.

Starając się o jaknajwiększą oszczędność w szpitalach, wydelegowaliśmy do zakładów krajowych urzędnika, aby w porozumieniu z zarządami i z siostrami Miłosierdzia, kierującymi kuchnią, zbadał normę żywienia i przedstawił wnioski, czy bez uszczerbku dla chorych nie da się zaprowadzić jakich oszczędności, korzystnych dla funduszu szpitalnego. Na podstawie tych badań zarządziliśmy zmiany, które prawdopodobnie wpłyną na zmniejszenie wydatków w tej rubryce, bez krzywdy chorych.

O dostawie dobrej krowianki.

Dnia 31. maja br. do l. 38108 c. k. Namiestnictwo uwiadomiło nas, że krowianka z zakładów p. p. Freisingera i Kubickiego w niektórych powiatach nie przyjęła się zupełnie, lub w bardzo małej ilości szczepionych i rewakcyonowanych dzieci. Wskutek tego w myśl §. 6 umowy zawartej z dostawcami uwiadomiliśmy ich, iż będą obowiązani zwrócić kosztą sprowadzonej krowianki z innego zakładu, tudzież kosztą dodatkowej

podróży lekarzy szczepiących, które później liczebnie oznaczone, z najbliższej raty wynagrodzenia ściągnięte zostaną. Wzywając, aby przy dalszych dostawach krowianki dołożyli wszelkich starań, aby ta była zupełnie odpowiednią, poleciliśmy przedkładać Wydziałowi krajowemu wykazy dostarczonej krowianki z końcem każdego miesiąca.

Petycja gminy Rudawa.

W rozprawie nad rubr. XVII. wydatków funduszu krajowego na rok 1890 przekazał Wysoki Sejm Wydziałowi krajowemu uchwałą z dnia 25. listopada 1889 (akt LW. 52.910) do możliwego uwzględnienia petycją gminy Rudawa, powiatu chrzanowskiego, o pokrycie z funduszu krajowego kwoty 401 zł., należącej się gminie miasta Krakowa za utrzymanie małoletniej Wiktorji Madejówny, przynależnej do Rudawy. Po zbadaniu tej sprawy przekonał się Wydział krajowy, że tak znaczne koszty przypadły gminie Rudawa do zapłacenia z tego głównie powodu, że stwierdzenie przynależności Madejówny ciągnęło się latami, a gmina mogła przez ten czas mieć przekonanie, że chora tam przydzieloną nie będzie i dla tego jej nie odbierała z Krakowa. Dlatego Wydział krajowy w załatwieniu tej petycji wypłacił za gminę Rudawa magistratowi Krakowa kwotę 401 zł.

Petycja gminy Narol.

Uchwałą z daty jak wyżej, przekazaną została Wydziałowi krajowemu także petycja gminy Narol, o pokrycie kosztów leczenia i szupasowania osób przynależnych do tej gminy. W załatwieniu tej petycji przyjął Wydział krajowy (LW. 57.151/1890) koszta powyższe w łącznej kwocie 48 zł. 52 ct. na fundusz krajowy.

Szpital krajowy we Lwowie.

Ruch chorych w roku 1889 w szpitalu lwowskim był następujący:

1. W zakładzie chorych:

pozostało z końcem roku 1888	291 mężczyzn	277 kobiet	razem	568
przybyło w roku 1889	5.201	4.033	" "	9.234
Ogółem leczono w r. 1889	5.492	4.310	" "	9.802

W ciągu roku 1889 opuściło zakład:

wyzdrowiałych	5.977
z polepszeniem	1.802
nieuleczonych	711
zmarło	716
razem	9.206

w dalszem leczeniu na r. 1890 pozostało . 596 chorych.

Stosunek procentowy.

{	wyzdrowiałych	}	względnie	60·97%	}	względnie	64·92%
	z polepszeniem		do	18·38%		do	19·57%
	nieuleczonych		leczonych	7·24%		ubyłych	7·72%
	zmarłych			7·34%			7·77%

Ilość łóżek dla chorych 700, dla posługi 41.

Ilość dni leczenia 221.509.

Średni stan leczenia jednego chorego 22·59 dni.

Najwyższy stan chorych w roku, dnia 20. marca — 780.

Najniższy stan chorych w roku, dnia 29. września — 549.

Najwyższy przeciętny stan chorych w marcu — 757.

Najniższy przeciętny stan chorych we wrześniu — 584·5.

W ciągu roku 1889 odmówiono przyjęcia do zakładu chorych 335 osobom, już to dla braku objawów chorobowych, już to dla nieuleczalności choroby, a tem samem braku kwalifikacyi do leczenia szpitalnego.

Porównując dwa ostatnie lata (1888 i 1889) widzimy, iż leczono ogółem takąż samą ilość chorych; przyjęto w ciągu roku o 39 chorych mniej, ubyło chorych o 28 mniej, zmarłych było o 32 mniej.

Wykaz porównawczy ruchu chorych w ciągu ostatnich lat siedm-nastu:

Rok	Ilość leczonych	Dni leczenia	Średni pobyt	% śmiertelności wzglę- dnie do ubyłych
1873	5.618	151.310	26.00	12.40 ⁰ / ₀
1874	5.435	146.486	26.89	10.80 ⁰ / ₀
1875	6.153	153.312	24.91	9.91 ⁰ / ₀
1876	6.704	168.812	25.18	8.73 ⁰ / ₀
1877	7.735	182.341	23.30	8.16 ⁰ / ₀
1878	8.231	197.957	24.00	7.81 ⁰ / ₀
1879	8.773	202.782	23.30	8.54 ⁰ / ₀
1880	9.269	187.150	20.19	10.37 ⁰ / ₀
1881	7.616	158.512	20.81	8.34 ⁰ / ₀
1882	8.427	164.846	19.56	8.36 ⁰ / ₀
1883	9.873	193.597	19.60	7.97 ⁰ / ₀
1884	9.836	189.352	19.25	8.39 ⁰ / ₀
1885	10.124	203.872	20.13	8.34 ⁰ / ₀
1886	9.683	200.584	20.70	8.20 ⁰ / ₀
1887	9.459	201.606	21.31	8.44 ⁰ / ₀
1888	9.802	213.540	21.78	8.10 ⁰ / ₀
1889	9.802	221.509	22.59	7.77 ⁰ / ₀

Z liczby 716 zmarłych przypada na gruźlicę 33.24⁰/₀, na zapalenie płuc 8.93⁰/₀, uwiad starczy 8.65⁰/₀, choroby serca 7.12⁰/₀, chorobę Brighta 5.16⁰/₀, choroby mózgu i opon 4.46⁰/₀, na raka 3.35⁰/₀, na czerwonkę 2.51⁰/₀, na dur brzuszny i osutkowy 1.53⁰/₀, na ospę 1.25⁰/₀, na resztę chorób 23.80⁰/₀.

W tej ostatniej liczbie mieści się 4.88⁰/₀ przyjętych w stanie konania. Liczbowo najwięcej było leczonych chorób wenerycznych 1536
następnie: chorób skóry 1439
" oczu 911
narzędzi oddechowych 867
" trawienia 860
gruźlica i żołą 771
stłuczenia, złamania, zwichnięcia 635
choroby ogólne i choroby krwi 545

Z zakaźnych chorób leczono na tyfus 165, czerwonkę 100, ospę 61, różę 91, dyfteryę 5, szkarlatynę 5.

najmniej było: chorób ucha 21
potworów, zrosnięć, rozdzieleń 12
chorób ścięgien, torebek 1
pasożyty 1

W okresie konania przybyło do szpitala 35 chorych, którzy zaraz po przyjęciu do szpitala zmarli.

2. W zakładzie położnic:

pozostało z końcem r. 1888 . . . . . kobiet 56, dzieci 32
 przybyło w ciągu r. 1889 . . . . . „ 909, „ 740

Pielęgowano ogółem . . . . . kobiet 965, dzieci 772

Wydalono w ciągu r. 1889:

po odbyciu porodu . . . . . kobiet 859, dzieci 653
 przed odbyciem porodu . . . . . „ 48,

zmarło . . . . . „ 16, „ 96

wydalono razem . . . . . kobiet 923, dzieci 749

Pozostało w dalszem pielęgowaniu na rok 1890 „ 42, „ 23

Stosunek wyzdrowienia u położnic względnie do ubyłych 93·06%.

Stosunek śmiertelności u położnic względnie do ubyłych 1·73%.

Ilość łóżek 61 (w razie potrzeby więcej); dla posługi 5.

Ilość dni leczenia 18.839.

Przeciętnie pielęgowano na oddziale dziennie 51·6

Średni czas pobytu w zakładzie jednej położnicy 19·52 dni.

Najwyższy stan położnic był w miesiącu kwietniu 87, najniższy w listopadzie 20, najwięcej zmarło w miesiącu lutym (4);

Najwyższy średni stan chorych był w kwietniu (75·6), w marcu (64·7) w styczniu (62·8) w lutym (61·5); najniższy w grudniu (29) i w listopadzie (30).

Porównanie ruchu położnic i dzieci w latach 1888 i 1889.

W roku	Leczono ogółem		Przybyło w ciągu roku		Wydalono		Liczba zmarłych.	
	kobiet	dzieci	kobiet	dzieci	kobiet	dzieci	kobiet	dzieci
1888 . .	822	693	777	670	750	574	16	87
1889 . .	965	772	909	740	907	653	16	96
	+ 143	+ 79	+ 132	+ 70	+ 157	+ 79	-	+ 9

Wykaz porównawczy ruchu położnic w ciągu ostatnich lat siedemnastu:

Rok	Ilość leczonych	Dni leczenia	Średni pobyt	% zmarłych względnie do ubyłych.
1873	457	10.222	22.00	2·84%
1874	368	8.323	22.61	5·78%
1875	390	8.665	22.73	1·42%
1876	414	9.028	21.80	3·79%
1877	478	11.112	23.24	3·09%
1878	506	11.378	22.29	1·49%
1879	515	9.706	18.84	4·37%
1880	518	10.429	21.06	3·94%
1881	551	10.447	17.73	2·99%
1882	576	10.488	18.20	2·97%
1883	608	10.146	16.68	3·89%
1884	655	9.503	14.44	1·60%
1885	677	11.504	16.99	1·57%
1886	753	15.191	20.17	1·13%
1887	797	15.988	20.06	1·99%
1888	822	18.175	22.10	2·08%
1889	965	18.839	19.52	1·73%

W następującej tabliczce przedstawiamy wykaz porównawczy ruchu chorych według oddziałów w roku 1889.

Oddziały szpitalne	Ilość łózek	Leczono chorych	Dni leczenia	Średni pobyt	Łóżko było zajęte dni	Śmiertelność		Leczono dziennie
						liczbowa	% względnie do leczonych	
Oddział I.: choroby wewnętrzne	102	2.119	25.622	12.09	251	298	14.11	70
Oddział II.: choroby wewnętrzne	94	1.096	20.146	18.37	214	167	19.52	55
Oddział III.: choroby wewnętrzne	76	1.215	21.766	17.90	286	140	11.52	59
Oddział chirurgiczny	160	2.282	56.430	24.72	352	95	4.16	154
Oddział kiłowo-skórny męski . . .	104	1.664	37.442	22.50	360	3	0.18	102
Oddział kiłowo-skórny kobiecy . .	80	1.059	31.252	29.50	390	12	1.13	85
Oddział oczny . .	84	974	28.851	29.62	343	1	0.10	79
Oddział położniczy	61	965	18.839	19.52	308	16	1.65	51
Ogółem . .	761	10.767*)	240.348	21.77	315	732	6.54	655
W roku 1888 było	761	10.624	231.715	21.81	304	764	7.19	633
Różnica . .	—	+ 143	+ 8.633	— 0.04	+ 11	— 32	— 0.65	+ 22
Szpital św. Zofii dla dzieci	110	972	30.183	31.0	274	203	22.63	82
w r. 1888 było . .	110	1.004	29.523	28.0	267	249	26.26	80
Różnica . .	—	— 32	+ 660	— 3	+ 7	— 46	— 3.63	+ 2

Służby oddziałowej było 45, Sióstr Miłosierdzia dla pielęgnowania chorych 23; służba domu składa się z lampiarza, łaziebnego, kaplicznego, dozorczy trupiarni, stróża nocnego i parobków, razem 24.

Służba pralni składa się z nadzorczyń, 3 parobków i praczek według potrzeby (około 18). Kapelanów jest dwóch: obrządku rzymsko-katolickiego i grecko-katolickiego. Dozór nad służbą na oddziałach chorób wewnętrznych, oddziale chirurgicznym i ocznym sprawują siostry miłosierdzia; na oddziałach kiłowo skórnym mężczyzn i kobiet nadzorca i nadzorczyń, na oddziale położnic akuszerki; obecnie dla dozoru nad żywieniem chorych i nad bielizną tego ostatniego oddziału przydzielono jedną siostrę miłosierdzia.

*) Suma ta właściwie wynosi 11.374; po odliczeniu jednak chorych przeniesionych z jednych oddziałów na drugie wypadnie tylko 10.767.

Na oddziale chirurgicznym wykonano operacyj 756 a oprócz tego mniejszych rękoczynów naprzykład wycięcia mniejszych nowotworów, przecięć ropni, wrywanie zębów i t. d. do 500. Z większych operacyj dokonano amputacyj 66, operacyj raka i innych nowotworów 50, woli 6, polipów na podstawie czaszki 4, wyjęcie macicy 4, herniotomij 14, laparatomij 6, enterotomij 3, necrotomij 20, ovariatomij 3, operacyj plastycznych 20, zwichnień 7, resekcyj 19, tracheotomij 13, urethrotomij zewnętrznych 5 i t. d. Przy ciągłym wzroście liczby chorych i wielkiem przepełnieniu oddziału procent śmiertelności 4.1% jest bardzo mały; operacye ciężkie przebiegają szczęśliwie, czas pobytu chorych się zmniejsza; wpływ więc urządzeń antyseptycznych i dobrze urządzonej sali operacyjnej jest widoczny.

Na oddziale ocznym wykonano 206 operacyj; w tej liczbie zdjęć katarakty 85, irydektomij 48, całkowitych wyjęć oka 6, operacyj garbiaków (staphyloma) 16, przecięć worka łzawego 17. i t. d.

Na oddziale położniczym wykonano rękoczynów 106, to jest o 30 więcej, aniżeli w roku poprzednim; w tej liczbie zakładanie kleszczy 32, obrót 9, trepanacye 3, wyjęcie płodu ręczne 30, za pomocą narzędzi 7.

W pracowni chemiczno-lekarskiej przy szpitalu lwowskim dokonano ogółem 1020 rozbiorów chemiczno-mikroskopowych. W tym roku jak i w latach ubiegłych w laboratorium pracowali bawiący podczas wakacyj we Lwowie uczniowie medycyny wszechnicy Jagiellońskiej, a także sekundarynsze szpitalni. Pracownia została wzbogacona przyrządami, służącymi do oznaczenia ilości wody w mleku.

W prosektoryum szpitalnem dokonano sekcyj naukowych 909 na chorych z oddziałów szpitalnych, 198 na przysłanych ze szpitala św. Zofii dla dzieci, z miasta 127, w ogóle zaś 1235.

Przy uchwalaniu budżetu krajowego szpitala powszechnego we Lwowie, z d. 25 listopada 1889 Wysoki Sejm powziął następujące rezolucyje:

1. Poleca się Wydziałowi krajowemu, aby zarząd nad kuchnią i bielizną na oddziale położnic powierzone Siostrom Miłosierdzia.
2. Poleca się Wydziałowi krajowemu zbadać o ile korzystnem byłoby prowadzenie we własnym zarządzie apteki w lwowskim szpitalu powszechnym i na najbliższej sesyi odnośnie postanowić wnioski.

Co do punktu pierwszego po porozumieniu się z Wizytatorką SS. Miłosierdzia, została wprowadzoną jedna Siostra Miłosierdzia na oddział położnic dla dozoru nad bielizną i rozdawaniem potraw.

Co do punktu drugiego, po rozpatrzeniu sprawy, przyszedł Wydział krajowy do przekonania, że zaprowadzenie własnej apteki obecnie w szpitalu lwowskim nie byłoby wskazane, albowiem od 1. stycznia 1890 już jest zaprowadzona nowa taksa rządowa o wiele niższa od dotychczasowej, w wysokim stopniu ograniczająca zyski właścicieli i dzierżawców aptek i obliczona na korzyść publiczności.

Ponieważ terażniejszy prowizor apteki szpitalnej wobec tej nowej taksy prosił, aby mu niższyć obowiązujący go przy dostawie opust od taks rządowych na leki, przeto uchwalił Wydział krajowy zawarty z nim

kontrakt rozwiązać z końcem bieżącego roku i zawrzeć z nim nowy kontrakt od 1. stycznia 1891 roku.

Ponieważ przy obecnie uprawianej na szeroką skalę antyseptyce bardzo się wiele używa destylowanej wody, której zakupno z apteki kosztowało drogo, przeto poleciliśmy dyrekcji zakupić aparat destylacyjny, dostarczający wody przekropłonej dla całego szpitala tanio i w potrzebnej ilości.

Zezwoliliśmy także na urządzenie kotła dla grzania pieluszek dla dzieci na oddziale położnic i dla dostarczenia gorącej wody dla tegoż oddziału potrzebnej.

Dla pracowni chemicznej szpitala zakupiony został mikroskop koniecznie potrzebny do badań bakteriologicznych kosztem 500 zł. a dla prosektoryum zezwoliliśmy zakupić aparat zamrażający, potrzebny do badań rozpoznawczych pod mikroskopem co do zmian chorobowych za cenę 16 zł.

Ze względu na wielkie przepełnienie oddziału kilowo-skórnego męskiego, poleciliśmy przydzielić do oddziału tego oprócz sekundaryusza jeszcze jednego stałego asystenta lekarskiego. Nadto zezwoliliśmy:

1. Na podwyższenie płacy prefekta tego oddziału z 15—20 zł. miesięcznie, począwszy od 1. października 1889, gdyż za 15 zł. niepodobna było znaleźć dobrego nadzorecy;

2. na rozdział płacy dla pięciu dozorców tego oddziału w ten sposób, iżby dwóch z nich pobierało po 6 zł., trzeci 7, czwarty 8 a piąty 9 zł. miesięcznie;

nareszcie 3. upoważniliśmy do sprawienia mundurów dla dozorców powyższego oddziału, pokrywając wydatek ten z odpowiedniej rubryki budżetu.

Wydatek ogólny szpitala lwowskiego wynosił 200.632 zł.; w tej liczbie oddziały chorych 180.924 zł., oddział położnic 19.708 zł.; w pierwszej sumie znajduje się 12.000 przeznaczonych na utrzymanie dzieci w szpitalu św. Zofii.

Żywienie chorych z chlebem i winem kosztowało 61.184 zł. a zatem 25.46 ct. dziennie. Leki i apteka, sanitarne wydatki i narzędzia chirurgiczne kosztowały 17.656 zł. to jest 7.35 ct. na dzień i chorego. Pranie 6.558 zł. a ponieważ wyprano 374.335 sztuk bielizny, opranie więc jednej sztuki kosztowało 1.75 ct., koszt więc w tej pozycji zmniejszył się o 245 zł. wskutek wprowadzenia prania chemicznego.

Kąpieli dla chorych wydano w łazienkach 19.310, w salach 17.655 a w ogóle 36.965. Wody gorącej na rozmaite potrzeby szpitala wydano 30.224 wiader; na grzanie wody zużyto 120 sążni drzewa sosnowego.

Dochody szpitala w roku 1889 wynosiły 227.882 zł., z tego fundusz krajowy dostarczył 177.820 zł., obce fundusze 14.245 zł. a własne dochody 35.817 zł.

Sześcioletni porównawczy wykaz wydatków przedstawia się tak:

Rok	Leczono	Dni leczenia	Wydatek roczny	Cała kuracja chorego kosztowała	Dzień leczenia kosztował	Dzień żywienia z pieczywem i z winem
1884	10.491	198.855	174.379	16 zł. 62	87.1 ct.	29.4
1885	10.801	215.376	173.383	16 " 5	80.5 "	25.9
1886	10.436	215.775	167.781	16 " 7	77.7 "	26.5
1887	10.256	217.594	166.448	16 " 22	76.4 "	25.2
1888	10.624	231.715	173.821	16 " 36	75.0 "	24.2
1889	10.767	240.348	188.632	17 " 52	78.4 "	25.4

Rezultat gospodarstwa w porównaniu z rokiem 1888 wykazuje dość znaczną nadwyżkę w wydatkach.

Na tę niekorzystną zmianę wpłynął przede wszystkim oprócz większej ilości chorych i dni leczenia, znaczny wydatek na zakupno większej ilości bielizny, stanowiącej bogactwo szpitala i nadzwyczajne wydatki budowlane, wynoszące 5.100 zł. na wybudowanie lodowni szpitalnej.

Szpital św. Łazarza
w Krakowie.

Ruch chorych w szpitalu św. Łazarza w Krakowie w r. 1889 był następujący:

Z końcem 1888 pozostało .	mężczyzn	236	kobiet	274	razem	510
Wstąpiło do szpitala w 1889	"	3.322	"	3.809	"	7.131
Razem	mężczyzn	3.558	kobiet	4.083	razem	7.641

Opuściło zakład:

wyleczonych	5.679, %	względnie do lecz.	72.02	do ubyłych	77.84
z polepszeniem	536	" " "	6.79	"	7.34
nieuleczonych	293	" " "	3.71	"	4.01
umarło	787	" " "	9.98	"	10.78

Ogółem ubyło 7.295, % względnie do lecz. 92.50 do ubyłych 99.97,

Pozostało z końcem roku 590.

Łóżek dla chorych było 557, dla posługi 90. Zwiększenie się ilości łóżek nastąpiło wskutek przeniesienia w r. 1889 oddziału mamek i osesków ze szpitala św. Łazarza do szpitala św. Ludwika, następnie przez utworzenie oddziału rezerwowego z 28 łózkami dla chorych i nareszcie przez pomnożenie ilości łóżek na oddziale obłąkanych z 70 na 85. W roku 1889 nie przyjęto do szpitala 1.500 osób zgłaszających się do leczenia.

Ilość dni leczenia w r. 1889 wynosiła 201.635.

Średni czas leczenia chorego 26.38.

Najwyższy stan chorych 599 w dniu 22. marca.

Najniższy " " 504 " 4. stycznia.

Przeciętnie pielęgnowano dziennie 568 t. j. o 11 więcej aniżeli szpital posiada łóżek, a o 31 więcej w czasie najwyższego stanu chorych.

Pomimo powiększenia ilości łóżek przez usunięcie mamek i osesków do szpitala św. Ludwika dla dzieci, przez przerobienie budynku pomagazynowego na oddział rezerwowo o 28 łózkach, nareszcie przez rozszerzenie oddziału obłąkanych o 15 łóżek, liczba chorych zgłaszających się do szpitala św. Łazarza tak się wzmogła, iż okazuje się, że szpital, jako

powszechny nie może już odpowiedzieć swemu przeznaczeniu. Z tego więc powodu przedkładamy osobne sprawozdanie względem potrzeby wybudowania pawilonu na oddział chirurgiczny, aby mieć możliwość lepszego rozmieszczenia innych oddziałów.

Ruch chorych według oddziałów w r. 1889 był następujący:

Nazwa oddziałów	Ilość łózek dla chorych	Leczono	Dni leczenia	Średni pobyt	Jedno łóżko było zajęte	Śmiertelność		Leczono dziennie
						liczbowo	%	
Oddział chorych wewn. i zakaźnych	208	2.994	68.668	22.9	330	569	19.0	188
Oddział chorób chirurgicznych . . .	80	1.238	34.641	27.9	433	84	6.7	94
Oddział chorób ocznych	14	179	5.114	28.5	365	—	—	14
Oddział chorób położniczo-ginekologicznych.	40	614	12.695	20.6	316	8	1.3	34
Oddział chorób syfilitycznych . . .	130	2.242	47.835	21.3	367	8	0.3	131
Oddział chorób umysłowych	85	327	31.921	97.6	375	32	9.7	87
Oddział mamek i osesków	—	47	761	119.0	—	86	—	18
Razem	557	7.641	201.635	27.1	372	787	10.3	568
W szpitalu św. Ludwika dla dzieci	120	838	25.358	30.26	211	173	20.64	69
oseski w tymże szpitalu	—	220	3.009	13.6	—	75	34.0	8

Na oddziałach chorób wewnętrznych najczęstszą przyczyną śmierci była gruźlica płuc, nie mniej niezłyty przewlekłe u chorych z rozedną płuc z często komplikującym zapaleniem płuc zrazikowem. Mniej częste, ale w ilości nader okazałej przydarzały się przypadki zapalenia ostrego i przewłocznego nerek, zapalenia śródsierdzia, z następową niedomogą mięśnia sercowego. Z chorób gorączkowych, głównie w ostatnich miesiącach roku zeszłego bywały częste zapalenia płuc włóknikowe, z atypowym przebiegiem. Influenzy leczono zaledwie kilkanaście przypadków, wszystkie z przebiegiem łagodnym i zejściem pomyślnem. Duru brzuszego leczono przypadków 89 i to przeważnie w miesiącach zimowych, zaś duru osutkowego przypadków 34, najliczniejszych w miesiącu marcu i kwietniu. Róża przez cały rok jednostajnie w sporadycznych występowała przypadkach w ilości 122; oprócz tego były nieliczne przypadki czerwonki, płonicy, błonicy i ospy.

Na oddziale chirurgicznym pod względem liczbowym leczono najwięcej ropni, zapalenia rozległego tkanki podskórnej (phlegmonae), zapalen gruźliczych stawów i torebek stawowych, złamań i przepuklin uwięzionych i wolnych (operacja radykalna według Mac Ewena), niedrożności jelit, obumarcia kości, zgorzeli członków a zwłaszcza palców u nóg

po odmrożeniu i t. d. Ogólną ilość operacyj w roku 1889 dokonanych przedstawia pokaźna cyfra 750. Z większych operacyj wykonano: artrotomij 4, amputacyj 56, artrectomij 13, kastracyj 3, enukleacyj stawowych 18, enukleacyj woli 18, operacyj fistuły 10, gastrotomij 2, herniotomij 30, laparatomij 13, necrotomij 18, osteotomij 7, ovariatomij 4, resekcij kolana i łokcia 38, litotomij 2, tracheotomij 12, trepanacyj 4, urethrotomij 9. itd.

Co do opatrunków, to tak jak dawniej używano gazy jodoformowej sublimatowej, waty Brunsa, waty zwykłej ujętej w gazę pod postacią długich płaskich poduszczynek, prócz tego używano worków z organtyny, wypełnionych wiórkami drzewnymi, a napojonych bezpośrednio przed użyciem 2% roztworem kreoliny.

Na oddziale okulistycznym przeważnie leczono choroby następujące: *ulcus corneae* 17, *trachoma* 43, *keratitis* 13, *vulnus corneae* 30, *panophthalmitis* 7, *keratoconjunctivitis phlyct.* 16, *iritis* 15, *staphyloma* 8, *blennorrhoea conjunct.* 4, *cataracta* 4, *glaucoma* 1 etc.

Większych operacyj nie wykonywano, z mniejszych kilka razy *punctio corneae*, *cathoplastikę* i przecięcie przewodu łzowego a następnie sondowanie. Z wyjątkiem dobrych wyników po zastosowaniu wyciskania ziarn jaglicowych nie zauważano zresztą żadnego korzystniejszego sposobu leczenia chorób ocznych.

Na oddziale ginekologiczno-położniczym leczono położnic i ciężarnych 411, a z chorobami macicznymi 203; ciężarne pozostawały w szpitalu przeciętnie dui 10, położnice 12, ginekologiczne od 3—4 tygodni. Największa frekwencya chorych była w miesiącu marcu, kwietniu i sierpniu, najmniejsza zaś w styczniu i listopadzie. Operacyj położniczych dokonano ogółem na oddziale położniczym 30, na oddziale ginekologicznym 6. Większych położniczych operacyj wykonano na oddziale 22, a mianowicie:

Extractio placentae 8, *forceps* 6, *versio* 2, *extractio foetus manu* 2, *craniotomia* 1, *eventratio* 1, *repositio nmbilici* 2 Na oddziale syfilityczno-skórnym przepełnienie było ustawicznie tak wielkie, że na 130 łóżkach przeciętnie leczono 131 chorych, to jest zawsze byli chorzy leżący na siennikach położonych na ziemi. Z powodu tego przepełnienia, chorych zgłaszających się z chorobami skórnymi szpital nie przyjmuje, z wyjątkiem dotkniętych świerzem.

Na oddziale obłąkanych leczono w 1889 roku 327 osób, a mianowicie mężczyzn 174, kobiet 153, z tych opuściło zakład wyleczonych 82, niewyleczonych 120, umarło 32 (9.7%). Największa liczba chorych była dotknięta ostrem pomieszaniem umysłu (101), następnie niedołęztwem umysłu (40), porażenćów 34, i alkoholików (27), oprócz tego były dwa wypadki wściekliczny, zakończone śmiercią.

Według stanu najwięcej było sług i robotników (117), następnie rękodzielników (45), urzędników (30), gospodarzy wiejskich (29), ze stanu kupieckiego (24), nauczycieli (7), lekarzy (4), osób bez stałego zajęcia 48. Pod względem przyczyn chorobowych pierwsze miejsce zajmuje nadużycie napojów wysokokowych (53), następnie skłonność rodowa (46), chroniczne choroby mózgu (40), nerwice (36) wzruszenia przygnębiające (18) itd. Wynik leczenia był dość pomyślny, albowiem wyszło wyleczonych osób

82, nieuleczonych zaś 120, pomiędzy tymi ostatnimi atoli wielu było takich, których w stanie rekonwalescencji rozpoczętej rodzina odebrała w stanie polepszonym. Ze względu na czas pobytu w zakładzie potrzebny do wyleczenia okazuje się, że wyszło uleczonych do dni 30—69; od 1—3 miesięcy 85, od 3—6 miesięcy 50, od 6—9 miesięcy 12, od 9—12 miesięcy 6.

Wczesne umieszczenie chorych w zakładzie wpływało jak najkorzystniej na przebieg choroby, skracało czas leczenia i pobyt w zakładzie.

Chemik szpitalny dokonał w ciągu ubiegłego roku 444 rozbiórów moczu, cztery rozbiory płynów wydobytych z ustroju ludzkiego, 30 rozbiórów jakościowo - ilościowych mleka dostarczonego dla chorych szpitala.

Prosektor szpitala wykonał na zwłokach pochodzących ze szpitala św. Łazarza i św. Ludwika 777 sekcij.

Siostr Miłosierdzia w szpitalu jest 32, ilość służby łącznie z posługą dla chorych pierwszo klasowych wynosi 101 osób.

W roku ubiegłym w szpitalu św. Łazarza postawiono mur od ulicy Kopernika, przebudowano magazyn żywności na oddział rezerwowy, mogący pomieścić 28 łóżek, zbudowano wielką altanę w ogrodzie dla umysłowo-chorych; nareszcie dokonano rekonstrukcyi starej lodowni, w której obecnie lód się przechowuje dobrze przez całe lato.

Na wniosek Dyrekcyi szpitala św. Łazarza jedna z sal oddziału położnic, tak zwana westyarnia, została przekształconą na salę operacyjną.

W tym celu ściany sali wypokostowano, podłogę zrobiono asfaltową, pochyloną ku środkowi, gdzie znajduje się spust kratkami opatrzonej, okno powiększone i przeprowadzono do sali rurę komunikującą z wodociągiem, a drugą do gazowego oświetlenia.

Kwotę potrzebną do wewnętrznego urządzenia wstawiliśmy do budżetu.

Na wniosek rekolaudacyjnej komisji robót dokonanych około restauracyi kościoła św. Łazarza w Krakowie, która po obejrzeniu i zbadaniu robót znalazła, iż takowe są dokonane należycie i odpowiednio do warunków umowy, poleciliśmy przedsiębiorcy tych robót p. Władysławowi Grabowskiemu wydać kaucyę jego.

Wysoki Sejm przy uchwaleniu budżetu dla szpitala św. Łazarza na rok 1890 powziął rezolucyę następującej treści:

„Odracza się sprawę osuszenia gruntów do szpitala należących i ściany frontowej starego gmachu szpitala św. Łazarza, jakoteż obniżenia podwórca jako nie naglącą i poleca Wydziałowi krajowemu sprawozdanie kosztorysu osuszenia ściany przez Dyrekcyę szpitala przedłożonego.“ Spełniwszy polecenie Wysokiego Sejmu wstawiamy do budżetu 1.000 zł., które będzie kosztować wyż wspomniane osuszenie.

Rada miasta Krakowa na posiedzeniu dnia 2. stycznia 1890 zmieniła powziętą dnia 27. grudnia 1888 roku uchwałę i zezwoliła na dalsze składanie zwłok osób zmarłych w szpitalu w domu przedpogrzebowym miejskim do 1. stycznia 1891. Co się zaś tyczy bezpłatnego odstąpienia gruntu na cmentarzu krakowskim pod budowę wystawić się mającego kosztem funduszu szpitalnego domu przedpogrzebowego dla szpitala,

Rada miejska nie powzięła stanowczej uchwały, lecz przekazała tę kwestyę swej sekcji prawniczej, ekonomicznej i sanitarnej do zbadania.

W celu zmniejszenia wydatków na gazowe oświetlenie w szpitalu św. Łazarza poleciliśmy dyrekcji wprowadzenie regulatorów „Schaw“ dla każdego gazometru z osobna, a zarazem przyznaliśmy maszyniście szpitala tantiemę w wysokości 10% od oszczędności, jakie zostaną użyte w stosunku do konsumpcji gazu w roku 1889, jednak po strąceniu wprzód 18% od owej konsumpcji z roku 1889 ze względu na zaprowadzić się mające regulatory. Nareszcie ze względu na większą konsumpcję gazu w kuchenkach kataplazmowych zezwoliliśmy używać tych kuchenek tylko w razie niezbędnej potrzeby. Wydatek zaś na sprawienie regulatorów poleciliśmy pokryć z kredytu asygnowanego na większe potrzeby administracyjne.

Wskutek rewizji kotłów w szpitalu św. Łazarza przez p. Kubickiego, inżyniera Towarzystwa ubezpieczeń kotłów parowych i znalezienia znacznych uszkodzeń w bulierach Wysoki Sejm w czasie ubiegłej sesji zezwolił na rekonstrukcję bulierów pod kotłami i remontowanie kotłów, jako też przyrządu Dervaux. Cała ta robota według przedstawionego kosztorysu będzie kosztować 2.359 zł.

Zezwoliliśmy urządzić namulnik na dnie rezerwoaru wodociągowego w szpitalu św. Łazarza, a zarówno rurociąg dodatkowy, około 130 metrów długi, o średnicy 2" przez powalę strychową drugiego piętra na przeciw sali operacyjnej i połączyć takowy z rurociągiem 1. piętra. Dalej zarządziliśmy wyczyszczenie rurociągu drugiego piętra rury przy latrynach, a nareszcie poleciliśmy, aby zbiornik zawsze był wodą napełniony. Wydatek na te roboty w kwocie 632 zł. nakazaliśmy pokryć z kredytu asygnowanego na większe potrzeby administracyjne.

Podług ustawy z dnia 22. kwietnia 1889 szpital św. Łazarza z dniem 1. stycznia 1890 utracił prawo wyszynku i propinacji w Krowodży. Pozostała jednak nadal własnością funduszu szpitala w Krowodży karczma, budynek murowany, parterowy, do której razem z placem budowlanym należy 258 sążni kwadratowych gruntu. Z uwagi, iż karczma ta jest położona za wsią i w czystym polu, tak że trudno będzie znaleźć lokatora, któryby czynsz należycie opłacał i budynku nie niszczył, z uwagi, iż administracja tego budynku kosztowałaby znacznie więcej, aniżeli wynosiłby dochód z wynajęcia, dyrektor szpitala przedstawił wniosek na sprzedaż tej karczmy. Ze względu, iż karczma ta stanowi część majątku szpitala krajowego, a więc dla sprzedaży potrzeba uzyskać uchwałę Wysokiego Sejmu i sankcyę Najjaśniejszego Pana, udajemy się z osobnem sprawozdaniem w tej sprawie.

Inżynierowi expozytury krajowej biura melioracyjnego w Tarnowie p. Franciszkowi Vetulaniemu poruczyliśmy przeprowadzenia osuszenia gruntów w Tropiszowie. Ponieważ Wysoki Sejm przeznaczył na osuszenie powyższych gruntów kwotę 6.000 zł., a dzierżawca p. Pieprzak zobowiązał się spłacić koszta tylko do wysokości 6.000 zł. wraz z 5% odsetkami w przeciągu lat 25, wtedy gdy kosztorys sporządzony opiewa na kwotę

7.200 zł., poleciliśmy przeto postarać się o zredukowanie kwoty kosztorysowej przez zakupno rurek o nieco mniejszem świetle i uprzedzić p. Pieprzaka, że przed rozpoczęciem robót będzie musiał zobowiązać się zwrócić funduszowi szpitala św. Łazarza w Krakowie także ową nadwyżkę ponad 6.000 zł. wraz 5% odsetkami w sposób przyjęty co do sumy głównej 6.000 zł.

Poleciliśmy dyrekcji, aby przeprowadziła rokowania z Towarzystwem opieki szpitalnej, iżby szpital św. Ludwika przyjmował ze szpitala św. Łazarza także dzieci potrzebujące chirurgicznego traktowania i operacyj, zwracając uwagę Towarzystwa, że szpital św. Zofii dla dzieci przyjmuje z lwowskiego szpitala wszystkie dzieci bez wyjątku, a więc oseski, dzieci potrzebujące operacyi, a nawet syfilityczne.

Wydatki na utrzymanie szpitala św. Łazarza wynosiły w r. 1889 :

1. W oddziale I. chorych .	110.117 zł. 90 ¹ / ₂ ct.
2. " II. położnic .	23.527 " 93 "
3. " III. syfilitycznych	37.984 " 42 -
4. " IV. obłąkanych .	25.766 " 01 " = 197.396 zł.

W porównaniu z wydatkami w r. 1888 wynoszącymi .	175.198 "
okazuje się, że wydatki w r. 1889 są większe o kwotę	22.198 "
W porównaniu zaś z sumą preliminowaną na r. 1889 w kwocie	168.398 "
rzeczywisty wydatek jest większy o	28.998 "

Wydatki w r. 1889 urosły tak znacznie naprzód z powodu większej ilości leczonych chorych, w ciągu prawie 16.000 dni, znaczne podrożenie wszystkich wiktualów, a szczególnie mięsa wołowego (o 4 ct. na kilogramie), zakupno większej ilości bielizny i sprzętów dla urządzenia oddziału rezerwowego, nadzwyczajne wydatki budowlane, zwiększenie służby, naprawa wodociągów, wydatek znaczniejszy jak uprzednio było na utrzymanie mamek i dzieci ssących w szpitalu św. Ludwika.

Dochody szpitala bez dotacyi wynosiły :

Na oddziale chorych 106.311 zł., położnic 11.208 zł., syfilitycznych 36.994 zł., obłąkanych 21.915 zł., razem 176.428 zł., a zatem dochody były większe od preliminowanych o 4.807 zł.

Ogólna suma dochodów w roku 1889 wraz z dotacją wynosiła 197.396 zł.

Z tego fundusz krajowy udzielił :

a) dotacyi	20.968 zł.
b) kosztami lechn. 127.961 " =	148.929 zł.
Samopłacący uiścili	13.414 zł.
Obce fundusze	3.984 " = 17.398 "
Źródła własne	31.069 " = 197.396 zł.

Zestawienie wydatków w ciągu ostatnich lat sześciu w tym szpitalu przedstawia się tak:

Rok	Ilość chorych	Dni leczenia	Wydatek roczny	Cała kuracja chorego kosztowała	Dzieci leczenie kosztowało	Żywnienie z pieczywem i winem kosztowało
1884	6.481	159.845	134.975	20 zł. 82 ct.	84.4	28.50
1885	6.816	168.535	146.821	21 " 54 "	87.1	27.94
1886	7.110	179.655	154.680	21 " 78 "	86.0	27.58
1887	7.101	182.903	160.805	22 " 64 "	87.9	28.01
1888	6.989	185.871	163.198	23 " 35 "	87.8	27.77
1889	7.641	201.635	197.396	25 " 83 "	97.89	29.34

W szpitalu św. Łazarza wyprano 224.230 klg. bielizny, czyli 474.561 sztuk. Ponieważ koszt ogólny prania wynosi 6.255 zł., wypranie więc jednej sztuki bielizny kosztowało 1:318 ct., a na jeden dzień leczenia przypada 3:1 ct.

Na opał wyszło węgla 31.229 centnarów za kwotę 8.505 zł. 61 ct., drzewa stosów 4 metrowych 63 za 882 zł. 49 ct.

Kąpieli udzielono w łazienkach 24.000, na oddziałach 9.000.

Zakład dla obłąkanych na Kulparkowie:

W roku 1889 ruch chorych w zakładzie kulparkowskim był następujący:

	Szaleństwo gwałtowne	Zaduma	Pomieszanie umysłu	Ogłupienie	Choroba umysłowa z porażeniem	Choroba umysłowa z padaczką	Razem
Pozostało z roku 1888	122	53	150	84	50	48	507
Przybyło w roku 1889	221	97	56	85	61	46	566
Razem	343	150	206	169	111	94	1073
Zakład opuściło:							
Wyleczonych	135	38	--	—	—	—	173
Niewyleczonych	3	2	37	47	20	19	128
Za rewersem na żądanie rodziny	29	24	11	4	10	12	90
Przewiezionych do innych zakładów	1	2	1	1	—	—	5
Zbiegło	1	—	2	—	—	1	4
Zmarłych	28	16	11	26	39	6	126
Razem	197	82	62	78	69	38	526
Z końcem roku 1889 pozostało	146	68	144	91	42	56	547

Zakład posiada 560 łóżek dla chorych, 12 przeznaczonych na obserwację i 85 dla służby oddziałowej.

W ubiegłym roku leczono 28 chorych więcej, aniżeli w roku poprzednim. Na 1.073 chorych w ogóle pielęgnowano 573 mężczyzn i 500 kobiet, w ciągu 197.901 dni, w tej liczbie na I klasie 1.063 dni, na II klasie 15.257 dni, na III klasie 181.581 dni. Chorzy pozostawali przeciętnie przez 184 dni, a przyczyną tego tak długiego pobytu jest przepełnienie zakładu nieuleczalnymi, którzy zagrażają bezpieczeństwu publicznemu, epileptykami i nałogowymi pijakami, dotkniętymi obłędem opileczym. W kraju nie ma pomieszczenia dla tego rodzaju chorych a wypuścić ich nie można.

Najwyższy stan chorych był dnia 11 sierpnia, a mianowicie 574, a najniższy dnia 13. stycznia 500. Chorych wyleczonych opuściło zakład 173 to jest 16·1%, umarło 126, to jest 11·7% a zatem o 2·1% mniej, aniżeli w roku poprzednim.

Sekcyj zrobiono 69.

Według form chorobowych, szalowi stanowili w zakładzie najwyższy odsetek, było ich bowiem 31·9%, z zadumą 13·9, z pomieszczeniem umysłu 19·2, z porażeniem 10·3, z ogłupieniem 15·7, z padaczką 8·7%; śmiertelność była najwyższa między dotkniętymi porażeniem.

Najbliższą przyczyną choroby były: 1. Nadużycie napojów wysokowych (159), wzruszenia umysłowe (109), padaczka (94), wybryki płciowe (92), uwiad schyłkowy (66), cierpienia mózgu (105), natężenie umysłu (47), samogwałt (36), zboczenia sprawy położowej (54), niedokrewność (49).

Według zatrudnienia największa ilość była służących i wyrobników (329), urzędników i oficyalistów (106), rzemieślników (140), włościan (131), kupców (85), nauczycieli (46), to jest z klas najmniej zabezpieczonych materialnie i ciężko pracujących na utrzymanie.

Do Galicyi należało 1.038, obcokrajowców leczono 35. Największą liczbę obłąkanych dostarczyła stolica Lwów i powiat lwowski (168), następnie Drohobycz (31), Kraków (29), Przemyśl (26), Tarnów (25), Biała (12), Bóbrka (10), Bochnia (17), Bohorodeczany (6), Borszczów (17), Brody (22), Brzesko (9), Brzeżany (14), Brzozów (8), Buczacz (22), Cieszanów (13), Chrzanów (9), Czortków (9), Dąbrowa (2), Dobromil (5), Dolina (14), Gorlice (8), Gródek (25), Grybów (2), Horodenka (8), Husiatyn (9), Jarosław (20), Jasło (14), Jaworów (5), Kałusz (13), Kamionka (18), Kolbuszowa (7), Kołomyja (21), Kosów (5), Krosno (5), Łańcut (24), Limanowa (2), Lisko (7), Mielec (8), Mościska (12), Myślenice (3), Nadwórna (6), Nisko (6), Nowy Sącz (7), Nowy Targ (6), Pilzno (2), Podhajce (6), Przemysłany (8), Rawa (16), Rohatyn (18), Ropczyce (8), Rudki (9), Rzeszów (27), Sambor (13), Sanok (8), Skałat (11), Śniatyn (3), Sokal (10), Stanisławów (27), Stare miasto (18), Stryj (15), Tarnobrzeg (8), Tarnopol (16), Tłumacz (11), Trembowla (6), Turka (3), Wadowice (9), Wieliczka (7), Zaleszczyki (11), Zbaraż (8), Złoczów (27), Żółkiew (12), Żydaczów (10), Żywiec (5).

Czas pielęgnowania ubytych chorych: Do 1 miesiąca 82, od 1—3 miesięcy 126, od 3—6 m. 128, od 6—9 m. 63, od 9—12 m. 31, od 1 roku do 2 lat 30, od 2 lat do 3 lat 13, od 3 do 5 lat 12, wyżej 5 lat 11.

Najbliższą przyczyną śmierci były: zapalenie płuc i opłucnej (31), gruźlica płuc (28), zapalenie błon mózgowych (24), niezżyt żołądka i kiszek (15), obrzęk mózgu 6, udar mózgu 1, przekrwienie w mózgu 4, obrzęk płuc 2, zgorzelina płuc 2, wada organiczna serca 2, tyfus brzuszny 1. zapalenie błony brzusznej 2, róża 4 i uwiąd starczy 4.

Do zakładu przyjmowano wszystkich chorych, którzy się zgłaszali, a z zapowiedzianych tylko 37 nie nadesłano.

W roku 1889 użyto dwa razy kaftana dla ubezwładnienia chorych, którzy zrzucali opatrunek chirurgiczny i utrudniali gojenie rany.

Nadzwyczajnych wypadków zasługujących na wzmiankę było 16 a mianowicie:

U 70letniego chorego na niedołęstwo umysłu starcze Andrzeja B. skonstatowano w chwili przywiezienia do zakładu dnia 29. stycznia 1889 złomy 5 i 6 lewego żebra w linii pachwowej przedniej, a na klatce piersiowej ponad owemi złamaniami starcie przyskórka wielkości ręki dorosłego człowieka. Chory zmarł dnia 31. tegoż miesiąca, a obdukcya zwłok dokonana przez komisję sądowo lekarską wykazała, iż przyczyną śmierci uszkodzonego było zapalenie płuc włóknikowe po stronie prawej i obtłuszczenie serca w znacznym stopniu.

Przyjęty dnia 20. lipca 1889 cierpiący na szaleństwo gwałtowne Iwan Ł. okazywał w chwili przywiezienia następujące uszkodzenia cieleśne: ponad całą kością czołową skóra podniesiona w kształcie wypukłości płaskiej, chełbocącej, po środku czoła rana ostrocięta, podłużna, zaschlą ropą pokryta. Ponad kością czaszki boczną prawą rana nierówna, około 5 cmt. długa, z brzegami podminowanymi, zaschlą krwią i ropą pokryta. Na kończynach dolnych kilka ropiejących, nieznacznych ran i starc przyskórka. Chory opuścił zakład 24. października 1889 wyleczony z powyższych ran i choroby umysłowej.

U przyjętego dnia 6. sierpnia 1889 chorego na szaleństwo opilcze Fedka S. znaleziono złamanie drugiego prawego żebra w miejscu zetknięcia się chrząstki z częścią kostną; następnie ponad mostkiem rozległy sinię i liczne sinię i starcia nieregularnie po ciele rozsiane. Chory opuścił zakład umysłowo i fizycznie zdrów dnia 22. maja 1890 roku.

U przyjętego dnia 7. sierpnia chorego Iwana W. na szaleństwo opilcze stwierdzono złom kości łokciowej lewej ponad stawem nadgarstkowym i liczne sinię i starcia na ciele. Chory zmarł w zakładzie dnia 4. października 1889 na czerwonkę.

Dnia 2. listopada 1889 przyjęto chorego na niedołęstwo umysłu z porażeniami Wojciecha D., u którego stwierdzono na obu ramionachw tylnej części znaczne obrzmienie, mocno bolesne, na skórze pośrodku owych obrzęków poprzeczne sinawo czerwone pręgi, widocznie od krepowania pochodzące. Chory pozostaje w zakładzie z powyższych uszkodzeń wyleczony.

U Tekli P. przyjętej, do zakładu dnia 20. stycznia 1889 jako cierpiącej na zadumę, znaleziono liczne sinię świeże i żółkniejące tak na głowie jak na kończynach (zwłaszcza górnych) i na tułowiu rozsiane. Żebra 2 i 3 prawe, tudzież 2, 3, 4 i 7 lewe okazują znaczne nierówności, nadmierną podatność, a na obmacywanie ich chora silnie się skarży na ból. Chora opuściła zakład w dniu 30. marca 1889 wyleczona.

Dorota K. z Karnitz przyjęta do zakładu w dniu 2. maja 1889 jako cierpiąca na pomieszenie umysłu. Chora przybyła z licznymi sińcami na głowie, tułowiu i kończynach i ze złodem żebra 4 lewego i 5 prawego. Chora opuściła zakład w dniu 8. lipca 1889 w myśl §. 25 statutu.

Zofia Sz. z Rudna, przyjęta do zakładu w dniu 17. czerwca 1889 jako cierpiąca na zadumę. Chora przybyła z kilkoma świeżymi sińcami na czole i kilkoma nieznacznymi na tułowiu i kończynach. W ciągu nocy wystąpiło od czola począwszy obszerne wynaczynienie podskórne (Haematoma), które następnie zajęło cały szczyt czaszki aż do połowy petylicy. Chora opuściła zakład 31. lipca 1889 jako wyleczona.

Jente S. z Kołomyi, przyjęta dnia 25. czerwca 1889 jako cierpiąca na ogłupienie starcze, przybyła do zakładu z kilkoma sińcami na tułowiu i kończynach, z wybitnym złodem żebra 3 prawego, z nierównością żebra 4 prawego, a na obmacanie jego chora silnie reagowała. Chora umarła dnia 18. sierpnia 1889. Sekcyja wykazała kostną świeżą w miejscach złomu żeber. Przyczyną śmierci była gruźlica płuc.

Warwara H. z Trościańca, przyjęta 7. lipca 1889 jako cierpiąca na zadumę. Chora przybyła okryta sińcami tak, że skóry niezasinionej prawie nie było widać. Chora do dziś dnia w zakładzie pozostaje.

Marja Sz. z Rołowa, przybyła do zakładu w dniu 16. listopada 1889 jako cierpiąca na szal opileczy. Przybyła z sińcami na tułowiu i kończynach, z kilkoma starciami zastrupiałemi od skrępowania pochodzącemi, tudzież ze złodem żeber 3, 4 i 5 lewego. Chora opuściła zakład w dniu 18. marca 1890 jako wyleczona.

W myśl istniejących przepisów o wszystkich tych przypadkach doniesiono Wydziałowi krajowemu, a względnie c. k. Prokuratorji państwa.

Od 1. stycznia 1890 do końca lipca bieżącego roku były następujące przypadki:

U przybyłego d. 23. stycznia chorego Tadeusza B. znaleziono uszkodzenia ciała na czaszce, a mianowicie trzy rany, z których dwie zabliźniające się, a jedna jeszcze otwarta. Doniesiono c. k. Prokuratorji.

U przyjętego dnia 24. stycznia Jonasza G. na ciele znaleziono rozległe sińce nad łopatkami, na grzbiecie, obu ramionach, na przedramionach i udach, pochodzące prawdopodobnie od nieumiejętnego obejścia się z chorym.

U przyjętego dnia 16. lutego Dymitra P. znaleziono, iż ręka prawa była silnie obrzmiała, a przyskórek na wielu miejscach podminowany ropą. Nad stawem nadgarstkowym znajdują się okrężne głębokie wciśnienia, widocznie od krępowania pochodzące, podobne wciśnienia znajdują się i na kończynach dolnych, a oprócz tego liczne starcia rozsiane po całym ciele.

U przyjętego 25. lutego chorego Ignacego S. znaleziono palce na rękach odmrożone do tego stopnia, że na niektórych ciało już opadło i tylko ze środka sterczą kości.

U przyjętego 18. marca chorego Łucia P. znaleziono na rękach i na nogach starcia naskórka od krępowania pochodzące; na obu pośladkach, na tułowiu i kończynach sińce, na czole skóra zaczerwieniona, przyskórek zmacerowany i luszczący się.

U przyjętej w dniu 4. kwietnia chorej Teresy W. znaleziono na całej skórze ciała liczne sińce i 3. żebro w lini przymostkowej bardzo bolesne.

U przyjętej do zakładu w dniu 18. kwietnia chorej Antoniny R. znaleziono na całym ciele mnóstwo sińców, blizn dawnych, starc nie zastrupiałych, powstałych prawdopodobnie po stawianych pryszczidłach i wskutek wiązania.

U przyjętej dnia 26. kwietnia chorej Anny J. znaleziono na kości bocznej czaszki lewej jeszcze nie zagojoną zupełnie ranę długości 6 — 7 centymetrów i starcia zastrupiałe w okolicy kostki wewnętrznej stopy lewej. Doniesiono e. k. Prokuratorowi.

U przybyłej w dniu 14. maja do zakładu chorej Katarzyny B. okazały się złamania piątego lewego żebra, również bardzo wielka bolesność szóstego żebra. Zawiadomiono e. k. Prokuratora.

U przybyłej w dniu 18. maja chorej Taube M. znaleziono liczne sińce na całej powierzchni skóry rozsiane i liczne starcia zastrupiałe, pochodzące prawdopodobnie od więzów, którymi chorą krępowano.

Chory epileptyk Aron L. wypoliczkował podczas wizyty obydwóch lekarzy jednego dnia, a drugiego dnia rzucił się na dyrektora, chwycił go za gardło i gdyby nie pomoc dozorey, byłby może udusił. Tak skończyło się na pokasaniu rąk, z czego dyrektor leczył się miesiąc cały.

Chora Marya R. podczas wizyty lekarskiej uderzyła pięścią prymariusza dr. Plucińskiego w oko tak silnie, że powstałe ztąd zapalenie czterytygodniowego leczenia wymagało.

Chory Michał H. w nocy, w napadzie szału chwilowego wybił czuwającemu dozorey Balickiemu zęba i uszkodził głowę, a dozorey Pałamarzowi podarł ubranie, wypoliczkował i obił go tak, że kilka dni był niezdolnym do żadnej pracy.

Siostrę Miłosierdzia Paulinę, chory Piotr M. obił po twarzy tak, że sińce dopiero po tygodniu ustąpiły.

Dnia 25. kwietnia r. b. chora Józefa Fellner, w sali, w której się jeszcze dwie inne spokojne chore znajdowały, zapalając papierosa przyniesionego przez odwiedzającą ją córkę, zapalką, którą według własnego zeznania chora znalazła na przechadzce w ogrodzie, zapaliła przypadkiem czy też naumyślnie bieliznę na sobie i odniosła takie poparzenia na głowie, tułowiu i kończynach górnych, że tegoż dnia umarła.

Dozorująca Siostra Miłosierdzia była wtenczas na ćwiczeniach duchownych, a zastępująca ją dozorczyńni wyszła do przyległej sali po bieliznę. Dyrektor zakładu doniósł o tym wypadku Wydziałowi krajowemu, który wysłał komisję na miejsce dla sprawdzenia faktu. Siostra dozorcująca po przesłuchaniu sądowem wkrótce została odwołana przez wizytatorkę na inne stanowisko. Prokuratora po poprzednim przeprowadzeniu śledztwa odstąpiła od oskarżenia dnia 25. lipca l. 7.203.

Dnia 2. lipca b. r. chory porucznik Ignacy Z. uderzył w twarz dyrektora zakładu tak, że ten się krwią oblał.

W r. 1889 zbiegło chorych 5 mężczyzn i jedna kobieta; z tych jeden Michał W. przepadł bez wieści, zwłoki zaś zbiegłego T. G. znaleziono w kilka godzin po ucieczce na torze kolei lwowsko-czerniowieckiej. Reszta została odzyskana. Dozorey winni niedbałego dozoru zostali wydalenii ze służby,

a dozorca Jan Chominiec, który miał czuwać przy zbiegłym T. G. odesłany został do c. k. sądu a następnie wydalony ze służby zakładu.

Również do sądu odstawieni zostali dozorca Mikołaj Bieliński i Piotr Winiarz, za nieodpowiednie obchodzenie się z chorymi.

Wydalono ze służby jako niezdolnych 32 dozorców i 10 dozorecznyh, 46 dozorców i 10 dozorecznyh opuściło zakład na własne żądanie a trzech dozorców odesłano do sądu.

Za mniejsze przewinienia ukarano 13 dozorców i 11 dozorecznyh grzywną, wszystkich razem w kwocie 31 zł. 50 ct.

Oprócz influenzy, na którą cierpiało mężczyzn 15, kobiet 19, dozorecznyh 9, dozorca 1, parobków 2, Sióstr Miłosierdzia 4 i urzędników trzech, żadnej choroby zakaźnej w zakładzie nie było.

W roku 1889 zatrudnieni chorzy:

Mężczyźni: w kancelaryi zarządu przez dni	. . . . .	537
„ warsztacie szewców	. . . . .	141
„ „ krawców	. . . . .	364
„ „ stolarskim	. . . . .	574
przy maglowaniu bielizny	. . . . .	2.567
„ robotach w polu	. . . . .	1.221
w krowiarni	. . . . .	1.592
„ ogrodzie	. . . . .	737
„ parku	. . . . .	199
Kobiety pracowały: w kuchni	. . . . .	2.463
przy praniu bielizny	. . . . .	1.041
w ogrodzie	. . . . .	106
przy haftowaniu i robieniu koronek	. . . . .	366
szyły i naprawiały bieliznę sztuk	. . . . .	11.315

Za powyższe czynności zarobili sobie chorzy, po strąceniu według §. 22 statutu zastrzeżonych odsetków, 645 zł. 40 ct. Kwota ta w książeczkach kasy oszczędności została umieszczoną i chorym przy opuszczaniu zakładu do rąk wypłaconą będzie.

W dniu 14. maja odbyła się w zakładzie w obecności szefa biura sanitarnego i inspektora szpitali uroczystość rozdania dwom dozorcóm i dwóm dozorecznióm po 10 dukatów, jako nagrodę za przeszło 10-letnią nienaganną służbę w zakładzie. Nagrodzeni zostali: dozorca Jan Węgrzyn i Jan Lisecki, oraz dozoreczynie: Hinke Filomena i Jerz Agata.

Uroczystość odbyła się wobec dozorców i dozorecznyh, którzy oddać się mogli z sal, wobec Sióstr Miłosierdzia, lekarzy, urzędników i spokojniejszych chorych.

B.

Zamknięcia rachunków za r. 1889, sprawdzone przez nasz oddział rachunkowy, wykazują, że utrzymanie całego zakładu kosztowało 162.150 zł., a zatem o 12.991 zł. więcej, aniżeli w roku poprzednim; zwiększenie kosztów pochodziło ze zwiększenia o 9.711 dni leczenia chorych i większych wydatków na przeistoczenia, reparacye i utrzymanie budynków. Żywnienie chorych kosztowało 53.726 zł., a zatem wikt chorego, wraz z pieczywem i winem kosztował dziennie 27.14 ct., t. j. o 1.3 ct. mniej, aniżeli w r. 1888. Lekarstwa, sanitarne potrzeby i narzędzia chirurgiczne kosztowały 6.088 zł., t. j. o 1.722 zł. więcej, aniżeli w roku po-

przednim, a to z tej przyczyny, ponieważ używano drogiego sulfonalu (klg. 30 zł), zamiast dotychczas używanego chloralu. Wyprano 176.957 sztuk bielizny, a ponieważ pranie kosztowało 4 448 zł, wypranie więc jednej sztuki bielizny kosztowało 2·5 ct. Polecono dyrekcji wprowadzenie do zakładu chemicznego prania bielizny, które okazało się daleko oszczędniejszym, aniżeli sposób dawny, gdyż mniej potrzebuje rąk.

Dochody zakładu wynosiły w r. 1889 w ogóle 178.806 zł., z tego fundusz krajowy dostarczył 136.816 zł., obce fundusze 33.084 zł., własne zaś źródła 9.906 zł.

Wyniki gospodarstwa folwarcznego, według zamknięć rachunkowych za r. 1889 przedstawiają się, jak następuje:

1.	Dochód czysty z pól i pastwisk,	1.566 zł. 95 ct.
2.	" " z ogrodów warzywnych	625 " 96 "
3.	" " ze sprzedaży krów	247 " 98 "
4.	" " z chowu i bicia trzody chlewnej	784 " 70 "
5.	" " " " wołów	526 " 01 "
6.	" " " " owiec	134 " 24 "
	Razem	3.885 zł. 84 ct.

Mleka wyprodukowała krowiarnia 100.999¹/₂ litrów, które zostało użyte na potrzebę zakładu, a ponieważ produkcja cała kosztowała 4.039 zł. 98 ct., każdy więc litr niezbieranego mleka kosztował 4 ct.

Wykaz porównawczy za ostatnie sześć lat tak ruchu chorych, jak i wydatków na utrzymanie zakładu, przedstawia się tak:

Rok	Ilość chorych	Dni leczenia	Wydatek roczny	Cała kuracja chorego kosztowała	Dzień leczenia kosztował	Żywnienie z pieczywem i winem
1884	914	157.794	141.703	155 zł. 03	89·9	34·49
1885	1.017	167.320	140.055	137 " 71	83·7	30·19
1886	1.041	174.740	139.353	133 " 86	79·7	27·58
1887	1.061	181.155	141.473	133 " 34	78·0	27·15
1888	1.045	188.190	149.160	142 " 74	79·3	28·43
1889	1.073	197.901	162.150	151 " 11	81·9	27·14

Porównując wydatki roczne za lata 1888 i 1889 z r. 1887, widzimy znaczne ich podwyższenie. Jestto nieunikniony wynik zmian, które nastąpiły w Kulparkowie wskutek zwiększenia nakazanych przez Wysoki Sejm środków opieki nad obłąkanymi i polepszenia bytu posługi zakładowej, przybyło bowiem 9 nowych Sióstr Miłosierdzia do zakładu, zwiększono płacę posługi, wyznaczono premie, nadto powiększono ilość bielizny i przerobiono całą środkową część budynku dla użytku umysłowochorych.

Zakład kulparkowski w r. 1889 zwiedził szef sanitarnego departamentu 12 razy, a inspektor szpitali 18 razy.

Jeden z członków komisji opieki nad obłąkanymi zdał nam następujące sprawozdanie o zakładzie kulparkowskim.

Powołany przez Wysoki Wydział krajowy reskryptem z 8. marca b. r. l. 8.808 na członka komisji opieki nad obłąkanymi w myśl uchwały Wysokiego Sejmu z 14. września 1888, wezwany następnie przez Wysoki

Wydział krajowy reskryptem z 18. czerwca b. r. l. 25.263 do spełniania tej funkcji wspólnie z Wnym Dr. Wernickim, po bezskutecznem oczekiwaniu na przybycie tego drugiego członka komisji, odbyłem sam w drugiej połowie sierpnia b. r. trzykrotną wizytację chorych, umieszczonych w obu oddziałach męskim i żeńskim zakładu krajowego na Kulparkowie; stosownie do podanych w instrukcji wskazówek, składam niniejsze sprawozdanie wraz z wnioskami:

Instrukcji punkt a). „Czuwać nad tem, ażeby zdrowych nie zatrzymywano w zakładzie. W tym celu członkowie komisji przy zwiedzaniu zakładu, żądać winni wyjaśnień od dyrektora zakładu i lekarza ordynującego co do nowo przybyłych, przepatrywać historye chorób i badać okoliczności, wskutek których chorzy byli oddani do zakładu.

ad a. Z uprzejmem współudziałem i w obecności Wp. dyrektora i pp. lekarzy zakładowych zbadałem na obydwu oddziałach prawie każdego chorego z osobna, który do psychiatrycznego badania był kwalifikowanym i stwierdziłem na każdym istniejącą i rozpoznaną chorobę umysłową, według jej postaci klinicznej. Podobnie stwierdziłem stan somatycznie chorych obłąkanych, paralityków, epileptyków i dementów.

Pomiędzy wszystkimi chorymi zakładu znalazłem po kilku uzdrowieńców na każdym oddziale, ale świeżych i potrzebujących dalszego pobytu w zakładzie aż do utwierdzenia i stwierdzenia ich uzdrowienia trwałego. Historye chorób istniejących chorych znalazłem w zupełnym porządku i przyjęcie ich do zakładu prawne i prawidłowe.

Instrukcji punkt b). „Czuwać, aby z chorymi obchodzono się zgodnie z nauką i po ludzku. Komisya winna badać starannie, czy żywienie i pielęgnowanie chorych jest dobre, i czy środki przymusowe używane w zakładzie nie są zbyt uciążliwe dla chorych“.

ad b) Homiletyka, czy sposób ustnego psychicznego wpływu lekarskiego na chorych zgodną jest w zasadzie z nauką, indywidualizowana i praktyczna w zakresie istniejącego porządku zakładu Żywienie ilościowo i jakościowo odpowiednie, gdyż chorzy zakładu wyglądają dobrze odżywieni, i bynajmniej nie odzywają się ze skargą na głód lub niedostatek. Pielęgnowanie chorych ze względu na czujność Sióstr Miłosierdzia, bardzo znaczną liczbę dozorców i dozorczyń (jeden na sześciu chorych), pilne wizyty lekarzy, jest aż nadto dostatecznie zapewnione. Środków przymusowych, jak kaftanów, pasów, więzów zakład wcale nie posiada i takowych nie używa. Sprawdziłem umieszczenie zaledwie dwóch szalowych w ulach odosabniających na oddziale męskim i jednej tylko chorej, bardzo niespokojnej, agresownej na oddziale żeńskim. Na tym oddziale zastałem kilka kobiet w napadzie szału będących, zawiniętych w mokre prześcieradła i koc, według wszelkich reguł, co uważam jako środek najodpowiedniejszy leczniczy i ochronny w takich wypadkach. Łóżka dla epileptyków i infirmarye są bardzo starannie i odpowiednio urządzone. W ogóle w całym zakładzie panuje wzorowa czystość i porządek.

Instrukcji punkt c). „Wysłuchać skarg i zażaleń chorych i sprawdzać, czy one są słuszne, czy nie. Tak samo komisya ma sprawdzać słuszność skarg posługi, jeżeli będą zanoszone przed komisję“.

ad c) Jak w każdym zakładzie, tak i w naszym zakładzie na Kulparkowie, jest niemała liczba chorych na obu oddziałach, mianowicie z obłąkami i spaczeniem umysłowym stałym, z szalem chronicznym i pomieszaniem, którzy w treści istotnej samej choroby swojej oskarżają lekarzy, dozorców i t. p., lecz tego rodzaju skargi są czysto symptomami obłąkania samego i nie mogą być inaczej uważane, jak tylko ze stanowiska psychiatrii naukowej. Innych skarg, których źródło leżałoby w niewłaściwym obchodzeniu się służby zakładowej lub lekarzy, nie zauważałem. Niemniej badałem Siostry Miłosierdzia i ich przełożoną, co do ich traktowania ze strony dyrekcji i lekarzy lub administracji i otrzymałem tylko odpowiedzi zadowolniające. Z nadzorców i nadzoreczny nikt nie zgłosił się do mnie z zażaleniem.

Instrukcji punkt d). „Ma także prawo czuwać, aby funkcyonaryusze zakładu pełnili swe obowiązki. W tym celu komisję winna badać, czy wizyty lekarskie odbywają się codziennie i w oznaczonym czasie, czy historye chorób są prowadzone zgodnie z przepisami i czy lekarze dbają nie tylko o leczenie chorych, lecz i o zużytkowanie naukowego materiału, jaki zakłady te przedstawiają“.

Co do tego punktu nie mam powodu podejrzenia, żeby lekarze obecnie fungujący zaniedbywali się w pełnieniu ścisłym swoich obowiązków już ze względu na czujność dyrekcji, na honorowe pojmowanie swoich obowiązków przez samych lekarzy zakładu, już to ze względu na prowadzone historye chorób. Te bowiem zawierają wynik badania i spostrzeżenia z przebiegu chorób w każdym poszczególnym wypadku, zapisane w takiej ilości i jakości, że czytający znawca może ocenić i samą postać choroby kliniczną, jej przebieg traktowanie i zejście. Wykorzystanie naukowego materiału historyi chorób lub badanie poszczególne w celach naukowych poszczególnych form lub wypadków, albo poszczególnych symptomatów obłąkania, dalej badanie mikroskopijne mózgu w zakładzie pomarłych w celach stwierdzenia lub rozszerzenia wiedzy anatomopatologicznej-psychiatrycznej, nakoniec doświadczenia na zwierzętach wiwisekcyjne i t. p. uważam jako zadanie nie obowiązujące lekarzy czynnych w zakładzie na Kulparkowie.

Prace naukowe, powyżej co główniejsze wyliczone, wymagają nie tylko normalnego teoretycznego i praktycznego wykształcenia lekarskiego i psychiatrycznego, ale bardzo szczegółowego wykształcenia w mikroskopii i metodyce badań specjalnych, do czego ani każdy normalny lekarz i psychiatra nie posiada z natury skłonności i zdolności, ani każdy ma sposobność nabycia wprawy tak dalece wysokiej, żeby mógł stać się samodzielnym badaczem w tej najtrudniejszej ze wszystkich dziedzin umiejętności lekarskiej a zwłaszcza w partyi psychofizyologicznej i psychiatro-anatomicznej.

To co słusznie i koniecznie można i potrzeba wymagać od lekarzy naszego zakładu redukuje się: 1. na pilne studyowanie bieżących prac naukowych na polu psychiatrii teoretycznej i praktycznej, a to bądź z czasopism i dzieł psychiatrycznych pierwszorzędnych, bądź ze sprawozdań zakładów psychiatrycznych, istniejących w państwach, których zakłady są wzorowe i ciągle postępujące; 2. na coroczne ogłoszenie bądź drukiem, bądź ustnie w towarzystwie lekarskiem poszczególnych historyi

chorób spostrzeżeń i statystycznych dobrze opracowanych sprawozdań; 3. na rozwoju wewnętrznym potrzeby dokładnego rozdziału, podziału i zatrudnienia chorych na postępie w homiletyce i terapii. Taka jest moja opinia co do naukowej obligacji lekarzy zakładu kulparkowskiego.

Dla podania obrazu istniejącego rozdziału i podziału chorych w przestrzeni zakładu zestawilem z dostarczonych mi wskazówek pisemnych i ustnych i zebranych przezemnie spostrzeżeń dołączony przegląd. Z tego obrazu w przybliżeniu wiernego wynika, że obmyślić należy plan rozkładu podziału i zatrudnienia chorych w przestrzeni zakładu taki, któryby pozwolił powolny ale stały rozwój wewnętrzny zakładu, ku czemu we wnioskach podam propozycje tylko warunkowe, t. j. o ile takowe ze względu na skarb krajowy, miejscowe okoliczności i właściwości chorych naszego kraju mogą być w czasie wykonane. W rozdziale, który przedstawiam przeznaczyłbym:

I. Oddział męski:

a) Oddział chorych spokojnych inteligentnych. (Parter.) Do dziennego pobytu sal (? niepewne); jako sypialnie służą sale nr. 15, 16, 17, 22, 22 a, 22 b, 41, 42, 43, 44, 44 a i jedna duża sala przerobiona bez numeru.

b) Oddział chorych szalowych z padaczką. (Parter.) W dzień przebywają chorzy przed separatkami; jako sypialnie służą sale nr. 23, 24, 26, 27, 28.

c) Oddział chorych szalowych podnieconych. (I. piętro.) Dzienny pobyt w sali przed separatkami; jako sypialnie służą sale nr. 58, 59, 60, 61, tudzież separatki.

d) Infirmerya, somatycznie chorzy, padaczkowi, melancholicy, porażeni. (I. piętro.) Rekonwalescenci przebywają w dzień w sali nr. 49 i w korytarzach; jako sypialnie sale nr. 45, 46, 47, 48, 50, 54, 55, 56.

e) Oddział chorych spokojnych, pół-inteligentnych (spokojni porażeni, dementycy). (II. piętro.) Dzienny pobyt w sali nr. 83, sypialnie nr. 72, 73, 74, 74 a, oprócz tego duża sala przerobiona i 2 małe pokoiki bez numeru porządkowego.

f) Oddział chorych spokojnych z niższej klasy (rekonwalescenci, porażeni, dementycy). (II. piętro.) Dzienny pobyt w dwóch dużych salach, 1 pokoiku i korytarzu; jako sypialnie służą sale nr. 78, 79, 80, 81, 82, 91, 92, 94, 95 i 96.

II. Oddział kobiet:

a) Infirmerya. (Parter.) Do dziennego pobytu rekonwalescentów sala nr. 15, sale dla chorych i sypialnie nr. 11, 12, 13, 14, 16, 20 a, 20 b, 21 a, 21 b, 22.

b) Oddział chorych szalowych (parter). Dzienny pobyt na korytarzu przed separatkami, sypialne sale Nr. 25, 26, 27, 5 separatek, tudzież korytarz przed separatkami, gdzie się umieszczają sienniki.

c) Oddział chorych szalowych (I. piętro). Pobyt dzienny na korytarzu, jako sypialnie służą sale Nr. 56, 57, 58, 5 separatek i korytarz.

d) Oddział roboczy i rekonwalescentów (I. piętro). Pobyt dzienny w sali Nr. 48 (zarazem jadalnia), sypialnie w salach Nr. 43, 44, 45, 46, 47, 52, 53, 54.

W sali 53 umieszczoną bywa część chorych somatycznych, dla których zabraknie miejsca w infirmeryi. Na parterze w sali Nr. 40 umieszczono szwalnie. Na I. piętrze znajduje się kilka sal, dotąd nie zajętych dla chorych.

e) Oddział chorych inteligentnych (II. piętro). Do dziennego pobytu sala Nr. 81. Jako sypialnie sale Nr. 68, 71, 72, 73, 74, 76, 77, 78, 79, 80. Tu umieszczone są chore spokojne, przeważnie klasowe.

f) Oddział szalowych (II. piętro). Do dziennego pobytu sala Nr. 85, korytarz z nr. 89. Na sali Nr. 90 znajduje się kilka ciężko somatycznie chorych; jako sypialnie służą sale Nr. 86, 87, 90, 94, 97 i 98.

Przy rozdziale podobnym nie zachowano żadnego systemu, bo ani pionowego, ani horyzontalnego; system pionowy polegałby na tem, aby n. p. sypialnie dla wszystkich chorych, niepotrzebujących separacyi, urządzić na jednym z pięter, a parter i pozostałe piętro użyć na pobyt dzienny; przytem na każdym piętrze zostawić jedną dużą lub dwie mniejsze sale dla pomieszczenia 10 zanieczyszczających się paralityków, 20 dla chorych somatycznych (infirmeryi w ścisłym znaczeniu), i 30 dla epileptyków. System zaś poziomy polegałby na tem, ażeby na każdym piętrze i parterze wydzielić część sal na sypialnie, zaś inną część na pobyt dzienny, rozdzielwszy chorych po kondygnacyach i w parterze, według form choroby i klasy społecznej, do której należą. Przez podział pionowy zyskałoby się więcej miejsca do rozmieszczenia chorych na pobyt dzienny, najważniejsze. Sypialnie mogłyby być przez dzień, a sale dziennego pobytu przez noc wentylowane i porządkowane. Miałoby się lepszy przegląd i łatwość dozorowania chorych. Tym sposobem naprawionoby po części brak pawilonowego systemu, a nawet praktyka mogłaby okazać, że w granicach dzisiejszej przestrzeni i konstrukcyi budynku utrzymanie chorych według potrzeb leczniczych byłoby możliwe.

Instrukcyi punkt e). „Czuwać nad tem, aby służba dozorowa była doborową a w tym celu przedstawiać odznaczających się do nagrody lub żądać oddalenia nieodpowiednich, czy to z braku inteligencyi, czy to z braku sił lub innych powodów“.

O ile mogłem z tych pierwszych wizyt powziąć możliwe przekonanie o służbie istniejącej zakładu, sędzę, że takowa pod wpływem lekarzy i Sióstr Miłosierdzia, pełni swoje powinności i jest materiałem zdolnym do co raz lepszego wykształcenia, jeżeli urządzi się szkołę w zakładzie, dbającą o ich inteligentne i moralne specjalne wykształcenie. Już dziś niektórzy z nich zyskali sobie uznanie lekarzy i takowych jako odznaczających się gorliwą służbą przedstawiam do możliwej nagrody.

Instrukcyi punkt f). „Przedstawiać wnioski, czy nie należałoby wprowadzić jakich ulepszeń w pielęgnowaniu i utrzymywaniu chorych“.

Spełniwszy na teraz, ile to być mogło, główne punkta mojej powinności, jako członka komisji opieki nad obłąkanymi w zakładzie kulparkowskim, mam zaszczyt przedłożyć Wysokiemu Wydziałowi krajowemu a względnie Wysokiemu Sejmowi następujące wnioski, dążące do ulepszenia w pielęgnowaniu i utrzymywaniu chorych zakładu kulparkowskiego.

1. Zaopatrzyć chorych w lepsze co do ilości i jakości odzienie, zwłaszcza zimowe, gdyż pod tym względem dostrzegłem braki, jakkolwiek bynajmniej nie rażące.

2. Rozszerzyć więcej zatrudnienie chorych przy warsztatach, robotach ręcznych, robotach w polu i gospodarstwie.

3. Dążyć w miarę funduszków do lepszej adaptacji wewnętrznej budynku zakładu; znieść komory szalowych a natomiast zbudować dwa parterowe pawilony z odpowiednimi galeryami, pokojami odosobniającymi i dziedzińcami odosobniającymi dla szalowych i cierpiących napad szału bądź ostrego, bądź przewłocznego, bądź peryodycznego.

4. Urządzić z czasem osobny oddział, wyposażony w odpowiednie i mające się wskazać urządzenie specjalne dla obłąkanych epileptycznych.

5. Urządzić lepiej zaopatrzone łazienki na każdym oddziale i podziale zakładu.

6. Zakupić dla zakładu piec desinfekcyjny lub sterylizator ze względu na konieczność desinfekcji rzeczy przy często pojawiających się w zakładach chorobach zakaźnych.

Jako samoistny wniosek co do samej komisji opieki nad obłąkanymi mam zaszczyt proponować.

1. Ażeby do odbywania wizyt komisyjnych członkowie komisji byli uchwałą Wysokiego Sejmu obowiązani i takowe wizyty regularnie odbywali najmniej raz na kwartał w swoim zakładzie a raz na pół roku w obu zakładach krajowych. Bez takiego bowiem zobowiązania i zobowiązania się, czynności komisji byłyby tylko przypadkowo okazyjonalne i zupełnie bezskuteczne, gdyż nie miałaby ona ani ciągłej ewidencji, ani związanej przez stałe doświadczenie znajomości gruntownej zakładów a jej uwagi, spostrzeżenia i wnioski byłyby czemś teoretycznym, dyletanckim i przypadkowym.

2. Ażeby wizyty komisji nie ograniczały się na parogodzinnem spacerze po zakładzie, lecz ażeby komisja mogła i była obowiązana nocować w zakładzie i przemieszkać jedną, dwie lub trzy doby każdorazowo, dla dokładnego zbadania w nocy i we dnie, podczas wizyty lekarskiej, jedzenia, zatrudnienia chorych, spania i t. p. całego wewnętrznego porządku zakładu.

Pozostawienie do woli komisji, jak ma spełniać swoje obowiązki, jest narażeniem na zdania, skrupuły delikatności i względy, które nie mogą i nie powinny mieć miejsca w tej ważnej i obywatelskiej funkcji i które z godnością tej komisji nadaną jej przez Wysoki Sejm nie licują.

3. Zaprowadzić księgę wizyt, w którą komisja zapisze każdym razem swoje spostrzeżenia, uwagi i wnioski, takowe powtórzy razem zebrane w swoim dorocznym sprawozdaniu, mającem się przedkładać przez Wysoki Wydział krajowy Wysokiemu Sejmowi. Taki bardzo praktyczny i ceniony zwyczaj istnieje w parlamentarnej i autonomicznej Anglii, za którą najodpowiedniej tu postępować wypada.

Lwów dnia 26. września 1889.

Dr. Edward Sawicki m. p.

Wnioski te członka komisji w sprawie stosunków zakładowych, odesłaliśmy do sprawozdania dyrektora zakładu kulparkowskiego, który 12. października 1889 do l. 5.317 złożył następujące sprawozdanie:

Ad 1. Odzienia, a zwłaszcza zimowego, brak czasami uczuwać się daje, a to z powodu, że zakład jest przepełniony, że chorzy szaleni i porażenicy, których jest bardzo wiele, drą ubranie tak, że krawiec zakładowy wraz z chorymi, używanymi do pracy w warsztacie, naprawkom wydolać nie mogą, wypada przeto powiększyć dotację na odzież i bieliznę, a na czas potrzeby nająć drugiego krawca.

Ad 2. Chorych zatrudniam, ile tylko można w każdym kierunku, lecz gdy nie ma odpowiednich chorych, albo gdy stanowczo nie chcą się zająć żadną pracą, to jednych uczyć, a drugich zmuszać, nie jest zadaniem zakładu.

Ad 3. Zgadza się w zupełności na rozszerzenie zakładu, lecz sądzi, że praktyczniejsem będzie dobudować do wschodu i zachodu zakładu po 2 sale, niż budować osobny pawilon dla szalowych, a burzyć istniejący oddział. Przez dobudowanie obecny oddział będzie zupełnie odpowiednim. Dziś brakuje tam tylko miejsca, powietrza i światła.

Ad 4. Urządzenie osobnego oddziału dla padaczkowych jest niepotrzebnem, albowiem obecne ubikacje na ten cel wystarczają, a zadaniem zakładu nie jest leczyć i pielęgnować padaczkowych, jeżeli przytem nie mają choroby umysłowej.

Ad 5. Urządzenie łazienek na każdym oddziale i poddziale nie jest potrzebnem tak z powodu braku miejsca, bezpieczeństwa, jako też, aby bez ordynacyi lekarskiej w nieobecności łaziennych i Sióstr Miłosierdzia, bez względu na porę roku, służba dowolnie chorych nie kąpała.

Ad 6. Zakupienie pieca desinfekcyjnego byłoby wskazaniem, albowiem w zakładzie często są wypadki róży, a na oddziale kobiet panuje swierzb, którego wytępić nie możemy a przypuszczamy, że powstaje przez niekorniecznie dostateczne wygotowanie bielizny i koców.

Co się tyczy wniosku samoistnego, dotyczącego wizytacyi zakładu, to wniosek jest zupełnie nieuzasadniony i niepotrzebny; w interesie zakładu jest, aby wizytacje często i o różnych porach się odbywały i nie może być nigdy wypadku, aby komisarzom opieki nad obłąkanymi kiedykolwiekby przybyli, wstępu do zakładu wzbroniono. Trudniejszą rzeczą jest zamieszkanie w zakładzie, gdyż tam nie ma żadnej ubikacyi, która by na ten cel użyta być mogła.

Uwaga o rozdziale chorych w zakładzie jest wynikiem niedokładnego zorientowania się w zakładzie; od założenia zakładu praktykuje się podział poziomy t. j. jak wizytator proponuje.

W końcu nadmienić muszę, że służba zawsze z końcem roku gratyfikacye otrzymuje i zawsze się pilnuje, aby ci, co dłużej służą, przede wszystkim obdarzeni byli.

Dr. Neusser m. p.

Na podstawie zestawienia tych sprawozdań uchwaliliśmy polecić dyrekcji: 1. Sprawienie zimowej odzieży dla chorych, o ile na to dotacya zakładu na r. 1890 zezwoli.

2. Zatrudnianie chorych o ile można.

3. Zakupno pieca desinfekcyjnego systemu Rychnowskiego dla zakładu.

Szpitale prowincjonalne.

Szpitale prowincjonalne.

Ruch chorych w szpitalach prowincjonalnych i wydatki na ich utrzymanie w ciągu ostatnich sześciu lat były następujące:

Rok	Łóżek	Chorych	Dni leczenia	Średni pobyt chorych	Jedno łóżko było zajęte przez dni	Wyzdrowiało		Umarło		Ilość leczonych dziennie	Wydatek roczny	Jeden chory kosztował	Dzień leczenia kosztował	Dzień żywienia kosztował
1884	1.681	17.450	419.155	24.0	249	liczbowo	12.924	liczbowo	1.581	1.149	222.810	14 zł. 56 ct.	65.9	22.4
						%	74.0	%	9.0					
1885	1.708	18.577	445.578	23.9	260	liczbowo	13.556	liczbowo	1.694	1.220	222.990	14 „ 22 „	63.4	21.5
						%	72.9	%	9.1					
1886	1.718	19.286	463.602	21.3	269	liczbowo	14.377	liczbowo	1.689	1.270	226.131	14 „ 06 „	61.7	21.0
						%	74.5	%	8.7					
1887	1.718	19.834	466.034	23.5	271	liczbowo	14.877	liczbowo	1.593	1.276	229.371	14 „ 09 „	61.9	20.8
						%	75.0	%	8.0					
1888	1.738	20.434	493.176	24.1	283	liczbowo	15.408	liczbowo	1.631	1.347	237.866	11 „ 64 „	48.2	19.4
						%	75.4	%	7.9					
1889	1.768	21.765	543.334	24.9	307	liczbowo	16.030	liczbowo	1.552	1.488	252.416	11 „ 56 „	46.4	18.3
						%	73.6	%	7.1					

Ilość łóżek dla chorych w szpitalach prowincjonalnych zwiększyła się o 30, wskutek przybycia nowego szpitala powszechnego w Żywcu. Ilość dni leczenia także się zwiększyła o 50 tysięcy, za to śmiertelność zmniejszyła się o 0.8%, a koszt utrzymania jednego chorego i dzień żywienia spadły znacznie, co świadczy że rozwój szpitali naszych prowincjonalnych jest normalny; wzrost jednak cyfry pielęgowanych dziennie

w szpitalach, która jest tylko o 280 niższą od ogólnej ilości łóżek wskazuje, że w ogóle wszystkie szpitale cierpieć zaczynają na przepełnienie szczególnie w porze zimowej, pochodzące z jednej strony z większego zaufania ludności do szpitalnego pielęgowania, z drugiej zaś z wzrostu samej ludności w ciągu ostatnich lat dziesięciu.

W roku ubiegłym nie było żadnej epidemii w kraju, a ilość przypadków chorób zakaźnych prawie niczem się nie różniła od ilości tychże chorób w latach ubiegłych.

Z ważniejszych spraw administracyjnych i gospodarskich w szpitalach prowincjonalnych zaznaczamy następujące:

Na miejsce zmarłego w Wadowicach dr. Antoniego Zapalowicza, prymaryusza szpitalnego, mianowaliśmy dr. Augusta Bukowskiego, byłego sekundaryusza oddziału chirurgicznego w szpitalu św. Łazarza w Krakowie.

Na miejsce zmarłego rządcy szpitala powszechnego w Kołomyi ś. p. Władysława Niewiadomskiego zatwierdziliśmy przedstawionego przez gminę Rafała Ostrowskiego.

Wskutek nieporządków wykrytych przez inspektora szpitali w szpitalu brzeżańskim polecono zwierzchności gminnej wytoczenie śledztwa dyscyplinarnego rządcy szpitala. A po przekonaniu się o różnych jego przekroczeniach poleciliśmy udzielić mu naganę i cofnąć na niższą płacę z zagrożeniem usunięcia z posady, gdyby się to powtórzyło. Jednocześnie na przedstawienie marszałka powiatowego zezwoliliśmy na rokowania z Radą miejską w celu objęcia administracji szpitala przez Wydział powiatowy.

Na podstawie zaskarżenia rządcy szpitala powszechnego w Brzeżanach o nieprawidłowościach, których miał być się dopuścić prymaryusz szpitalny, poleciliśmy zwierzchności gminnej wytoczenie śledztwa dyscyplinarnego temu ostatniemu. Skutkiem śledztwa tego było usunięcie rządcy Antoniego Żurakowskiego od obowiązku i zupełne uniewinnienie lekarza ordynującego. Przy tem polecono gminie porobić kroki względem objęcia zarządu szpitala przez Siostry Miłosierdzia.

Wskutek sprawozdania lekarza ordynującego w szpitalu powszechnym w Podhajeach, w którym wykazał braki i nieprawidłowości istniejące w tym szpitalu, poleciliśmy inspektorowi szpitali przeprowadzenie tam nadzwyczajnej lustracji, w celu zbadania wykazanych braków i nieporządków w zarządzie szpitalnym. Na podstawie doniesienia inspektora wezwaliśmy Wydział powiatowy, aby przeprowadził dokładną naprawę podłóg, drzwi, okien, dachów i latryn w roku bieżącym z funduszków powiatowych, aby z funduszu szpitalnego sprawił potrzebne sprzęty, bieliznę i t. d., aby z całą surowością przestrzegał ścisłego wykonywania instrukcyi wydanej dla szpitali prowincjonalnych, tak przez rządcę jak i przez pp. lekarzy szpitalnych, nareszcie żeby polecił rządcę wzywać zawsze lekarza ordynującego do współdziałania w urzędowaniu a pp. lekarzom, aby zwiedzali szpital regularnie.

Otrzymaawszy z Nowego Sącza od jednego z członków rady szpitalnej zaskarżenie lekarza ordynującego w tamecznym szpitalu powszechnym o systematyczne zaniedbywanie szpitala, wytoczyliśmy śledztwo dyscy-

plinarne prymaryuszowi. Śledztwo to wykazało zaniedbywanie szpitala dla prywatnej praktyki i drobne usterki, za co udzielono prymaryuszowi napomnienie na piśmie.

Wskutek przedstawienia c. k. Namiestnictwa, iż szpital nowosądecki jest nieodpowiednio pomieszczony i że należy się starać o przeniesienie jego ze środka miasta na inne miejsce odpowiedniejsze, odesłaliśmy tę sprawę zwierzchności gminnej, polecając, aby ze względu na jej doniosłość, traktowano ją jako pilną i poddano pod uchwałę na najbliższem posiedzeniu rady gminnej. Odpowiedzi jeszcze nie otrzymaliśmy.

Ponieważ doszło do wiadomości naszej, że w gospodarstwie wewnętrznem szpitala tarnowskiego panują rażące nieporządki, a nawet nadużycia rozliczne, które z winy rządcy tamtejszego szpitala spowodowane być miały, poleciliśmy wydelegowanej komisji z całą ścisłością przeprowadzić śledztwo dyscyplinarne. Następstwem tego śledztwa było udzielenie rządcy nagany za różne uchybienia, oddalenie ze służby szpitalnej akuszerki, wezwanie sekundaryusza, aby bezzwłocznie zamieszkał w szpitalu, polecenie prymaryuszowi, aby rozciągnął ściślejszy nadzór nad wszelką służbą i nad kuchnią, a nareszcie wezwanie zwierzchności gminnej, aby przez swoje organa wykonywała dokładniejszą kontrolę stałą nad szpitalem i żeby zastanowiła się nad tem, czyby nie było korzystnem dla szpitala, chorych i funduszu szpitalnego wprowadzić dla pielęgnowania chorych i nadzoru nad służbą Siostry Miłosierdzia.

C. k. Namiestnictwo w odezwie z dnia 4. grudnia 1899 do l. 80.996 uwiadomiło nas, że c. k. starosta w Sokalu doniósł, iż tamtejszy szpital powszechny nie odpowiada warunkom higienicznym, a jako położony w środku rynku jest dla miasta niewygodnym; że dla pomieszczenia chorych zakaźnych nie ma należytego odosobnienia, że szpital nie ma kanalizacyi i nie posiada dobrej wody do picia, a wskutek tego, według zdania starosty zachodzi potrzeba zamknięcia istniejącego szpitala, a przeniesienia go do innego odpowiedniego budynku. Na odezwę tę c. k. Namiestnictwa odpowiedzieliśmy, iż jakkolwiek szpital dla chorych w Sokalu jest umieszczony w najlepszym z domów w całym mieście, jednak przyznajemy, że nie posiada tych warunków, jakich wymaga zakład leczniczy, przeto bardzo chętnie zgodzimy się na przeniesienie chorych do innego pomieszczenia, któreby odpowiadało wszelkim warunkom higienicznym, jeżeliby Rada powiatowa zajęła się zbudowaniem zakładu według tych podstaw, których wymaga budownictwo szpitalne. Co do połączenia zakładu kalek pod jednym dachem ze szpitalem, proponowanego przez c. k. Namiestnictwo, na to się zgodzić nie możemy, prowadził to bowiem do tak wielkich niedogodności administracyjnych i gospodarskich, iż przyjąwszy od rządu dwa szpitale (w Tarnowie i Tarnopolu) z podobnym ciężarem, zgodziliśmy się następnie na bardzo znaczne ofiary (w Tarnowie), aby się tylko pozbyć tego połączenia, które było źródłem wielkich nieporządków i zamieszania.

Ponieważ c. k. starosta w Sokalu wkraczał w sprawy wewnętrznej administracyi i gospodarstwa tamecznego szpitala powszechnego, dając rządcy szpitala polecenia bezpośrednie, prosiliśmy c. k. Namiestnictwo (29 stycznia b. r.), aby wezwało c. k. starostę w Sokalu do zastosowania

się do wydanego pa prośbę naszą okólnika przez c. k. Namiestnictwo i nie wydawał od siebie żadnych poleceń zarządowi szpitala, który może tylko spełniać rozporządzenia Rady powiatowej lub nasze. Wskutek tej odezwy c. k. Namiestnictwo dało staroście sokalskiemu polecenie, aby na przyszłość tylko w razach nagłych i nie cierpiących zwłoki wydawał rozporządzenia w celu usunięcia usterek i wad spostrzeżonych w szpitalu powszechnym.

Na prośbę p. burmistrza w Białej zezwoliliśmy na pewne zmiany w instrukcyi dla szpitali powszechnych a mianowicie co do ilości członków komitetu szpitalnego, bezpośrednio kierującego gospodarstwem i administracją szpitalną. Natomiast odmówiliśmy prośbie p. burmistrza, aby Wydział krajowy korespondował z nim w sprawach administracyjnych po niemiecku; urzędowym bowiem językiem w kraju jest język polski.

Rada gminna Tarnopola uchwaliła zażądać od funduszu szpitalnego lub funduszu krajowego czynszu za pomieszczenie szpitala w realności będącej własnością gminy tarnopolskiej. Odpowiedzieliśmy, iż żądanie podobne uznajemy za nieuzasadnione, bo szpital tamtejszy nie jest zakładem prywatnym, ani krajowym, lecz gminnym, z którego gmina jako z zakładu własnego ze wszech miar korzysta i którym sama pod naszym dozorem naczelnym zarządza. — Od własnego zaś zakładu, jakim jest ten szpital, a względnie od funduszu szpitalnego, stanowiącego integralną część tegoż zakładu i mającego swój ściśle unormowany cel, nie ma i mieć nie może gmina tarnopolska prawa żądania opłaty czynszu za pomieszkanie. Jeżeli zatem pretensya gminy tarnopolskiej jest nieuzasadniona, to już zupełnie bezpodstawną byłaby takowa względem funduszu krajowego, gdyby bowiem fundusz krajowy nie udzielał pomocy w formie taksy szpitalnej, gmina w myśl istniejących przepisów musiałaby swych chorych ubogich utrzymywać własnym kosztem w szpitalu.

Od samego początku, jak przyjęliśmy od c. k. rządu szpitale prowincjonalne w zarząd krajowy, prawie corocznie donosiliśmy Wysokiemu Sejmowi, że obecne pomieszczenie szpitala tarnopolskiego jest tak nieodpowiednie, iż budowa nowego szpitala jest konieczną i nagłą tak pod względem bezpieczeństwa leczących się tam chorych, jak też i samego miasta.

Z początku nie było na to funduszów. Lecz gdy ze sprzedaży niedokończonego dawnego budynku szpitalnego i z narosłych procentów kapitał budowlany wzrósł do 33.000, poleciliśmy gminie, aby ze względu na niewielki posiadany kapitał i drogosc gruntu w Tarnopolu za sumę 2.100 zł. kupiła plac o obszarze 1512 metr. kwadr., otoczony ze wszech stron polami i ogrodami, które nigdy nie będą zabudowane, a za pozostałe 31 000 zbudowała szpital na 75 łóżek. Najniespodziewaniej jednak spotkaliśmy się z trudnościami ze strony miejscowych władz rządowych, które uznały plac za nieodpowiedni, bo zbyt mały, a budynek projektowany na nie dość obszerny, gdyż szpital w Tarnopolu powinien mieć przynajmniej 100 łóżek. Nie zaprzeczając prawom władzy rządowej co do nadzoru nad szpitalami pod względem sanitarnym, lecz w przekonaniu, iż w tym razie ingerencya władzy rządowej nie jest uzasadniona, udaliśmy

się do c. k. Namiestnictwa, aby usunęło te trudności; doznaliśmy jednak odmowy. Wskutek tego budowa tarnopolskiego szpitala cztery lata nie przychodzi do skutku z wielką krzywdą dla chorych i niebezpieczeństwem dla miasta. Kilkakrotnie wzywaliśmy gminę, aby odszukała inny budynek, odpowiedniejszy na pomieszczenie szpitala, zwierzchność gminna odpowiadała jednak, iż takiego budynku w mieście nie ma.

W roku bieżącym budynek szpitalny tak mocno pochylił się ku upadkowi, że na samą konieczną reparację, aby mógł stać jeszcze lat kilka, potrzeba było wydać 1.700 zł. Zarządziliśmy tę reperację, ale jednocześnie nakazaliśmy gminie, aby odszukała inny plac odpowiedni pod budowę i zaciągnęła pożyczkę w kwocie brakującej do kosztów budowy szpitala na 100 łóżek, obiecując czynszem najmu, wypłacanym z funduszu szpitalnego pokrywać roczne raty tej pożyczki.

Po zbadaniu zamknięć rachunkowych szpitala powszechnego w Brzeżanach w ciągu ostatnich trzech lat, zmuszeni byliśmy podwyższyć takse leczenia chorych dla osób dorosłych z dotychczasowych 55 na 59 ct. od 1. października 1889 r.

C. k. sąd powiatowy w Stryju odezwał z dnia 29. sierpnia 1889 do l. 13.360 oznajmił, że zmarły w Stryju ś. p. Edward Hosz przeznaczył na rzecz funduszu tamtejszego szpitala legat w wysokości 2.000 zł., którą to kwotę wraz z 5°/_o narosłymi odsetkami zezwoliliśmy użyć na budowę domu gospodarczego w szpitalu, na miejsce starego, który się zrujnował zupełnie.

Wskutek doniesienia uwolnionego ze służby dyurnisty szpitalnego o nadużyciach rządcy w Brodach, kazaliśmy wytoczyć mu śledztwo dyscyplinarne, które wykazało, że rzeczywiście były popełniane pewne nieprawidłowości w administracji; ze względu jednak na dawne zasługi rządcy i wstawienie się nietylko lekarza ordynującego, lecz także zwierzchności gminnej i rady szpitalnej pozostawiliśmy go na posadzie, udzieliwszy ostrej nagany i napomnienia, że w wypadku powtórzenia się nieprawidłowości zostanie ze służby uwolniony.

W Kołomyi w tym roku przystąpiono do postawienia nowego dachu nad szpitalem, do przebudowania latryn, a także do zasypania piwnic, które były dotychczas zalane wodą. W Przemyślu przerobiono z gruntu oficynę, która obecnie będzie mieścić chorych, dotkniętych chorobami zakaźnymi, przestawiono i naprawiono latryny i urządzono bardzo dobrą lodownię.

W Sanoku przystąpiono do budowy domku na pomieszkanie dla rządcy, a w szpitalu zaleszczyckim, gdzie napływ chorych jest tak wielki, że prawie nigdy nie ma miejsca, przybudowano nowe dwie sale. W Stanisławowie na podwórzu szpitalnem zbudowano domek dla pomieszczenia kupionego wspólnie z miastem desinfektora.

Wydział powiatowy w Horodence relacją z lipca b. r. l. 913, odwołał się do nas z prośbą o poparcie u Wysokiego Sejmu w sprawie przeistoczenia szpitala powiatowego tam istniejącego na powszechny i publiczny, przedstawiając iż: 1. Wartość budynku szpitalnego wynosi 12.952 zł. 11 ct. 2. Urządzenie wewnętrzne 2.336 zł. 69 ct., nareszcie 3. Kapitały w papierach wartości 9.761 zł. 81 ct. Ogółem zaś 25.050 zł. 68 ct. W odpowiedzi na tę relację daliśmy wskazówki, jakim warunkom

ma zadość uczynić Rada powiatowa, zanim wniesie do Wysokiego Sejmu prośbę o przyznanie szpitalowi powiatowemu praw szpitala powszechnego. Warunki te są: 1. Umontowanie szpitala przynajmniej na 30 łóżek; 2. przedłożenie aktu fundacyjnego zatwierdzonego przez c. k. Namiesnitwo, tudzież 3. uchwały Rady powiatowej, odstępującej na własność szpitalowi majątek i przyjmującej obowiązek uzupełnienia szpitala w razie potrzeby; 4. przedłożenie planu sytuacyjnego realności i budynku szpitalnego z dokładnem uwidocznieniem jego ubikacyj, rozmiarów i przeznaczenia; 5. przedłożenia kopii kontraktu, zawartego między szpitalem a Siostrami Miłosierdzia, które objęły zarząd szpitala i pielęgnowanie chorych.

Rachunki szpitali prowincjonalnych z roku 1889.

Alegat 29.

W alegacie 29 przedstawiamy zamknięcia rachunkowe wszystkich nasyżych dwudziestu czterech szpitali prowincjonalnych, z którego się przekonać można, że wydatki rzeczywiste we wszystkich wynosiły ogółem 252.416 zł. t. j. o 9.454 zł. więcej, aniżeli budżetami przewidziano, a o 14.550 zł. więcej, aniżeli w r. 1888 rzeczywiście wydano. Dochody zaś dały kwotę 295.306 zł. t. j. więcej o 50 102 zł. od preliminowanej sumy i o 34.622 zł. większą, aniżeli w r. 1888.

Preliminarze szpitali prowincjonalnych na r. 1891.

Alegat 30.

W alegacie 30 przedkładamy wykaz budżetów szpitali prowincjonalnych, zatwierdzonych przez Wydział krajowy na r. 1891. Okazuje się z tego wykazu, że dochody obliczono na kwotę 260.877 zł. Do tej konkurować będą: galicyjski fundusz krajowy, tytułem ponoszenia kosztów leczenia ubogich 228.245 zł., płacący za siebie i obce fundusze 20.949 zł. a własne dochody szpitali 11.683 zł. Wydatki preliminowane są na 258.962 zł. t. j. o 2.279 zł. więcej, aniżeli na r. 1890 przeznaczono, a o 6.546 zł. więcej, aniżeli w r. 1889 wydano. Wzrost ten wydatków tłumaczy się nieustannym wzrostem ilości chorych, szukających pomocy i opieki szpitalnej.

Zakłady subwencyonowane.

Szpital św. Zofii dla dzieci we Lwowie, subwencyonowany przez Wysoki Sejm kwotą 12.000 zł. Leczone w 1889 r. chorych 967 w ciągu 30.034 dni leczenia, oprócz tego dochodzących (ambulatorium) leczono 1.870. Z 967 leczonych wyszło wyleczonych 651 t. j. 72·57%, niewyleczonych 43 t. j. 4·79%, a zmarło 203 t. j. 26·63%; pozostało na rok 1890 w leczeniu 75. Najwyższy stan chorych w d. 3. sierpnia wynosił 110; najniższy w dniu 9. stycznia 56; średni stan dzienny 82. Dzieci wyznania rzymsko-katolickiego było 470, grecko-katolickiego 239, ewangelickiego 8 i mojżeszowego 180; przynależnych do Lwowa 666 a do innych miejscowości 231; wieku niżej roku było 157, od 1 — 4 lat 298, od 4 — 8 lat 193 a od 8 — 12, 249. Leczone na choroby zakaźne: Na tyfus 9, ospę 37, szkarlatynę 21, dyfteryę 33, krup 5, dyzenteryę 13, kolczusz 7. Ważniejszych operacyj chirurgicznych dokonano w szpitalu w ostatnich trzech latach 456; z tej liczby wyszło wyleczonych 328, z poprawą 45, nieuleczonych 53, a zmarło 30. Przeważną część wypadków śmierci, bo przeszło 41%, spowodowała gruźlica.

Dochody tego szpitala w r. 1899 wynosiły 17.462 zł. 56 ct.; wydatki zaś 15.796 zł. 28 ct. w tej liczbie żywienie chorych i służby 6.596 zł. 92 ct. t. j. 21·9 ct. dziennie; leki, opatrunki i narzędzia chirurgiczne 3·1 ct. na dzień i chorego. Majątek towarzystwa szpitala św. Zofii dla dzieci wynosi w ogóle 102.031 zł. 64 ct.

W ciągu lata ubiegłego roku część dzieci przebywała na leczeniu w Iwoniczu.

2. Szpital S. Ludwika dla dzieci w Krakowie, subwencyonowany także kwotą 12.000 zł. Leczone 838 dzieci od 1—12 lat; 220 osesków; 3.447 ambulatoryjnie. Wyszło uleczonych 539 t. j. 62.32%, z polepszeniem 62 t. j. 7.39%, umarło 173 t. j. 20.64%. Ilość dni leczenia wynosiła wraz z oseskami 28.367. Na r. 1890 pozostało w leczeniu 64. Chorowało na gruźlicę 94, zołży 162, krzywicę 157, zimnicę 11, razem więc na zbroczenia w odżywianiu 424. Choroby zakaźne: ospa 1, szkarlatyna 18, dyfterya 37, odra 12, krup 117, koklusz 9, tyfus 11. W ciągu roku wykonano tracheotomij 94, z których zmarło 54, innych operacyj 123, a założono przyrządów i opatrunków gipsowych 18. Największa ilość chorych była w maju, najmniejsza w październiku.

Dochody wynosiły 20.029 zł. 90 ct. Wydatki 19.334 zł. 90 ct.; w tej liczbie żywienie całego domu 7.545 zł. 45 ct. t. j. 30.1 ct. dziennie; leki, opatrunki i narzędzia lekarskie 4.2. Wynagrodzenie za pielęgnowanie noworodków i mamek od 1. marca do 30. listopada 1889 przyniosło szpitalowi 3.227 zł. 98 ct. Szpital zbudował dom własny o 6 pokojach w Rabce dla dzieci wysyłanych tam na czas letni na leczenie.

3. Zakład nieuleczalnych i rekonwalescentów pod wezwaniem św. Józefa, subwencyonowany kwotą 1.000 zł. rocznie. Po wybudowaniu nowego domu z tyłu za starym, jest obecnie możność pomieścić tam do 60 nieuleczalnych i rekonwalescentów. Pokoje przeznaczone dla tych ostatnich mają 3.60 m. wysokości, a zatem odpowiadają wymaganiom sanitarnym. Zarząd zamysła w dawnym budynku podnieść dach na piętrze, aby i tu wysokość pokoi była odpowiednią. W ogóle zakład ten jak na nasze stosunki jest bardzo dobry i wielkie usługi oddaje miastu, bo przyjmuje nawet obłąkanych, którzy nie mogą być trzymeni w zakładach krajowych. W zakładzie jest także jedna sala, którą wynajmują przyjezdni dla operacji i pooperacyjnego pielęgnowania. Chorych, utrzymywanych z kwesty było 30, płacących za siebie 18, a chorych miejskich 17, razem zaś 67 osób, którzy przebywali w roku 1889 w zakładzie 11.590 dni. Dochody zakładu tego wynosiły w roku 1889: Za utrzymanie chorych miejskich 2.215 zł., z kwesty po mieście 980 zł., za płatnych chorych 1.079 zł., subwencya Wysokiego Sejmu 1.000 zł., a razem 5.274 zł.; wydatek ogólny 5.275 zł. Pielęgnowanie jednego chorego kosztowało 78 zł. 71 ct., a jeden dzień pobytu 45.5 ct. Wikt jednego chorego kosztował 36.7 ct.

4. Galicyjski zakład głuchoniemych we Lwowie, subwencyonowany z funduszu krajowego kwotą 6.500 zł. Zapisanych było uczniów i uczenic 73, dochodzących było dwoje. Nauka odbywa się prawidłowo i z widocznym postępem. Przedmioty wykładane są:

Nauka religii, wymawianie, czytanie, pisanie i poznawanie mowy z ust, język polski, arytmetyka, kaligrafia, rysunki, rzemiosła w oddziale męskim, a ręczne roboty w oddziale żeńskim, nareszcie gimnastyka. Według zamknięć rachunkowych za rok 1889, przychody wynosiły 16.508 zł. Ogół zaś rzeczywistych wydatków 17.294 zł. 28 ct. Utrzymanie jednego wychowanka kosztowało więc 236 zł. 90 ct.

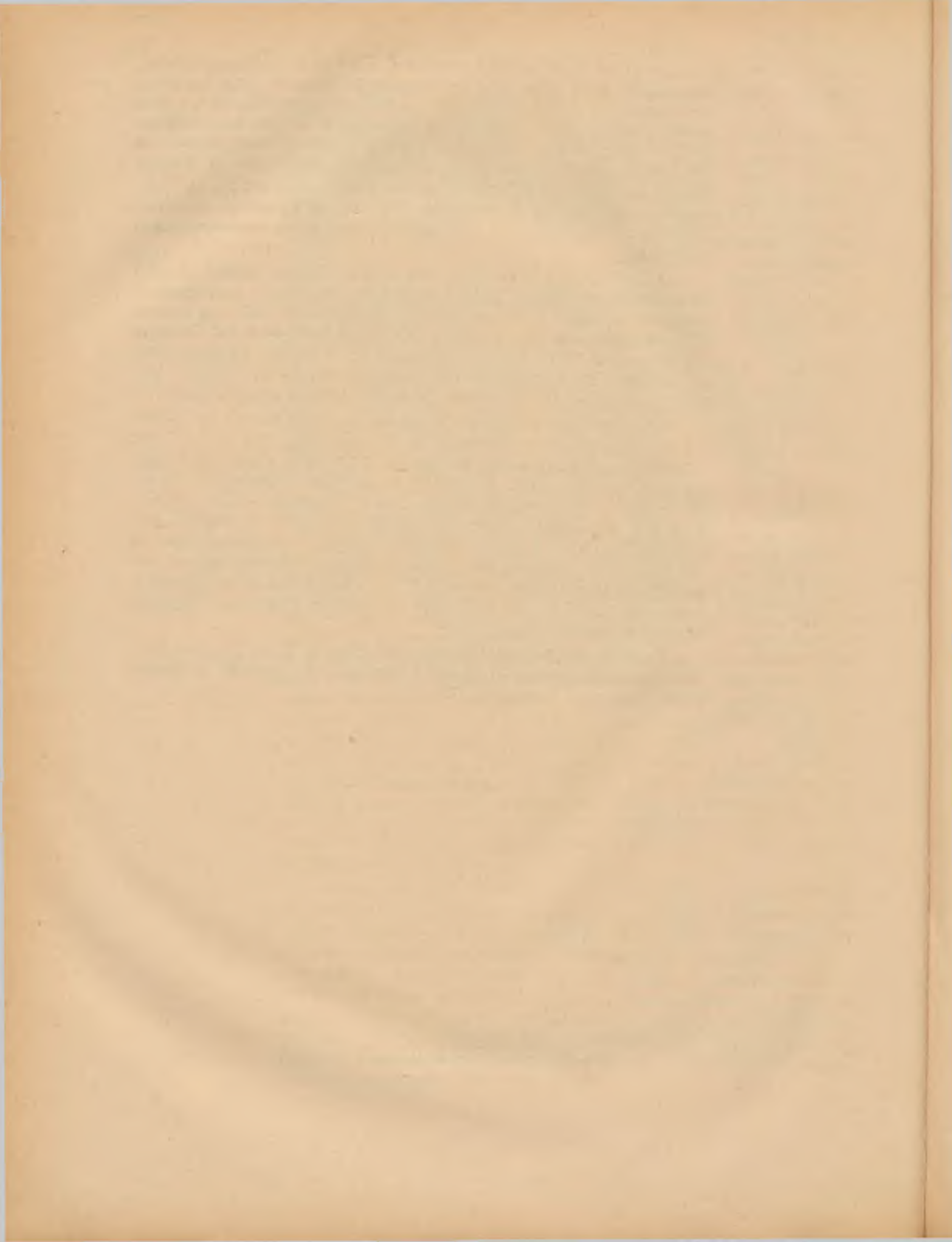
Zakład dla ciemnych we Lwowie, subwencyonowany kwotą 2.000 zł. W roku 1889 wychowywał 20 chłopców i 14 dziewcząt, czyli razem 34; w ciągu tegoż roku opuściło zakład 7 chłopców i 2 dziewcząt; przybyło zaś 5 chłopców i 3 dziewcząt; z końcem więc roku zostało 19 chłopców i 15 dziewcząt. Według zamknięć rachunkowych za rok 1889 przychód wynosił 13.635 zł.; niedobór przeto był 70 zł. Majątek zakładu przeznaczony na budowę nowego domu wynosi 228.212 zł. Preliminowano na rok 1890 w dochodach 12.388 zł., w wydatkach 12.605 zł. Niedobór 217 zł., który ma być pokryty uzyskaniem nadzwyczajnych dochodów.

6. Pierwsza lecznica lwowska. Ogółem leczono chorych na wszystkich oddziałach 8.429, a mianowicie: na oddziale wewnętrznych chorób 2.981; dzieci 1.013; na oddziale chirurgicznym 1.099; na ocznym 695; dentystycznym 760; kobiecym 650; chorób nerwowych 224; skórny i wenerycznym 1.007; operacyj wykonano 430. Dochody wynosiły 1.700 zł., wydatki 1.635 zł. Stosownie do wydatków ordynowanie jednemu choremu kosztowało 19.3 ct. Narzędzi lekarskich lecznica zakupiła za 160 zł.

7. Druga lecznica powszechna bezpłatna we Lwowie, subwencyonowana kwotą 500 zł. W ciągu roku 1889 (od 16. stycznia do 31. grudnia) leczono w lecznicy 11.502 osób, a mianowicie mężczyzn 6.200, kobiet 5.302. W lecznicy tej ordynowało lekarzy 16. Na oddziale chorób wewnętrznych leczono 1.932; na oddziale chorób nerwowych 236; na oddziale chorób nosa, gardła i płuc 506; na oddziale chirurgicznym 2.055; wykonano operacyj większych i mniejszych 655; na oddziale chorób kobiecych leczono 865, przy czem dokonano operacyj 39; na oddziale chorób dzieci leczono 2.101; na oddziale chorób wenerycznych i skórnych 1.167; na oddziale chorób ust i zębów 1.825 osób; nareszcie na oddziale chorób ocznych 1.680.

Dochody wynosiły 2.000 zł., wydatek 2.033 zł. 73 ct. Dziennie przeciętnie udzielano porady 31 chorym; stosownie do wydatku ordynacya jednemu choremu kosztowała 17.6 ct.

Departament VI.

Szef departamentu: Dr. Damian Sawczak, Członek Wydziału krajowego.

A. Uchwały Sejmu podlegające Najwyższej sankcyi.

Uchwała z dnia 28. października 1889 roku, upoważniająca Wydział krajowy do zaciągnięcia pożyczki 19.000 zł. na hypotekę realności l. k. 70¹/₄ we Lwowie celem dobudowania domu na pomieszczenie żandarmeryi.

Otrzymała zatwierdzenie Najwyższem postanowieniem z dnia 31. grudnia 1889 (LW. 2.579/80).

Ustawa z dnia 22. listopada 1889 zawierająca dodatek do sejmowej ordynacyi wyborczej.

Otrzymała Najwyższą sankcyę.

Ustawa z dnia 26. listopada 1889 o zmianie obszarów reprezentacyj powiatów w Żywcu, w Wadowicach, Dobromilu i Brzozowie.

Otrzymała Najwyższą sankcyę (LW. 5.001/90), o czem zawiadomiono odnośnie Wydziały powiatowe.

Ustawa z tejże daty o zmianie obszarów reprezentacyj powiatów Dobromilskiego i Przemyńskiego.

Otrzymała Najwyższą sankcyę, o czem wydziały powiatowe zawiadomiono (l. 3.202/90).

Uchwała z dnia 16. listopada 1889, mocą której gminie miasta Lwowa przyznano z funduszu krajowego tytułem subwencyi na budowę gmachu szkoły kadeckiej rentę pięćdziesięcioletnią w rocznej kwocie 5.000 zł.

O uchwale tej zawiadomił Wydział krajowy reprezentacyą król. stoł. m. Lwowa, a to pismem z dnia 20. grudnia 1889 l. 47.380, wzywając ją zarazem o oznajmienie w swoim czasie ostatecznego postanowienia co do budowy szkoły kadeckiej. Doniesienia takiego jednak Wydział krajowy dotychczas nie otrzymał. Wreszcie mamy zaszczyt oznajmić, że w myśl §. 20. statutu krajowego uchwała niniejsza nie wymaga Najwyższej sankcyi, przeto po porozumieniu się z c. k. Prezydum Namiestnictwa nie została też do rzeczonyj sankcyi przedłożoną.

Uchwały sejmowe niepodlegające Najwyższej sankeyi i sprawy Wydziałowi krajowemu przekazane i polecane.

Uchwała z dnia 28. października 1889, upoważniająca Wydział krajowy do wybudowania domu dwupiętrowego na cele zakwaterowania żandarmeryi i zaciągnięcia na ten cel pożyczki w wysokości 19.000 zł. na hypotekę realności l. k. 70¹/₂ we Lwowie.

Gmach wybudowany we Lwowie na pomieszczenie żandarmeryi z powodu powiększenia w trakcie budowy liczby oficerów i niższych stopni, okazał się niewystarczającym dla kwaterek. Wskutek czego na wniosek Wydziału krajowego nastąpiła uchwała z dnia 28. października 1889, upoważniająca nas do postawienia na placu obok głównego gmachu pod l. k. 70¹/₂ dodatkowo dwupiętrowego gmachu kosztem 19 000 zł. Po zajęciu nowego gmachu głównego w dniu 1. lipca b. r. przez c. k. żandarmeryą przy rozdziale ubikacyj okazało się, że w gmachu tym brakuje pomieszczenia dla pięciu oficerów, albowiem wskutek tak powiększenia personalu sztabowego i niższych stopni, o której wspominamy wyżej, jakoteż wskutek niedokładnie podanej cyfry potrzebnych ubikacyj dla kancelaryj sztabowych i szkolnych przez c. k. 5. komendę żandarmeryi, zamiast trzech lokali dla pp. oficerów, zabrakło pięciu. A że na placu pozostałym przy głównym gmachu w myśl powołanej uchwały Wysokiego Sejmu da się wystawić dom, dający pomieszczenie tylko dla trzech oficerów, Wydział krajowy rozpoczął pertraktacje z magistratem m. Lwowa, zarządzającym sąsiadującą bezpośrednio realnością do fundacyi zakładu św. Łazarza należącą o odstąpienie części tej realności tak, aby na niej łącznie z placem pod l. k. 70¹/₂ przy ulicy Leona Sapiehy położonym i własnością funduszu krajowego będącym, można wybudować dom większy, dający już pomieszczenie dla całego personalu c. k. żandarmeryi, konsystującej we Lwowie. Pertraktacje z magistratem m. Lwowa są w pełnym toku i rokuja pomyślne zakończenie, zatem jeżeli to nastąpi przed ukończeniem sesyi tegorocznej obrad Wysokiego Sejmu, nie omieszkamy przedłożyć w tej sprawie oddzielnego sprawozdania z wnioskami, jakie położenie jej obecne i potrzeby kwaterek c. k. żandarmeryi wymagać będą.

Z tych powodów zatem wstrzymaliśmy się z wykonaniem uchwały Wysokiego Sejmu z dnia 28. października 1889.

Uchwała z dnia 28. października 1889 r., udzielająca nam do zbadania i przedłożenia sprawozdania petycję właściciela dóbr Skrzydlnej i innych o uznanie potrzeby utworzenia nowego c. k. sądu powiatow. w Skrzydlnej.

Przedkładamy w tej sprawie oddzielne sprawozdanie do LW. 27.025/90.

Uchwała z dnia 4. listopada 1889 r., udzielająca Wydziałowi krajowemu petycję miasta Gródka do zużytkowania w projekcie krajowej ustawy łowieckiej.

Petycję tę z powodu, że c. k. Namiestnictwo zwołało oddzielną ankietę dla zasiągnięcia opinii względem nowego projektu do ustawy łowieckiej w c. k. Ministerstwie rolnictwa wypracowanego, udzieliliśmy delegatowi Wydziału krajowego do ankiety tej zaproszonemu. (LW. 49.360/89).

Uchwała z dnia 12. listopada 1889 r., udzielająca Wydziałowi krajowemu do zbadania i zdania

Po zebraniu odpowiednich wiadomości i opinii Rady powiatowej

sprawy petycję gmin i obszarów dworskich Wilamowice, Dańkowice i innych o utworzenie nowego c. k. sądu powiatowego z siedzibą w Wilamowicach.

Uchwała z dnia 12. listopada 1889 r., przekazująca Wydziałowi krajowemu do zbadania petycję gminy Krystynopol i okolicznych o utworzenie tam nowego c. k. sądu powiatowego.

Uchwała z dnia 12. listopada 1889 r., przyjmująca do wiadomości sprawozdanie Wydziału krajowego o potrzebie wydania jednolitej ustawy łowieckiej.

Uchwała z dnia 11. października 1888 r., polecająca nam zbadać petycję gminy Laszki Zawiązane, o przeniesienie jej z okręgu sądu powiatowego w Rudkach do okręgu sądu i starostwa w Mościskach.

Uchwały, któremi udzielono wsparcie dla pogorzalców następujących gmin:

1. gminy Bobowa w kwocie . . . . 500 zł.
2. gminy Ożydów w kwocie . . . . 200 zł.
3. gminy Bełz w kwocie . . . . 200 zł.
4. gminy Świątniki gór. w kwocie . 300 zł.
5. gminy Krasno w kwocie . . . . 150 zł.
6. gminy Demnia w kwocie . . . . 100 zł.
7. gminy Ścianka w kwocie . . . . 150 zł.

Uchwała z dnia 23. października 1889 r., polecająca Wydziałowi krajowemu wykonanie czynności przygotowawczych w celu wprowadzenia w życie zakładów pracy przymsusowej i poprawczych.

Uchwała z dnia 23. listopada 1889 r., polecająca Wydziałowi krajowemu

w Białej, udzielono takowe c. k. sądowi krajowemu wyższemu w Krakowie do opinii, której dotąd nam nie udzielono.

Udzieliłmy do opinii c. k. sądowi krajowemu wyższemu we Lwowie wraz z aktami dochodzeń naszych do opinii, której dotąd nie otrzymaliśmy.

Uchwałę tę, jak również petycję kilku gmin, wniesione do Wysokiego Sejmu w sprawie szkód wyrządzonych w plonach przez dziką zwierzynę, odstąpiono c. k. Namiestnictwu (LW. 50.073/89), które z polecenia c. k. Ministerstwa rolnictwa zajmuje się przygotowaniem projektu do ustawy łowieckiej, mającego być wniesionym do Wysokiego Sejmu jako przedłożenie rządowe.

Przedkładamy oddzielne sprawozdanie do LW. 51.900/89.

W wykonaniu tych uchwał Wysokiego Sejmu asygnowano i przesłano obok wymienione kwoty na ręce prezesów Rad powiatowych jak następuje:

ad 1. w Grybowie	do LW. 45.099/89.
„ 2. w Złoczowie	„ „ 46.124/89.
„ 3. w Sokalu	„ „ 46.786/89.
„ 4. w Wieliczce	„ „ 46.621/89.
„ 5. w Złoczowie	„ „ 47.440/89.
„ 6. w Żydaczowie	„ „ 49.357/89.
„ 7. w Złoczowie	„ „ 49.358/89.

przyczem polecono pomienionym Wydziałom powiatowym rozdzielić te wsparcia pomiędzy najbiedniejszych pogorzalców.

Przedkładamy oddzielne sprawozdanie do LW. 14.561/90.

Przedkładamy oddzielne sprawozdanie do LW. 47.801/89.

zbadanie sprawy dostarczenia podwód i przedstawienie Sejmowi odpowiednich wniosków.

Uchwała z dnia 24. listopada 1889 r., przekazująca Wydziałowi krajowemu do zbadania i zdania sprawy petycję Towarzystwa miłosierdzia pod godłem Opatrzności we Lwowie w tym kierunku, o ile utrzymywane przez rzeczony Towarzystwo dom pracy zastępuje lub mógłby zastąpić dom przymusowej pracy.

Uchwała z dnia 24. listopada 1889, mocą której petycję Zgromadzenia Sióstr Opatrzności z zakładu im. św. Teresy we Lwowie o zapomogę i bezprocentową pożyczkę w sumie 6.000 zł. na utrzymanie domu poprawy zaniedbanych i moralnie upadłych kobiet, przekazano Wydziałowi krajowemu do zbadania i ewentualnego udzielenia subwencji z funduszu dyspozycyjnego lub też do przedłożenia swych wniosków Sejmowi.

Uchwała z dnia 26. listopada 1889 r., odsyłająca Wydziałowi krajowemu do załatwienia wszystkie petycje i wnioski w Izbie nie załatwione.

Przedkładamy osobne sprawozdanie do LW. 47.801/89.

Uchwała ta znalazła załatwienie w oddzielnem sprawozdaniu o zakładach pracy przymusowej i poprawczych. Udzieloną zaś temu towarzystwu subwencyę w kwocie 1.200 zł. wypłacono rozp. tut. z dnia 8. stycznia 1890 do LW. 55.600/89.

Uchwałą z dnia 28. stycznia 1890 LW. 2.821 udzielił i wyasygnował Wydział krajowy z funduszu dyspozycyjnego będącemu w mowie Zgromadzeniu kwotę 500 zł. a. w. tytułem jednorazowej zapomogi na cele zakładu.

Udzieloną na mocy tej uchwały petycję mieszkańców powiatu turczańskiego o zapobieżenie wychodźtwa i wynikającym ztąd ździerstwom i wyzyskiwaniom ludu przesłał Wydział krajowy pod dniem 16. grudnia 1889 do LW. 55.315 c. k. Prezydium Namiestnictwa do odpowiedniego urzędowania; na co otrzymaliśmy ze strony rzeczonyj władzy następującą odpowiedź dtto 4. stycznia 1890 l. 14.911/pr.

„W odpowiedzi na cenne pismo z dnia 16. grudnia 1889 l. 55.315 mam zaszczyt oznajmić Świątnemu Wydziałowi krajowemu, że poruszona w petycyi wniesionej przez kilku mieszkańców powiatu turczańskiego sprawa wychodźtwa ludności do Ameryki, była od lat wielu przedmiotem szczególnej uwagi władz rządowych. Nie jest tu na miejscu zastanawiać się nad przyczynami i skutkami tego prądu, który w ciągu lat ostatnich ogarnął ludność włościańską przeważnie w zachodniej części kraju i szerzy się również pomiędzy ludnością wyznania mojżeszowego w niektórych okolicach Galicyi.

O ile to leżało w mocy władz politycznych, starały się takowe w granicach obowiązujących ustaw i w myśl wielokrotnych tutejszych wskazówek, prąd ów zwalczać.

W tym celu z jednej strony starano się odwieść ludność od wychodźstwa, przedstawiając jej, że stosunki zarobkowe w Ameryce nie są wcale tak pomyślne i że wychodźcom po trudach kosztownej podróży najczęściej grozi nędza, starano się ustrzedz ludność łatwowierną i nieostrożną od wyzyskiwania przez niesumiennych agentów, z drugiej zaś strony dążono usilnie do ograniczenia nieuprawnionego wychodźstwa osób do związku armii należących lub stojących w wieku popisowym.

W tym to kierunku wydałem w roku ubiegłym dwukrotnie szczególne pouczenie podwładnym mi urzędom, jakie wobec prądu wychodźstwa mają zająć stanowisko. Z raportów tych władz, składanych mi peryodycznie wynika, że dążność do emigracyi, jakkolwiek w ogóle w wielu okolicach kraju ludność włościańską i małomiejskich izraelitów ogarnia, znacznie osłabła, a ilość wychodźców w roku 1889 poważnie się zmniejszyła.

Wobec nieustannego czuwania władz państwowych nad prądami emigracyjnymi nie może zatem wspomniana na wstępie petycja kilku mieszkańców powiatu turczańskiego stanowić dla tychże władz przedmiotu do szczególnych zarządzeń, a to tem mniej, ile że trzymana w zupełnie ogólnikowym tonie konstatuje tylko rzecz powszechnie wiadomą a nie zawiera żadnych pozytywnych danych o objawach prądu emigracyjnego.

Uchwała z dnia 14. listopada 1889 r., mocą której petycyje wymagające nakładu z funduszu krajowego odesłano Wydziałowi krajowemu zamiast do komisji budżetowej. Na mocy tej uchwały odesłano Wydziałowi krajowemu petycyje:

- 1) pogorzalców gminy Kozara o zapomogę,
- 2) Pawła Bajsarowicza, byłego wójta w Ponikwie o zapomogę z powodu klęski pożarowej.

Uchwała z dnia 25. listopada 1889 r., mocą której udzielono Stowarzyszeniu opieki nad uwolnionymi więźniami we Lwowie subwencyę w kwocie 300 zł.

W załatwieniu petycyi pogorzalców gminy Kozara w powiecie rohatyńskim, udzielił im i przesłał Wydział krajowy pod dniem 11. lutego 1890 do LW. 51.222/89 wsparcie w kwocie 150 zł., zaś petycyę Pawła Bajsarowicza załatwił odmownie, zawiadamiając o tem petenta za pośrednictwem Wydziału powiatowego w Brodach a to pod dniem 16. grudnia 1889 do LW. 55.139/89.

Subwencyę tę asygnowano i wypłacono stowarzyszeniu w dniu 31. grudnia 1889 LW. 57.060.

Sprawy Wydziałowi krajowemu poleczone.

Uchwała z dnia 4. listopada 1889, L. 939, polecająca Wydziałowi krajowemu, ażeby potrzebę budowy, domów na zakwaterowanie posterunków ek. żandarmeryi uzasadnił szczegółowo w kierunku finansowym, techni-

Przedkładamy osobne sprawozdanie.

cznym i administracyjnym i przedłożył mianowicie plany i kosztorysy na domy, normalne dla posterunków większych i mniejszych.

Uchwała z dnia 14. listopada 1889 L. 1.160 polecająca Wydziałowi krajowemu, ażeby uchwałę sejmową z dnia 19. sierpnia 1888 L. 1.420 jak najspieszniej wykonał i wnioski swoje co do reformy sądowego postępowania w sprawach niespornych na następującej sesji sejmowej przedłożył.

Przedkładamy osobne sprawozdanie do L.W. 37.556/90.

Na posiedzeniu dnia 19. stycznia 1888 powziął Wysoki Sejm w załatwieniu wniosku posła Stanisława Madejskiego uchwałę, mocą której polecono Wydziałowi krajowemu, ażeby w odpowiedni sposób zbadał potrzebę reformy postępowania sądowego w sprawach niespornych, a zwłaszcza w sprawach spadkowych i sierocińskich i ażeby na najbliższej sesji sejmowej przedłożył zasady, mające służyć za podstawę do ustawy o postępowaniu w sprawach niespornych dla naszego kraju, o której wniesienie w drodze konstytucyjnej należałoby wezwać c. k. rząd. Wydział krajowy powyższej uchwały do poprzedniej sesji sejmowej nie wykonał, powody tego w ogólnem sprawozdaniu wymienił, co Wysoki Sejm do swej wiadomości przyjął, a zarazem powziął uchwałę, obok uwidocznioną.

Wydział krajowy, odwołując się do ostatniego swego sprawozdania w tej sprawie, przedkłada Wysokiemu Sejmowi dalsze w tym względzie następujące sprawozdanie:

W myśl polecenia Wysokiego Sejmu i opinii ankiety prawniczej Wydział krajowy uchwałą z dnia 17. sierpnia 1888 postanowił wystosować do wszystkich Wydziałów powiatowych i do wszystkich notaryuszów w kraju wezwanie z prośbą o danie odpowiedzi na kwestyonaryusz przez ankietę uchwalony. Nadto rzeczona ankietą doradzała Wydziałowi krajowemu, ażeby w tej sprawie zażądał także opinii od Izb notaryalnych i adwokackich, jak niemniej od krajowych towarzystw prawniczych, co też Wydział krajowy uczynił na mocy swej uchwały z dnia 29. kwietnia 1890 l. 51.211, a zarazem przystępując do wykonania dalszej wskazanej czynności celem zebrania potrzebnego materiału, wysłał jednego ze swych urzędników conceptowych do kilku sądów na zachodzie kraju położonych, celem zebrania potrzebnych dat, przez ankietę prawniczą wskazanych.

Gdy atoli nie wszystkie Rady powiatowe mimo urgensów z naszej strony żądaniu naszemu do teraz zadość nie uczyniły, co się także odnosi do wielu notaryuszów, którzy na nasze odezwy nam nie odpowiedzieli, gdy dalej żadna z Izb adwokackich i 3 Izby notaryalne, tudzież 2 towarzystwa prawnicze naszemu wezwaniu zadość uczyniły, tłumacząc się brakiem czasu do wydania w tak krótkim czasie opinij, które wedle zdania Wydziału krajowego mogą być bardzo ważne i pożądanę, gdy nakoniec zbieranie dat po sądach powiatowych wymaga bardzo długiego czasu, a Wydział krajowy nie mógł w tym roku większej ilości swych urzędników wysłać na komisję, gdyż okazała się nieodzowna potrzeba zlustrowania wielu gmin i powiatów, przeto jeszcze i w tym roku Wydział krajowy nie może z tych powodów przedłożyć Wysokiemu Sejmowi swych konkretnych wniosków.

Wydział krajowy jednak nie zapoznaje ważności i doniosłości poruszonej sprawy, dlatego nie spuści jej z oka i skoro tylko zbierze potrzebne materiały, nie omieszka swe wnioski Wysokiemu Sejmowi przedłożyć, co z pewnością na najbliższej sesji sejmowej nastąpi.

Wezwania do c. k. Rządu i sprawy temuż do załatwienia odstąpione.

Uchwała z dnia 12. listopada 1889 r. z opinią dla Rządu w przedmiocie ustanowienia w granicach starostwa ropczyckiego trzeciego sądu powiatowego z siedzibą w Wielopolu.

Na żądanie c. k. sądu krajowego wyższego w Krakowie przesłano mu wszelkie akta sprawy tej dotyczące (LW. 57.462/89).

Uchwała z tej samej daty z opinią c. k. Rządowi względem potrzeby przeniesienia gmin Radziszów i Jurzyce z okręgu sądu i starostwa w Myślenicach do okręgu sądu w Skawinie i starostwa w Wieliczce.

Udzielono wszelkie akta tej sprawy c. k. sądowi krajowemu wyższemu w Krakowie (LW. 57.461/89).

Uchwała tej samej daty z opinią c. k. Rządowi co do potrzeby wyłączenia gmin Domażyr, Zielów i Żorniska z sądu w Janowie i starostwa w Gródku do sądu i starostwa we Lwowie.

Przez Wydział powiatowy lwowski zawiadomiono o tem dotyczące gminy (LW. 50.624/89).

Uchwała tej samej daty o potrzebie utworzenia nowego c. k. sądu powiatowego z siedzibą w Pomorzanych.

Przez Wydział powiatowy w Złoczowie zawiadomiono interesowane gminy (LW. 50.623/89).

Uchwała z dnia 22. listopada 1889 r. z wezwaniem do c. k. Rządu, aby przyspieszył załatwienie rezolucyj Sejmowych co do pomnożenia sądów i sił roboczych w służbie sądowej, tudzież co do przeniesienia siedzib sądów przez Sejm żądanego.

Podano do wiadomości rady Wydziału krajowego (LW. 55.133/89).

Wezwanie do c. k. Rządu z dnia 26. listopada o wydanie zarządzeń, któreby zdołały zapobiedz nieprawidłowościom wydarzającym się przy wykonywaniu ustaw karnych i aby postarał się o trwałe pozyskanie dla tegoż najzdolniejszych sił prawniczych, dalej aby c. k. Rząd postarał się w drodze prawodawczej o zmianę niektórych ustępów

Podano do wiadomości rady Wydziału (LW. 55.040/89).

obowiązującej dziś procedury karnej i poczynił starania o skrupulatne wykonywanie przepisów §. 183—189 tejże ustawy.

Uchwała z dnia 26. listopada 1889 z opinią c. k. Rządowi o potrzebie przeniesienia miejscowości Magdaluwka z sądu powiatowego w Mikulińcach i starostwa w Tarnopolu do okręgu sądu pow. i starostwa w Skalacie.

Uchwała z dnia 12. listopada 1889 wzywająca c. k. Rząd, aby przystąpił do zmiany ustawy o swojszczyźnie i przynależności.

Udzielono c. k. Ministerstwu sprawiedliwości (LW. 55.037/89).

W załatwieniu tej uchwały otrzymał Wydział krajowy ze strony c. k. Prezydium Namiestnictwa odezwę z dnia 27. grudnia 1889 l. 14.904/pr. następującej treści:

„W sprawie uchwalonej przez Sejm krajowy na posiedzeniu z dnia 12. listopada b. r. rezolucyi, którą wezwano c. k. rząd do spowodowania zmiany ustawy o swojszczyźnie z dnia 3. grudnia 1863, Nr. 105 Dz. p. p. w kierunku wskazanym w uchwale sejmowej z dnia 17. października 1881, oznajmił Jego Excelencya pan Minister spraw wewnętrznych, że z uwagi na ogólny wynik zarządzonych przez c. k. rząd badań w tym kierunku, czy wskazana jest rewizya ustawy o swojszczyźnie w ogóle, a w szczególności co do ponownego zaprowadzenia nabycia prawa przynależności przez dłuższy, nieprzerwany pobyt w gminie, c. k. Rząd nie może na razie rozpocząć dotyczącej reformy, że jednak sprawy tej nie spuści z oka w tym celu, by w stosownym czasie przystąpić do konstytucyjnego traktowania tejże.

Kwestya rewizyi ustawy o swojszczyźnie była już w Radzie państwa przedmiotem interpelacyi, wystosowanej do Jego Excelencyi pana Ministra spraw wewnętrznych przez deputowanego Dr. Engla i tow. i ta interpelacya nastęrczyła Jego Excelencyi panu Ministrowi spraw wewnętrznych sposobność do zaznaczenia na posiedzeniu Izby deputowanych z dnia 25. kwietnia 1888 stanowiska c. k. rządu w tej sprawie.

Jak to w odpowiedzi na tę interpelacyę podniesiono, spodziewa się c. k. rząd, że wskutek ustaw o ubezpieczeniu robotników na wypadek przygody i choroby (z dnia 28. grudnia 1887 Nr. 1. Dz. p. p. z r. 1888 i z dnia 30. marca 1888 Nr. 33 Dz. p. p.), należące do gmin zaopatrzenie ubogich ulegnie znacznym zmianom, i że skutki obu powyższych ustawposłużą do wyjaśnienia zapatrywań o sposobie rewizyi ustawy o swojszczyźnie, z czego będzie można skorzystać przy samej rozprawie o rewizyi pomienionej ustawy.

O tem mam zaszczyt zawiadomić Świetny Wydział krajowy wskutek reskryptu Jego Excelencyi pana Ministra spraw wewnętrznych z dnia 15. b. m. l. 5.173/M.J. odnośnie do szanownej odezwy z dnia 12. listopada b. r. l. 214/S.“

Uchwała z dnia 26. listopada 1889 wzywająca c. k. Rząd, ażeby zniżył należytość za doręczanie pi-

odezwą z dnia 14. maja 1890 l. 5.337/pr. oznajmiło nam c. k. Prezydium Namiestnictwa, że uchwała ta Wysokiego Sejmu przedłożoną została c. k. Ministerstwu sprawiedliwości, że po nadejściu decyzji mini-

sma sądowego w sprawach cywilnych, i ażeby w tym względzie uregulował i wydał wyraźne przepisy.

Uchwała z dnia 4. listopada 1889 L. 939 wzywająca c. k. Rząd do poczynienia we właściwej drodze odpowiednich kroków w celu podwyższenia nocelegowego, teraz przez skarb państwa na pomieszczenie c. k. żandarmeryi w kwocie $2\frac{1}{2}$ centa w. a. za jednego żandarma i za jeden dzień do kwoty $4\frac{7}{10}$ ct., jaką skarb państwa z tego samego tytułu opłaca w myśl §. 31. ustęp 1. ustawy z d. 11. czerwca 1879 Nr. 93 Dz. p. p. dziennie za jednego żołnierza c. i k. armii.

Uchwała z dnia 26. listopada 1889 l. 1.452/s. wzywająca Rząd 1) aby celem uproszczenia wpisu w księgi gruntowe zmian w posiadaniu własności nieruchomości, wartości niżej 300 zł., tudzież obniżenie kosztów tego wpisu, postępowanie, przepisane w §. 2 ust. z d. 23. maja 1883 (L. 82 Dz. p. p.) dla spraw spadkowych rozszerzył do wszystkich zmian własności posiadłości niżej 300 zł. tak, aby stronie wolno było w krótkiej drodze kontrakt sądowi przedłożyć i aby sąd wtedy nie czekając żądania strony, wpis z urzędu uskutecznił; 2. aby do tego rodzaju spraw zastosował końcowy ustęp §. 3. ustawy powyższej, przyznający pewnym piśmom w sprawach spadkowych uwolnienie od stempla; 3) aby poczynił stosowne zarządzenia celem uchylecia lub przy najmniej znacznego zmniejszenia opłaty za pomiary

sterylnej nie omieszka Wydział krajowy zawiadomić. Dotychczas nie otrzymaliśmy jednak żadnej dalszej wiadomości.

Odezwą z dnia 1. lipca 1890 l. 7.244 zawiadomiło nas Prezydium c. k. Namiestnictwa, że c. k. Ministerstwo obrony krajowej w porozumieniu z c. k. Ministerstwem skarbu postanowiło sprawy tej jako zasadniczej już ze względu na obecne położenie finansowe nie brać zupełnie pod rozwagę.

O decyzji c. k. Rządu w tej sprawie mimo urgensu z dnia 3. czerwca 1890 l. 23.325 Wydział krajowy nie otrzymał jeszcze żadnej odpowiedzi.

i wygotowanie planów geometrycznych, tudzież kopij potrzebnych do uskutecznienia wpisu w księgach gruntowych zmian w posiadaniu powyższych nieruchomości i aby pomnożył liczbę urzędników pomiarowych.

Niezałatwione przedłożenia Wydziału krajowego i wnioski samoistne pp. posłów.

Sprawozdanie Wydziału krajowego o wnioskach do zmiany ordynacyi wyborczej i statutu krajowego z dnia 26. lutego 1861, tudzież dodatku do statutu krajowego z tejże samej daty.

Ponawiamy sprawozdanie nasze z roku 1889 z uzupełnieniem dat statystycznych, czerpanych ze stosunków ostatnich wyborów sejmowych.

Sprawozdanie Wydziału krajowego w sprawie ustanowienia w okręgu starostwa brzeskiego czwartego sądu powiatowego.

Uchwalono ze względu na sprawozdanie komisji prawnozej Wysockiego Sejmu nad tym wnioskiem, które jednak nie weszło na porządek dzienny obrad — na teraz nie ponawiać swego sprawozdania.

Wniosek posła Teliszewskiego o wezwanie c. k. Rządu w przedmiocie wykonywania §. 27., 28 i 29 ordynacyi wyborczej sejmowej zgodnie z tekstem niemieckim sejmowej ordynacyi wyborczej z dnia 26. lutego 1861 roku i wprowadzenia w przekłady polskie i ruskie wspomnianych paragrafów terminów właściwych odpowiadających tekstowi niemieckiemu.

Uchwalono nie poruszać tej sprawy, pozostawiając dalszą w tym względzie inicjatywę samemu wnioskodawcy (LW. 54890/89).

Wniosek posła Sawczaka o wezwanie c. k. Rządu w przedmiocie zmiany kompetencyi sądów powołanych do judykatury w sprawach o czyny karne według ustaw z dnia 29. lutego 1880 r. l. 35 i 37 Dz. p. p.

W sprawie tej przedkładamy oddzielne sprawozdanie Wysokiemu Sejmowi.

Wniosek posła Romańczuka o zamieszczenie w ~~przewizorycznym~~ regulaminie sejmowym w ustępie IV. po słowach „Za podstawę do obrad służy sprawozdanie w języku polskim“ dodatku: „O ile

Uchwalono sprawy tej nie poruszać w Wysokim Sejmie, pozostawiając dalszą w tym względzie inicjatywę samemu wnioskodawcy (LW. 54.915/89).

sprawozdawca odpowiada na podnoszone zarzuty, może używać języka polskiego lub ruskiego“.

Pomnożenie c. k. urzędów podatkowych.

W zeszłorocznem sprawozdaniu z czynności Wydziału krajowego donieśliśmy Wysokiemu Sejmowi, iż w latach 1887 i 1888 c. k. Rząd utworzył 24 nowych urzędów podatkowych i wymieniliśmy siedziby tych nowych urzędów.

Obwieszczeniem c. k. krajowej dyrekcyi skarbu z dnia 21. listopada 1889 l. 1.796/pr. (Dz. u. kr. Nr. 67) ogłoszono, iż na mocy Najwyższego postanowienia z dnia 18. sierpnia 1889 utworzone zostały nowe urzędy podatkowe:

1. w Radziechowie, powiat Kamionka Strumiłowa,
2. w Mostach Wielkich, powiat Żółkiew,
3. w Bolechowie, powiat Dolina,
4. w Monasterzyskach, powiat Buczacz,
5. w Gwoźdzu, powiat Kołomyja,
6. w Kozowej, powiat Brzeżany,
7. w Olesku, powiat Złoczów,
8. w Mszanie dolnej, powiat Limanowa,
9. w Wiśniczu, powiat Bochnia,
10. w Starym Sączu, powiat Nowy Sącz,

te urzędy rozpoczęły swe czynności dnia 1. grudnia 1889.

Dalej ogłoszono obwieszczeniem c. k. krajowej dyrekcyi skarbu z 22. grudnia 1889 l. 2.013/pr. (Dz. u. kr. Nr. 76), iż utworzone zostały nowe urzędy podatkowe także:

11. w Dubiecku, powiat Przemyśl i
12. w Uhnowie, powiat Rawa,

które rozpoczęły swe czynności dnia 1. stycznia 1890; dotychczas zatem wynosi liczba nowych urzędów podatkowych 36, a gdy jak widać z powyższego i przeszłorocznego sprawozdania, c. k. Rząd ustanawia rocznie po 12 urzędów podatkowych, a to zwykle przy końcu każdego roku, spodziewać się należy, że przy końcu 1890 r. utworzone zostaną dalsze 12 a zatem razem istnieć już będzie 48 nowych urzędów podatkowych.

Inne ważniejsze sprawy departamentu VI.

Z przekazanych Wydziałowi krajowemu do załatwienia przez Wysoki Sejm petycyj i innych wprost do nas wniesionych, zarządziliśmy dochodzenia, o rezultacie których mamy zaszczyt przedłożyć:

1. Wskutek petycji gminy Solina o przeniesienie jej z okręgu c. k. sądu powiatowego w Baligródzie do Ustrzyk, obu położonych w starostwie liskim, wnosimy do LW. 209/90 oddzielne sprawozdanie z przychylnym wnioskiem.

2. Z petycji gmin Lipowiec i Majdan Lipowiecki o przeniesienie ich z sądu powiatowego w Glinianach do takiegoż sądu w Przemyślanach składamy oddzielne sprawozdanie do LW. 24.402/90.

3. Z petycji gminy Berbeki wniesionej do Wydziału krajowego o przeniesienie tej miejscowości z okręgu c. k. sądu powiatowego w Busku do takiegoż c. k. sądu w Kamionce Strumiłowej, składamy oddzielne sprawozdanie do LW. 15.013/90 z przychylnym wnioskiem.

4. C. k. Ministerstwo sprawiedliwości reskrytem z dnia 5. maja 1890 l. 2.724 zawiadomiło nas, że nie może się zgodzić na przeniesienie gminy Machliniec z okręgu c. k. sądu powiatowego w Żurawnie i c. k. starostwa żydaczowskiego do okręgu c. k. sądu powiatowego i starostwa w Stryju, jak tego żądał Wysoki Sejm w uchwałach z dnia 25. września 1882 i 9. października 1888 r.

Ponieważ jednak przeniesienie tej gminy podług jej życzeń Wydział krajowy uważa za potrzebne, przeto pomimo odmowy ministerjalnej żadnym motywem nieusprawiedliwionej, składamy oddzielne sprawozdanie Wysokiemu Sejmowi do LW. 19.794/90 z wnioskiem ponowienia poprzednich uchwał.

5. Z powodu wydanych rozporządzeń i zgodnie z uchwałami Wysokiego Sejmu nastąpi z dniem 1. stycznia 1891 przeniesienie gmin:

a) Łopuszny, Łukawicy i Monasterza z sądu powiatowego w Podbużu i c. k. starostwa w Drohobyczu do sądu i starostwa w Samborze.

b) gminy Magdalówka z okręgu sądu powiatowego delegowanego z Tarnopola do takiego sądu powiatowego w Skalacie, wskutek czego wypadła potrzeba dla zrównania granic powiatów politycznych z autonomicznymi przygotowania projektu odnośnych ustaw krajowych, które przy oddzielnych sprawozdaniach do L. W. 27.240/90 i 24.236/90, Wysokiemu Sejmowi przedkładamy.

7. Z innych spraw przekazanych nam do załatwienia przez Wysoki Sejm, jak dotyczące przywrócenia sądu powiatowego w Jazłowcu, przeniesienia urzędów c. k. starostwa i sądu z Żydaczowa do Rozdołu, ustanowienia nowych sądów powiatowych: w Kańczudze, w Jabłonowie, w Krystynopolu, wreszcie przeniesienia siedziby sądu powiatowego z Krakowca do Wielkich Ócz, nie jesteśmy w możności złożenia Wysokiemu Sejmowi odpowiednich sprawozdań, albowiem władze powiatowe, którym przesłaliśmy wspomniane petycje do zbadania i władze sądowe, które prosiłyśmy o udzielenie nam opinii, dotąd nam takowych mimo licznych urgensów nie nadesłały.

Fundacya ś. p. Józefa Kostvitzky'ego dla poprawionych więźniów c. k. sądu karnego w Krakowie.

O przesłanym jeszcze pod dniem 1. marca 1887. L. W. 65.560/86 projekcie aktu fundacyjnego nie otrzymaliśmy dotychczas dycyzji c. k. Namiestnictwa.

Galicyski fundusz inwalidów wojskowych.

Majątek zarodowy tego funduszu pomnożył się w r. b. o kwotę 12 zł. podjętą przez Wydział krajowy z depozytu skarbowego, a złożoną niegdyś przez ś. p. Jana Gątkowskiego, dyrektora byłej c. k. wzorowej szkoły głównej we Lwowie na rzecz rannych w kampanii z roku 1866.

Pospolite ruszenie.

Po przeprowadzeniu rokowań z c. k. komendą obrony krajowej we Lwowie, Krakowie i Przemyśle zostało wyłączonych od służby w pospolitym ruszeniu pod koniec marca 1891 roku, ogółem 809 funkcyjarszy autonomicznych.

Liczba ta jest znacznie mniejszą od wykazanej w roku zeszłym, a to z tego powodu, że obejmuje ona tylko takich pospolitaków, którzy niegdyś w c. k. armii służyli, osoby zaś, które w wojsku wcale nie służyły, mogą być w myśl nowych przepisów o organizacyi pospolitego ru-

szenia dopiero w razie powołania tegoż, wykazywane do zwolnienia od rzeczonyj służby.

Sprawy c. k. żandarmeryi.

Mimo znacznego pomnożenia posterunków c. k. żandarmeryi w roku 1889 (o 53), o którym w poprzednim sprawozdaniu z czynności zawiadomiliśmy Wysoki Sejm, utworzono w bieżącym okresie czasu jeszcze 7 nowych posterunków, a mianowicie:

1. Za zezwoleniem c. k. Namiestnictwa z dnia 26. lipca 1889 l. 8.527 posterunek w Swiniarowie powiatu Bochnia o sile jednego żandarma wziętego z posterunku w Uściu solnem.

2. Na mocy rozporządzenia c. k. Ministerstwa obrony krajowej z dnia 30. sierpnia 1889 l. 13.912/3.022 III. posterunek w Gładyszowie, powiat Gorlice o sile trzech żandarmów. Obsadzenie posterunku nastąpiło przez 2 żandarmów z posterunku w Gorlicach i 1 w Bieczu.

3. Za zezwoleniem c. k. Namiestnictwa z dnia 6. lutego 1890. l. 952 posterunek w Nowemmieście, powiat Dobromil, o sile 1 żandarma wziętego z posterunku w Rybotyczach.

4. Za zezwoleniem c. k. Namiestnictwa z dnia 25. kwietnia 1890. l. 4.119 w posterunek w Uluczu, powiat Brzozów o sile jednego żandarma wziętego z posterunku w Starej Soli.

5. Na mocy postanowienia c. k. Ministerstwa obrony krajowej z dnia 19. czerwca 1890. l. 10.770/2.315 III. posterunek w Chełmku powiat Chrzanów o sile 4 żandarmów, z tych jeden przeznaczony do kontroli bydła. Obsadzenie nastąpi przez jednego żandarma z posterunku w Skawinie i 3 z posterunku w Chrzanowie.

6. Za zezwoleniem c. k. Namiestnictwa z dnia 10. lipca 1890. l. 7.359 posterunek w Tuchli powiat Jarosław o sile 1 żandarma wziętego z posterunku w Radymnie.

7. Za zezwoleniem c. k. Namiestnictwa z dnia 17. lipca 1890. l. 7.339 posterunek w Rzepienniku powiat Gorlice o sile 1 żandarma wziętego z posterunku w Bieczu.

Obok tego na mocy postanowienia c. k. Ministerstwa obrony krajowej z dnia 30. sierpnia 1889. l. 13.912/3.022 III. zniesiono posterunek pojedynczy w Niebyłowie, a na miejscu jego utworzono nowy posterunek w Krasnem powiat Kałusz o sile 3 żandarmów.

Tak więc obecnie mamy w Galicyi 423 posterunków obsadzonych przez 2.017 żandarmów.

Mimo tej znacznej ilości posterunków weszły jeszcze do Wydziału krajowego prośby:

1. Wydziału powiatowego w Kołomyi (L. W. 31.847/89) o utworzenie nowego posterunku w Matyjowcach.

2. Przełożęnstwa obszarów dworskich w Zarzeczu (przez Wydział powiatowy w Jarosławiu L. W. 49.791/89) o utworzenie nowego posterunku w Zalesiu.

3. Prośba przełożęnstwa obszaru dworskiego w Swierzu (przez Wydział powiatowy Przemyślany L. W. 13.219/90) o utworzenie nowego posterunku tamże.

Prośby te odstąpiliśmy c. k. Namiestnictwu do możliwego uwzględnienia.

W przeszłorocznem sprawozdaniu z czynności zawiadomiliśmy Wysocki Sejm, że wskutek znacznego powiększenia stanu żandarmeryi w roku 1889 kwota na ten rok w budżet wstawiona, znasznie przekroczoną zostanie.

Przekroczenie to nastąpiło rzeczywiście. W budżecie na rok 1889 rubr. IX. prelininowano:

a) kwaterunkowe i najem pomieszczeń	84.598 zł.
b) urządzenie nowych koszar	650 „
c) podwyższenie czynszów najmu	1.500 „
razem	<u>86.748 zł.</u>

rzeczywiście zaś wydano:

a) kwaterunkowe i najem pomieszczeń	93.122 zł. 18 ct.
b) urządzenie koszar	5.961 „ 99 „
c) adaptacja mieszkań w domu Kubalskiej	109 „ 46 „
d) urządzenie pomieszczeń oficerskich	3.576 „ 77 „
e) sprawienie łóżek i pościeli dla pomnożonego korpusu o 244 żandarmów i 10 sług żandarmeryjskich	9.443 „ 72 „
razem	<u>112.214 zł. 12 ct.</u>
prelininowano	<u>86.748 „</u>
przekroczono o	25.466 zł. 12 ct.

przekroczenie to będzie w zamknięciu rachunków za r. 1889 usprawiedliwionem.

Nietylko jednak w r. 1889 przekroczono wydatki na cele żandarmeryi, nastąpiło to także w r. 1890.

Na rok 1890 wstawił Wysocki Sejm na pokrycie kosztów kwaterunkowych uchwałą z dnia 26. listopada 1889 l. 1.420 kwotę 137.538 zł. a po odejęciu dochodu za kwaterunkowe, noclegowe i t. d. w ilości 42.895 zł. kwotę do pokrycia z funduszu krajowego w ilości 94.643 zł.

Kwota ta jednak okazała się za małą, a to z następujących powodów:

1. W wybudowanym i z dniem 1. lipca 1890 c. k. żandarmeryi do użytku oddanym gmachu, miały się pomieścić wszystkie kancelarye, szkoły i t. d. jako też komendant żandarmeryi, tudzież wszyscy we Lwowie stacyonowani oficerowie z wyjątkiem 2, których z dniem 1. lipca 1889 systemizowano a na których pomieszczenie wstawiono w prelininarzu kwotę . . . . . 500 zł.

Przed oddaniem jednak gmachu okazało się, że nie tylko owi dwaj oficerowie, ale także komendant, tudzież 2 innych oficerów, razem tedy 5 oficerów nie znaleźli pomieszczenia w nowym gmachu. Ubikacye te zabezpieczono w tych samych, co dotąd domach.

Nieprzewidziany ten wydatek, który z funduszu krajowego pokryto, wynosi za $\frac{1}{2}$ roku tj. od 1 lipca 1890 do końca grudnia 1890 1.627 zł. 50 ct. odtrąciwszy prelininowaną kwotę . . . . . 500 „

pozostaje do pokrycia . . . . . 1.127 zł. 50 ct.

2. Drugi nieprzewidziany wydatek spowodowała ta okoliczność, że za dwa pomieszkania, które nam już od 1. lipca do końca września 1890,

nie były potrzebne i nie były zajęte, musieliśmy zapłacić 400 zł., ponieważ takowe na podstawie dawniejszych umów dopiero od 1. października 1890 z prawnym skutkiem mogły być wypowiedziane.

3. Urządzenie pomieszkania, dla jednego nowego oficera sztabowego za które zapłaciliśmy kwotę 942 zł.

4. Nadzwyczajne podwyższenie czynszów przy odnawianiu najmu koszar, które w tym roku wyniosło nie jak to w preliminarzu przewidywano 2.000 zł. ale blisko 5.000 zł., niedobór zatem . . . 3.000 zł.
Razem . . . 5.469 zł.

Niedobór zatem za r. 1890 dobiegnie w przybliżeniu do kwoty 5.500 zł. co we właściwym zamknięciu rachunków za r. 1890 będzie usprawiedliwionem.

Znacznemu wzrostowi wydatków na żandarmeryę, spowodowanemu nadzwyczajnem podwyższeniem czynszów najmu postanowił Wydział krajowy ile możności tamę położyć.

Drogą, jaka do tego prowadziła, było zapewnienie Wydziałom powiatowym przy zabezpieczaniu nowych koszar większej ingerencji celem czuwania nad tem, ażeby wynajęte pomieszkanie nie przekraczało kompetencji i było najtańszem, jakie w danej miejscowości znaleźć się dało.

W tym celu wydaliśmy w porozumieniu z c. k. 5. komendą żandarmeryi krajowej we Lwowie instrukcyę z dnia 25. lutego 1890 l. 8.323.

Instrukcyę tę rozesłaliśmy wszystkim Wydziałom powiatowym, jak niemniej c. k. 5. komendzie żandarmeryi krajowej, celem rozdziału jej między komendy oddziałowe.

**Z Rady Wydziału krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi
wraz z Wielkiem Księstwem Krakowskiem.**

Lwów dnia 3. września 1890.

Marszałek krajowy:

Tarnowski w. r.

Sprawozdawca:

Oktaw Pietruski w. r.

Członek Wydziału krajowego.

Alegat I. do Sprawozdania z czynności Wydziału krajowego za rok 1889|90.

Odpis odezwy c. k. Namiestnictwa z dnia 6. lutego 1890 L. 1212 pr.
do Wydziału krajowego.

Jego Ces. i Król. Apostolska Mość Najwyższem postanowieniem z dnia 24. stycznia b. r. nie raczył udzielić Najwyższej sankcyi uchwalonemu przez Sejm krajowy projektowi ustawy o pisarzach gminnych w gminach wiejskich, upoważniając przytem najłaskawiej Jego Ekscelencyę Pana Ministra spraw wewnętrznych do objawienia Świetnemu Wydziałowi krajowemu powodów odmówienia sankcyi.

Z mocy tego Najwyższego upoważnienia i wskutek reskryptu Jego Ekscelencyi Pana Ministra spraw wewnętrznych z 28. stycznia b. r. l. 359|M. J. mam zaszczyt oznajmić Świetnemu Wydziałowi krajowemu odnośnie do szacownej odezwy z dnia 14. listopada 1889 l. 874 S., że odmówienie Najwyższej sankcyi nastąpiło przedewszystkiem z tego powodu, iż Sejm krajowy wystąpił z zasadniczą negacyą wobec żądania c. k. rządu co do nadzorowania pisarzy gminnych przy załatwianiu spraw w poruczonym zakresie działania.

Brak postanowień o środkach dyscyplinarnych, które musiałyby być zachowywane w razie uchybienia obowiązkom przez pisarzy gminnych, obudza ważne wątpliwości co do pomienionego projektu ustawy. Jeżeliby bowiem obecnie obowiązujące dyscyplinarne postanowienia ustawy gminnej miały być zastosowywane do czynności urzędowych pisarzy gminnych, to podlegałyby oni w sprawach poruczonego zakresu działania tylko władzy dyscyplinarnej naczelnika gminy według §. 102 ustawy gminnej, względnie ustawy z 6. grudnia 1883 Dz. u. kr. nr. 76.

§. 108 ustawy gminnej (względnie ustawa z 17. czerwca 1874 Dz. u. kr. nr. 49) traktujący o przekraczaniu obowiązków przez naczelnika gminy w poruczonym zakresie działania, nie mógłby według brzmienia swojego być zastosowywany do przekraczania obowiązków przez pisarzy gminnych, a władza państwowa nie miałaby żadnego bezpośredniego wpływu na czynności urzędowe pisarza gminnego, któremu w §. 1. projektu ustawy poruczone zostają czynności pisarskie, wypływające z poruczonego zakresu działania.

§. 102 ustawy gminnej (względnie ustawa z 6. grudnia 1883 Dz. u. kr. nr. 76), który tyczy się władzy dyscyplinarnej w sprawach własnego zakresu działania, nie ma istotnego znaczenia dla sprawowania czynności urzędowych w poruczonym zakresie działania, gdyż na Wydział powiatowy, któremu według tego paragrafu służy inicjatywa co do wszystkich zarządzeń dyscyplinarnych, nie może być włożone strzeżenie interesów poruczonego zakresu działania.

Ta okoliczność, że uzdolniony pisarz gminny ma tak samo, jak cały personal w myśl §. 31 ustawy gminnej Zwierzchności gminnej przydać się mający, podlegać władzy dyscyplinarnej naczelnika gminy, nie daje żadnej gwarancyi takiego wykonania tej władzy dyscyplinarnej, któreby odpowiadało interesom poruczonego zakresu działania.

Ustanowienie uzdolnionych pisarzy gminnych uzasadnione było, jak to wypływa z rozpraw nad powyższym wskazanym projektem ustawy, głównie niezdolnością naczelników gmin wiejskich do prawidłowego sprawowania czynności własnego i poruczonego zakresu działania. Jeżeli tedy ustawa uważa za rzecz potrzebną, aby takim niezdolnym naczelnikom gmin dodani zostali uzdolnieni pisarze gminni z szczegółowo określoną kwalifikacyą, to wynika ztąd jako konieczne następstwo, że takim naczelnikom gmin nie może być bez

żadnej obawy pozostawionem ocenienie sposobu sprawowania czynności należących do uzdolnionego pisarza gminnego wskutek jego uzdolnienia.

Chociaż więc uzdolniony pisarz gminny w stosunku osobistym jest podwładnym naczelnika gminy i podlega mu dyscyplinarnie, to jednak fachowe i ścienne nadzorowanie urzędowania uzdolnionego pisarza gminnego musi być złożone w inne ręce.

Co do spraw własnego zakresu działania ustawa z 6. grudnia 1880 Dz. u. kr. nr. 76 względnie §. 102 ustawy gminnej zawiera, jak już wspomniano potrzebne upoważnienie dla Wydziału pow. w dostatecznej mierze. W sprawach poruczonego zakresu działania jednak rząd na przyszłość nie mógłby już pociągać do odpowiedzialności naczelników gmin wiejskich za zaniedbywanie spraw, które według ustawy miałyby przypaść uzdolnionym pisarzom gminnym a ewentualnie nie mógłby z atrybucyj przyznanych w §. 108 ustawy gminnej zrobić w porę użytku pod względem leżącego w publicznym interesie sprawowania czynności poruczonego zakresu działania.

Ażeby władzom państwowym nie było utrudnione samodzielne czuwanie nad administracją państwa zastrzeżone, koniecznym jest, aby władzom tym także co do sprawowania czynności przez uzdolnionych pisarzy gminnych wyraźnie przyznane zostały atrybucye w §. 108 ustawy gminnej określone.

Dalszą ważną wątpliwość nasuwa brzmienie art. V. projektu ustawy o pisarzach gminnych.

Według postanowienia tego artykułu komisye egzaminacyjne dla kandydatów na posady pisarzy gminnych mają być w pierwszych trzech latach ustanowione w każdym powiecie w siedzibie c. k. starostwa a po upływie tego czasu w 19 miastach kraju. Dla każdej z tych komisyj Namiestnik miałby mianować przewodniczącego i jednego członka oraz ich zastępców. Egzamina miałyby się odbywać dwa razy w roku przed każdą komisją.

Taka organizacja komisyj egzaminacyjnych przekracza miarę potrzeby, gdyż ustanowienie komisyj egzaminacyjnych w byłych miastach obwodowych byłoby zupełnie wystarczającym. W razie zmniejszenia liczby komisyj egzaminacyjnych liczba ich członków (obecnie 2) mogłaby być w tym celu powiększona, aby dla każdego z głównych przedmiotów egzaminu ustanowiony był osobny komisarz egzaminacyjny, przyczem w danym razie komisarzom egzaminacyjnym dla przedmiotów własnego i poruczonego zakresu działania należałoby przyznać głosy rozstrzygające, a komisarzowi egzaminacyjnemu dla kasowości i manipulacji głos doradczy.

Oprócz powyższych ważnych usterek podnieść należy jeszcze okoliczność, że w niesankcjonowanym projekcie ustawy obowiązek rady gminnej co do ustanowienia pisarza gminnego nie jest dość jasno określony, wskutek czego wykonanie ustawy byłoby zawisłem tylko od dobrej woli rad gminnych.

Według obecnego bowiem brzmienia art. I. rada gminy wiejskiej ma w myśl ustawy gminnej przydać zwierzchności gminnej pisarza gminnego do załatwiania czynności pisarskich z własnego i poruczonego zakresu działania wpływających. Ustawa gminna zawiera w §. 31 odnośne postanowienia, według których rada gminna przydać ma zwierzchności gminnej personal potrzebny do sprawowania czynności, przyczem jednak decyzya co do istnienia potrzeby pozostawiona jest radzie gminnej. Jeżeli zatem niesankcjonowany projekt ustawy co do ustanowienia pisarzy gminnych powołuje się tylko na ustawę gminną, to nie byłoby rzeczą możliwą zniewalać rady gmin wiejskich wbrew ich woli do ustanowienia pisarzy gminnych.

Z tego powodu obowiązek ustanawiania pisarzy gminnych musi być w projekcie ustawy kategorycznie wyrażony, ażeby gminy mogły być zniewolone do spełnienia swego obowiązku.

Pomiędzy warunkami, pod którymi według art. I. kandydat może być ustanowiony pisarzem gminnym, nie zamieszczono minimalnego wieku.

Co do udowodnienia życia nienagannego wymagane jest w art. IV. świadectwo wystawione przez zwierzchność gminną miejsca zamieszkania kandydata, podczas gdy według rozporządzenia ministeryalnego z d. 15 czerwca 1888 dz. u. kr. nr. 91 ewidencya co do zaszłych wypadków ukarania, prowadzona jest przez władze powołane do tego z tytułu prawa swojszczyzny ukaranych.

Artykuł X. nie zawiera żadnego postanowienia w kwestyi, co nastąpić ma w takim razie, jeżeli osoba pełniąca już obecnie funkcye pisarza gminnego nie uzyska świadectwa uzdolnienia lub dyspensy w ciągu trzech lat po wejściu ustawy w życie.

Alegat 2. do Sprawozdania z czynności Wydziału krajowego za r. 1889 90.

Odpis okólnika Wydziału krajowego z dnia 25. lutego 1890 l. 48035 89 do Wydziałów powiatowych.

Ze strony Wydziałów powiatowych wniesione zostały w ostatnich trzech latach bądź do Wydziału krajowego, bądź wprost do Sejmu krajowego liczne petycye, domagające się wydania noweli do ustawy z d. 19. czerwca 1887 Nr. 44 dz. u. kr. w tym kierunku, iżby wierzytelności kas pożyczkowych gminnych drogą egzekucyi politycznej ściągane być mogły.

Pismem z d. 4. października 1889 l. 36628 udzielił Wydział krajowy część owych petycyj c. k. Prezydyum Namiestnictwa i prosił o oznajmienie, jakie jest zapatrywanie Wysokiego Rządu na powyższą prośbę Reprezentacyj powiatowych.

Zanim nadeszła odpowiedź z c. k. Prezydyum Namiestnictwa na powyższe zapytanie Wydziału krajowego, złożyła komisya gminna Sejmowi krajowemu sprawozdanie swe co do petycyj Wydziałów powiatowych w tej samej sprawie wprost do Sejmu krajowego wniesionych, wskutek czego Sejm krajowy zgodnie z wnioskiem komisji gminnej powziął na posiedzeniu swem z d. 16. listopada 1889 uchwałę, mocą której wobec toczących się z c. k. Rządem rokowań, odstąpił powyższe petycye Wydziałowi krajowemu do zbadania i zdania sprawy na najbliższej sesyi sejmowej.

Tymczasem nadszedł reskrypt c. k. Prezydyum Namiestnictwa z d. 1. listopada 1889 l. 12243 pr. oznajmiający między innymi, iż przedmiot wydać się mającej noweli, jako dotyczący rozgraniczenia zakresu działania władz rządowych i administracyjnych, do ustawodawstwa państwowego należy.

Jakoż rzeczywiście już Najwyższem postanowieniem z d. 11. czerwca 1880, którem odmówiono sankcyi projektowi ustawy o zmianę §§. 34 i 64 ust. gm. w tym kierunku, aby sprawy w tych paragrafach wspomniane, wyłączone zostały z pod judykatury cywilno-prawnej a przekazane judykaturze administracyjnej, orzeczono, iż przedmiot ten wedle postanowień §. 11 lit. k. ustawy zasadniczej z d. 21. grudnia 1867 Nr. 141 Dz. pr. p. do ustawodawstwa państwowego należy.

Z tego też między innymi powodu odmówiono później także sankcyi projektowi ustawy z d. 16. stycznia 1886, zmieniającemu postanowienia §. 64. ust. gmin.

Wobec tego nie może Wydział krajowy przedstawić Sejmowi krajowemu wniosku na wydanie żądanej przez Wydziały powiatowe noweli, skoro takowa przechodzi zakres kompetencji Sejmu krajowego i na uzyskanie Najwyższej sankcyi liczyć nie może.

Wprawdzie służy Sejmowi krajowemu droga rezolucyi, wzywającej c. k. rząd, iżby w drodze ustawodawstwa państwowego spowodował wydanie takiej ustawy dla Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem, wszelako nie można się ludzi nadzieją, by rezolucya podobna osiągnęła pożądany skutek. Zachodzą też poważne powody, dla których Wydział krajowy uchwalenia takiej rezolucyi Sejmowi krajowemu zalecać nie może.

Ustawy państwowe bowiem, mocą których pewnym instytutom kredytowym nadany został przywilej egzekucyi politycznej, wymagają nietylko, ażeby tytuł wierzytelności odnośnym dokumentem (skrypsem dłużnym) był udowodniony, ale także, iżby każdoczesny stan wierzytelności wyciągiem z ksiąg handlowych instytutu był poświadczony. Otóż z relacyj, jakie Wydział krajowy swego czasu od Wydziałów powiatowych w przedmiocie prowadzenia kas pożyczkowych gminnych otrzymał, nabrał Wydział krajowy przekonania, że zaledwo w bardzo wyjątkowych wypadkach księgi tych kas, zwłaszcza też księgi dłużników są należycie prowadzone, że jednakowo powszechnie księgi te są prowadzone niedostatecznie, często niedbale a czasami nawet wcale prowadzone nie są. Że zaś spłaty pożyczek rozdzielane bywają zazwyczaj na raty, to przy zarządzaniu egzekucyi w celu ściągnięcia zaległości okazuje się obok dowodu istnienia długu, niemniej ważnym dowód co do okoliczności, jakie raty już uiszczone zostały i o ile takowemi pierwotny kapitał dłużny częściowo już umorzony został, tem bardziej, gdy egzekucya ma być przeprowadzona bez poprzedniego przesłuchania dłużnika, na proste tylko twierdzenie zarządu kasy pożyczkowej gminnej, gdzie zatem dłużnik ma być pozbawiony tych środków obronnych, jakichby mógł użyć w drodze zwyczajnego prawa.

Wydział krajowy nie uważa, iżby dotychczasowe prowadzenie kas pożyczkowych gminnych dawało zupełną rękojmię, że ewidencya co do spłaty rat procentowych i kapitałowych jest prowadzona z taką starannością i ścisłością, iż dłużnicy nie będą narażeni na żadną szkodę, jeśli z pominięciem drogi zwyczajnego prawa i zaprowadzeniem egzekucyi politycznej, uszczuplone im zostaną środki obronne.

Zresztą ustawa państwowa o politycznej egzekucyi dla kas pożyczkowych gminnych, gdyby nawet uzyskana została, nie pociągnęłaby za sobą bynajmniej tych zbawiennych skutków, jakich się Wydziały powiatowe po niej spodziewają. Jako pobudkę do wydania tej ustawy podają Wydziały powiatowe długoletnie nadmierne zaległości, których ściągnięcie drogą zwyczajnego prawa wobec biernego zachowania się zarządu kas pożyczkowych gminnych, motywowanego częstokroć potrzebą ustanawiania adwokatów do wytaczania i przeprowadzania sporów, łożenia znacznych kosztów na spory i t. d. natrafia na nieprzewyżnione trudności.

W tym atoli kierunku ustawa o politycznej egzekucyi żadnym kasom pożyczkowym gminnym przynieść nie może pomocy. Ustawa wstecz działać nie może; mogłaby ona być zastosowaną tylko do tych interesów pożyczkowych, które przez kasy pożyczkowe gminne po wejściu ustawy w życie zawarte zostaną, ale na sprawy zaległe pozostałaby ona bez żadnego wpływu.

W statutach bowiem kas pożyczkowych gminnych zastrzeżoną jest wyraźnie egzekucya w drodze zwyczajnego prawa z zachowaniem postępowania sumarycznego i najkrótszego; że zaś dłużnik w skrypcie dłużnym poddaje się wyraźnie wszelkim postanowieniom statutów, przeto egzekucya sądowa i droga zwyczajnego prawa musi być uważaną jako obustronnie omówiona, która jednostronnie, bez zezwolenia strony drugiej na

egzekucye polityczną przemienioną być nie może. Więc i w razie uchwalenia ustawy o egzekucyi politycznej, wszystkie dotychczasowe zaległości, a o te właśnie głównie się rozchodzi. w drodze zwyczajnej sądowej ściągane byćby musiały.

Nie pozostaje zatem nic innego, jak dołożyć wszelkich możebnych usiłowań, aby zarządy kas pożyczkowych gminnych starały się z całą energią o ściąganie zaległości drogą zwyczajną sądową, przyczem Wydziały powiatowe winny ze względu na grożące kasom pożyczkowym niebezpieczeństwo uronienia majątku tych zakładów gminnych, w duchu §§. 98 i 102 ust. gm. zniewalać naczelników gmin, którzy w myśl statutów są zarazem prawnymi zastępcami kas pożyczkowych wobec c. k. sądów i władz, do przedsięwzięcia odpowiednich kroków sądowych, a w razie potrzeby nawet do zastosowania postanowienia §. 103 ust. gm.

Wydział krajowy nie podziela zapatrywania, objawionego w niektórych petycjach Wydziałów powiatowych, jakoby windykacya zaległości kas pożyczkowych gminnych wymagała znacznych kosztów z powodu konieczności ustanawiania adwokatów, składania im zaliczek na koszta sporu itp. Wierzytelności bowiem kas pożyczkowych gminnych przedstawiają zazwyczaj kwoty drobniejsze, po kilka, kilkanaście lub kilkadziesiąt zł., rzadziej przewyższają kwotę zł. 100, a już zapewne do rzadkich wyjątków należeć będzie wypadek, gdzieby pojedyncza wierzytelność kwotę zł. 500 w. a. przeniosła.

Otóż gdy dla spraw o wierzytelności nie przynoszących kwoty zł. 50 w. a. przeznaczone jest postępowanie drobiazgowe, zaś dla spraw o wierzytelności nie przynoszące kwoty 500 zł. w. a. postępowanie sumaryczne, okazuje się, że niemal wszystkie sprawy o windykacyę funduszków kas pożyczkowych gminnych, czy to w procentach zaległych, czy w kapitale, podlegają postępowaniu bądź drobiazgowemu, bądź sumarycznemu. W żadnym zaś z tych postępowań sądowych interwencya adwokata nie jest ustawą wymagana, strona może sama siebie zastępować, co jej tem łatwiej przychodzi, gdy c. k. sędzia jest obowiązany z urzędu czuwać nad należytem tokiem postępowania i stronę nieświadomą prawa pouczać; z drugiej zaś strony sam przedmiot sporu, interes pożyczkowy, należy do najłatwiejszych spraw prawnych, nie przedstawiających żadnych trudnych zagadnień do rozwiązania. Wobec tych postępowań już nawet sam pozew wniesiony być może pod manuakcyą c. k. sędziego, chociaż w tym kierunku dla oszczędzenia naczelnikowi gminy kilkakrotnego chodzenia do c. k. sądu, nieraz może dość odległego, praktyczniejszemby się okazało przygotowanie przez Wydziały powiatowe drukowanych formularzy na pozwy, co z powodu jednostajności przedmiotu sporu jest możebne, które to formularze następnie gminom za zwrotem kosztów nakładu odstępowane byćby mogły.

W razie wniesienia pozwu na piśmie odbyćby się mógł cały spór na jednym terminie sądowym, co zwłaszcza w postępowaniu drobiazgowym już samo c. k. sędziemu jest zalecone. W takim razie i koszta, jakieby naczelnik gminy na wytoczenie i przeprowadzenie sporu wydać był zniewolony, zredukowałyby się do kwoty stosunkowo dość drobnej, n. p. w sporze drobiazgowym o kwotę do zł. 50 w. a. wynosiłby stempel dwóch egzemplarzy pozwu, protokołu sądowego, odpisu skryptu dłużnego do tegoż protokołu w razie potrzeby i stempel do wyroku, zarazem zł. 1 ct. 46 w. a., zaś w sporze o kwotę niższą od zł. 25 w. a. nawet tylko 96 ct. Wprawdzie komisye sądowe zsyłane na miejsce w celu wykonania egzekucyi znacznieszego wymagają wydatku, lecz i tu można się postarać, by komisye takie nie do każdej sprawy z osobna, lecz naraz do kilku spraw egzekucyjnych zsyłane były.

Zresztą wysokość kosztów sądowych w tych wypadkach, gdzie jest jeszcze możność uratowania wierzytelności kasy pożyczkowej gminnej, nie może pociągać w wątpliwość konieczności przedsiębrania kroków sądowych; wszakże dłużnik zostanie wyrokiem także na zwrot kosztów sporu zasądzony i koszta te zostaną swego czasu wraz z zaległą wierzy-

telnością wyegzekwowane. Nie jest to więc nakład bezpowrotny, przy którymby zachodziło pytanie, czy się opłaci.

Wprawdzie i drobne wydatki stemplowe, jeśliby musiały być w licznych sporach zaliczone, mogą przedstawić znaczniejszą sumę, wszelako Wydział krajowy jest zdania, iż skuteczność przedsięwzięć się mających kroków sądowych nie tyle zawisła od tego, ażeby przeciw wszystkim zalegającym dłużnikom kroki sądowe naraz rozpoczynać, lecz raczej, aby wybrawszy kilku upornych dłużników, przeprowadzić przeciw nim energicznie spór i egzekucję a posłuży to jako odstrasżający przykład dla innych, którzy widząc, że zwłoka nie uwolni ich bynajmniej od przyjętego zobowiązania i tylko na znaczne koszta sporu narazić może, nie czekając kroków sądowych starać się będą w drodze dobrowolnej zobowiązaniom swoim zadość uczynić.

Powyzsze uwagi Wydział krajowy uważał za właściwe zakomunikować Wydziałom powiatowym; zarazem zaś pragnąc nabrać przekonania, czy i o ile zarządzenia w ostatnich latach co do kas pożyczkowych gminnych przedsięwzięte, skutecznemi się okazały, a względnie, jakieby jeszcze kroki przedsięwzięć należało, aby kasy te na drogę skutecznej działalności sprowadzić, uprasza o dostarczenie sobie ze strony Wydziałów powiatowych wyjaśnień w następujących kierunkach:

1. w jaki sposób urządzoną jest z ramienia Wydziałów powiatowych opieka miejscowa nad kasami pożyczkowemi gminnemi, okólnikiem Wydziału krajowego z d. 3. lipca 1874 l. 10614 zalecona, mianowicie czy ona się odbywa przez miejscowych obywateli, przez Wydział powiatowy uproszonych, czy przez delegatów Wydziału powiatowego, czy też przez specjalnych do tego ustanowionych płatnych kontrolorów;

2. jaki skutek wywarła ta opieka na działalność kas pożyczkowych gminnych, w szczególności, czy zarządy kas okazują większą energię w ściąganiu zaległości, czy w tym celu wytaczają przeciw opieszłym dłużnikom spory w drodze sądowej, jakie są rezultaty przedsiębranych kroków sądowych i czy Wydziały powiatowe były zniewolone do zastosowania przepisu §. 103 ust. gm.

3. czy Wydziały powiatowe uważały za konieczne przystąpić w myśl ustawy z d. 19. czerwca 1887 Nr. 44 dz. ust. kraj. do objęcia w tymczasowy zarząd kas pożyczkowych gminnych, zagrożonych wadliwą administracją i jakie są skutki kroków w tym kierunku przedsięwziętych.

Odpowiedzi wyczerpującej na powyższe zapytania oczekuje Wydział krajowy wedle możliwości do dni 30.

Alegat 3. do Sprawozdania z czynności Wydziału krajowego za rok 1889/90.

Odpis okólnika e. k. Prezydium Namiestnictwa z dnia 27. stycznia 1890
l. 279 pr. do wszystkich e. k. Starostw.

Wyzyskiwanie nieoświeconej ludności przez pisarzy pokatnych przybiera znowu szersze rozmiary, a osoby trudniące się bez upoważnienia układaniem stronom pism do władz rządowych i autonomicznych, stały się istną plagą skłonnych do pieniactwa włościan, którzy

znęceniu pozorną taniością pośrednictwa nieuprawnionych i z bezczelnością narzucających się doradców, ponoszą znaczne wskutek tego straty i stają się ofiarą karygodnej chciwości niesumiennej i niebezpiecznych wyzyskiwaczy.

Konstatuję tedy z ubolewaniem, że rozporządzenia namiestnicze z dnia 7. czerwca 1873 l. 24.806 i z dnia 14. grudnia 1883 l. 53.388, wcale nie odniosły pożądanego skutku i że Panowie Starostowie, nie zdając sobie widocznie sprawy z doniosłości przedmiotu, pozostawiają pisarzom pokątnym wolną rękę w nieuczciwym wyzyskiwaniu ludności a ludność własnej przeciw temu wyzyskiwaniu obronie.

Przypominając Panu Staroście ściśle przestrzeganie powołanych wyżej rozporządzeń c. k. Namiestnictwa, wzywam Go, ażeby w granicach swego zakresu wystąpił z całą stanowczością przeciw pisarstwu pokątnemu, któremu przez bezwzględne karanie winnych jak niemniej przez stosowne pouczanie wyzyskiwanej ludności skuteczną należy położyć tamę.

D. u. s.

Alegat 4. do Sprawozdania z czynności Wydziału krajowego za rok 1889/90.

Odpis odezwy Prezydyum Sądu krajowego we Lwowie z dnia 12. lutego 1890 l. 1065 pr. do c. k. Prezydyum Namiestnictwa we Lwowie, zakomunikowanej Wydziałowi krajowemu odezwą tegoż Prezydyum c. k. Namiestnictwa z dnia 24. lutego 1890 l. 2013 pr.

W załatwieniu szacownego pisma z dnia 27. stycznia 1890 l. 279 mam zaszczyt udzielić Świątnemu Prezydyum do dalszego stosownego użytku jeden egzemplarz okólnika wydanego do wszystkich sądów w sprawie powstrzymania pisarstwa pokątnego.

---

l. 1065 pr.

Uchwałą z d. 26. listopada 1889 przekazał Sejm galicyjski Wydziałowi kraj. do urzędowania petycję wyborców powiatu turczańskiego o zapobieżenie wyzyskiwaniu ludności przez pokątnych pisarzy. Wydział krajowy udzielił JE. Panu Namiestnikowi petycję odezwą z dnia 31. grudnia 1889 l. 55239 do właściwego zarządzenia z prośbą o odniesienie się do obu c. k. Sądów krajowych wyższych o poczynienie także w ich zakresie stosownych zarządzeń. JE. Pan Namiestnik wydając równocześnie okólnik do wszystkich c. k. Starostów w powyższym przedmiocie udzielił tut. Prezydyum odpis rzeczonyj petycji do dalszego zarządzenia. Ogólnie jest wiadomem, jak zgubnie oddziałują pisarstwo pokątne na stosunki krajowe a tak ze strony Prezydyum c. k. wyższego Sądu krajowego jak i c. k. wyższego Sądu krajowego w kilkakrotnych okólnikach sprawa pokątnego pisarstwa szcze-

gółowo poruszoną została. Przypominając wszystkim sądom odnośne okólniki, mianowicie okólnik Prezydium c. k. wyższego Sądu krajowego z dnia 10. października 1874 l. 8650 wzywam wszystkie c. k. sądy, ażeby dochodzenia przeciw pisarzom pokątnym na mocy rozporządzenia ministryalnego z dnia 8. czerwca 1857 l. 114 Dz. pp. przy każdej nadarzającej się sposobności wdrażały i takowe z całą surowością przeprowadzały. Również wzywa się wszystkie sądy, ażeby ściśle przestrzegały rozporządzenia Ministerstwa sprawiedliwości z dnia 5. lipca 1859 l. 122 Dz. pp. i bezskutecznie zwracały te podania, które przez adwokata podpisane nie są, pomimo, że sygnaturą adwokacką miały być zaopatrzone

D. u. s.

Alegat 5. do Sprawozdania z czynności Wydziału krajowego za rok 1889/90.

Odpis odezwy c. k. Dyrekcyi gal. funduszu propinacyjnego z dnia 19. marca 1890. L. 7090. D. F. P. do Wydziału krajowego w miejscu.

Przy zwrocie załączników szacownej odezwy z dnia 21. stycznia 1890 l. 52214 c. k. Dyrekcyja funduszu propinacyjnego ma zaszczyt w sprawie o zaprowadzenie opłat gminnych od napojów spirytusowych i piwa w gminie Kołaczyce oznajmić Świątnemu Wydziałowi krajowemu co następuje:

Gmina Kołaczyce upraszając o wyjednanie jej w drodze ustawodawczej zezwolenia na pobór opłat gminnych od napojów spirytusowych i piwa w wysokości w dołączonej uchwale Rady gminnej podanej, przytacza na poparcie swej prośby, że wskutek wykupna przysługującego rzeczonyj gminie prawa propinacyi roczny dochód tejże zmniejszył się o 1383 zł. 32 ct., wskutek czego nie będzie miała na pokrycie wydatków gminnych dostatecznych funduszków, które tylko przez zaprowadzenie opłat gminnych od napojów spirytusowych i piwa uzyskane być mogą.

Przy bliższem badaniu przedłożonego budżetu gminnego na rok 1889 okazuje się, że podany przez gminę ubytek w dochodach gminnych wskutek wykupna prawa propinacyi nie jest dokładny, jak to Świątny Wydział krajowy powziąć zechce z następującego zestawienia.

W budżecie wykazany jest w dziale dochodów czynsz z propinacyi i domu zajezdneho w kwocie 2.310 zł., gdy jednak dom zajezdny nie jest objęty wykupnem prawa propinacyi i pozostaje nadal własnością gminy, a czynsz roczny z tegoż wynosił, jak to gmina w odnośnych fasyach wyszczególniła, oraz przedkładając c. k. Dyrekcyi dokumenta wyraźnie podała, kwotę 300 zł., przeto rzeczywisty czynsz za prawo propinacyi gminnej przedstawia się w kwocie . . . . . 2.010 zł.

Za odjęcie prawa propinacyi przyznano gminie Kołaczyce wynagrodzenie, a to: orzeczeniem z dnia 7. listopada 1889 L. 22.867 kapitał . . . 23.150 zł.
orzeczeniem z 12. grudnia 1889 l. 25.164 dodatkowy kapitał . . . . . 5.450 zł.
razem . . . . . 28.600 zł.

z którego odsetki roczne wynoszą . . . . . 1.144 zł.

Wskutek wykupna prawa propinacyi obniża się jednak wydatki gminne o kwotę około . . . . . 320 zł. którą gmina jako podatek dochodowy z dodatkami od dochodu z prawa propinacyi opłacała.

Zatrzymując wszystkie inne pozycye budżetu tak co do dochodów, jakoteż wydatków gminnych, a wstawiając w dochodzie zamiast czynszu z prawa propinacyi dochód z odsetek od kapitału wynagrodzenia — w wydatkach zaś podatki zmniejszone o podatek dochodowy z prawa propinacyi okaże się rezultat:

dochody	6013 zł. 84 ct.
wydatki	5806 zł. 49 ct.
pozostaje przewyżka	<u>207 zł. 35 ct.</u>

Z uwagi więc, że przyzwolenie na pobór opłat od wprowadzanych trunków może być udzielone tylko w wyjątkowych wypadkach, jeżeliby ze względu na pokryć się mające większe wydatki gminne w braku innych funduszków zaprowadzenie takich opłat okazało się konieczne, co jednak według powyższego liczebnego zestawienia przy gminie Kołaczyce miejsca nie ma, że dalej zaprowadzenie rzeczonych opłat oddziaływałoby nader szkodliwie na dochód z prawa propinacyi w tej miejscowości, obniżyłoby wartość tego prawa i naraziłoby kraj, względnie krajowy fundusz propinacyjny na znaczne straty, c. k. Dyrekcya funduszu propinacyjnego oświadczyć się musi stanowczo przeciw przyzwoleniu na pobór żądanych przez gminę Kołaczyce opłat gminnych i uprasza usilnie Świetny Wydział krajowy, by wobec przedstawionych powyżej dat odmówił prośbie gminy Kołaczyce swego poparcia.

D. u. s.

Alegat 6. do sprawozdania z czynności Wydziału krajowego za rok 1889/90.

Wnioski komitetu Towarzystwa leśno-rolniczego Bialsko-Żywieckiego do zmiany ustawy gorzelnianej z dnia 20. czerwca 1888.

Nachdem sowohl von den Fabriksbrennereien als auch den Presshefenfabriken beider Reichshälften auf Aenderung des Brantweinsteuer-Gesetzes Anträge gestellt werden; so wäre von Seite der landwirthschaftlichen Brennerei insbesondere dahin die Bitte zu richten, dass im Falle die h. Regierung bewogen werden könnte einige Erleichterungen zu gewähren. Hochdieselbe früher eine Enquette der Brennereibesitzer einberufe, bevor sie in eine etwaige Verhandlung mit Ungarn eintritt. Die Erfahrung lehrt nämlich, dass bei ähnlichen Verhandlungen mit Ungarn die diesseitigen landwirthschaftlichen Brennereien im Nachtheil bleiben.

Zu §. 3. Das für die landwirthschaftlichen Brennereien bestimmte und von diesen nicht aufgearbeitete Contingent zum niedrigeren Steuersatze soll niemals den Fabriksbrennereien zugewiesen werden, weil dadurch das ohnehin zu hoch bemessene Contingent voll

aufgearbeitet wird, und die Anomalie entsteht, dass der Spiritus mit dem höhern Steuersatze gar keine Notirung hat, gar nicht zum Consum kommt, und nur zum Export oder Denaturirung verwendet wird, wodurch der Preis des contingentirten Spiritus gedrückt wird.

§. 4. Bei der Presshefe wird nur pro Liter 2¹/₂ kr. resp. 7%₀ mehr Steuer gezahlt, während bei dem früher bestandenen Steuergesetze der Aufschlag 30%₀ war, es wäre daher wünschenswerth, dass das Contingent für die Presshefenfabriken vermindert werde.

§. 5. Das Quantum des steuerfreien Brandes ist nicht bestimmt, nur die Qualität auf 50%₀ festgestellt des steuerfreien Brandes hat überhaupt keine Berechtigung, nachdem auch andere alte Privilegien aufgehoben wurden.

§. 6. Der abgabefreie Brantwein zu gewerblichen Zwecken u. z. zur Essigbereitung, zum Kocheij, Heizen, Putzen, Beleuchtung, zu Heilzwecken ist gerade nicht nothwendig und wenn die Bestimmung aufrecht erhalten wird, sollte der Brantwein in das Contingent eingerechnet werden.

§. 7. Absatz 2. lit. c. aliena 2. bestimmt, dass bei notorischen Misswachs auf einen Landwirtschaft der zur Brennerei bestimmten Stoffe von den unter 2. a) festgestellten Bedingungen abgegangen werden kann.

Diese Begünstigung wird durch die V. V. §. 2. l. a. Ab 5. unrechtmässig eingeschränkt, denn dieser Absatz lautet: „Eine Brennerei, in welcher Melasse verarbeitet wird, kann nicht als eine landwirthschaftliche betrachtet werden, es wäre denn, dass die Melasse nur als Zusatz zu den Erzeugungstoffen, welche die, mit der Brennerei verbundene Landwirtschaft liefert, verarbeitet wird.“

Wenn um bei einer landwirthschaftlichen Brennerei, wo nur Erdäpfel als Material zur Brennerei gebaut werden, eine Missernte an Erdäpfeln eintritt und diese Brennerei wegen Futtermangel dennoch brennen will und gezwungen ist Kukurutz zu kaufen, so darf diese Brennerei keine Melasse als Zusatz verwenden, während die günstig situirten Brennereien, wo Kukurutz wächst, auch dann, wenn sie keinen Misswachs haben, Melasse zusetzen dürfen. Der Landwirth, wo der Boden nur nach Erdäpfel producirt, ist schon in einer traurigen Lage, dass er Mais aus weiterer Gegend kaufen muss, wie kommt er noch dazu, dass er zur Herstellung eines billigen Futters zu dem gekauften Mais keinen Zusatz von Melasse geben darf?

§. 8. Die Bonification ist auf 5 fl. pro Hktl., jedoch für ein Betriebsjahr nur auf 1,000.000 fl. festgestellt und es wird bei der Ausfuhr nur die halbe Bonification mit 2 fl. 50 kr. angewiesen, der Rest erst nach der jährlichen Abrechnung.

Bei diesem Modus kann der Producent, wenn er nicht zugleich Exporteur ist, nur auf die 2 fl. 50 kr. rechnen, der Rest fällt dem Exporteur in die Tasche. Beim Einkauf des Spiritus rechnet der Exporteur nur die 2 fl. 50 kr., weil die andere Hälfte ungewiss ist, bekommt er nachträglich mehr, so behält er es für sich. Es wäre darum wünschenswerth, wenn die ganze Bonification gleich voll angewiesen werde. Wenn schon die h. Regierung die Bonification nicht über die Million erhöhen kann, oder will, so sollte die in einem Jahre erübrigte Summe auf das nächste Jahr übertragen werden.

Im §. 3. der V. V. ist die Bestimmung des Abs. 1. für den Export aus den landw. kleinen Brennereien unnöthig erschwert.

Diese lautet:

„Wer die Gestattung erlangen will, hat darum bei der Finanz Behörde erster Instanz in deren Amtsbezirke die Erzeugungstätte oder das Freilager liegt e. t. c. schriftlich anzusuchen.“

Der Abs. 2 bestimmt, dass dem Staatschatze eine Sicherstellung zu leisten ist.

Aus dem Zusammenhange der Bestimmungen folgt, dass ein Exporteur bei jeder einzelnen Finanz Bezirks Direction eine Deckung erlegen und mit allen Directionen Abrechnung pflegen muss. Es wäre wünschenswert, wenn die Caution nur bei einer F. B. D. erlegt würde und die Abrechnung nur mit dieser zu pflegen wäre, weil bei der jetzigen Praxis der Exporteur oft den Spiritus erst in sein Freilager bringen muss, um denselben von da zu exportiren, wodurch er der direkten Eisenbahntariffe oder der Refactie verlustig wird und überdies mehr Caution braucht, weil er solche in jedem Directions-Bezirk hinterlegen muss.

§. 77. In Brennereien, in welchen die Alkoholmenge nach der Anzeige des Controls-Messapparats ermittelt wird, ist die Rektifikation des Brantweins mit oder ohne Zusatz der Ingredienzien gestattet.

Da nach Abs: 3 dieses Paragraphes die Speisung des Rectificationsapparats nur mittelst Röhrenleitung gestattet ist, erscheint die Bestimmung des §. 7 alinea 2 illusorisch, weil bis nun keine Verordnung besteht, wie die Ingredienzien in den Rectificationsapparat gelangen sollen.

Biala 7 April 1890.

Artgat 7. do Sprawozdanie z czynności Wydziału krajowego za rok 1889|90.

Kwestyonarz w sprawie gorzelnianej.

I. Co do postanowień podatkowych ustawy z 20. czerwca 1888.

Czy stojąc na gruncie zasadniczych postanowień ustawy o podatku od spirytusu z d. 20. czerwca 1888 nie należałoby dążyć do zmiany poszczególnych postanowień tejże ustawy, a mianowicie:

1. ażeby §. 5. tejże ustawy został zmieniony w tym kierunku, ażeby uwolnienie od podatku spirytusu wyrabianego na własną potrzebę domową, zostało zniesionem;

2. ażeby §. 6. uległ zmianie w tym kierunku, żeby spirytus dla celów przemysłowych, włącznie z wyrobem octu, spirytus do gotowania, opalania, czyszczenia, oświetlenia, wolny od podatku konsumcyjnego i jako taki niewliczony do kontyngentu, odtąd został zaliczony do kontyngentu i opłacał podatek w wysokości podatku od spirytusu kontyngentowego, a przynajmniej ażeby został zaliczony do kontyngentu, chociażby bez nakładania nań opłaty konsumcyjnej, lub z nałożeniem opłaty niższej od spirytusu kontyngentowanego;

3. ażeby stopa podatkowa gorzeln opłacających podatek ryczałtowy według zdolności produkcyjnej przyrządów odpędowych (gorzeln kociołkowych) została zrównaną ze stopą podatku kontyngentowego.

UWAGA. Upraszamy o ewentualne wnioski co do innych poszczególnych postanowień ustawy.

II. Co do przepisów wykonawczych i wykonywania ustawy.

1. Które z obowiązujących w obecnej chwili przepisów wykonawczych są tego rodzaju, że wymagają od producenta ciągle nowych nakładów, lub bieżących kosztów wykonania, są natury weksacyjnej, a jednak nie odpowiadają celowi?

Upraszamy o podanie ściśle odnośnego przepisu wykonawczego, określenie ściśle w czym leży jego szkodliwość lub niepraktyczność.

2. Czem w razie usunięcia tych przepisów należałoby je zastąpić, ażeby mógł być osiągniętym cel skutecznego zabezpieczenia skarbu bez szkody przemysłu samego?

UWAGA. Upraszamy także o podanie ile możności ściśle opisanych konkretnych wypadków nieodpowiedniego wykonywania ustawy, przepisów wykonawczych, znanych z własnego doświadczenia, lub ze źródła wiarygodnego.

III. Co do środków podniesienia wywozu spirytusu.

1. Czy nie należałoby dążyć do użycia środków wyjątkowych, któreby mogły wpłynąć na podniesienie wywozu z Austro-Węgier nagromadzonego z pierwszej i obecnej kampanii spirytusu, a przeto i na podniesienie cen na targach wewnętrznych np. wyjątkowej premii wywozowej dla spirytusu kontyngentowanego na czas ściśle oznaczony?

2. Czy nie należałoby dążyć do zmiany postanowień ustawy co do premii eksportowej, a to w tym kierunku, ażeby zamiast sumy ryczałtowej na premie eksportowe, przy czem według wielkości wywozu zmniejsza lub zwiększa się premia przypadająca na każdy hektolitr, zaprowadzić na czas przejściowy premię stałą od hektolitra? oraz :

3. Czy nie należałoby dążyć do tego, ażeby pozostałość niewyczerpanej kwoty przeznaczonej na premie eksportowe z r. 1889 została użyta na środki wyjątkowe dla ożywienia handlu i wywozu, lub dodaną do kwoty przeznaczonej na rok bieżący.

IV. Co do taryf kolejowych.

Czy nie należałoby dążyć do tego, ażeby taryfy dla spirytusu w ruchu wewnętrznym zostały znacznie obniżone. oraz ażeby taryfy dla wywozu spirytusu z Galicyi do granicy szwajcarskiej, włoskiej i do morza, oraz koszta manipulacji przewozowej jak najrychlej na kolejach państwowych i prywatnych obniżone zostały w tym stopniu, ażeby istotnie wpłynąć mogły na podniesienie eksportu, oraz ażeby korzystanie z takiej obniżki taryf było dostępnem już przy transporcie jednego wagonu spirytusu — nareszcie, ażeby park wozów cysternowych dla przewozu spirytusu na kolejach państwowych i prywatnych został pomnożony i korzystanie z niego ułatwione.

Alegat 8. do Sprawozdania z czynności Wydziału krajowego z r. 1889|90.

Protokół posiedzeń ankiety gorzelnianej, zwołanej przez Wydział krajowy
w myśl uchwały z d. 23 grudnia 1889.

Posiedzenie I, dnia 13 stycznia 1890 r.

Początek o godzinie 11 m. 30 rano.

Obecni:

Wny Bohdan Hipolit, prezes Rady nadzorczej Banku krajowego,
Wny Frommel Juliusz,
JWny Gnoiński Jan, poseł na Sejm krajowy,
Wny Hordyński Kazimierz, redaktor „Gorzelnika“,
JWny dr. Kozłowski Włodzimierz, poseł na Sejm kraj. i do Rady państwa,
JWny Polanowski Stanisław, poseł na Sejm krajowy,
JWny Romanowicz Tadeusz, członek Wydziału krajowego,
JWny dr. Rosenstock Maurycy, poseł na Sejm kraj. i do Rady państwa,
JWny Rutowski Tadeusz, poseł na Sejm kraj. i do Rady państwa,
JWny Struzkiewicz Władysław, poseł na Sejm kraj. i do Rady państwa,
JWny Zagórski Eustachy, poseł na Sejm kraj.

Spisuje protokół dr. Henryk Sawczyński, asystent conceptowy Wydziału kraj. JWny Tadeusz Romanowicz jako przewodniczący zagaja zebranie, wyjaśniając cel jego, tudzież przedkładając ankiecie wypracowany przez Wydział krajowy kwestyjonarz w sprawie gorzelnianej i zapytuje, czy ankieta pragnie w dyskusyi postępować od pytania do pytania, czy też woli traktować najpierw każdy z głównych działów kwestyjonarza ogólnie a potem przejść do pytań szczegółowych.

Zarazem uprasza obradujących, aby nie przestając na sprawach poruszonych w kwestyjonarzu, podnosili i inne sprawy, bądź łączące się z pytaniami postawionymi, bądź odrębne światło na stan gorzelnictwa rzucające. — Ankieta na wniosek JWnego Polanowskiego oświadcza się za przystąpieniem do omówienia poszczególnych kwestyj. Przewodniczący odczytuje z pytań odnoszących się do postanowień ustawy z d. 20 czerwca 1888 I-sze pytanie, które brzmiało :

„Czy stojąc na gruncie zasadniczych postanowień, ustawy o podatku od spirytusu z d. 20 czerwca 1888 r. nie należałoby dążyć do zmiany poszczególnych postanowień tejże ustawy, a mianowicie 1) ażeby paragraf tejże ustawy został zmieniony w tym kierunku, ażeby uwolnienie od podatku spirytusu, wyrabianego na własną potrzebę domową, zostało zniesionem?“

W dyskusyi nad tem pytaniem zabiera głos Wny Kazimierz Hordyński wyrażając mniemanie, że zmiana §. 5 w duchu pytania kwestyjonarza byłaby nieodpowiednią, z uwolnienia bowiem podatkowego przyznanego tym paragrafem, korzysta ludność monarchii w niewielkim tylko stopniu w krajach alpejskich i produkcyja spirytusu, o jakiej traktuje wspomniany paragraf, polegająca przeważnie na przetwarzaniu owoców a nie produktów mącznych, nie może naszej produkcyi przynosić wielkiej szkody. Mowca oświadcza się jednak za domaganiem się od Rządu ściślejszej kontroli i nadzoru nad tą produkcyą, by uniemożliwić dziś egzystujące nadużycia i ograniczyć tę produkcyę ściśle do potrzeb domowych producentów. JWny Struzkiewicz jest zdania, że §. 5 jest jedną z furtek

otwartych w obowiązującej ustawie dla defraudacyi. Byłby więc za uchycieniem tego paragrafu zupełnie, gdy jednak przewiduje wielkie w tem trudności, postowie bowiem krajów, w których produkcyja domowa spirytusu często na zasadzie dawno udzielonych rodzinom przywilejów, jest rozwiniętą i zakorzenioną, nigdy się nie zgodzą na całkowite uchycienie tego postanowienia; jest więc zdania, iż należy się domagać po pierwsze: zniesienia uwolnienia podatkowego dla spirytusu domowej produkcyi, opartego na przetwarzaniu materiałów mącznych, powtóre, jak najściślej kontroli nad tą drobną produkcyą, kontroli niezbędnej, chociaż bardzo kosztownej i trudnej, bo inaczej nie uniknie się nadużyć. JWny dr. Kozłowski łączy się w zdaniu z poprzednim mowcą, wykazując tylko obszernie, do jakich nadużyć daje sposobność § 5 na Węgrzech i w krajach alpejskich. Zniesienie jednak tego postanowienia jest trudne do osiągnięcia mimo, że uszczerbek, jakiego ono jest powodem, dla skarbu a pośrednio dla krajowej naszej produkcyi jest bardzo znaczny, kontrola bowiem rządowa jest co do tego drobnego przemysłu, którego siedziby są po największej części (jak w krajach alpejskich) prawie niedostępne, — illuzoryczną. JWny Rutowski przypomina, że bądź za zmianą, bądź za zniesieniem tego §. 5 ustawy oświadczyły się wszystkie prawie Sejmy krajów z wyjątkiem tylko Sejmów krajów bezpośrednio interesowanych, których przedstawiciele wymogli w czasie układania ustawy na Rządzie i większości Rady państwa ustępstwo paragrafem tym objęte. — Przy zasadzie również wobec podatku przyjętej w ustawie uwolnienie to nie daje się niczem usprawiedliwić. — Kontrola ściślejsza nad tego rodzaju drobną produkcyą, jak ta, która z tego postanowienia korzysta, nie da się przeprowadzić. Mowca żąda zatem w zasadzie uchycienia tego §. 5. JWny Gnoiński zwraca uwagę, iż w razie, gdyby uchycienia postanowienia, o którym mowa, nie można była osiągnąć a to z powodu istniejących jeszcze przywilejów, to przecież można znaleźć drogę pośrednią uczynienia wolnej od podatku produkcyi drobnej i domowej mniej szkodliwą dla skarbu państwa i produkcyi opłacającej podatek, a to mianowicie przez ograniczenie jej ściśle do granic produkcyi na własną domową potrzebę i oznaczenie jej pewnego maximum, np 25 litrów na rodzinę produkującą. JWny Rosenstock wyjaśnia, że produkcyja drobna, uwolniona §. 5 od podatku nie jest tak bardzo szkodliwą, bo nie jest zbyt wielką. W Austrii wynosi ona przeszło 2.000 hktl., a na Węgrzech dochodzi do kilkunastu tysięcy hektolitrów; gdy jednak uwolnienie §. 5 przyznane sprzeciwia się równości podatkowej, mowca jest w zasadzie za uchycieniem §. 5, sądzi bowiem, że tak ściślejsza kontrola jak i ograniczenie do pewnego maximum na domową potrzebę produkcyi, trudno dającej się śledzić, będą illuzorycznymi. JWny Rutowski cytuje urzędowo wykazane cyfry produkcyi drobnej, uwolnionej w myśl §. 5 od podatku; w Austrii obejmuje ta produkcyja 17895 hktl., na Węgrzech przeszło 15.000 hktl., a na Węgrzech zwłaszcza, z pewnością można liczyć przynajmniej podwójnie tak wielką ilość spirytusu wyprodukowanego a zatajonego przed władzami skarbowemi. Uchycenie §. 5, za którym się mowca oświadcza ponownie, nie zniszczy tak potężnej produkcyi, a odpowie wymogom słuszności, wyrównując szanse produkcyi, usuwając niesłuszny przywilej. Zarówno więc ze względów słuszności, jak ze stanowiska skarbowości, jak wreszcie ze względów taktyki politycznej doradza mowca, by ankietą oświadczyła się za uchycieniem §. 5 z ustawy. Wny Hordyński, przypominając swój wniosek o obostrzeniu nadzoru i kontroli nad produkcyą uwolnionego §. 5 od podatku spirytusu, oświadcza się za zdaniem JWnego Struszkiewicza co do wyłączenia produkcyi z materiałów mącznych i za wnioskiem JWnego Gnoińskiego, co do oznaczenia maximum produkcyi z innych materiałów. JWny Polanowski oświadcza się za uchycieniem §. 5, chociaż nie może się łudzić, że będą wielkie trudności w uzyskaniu tego uchycienia a to głównie z powodu opozycyi Węgrów, bardzo w tej mierze interesowanych. Gdy jednak analogicznego postanowienia jak to, które co do spirytusu zawiera §. 5, nie ma w żadnej innej ustawie podatkowej, gdy nadto zmodyfikowanie §. 5 nie miałyby

praktycznego skutku, oświadcza się za uchyleniem tego uwolnienia wspomnianym paragrafem dozwolonego. Wny Frommel oświadcza się w dłuższym przemówieniu za uchyleniem § 5, który zbyt wielką swobodę pozostawia Rządowi w oceniu rodzaju produkcji spirytusu, mogącego otrzymać uwolnienie od podatku. Już pojęcie „eigener Hausbedarf“ jest bardzo szerokie, niepewne i nieuchwytnie. Podnoszono to już przed wydaniem ustawy. JWny Rutowski zaznacza, że w postępowaniu Rządu co do uwolnień, przyznanych z mocy §. 5, jest pewna dowolność i brak konsekwencji. Gdzieśgdzie traktuje Rząd owe przywileje rodzinne wolnego wyrobu gorzałki w ten sposób, że ciągłymi ograniczeniami skazuje niejako powoli na wymarcie. W innych krajach oznacza maximum wolne od podatku; maximum to jest różne w różnych krajach, na Pograniczu zaś wojskowym nie oznaczył Rząd żadnej miary produkcji, żadnego maximum. Dla uniknięcia wszystkich tych niedogodności, wynikłych z §. 5 najlepiej będzie oświadczyć się za zniesieniem go zupełnie. JWny Struszkiewicz zwraca ponownie uwagę na trudności, na jakie napotkać może żądanie uchylenia §. 5, a to z powodów przeszkód politycznych i czynników, które zmusiły Rząd już przy wydawaniu ustawy do umieszczenia w niej tego postanowienia, oświadcza się więc jedynie za modyfikacją jego, za wyłączeniem od uwolnienia produkcji z materiałów mącznych zupełnie i za ograniczeniem uwolnienia do pewnego maximum produkcji, maximum jednolitego w całej monarchii. Za zupełnym uchyleniem §. 5 przemawia JWny Kozłowski; za ograniczeniami w myśl postawionych wniosków byłyby tylko w takim razie, gdyby się okazało niemożliwym uzyskanie zniesienia §. 5.

W sprawie tej przemawiają jeszcze JWny Zagórski i Bohdan, tudzież JWny Gnoiński, który ponawia swój wniosek oznaczenia jednej miary dla wszystkich producentów uprzywilejowanych, miary odpowiadającej rzeczywistej domowej potrzebie i wyraża zdanie, że kontrola tej produkcji drobnej mogłaby być ułatwiona, gdyby rząd wydał rozporządzenie, że w każdej wsi można palić gorzałkę, która może być wolną od podatku tylko w jednym z góry oznaczonym miejscu, któreby już oczywiście było odpowiednio kontrolowanem. Gorzałka wyrobiona gdzieindziej miałaby już opłacać podatek a byłaby łatwiejszą do schwytania przez władze skarbowe niż obecnie. Po tem przemówieniu uznano dyskusję co do pytania pierwszego za wyczerpaną i przewodniczący zreasumowawszy jej rezultat, poddał najpierw pod głosowanie jak najdalej idący wniosek.

Ankieta oświadcza się za uchyleniem §. 5 z ustawy z dnia 20. czerwca 1888 i za podciągnięciem gorzelń dotychczas na mocy tego paragrafu uwalnianych od opłaty podatku pod podatek. Wniosek ten przyjęto większością głosów.

Przewodniczący podaje pod głosowanie wniosek drugi: „Na wypadek gdyby uchylenie §. 5 okazało się niemożliwym, oświadcza się ankieta za tem: 1) by z uwolnienia od podatku w myśl §. 5 wyłączona była gorzałka pędzona z materiałów mącznych; 2) by ograniczyć uwolnienie od podatku w myśl postanowień §. 5 produkcji potrzebnej na opędzenie potrzeb domowych do pewnego maximum produkcji rocznej, a mianowicie do 25 litrów na rok, a resztę produkcji poddać podatkowi. Oba te wnioski uchwaliła ankieta jednogłośnie.

Przewodniczący poddaje pod dyskusję sprawę poruszoną w pytaniu drugim działu pierwszego kwestyjonarza, które brzmi: „Czy stojąc na gruncie zasadniczych postanowień o podatku od spirytusu z d. 20. czerwca 1888, nie należałoby dążyć do zmiany poszczególnych postanowień tejże ustawy, a mianowicie, ażeby §. 6 uległ zmianie w tym kierunku, żeby spirytus dla celów przemysłowych, włącznie z wyrobem octu, spirytus do gotowania, opalania, czyszczenia, oświetlenia, wolny od podatku konsumcyjnego i jako taki nie wliczony do kontyngentu, odtąd został zaliczony do kontyngentu i opłacał podatek w wysokości podatku od spirytusu kontyngentowego, a przynajmniej, ażeby został zaliczony do kontyngentu, chociażby bez nakładania nań opłaty konsumcyjnej, lub z nałożeniem opłaty niższej od spirytusu kontyngentowanego.

W rozprawie zabiera głos JWny Struszkiewicz i konstatuje, że sprawa tym pytaniem poruszona była wszędzie przedmiotem obrad i że obecnie jedno wyrobiło się przekonanie, że należy wszystkie §. 6 uwolnione rodzaje produkcji spirytusowej podciągnąć pod podatek, wyjątki bowiem tym paragrafem stworzone stanowią tylko bramę dla defraudacyi. Uwolnienie spirytusu przemysłowi potrzebnego, np. dla fabrykacyi octu, ma swą przyczynę w tem, iż obawiano się, że w razie opodatkowania tego spirytusu rozwinię się przemysł pędzenia octu z drzewa i że cała ilość spirytusu, którą dotąd zużywano przy fabrykacyi octu, wskutek tego nie znajdzie popytu i spowoduje obniżone ceny, pomnażając zapasy gorzałki nie mającej nabywcy. Mowca sądzi jednak, że obawy te były płonne, fabrykacya bowiem octu drzewnego jest jeszcze na niskim stopniu rozwoju i zbyt kosztowna, by się można obawiać z powodu opodatkowania spirytusu jej tak silnego rozwoju. Podobnie ma się też rzecz z opodatkowaniem spirytusu potrzebnego do celów lekarskich. Przy znanych wysokich cenach, jakie apteki pobierają za lekarstwa, cenach które wynoszą 300—400 procent zysku, mógłby już w tych cenach znaleźć swe pokrycie podatek, nie podwyższając ich wcale. Zresztą ściśle rzecz biorąc, potrzebne dla tych celów leczniczych ilości spirytusu są bardzo niewielkie, podobnie jak rzeczywiście niewielką jest produkcya spirytusu dla innych celów przemysłowych np. spirytusu dla wyrobu politory potrzebego, którego produkuje się wielkie ilości tylko dla tego, iż jest on bardzo podatnym do defraudowania i wyrobiony bez podatku jako spirytus w celach przemysłowych, jest on potem przedmiotem zwykłej konsumcyi i czyni krzywdę spirytusowi, od którego się opłaca podatek tak bardzo wysoki. Podciągnięcie więc tych gałęzi produkcji spirytusu pod podatek byłoby zdaniem mowcy pożądanem, a pociągnęłoby za sobą tak minimalne podniesienie ceny jego, że nie ucierpiałby na tem przemysł wcale.

Z kolei zabiera głos JWny Dr. Kozłowski, oświadczając się również za opodatkowaniem spirytusu wyrabianego w celach przemysłowych, leczniczych itd. które uwalnia postanowienie §. 6 od podatku, ale przewiduje, że sprawa ta napotka na opór kół przemysłowych zachodnich krajów monarchii. Mowca jest jednak przeciwny zaliczeniu tego spirytusu, o którym mowa, do kontyngentu, nie wyrabiają go bowiem gorzelnie rolnicze, lecz fabryki i przez zaliczenie takie ograniczyłby się kontyngent gorzelnii rolniczych, co by było ze szkodą dla naszego kraju. Przy sprawie tej należy zwrócić uwagę rządu na nadużycia, jakie się dzieją pod płaszczykiem §. 6, zwłaszcza na Węgrzech. Spirytus denaturowany w Węgrzech rzekomo dla celów przemysłowych np. na politure, przychodzi w wielkiej ilości do Galicyi i bywa tu mimo denaturalizacyi konsumowany jako napitek przez lud ze szkodą dla zdrowia konsumentów. Mowcy znany jest wypadek taki w Stryju, a jest pewnym, że wypadki takie zachodzą na całym podgórzu karpackim, na którym Węgrzy swój spirytus denaturowany dla celów przemysłowych z wielką korzyścią zbywają. Jako dowód, że postanowienia §. 6 przynoszą szkodę skarbowi państwa, podnosi mowca w końcu fakt, iż znana jest rzecz, że konsumcyę spirytusu w aptekach, mianowicie w Wiedniu, od czasu wprowadzenia nowej ustawy ogromnie wzrosła: dowodzi to najlepiej, jak szkodliwym jest omawiany paragraf.

Wny Frommel przytacza fakt skonstatowany, że w Wiedniu jedna apteka sprzedała przeszło 120 hektolitrow spirytusu nie podległego podatkowi a przecież trudno przypuścić, żeby tak znaczną ilość mogli spotrzebować chorzy w celach leczniczych. Podobnie ma się też rzecz z produkcją spirytusu na politure, którą produkują gorzelnie będące w rękach fabrykantów mebli (jak Tonnet. Kohn) którzy wyrabiają go tyle, iż możnaby chyba całą Austryę wpoliturować. Jasną więc rzeczą, że celem tu jest tylko wyzyskanie postanowienia §. 6 i produkowanie bez opłacania podatku. Co do sprawy konsumcyi denaturowanego spirytusu, to mowca jest zdania, że spirytus nie daje się tak denaturować, by nie mógł być przedmiotem konsumcyi, skonstatowano to w Prusiech, a jeśli mieszkańcy

okolic Berlina mogli spożywać spirytus denaturowany, to nie dziwnego, że pije go nasz włościanin o wiele mniej wybredny i mniej cywilizowany, niż mieszkańcy okolic Berlina. JWny Struszkiewicz zastrzega się, że będąc za opodatkowaniem spirytusu wyrabianego dla celów kultury, leczniczych itd. nie jest wcale za wliczeniem go do kontyngentu, co byłoby zdaniem mowcy szkodliwem. JWny Rutowski przypomina, że w kilku krajach przyjęto już rezolucye domagające się wliczenia tego spirytusu do kontyngentu. Korzyść ztąd byłaby znaczna, bo tem samem ograniczonoby kontyngent, a to ograniczenie wyniosłoby około 100.000 hektolitrow, tj. o całą konieczną ilość produkcji spirytusu przemysłowego. Ograniczenie to spadłoby na gorzelnie fabryczne i mogłoby w każdym razie spowodować podniesienie się cen spirytusu.

JWny Gnoiński w kwestyi tej podziela zdanie JWgo Struszkiewicza, jest za nałożeniem podatku na spirytus przemysłowy, lecz bez zaliczenia go do kontyngentu i zwraca uwagę, że użyty w postawionym pytaniu wyraz: „opłata konsumcyjna“, nie jest tu wcale odpowiedni, bo według natury swej spirytus przemysłowy nie jest przeznaczony do konsumpcji. Za zdaniem JWgo Struszkiewicza przemawia jeszcze JWny Polanowski. JWny Zagórski sądzi, że uwolnienie spirytusu przemysłowego jest o wiele szkodliwszem dla produkcji spirytusu naszej i rolniczej w ogóle, otwiera bowiem najszersze pole do defraudacji, dając legalną niejako sposobność obejścia przepisów ustawy o podatku. Mowca oświadcza się więc stanowczo za opodatkowaniem spirytusu wyrabianego dla celów kultury a co do podnoszonych obaw, iż opodatkowanie to nie da się przeprowadzić z powodu oporu kół przemysłowych, zwaca uwagę, iż ankieta w tej sprawie może liczyć na poparcie rządu, któremu opodatkowanie tej gałęzi produkcji wódczanej otworzy nowe źródło dochodu. JWny Struszkiewicz zabierając głos przeciwnie określa swe stanowisko w tej sprawie. Mowcy chodzi głównie o obronę interesów rolnictwa i rolniczej produkcji; z tego stanowiska wychodząc, sądzi on, że kontyngent jest za mały, nie za wielki i dlatego nie może być za wliczeniem tego dziś nieopodatkowanego spirytusu do kontyngentu, nie może pragnąć ograniczenia kontyngentu, jak to przedstawił JWny Rutowski, a nadto radby dla spirytusu wyrabianego w rolniczych gorzelniach znaleźć konsumentów wśród przemysłowców. Kończąc oświadcza się za opodatkowaniem (całego) wszelkiego spirytusu. Wny Frommel wspomina o uchwale czeskiego stowarzyszenia spirytusowego w tej sprawie. — Uchwałą tą żądało owo stowarzyszenie, złożone przeważnie z fabrykantów odtrącenia spirytusu przemysłowego od kontyngentu. Byłoby to krzywdzić kontyngent na rzecz przemysłu. Ankieta powinna zająć w tej sprawie stanowisko zasadnicze, fachowe, nie oglądając się na polityczne konjunktury, nie oglądając się na możebność lub niemożebność przeprowadzenia rzeczy we Wiedniu. Co się z postulatem ankiety stanie, w to wchodzić nie jest rzeczą ankiety, byle postulat był słuszny i doszedł tam, gdzie o nim mogą stanowić. Mowca oświadcza się za pierwszą częścią pytania. JWny Rosenstock oświadcza się za opodatkowaniem spirytusu przemysłowego, tj. za zmianą proponowaną w §. 6, lecz zastrzega się, że nie sądzi, by to było wymogiem koniecznym interesu rolników. Przemawia następnie JWny Kozłowski i proponuje by zamiast użytego w pytaniu słowa: „opłata konsumcyjna“, użyć w rezolucyi wyrazu „podatek“.

Po wyjaśnieniach JWnego Struszkiewicza i Rutowskiego reasumuje przewodniczący wynik rozpraw dotychczasowych i poddaje pod głosowanie: najpierw pierwszą część wniosku zawartego w omawianem pytaniu. Ankieta oświadczyła się jednomyślnie za zmianą §. 6 ust. z d. 20 czerwca 1888 w tym kierunku, żeby spirytus dla celów przemysłowych wyrabiany, łącznie z wyrobem octu, spirytus do gotowania, opalania, czyszczenia, oświetlenia, wolny od podatku konsumcyjnego i jako taki nie wliczony do kontyngentu, odtąd został zaliczony do kontyngentu i opłacał podatek w wysokości podatku od spirytusu

kontyngentowego. Poddana przez przewodniczącego pod głosowanie rezolucya druga dodatkowa i ewentualna niejako, która brzmiała:

„Ankieta, oświadcza się za zmianą §. 6 w tym kierunku, ażeby spirytus przemysłowy „itd. został przynajmniej zaliczony do kontyngentu, chociażby bez nakładania nań opłaty „konsumcyjnej lub z nałożeniem opłaty niższej od spirytusu kontyngentowego“, nie uzyskała większości głosów. Z kolei poddaje przewodniczący pod głosowanie rezolucję wniesioną, przez JWnego Kozłowskiego, dotyczącą sposobu denaturowania spirytusu na Węgrzech; rezolucya ta brzmi: „Ankieta wyraża życzenie, ażeby Wys. Wydział krajowy zwrócił uwagę c. k. Rządu na niedostateczny sposób denaturowania spirytusu na Węgrzech i na ztąd powstałe defraudacye, jak również i na okoliczność, że źle denaturowany spirytus węgierski wchodzi do Galicyi i staje się z uszczerbkiem zdrowia ludności przedmiotem konsumcyi“. Rezolucję tę uchwaliła ankieta jednogłośnie.

JWny Struszkiewicz wnosi dodatkowo do pytania II-go zastrzeżenie przeciw przeniesieniu kontyngentu z jednego roku, jeżeli był nie wyrobiony na rok drugi. Zdaniem mowcy może wskutek tego nastąpić przeciążenie targu i depresya cen spirytusu, wnosi tedy: „Kontyngent niewyrobiony w jednym roku w pewnej gorzelnii (nie) może być przeniesiony na tę lub inną gorzelnię w roku następnym, a tem mniej nie może być przeniesiony kontyngent niewyrobiony w gorzelnii rolniczej na gorzelnię fabryczną.“ W sprawie tej zabiera głos Wny Frommel, nie zgadzając się z pierwszą częścią wniosku, ale popierając część drugą. Ankieta na wniosek JWgo Gnoińskiego odracza rozbiór tego wniosku, aż do czasu powzięcia decyzji w sprawie poruszanej pytaniem trzecim.

Pytanie trzecie opiewa: „Czy nie należałoby dążyć do zmiany postanowień ustawy z d. 20 czerwca 1888, mianowicie w tym kierunku, ażeby stopa podatkowa gorzelnii opłacających podatek ryczałtowy według zdolności produkcyjnej przyrządów odpędowych (gorzelnii kociołkowych) została zrównaną ze stopą podatku kontyngentowego.“

W dyskusyi nad tą sprawą zabiera pierwszy głos JWny Kozłowski oświadczając, że byłby przeciwnikiem zniesienia różnicy w opodatkowaniu gorzelnii rolniczych i kociołkowych i chętniejby głosował za pozostawieniem gorzelniom kociołkowym tych ulg, jakie im nadaje dziś obowiązująca ustawa, gdyby gorzelnie te nadzwyczajnie dla rolnictwa pożyteczne, mogły się rozwinąć i utrzymać w naszym kraju. Tak jednak, jak jest, musi się oświadczyć za zmianą obowiązujących przepisów, Rząd bowiem w naszym kraju zajął stanowisko wręcz uniemożliwiające rozwinięcie się gorzelnictwa kociołkowego. Zarządzenia władz skarbowych utrudniają u nas na każdym kroku wprowadzenie takich gorzelnii i działają w tej mierze, jak gdyby pod wpływem jakiejś tajnej instrukcyi władzy wyższej. Mowca zna dzieje w tej mierze p. Skalskiego, obywatela w Sanockiem, który doznawszy tysiącznych utrudnień i wyłożywszy znaczne kwoty na dogodzenie wymaganiom władz skarbowych, w końcu był zmuszonym urządzić gorzelnię kociołkową zamknąć, nie mogąc jej prowadzić wśród ciągłych szykan ze strony władz skarbowych. Wobec tego mowca sądzi, że kwestya ulg dla gorzelnii kociołkowych jest dla naszego kraju obojętna, gdyż gorzelnii takich u nas nie ma i dlatego oświadcza się za zrównaniem ich co do podatku z gorzelniami rolniczymi. JWny Struszkiewicz wyraża przekonanie, że w zasadzie słusznymi są ulgi przyznane gorzelniom kociołkowym i uzasadnionem jest traktowanie tych gorzelnii w ustawie jako przedsiębiorstw mniejszych i słabszych, przeznaczonych głównie do gospodarczego użytkowania produktów roli. Niestety jednak zasadnicze to stanowisko okazuje się w praktyce niemożliwem do utrzymania, a to dlatego, iż ulgi przyznane gorzelniom kociołkowym, prowadzą przy nieograniczonej produkcji do nadużyć, do obejścia przepisów o podatku i pociągają za sobą krzywdę dla gorzelnii rolniczych, opłacających wyższe podatki. Dla zapobieżenia temu obchodzeniu przepisów i dla zrównoważenia warunków produkcji gorzelnii kociołkowych z produkcją gorzelnii rolniczych, wreszcie dla usunięcia nadmiaru produkcji

gorzeln kociołkowych, mowca sądzi, iż byłoby dostatecznym, nie pozbawiając gorzeln kociołkowych ulg podatkowych, jakie im przyznaje ustawa, ograniczyć ich produkcję przez postanowienie, iż w gorzelniach tych można raz tylko dziennie zacierać. W tym też duchu przedstawia ankiecie wniosek. JWny Polanowski sądzi, że jeżeli Minister skarbu ukróca wszędzie i utrudnia rozwój gorzeln kociołkowych, to ze stanowiska ministra jest to postępowanie zupełnie wytłomaczalnym. Jeżeli jednak trudności te stawiane są tylko w naszym kraju, w takim razie łączy się z głosem JWgo Kozłowskiego i oświadcza się za proponowaną przez tegoż rezolucją do Rządu, by szykanom w tej mierze położono koniec i jest za poruszeniem tej sprawy przez Koło polskie w Wiedniu. Mowcy znane jest postępowanie organów skarbowych w naszym kraju w tej sprawie i zdaniem jego postępowanie to opiera się na jakiejś instrukcyi danej z góry, nie byłoby bowiem wszędzie tak jednolitem i konsekwentnym, gdyby wynikało z samowoli organów podwładnych. Mowca opowiada doświadczenia jakie w tej sprawie zebrał jeden z najgorliwszych gospodarzy i administratorów kraju, Adam hr. Gołuchowski, który musiał po roku kosztownej próby zamknąć gorzelnie kociołkowe, urządzone w swych dobrach. Mimo tego jednak nie oświadcza się mowca za zrównaniem podatku od gorzeln kociołkowych ze stopą kontyngentową. JWny Rutowski w dłuższem przemówieniu wykazuje, że rozpowszechnione i coraz bardziej rozpowszechniające się w krajach alpejskich i zachodnich monarchii gorzelnie kociołkowe, oddające gospodarstwu tych krajów znakomite usługi, nie mogą być zupełnie skasowane i wymazane, na zagładę skazane, bo są tam zupełnie racjonalne. Nie można więc iść w akcyi przeciwko tym gorzelniom zbyt daleko i mowca sądzi, że skoro żądanie jednakiej dla nich z gorzelniami rolniczemi stopy podatkowej jest słusznem, to z drugiej znów strony, zważywszy rozmiary tych gorzelniczek, należy odpowiednią przyznać im ulgę przez odpowiednią normę bonifikacyi. Wny Frommel uważa gorzelnie kociołkowe, mimo ich chwilowego powodzenia, jakiem się cieszą w zachodnich krajach monarchii, a co zawdzięczają głównie przyznanym ulgom podatkowym, za „eine Fehlgeburt“ i sądzi, że one wkrótce upaść muszą, powodują bowiem co kilka tygodni wydatki na naprawę kociołka i marnowanie materyałów przerabianych. I dziś nie są one jeszcze niebezpiecznymi dla gorzeln rolniczych, gdyby się jednak udało wydoskonalić je technicznie, to mogłyby one robić gorzelniom rolniczym konkurencyę swoją produkcją.

Dlatego mowca sądzi, że żądanie jak je sformował JWny Rutowski jest usprawiedliwione. JWny Kozłowski nie wierzy w to, by gorzelnie kociołkowe mogły się u nas utrzymać, ale jest mimo to za wystąpieniem w tej sprawie oględnie; radzi więc, by w memorjale, który ma być wypracowany na podstawie uchwał ankiety, sprawę tę przedstawić w tonie umiarkowanym. Należy zaznaczyć, że przepisy ustawy o gorzelniach kociołkowych u nas nie są wykonywane, że władze skarbowe utrudniają wprowadzenie tych gorzeln, że należy wspomnieć o doświadczeniach hr. Gołuchowskiego, pp. Skalskiego w Sanockiem i Krajewskiego w Złoczowskiem i przedstawić, że mamy tylko złe strony wynikające z ulg, jakie przyznano tym gorzelniom, a nie mamy żadnych korzyści, przeto musimy zająć stanowisko gorzelniom tym nieprzychylnne i żądać nałożenia na nie podatku takiego, by produkowana w nich gorzałka nie mogła czynić szkodliwej i niesłusznej konkurencyi gorzałce produkowanej w gorzelniach rolniczych. Mowca jest przeciwnym wnioskowi JWgo Struszkiewicza, by gorzelniom kociołkowym dozwoić tylko na jeden zacier na dobę, gdyż tego rodzaju zarządzenie nie osiągnęłoby wcale celu. Również bezwzględne zrównanie podatku tych gorzeln z podatkiem opłacanym przez gorzelnie rolnicze, nie odpowiadałoby intencyi mowcy; jest on zdania, że należy tylko żądać stopniowego podwyższenia stopy podatkowej gorzeln kociołkowych. JWny Zagórski uważa gorzelnie kociołkowe za jedną z głównych przyczyn upadku cen spirytusu i za główny powód illuzoryczności kontyngentu. Konkurencyja z temi gorzelniami dla gorzeln rolniczych jest bardzo ciężką. Taka gorzelnia ko-

ciołkowa wyrabia 180 hektolitów spirytusu absolutnego z łatwością, gdyby się więc gorzelnie te rozrosły i wzmożyły, mowca przewiduje najgorsze ztąd skutki dla przemysłu gorzelnianego rolniczego, który jest jedynym przemysłem rolniczym naszego kraju. Spirytus produkowany w innych krajach w tego rodzaju gorzelniach jest już dziś szkodliwym dla nas konkurentem i przyczynia się głównie, jak już wspomniano, do wytworzenia zbędnej masy produktu, przeciążającej targi, a przy dziś obowiązujących przepisach nawet nie można wiedzieć, ile w przybliżeniu wynosi produkcja tego spirytusu, jest więc za zmianą dziś obowiązujących przepisów w kierunku, któryby mógł wpłynąć na zrównoważenie szans produkcji w tych gorzelniach z produkcją w gorzelniach rolniczych. Wny Hordyński zwraca uwagę, że stopa podatkowa dla gorzeln kociołkowych jest taką samą, jak dla gorzeln rolniczych, tylko wydajność alkoholu jest inna, bo jest oznaczona i to daje możność wyzyskiwania. Defraudacja mącznych produktów, wskutek własności tych produktów nie może postąpić; może to jednak mieć miejsce przy pędzeniu gorzałki z innych produktów, mianowicie owoców, odpadków wina itp. Mowca oświadcza się więc za oznaczeniem wyższem wydajności alkoholu z jednego hektolitra i to mianowicie za podniesieniem oznaczenia wydajności o jeden stopień wyższem. JWny Gnoiński jest wobec tego, że u nas w kraju gorzeln kociołkowych nie ma, za pozytywnem potwierdzeniem pytania w kwestyonaryuszu Wydziału krajowego zadanego — albowiem nie może ankieta oświadczać się za ochroną rodzaju gorzeln, z których kraj nasz nie ma żadnych korzyści, które i sam rząd uważa widocznie za niekorzystne, a które produkcją swą oddziaływiają szkodliwie na produkcję naszego kraju. W tym samym duchu przemawia JWny Bohdan za ograniczeniem ulg i produkcji gorzeln kociołkowych. JWny Struszkiewicz jeszcze raz podnosi swój wniosek, aby się oświadczyć za tem, iżby w gorzelniach kociołkowych tylko jeden zacier na dobę był dozwolonym, gdyż zdaniem mowcy ograniczy się w ten sposób produkcję tych gorzeln i uniemożliwi zbytnią a dla gorzeln rolniczych szkodliwą ich produkcję. JWny Rutowski uważa gorzelnie kociołkowe za typ gorzeln, który jakkolwiek gdzieindziej racjonalny, u nas się przyjąć nie może, naszemu bowiem gospodarstwu odpowiada jedynie typ gorzeln folwarcznej. Mowca jest więc za domaganiem się reformy w duchu wskazanym pytaniem kwestyonaryusza. Co do wniosku JWgo Struszkiewicza, to jest on niemożliwym i nieprzydatnym w skutkach, wymagałby bowiem kontroli niezmiernie trudnej i tak czujnej, że prawie niemożliwej. Jedyną zdaniem mowcy drogą do osiągnięcia celu zamierzonego jest domaganie się zrównania gorzeln kociołkowych z gorzelniami rolniczymi co do podatku a uwzględnienia ich właściwości przy wymiarze bonifikacji. JWny Kozłowski wyjaśnia znaczenie gorzeln kociołkowych dla produkcji rolniczej innych krajów, dlaczego też pragnąłby rozwoju tego rodzaju gorzeln w naszym kraju i przypomina swój wniosek w sprawie przedstawienia rządowi postępowania galicyjskich organów skarbowych, które ma na celu zapobieganie zakładaniu gorzeln kociołkowych. Zdaniem mowcy należy też domagać się obok owego przedstawienia stosunków dziś istniejących u nas, podniesienia stopy wydajności dla gorzeln kociołkowych lub podniesienia dla nich stopy podatkowej. Wny Hordyński proponuje, by żądać podniesienia ryczałtowania kociołka o jeden stopień.

Przewodniczący reasumuje rezultaty dyskusji i za zgodą ankiety zawiesza posiedzenie na chwilę, by wobec prawie zupełnej zgodności zdań większości członków umożliwić zredagowanie wniosku, któryby wyrażał zdanie większości. Po dziesięciominutowej przerwie otwiera przewodniczący posiedzenie na nowo i udziela głosu JWmu Rutowskiemu, który przedstawia wniosek ułożony w porozumieniu z większością członków ankiety w brzmieniu następującem: „Ankieta wyraża życzenie, aby postanowienia odnoszące się do opodatkowania gorzeln kociołkowych uległy rewizji i ażeby wydajność tych gorzeln obliczoną została odpowiedniej do stanu faktycznego techniki i produkcji, gdyż obecnie rozwój tego rodzaju

gorzelní opiera się nie na warunkach produkcji, ale na wyzyskiwaniu przesadnych ulg podatkowych.“ Ankieta uchwała większością głosów powyższą rezolucję.

Następnie poddaje przewodniczący wniosek JWgo Kozłowskiego, dotyczący przed stawienia do c. k. rządu w sprawie trudności stawianych w Galicyi przy zakładaniu gorzelní kociołkowych; wniosek ten nie uzyskał większości głosów. Podobnie nie uzyskał większości wniosek JWgo Struszkiewicza, by ankieta oświadczyła się, iż gorzelniom kociołkowym należy dozwolić tylko jednego zacieru. Przewodniczący skonstatowawszy, iż w ten sposób dyskusya nad sprawą poruszoną w pytaniu trzeciem kwestyona rza Wydziału krajowego została wyczerpaną, poddaje pod rozprawy postawiony w ciągu dyskusyi tej wniosek JWgo Struszkiewicza, którego traktowanie odroczone do ukończenia tych rozpraw, a dotyczący przenoszenia niewyrobionego kontyngentu z jednego roku na drugi i z jednej gorzelni na inną. W ożywionej dyskusyi nad tą kwestyą zabiera głos: pierwszy JWny Zagórski, wyrażając zdanie, że kontyngent jest za mały i niesprawiedliwie rozłożony. Wskutek tego stan gorzelnictwa jest smutny, gorzelnie upadają i nie oddając się pesymizmowi można już dziś przewidzieć, że z naszych gorzelní utrzymają się tylko te, które są konieczne z innych jakichś względów gospodarczych, ale same przez się nie opłacają się gorzelnie. Wnioskowi JWgo Struszkiewicza jest przeciwny, przenoszenie kontyngentu bowiem z roku na rok narusza podstawę i zasadę kontyngentu a zwłaszcza, gdyby z przenoszenia tego niewyrobionego kontyngentu mogły korzystać gorzelnie fabryczne i wyrabiać niewyrobiony kontyngent gorzelní rolniczych, to byłby to cios zabójczy dla gorzelnictwa rolniczego. JWny Rosenstock uważa, że przenoszenie kontyngentu z roku na rok jest wprost niedopuszczalne według postanowień ustawy. Mowca jest przeciwny przenoszeniu niewyrobionego kontyngentu i już w komisyi Rady państwa sprzeciwiał się tak zw. „Genusscheinom“, które miałyby być przedmiotem obrotu handlowego, a tem samem obra całyby w niwecz zasadę kontyngentu. Mowca wyraża życzenie: Ankieta uzna przenoszenie kontyngentu niewyrobionego w jednej gorzelni na inną za niewłaściwe, bo gdy gorzelnia kontyngentu przyznanego nie wyrobiła, to znaczyło, że wyrobić nie mogła, czyli że kontyngent był oparty na złych obliczeniach i fałszywych podstawach, a tego złego obliczenia nie poprawi się dodatkowym jakoby rozdziałem kontyngentu przez przenoszenie niewyro bionych jego części na inne gorzelnie. Chyba w razie klęsk elementarnych jak n. p. pożaru, oświadczyłyby się mowca za dozwole niem przeniesienia kontyngentu bądź na rok następny na tę samą gorzelnię, bądź w tym samym roku. Z wyjątkiem takich wyjątkowo usprawiedliwionych przypadków, uważa zmiany w rozdziale kontyngentu za szkodliwe.

JWny Rutowski zgadza się z poprzednim mowcą w tym punkcie, iż przenoszenie kontyngentu niewyrobionego w danym roku na rok następny jest wobec postanowień ustawy wręcz niedopuszczalnym, dopuszczalnym jest jednak i praktykuje się przenoszenie niewyrobionego w granicach danego roku przez pewne gorzelnie w ciągu tegoż roku jeszcze na inne gorzelnie, i przy tem przenoszeniu zastrzeżonem najwyższej władzy skar bowej odgrywają wielką rolę protekcyje i wpływy uboczne, działające na korzyść gorzelní fabrycznych. Mowca nie może być w zasadzie przeciwnym przenoszeniu niewyrobionego kontyngentu, tracić bowiem tę nadwyżkę tj. niewyrobioną część kontyngentu przyznanego, jest zdaniem mowcy rzeczą niewłaściwą i zjawiskiem w stosunkach ekonomicznych dziwnem. Mowca zaznacza skoro już o „Genusscheinach“ była mowa, że był zwolennikiem myśli wydawania takich papierów, umożliwiających obrót uprawnień przyznanym kontyngentem. Myśl ta była zupełnie zdrową, skoro bowiem kontyngent jest prawem na kilka lat obowiązującym, to słusznem jest, by z prawa tego dla jednostek wynikające uprawnienia wolno było tym jednostkom wyzyskać, a zatem, by je też wolno było przenosić na inne jednostki. Wracając do sprawy będącej przedmiotem dyskusyi, oświadcza się mowca za utrzymaniem dziś istniejącego stanu ustawa wprowadzonego, t. j. za dozwole niem prze-

noszenia niewyrobionego kontyngentu z jednej gorzelni na drugą, radby tylko usunąć istniejące niewłaściwości; sądzi więc, iż zadaniem ankiety byłoby oświadczyć się za tem, by niewyrobione pozostałości kontyngentu były przenoszone z jednych gorzeln na inne ale tylko rolnicze. JWny Polanowski zgadza się z mowcą poprzednim. JWny Struszkiewicz cofa po tych przemówieniach swój wniosek. JWny Gnoiński przemawia za pozwoleniem przenoszenia niewyrobionego kontyngentu i wnosi: „Ankieta wyraża przekonanie, iż jeżeli z powodu nieurodzaju lub klęski elementarnej gorzelnia nie mogła wyrobić całego kontyngentu jej przyznanego na dany rok, na ten czas ma jej być dozwolonem wyrobić w roku następnym tę resztę, która nie ma mieć wpływu na kontyngent, jaki tejże gorzelni ma być przyznany na rok następny. Prócz tego wnosi mowca, by przy rozdziale kontyngentu między gorzelnie rolnicze za podstawę nie brano całego obszaru gospodarstwa tj. obszaru pól, łąk i pastwisk, lecz tylko obszar roli. Wny Frommel sądzi, że fakt, iż teraz rozdzielano niewyrobione kontyngenty między gorzelnie rolnicze, także zawdzięczamy może chwilowej względności dla interesów naszego kraju i rolnictwa, nie mamy jednak żadnej gwarancji, że tak będzie zawsze, podnosi więc wniosek JWgo Struszkiewicza formułując go w następujący sposób: »Ankieta wyraża życzenie, aby kontyngent niewyrobiony w jednym roku mógł być przeniesiony tylko na inną gorzelnię tej samej kategorii, jak ta gorzelnia, w której nie został wyrobiony.« Nadto wnosi mowca dodatek do wniosku Wgo Gnoińskiego następującej treści: »Ankieta wyraża życzenie, aby rząd rozciągnął ściślejszą kontrolę nad tem, czy gorzelnie wyrabiają przyznany im kontyngent, zużywając na to tylko własnego gospodarstwa produktu.« JWny Kozłowski zgadza się z wnioskiem JWgo Gnoińskiego, ale zwraca uwagę, że nie ma nadziei, by myśl ta mogła być przeprowadzona, gdyż rząd ze względów skarbowych nigdy tej myśli nie przyjmie. Co do sprawy przenoszenia niewyrobionego kontyngentu mowca podnosi z naciskiem, iż zadaniem naszym jest wyczerpanie kontyngentu przyznanego, jest więc za możliwością odstępowania reszt nie wyrobionych kontyngentu, a względnie w obecnych stosunkach za możliwością przenoszenia ich z jednej gorzelni na inne, czyli za dodatkowymi kontyngentami, które w braku Genussscheinów, choć w części usuwają różnicę złego rozdziału kontyngentu. Co do podstaw, jakich przyjęcia należy żądać dla rozdziału przyszłego kontyngentu, to zgadza się mowca z wnioskami JWgo Gnoińskiego i wnosi tylko poprawkę stylistyczną, by powiedzieć zamiast owego dłuższego określenia: „by przy rozdziale kontyngentu między gorzelnie rolnicze, który ma nastąpić po upływie trzech kampanij, na które rozkład indywidualny kontyngentu ustanowiono, brano za podstawę nie cały (rozmiar) obszar gospodarstwa, ale tylko obszar pola ornego. JWny Rutowski oświadcza się przeciw wnioskowi Wgo Frommla i przedkłada wniosek do rezolucyj następujących:

1) Ankieta oświadcza, że niewyczerpany kontyngent gorzeln tak fabrycznych jak rolniczych nie może być przekazywany dodatkowo gorzelniom fabrycznym, lecz jedynie tylko gorzelniom rolniczym nowo powstającym, gorzelniom rolniczym spółek rolniczych, a wreszcie w ogóle gorzelniom rolniczym.

2) Ankieta wyraża życzenie, aby wolno było właścicielom gorzeln, przyznany sobie kontyngent niewyczerpany w pewnym roku z powodów klęsk elementarnych, nieurodzaju itp. do wysokości 50% kontyngentu odstępować innym gorzelniom rolniczym w ciągu kampanii. Mowca sądzi, że rezolucye te odpowiadają życzeniom, wyrażonym w dyskusji dotychczasowej. Co do sprawy podstaw przyszłego kontyngentu, to mowca jest zdania, że sprawy tej wielkiej doniosłości dla kraju nie należy traktować dorywczo i załatwiać przez przyjęcie już dziś którego z wniosków, czy to JWgo Gnoińskiego, czy Kozłowskiego. Oba te wnioski są dorywczo postawione i żaden z nich nie wyczerpuje ważnej tej sprawy, której dotyczy, należy więc wobec tego, że sprawa ta dopiero w r. 1891 będzie na czasie,

na razie żadnego z tych wniosków nie uchwalać, a ograniczyć się tylko do polecenia czujności Wydziałowi krajowemu w tej sprawie.

W tym celu przedstawia mowca ankiecie następującą rezolucję do uchwalenia:

„Ankieta wyraża życzenie, by w sprawie reformy postanowień ustawy wódczanej i ustawy o rozdziale kontyngentu indywidualnego dotyczących wymiaru kontyngentu, Wydział krajowy zechciał w stosownym czasie zwołać osobną ankietę«. W sprawie tych rezolucji zabierają głos: Wny Frommel, JWny Kozłowski i Gnoiński, oświadczając się przeciw rezolucji ostatecznej, odraczającej zdaniem mowców niepotrzebnie poruszenie sprawy, której nie można za wcześnie poruszyć. Na wniosek JWgo Polanowskiego zamknięto dyskusję nad omawianą sprawą, a w zarządzonym przez przewodniczącego głosowaniu uchwaloną została rezolucja JWgo Rutowskiego:

„Ankieta wyraża życzenie, aby niewyczerpany kontyngent gorzełń tak fabrycznych jak rolniczych, nie mógł być przekazywany dodatkowo gorzelniom fabrycznym, lecz jedynie tylko gorzelniom rolniczym, nowo powstającym gorzelniom rolniczym spółek rolniczych, a wreszcie wogóle gorzelniom rolniczym, tudzież rezolucję: „Ankieta wyraża życzenie, by w sprawie reformy postanowień ust. wódczanej i ust. o rozdziale kontyngentu indywidualnego dotyczących wymiaru kontyngentu, Wydział krajowy zechciał w stosownym czasie zwołać osobną ankietę.“ Rezolucja JWgo Rutowskiego, dotycząca wolności odstępowania niewyczerpanego wskutek klęsk elementarnych kontyngentu innym gorzelniom rolniczym nie uzyskała większości głosów; podobnie nie uzyskał większości głosów wniosek Wgo Frommła powyżej uwidoczniiony, tudzież tej samej sprawy dotyczący JWgo Gnoińskiego; za wnioskiem JWgo Gnoińskiego brzmiałym:

„Ankieta wyraża życzenie, by przy rozdziale kontyngentu między gorzelnie rolnicze za podstawę nie brano całego obszaru gospodarstwa, tj. obszaru pól, łąk i pastwisk, lecz tylko obszar roli“, oświadczyła się połowa obecnych członków ankiety, a równości głosów przewodniczący nie dyrymował.

W sprawie dodatkowych wniosków ankiety do części pierwszej kwestyonaryusza Wydziału krajowego, zabiera głos JWny Polanowski, przedstawiając, iż ankieta powinna domagać się opodatkowania spirytusu progresyjnego według wielkości gorzełń w podatku gorzelanym, po wyjaśnieniach jednak JWgo Rosenstocka i Rutowskiego oświadcza, iż zrzeka się dalszego głosu w tej sprawie i wniosku w sprawie tej nie stawia.

JWny Rosenstock porusza sprawę obliczenia osuszki magazynowej. Przewodniczący oświadcza, iż sprawę tę uważa jako należącą do tej części obrad ankiety, która dopiero będzie przedmiotem dyskusji tj. do sprawy przepisów wykonawczych do ust. z 20 czerwca 1888 wydanych i na razie usuwa ją z pod dyskusji. Wobec spóźnionej pory i materiałów licznych, które Wydział krajowy i poszczególni członkowie ankiety przedkładają, materiałów dotyczących właśnie wykonywania ustawy o podatku gorzelnianym, sądzi przewodniczący, iż najwłaściwiej będzie, gdy ankieta wybierze z swego grona subkomitet, który materiały te zbada i sprawę o nich zda ankiecie. Sprawozdanie to będzie mogło być zarazem substratem do dalszych obrad ankiety nad sprawą, do której obecnie ma ankieta przystąpić, sprawą, wykonywania ustawy i wydanych przepisów wykonawczych. Ankieta przyjmując tę myśl, wybrała subkomitet złożony z pp. Frommła, Hordyńskiego, Rosenstocka, Zagórskiego, poczem przewodniczący zamyka posiedzenie, naznaczając następne na dzień 14 stycznia 1890 o godzinie 10 rano.

Koniec posiedzenia o godzinie 3 po południu.

Posiedzenie II. w dniu 14 stycznia 1890 r.

Początek o godzinie 10 minut 10 rano.

Obecni:

JWny Bochdan Hipolit,
Wny Frommel Juliusz,
JWny Gnoiński Jan,
Wny Hordyński Kazimierz,
JWny Dr. Kozłowski Włodzimierz,
JWny Polanowski Stanisław,
JWny Romanowicz Tadeusz,
JWny Dr. Rosenstock Maurycy,
JWny Dr. Rutowski Tadeusz,
JWny Struskiewicz Władysław,
JWny Zagórski Eustachy.

Przewodniczący członek Wydziału kraj. Tadeusz Romanowicz, spisuje protokół Dr. Henryk Sawczyński.

Przewodniczący komunikuje ankiecie pisma, które pod jej adresem nadeszły na jego ręce; jest to pismo p. Antoniego Weydy, przedstawiające doświadczenia jakie jako właściciel gorzelnii miał sposobność zebrać, tudzież pismo p. Siemiginowskiego w sprawie postępowania władz skarbowych wobec właścicieli gorzelnii. Ankieta uchwała odstąpić oba pisma Wydziałowi kraj., by tenże mógł materyały w nich zawarte zużytkować w memoriale, który będzie wypracowany w sprawie gorzelnianej.

Przewodniczący wzywa referenta subkomitetu, ażeby zdał sprawę z jego czynności. W zastępstwie referenta JWgo Zagórskiego, który się nieco spóźnił, przedkłada JWny Rosenstock sprawozdanie imieniem subkomitetu. Subkomitet przejrzał i zbadał materyały, jakie miał do dyspozycji, które stanowią cały stos przedstawień i skarg z powodu postępowania władz skarbowych przy wykonywaniu ustawy o podatku od spirytusu z dnia 20. czerwca 1888 r., nie podobna wszystkich faktów zebranych w tym materyale ankiecie przedstawić i wyliczyć, sprawozdanie więc swoje ogranicza mowca do zebrania poszczególnych skarg w grupy i do przedstawienia ankiecie wniosków, które zdaniem subkomitetu należy uchwalić, by choć w pewnej mierze dać wyraz potrzebom interesowanych rolników i gorzelników, tudzież wziąć ich w obronę i ująć się za ich krzywdy. Otóż w materyale, który subkomitet miał przed sobą, znajdują się po pierwsze skargi, na uciążliwość kontroli władz skarbowych nad gorzelniami i ciągłe zmiany obowiązujących przepisów, pociągające za sobą koszta i rozliczne inwestycje, które pozbawiają producenta kapitału, a są jak się często okazuje zupełnie zbędne, a dalej na niejasność rozporządzeń i decyzji władz kontrolujących, narażających producenta ciągle na podejrzenie chęci i zamiaru defraudowania. Drugim powodem uzaleń się interesowanych jest cały szereg przepisów co do obrachunku zawartości magazynów spirytusowych i osuszki, przepisów takich, że obrachunek ten zawsze wypada na korzyść skarbu, nigdy na korzyść producenta; trzecim źródłem skarg i uzaleń się producentów jest postanowienie ustawy, nader dla nich uciążliwe o odpowiedzialności producenta przy transporcie spirytusu do wolnych składów mimo kaucyi kupca, którą złożyć musiał przy wydaniu spirytusu z gorzelnii i mimo wszelkiej możliwej kontroli władz skarbowych, przy całym akcie tego wydania, która to kontrola mogłaby się przynajmniej na to przydać, by zdjąć z producenta ową uciążliwą odpowiedzialność; czwartym powodem, który wywołuje skargi jest dowolność władz skarbowych w nieuwzględnianiu 3°, niedokładności wskazań zegara, choć bowiem ustawa sama przypuszcza, iż zegar może być nie-

dokładnym na korzyść skarbu lub na korzyść producenta, to władze skarbowe sądzą, iż niedokładność ta jedynie na korzyść skarbu może mieć miejsce.

Dalej, i jest to piątą grupą zażaleń, skarżą się producenci na niedoskonałość przyrządu zegarowego, pomijając już niedokładność jego wskazań; zegary psują się bardzo łatwo (skarży się na to między innymi hr. Badeni z Branic) zdarzają się wypadki, że w ciągu kampanii zmieniono 3 i 4 razy zegar, łatwo zaś obliczyć, jaką niewygodę i koszta pociągają zmiany tak częste za sobą; wreszcie szóstą grupę stanowią zażalenia na postępowanie organów podrzędnych, na prowadzenie rejestrów gorzelnianych po niemiecku bez względu na to, czy interesowany właściciel język ten rozumie czy nie; na wydawanie rozporządzeń tłumaczonych tak nędznie z niemieckiego, że je dopiero po przełożeniu na niemieckie można rozumieć, na koniec bałamutność tych rozporządzeń, które wychodzą od władz podwładnych i na dowolność niższych organów skarbowych, które dla okazania swej gorliwości nadużywają trudności położenia konsumenta nie mającego i nie umiejącego się bronić i zwłaszcza przy odbiorze spirytusu dopuszczają się nadużyć, jak np. zarządzanie wymierzania naczyń wodą. To byłyby powody skarg, które się dają niejako pojedynczo przedstawić. Mowca ilustruje je przedstawieniem specjalnych wypadków i opisem trudności, których bądź sam jako właściciel gorzelnii doświadczył, bądź też słyszał o nich od swych sąsiadów, bądź zawdzięcza je przejrzeniu materiału, który subkomitet miał zadanie zbadać. Ale prócz tych powodów słusznych do żalów, są jeszcze inne natury ogólnej. Po nad nie brzmi powszechny głos skargi na niepewność stanu rzeczy, na ciągłe zmiany w przepisach, ciągłe nowe koszta, ciągłe przeróbki, najczęściej do niczego nie prowadzące, a wynikające z abstrakcyjnego stanowiska, jakie zajmują władze, nie licząc się z rzeczywistymi stosunkami, na brak jednolitości w przepisach, wreszcie na powolne załatwianie podań. W całym kraju jeden jest głos między producentami, że po 2 latach od wprowadzenia nowego podatku, należałoby zaprzestać prób i eksperymentów, jeżeli już zachwiana produkcja nie ma zupełnie upaść.

Mowca przedstawia szereg wniosków zmierzających do uchylenia głównych z powyżej przytoczonych powodów skarg, a mianowicie proponuje, by ankieat uchwaliła, iż należy wezwać rząd, by: 1) zaniechano wydawania rozporządzeń wymagających dalszych inwestycji ze strony producentów i dalszych zmian narażających producentów na ciągłe weksacje i utrudnienia w prowadzeniu gorzelnii; 2) podwyższono procent osuszki, tudzież wprowadzono racjonalniejszy sposób jej obliczania; 3) postanowiono, że przy odbiorze spirytusu mogą być trzy procent szkody skarbu uwzględnione, ale że należy natomiast, gdzie zegar wskazuje 3%, na szkodę producenta takowe opuścić; 4) postarano się o zegary wskazujące nie tylko ilość, ale i tęgosc alkoholu; 5) wprowadzono pospiech w załatwianiu podań stron i wymierzaniu bonifikacyi; 6) by wydano informacye dla władz podwładnych, któreby usuwały możność do wolnego interpretowania rozporządzeń władz wyższych. W rozprawie nad sprawozdaniem powyżej streszczonem zabiera głos Wny Frommel i zwraca uwagę z powodu odrębnej w Galicyi niż w innych krajach monarchii interpretacyi przepisów ustawy przez władze skarbowe, jak np. ma miejsce przy §. 69 al. 2. na potrzebę utworzenia jakiejś centralnej władzy w Wiedniu, jakiegoś np. nadinspektoratu, któryby czuwał, aby we wszystkich krajach ustawę jednostajnie stosowano, nie wymagano od producentów galicyjskich więcej jak od czeskich lub morawskich, jak to ma miejsce obecnie. — Przemawiający z kolei JWny Polanowski występuje przeciw systemowi podatkowemu, wprowadzonemu nową ustawą. Zdaniem mowcy system ten nie da się pogodzić z interesami rolnictwa, któremu odpowiada jedynie system pauszalny. Mowca wskazuje ujemne strony systemu przyjętego, otwierającego szeroko wrota dla defraudacyi, łączącej się z nim tak nierozdzielnie, że nawet surowe i skrupulatne urzędnictwo angielskie nie są w stanie tej słabej stronie tego systemu skutecznie zaradzić. U nas podatkowy ten system tem

dotkliwiej daje się uczuć, że jako niewypróbowany pociąga za sobą cały chaos rozporządzeń, chaos w którym producentowi trudno się zorientować, a pociągający za sobą ogromne koszty i wkłady. Ztąd co producenci uważają za weksację, dla władz wydaje się koniecznym zarządzeniem, zmierzającym do zabezpieczenia skarbu przed defraudacją. A przecież weksacje owe podcięły soki żywotne jedyne i zamożnego przemysłu rolniczego w kraju, pozbawiając go kapitału obrotowego. Ulgi nie na wiele zdaniem mówcy przydać się mogą, system bowiem jest zły i musi pociągnąć upadek gorzelni rolniczych. W końcu oświadcza się mówca za zniesieniem zegarów, a zaprowadzeniem kuf żelaznych stemplowanych pod kluczem władzy. Dalej oświadcza się mówca za domaganiem się u rządu lepszej dotacji dla komisarzy skarbowych, którzy są źle płatni, a narażeni są przy obecnym systemie na pokusę, wobec możliwej defraudacji. JWny Kozłowski radby, by w memoryale, który Wydział kraj. ma wypracować, znalazły wyraz nie tylko petita, które ankieta uchwali, ale także fakta ilustrujące żądanie tak, by władze, którym się ów memoriał dostanie, mogły się przekonać, że skargi te uzasadnione faktami rzeczywistymi i prosi Wydziału krajowego o pospieszne działanie, by akcja mogła odnieść skutek jeszcze przed rozpoczęciem kampanii nowej. Co do działania władz skarbowych w sprawie, o której mowa, to mówca widzi powód gorliwości szkodliwej tych władz w fakcie, iż inspektorowie gorzelni przyjęci zostali na 2 lata prowizorycznie, prosta tedy rzecz, że gorliwością i oryginalnością pomysłów chcą zarobić na stabilizowanie po upływie owego czasokresu, nie dbając o produkcję i producentów.

Przewodniczący wyraża życzenie, by subkomitet zajął się redakcją memoriału i uwzględnił w nim fakta, które poznał ze zbadanego materiału. Następnie zabiera głos JWny Rutowski i po polemice ze zdaniem JWgo Polanowskiego co do kwestyi szkodliwości dziś przyjętego systemu podatkowego dla rolnictwa, oświadcza się przeciw proponowanemu przez tego mówcę wprowadzeniu kuf; pociągnęłoby ono bowiem większe koszty a defraudacyom otwarłoby się jeszcze szersze pole. Co do sprawy polepszenia dotacji urzędników zgadza się z wnioskiem JWgo Polanowskiego. Następny mówca JWny Zagórski zwraca się przeciw wnioskowi JWgo Kozłowskiego co do cytowania w memoryale faktów, popierających żądania ankiety. Byłoby to prawie niepodobnem. Postanowienia ustawy były niejasne od początku, wskutek tego więc Rząd musiał wydawać rozporządzenia wykonawcze i to w miarę czasu coraz więcej, bo i te rozporządzenia znowu nie grzeszyły zbytnią jasnością zarządzeń, oto jeden powód skarg. Trzebaby więc przechodzić chronologicznie postępując od rozporządzenia do rozporządzenia i dopiero ilustrować ten rozbiór skargami i faktami. A dalej rozporządzenia owe redagowali ludzie teoretycznie, tylko obeznani z gorzelnictwem — a o właściwościach gorzelni i ich różnicach w rozmiarze, sposobie budowy, przyrządach i urządzeniu nie poinformowani. Ztąd wynikła ogromna ilość tych rozporządzeń niepotrzebnych i szkodliwych — cofano je też; jakże tu można mówić wobec tego o cytowaniu faktów. Mowca po dłuższym rozbiórce różnych rozporządzeń i przepisów kończy wnioskiem, że ponieważ po 2-letnich próbach Rząd miał dosyć czasu do zabezpieczenia się od defraudacji zwykłej i w tym kierunku już dosyć zarządzono, w kierunku zaś zapobieżenia defraudacji mechanicznej lub chemicznej, zapobieżenie jest niemożliwem, tedy należy wezwać Rząd, by zaniechał wydawania dalszych przepisów weksacyjnych, wymagających nowych kosztów i inwestycji. JWny Struszkiewicz oświadcza się za przyłączeniem w memoryale faktów ilustrujących nadużycia i weksację, chociażby to przytoczenie nie miało być wyczerpującem. Dalej oświadcza się mówca za zniesieniem odpowiedzialności, którą nakłada §. 69 na producenta za wydany z gorzelni spirytus, tudzież wnosi, by ankieta wyraziła życzenie, iż w każdej powiatowej dyrekcji skarbowej powinny się znajdować zegary w zapasie dla producentów do wypożyczenia, by nie potrzeba, w razie zepsucia się zegaru, zastanawiać kampanii. JWny Kozłowski radzi, by w me-

moryale przytoczyć przynajmniej typowe i charakterystyczne fakta, inaczej bowiem władze centralne, nie zajmą się wcale zbadaniem rzeczywistego stanu rzeczy. JWny Polanowski zwraca się do członków Koła polskiego w Wiedniu, biorących udział w ankiecie, by wypy-nęli, by Koło poleciło komu z fachowych swych członków przedstawienie smutnego stanu gorzelnictwa w czasie rozpraw w Izbie. Zarazem porusza mowca myśl, że może byłoby na czasie domagać się opodatkowania piwa a ulżenia natomiast opłacającym podatek gorzelniany. W końcu przedstawia zestawienie cyfrowe, świadczące o upadku gorzeli w kraju. JWny Rutowski zwraca się rezolucyi proponowanej przez JWgo Zagórskiego, nie chce bowiem ustalać dzisiejszego stanu przez odjęcie możności ścieśniania lub zmie-niania dzisiejszych przepisów, czy to złych czy niepotrzebnych i zmienienia ich na lepsze. Wnosi: „Ankieta uchwali, iż należy domagać się: 1) by zegary były do 3 lat naprawiane na koszt sbaru, tudzież, by monteur przyjeżdżał do gorzelnii na koszt skarbu, z wyjątkiem wypadków, gdzie zepsucie zegaru można przypisać winie producenta; 2) by odpowiedzialność właściciela za kaucyą dzierżawcy gorzelnii ograniczyć do poręki za kaucyą miesięczną, nie zaś zaciągać ją na całą kampanią“.

JWny Struszkiewicz wnosi zamknięcie dyskusyi — wniosek ten przyjęto. Przemawiają zapisani do głosu: JWny Bohdan, który widzi jeden z powodów dzisiejszych utyskiwań i żalów w zbyt pospiesznem wydaniu przepisów wykonawczych. Ankiecie zwołanej wówczas dano tylko 2 dni czasu do zorientowania się w całym elaboracie; nie podobna było go przestudyować i głębszych uwag poczynić. Ztąd niejasność i niekonsekwencya w postanowieniach. Dalszego chaosu powodem jest, iż krajowa dyrekcyja skarbu zbyt mało działa w tej sprawie, zostawiając zbyt wiele inicjatywy skarbowym dyrekcyjom powiatowym, a te władze, chcąc okazać swą gorliwość, naruszają nawet ustawę. Mowca porusza sprawę możności oddawania z gorzelnii spirytusu nie według ilości (objętości), lecz według wagi, co przy zmiennej temperaturze w gorzelniach w kraju naszym mogłoby być z wielką korzyścią dla gorzelników naszych i wnosi: „Ankieta uchwali: należy wezwać Rząd, aby dozwolony §. 24 ust. z d. 20 czerwca 1888 r. odbiór spirytusu według wagi, wszelkimi sposobami ułatwiał“. W końcu porusza mowca sprawę obliczenia osuszki i wykazuje błędność a dla producentów szkodliwość dziś przyjętego sposobu obliczenia jej. Zamiast dzisiejszego sposobu obliczania wolałby mowca, by po upływie roku obliczenie to uskutecziano w ten sposób, iżby od rocznej produkcji potracano owe 2¹/₆% przepisane ustawą. Wny Fromineli prosi o położenie w memoryale nacisku na sprawę wymierzania naczyń, np. kadzi gorzelanym wodą, o którym to zarządzeniu władz skarbowych wspominał JWny Rosenstock i Zagórski, a które naraża producenta na ogromną szkodę, bo naczynie raz nasiąkłe wodą, trudno potem tak wysuszyć, by móżdż w niem bez szkody przechowywać spirytus. Co do wniosku JWgo Polanowskiego, który proponuje zastąpienie dzisiejszej kontroli ilości produkcji za pomocą zegarów przez wprowadzenie ostemplowanych kuf żelaznych z wspólnym kluczem właściciela i władzy skarbowej, to mowca oświadczyłby się za tą myślą, gdyby Rząd pokrył koszt zaopatrzenia gorzelnii w takie kufy; zwraca jednak uwagę że wydatek ten wynosiłby dla Galicyi około 2,000.000 zł. dla Przedlitawii zaś całej około 6 do 7 milionów. Co do kaucyi dzierżawców gorzelnii to mowca zajmuje wręcz odmienne stanowisko w tej sprawie, jak JWny Rutowski; wprawdzie uznaje on, że poręka właściciela za tę kaucyą jest uciążliwą i angażuje majątek właściciela, ale tylko w takim razie, gdy właściciel wypuszcza w dzierżawę gorzelnię spekulantowi, który mu kaucyi wcale nie składa. To jednak nie jest wcale regułą, owszem ze stanowiska interesu gorzelnictwa należałoby dążyć do tego, by dzierżawcami byli tylko tacy, którzy mogą złożyć kaucyą. Wtedy uciążliwość gwarancyi odpada zupełnie. W końcu przypomina swój wniosek co do potrzeby jakiejś centralnej władzy, któraby przestrzegała w postępowaniu władz podrzędnych pewnej jednolitości, a zarazem zwraca

uwagę, iż skoro rolnictwo ma obrońcę w Radzie korony, gorzelnictwo zaś u nas jest ściśle połączone z rolnictwem, przeto byłoby może stosownem, by ankietę uchwaliła, że należy się udać do p. Ministra rolnictwa z prośbą o wzięcie w obronę interesów rolniczych w sprawach podatkowych gorzelnianych. Nakoniec zabiera głos ostatni zapisany do głosu mówca JWny Zagórski. Przedewszystkiem odpiera mówca zarzut, jaki uczynił JWny Rutowski jego wnioskowi, wzywającemu Rząd, by zaprzestano wydawania nowych i zmieniania już wydanych rozporządzeń wykonawczych do ustawy o podatku od spirytusu, zarzut, iż wniosek ten jest niekonsekwentnym, bo chce uwiecznić to, na co się skarżymy, to jest dzisiejsze rozporządzenia. Mówca widzi najgorszą stronę dzisiejszego stanu rzeczy w tem, iż nie ma chwili spokojnej, iż z dnia na dzień zmienia się i wydaje rozporządzenia tak, że nikt ich znać nie może, a stosując się do nich naraża się na wydatki, które wobec zarządzeń jutrzejszych okazują się niepotrzebnymi; gdyby wniosek mówcy uzyskał uznanie ankiety przynajmniej temu złemu możeby się zapobiegło. A dalej mówca przyznaje, że zmienienie dziś obowiązujących przepisów w niejednej kwestyi, mogłoby być korzystnem, ale nie ma ufności w zmianę na lepsze i chętnie się tej zmiany wyrzeknie, byle w stosunkach produkcji gorzelnianej uzyskać chwilę spokoju przedewszystkiem upragnionego. Mówca więc jeszcze raz przedstawia swój wniosek co do wezwania Rządu, by wydawania dalszych rozporządzeń zaniechano, a nadto wnosi: 1) ankietę wyraża życzenie, ażeby Rząd zarządził skontrolowanie wszystkich zegarów, i dla każdej gorzelni obliczył poprawkę, którąby następnie przy obliczeniach dla tej gorzelni od wskazań zegara dodawano lub odciągano; 2) ankietę wyraża życzenie, ażeby zmieniono sposób obliczenia osuszki a to w ten sposób, by obliczono ryczałtową roczną stratę na osuszkę; 3) ankietę wyraża życzenie, ażeby odpowiedzialność producenta za spirytus wydany z gorzelni, a idący do wolnego składu była uchylona. Zapisany do głosu JWny Kozłowski zrzeka się głosu. Po krótkiej dyskusyi w sprawie stylizacyi wniosków, w której zabierają głos JWny Kozłowski, Rutowski, Hordyński i przewodniczący, ankietę przychyła się do wniosku przewodniczącego, by stylizacyę wniosków polecił subkomitetowi, a uprosiwszy JWgo Rutowskiego, by w miejsce JWgo Rosenstocka zechciał brać udział w pracy subkomitetu, odracza posiedzenie do godziny 7 wieczór.

Koniec posiedzenia o godzinie 2 min. 30.

Posiedzenie III. w dniu 14. stycznia 1890 r.

Początek o godzinie 7 minut 15 wieczór.

Obecni:

JWny Gnoiński Jan,
„ Hordyński Kazimierz,
„ Dr. Kozłowski Włodzimierz,
„ Polanowski Stanisław,
„ Dr. Rutowski Tadeusz,
„ Struszkiewicz Władysław,
„ Zagórski Eustachy.

Później nadeszli: JWny Bohdan Hipolit i Wny Frommel Juliusz. W ciągu posiedzenia opuścił je JWny Struszkiewicz Władysław.

Przewodniczący: JWny Tadeusz Romanowicz, spisuje protokół Dr. H. Sawczyński.

W imieniu subkomitetu zabiera głos JWny Dr. Rutowski i przedstawia następujący szereg rezolucyj, które subkomitet przedstawia w miejsce wniosków przekazanych mu uchwałą powziętą na posiedzeniu poprzednim. Rezolucye obejmują zdaniem subkomitetu wszystkie sprawy poruszone w dyskusyi raniejszej i dają wyraz rzeczywistym potrzebom gorzelnictwa, tudzież odpowiedź na pytania odnośnie kwestyonaryusza przedłożonego ankiecie. Rezolucye przedłożone brzmiały:

I. Ankieta gorzelniana wyraża ubolewanie, że c. k. rząd ciągłemi zmianami przepisów wykonawczych ustawy z d. 20. czerwca 1888 r. pociągającemi za sobą ciągłe koszta i martwe wkłady, a okazującemi się często jako nieodpowiadające celowi, w wysokim stopniu utrudnia byt gorzelń rolniczych.

Ankieta wyraża przekonanie, że czas eksperymentów i prób już się skończył i że zmiany przepisów, o ile okażą się potrzebnemi, będą już tylko usuwać utrudnienia i weksacye i ustalać sposób wykonywania ustawy, zabezpieczający skarb bez szkody producenta.

II. Samo rozporządzenie wykonawcze ustawy gorzelnianej z dnia 28. czerwca 1888 przypuszcza, że zegar w gorzelniach mający wykazywać ilość wyprodukowanego spirytusu, może być niedokładnym i wskazywać ilość produktu o 3⁰/₀ wyżej lub niżej od rzeczywistości.

Zważywszy zaś, że w praktyce zachodzą w tych granicach najrozmaitsze wypadki i zegary nie są jednostajnie niedokładnymi, a przy obliczeniach skarbowych cierpi zawsze na tej niedokładności produkujący przedsiębiorca, przeto ankieta wyraża przekonanie, że zegary we wszystkich poszczególnych gorzelniach powinny być przez c. k. władze skarbowe skontrolowane, a na podstawie dokładnego zbadania, ustanowioną być winna dla każdej gorzelni poprawka wskazań zegaru, któraby przedsiębiorcę od niesprawiedliwego poszkodowania ubezpieczała.

III. Należy się domagać, ażeby w każdej dyrekcyi skarbowej powiatowej był zapas aparatów mierniczych, oraz monter. Nadto należy się domagać, ażeby aparaty miernicze dla gorzelń rolniczych były odnawiane i restaurowane, oraz zastępowane nowymi na koszt skarbu, prócz wypadków, gdyby zegar uszkodzonym został z winy producenta.

IV. Ankieta wyraża przekonanie, że domagać się należy od c. k. rządu, ażeby zamiast aparatów mierniczych okazujących jedynie ilość, zaprowadzone zostały zegary pokazujące automatycznie ilość i siłę alkoholu.

V. Ankieta gorzelniana na podstawie doświadczeń ze składami i naczyniami do przechowywania spirytusu, domagać się musi podwyższenia procentu osuszki i reformy sposobu obliczenia tejże.

VI. Ankieta gorzelniana wyraża przekonanie, że gwarantowania producenta za spirytus, który opuścił gorzelnię i odchodzi do wolnego składu, jest przeciw duchowi ustawy i powinno być zniesionem, gdyż za należytość skarbową gwarantuje skarbowi skład wolny, względnie kaucya kupca w pełnej wysokości przypadającego podatku.

VII. Ankieta uważa rewizyę przepisów cymmentniczych co do naczyń transportowych i obostrzenie nadzoru nad cechowaniem za niezbędne wobec konieczności wielkiej ścisłości wymiaru naczyń, gdy małe już różnice stanowią w obrocie handlowym znaczne straty dla producenta.

Ankieta sądzi, że koniecznem jest zaprowadzenie numerowania porządkowego cech cymmentniczych, uwidoczniającego odnośny urząd. Ankieta uważa za potrzebne, ażeby utrudnienia, z jakimi fakultatywny odbiór spirytusu na wagę się spotyka były usunięte, a przeciwnie, ażeby raczej były wprowadzone w tym względzie ułatwienia.

VIII. Gdy z losem gorzelnictwa, jako najważniejszej gałęzi przemysłu rolniczego byt i rozwój wielkiej części rolnictwa kraju naszego ściśle jest związany, ankieta gorzelniana

wyraża przekonanie, że należy prosić JE. p. Ministra rolnictwa, ażeby w sprawach gorzelnictwa zechciał brać w obronę interesa rolnictwa, które jego pieczy są poruczone.

Ankieta przyjmuje bez dyskusyi powyższe rezolucye z wyjątkiem tylko rezolucyi V. i VII., co do których przewodniczący odracza głosowanie aż do nadejścia JWgo Bochdana i Wgo Frommla, jako właściwych wnioskodawców w sprawach poruszonych temi rezolucyami. Tymczasem udziela przewodniczący głosu JWmu Polanowskiemu, który przedstawia następujący wniosek: „Ankieta uprasza koło polskie w Wiedniu, 1) aby w dyskusyi budżetowej ogólnej lub szczegółowej, cały stan upadku gorzelń rolniczych i rolnictwa był dosadnie zaznaczony; 2) by wobec zmniejszającej się konsumpcyi i ogólnego zubożenia Galicyi, postawiło 2 rezolucye:

I. O znizeniu podatku kontyngentowego z 35 zł. na 25 zł. i

II. By podatek od piwa został o tyle podwyższony, by pokryć ubytek w dochodach niestałych, powstały z obniżenia podatku od spirytusu.

Przewodniczący sądzi, że wniosek ten jako zasadniczy a nie odnoszący się do sprawy wykonywania ustawy z r. 1888 i jej przepisów wykonawczych, nie powinien być traktowanym obecnie, ale dopiero po wyczerpaniu spraw, poruszonych kwestyonaryuszem przedłożonym ankiecie, a gdy wnioskodawca zgadza się ze zdaniem tem przewodniczącego, odracza także traktowanie wniosku przedłożonego.

Wobec tego, iż JWny Bohdan i Wny Frommel nadeszli, poddaje przewodniczący pod dyskusję rezolucję V. przedłożoną ankiecie przez referenta subkomitetu, a dotyczącą reformy sposobu obliczania osuszki. Ankieta po oświadczeniu JWgo Bochdana, że stylizacja tej rezolucyi odpowiada jego zdaniu i życzeniu, uchwała jednogłośnie rezolucję V. w stylizacyi subkomitetu.

Co do rezolucyi VII, którą przewodniczący następnie poddaje pod głosowanie, zabiera głos Wny Frommel, oświadczając, iż zgadza się za stylizacją i tendencją niniejszej rezolucyi, jeśli ankieta nie zajmie w kwestyi wydawania spirytusu na wagę więcej stanowczego stanowiska, jakiegoby mowca doradzał zająć. Zdaniem jego niedostatecznym jest domaganie się ułatwień i uchylenia trudności dziś w wydawaniu spirytusu z gorzelnii na wagę, stawianych wbrew wyraźnemu przepisowi §. 24 ustawy, sądzi bowiem, iż należałoby się domagać wprowadzenia obligatoryjnego wydawania i przyjmowania spirytusu według wagi a nie według wymiaru objętości w handlu. W innych państwach n. p. w Prusiech jest to wyłącznie przyjęte i nikt spirytusu według objętości nie przyjmuje i nie wydaje. Już więc dla handlu międzynarodowego wprowadzenie zwyczaju ważenia, byłoby wielkiem ułatwieniem, ale nadto zwraca mowca uwagę na szkody, jakie dla naszych producentów wynikają z mierzenia objętości spirytusu i na korzyści ich, jakiegoby mieli z wprowadzenia wagi przy zmienności zwłaszcza naszego klimatu. Przy dziś praktykowanym wydawaniu na miarę traci producent wydający spirytus w ziemie bardzo znacznie; mowca przedsiębrał w tej rzeczy próby i zapewnia, że dla gorzelń rolniczych byłoby z większą korzyścią połączone wprowadzenie obligatoryjne odbioru na wagę. Rząd zdaniem mowcy powinien być przychylnym tej zmianie, jest ona bowiem dla skarbu obojętną, a tylko kupców mogłaby dotknąć o tyle, o ile producent mniejby tracił niż dziś.

JWny Bohdan sprzeciwia się tak daleko posuniętemu żądaniu mowcy, który tę sprawę na poprzednim posiedzeniu ankiety pierwszy poruszył, chodziło tylko, by producentom umożliwić, jeśli chcą, wydawać spirytus na wagę, to co im ustawa §. 24 fakultatywnie przyznała, a co im władze skarbowe utrudniają nieprawnie — dla tego mowca głosować będzie za rezolucją przedłożoną przez subkomitet, a nie za wnioskiem Wgo Frommla, który to wniosek mógłby, pociągając zbyt wielką zmianę, narazić producentów niejednokrotnie na szkody. W powyższym duchu przemawia też JWny Rutowski. Zarówno wydawanie spirytusu na wagę, jak według objętości, może być powodem sporów między

wydającym a odbierającym. Jak przy jednym spór może powstać o niesprawiedliwy wymiar naczyń, tak w drugim wypadku znowu mógłby powstać spór o niesprawiedliwą i nierzetelną wagę. Zdaniem mowcy wprowadzenie obligatoryjne wagi byłoby innowacją niewłaściwą i naraziłoby producentów na koszt sprawienia wagi, na przykre obliczenia, bo trzeba by uwzględniać tarę czyli wagę beczek, trzeba by wreszcie uwzględniać redukcję wagi, a nadto studyować nowe do tego ułożone tabele. Znając stosunki krajowe, mowca widzi w tem wszystkim wiele trudności i ściągnąć tych trudności na producentów nie chce, oświadcza się więc za rezolucją V, gdyż ona z jednej strony, domagając się odpowiedniego rządowego cechowania naczyń transportowych, uwalnia producenta od szykan ze strony nabywców z powodu nierzetelnego wymiaru naczyń — z drugiej strony umożliwia tym, którym to będzie dogodniej i korzystniej, wydawanie spirytusu na wagę, żądając usunięcia dla nich trudności dziś stawianych i wprowadzenia ułatwień.

Po przemówieniu JWgo Frommła w obronie swego wniosku, tudzież JWnych Zagórskiego, Gnoińskiego i Rutowskiego za rezolucją subkomitetu — ankieta przyjmuje w głosowaniu większością głosów rezolucję V. w układzie i stylizacji subkomitetu. (Za wnioskiem Wgo Frommła oświadczyło się 4 głosy, za rezolucją zaś 5 głosów).

Przewodniczący, skoro w ten sposób została wyczerpaną sprawa poruszona działem II. kwestyonaryusza, poddaje za zgodą ankiety pytania działu III. tj. dotyczące środków podniesienia wywozu spirytusu pod dyskusję. Pytania te brzmią:

I. „Czy nie należałoby dążyć do użycia środków wyjątkowych, któreby mogły wpłynąć na podniesienie wywozu z Austro-Węgier nagromadzonego z pierwszej i obecnej kampanii spirytusu, a przeto i na podniesienie cen na targach wewnętrznych np. wyjątkowej premii wywozowej dla spirytusu kontyngentowego na czas ściśle oznaczony?”

II. Czy nie należałoby dążyć do zmiany postanowień ustawy do premii eksportowej w tym kierunku, ażeby zamiast sumy ryczałtowej na premie eksportowe, przyczem według wielkości zwiększa lub zmniejsza się premia przypadająca na każdy hektolitr, zaprowadzić przynajmniej na czas przejściowy premię stałą od hektolitra?

III. Czy nie należałoby dążyć do tego, ażeby pozostałość niewyczerpanej kwoty przeznaczonej na premie eksportowe z r. 1889, została użyta na środki wyjątkowe dla ożywienia handlu i wywozu lub dodaną do kwoty przeznaczonej na rok bieżący?”

W rozprawie nad pytaniem I. zabiera głos JW. Rutowski a przedstawiwszy w dłuższym wywodzie, iż według cyfr podawanych przez c. k. Ministerstwo eksportu spirytusu austriackiego nie rozwinął się wcale, tak jak się tego spodziewano, a to bądź wskutek ogólnej hiperprodukcji tego towaru w całej Europie, bądź wskutek tego, iż premia eksportowa była zbyt niską, konstatuje, iż wskutek tego pozostały na targach austriackich z pierwszej jakoteż i obecnej kampanii ogromne zapasy spirytusu, które powodują ciągłe obniżanie się ceny tego produktu. Jeżeli te ceny nie mają spaść jeszcze bardziej, należy się starać o wyrzucenie tego spirytusu po za granice monarchii. Środki prywatne, tworzenie ringu na nic się tu nie przydadzą, zachodzi więc potrzeba pomocy państwa, jeśli nie ma nastąpić zupełny przewrót w produkcji. Zdaniem mowcy ma państwo taki środek w ręku, a jest nim premia eksportowa. Należy więc domagać się ustanowienia doraźnej premii eksportowej dla spirytusu kontyngentowego na czas ściśle oznaczony. JW. Polanowski ostrzega, że wysokie premie mogą zachęcić fabrykantów do rozszerzenia ich produkcji i wtedy postanowienie ankiety w tej sprawie mogłoby się właśnie obrócić przeciw naszym producentom.

Przewidzieć skutki takiego zarządzenia dziś trudno, dlatego mowca nie sprzeciwia się premii w ogóle, ale stanowczo zgodzić się może tylko na premię doraźną. Podobnie sądzi Wny Kozłowski, zalecający premie eksportową jako środek prowizoryczny, mogący dziś jedynie przyczynić się do opróżnienia targów z zbyt wielkich zapasów i jeśli nie podniesienia cen, to przynajmniej utrzymania ich in statu quo. Sama premia nie osiągnie jednak celu a zwłaszcza nie osiągnie go dla nas w tej mierze, jak dla producentów innych kra-

jów, bo nie podobna eksportować spirytusu nierafinowanego, a nasz spirytus musi dopiero udawać się do obcych rafinerij i ztamtąd dopiero może być dalej eksportowanym. Mówca porusza więc myśl potrzeby zawiązania spółki w celu rektyfikacyi i eksportu spirytusu, dalej podaje mówca brak jakichkolwiek danych o drogach spirytusowego eksportu galicyjskiego, Zbadanie tych dróg, zebranie odpowiednich dat, mógłby sobie wziąć za zadanie Bank krajowy. Równie brak w tej mierze inicjatywy jakiejkolwiek ze strony austriackich konsulatów i istniejących przy nich izb handlowych za granicami naszej monarchii, a które nie zajmują się tą sprawą wcale i nie starają się ułatwić, otwierać dróg eksportu austriackiego. Zdaniem mówcy premia eksportowa sama, wobec braków wyżej wspomnianych, nadto przy braku inicjatywy u naszych producentów i przy niekorzystnem położeniu geograficznem kraju nie może dla naszych stosunków przynieść wielkich skutków. Należy jednak domagać się jej ze względu na ogólne położenie produkcji spirytusu w monarchii, JW. Gnoiński przypomina, że za dawnego systemu ryczałtowego były premie znaczne i stałe. Dzisiejsze premie 5 zł. od hektolitru wynoszące, z zastrzeżeniem, że nie mogą przenosić sumy miliona zł., nie na wiele się przydać mogą, bo nigdy eksportujący nie może wiedzieć, ile tytułem premii otrzyma. Galicya nigdy nie eksportuje wprost lecz za pośrednictwem Pragi lub Pesztu tylko i to w bardzo nieznacznych ilościach. Mówca domaga się więc, aby kwotę premii rozdzielono tak jak kontyngent między gorzelnie rolnicze i fabryczne, a nadto dla pozbycia się zapasów dzisiejszych domaga się ustanowienia premii stałej, tak znacznej, by nam mogła umożliwić konkurencyę na targach zagranicznych z spirytusem niemieckim i rosyjskim. Wny. Frommel zaznacza, iż przy ustanowieniu premii zachodzi obawa podobnego skutku, jaki premia wywarła przy cukrze, t. j. hiperprodukcji, a w następstwie, krachu. Sądzi więc, że możeby było bezpieczniej tej sprawy nie ruszać. JW. Zagórski radby umożliwić pozbycie się zbytnich zapasów spirytusu i nie widzi w premii doraźnej niebezpieczeństwa, jakie dotąd podnoszono, nie wie jednakże, czy premia taka wywrze odpowiedni skutek, bo nie zna cyfr zapasu spirytusu kontyngentowego i niekontyngentowego w kraju. Dotychczasowy obrót rzeczy z premią nie zdaje się rokować wielkich nadziei, z przeznaczonego bowiem miliona zł. mógł Rząd zaledwo bardzo nieznaczną kwotę wypłacić, pomimo iż starał się usilnie o ułatwienie producentom eksportu nie tylko przez wypłacenie premii, ale jak mówcy ze specjalnego wypadku wiadomo, także przez ulgi kolejowe. Premia osiągnęłaby może, jaki skutek, gdyby znacznie przewyższała 5 zł. JW. Rutowski wykazuje, że zapasy, które dziś obliczają na 800000 hektolitrow mogą się jeszcze powiększyć, zwłaszcza wobec przybycia w wiekiej ilości nowego surowca mianowicie melassy i cenę spirytusu obniżyć. Należy więc koniecznie przedsiębrać co można celem pozbycia się ich. Mówca zgadza się co do premij stałych w zapatrywaniu z JW. Polanowskim, ale sądzi, że zapatrywanie to nie da się zastosować do premii wyjątkowej i czasowej i wnosi w odpowiedzi na pytanie pierwsze następującą rezolucyę:

„Ankieta wyraża przekonanie, że należy dążyć do ujęcia środków wyjątkowych, które by mogły wpłynąć na podniesienie wywozu z Austro-Węgier nagromadzonego z pierwszej i obecnej kampanii spirytusu a przez to i na podniesienie cen na targach wewnętrznych, mianowicie wyjątkowej i czasowej premii wywozowej dla spirytusu kontyngentowego na czas ściśle oznaczony.

Do rezolucyi tej proponuje JW. Zagórski dodatek tej treści, by po słowach: „premii wywozowej“ dodać: „wyżej 5 zł.“

Po przemówieniu JW. Rutowskiego przeciw temu dodatkowi, uchwała ankieta powyższą rezolucyę większością głosów.

JW. Kozłowski wnosi rezolucyę w sprawie wyrażenia przez ankietę przekonania, iż ankieta uznaje potrzebę zawiązania spółki w celu rektyfikacyi i eksportu spirytusu. Po zwróceniu uwagi przez przewodniczącego, iż rezolucyę tę jako wniosek dodatkowy należy

odroczyć do chwili, gdy materyał objęty kwestyonaryuszem przedyskutowany zostanie, cofa ją wnioskodawca na razie, zastrzegając sobie głos w tej sprawie na później.

Co do pytania 2-go omawianego obecnie działu zabiera głos JW. Rutowski, proponując następującą rezolucję: Ankieta wyraża przekonanie, iż należy dążyć do zmiany postanowień ustawy co do premii eksportowej, a to w tym kierunku, ażeby zamiast sumy ryczałkowej na premie eksportowe, przy czem według wielkości wywozu zmniejsza lub zwiększa się premia, przypadająca na każdy hektolitr, zaprowadzoną została na czas przejściowy premia stała od hektolitra. Ankieta uchwała powyższą rezolucję bez dyskusyi.

Co do pytania 3-go przedkłada JW. Rutowski rezolucję: Ankieta wyraża przekonanie, iż należy dążyć do tego, ażeby pozostałość niewyczerpanej kwoty, przeznaczony na premie eksportowe z roku 1889, została użyta na środki wyjątkowe dla ożywienia handlu i wywozu, lub dodana do kwoty przeznaczonej na rok bieżący. Rezolucję tę uchwalono.

Przewodniczący poddaje pod dyskusję 2 wnioski do jednej i tej samej sprawy się odnoszące, a mianowicie, pozostawiony przez JW Struszkiewicza przed opuszczeniem przez niego obrad z powodu odjazdu wniosek: „Ankieta raczy uchwalić: Należy dążyć do założenia zakładów destylacyjnych w kraju dla spirytusu. do czego tak Sejm jak Wydział krajowy przyczynić się winny“; tudzież rezolucję wniesioną poprzednio przez JW. Kozłowskiego: „Ankieta uznaje potrzebę zawiązania przez właścicieli gorzelń spółki w celu rektyfikacyi i eksportu spirytusu i pozyskania dla tejże spółki ulg podatkowych i kredytów przez Rząd podobnym spółkom na Węgrzech udzielanych“. Po przemówieniu JW. Rutowskiego, który domagał się opuszczenia z powyższej rezolucyi ustępu o ulgach podatkowych i kredytowych, jako rzeczy obecnie, gdy jeszcze spółka się nie zawiązała, nie na czasie, tudzież po przemówieniu JW. Kozłowskiego ankieta uchwaliła powyższą rezolucję w całości. Tem samem upadł powyżej podany wniosek JW. Struszkiewicza wniesiony w tej samej sprawie.

Z kolei poddaje przewodniczący pod dyskusję pytanie kwestyonarza dotyczące sprawy taryf kolejowych, opiewające jak następuje: „Czy nie należałoby dążyć do tego, aby taryfy dla spirytusu w ruchu wewnętrznym zostały znacznie niższe, oraz ażeby taryfy dla wywozu spirytusu z Galicyi do granicy szwajcarskiej, włoskiej i do morza, oraz koszta manipulacyi przewozowej jak najrychlej na kolejach państwowych i prywatnych obniżone zostały w tym stopniu, ażeby istotnie wpłynąć mogły na podniesienie eksportu, oraz ażeby korzystanie z takiej obniżki taryf było dostępnem już przy transporcie jednego wagonu spirytusu, nareszcie, ażeby park wozów cysternowych dla przewozu spirytusu na kolejach państwowych i prywatnych został pomnożony i korzystanie z niego ułatwione“.

Zarazem komunikuje przewodniczący ankiecie wniosek JWgo. Struszkiewicza, który tenże zgłosił przed opuszczeniem posiedzenia, a który brzmi:

„I. Według najnowszego zniżenia taryf kolejowych dla spirytusu od 1 stycznia 1890 obowiązującego, kosztuje przewóz w ruchu wewnętrznym przy ładudze całowagonowej od 1 tony i kilometra 20 ct., zaś w ruchu wywozowym do Tryestu, Fiume i Cormont ze stacyj kolei Karola Ludwika 17 ct., a ze stacyj kolei państwowych 18 ct., co znaczy n. p.:

z Brodów	do Tryestu od wagonu	238 zł.
z Husiatyna	„ „ „ „	277 „
z Kołomyi	„ „ „ „	267 „
z Hadyńkowiec	„ „ „ „	272 „

wszystko to wraz z należnościami manipulacyjnymi.

Ze względu, że koszta własne kolejowe wynoszą średnio około 0'10 od cetnara metrycznego i kilometra, że spirytus jakkolwiek specjalnych wagonów potrzebuje, to jednak wagony te się prędko nie zużywają, przeto taryfy te są stanowczo za wysokie i ankieta raczy:

1) Należy żądać dalszego zniżenia taryf dla przewozu spirytusu tak na kolejach państwowych i prywatnych, a to w ten sposób, aby w ruchu wewnętrznym na 18 ct. od tony i kilometra zostały zniżone, a w ruchu wywozowym na 15 ct. od tony i kilometra; tem bardziej, że na kolei południowej taryfa z Wiednia do Tryestu wynosi 16'7 centów od tony i kilometra. Mimo tego zniżenia nawet, gdyby zostało osiągniętem, Galicya w wywozie nie może mieć udziału z powodu tego, że surowy spirytus nie może być wywożonym, tylko rektyfikowany, a więc gorzelnie rolnicze bezpośrednio wywozić nie mogą, ankieta raczy więc uchwalić:

2) Należy się domagać, by destylarnie w kraju miały dla tego spirytusu, który dla wywozu jest przeznaczonym, prawo tak zwanej reekspedycyi.

II. Jakkolwiek wiadomo, że pomnożenie parku wozów cysternowych jest zamierzonym, to jednak ankieta raczy uchwalić:

„Należy żądać przyspieszenia wprowadzenia w ruch większej ilości wozów cysternowych dla spirytusu tak na kolejach prywatnych jak i państwowych.”

W rozprawie zabiera głos Wny Rutowski, przypominając świeżo wprowadzone przez Ministerstwo handlu ulgi dla galicyjskiego spirytusu. Oświadcza się więc za zmodyfikowaną odpowiedź na pytanie kwestyonarza. Co do wniosku JWgo Struszkiewicza, to mowca zgadza się z osnową tego wniosku, proponuje jednak, aby wyrzucić z wniosku 2 po słowie „destylarnie“, słowa w „kraju“, a to dlatego, iż destylarnie krajowe nie mogłyby podołać rektyfikacyi większych ilości naszego spirytusu, należy więc domagać się prawa reekspedycyi dla wszystkich destylarni austriackich w ogóle.

Wny Frommel zgadzając się z wnioskiem JWgo Struszkiewicza i poprawką JWgo Rutowskiego, domaga się przyznania ulg taryfowych także w wewnętrznym ruchu, co do ruchu wywozowego, to żąda obniżenia taryfy do 12 ct od tony i kilometra spirytusu. — JWny Polanowski wyraża obawę, że zniżenie taryf pociągnie za sobą zniżenie cen spirytusu, ulgę bowiem w tej mierze niezawodnie wyzyskają eksporterzy w ten sposób, że obniżą cenę o całą kwotę ulgi, nie może się jednak sprzeciwić domaganiu się ulg taryfowych. Wreszcie zabiera ponownie głos JWny Rutowski i przedstawia następującą rezolucyę, odpowiadającą treści wniosku JWgo Struszkiewicza, a różniącą się tylko odeń wyrażeniem uznania Ministerstwu za już przyznane bądź co bądź znaczne ulgi taryfowe, tudzież tem, że żądając dalszych obniżeń taryf, nie podaje cyfr, do jakich miałyby być zniżenia uskutecznione, mowca sądzi bowiem, że żądanie cyfrowe w tej sprawie wyrażone byłoby nieodpowiedniem. Rezolucya proponowana brzmi:

„Ankieta gorzelniana przyjmuje z uznaniem do wiadomości zarządzone przez P. Ministra handlu obniżenie taryf kolejowych dla eksportu spirytusu z Galicyi do granicy szwajcarskiej, włoskiej i do morza, domagać się jednak musi zapewnienia tychże taryf rafineryom w ruchu przerywanym (t. j. reekspedycye spirytusu rafinowanego dalej podług taryfy surowca), oraz obniżenie taryf w ruchu lokalnym.

Dalej domaga się ankieta, ażeby korzystanie z takiej obniżki taryf było dostępnem już przy transporcie jednego wagonu spirytusu a wreszcie, ażeby park wozów cysternowych dla przewozu spirytusu na kolejach państwowych i prywatnych został pomnożony i korzystanie z niego ułatwione“. Przewodniczący zarządza głosowanie i ankieta uchwała powyższą rezolucyę.

Przewodniczący poddaje pod dyskusyę wniosek JWgo Polanowskiego, wniesiony jako wniosek dodatkowy do uchwał ankiety, a dotyczący rezolucyi do Kola polskiego

w Wiedniu. (Wniosek ten podany jest na str. 30 protokołu), W sprawie tej zabiera głos JWny Rutowski, sprzeciwiając się uchwaleniu tego wniosku. Zdaniem mowcy mogłoby uchwalenie punktu 2 i 3 wniosku tego zaszkodzić całej akcji, podjętej przez ankietę. Rząd bowiem nigdy się nie zgodzi na niżenie stopy podatkowej, uzyskanej z takim trudem i forsa, a żądanie wprowadzenia podatku od piwa oburzy inne prowincye, a nadto pociągnie za sobą upadek przemysłu piwowarskiego, który się obecnie podnosi. Mowca oświadcza się tylko za 1. częścią wniosku. Za wnioskami przemawia JWny Kozłowski. Po tej dyskusji JWny Polanowski cofa punkt 2 i 3, tudzież na życzenie JWgo Kozłowskiego zgadza się na opuszczenie z punktu 1. słów „ogólnej lub szczegółowej“. W głosowaniu uchwała ankiety wniosek JWgo Polanowskiego w następującem brzmieniu:

„Ankieta uprasza Koło polskie we Wiedniu, by w dyskusji budżetowej cały stan upadku gorzelń rolniczych i rolnictwa był dosadnie zaznaczony“. Wny Frommel przedstawia dodatkowy do uchwał ankiety wniosek, brzmiący:

„Ankieta wyraża życzenie, by podatek od fabrykacyi drożdży został znacznie podwyższony“. Po krótkiem umotywowaniu przez wnioskodawcę, ankietą uchwalila ten wniosek jednogłośnie.

Przewodniczący skonstatowawszy, że sprawy poruszone kwestyonarzem zostały przez ankietę wyczerpane, a dodatkowych wniosków żadnych już członkowie nie zgłaszają, dziękuje członkom ankiety imieniem Wydziału krajowego za ich pracę i trudy i zamyka posiedzenie.

JWny Polanowski dziękuje przewodniczącemu za kierownictwo obradami.

Posiedzenie zamknięto o godzinie 9 m. 50 w nocy.

Alegat 9 a do Sprawozdania z czynności Wydziału krajowego z r. 1889/90.

Odpis pisma Wydziału krajowego z d. 31. stycznia 1890, l. 4676 do JE.
Dra. Juliana Dunajewskiego c. k. Ministra skarbu.

Ekscelencyo!

Położenie, w jakim obecnie znajduje się gorzelnictwo krajowe wskutek reformy podatkowej z dnia 20. czerwca 1888 i jej przeprowadzenia, było przedmiotem długich i wyczerpujących rozpraw Sejmu krajowego.

Uchwały Sejmu krajowego są już Waszej Ekscelencyi znane.

Sejm krajowy uchwała z d. 21. listopada 1889 przekazał Wydziałowi krajowemu wnioski w sprawie reformy poszczególnych postanowień ustawy o podatku od spirytusu, oraz w sprawie użycia innych środków zmierzających do polepszenia bytu gorzelnictwa i polecił zwołanie ankiety rzeczoznawców dla zbadania usterek ustawy gorzelnianej i przepisów wykonawczych.

Wywiązując się z polecenia Wydział krajowy zwołał ankietę z rzeczoznawców, która obradowała na dniu 13 i 14 stycznia b. r. pod przewodnictwem Członka Wydziału krajowego. Ankieta zastanawiała się nad obecnem położeniem gorzelnictwa krajowego, przy-

*

czynami i środkami zaradczymi, a wynikiem obrad jest szereg uchwał, które mamy zaszczyt Waszej Ekscelencyi niniejszem w załączeniu przedłożyć.

Nie ulega już żadnej wątpliwości, że reforma ustawy o opodatkowaniu spirytusu sięgnęła niezmiernie głęboko w stosunki przemysłu gorzelnianego całej monarchii, a pomimo że już upływa druga kampania gorzelniana na nowych podstawach, niepodobna przewidzieć jeszcze czasu, kiedy ustąpi przesilenie i nastaną normalne zdrowe stosunki dla tej tak niezmiernie ważnej gałęzi gospodarstwa i produkcji przetwórczej.

Jeżeli przemysłowi gorzelnianemu innych krajów monarchii przesilenie to dało się we znaki, to tem więcej dotyka ono gorzelnictwo rolnicze naszego kraju, związane jak najściślej z rolnictwem, z hodowlą bydła, przemysł uboczny niezbędny dla przetwarzania jedynej okopowiny, kartofla, nieznoszącego transportu, na artykuł handlowy, przemysł umożliwiający hodowlę i wypas bydła i produkcję nawozu dla tysiąca kilkuset gospodarstw rolnych, które inaczej skazaneby były do najprymitywniejszych form gospodarstwa ekstenzywnego, zbożowego i ugorowego.

Bez siły kapitału niezdolne do ciągłych ulepszeń technicznych wymagających kosztownych wkładów, gorzelnictwo nasze odczuwać musi nader żywo każdą reformę ustawodawczą, zmieniającą formy bytu tego przemysłu. Nie dziw, że jeżeli gdzie, to u nas tak radykalna reforma, jaką przyniosła ustawa z 20. czerwca 1888 musiała sięgnąć do podstaw bytu gorzelnictwa.

Zasadnicze postanowienia ustawy, kontyngentowanie produkcji, sprowadziły już bardzo znaczne ograniczenie produkcji; jest to dopiero początek. Już w pierwszym roku spadła produkcja wynosząca w czasach normalnych przed reformą 500 do 550.000 hektolitrow i wyżej, na 450.000 hl. w roku ubiegłym, chociaż wielu właścicieli, nie chcąc stracić prawa do kontyngentu ze stratą aktywowało gorzelnie.

Ekscelencyi najlepiej wiadomo, że już w roku bieżącym bardzo wiele gorzelnii ubyło, a to po całym kraju, chociaż w roku wielkiego nieurodzaju zbóż i paszy, szczęściem kartofel obrodził i gorzelnia jako środek wyżywienia inwentarza i chociażby zmniejszonego wypasu bydła i produkcji nawozu, stała się tem potrzebniejszą. Według wiadomości zewsząd dochodzących kampania gorzelniana będzie daleko krótszą. W ogóle około 100 gorzelnii ubędzie w drugim roku istnienia ustawy, a gdyby położenie gorzelnictwa nie poprawiło się, to ubędzie gorzelnii daleko więcej.

Już w roku bieżącym nastąpiła znaczna redukcja uprawy kartofli, wiele gospodarstw produkujących kartofle dla sąsiednich gorzelnii straciło odbiorców na swój produkt, — ale i właściwe gospodarstwa gorzelniane zmniejszyły areał pod tą jedyną okopowiną. Waszej Ekscelencyi wiadome są usiłowania celem zaprowadzenia w kraju innych gałęzi przemysłu, zwłaszcza zaś krochmalarstwa kartoflanego, ażeby znaleźć odbiorcę na kartofel. Oczywiście że wprowadzenie nowego przemysłu nie jest rzeczą łatwą. Zastąpienie gorzelnictwa cukrownictwem także jest niesłychanie trudnem.

Słowem staje przed rolnictwem kwestya groźna, utraty dla wielu gospodarstw możliwości gospodarstwa racjonalnego i konieczności powrotu do gospodarstwa ekstenzywnego, połączonego z obniżeniem produkcji, renty, wartości ziemi i siły podatkowej.

Wydział krajowy uważa za swój obowiązek stać na straży interesu kraju i jak już tylokrotnie zwracać uwagę Wysokiego Rządu na niebezpieczeństwo grożące stosunkom ekonomicznym całego kraju.

Przedkładając Waszej Ekscellencyi uchwały ankiety krajowej, która zastana wiała się nad potrzebami zmian niektórych postanowień ustawy, zwłaszcza zaś wielu postanowień

co do jej wykonania, które niezmiernie przyczyniło się do utrudnienia bytu gorzelnictwa, oraz nad środkami, któreby zdolne były przyjść w pomoc, ożywić handel, podnieść wywóz, Wydział krajowy może tylko przyłączyć się do tych uchwał ankiety i Waszą Ekszelencyę upraszać o wzięcie ich pod rozwagę.

Musimy jednak położyć nacisk na dwie kwestye pierwszorzędnej dla nas wagi, a mianowicie na sprawę wykonywania ustawy i przepisów wykonawczych, oraz na sprawę użycia środków zdolnych podnieść zbyt spirytusu i cenę tegoż.

Co do przepisów wykonawczych, Sejm krajowy uchwalił konieczność domagania się zmiany przepisów wykonawczych, polecił zbadanie ich wadliwości za pomocą ankiety krajowej, oraz domagania się, ażeby Wysoki c. k. Rząd dla zbadania sposobu wykonywania ustawy zwołał ankietę w Wiedniu.

Ciągłe zmiany przepisów, stawianie żądań coraz nowych, a wymagających nieustannych kosztownych zmian, w znacznej części nieodpowiadających celowi, są powodem nieustannych żalów ze strony producentów, ubogich w kapitał, a zmuszonych do martwych nakładów bardzo ciężkich.

Nadto wiele przepisów naraża producenta wprost na straty, na opłacanie podatku i grzywien za błędy aparatu mierniczego, za błędy kontroli itd.

Wiele przepisów jest natury weksacyjnej, utrudniającej techniczne prowadzenie gorzelnictwa i zniechęcającej producentów.

Niezawodnie przeprowadzenie reformy ustawodawczej, zmieniającej system opodatkowania, musi wymagać prób i doświadczeń, zanim się znajdzie właściwy sposób i właściwa miara, przy której skarb państwa będzie zabezpieczony, a producent poniesie najniższą szkodę, zanim się w nowe formy wykonania ustawy wżyje przemysł i handel. Licząc się z tą koniecznością, musimy jednak wyrazić przekonanie, że czas przejściowy trwa za długo, że wadliwości i usterki całego systemu przepisów, a zwłaszcza incydentalnych zmian i wymogów nie są wolne od winy obecnego tak ciężkiego położenia, w jakie popadło nasze gorzelnictwo. Wyrażamy też nadzieję, że Wasza Ekszelencya raczy przed rewizyą całości tychże przepisów wysłuchać zdania rzeczoznawców i interesowanych na ankiecie, do której raczy Wasza Ekszelencya zawiadzić reprezentantów gorzelnictwa rolniczego naszego kraju.

Najważniejszym powodem obecnego położenia przemysłu gorzelnianego już nie naszego kraju, ale całej monarchii jest nadzwyczajny spadek ceny spirytusu, spowodowany znaczną obniżką konsumy i wysoką stopą podatku bardzo podrożonego spirytusu.

Waszej Ekszelencyi najlepiej wiadomo już, w jakim stopniu rzeczywista konsumcja obniżyła się. Gromadzą się więc znaczne zapasy nieskonsumowanego spirytusu i tak znacznie obniżonej produkcji i ten nadmiar towaru i jego podaży przy bardzo małym wywozie za granicę spowodował już i musi spowodować jeszcze większą obniżkę ceny spirytusu. Już przy dzisiejszej cenie spirytusu spienięża się kartofla przeważnie ze stratą, w każdym razie po cenie, przy której produkcja kartofla musi być zakwestyonowana. Cyfry nieskonsumowanych zapasów i wywozu z Austro-Węgier muszą budzić obawę, że jeżeli nie znajdą się środki usunięcia z targów wewnętrznych nadmiaru produkcji spirytusu nagromadzonego w czasie przejściowym, to spadek cen dalej jeszcze idący jest nieuchronny.

Zanim konsumcja wewnętrzna pogodzi się i zastosuje do zwiększonej stopy podatkowej i stanie się normalną, przesilenie spowodowane spadkiem cen musiałoby przynieść szkody ogromne.

To też Wydział krajowy zwrócić musi uwagę Waszej Ekszelencyi na te wszystkie środki, którym można ożywić handel, potanić wywóz surowca do rafinerji i z rafinerji za granicę i do morza, oraz bezpośredni wywóz surowca. Jednakowoż wszystkie te środki,

zdaje się, nie są już w stanie zaradzić złemu i występuje potrzeba chwycenia się środków wyjątkowych, jako ściśle przejściowych, celem wyprowadzenia z monarchii nadmiaru zapasów spirytusu kontyngentowego.

Kończąc uwagi nasze, mamy zaszczyt wyrazić przekonanie, że Wasza Ekscelencya tej tak ważnej gałęzi gospodarstwa kraju naszego, już w interesie wydatności i trwałości samego podatku od spirytusu i siły podatkowej gospodarstw gorzelnianych nie spuścisz z oka, raczysz przyczyny obecnego położenia dokładnie zbadać i użyjesz właściwych środków zaradczych.

D. u. s.

Alegat 9 b. do Sprawozdania z czynności Wydziału krajowego z roku 1889/90.

Odpis pisma Wydziału krajowego z dnia 31. stycznia 1890. l. 4676 do JE.
Margrabiego de Bacquehem c. k. ministra handlu.

Mit Beschluss vom 21. November 1889 hat der galizische Landtag alle Anträge in Betreff der Lage der landwirtschaftlichen Spiritusbrennerei dem Landesausschusse überwiesen, mit dem Auftrage dieselbe im Wege einer Landesenquête prüfen zu lassen. Diese vom Landsausschusse berufene Enquete hat am 13 und 14. d. M. stattgefunden, hat die Ursachen der misslichen und drohenden Lage dieses einzigen landwirtschaftlichen Gewerbes des Landes geprüft und nach Mitteln gesucht, wie dem bedrohten Gewerbe zu helfen wäre.

Der Landesausschuss beehrt sich hiemit Euerer Excellenz die Abschrift der Beschlüsse der Enquete ehrerbietigst zu unterbreiten, indem ein wichtiger Theil der anzuwendenden Mittel, in den Bereich der Wirksamkeit Euerer Excellenz und des Handelsministeriums gehört.

Euere Excellenz haben die Angelegenheit der tarifarischen Erleichterungen für den Transport und die Ausfuhr vom Spiritus zu den Grenzstationen des Auslandes und nach Triest thatkräftig in die Hand genommen, und wir beeilen uns Euere Excellenz zu ersuchen, für diese Förderung unseres Spiritushandels unseren Dank entgegennehmen zu wollen.

Wir erlauben uns aber Euere Excellenz auf die diesfälligen Beschlüsse der Landesenquête aufmerksam zu machen. Die Ermässigung der Ausfuhrstarife für Rohspiritus genügt nicht.

Die Rohwaare, um exportfähig zu werden, muss erst die Raffinerie passiren, und es ergibt sich die Nothwendigkeit der Einföhrung der Reexpedition und der Tarifiermässigung im gebrochenen Verkehr. Ist es aber von grosser Wichtigkeit, dass uns durch billige Tarife die Ausfuhr des Ueberschusses unserer Production ins Ausland ermöglicht werde, so ist der inländische Verkehr, der Transport nach den consumirenden Ländern und Gegenden, zu den Freilagern, Lagerhäusern, Raffinerien und Handelsplätzen des Inlandes, womöglich erleichtert werde, welche doch unsere wichtigsten Abnehmer sind.

Wir müssen mithin Euerer Excellenz diese Wünsche des Landes wärmstens aus Herz legen.

Wir beehren uns auch die Hoffnung auszusprechen, dass die anderweitigen Wünsche unseres Spiritusgewerbes, was die ausserordentlichen Mittel anbelangt, welche da zu ergreifen wären, um die angesammelten Spiritusmengen, welche den Preis des Spiritus herabdrücken, aus Oesterreich-Ungarn herauszuschaffen, auf das Wohlwollen Euerer Excellenz für diese so wichtige Industrie umsomehr rechnen können, als diese Wünsche mit denen, welche aus allen Spiritus produzierenden Ländern an Euere Excellenz herantreten, vollkommen übereinstimmen.

D. u. s.

Alegat 10. do Sprawozdania z czynności Wydziału krajowego z roku 1889/90.

Odpis pisma Wydziału krajowego z dnia 31. stycznia 1890 L. 4676
do JE. Filipa Zaleskiego c. k. Ministra dla Galicyi.

Wysoki Sejm krajowy, który w ubiegłym roku położeniem gorzelnictwa po kilkakrotnie się zajmował, przekazał uchwałą z 21. listopada 1889 wnioski w tym przedmiocie Wydziałowi krajowemu z poleceniem, ażeby tenże zwołał ankietę gorzelnianą krajową. Nadto uchwalił Sejm krajowy, że należy starać się, ażeby w sprawie wadliwości i usterek ustawy i przepisów wykonawczych odbyła się w Wiedniu ankietę, z uwzględnieniem reprezentacyi gorzelnictwa rolnego naszego kraju.

Wydział krajowy zwołał ankietę złożoną z rzeczoznawców, a rezultat obrad na dniu 13. i 14. stycznia odbytych, zawarty w szeregu uchwał, mamy zaszczyt niniejszem Waszej Ekscelencyi zakomunikować.

Wydział krajowy uważa za konieczne w tej tak ważnej dla gospodarstwa krajowego sprawie, zwrócić uwagę Wysokiego Rządu na przesilenie, w jakim gorzelnictwo się znajduje i niebezpieczeństwo, jakie mu, a zarazem związanemu z niem rolnictwu zagraża, oraz na środki niezbędne dla skrócenia czasu przejściowego, jaki po zaprowadzeniu radykalnej reformy podatkowej nastąpić musiał. Wydział krajowy udaje się więc w odnośnych pismach do Ich Ekscelencyj Panów Ministrów finansów i handlu, a komunikując te pisma Waszej Ekscelencyi w załączeniu wyraża przeświadczenie, że Wasza Ekscelencya, stojąc na straży interesów kraju naszego, raczysz dać wyraz obecnemu położeniu i potrzebom gorzelnictwa i raczysz poprzeć usiłowania nasze celem zaradzenia złemu.

D. u. s.

**Odpis odezwy Wydziału krajowego z dnia 25. kwietnia 1890 L. 58381
do c. k. Namiestnictwa w miejscu.**

W załatwieniu szacownej odezwy z dnia 20. grudnia 1889 r. L. 85.347, Wydział krajowy ma zaszczyt objawić Świetnemu c. k. Namiestnictwu następującą opinię w przedmiocie wprowadzenia systemu cymentowania i recymentowania przez organa wędrowne.

Z memoriału dyrektora c. k. normalnej komisji cymentniczej we Wiedniu wynika, iż system wędrowny korzystniejszym jest w krajach o bardzo wysoko rozwiniętym ruchu przemysłowym i handlowym, docierającym do najmniejszych gmin. Główną bowiem korzyścią systemu wędrownego jest, że jest on bardzo dogodnym dla tych wszystkich przemysłowców i kupców, którzy mieszkają w pewnym oddaleniu od siedziby urzędów cymentniczych. Gdzie takich przemysłowców i kupców jest bardzo wielu, rozrzuconych po gminach, oddalonych od siedziby urzędu, a mających więcej naczyń albo wag do cymentowania lub recymentowania, tam oczywiście jest dla nich o wiele dogodniejszą rzeczą, gdy wędrowny urząd cymentniczy przybędzie na miejsce dla spełnienia swej funkcji, aniżeli, żeby ułatwiona jest oni mieli naczynia swe i wagi do urzędu posyłać. Jest też z tem połączona ta korzyść, że przez to ściślejsza kontrola nad kupcami i przemysłowcami, ponieważ może ona być wykonywaną nie przez urząd gminny, na który nie zawsze w tym względzie spuścić się można, ale przez wędrownych cymentników, którzy z aparatami swymi na miejsce przybywają.

Ujemną zaś stroną systemu wędrownego jest przedewszystkiem, że ambulatorycznie urządzone cymentowanie mniejszą daje rękojmię ścisłości, aniżeli w urzędach stałych. Kompletny aparat cymentniczy nie łatwo da się urządzać w sposób dobry do transportu, w drodze bardzo łatwo może uleść uszkodzeniu, na miejscu wreszcie, gdzie przemijającą ma być ustawiony, może nie wszędzie znaleźć odpowiednie umieszczenie takie, któreby dawało rękojmię ścisłego wykonania czynności. Może także zachodzić obawa, że organa podwładne, używane do służby wędrownej i w ten sposób usunięte z pod kontroli, mogą funkcje owe spełniać w sposób bardziej niedbały, mniej ścisły, aniżeli by życzyć należało.

Memoriał powyższy pomiędzy zarządzeniami, jakieby poczynić należało w razie zaprowadzenia wędrownej służby cymentniczej, wymienia także, iż gminy musiałyby dostarczać bezpłatnie lokalu, posługi do robót pomocniczych i koniecznych urzędów. Można się zatem obawiać, że spadnie nowy ciężar pieniężny na gminy i tak już co raz to nowymi wymaganiami przeciążane. Z drugiej znów strony i wydatek, jaki zład spadnie na przemysłowców i kupców, może łatwo być większym niż dzisiaj.

Jeżeli wędrowny urząd cymentniczy przybędzie na miejsce, gdzie się znajduje większa ilość kupców i przemysłowców, wydatek na każdego przypadający będzie mniejszy — gdzie zaś ambulans taki ma obsłużyć jedną lub dwie firmy, oczywiście wydatek wypadnie większy, aniżeli gdyby ci przemysłowcy i kupcy swe naczynia i wagi posyłali do stałego urzędu cymentniczego. W dalszym ciągu memoriału podniesiono następnie, iż przy systemie wędrownym musiano by zamiast obecnej stałej taksy pobierać roczny ryczałt wymierzony według rozmiarów przedsiębiorstwa i miejsca zamieszkania partyi. Ten ryczałt — jeżeli ma być w stosunku do wydatków przez urząd cymentniczy ponoszonych, musi oczywiście być wyższym tam, gdzie dla niewielu partyi urząd zjeżdża na miejsce, aniżeli tam, gdzie się wydatek ten na większą ilość partyj rozłoży.

W naszym zwłaszcza kraju pierwszy wypadek będzie znacznie częstszy aniżeli w krajach o wysoko rozwiniętym ruchu handlowym i przemysłowym i dla tego właśnie u nas

większa zachodzi obawa, że z tego urzędzenia nie tylko na gminę ale i na partye spadną ciężary. Względy te przemawiają za tem, ażeby w naszym kraju zatrzymać dotychczasowy system stałych urzędów cymmentniczych, których liczbę — w miarę rozwoju ruchu handlowego zwiększać należy, zwłaszcza że już obecna liczba tych urzędów wydaje się niedostateczną.

Jeżeli bowiem Czechy mają 8 5urzędów cymmentniczych, Austria dolna 40, Morawa ze Szląskiem 40, Tyrol z Voralbergiem 36, Styrya 33, to dla największej i narozleglejszej prowincyi jaką jest Galicya, liczba obecnie istniejących 34 urzędów cymmentniczych, stanowczo jest za małą. Z wniosków, które dyrektor normalnej komisji cymmentniczej czyni na wypadek zaprowadzenia systemu wędrownego, zasługuje na podniesienie jeden, który także i przy systemie stałym byłby wielce użytecznym — a mianowicie, ażeby wszelkie miary i wagi były cymmentowane nie dopiero wtedy, gdy mają wejść w użycie, czyli jak się wyraża ustawa w „obrót publiczny“ ale zanim z fabryki wejdą w handel w ogóle.

Waga i miara powinna być ścisła, odpowiadać wymogom ustawy, bez względu, czy ją kupuje właściciel jakiegoś przedsiębiorstwa, w którym będzie ona używaną w stosunkach z publicznością, czyli też kupuje ją człowiek prywatny, do swego prywatnego użytku. Fakt, że można w handlach kupować miary i wagi niecymmentowane, daje nieraz powód do nadużyć, które udają się póty, póki szczęśliwy traf nadużycia nie wykryje.

Z powyższych powodów Wydział krajowy musi oświadczyć się przeciw wprowadzeniu systemu wędrownego, a za zatrzymaniem dotychczasowego systemu stałego cymmentowania i recymmentowania, jednakowo podnosimy zarazem konieczną potrzebę pomnożenia ilości urzędów cymmentniczych w stosunku do istotnej potrzeby ludności naszego kraju.

Następnie uznaje Wydział krajowy za wskazaną zmianę obowiązujących przepisów w tym kierunku, ażeby wszelkie miary i wagi, zanim będą wprowadzone do handlu, musiały być wprzód cymmentowane.

D. u. s.

Alegat 12. do Sprawozdania z czynności Wydziału krajowego za rok 1889|90.

Postanowienia wydane dla komisji statystycznej w Wydziale krajowym w myśl uchwały Wydziału krajowego z d. 6. czerwca 1890.

I. W skład komisji statystycznej Wydziału krajowego wchodzi pod przewodnictwem Marszałka krajowego:

- 1) szef tego departamentu Wydziału krajowego, któremu sprawy statystyki są przydzielone;
- 2) członek Wydziału krajowego przez Wydział do komisji tej wybrany;
- 3) naczelnik krajowego biura statystycznego;
- 4) kierownik oddziału dla statystyki przemysłu i handlu;
- 5) jeden ze starszych urzędników Wydziału krajowego, przez Wydział do tego mianowany.

Zastępcą przewodniczącego w komisji jest szef departamentu, któremu sprawy statystyki są przydzielone.

II. Komisya statystyczna:

1) uchwała program prac i publikacyj statystycznych, a to zarówno tych, które dla ustawodawczych i administracyjnych czynności Wydziału krajowego są potrzebne, jak i tych, które mają ogólne, zwłaszcza ekonomiczne znaczenie;

2) uchwała sposoby zbierania dat statystycznych;

3) obraduje nad sprawozdaniami przedkładanymi przez naczelnika biura statystycznego i kierownika oddziału dla statystyki przemysłu i handlu;

4) przygotowuje dla Wydziału krajowego wszelkie wnioski, dotyczące organizacji komisji statystycznej, tudzież krajowego biura statystycznego i oddziału dla statystyki przemysłu i handlu;

5) zaprasza w razie potrzeby rzeczoznawców do swoich obrad.

III. Komisya odbywa zwyczajne posiedzenia raz na kwartał, nadzwyczajne ilekroć Marszałek lub Wydział krajowy uzna to potrzebnem.

Biurowe sprawy komisji załatwia właściwy departament Wydziału krajowego, a wzdnie biuro statystyczne lub jego oddział dla statystyki przemysłu i handlu.

Sprawozdanie komisji teatralnej.

Sprawozdanie niniejsze obejmuje okres ośmiomiesięczny, a mianowicie od dnia 16. maja 1889 do 15. stycznia 1890, to jest do chwili, w której Dyrekcyja teatru lwowskiego przeszła od p. Barączka, na nowego przedsiębiorcę p. Mieczysława Schmitta.

W peryodzie tuż co wspomnianym dano w ogóle przedstawień scenicznych 183, z których przypada:

Na dramata lub komedye	78
„ operetki	59
„ operę	16

Składane zaś przedstawienia, bądź z mniejszych utworów dramatycznych, lub z tych w połączeniu z operetką, albo z koncertem, lub też z przedstawieniem magicznem Siedleckiego, zajęły 30 wieczorów.

Z ogólnej cyfry przedstawień przypada na popołudniowe przedstawienia 19.

W tym czasie grano tragedyj 5, dramatów 12, komedyj 42, fars, krotocwil, fraszek scenicznych, obrazów historycznych lub z życia ludu, melodramatów i przysłówi dramatycznych 19, operetek 25, oper całych 11, wyjątków z tychże 6

Dramat i komedya.

Przedstawienia w tym dziale obejmują trzynaście utworów scenicznych wystawionych po raz pierwszy na scenie lwowskiej.

Były to:

1. Zbrodnia w Awersie, tragedia, Karola Brzozowskiego, dana 1 raz;
2. Stracona wideta, dramat Leopolda Starzeńskiego, grany 3 razy;
3. Młynarz i jego córka, dramat Raupacha, grany dwa razy wieczór, raz popołudniu;
4. Matki rywalki czyli Polka i Rosyanka, obraz dramatyczny C Mendeza, grany dwa razy wieczór, raz popołudniu;
5. Pepa, komedya Meilhaca, dana trzy razy;
6. Kłusownicy, komedya tłumaczona z niemieckiego, grana 5 razy;
7. Złote rybki, komedya Schönthaua i Kandelburga, grana 4 razy;
8. Podróż do Sumatry, komedya Mamrotha i Weissa, grana 1 raz;
9. Kłopoty dziadunia, komedya St Dąbrowskiego, grana 1 raz;
10. W cztery oczy, komedya L. Fuldy, grana 4 razy;
11. Dzika różyczka, Blizińskiego, grana 3 razy;
12. Wesele landszturmisty, farsa „ 9 „
13. Sodoma i Gomora, grana 2 razy.

Już to nader krótkie utrzymanie się niektórych nowości dramatycznych na scenie świadczy bądź o ich małej wartości, lub też niewłaściwym wystawieniu; w rzeczywistości okoliczność pierwsza przeważała w tym razie.

Z wyjątkiem bowiem komedyj: Złote rybki i Kłusownicy, oraz jednoaktówek: „W cztery oczy“ i „Dzika różyczka“, tudzież wesołej farsy „Wesele landszturmisty“, inne a w szczególności: Podróż do Sumatry, Polka i Rosyanka lub Sodoma i Gomora znikają wprost ze sceny po pier-

wszem przedstawieniu, lub też ponowione, mimo dość wyraźnych objawów niezadowolenia ze strony publiczności teatralnej, grane były w nader słabo zapelnionym teatrze. Podnosimy to to nie tyle dla krytyki przeszłości, ile jako wskazówkę na przyszłość.

Jeżeli w ogóle, to w szczególności tam, gdzie stała publiczność teatralna jest nieliczną, jak to właśnie jest we Lwowie, ściąganie szerszych kół do teatru za pomocą wystawiania sztuk, bez względu na ich wartość, a li z uwagi, że są nowe, oddziaływa najniekorzystniej zarówno na scenę jako taką, jak też i kasę teatralną.

Publiczność wprost zraża się do teatru, a premiery będące *great attraction* zwłaszcza dla szerszej publiczności teatralnej, stanowiące niemal główną podstawę dochodów innych większych teatrów, spotykają się z nieufnością, o której najwymowniej świadczyły niejednokrotne pustki w teatrze — pomimo, że po raz pierwszy sztukę grano. Ponadto aktorowie, zwłaszcza wypełniający główne role, ucząc się ciągle nowych ról, nie rzadko z uczuciem jednolitego sukcesu; nie dziw, że traktować je muszą i dość pobieżnie i bez zamiłowania, które wartość samej sztuki obniża.

Dlatego zamiast ubiegać się o wystawianie nowych sztuk, jedynie dlatego, że są nowe, z pewnością lepiej odpowie zadaniu swemu dyrekcja teatru, gdy sięgnie do repertuarza dawnego i wznawiać będzie sztuki o prawdziwej wartości, których treść dla młodszych w wielu razach będzie nową, a dla ogółu zawsze interesującą, a częstokroć pouczającą.

Z utworów granych już na scenie lwowskiej powtórzono w ciągu sezonu niniejszem sprawozdaniem objętego, następujące sztuki:

Z komedyi:

Kobiety nerwowe 4 razy.

Po dwa razy przedstawiono:

Chamillak,

Dwór w Władkowicach,

Pomyłka p. Lambinetta,

Pan Alfons,

Zaślubiny z przeszkodami,

Zapraszam pułkownika,

Przysługa,

Chichotki i

Takie one wszystkie.

Raz zaś grano:

Myszka,

Pospolite ruszenie,

Wojna podczas pokoju,

Radcy pana radcy,

Świętoszek,

Świat nudów,

Przed ślubem,

Rewizor z Petersburga,

Małżeństwo Apfel,

Mąż na wsi,

Nasi poczciwi wieśniacy,

Mąż z grzeczności,

Błędna gwiazda,

Guzik,

Wujaszek Alfonsa,

Krawiec damski,

Reprezentant domu Müller i Sp.,

Rocznica ślubu,

Dziwacy,

Ostatnia kwadra,

Świeczka zgasła,

Złoty cielec,

Cicha woda brzegi rwie i

Gogo.

Z dramatu:

Gringoire i }
Mój mały. } po 3 razy grano.

Raz zaś przedstawiono:

Uriel Akosta,

Marya Stuart,

Hrabina Sara,

Dwa światy,

Xenia,

Cicha woda brzegi rwie,

Dramat jednej nocy i

Obrona Olsztyna.

Z tragedyi:

Po dwa razy grano:	Raz zaś przedstawiono:
Ludwik XI,	Intryga i miłość i
Otello i	Król Lear (Akt II.).
Hamlet.	

Z melodramatu:

Trójka hultajska 1 raz grano.

Z obrazów historycznych:

Kościuszko pod Racławicami, 2 razy wieczór i 1 raz po południu przedstawiono.

Z obrazów z życia ludu:

Emigracja chłopska	1 raz grano.
Werbel domowy	1 " "
Przez zawiść w kajdany	1 " " (teatr ruski).

Z widowisk scenicznych:

Hulaj dusza, grano 3 razy po południu.

Z krotoczwil:

Stary piechur i syn jego huzar	1 raz grano.
Chcę sobie pohulać	1 " "
Dwaj złodzieje	1 " "
Hypnotyzm	1 " "
Przejdźcie Wenery	1 " "

Z fars:

Durand i Durand 1 raz przedstawiono,
Piękne sąsiadki 1 " "
Numer o dwóch łózkach 1 raz przedstawiono.

Z fraszek scenicznych:

O Józję, 3 razy grano.

Kawalerski pokój do najęcia i Po wystawie paryskiej	} 1 raz grano.
--	----------------

W przedstawieniu Hamleta, Maryi Stuart, Chamillac, Przed ślubem, Rewizor z Petersburga, Małżeństwo Apfel, Mąż na wsi, Nasi poczciwi wieśniacy i jednoaktówce Guzik, brał udział jako gość p. Bolesław Ładnowski, występując razy 11.

Artysta ten zbyt znany jest, jego uzdolnienie i wykształcenie artystyczne obok niepospolitego talentu, niejednokrotnie pochlebnie, a zasłużenie oceniono, — dla tego ograniczamy się jedynie do wzmianki, że tak jak zwykle tak też i tym razem występy pana Ładnowskiego odznaczały się licznym udziałem publiczności i jej pełnym zadowoleniem.

Oprócz pana Ładnowskiego debiutował na scenie lwowskiej pięć razy pan Armand Dutertre, artysta teatru paryskiego „Odeon“, a mianowicie w tragedyi Delavigna Ludwik XI. dwa razy, zaś w komedjach Świętoszek Moliera, Świat nudów Paillerona i Pan Alfons po raz.

W sprawozdaniach naszych z ostatnich dwu lat, a zwłaszcza w ostatniem, omówiliśmy nader obszernie wszelkie usterki, które w dotychczasowem kierownictwie sceny lwowskiej wido-

cznemi były i bodaj czy głównie nie spowodowały nagłe, a może i koniecznością wywołane ustąpienie dotychczasowej dyrekcyi.

Mamy prawo przypuszczać, że nowa dyrekcyja usunie usterki te, że skorzysta z rad i uwag, które wypowiedaliśmy niejednokrotnie, a często bezskutecznie w co dopiero w powołanych sprawozdaniach, że uczyni to zarówno z obowiązku, który na niej ciąży, jak niemniej z myślą na smutne w tej mierze doświadczenie ustępującej dyrekcyi, tudzież o przyszłość własną;

że w szczególności usunie tak dotkliwie odczuwać się dającą bezprogramowość w kierownictwie teatru, a zwłaszcza w układzie repertuaru, energiczniej ujmie reżyserję i unikać będzie wysuwania lub podnoszenia miernot z pomiędzy personalu teatralnego z jednoczesnem zaniedbywaniem prawdziwych talentów.

A więc, że w obsadzie ról przeważać będzie bezstronność obok prawdziwej znajomości sił scenicznych, że braki w całości przedstawienia, powodowane często wysługiwaniem się chórzystkami lub statystami usunie, a wieczornych przedstawień poświęcać nie zechce dla prób talentów młodszych artystów.

Nie zapoznajemy bynajmniej trudności w przygotowaniu się u nas i kształceniu młodych artystów; wiemy o tem, że brak szkoły dramatycznej utrudnia im niepospolicie to zadanie, jak również oddziałują njemnie na rozwój i podniesienie się sceny — podnosiliśmy już to niejednokrotnie w sprawozdaniach naszych; — sądzymy jednak, że szkołą dla młodych artystów w pierwszym rzędzie winny być przedstawienia popołudniowe, oczywiście nie wypełnione w regule upadłemi na wieczornych przedstawieniach sztukami lub operetkami, lecz obejmujące repertuarem swem utwory sceniczne, zastosowane ściśle do potrzeb i poziomu inteligencji przeważnej części publiczności świeższej, mające na celu łączenie nauki z zabawą, a następujące niemniej najstosowniejszą sposobność młodszyom artystom do wypróbowania talentu, specjalnych uzdolnień i w ogóle należytego wykształcenia scenicznego.

W składzie personalu dramatycznego zaszły następujące zmiany: państwo Żelazowscy i p. Ruszkowski opuścili scenę lwowską, pozyskani dla teatru krakowskiego, — natomiast zaś nowo zaangażowani zostali p. Zawadzki i panna Pankiewicz, dotychczas debiutujący na scenie poznańskiej.

Jakkolwiek pan Zawadzki nie prędko zdoła zastąpić tej miary artystę, jakim jest pan Żelazowski, to jednak dotychczasowe występy jego dowiodły, że jest to artysta utalentowany, studujący należycie i oddający naturalnie każdą ze swych ról, przyczem odznacza się umiejętnością, a czystą deklamacją.

Po koniecznem wyrównaniu i nabyciu pewnej dystynkcyi w ruchach scenicznych, a dalszem kształceniu się, stać się on może cennym nabytkiem dla sceny lwowskiej.

Panna Pankiewiczówna wypełniająca dotąd dość często najrozmaitsze drugorzędne role, znalazła jednak sposobność do przedstawienia się w Hrabinie Sarze Ohneta, jako dystygowana a przy tem utalentowana artystka.

W ruchach scenicznych swobodna i naturalna, deklamuje czysto i pięknie i z tą umiejętnością modulacją głosu, której przyswojenie jest pierwszym warunkiem artystki dramatycznej.

Wyróżnia się ona też od wielu z naszych artystek w deklamacyi tem, że umie utrzymać głos w mierze, zwłaszcza w tempie deklamacyjnem żywszem, a przeto nie naraża publiczności na wysłuchiwanie owych tonów piskliwych, z którymi niestety tak często na scenie lwowskiej spotkać się można.

Dział ról charakterystycznych a zwłaszcza czarnych charakterów po ustąpieniu pana Ruszkowskiego, nie znalazł dotąd odpowiedniego zastępcy. — Pan Schobert lubo nadający się w pewnej mierze do tych ról, manierą jednak swą, a często prostą szarżą w grze, nie odpowiada zadaniu, które przy pozbyciu się podniesionych wad w grze spełniać mógłby.

O p e r e t k a

jak dawniej, tak też i w okresie czasu niniejszem sprawozdaniem objętym, ściągała liczną publiczność do teatru.

Wystawienie w ciągu sezonu ubiegłego trzech nowych operetek, mianowicie: Goni-twa za szczęściem, Genéego i Zapperta, granej razy 11, Kapitana Wilson, Gilberta razy 8, wreszcie Kapitana Fracassa, Genéego i Zella również razy 8, niewątpliwie przyczyniła się tylko do ożywienia teatru. — A jakkolwiek pod względem wartości muzykalnej wszystkie te trzy operety nie wytrzymują porównia z dawniejszemi kompozycjami Souppégo, Straussa, Genéego lub Millöckera, to jednak jako nowość, zresztą nie bez wartości muzykalnej, dla kasy teatralnej okazały się korzystnymi.

Prawie dwumiesięczny pobyt w czasie feryj letnich operetki w Krakowie, mającej w regule powodzenie tamże, umożliwił jak zwykle dyrekcji teatru utrzymanie liczego personalu operetkowego.

W składzie personalu operetkowego zaznaczyć nam wypada jedynie ubytek pani Zimajer, ulubienicy publiczności lwowskiej.

Wina w tym razie nie ciąży na dyrekcji, wiadomo bowiem, że artystka ta wskutek ofiarowanych jej korzystniejszych warunków w Warszawie, nie dała się zatrzymać we Lwowie.

Do ożywienia operetki przyczyniły się nie mało liczne występy pani Bocskay; artystka ta sympatycznie zawsze ceniona przez publiczność lwowską, umiała mimo dłuższego usunięcia się ze sceny, zachować w grze i w głosie zupełną świeżość, — a zwłaszcza ową werwę w oddaniu ról męskich, którą zawsze się odznaczała.

Z operetek dawniej wystawionych grano:

<p>Mikado razy 7. Baron cygański razy 5. Farinelli Maskota Piękna Helena i Błazen królewski</p>	<p>} po 2 razy</p>	<p>Don Cezar, Dzwony z Corneville, Donna Juanita, Fatinica, Wesoła wojna, Lizka i Frycek i Wyspa Tulipatan.</p>
<p>Raz zaś przedstawiono: Nitouche,</p>		

O p e r a.

Właściwy sezon operowy rozpoczął się z dniem 3. grudnia r. z. to jest z chwilą występów wszystkich na tegoroczny sezon operowy zaangażowanych solowych śpiewaków.

Personal opery tegorocznej, również jak w latach poprzednich, jest mieszany, bo złożony z Polaków i Włochów.

Panna Heller mezosopranistka, panna Pawlików sopranistka; oto pierwszorzędne siły wokalne kobiece opery lwowskiej.

O obu tych artystkach krytyka i publiczność wydały już sąd nader pochlebny, podzielamy go też w zupełności, oceniając obie te artystki, jako nader cenny nabytek dla sceny lwowskiej.

Panna Heller obdarzona z natury głosem silnym, pełnym, dźwięcznym i o szerokiej skali, czyni ciągłe postępy w śpiewie, zwłaszcza widocznym był ten postęp po dłuższej przerwie

Przy dalszem kształceniu się, ztąd nabyciu większej giętkości w głosie, zwłaszcza w staccatach i trillach, również po pozbyciu się pewnej ostrości w tonach wyższych, artystka ta może z czasem być zaliczoną do pierwszorzędných

Również o pannie Pawlików tylko pochlebnie wyrazić się nam wypada.

Głos tej śpiewaczki lubo nieznosi większego znużenia, miękkością jednak swą, tonem i dźwiękiem nader sympatycznym pociąga słuchacza — przytem w każdej intonacji lub modulacji czuć, że artystka ta zupełnie panuje nad swym głosem.

Podnieść przy tem należy z uznaniem, że obie te tak od niedawna debiutujące artystki, obydwoje się zupełnie ze sceną, a gra ich dramatyczna wyrównywa w zupełności zaletom wokalnemu muzykalnym.

Obok wspomnianych dwu artystek dała się chwalebnie poznać, jako debiutantka wstępująca dopiero na scenę p. Kamilowa, sopranistka Głos jej lubo nieco cienki i nie silny z natury, mimo to jest dość dźwięczny i nadający się najprawdopodobniej więcej do partyj koloraturowych, niż dramatycznych.

Śpiewaczka ta śpiewa czysto i pewnie i może stać się z czasem cenną dla opery polskiej.

Obok tych trzech śpiewaczek biorą udział w przedstawieniach operowych, jako solistki pani Kasprowiczowa i Skalska, tudzież panna Frenkel, znana już z występów w operze lwowskiej.

Pani Kasprowiczowa cieszy się zawsze świeżym i czystym głosem, wypełniając najsumienniejszą a nieznużenie każdą ze swych partyj, w śpiewie zaś pani Skalskiej o ile głos jej odpowiada, przebija się zawsze staraność i wrodzona muzykalność.

Pan Jeromin basista, należący do personelu operowego sceny lwowskiej od lat paru śpiewa zawsze dobrze, starannie i sympatycznie.

Głos jego prócz pewnych tonów nosowych, równie rozległy, jak silny i dźwięczny przy umiejętnem władaniu nim i grze dramatycznej starannej, stawia go w rzędzie śpiewaków zawsze pożądaných dla sceny lwowskiej.

Włosi, pan Percuoco i Putó, — pierwszy tenor, drugi baryton zaliczani być mogą do śpiewaków, których przeszłość mogła być świetną i głośną, teraźniejszość zaś, wyraża się przewszystkiem niepospolitą rutyną umiejętną, a często nader efektowną deklamacją w śpiewie.

Ulegają oni bowiem równie jak wszyscy nawet najpierwszorzędnější wyspiewani śpiewacy kaprysom zużytego głosu.

Obok chwil szczęśliwych, porywających często nawet pojedynczych tonów, idzie bezpośrednio nieraz detonacja, zamglenie głosu, lub chryпка albo też niemożność utrzymania lub wypełnienia tonu.

Mimo to przy grze dramatycznej, pełnej życia i werwy, zwłaszcza u pana Percuoco, uzupełniają oni całość opery lwowskiej wcale dobrze i z zadowoleniem tych, którzy umieją miarę utrzymać w wymaganiach do opery lwowskiej — przez porównanie jej z równorzędnymi a nie pierwszorzędnymi w świecie.

Pan Jerzyna drugi tenor, który w roku po zaprzeszłym budził usprawiedliwione nadzieje, forsując ciągle głosem wprost nadużywa go.

Żałować też należy, że śpiewak ten równie muzykalny, jak z natury obdarzony pełnym dość rozległym — a sympatycznym głosem nie odpowiedział oczekiwaniom.

Partye drugorzędne wypełniają panowie Laskowski i Łomiński.

W Carmen, w roli Michaeli, debiutowała dwa razy pani Percuoco, jako gość; śpiewaczka, która zdołała zachować w wyższych tonach głos rozległy a nawet dźwięczny.

Z powyższego wynika, że tegoroczna opera lwowska, o ile dotyczy solowych głosów, lepszą jest bezwarunkowo od poprzedzających ją w ostatnim trzechleciu.

Chóry, zwłaszcza żeńskie, pozostały jednak te same co dawniej — w intonacjach ich uderza często z jednej strony nierówność, z drugiej pewna surowość i twardość w głosie, przypisać to należy niewątpliwie niedostatecznej szkole, lecz niemniej niedostatecznemu przygotowaniu na samej scenie. W tej mierze poprawa stanu obecnego jest nader pożądaną.

Orkiestra teatru lwowskiego, co do liczby i instrumentów, dziś zwłaszcza po wprowadzeniu arfy, jest dostateczną; dział smyczkowy zupełnie zadowolniający i liczący wielu dobrych artystów — natomiast część instrumentów dętych usuwa się nieraz z pod krytyki, i niejednokrotnie psuje wcale zresztą możliwą dobrą całość muzykalną.

Przyczyna tego stanu rzeczy leży przede wszystkim w znacznej części instrumentów dętych bądź zniszczonych, lub prawie w regule rozstrojonych.

Mniemamy, że nadeszła już chwila, w której na seryo o zastąpienie przynajmniej częściowe, instrumentów dętych postarać się należy. Kuratora teatru i dyrekcja, w granicach ciężącego na nich obowiązku dbając o rozwój muzykalny na scenie lwowskiej — spełnić to powinny.

Od rozpoczęcia sezonu operowego do dnia 16. b. m. przedstawiono następujące opery:

Mignon dwa razy,	Bal maskowy, Verdiego trzy razy,
Żydówkę „ „	Carmen, dwa razy,
Aidę trzy „	Favorite, jeden raz,
Rigoletto jeden raz	

wreszcie Halkę dwa razy, śpiewaną jednak siłami operetkowemi.

Razem przeto dano przedstawień operowych 16, z pomiędzy których odznaczały się dokładnością i precyzją w wykonaniu przede wszystkim Aida, Mignon i Favorita.

Potrzebę odświeżania repertuaru operowego podnosiliśmy już niejednokrotnie; wystawienie przynajmniej jednej w każdym sezonie z dotąd niegranych na scenie lwowskiej oper, nie nastęrczy z pewnością trudności, skoro chóry i orkiestra przygotowane będą do jej wystawienia, przed rozpoczęciem sezonu operowego.

Kończąc sprawozdanie niniejsze nie możemy pominąć niektórych ogólnych uwag o teatrze lwowskim.

Teatr ten istnieje w warunkach niezaprzeczenie trudnych, przede wszystkim łączy on w sobie wszystkie działy sceniczne, poczynsz od farsy, a skończywszy na operze.

Już ta sama okoliczność, zmuszająca do utrzymania stale nader liczego personelu teatralnego, obok koniecznej w tym razie wszechstronności w kierownictwie artystycznym, wkłada na dyrekcję teatru lwowskiego obowiązki, które w innych wielkich miastach są udziałem kilku przedsiębiorstw.

Po nadto, brak szkoły dramatycznej, obok wymagań publiczności, często przechodzących miarę tego, co w danych warunkach żądać można lub należy, podnosi trudności zadania.

Zresztą gdzieindziej odwiedzanie teatru stanowi jedenaste przykazanie każdego, kto ma jakąkolwiek tylko do wykształcenia pretensyą, u nas niestety grono prawdziwych miłośników teatru jest nader szczupłe, a scena w ogóle ocenioną bywa tylko jako rozrywka.

Gdzieindziej mężowie pióra i nauki z bezinteresowną gorliwością pracują nad podniesieniem teatru, nad postawieniem umiejętnej krytyki, u nas niestety nader często przeważa w tej krytyce stroniczość nad prawdziwą znajomością i miłością sceny.

Że przy takim stanie rzeczy skargi na pewną stagnację w rozwoju sceny, zwrócone być winny jednocześnie i do publiczności i do każdoczesnej dyrekcji nie ulega wątpieniu.

Usunąć jednak to, co zniechęca część przynajmniej publiczności do bywania w teatrze, a co już leży w mocy fundacji teatru i dyrekcji, uważamy za ciężący na nich wyłącznie obowiązek.

Mamy tu na myśli utrzymanie staranniejsze wnętrza teatru, a więc i wejść doń i amfiteatru samego.

W tej mierze zaniedbanie doszło do granic ostatecznych.

Dla tej części publiczności, która po przedstawieniu w teatrze bierze udział jeszcze w zebraniach towarzyskich, zwłaszcza dla pań, teatr lwowski, przy swych stale zabłoconych schodach i grubą warstwą prochu i pyłu pokrytych ścianach, a nieraz i siedzeń w łóżach, za prawdę nie jest angażującym.

Zanim więc stolica kraju zajmie się na seryo budową nowego teatru, którego potrzeba tak powszechnie jest odczuta, wzniesienie zaś same do poprawy stosunków teatru lwowskiego nie mało przyczynić się musi — należy przedewszystkiem zająć się oczyszczeniem wnętrza teatru i jego starannem dalszem utrzymaniem.

Lwów dnia 25. stycznia 1890.

D. Abrahamowicz m. p.   *Fr. Horszard* m. p.   *Z. Sawczyński* m. p.

R. Pilat m. p.   *A. Wiesiołowski* m. p.

Alegat 14. do sprawozdania z czynności Wydziału krajowego za rok 1889/90.

W y k a z

należytości, uiszczeń i zaległości zaliczek danych c. k. Radom szkolnym okręgowym po koniec roku 1889 na pokrycie potrzeb bieżących.

L. porządkowa	Nazwa c. k. Rady szkolnej okręgowej	N a l e ż y t o ś ć						Odpisano		Uiszczono w r. 1889		Zaległość z końcem grudnia 1889.	
		zaległa		bieżąca		razem		zł.	ct.	zł.	ct.	zł.	ct.
		zł.	ct.	zł.	ct.	zł.	ct.						
1	Bóbrka	—	—	781	94	781	94	—	—	—	—	781	94
2	Bohorodczany	—	—	68	51	68	51	—	—	68	51	—	—
3	Borszczów	800	—	2.000	—	2.800	—	—	—	2.800	—	—	—
4	Brzesko	1.500	—	—	—	1.500	—	—	—	1.500	—	—	—
5	Chrzanów	—	—	1.102	03	1.102	03	—	—	1.102	03	—	—
6	Dolina	—	—	129	92	129	92	—	—	—	—	129	92
7	Drohobycz	1.500	—	5.234	23 1/2	6.734	23 1/2	—	—	5.234	23 1/2	1.500	—
8	Gorlice	—	—	552	95	552	95	—	—	552	95	—	—
9	Gródek	5.947	94	2.047	72	7.995	66	—	—	1.134	96 1/2	6.860	69 1/2
10	Grybów	—	—	271	42	271	42	—	—	—	—	271	42
11	Husiatyn	—	—	4.498	98	4.498	98	—	—	2.791	70	1.707	28
12	Jarosław	—	—	4.982	12 1/2	4.982	12 1/2	—	—	2.421	98	2.560	14 1/2
13	Jasło	2.500	—	—	—	2.500	—	—	—	2.500	—	—	—
14	Jaworów	3.562	57 1/2	2.182	56 1/2	5.745	14	—	—	1.135	35 1/2	4.609	78 1/2
15	Kamionka	—	—	3.155	93 1/2	3.155	93 1/2	—	—	75	75 1/2	3.080	18
16	Kołomyja	840	78	228	48 1/2	1.069	26 1/2	—	—	—	—	1.069	26 1/2
17	Kosów	1.000	—	—	—	1.000	—	—	—	1.000	—	—	—
18	Kraków (zamiejska)	14.362	87	—	—	14.362	87	—	—	—	—	14.362	87
19	Krosno	900	—	—	—	900	—	—	—	900	—	—	—
20	Lisko	400	—	392	19	792	19	—	—	606	78	185	41
21	Lwów (zamiejska)	7.214	55	—	—	7.214	55	—	—	3.343	60 1/2	3.870	94 1/2
22	Mielec	3.084	75 1/2	2.698	67 1/2	5.783	43	1.587	36 1/2	—	—	4.196	06 1/2
23	Myślenice	1.000	—	—	—	1.000	—	—	—	1.000	—	—	—
24	Pilzno	4.118	43	—	—	4.118	43	—	—	918	66	3.199	77
25	Podhajce	900	—	1.000	—	1.900	—	—	—	1.900	—	—	—
26	Przemysł	5.442	18 1/2	—	—	5.442	18 1/2	—	—	675	35	4.766	83 1/2
27	Rawa	—	—	580	88	580	88	—	—	580	88	—	—
28	Rohatyn	4.745	25 1/2	904	20 1/2	5.649	46	—	—	904	20 1/2	4.745	25 1/2
29	Rzeszów	6.107	72 1/2	2.187	78 1/2	8.295	51	—	—	—	—	8.295	51
30	Sambor	549	28	—	—	549	28	—	—	549	28	—	—
31	Sanok	—	—	1.800	—	1.800	—	—	—	—	—	1.800	—
32	Skałat	—	—	729	77	729	77	—	—	—	—	729	77
33	Stryj	1.500	—	477	92 1/2	1.977	92 1/2	—	—	—	—	1.977	92 1/2
34	Tarnobrzeg	—	—	25	49	25	49	—	—	—	—	25	49
35	Tarnopol	—	—	3.000	—	3.000	—	—	—	—	—	3.000	—
36	Tarnów	—	—	3.640	21	3.640	21	—	—	—	—	3.640	21
37	Turka	—	—	1.468	45 1/2	1.468	45 1/2	—	—	163	05	1.305	40 1/2
38	Wadowice	1.500	—	505	40	2.005	40	—	—	—	—	2.005	40
39	Zaleszczyki	1.027	41	1.000	—	2.027	41	—	—	—	—	2.027	41
40	Złoczów	—	—	236	51	236	51	—	—	—	—	236	51
41	Żydaczów	—	—	769	62 1/2	769	62 1/2	—	—	—	—	769	62 1/2
42	Żywiec	—	—	1.019	25	1.019	25	—	—	55	92	963	33
	Suma	70.503	75 1/2	49.673	18 1/2	120.176	94	1.587	36 1/2	33.915	21	84.674	36 1/2

Alegat 15. do Sprawozdania z czynności Wydziału krajowego za rok 1889/90.

W y k a z

należitości, uiszczeń i odpisów taks wymierzonych na fundusz szkolny krajowy w roku 1889.

L. porządkowa	Poszczególne powiatów	N a l e ż y t o ś ć						Odpisano		Uiszczono		Zaległość z końcem roku 1889		Uwaga
		zaległa		bieżąca		razem		zł.	ct.	zł.	ct.	zł.	ct.	
		zł.	ct.	zł.	ct.	zł.	ct.							
1	Kasa krajowa	119	70	331	80	451	50	52	50	265	55	133	45	
2	Biała	151	20	263	55	414	75	—	—	336	—	78	75	
3	Bóbrka	32	55	65	10	97	65	2	10	40	95	54	60	
4	Bochnia	105	—	153	82	258	82	1	05	172	72	85	05	
5	Bohorodczany	9	45	31	50 ^{1/2}	40	95 ^{1/2}	2	10	19	95 ^{1/2}	18	90	
6	Borszczów	38	85	94	50	133	35	—	—	88	20	45	15	
7	Brody	211	05	134	40	345	45	3	15	130	20	212	10	
8	Brzesko	105	—	121	80	226	80	6	30	107	10	113	40	
9	Brzeżany	113	40	140	70	254	10	—	—	68	25	185	85	
10	Brzozów	32	55	123	90	156	45	35	70	57	75	63	—	
11	Buczacz	181	65	236	25	417	90	—	—	170	10	247	80	
12	Chrzanów	—	—	22	05	22	05	—	—	9	45	12	60	
13	Cieszanów	119	70	126	—	245	70	—	—	128	10	117	60	
14	Czortków	78	75	96	60	175	35	—	—	100	80	74	55	
15	Dąbrowa	150	15	173	25	323	40	—	—	221	55	101	85	
16	Dobromil	24	15	42	—	66	15	—	—	46	20	19	95	
17	Dolina	76	65	85	05	161	70	—	—	76	65	85	05	
18	Drohobycz	149	10	122	85	271	95	2	10	213	15	56	70	
19	Gorlice	52	50	122	85	175	35	—	—	102	90	72	45	
20	Gródek	68	25	112	35	180	60	—	—	90	30	90	30	
21	Grybów	5	25	47	25	52	50	2	10	39	90	10	50	
22	Horodenka	201	25	78	75	280	—	1	05	108	85	170	10	
23	Husiatyn	208	95	182	70	391	65	—	—	227	85	163	80	
24	Jarosław	200	55	148	05	348	60	4	20	193	20	151	20	
25	Jasło	90	30	89	25	179	55	2	10	151	90	25	55	
26	Jaworów	111	30	45	15	156	45	2	10	77	70	76	65	
27	Kałusz	43	05	61	95	105	—	1	05	53	55	50	40	
28	Kamionka	118	65	227	85	346	50	1	05	134	40	211	05	
29	Kolbuszowa	33	60	130	30	163	90	6	30	91	45	66	15	
30	Kołomyja	55	65	123	30	178	95	—	—	145	35	33	60	
31	Kosów	69	98	101	85	171	83	—	—	75	94	95	89	
32	Kraków	22	05	16	80	38	85	2	10	17	85	18	90	
33	Krosno	77	70	68	25	145	95	—	—	108	15	37	80	
34	Limanowa	92	40	124	95	217	35	16	80	109	20	91	35	
35	Lisko	42	—	159	60	201	60	2	10	162	70	36	80	
36	Lwów	393	75	234	15	627	90	1	05	174	30	452	55	
37	Łańcut	85	05	155	40	240	45	6	30	166	95	67	29	
	Do przeniesienia	3.671	13	4.595	87 ^{1/2}	8.267	00 ^{1/2}	153	30	4.485	11 ^{1/2}	3.628	59	

L. porządkowa	Poszczególnienie powiatów	N a l e ż y t o ś ć						Odpisano		Uiszczono		Zaległość z końcem roku 1889		Uwaga
		zaległa		bieżąca		razem								
		zł.	ct.	zł.	ct.	zł.	ct.	zł.	ct.	zł.	ct.	zł.	ct.	
	Z przeniesienia	3.671	13	4 595	87 ¹ / ₂	8.267	00 ¹ / ₂	153	30	4.485	11 ¹ / ₂	3.628	59	
38	Mielec	19	95	74	55	94	50	—	—	67	20	27	30	
39	Mościska	97	65	144	90	242	55	8	40	112	87 ¹ / ₂	121	27 ¹ / ₂	
40	Myślenice	99	75	325	50	425	25	18	90	344	40	61	95	
41	Nadwórna	26	25	92	40	118	65	6	30	75	60	36	75	
42	Nisko	12	60	64	05	76	65	—	—	50	40	26	25	
43	Nowy Sącz	34	65	129	15	163	80	8	40	123	90	31	50	
44	Nowy Targ	44	10	149	10	193	20	4	20	129	15	59	85	
45	Pilzno	26	25	48	30	74	55	1	05	58	80	14	70	
46	Podhajce	53	55	42	—	95	55	—	—	60	90	34	65	
47	Przemyśl	282	45	116	55	399	—	57	75	151	20	190	05	
48	Przemyślany	31	50	119	70	151	20	—	—	81	90	69	30	
49	Rawa	216	30	103	95	320	25	4	20	148	05	168	—	
50	Rohatyn	36	75	88	20	124	95	—	—	81	90	43	05	
51	Ropczyce	46	20	113	40	159	60	1	05	68	25	90	30	
52	Rudki	47	25	52	50	99	75	—	—	70	35	29	40	
53	Rzeszów	82	85	163	80	246	65	2	10	132	45	112	10	
54	Sambor	135	45	212	10	347	55	22	05	175	35	150	15	
55	Sanok	80	85	161	70	242	55	11	55	145	95	85	05	
56	Skalat	13	65	120	75	134	40	3	15	92	40	38	85	
57	Śniatyn	67	20	85	05	152	25	8	40	77	70	66	15	
58	Sokal	119	75	210	—	329	75	23	10	228	90	77	75	
59	Stanisławów	35	25	111	30	146	55	—	—	109	80	36	75	
60	Staremiasto	19	95	21	—	40	95	1	05	34	65	5	25	
61	Stryj	121	80	130	20	252	—	—	—	155	40	96	60	
62	Tarnobrzeg	89	25	76	65	165	90	—	—	106	05	59	85	
63	Tarnopol	98	70	174	30	273	—	13	65	181	65	77	70	
64	Tarnów	68	25	152	25	220	50	—	—	128	10	92	40	
65	Tłumacz	77	70	87	15	164	85	4	20	110	25	50	40	
66	Irembowa	153	79	137	55	291	34	—	—	65	10	226	24	
67	Turka	56	70	39	90	96	60	4	20	46	20	46	20	
68	Wadowice	312	90	287	80	600	70	34	65	406	45	159	60	
69	Wieliczka	17	85	192	15	210	—	3	15	170	10	36	75	
70	Zaleszczyki	187	95	63	—	250	95	—	—	56	70	194	25	
71	Zbaraż	44	10	140	70	184	80	—	—	148	05	36	75	
72	Złoczów	262	50	161	70	424	20	1	05	261	45	161	70	
73	Zólkiew	81	90	150	15	232	05	12	60	136	50	82	95	
74	Żydaczów	33	60	76	65	110	25	—	—	44	10	66	15	
75	Żywiec	229	90	174	30	404	25	—	—	199	50	204	75	
	Suma	7.138	22	9.390	27 ¹ / ₂	16.528	49 ¹ / ₂	408	45	9.322	79	6.797	25 ¹ / ₂	

W y k a z

załatwionych rachunków funduszu pro tererito dróg krajowych i obwodowych, obecnie powiatowych po koniec r. 1889, które c. k. Namiestnictwo a względnie c. k. Starostwa na skutek tutejszej odezwy do LW. 51192/889 przedłożyły.

Liczba porz.	Rachunki przedłożone przez	D r o g i		załatwione uchwałą Wydziału krajowego	Z funduszu krajowego dana zaliczka	Zwrócone fundusowi krajowemu zaliczki	Ostateczny wynik rachunków		U w a g a
		krajowej	dawniej obwodowej, obecnie powiatowej				nie-dobór	nad-wyżka	
1	C. k. Namiestnictwo z d. 31/12 — 1889 l. 88070		dawnego obwodu Nowo-Sądeckiego	do LW. 1362 1890				543 39	Ta nadwyżka została rozdzieloną między Wydziały powiatowe: w Nowym Sączu kwotą 304 zł. 53 ct. w Nowym Targu 100 zł. 57 ct., w Limanowy 188 zł. 39 ct.
2	C. k. Namiestnictwo z d. 10/12 — 1889 l. 61221	Brzeżański Tarnopolski Brzeżański Złoczowski		do LW. 56315 1889				3.891 37	Nadwyżka ta dopiero wtenczas zostanie do dyspozycji, jeżeli wszelkie aktywa, wynoszące sumę 18.025 zł. 51 ct. ściągnięte będą i stan bierny w sumie 14.185 zł. 1, 9 ct. umorzony zostanie,
3	C. k. Namiestnictwo z d. 29/3 — 1889 l. 14583 Wydział pow. w Zbarażu z d. 10/2 1890 l. 195	Brzeżański Podwołoczyski Tarnopolski Brodzki		LW. 8509 i 14583/1890				232 78 1/2 2.583 81	ad 3. Dwa wykazy przypadających gminom należności w sumie 11.586 zł. 21 ct. za przerobne przy drogach wymienionych przesłano Namiestnictwu, które nakazało c. k. Starostwu w Tarnopolu spiesznie załatwienie tej sprawy.
4	C. k. Namiestnictwo z d. 13/3 1890 l. 12159	Prusko-Szląski	Wrocławskiej	LW. 12339 1890					Zwyżka ta po finalnem zakończeniu rachunków drogi krajowej została do funduszu krajowego oddaną. Zwyżka drogi powiatowej wrocławskiej po ściągnięciu aktywów i umorzeniu pasywów zostanie rozdzieloną między Wydziały powiatowy krakowski i chrzanowski. (Urgowano te Wydziały o załatwienie rekursów stron konkur.)

5	C. k. Namiestnictwo z d. 22/3 1890 l. 8110 C. k. Namiestnictwo z d. 8/6 1890 l. 37203	Beżceko-Ja- rosławskiej	LW. 13403 i 25933 ex 1890	27.548 02	4.420 96	ad 5. Rachunki a mianowicie z pre- stacy konkurencyjnych i repartycy zatrzacone zostały, zatem dla niemożli- wości osiągnięcia wiadomych zale- głości czynnych zaliczka odpisaną zo- stała. Zażądaniu przyjęcia prebensyi gmin z tytułu nadpłaconych datków a wzglę- dnie niedoboru ubocznego na fundusz krajowy odmówiono.
6	C. k. Namiestnictwo z d. 24/4 1890 l. 19755	Skała-Czortków, Czortków - Mona- sterzyskiej	LW. 17900 ex 1890		241 49	} Zwyżki te pozostaną do dyspozycji po osiągnięciu wszelkich zaległości czynnych i umorzeniu stanu bier- nego.
7	dtto z 26/4 1890 l. 26160	Złoczowski- Brzeżańskiej	LW. 17500 ex 1890		351 65	
8	dtto z 1/4 1890 l. 15088	Sówka-Halickej Sie- lec-Zaleszczyki Bia- nistawów-Burystyn	LW. 14589 ex 1890		1.257 14 ^{1/2}	} Zwyżka ta pozostanie do dyspozycji j. w.
9	C. k. Namiestnictwo z d. 18,4 1890 l. 19541	Sielecko-Za- leszczyckiej	LW. 16941 ex 1890	3 750 --	311 95	
10	C. k. Namiestnictwo z d. 7/6 1890 l. 37035	Lwowski Ro- hatyńskiej	LW. 24866 ex 1890	2.545 34 ^{1/2}	1.120 48	Ta nadwyżka została przeniesiona do funduszu krajowego.
11	C. k. Namiestnictwo z d. 13/6 1890 l. 39821	Brzeżańsko- Tarnopolskiej Brzeżańsko- Złoczowskiej	LW. 26180 ex 1890		4.319 13 ^{1/3}	Ta nadwyżka zostanie do dyspozycji dopiero po osiągnięciu wszelkich zale- głości czynnych i umorzeniu stanu biernego. Rozporządzeniem do LW. 46822/888 została reszta zaliczki 1204 zł. 65 ^{1/2} ct. skutkiem kompensaty z funduszem kon- kurencyjnym z ewidencji aktywów fun- duszu krajowego wykreślona.
12	C. k. Namiestnictwo z d. 24/4 1890 l. 24851	Baligród- Lutowiska	LW. 17998 ex 1890	10.000 --	4.338 59	Ta nadwyżka pozostanie do dyspo- zyty dopiero po osiągnięciu wszelkich zaległości czynnych i umorzeniu stanu biernego. Oprócz tej nadwyżki wykazuje dzien- nik c. k. Urzędu podatkowego w Bóbro- gotówkę tamże przechowaną w ksią- żeczce gal. Kasy oszczędności w kwo- cie 1.078 zł. 16 ^{1/2} ct. Ta nadwyżka pozostanie do dyspozy- cyty dopiero po osiągnięciu zaległości czynnych i umorzeniu stanu biernego. Dziennik kasowy c. k. Urzędu podat- kowego w Brzeżanach wykazuje z koń- cem grudnia 1889 zapas kasowy w kwo- cie 795 zł. 97 ^{1/2} ct. Ten niedobór, a względnie dług fundu- szu pro praeterito tej drogi, należący się funduszowi krajowemu, został odpisany.

Odpis okólnika

Wydziału krajowego z dnia 15. kwietnia 1890 L. 5601. do Wydziałów powiatowych.

Okólnikiem z dnia 9. grudnia 1874, l. 24.218 Wydział krajowy wydał przepisy dla służby dróg krajowych co do zajmowania się czynnościami po za obrębem działalności jej urzędowej pozostającymi.

W ostatnich jednak czasach okazało się, że do okólnika tego służba drogowa nie zawsze ściśle się stosuje.

Zdarzyły się wypadki, że organa służby drogowej, bez wiedzy i pozwolenia Wydziału krajowego, przyjmowały i wykonywały obowiązki na żądanie Wydziałów powiatowych, c. k. władz rządowych lub stron prywatnych, skutkiem czego powstały spory, wymagające dochodzenia tak co do kompetencji podjętych czynności, jakoteż wysokości wynagrodzenia za podjęte przez nich roboty.

Wobec tego polecamy wszystkim organom służby drogowej, aby dla każdej czynności, jaką miałyby podjąć dla Wydziałów powiatowych lub innych władz, bądź też dla stron prywatnych, przedewszystkiem postarały się o zezwolenie na to Wydziału krajowego.

Przy prośbie o takie zezwolenie organa służby drogowej winny podać rodzaj i rozmiar podjętych czynności, czas potrzebny do ich spełnienia i umówione warunki wynagrodzenia.

W razach nagłych, nie cierpiących zwłoki, jak w czasie wylewów, nagłej przerwy komunikacji, dalej gdy wezwani są jako rzeczoznawcy komisji sądowej lub politycznej, mogą organa służby drogowej przyjmować udział na żądanie władz odnośnych lecz równocześnie winny donieść o tem Wydziałowi krajowemu z podaniem bliższych szczegółów co do czasu i wynagrodzenia za te czynności.

Jesteśmy nie tylko skłonni zezwolić, aby organa krajowej służby drogowej były pomocne powiatom przy budowie dróg powiatowych i gminnych, ale jest to naszym dążeniem w interesie racjonalnego rozwoju komunikacji w całym kraju; nie możemy jednak się zgodzić, aby to się odbywało bez naszej wiedzy i pozwolenia a nawet jak się to wydarzyło z uszczerbkiem swych obowiązków, a więc ze szkodą funduszu krajowego.

Wzywamy Wydział powiatowy, aby jeżeli chce używać pomocy inżyniera naszego okręgowego, pomocnika lub konduktora, wystarał się wpieryw o przyzwolenie Wydziału krajowego w każdym specjalnym wypadku.

Wszystkim zaś organom służby drogowej polecamy, aby do końca maja r. b. doniosły nam, jakimi czynnościami i w jakich warunkach zajmują się po za obrębem swych czynności przy drogach krajowych. O tego rodzaju zezwolenia mają inżynierowie lub pełniący obowiązki inżynierów wnosić wprost do Wydziału krajowego, zaś pomocnicy inżynierów na ręce swych inżynierów, konduktorowie zaś za pośrednictwem Wydziałów powiatowych przy dołączeniu opinii dotyczącego inżyniera.

Niezastosowanie się organów naszej służby drogowej do niniejszego rozporządzenia ściągnie dla nich surową odpowiedzialność. O treści tego okólnika zechce Wydział powiatowy zawiadomić konduktorów drogowych.

d. u. s.

Alegat 18. do Sprawozdania z czynności Wydziału krajowego za rok 1889/90.

W Y K A Z

wynikłości dochodów i wydatków miejscowych funduszy dróg gminnych.

L. p.	Powiat	Długość dróg gminnych Klm.	Ilość numerów domów względnie rodzin	Dochody										Wydatki		Z końcem r. pozostałość w nieodrobionych prestacjach				
				Wartość prestacji		Należitości w materyale drzewnym od obszarów dworskich do 5%		Dotacja z pow. funduszu dróg gminnych		Należitość w czynszach z myta		Inne dochody gotówką		Razem			ryczałtowo			
				zł.	ct.	zł.	ct.	zł.	ct.	zł.	ct.	zł.	ct.	zł.	ct.		zł.	ct.	zł.	ct.
1	Biała	444	12.476	26.001	772	22	984	21	60	596	07	28.413	50	26 376	85	.	.			
2	Bóbrka	905 711	10.424	12.529	20	505	85	780	64	1.052	68	2.066	32	16.934	69	15.479	20	1.455	49	
3	Bochnia	655 579	15.481	29.835	03	1.130	37	4.681	38	.	.	.	.	35.646	78	30.765	18	4.881	60	
4	Bohorodczany	.	9.825	19.813	20	504	19	190	33	.	.	10	95	20.518	67	15.187	.	5.556	70	
5	Borszczów	487 305	13.005	21.522	.	2.792	25	4.766	92	.	.	22	13	29.103	30	26.725	92	1.470	31	
6	Brody	1021 804	15.476	19 031	10	2.489	23	4 021	31	.	.	.	.	25.541	64	23.852	51	646	05	
7	Brzesko	112 147	14.422	16.090	21	1.135	47	1.213	87	.	.	752	34	19.191	89	17.009	03	990	66	
8	Brzeżany	594 499	11.929	9.071	75	2 137	92	.	.	.	.	.	.	11.209	67	12.164	87	.	.	
9	Brzozów	290 940	10.955	14.449	30	699	78	2.276	48	.	.	.	.	17.425	56	17.082	68	.	.	
10	Buczacz	811 300	15.898	31.796	00	864	61	2.034	17	.	.	129	69	34.824	47	30.611	77	4.212	70	
11	Chrzanów	422 400	10.043	19.742	60	104	85	3.428	72	.	.	200	50	23.476	67	21.247	20	1.085	80	
12	Cieszanów	78 615	11.860	14.232	.	939	66	216	15	200	.	.	.	15.587	81	15.214	76	373	05	
13	Czortków	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
14	Dąbrowa	694 269	9.575	11.395	50	1.320	98	813	63	.	.	.	.	13.530	11	12.021	75	1.188	43	
15	Dobromil	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
16	Dolina	522 654	13.336	35.371	60	256	35	700	64	.	.	.	.	36.328	59	31.668	.	3.959	95	
17	Drohobycz	682 30	18.043	29.146	17	1.829	49	400	.	.	.	.	.	31.375	66	24.589	45	5.910	39	
18	Gorlice	365 229	11.250	15.579	42	492	69	8.803	63	2.194	78	.	.	27.070	52	25.212	28	1.889	34	
19	Gródek	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
20	Grybów	399 785	6.419	9.504	.	297	50	264	74	.	.	.	.	10.066	24	8.785	60	1.280	64	
21	Horodenka	549 128	14.445	22.910	80	100	.	190	.	.	.	.	.	23.200	80	16.584	20	6.616	60	
22	Husiatyn	.	12 960	13.621	.	2.957	59	.	.	.	.	.	.	16.578	59	13.568	27	52	73	
23	Jarosław	1043 873	19.259	19.745	60	3.008	09	890	70	.	.	.	.	23.644	39	19.335	57	2.101	54	
24	Jasło	678 221	16.137	28.384	30	1.314	82	68.94	86	734	04	9	20	37.337	22	35.690	57	1.679	17	
25	Jaworów	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
26	Kałusz	553 324	11 895	18.982	10	739	10	1 327	64	.	.	88	66	21.137	50	20.306	06	742	78	
27	Kamionka	.	14.417	14.417	.	2 094	67	792	98	279	24	.	.	17.583	89	14.230	78	3.356	94	
28	Kolbuszowa	539 987	.	10.550	70	697	41	474	47	.	.	3	83	11.726	41	11.586	38	136	20	
29	Kołomyja	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
30	Kosów	529 320	15.050	12 032	.	143	79	.	.	.	.	.	.	12.175	79	9.561	19	2.624	60	
31	Kraków	345 229	8.959	23.507	10	13	52	5.458	84	.	.	10	.	28.989	46	28.668	36	311	10	
32	Krosno	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
33	Limanowa	473 204	10.450	16.884	.	586	38	1.985	91	.	.	.	.	19.456	29	19.823	75	731	04	
34	Lisko	719 500	11.315	22.630	.	1.374	27	50	.	.	.	1.478	60	25.532	87	23.343	27	711	.	
35	Lwów	1071 245	15.892	24.621	20	1.858	93	4 457	81	711	43	308	17	31.957	54	24.167	91	3.973	07	
36	Łańcut	1014 479	21.996	17.420	40	1.628	31	2.313	03	.	.	.	.	21.361	74	16.249	74	5.112	.	
37	Mielec	801 534	11.611	13.793	.	1.825	05	4.049	25	.	.	.	.	19.667	30	18.688	90	978	40	

L. p.	Powiat	Długość dróg gminnych Klm.	Ilość numerów domów względnie rodzin	Dochody										Wydatki		Zkońcem r. pozostałość w nieodrobionych prestacyach			
				Wartość prestacyi		Należytość w materiale drzewnym od obszarów dworskich do 5%		Dotacya z pow. funduszu dróg gminnych		Należytość w czynszach z myta		Inne dochody gotówką		Razem				ryczałtowo	
				zł.	ct.	zł.	ct.	zł.	ct.	zł.	ct.	zł.	ct.	zł.	ct.			zł.	ct.
38	Mościska	551·452	11·544	10.382	42	1.208	76	43	.	.	.	.	11.634	18	12.497	78	11.170	81	
39	Myślenice	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	
40	Nadwórna	501·543	11.171	22 340	.	801	24	.	.	.	.	23.141	24	21.266	59	874	65		
41	Nisko	31·995	9.737	15.558	50	728	52	17.042	.	.	.	702	72	34 061	74	31.049	99	3.011	75
42	Nowy targ	558·500	12 895	22.175	.	245	55	35	43	.	.	.	.	22 455	98	21.829	88	630	11
43	Pilzno	247·364	7.313	8.554	40	644	25	1.405	30	.	.	.	.	10.603	95	9.782	62	726	05
44	Podhajce	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	
45	Przemyśl	670·561	11 996	24.000	.	2.605	09	2.253	67	.	.	.	.	28 858	76	23.184	41	1.943	50
46	Przemyślany	739·399	10.219	12.262	80	811	17	597	70	.	.	20	.	13.691	67	12.502	.	1.190	67
47	Rawa	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	
48	Robotyn	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	
49	Ropczyce	620·088	11.234	11 405	.	1.532	73	4.130	04	.	.	.	.	17.117	77	11.119	72	5.055	35
50	Rudki	613 385	9.919	9.919	.	595	36	310	50	.	.	.	.	10.824	86	9.480	19	1.322	45
51	Rzeszów	833 500	22.257	22.225	75	2.102	52	1.763	03	5.105	.	60	.	31.256	30	31.256	30	.	.
52	Sambror	506 778	13.697	17 931	30	800	71	5.938	80	.	.	.	.	24.670	81	18.955	91	5.192	50
53	Sanok	500·736	15 530	16.504	25	1.314	82	996	04	.	.	.	.	18.815	11	16.998	03	1.817	08
54	Sącz nowy	917·078	19 503	18.197	05	.	.	.	.	.	.	.	.	18.197	05	12.690	37	5.539	49
55	Skalałat	569·200	11.948	14 337	60	2.207	69	916	32	.	.	791	39	18.253	00	13.976	22	3.266	54
56	Śniatyn	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	
57	Sokal	953·499	12.963	29.774	40	818	29	227	67	.	.	.	.	30.820	36	30.820	36	.	.
58	Stanisławów	446·750	14.001	19 538	30	1.348	83	.	.	.	.	.	.	20.887	13	21.957	99	386	80
59	Staremiasto	259·493	8.100	9.720	.	249	21	30	.	.	.	.	.	9.999	21	7.762	31	2.236	90
60	Stryj	941·000	11.225	28 789	73	.	.	59	98	.	.	2552	17	31.401	88	27.627	79	3.774	10
61	Tarnobrzeg	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	
62	Tarnopol	1058·000	13.650	16.381	20	1.099	46	958	95	.	.	.	.	18.439	61	14.970	02	3 500	05
63	Tarnów	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	
64	Tłumacz	527·284	14.205	18.463	70	998	85	1.456	76	.	.	1 60	.	20.920	91	17.680	71	3.240	21
65	Trembowla	328·020	10.232	7.895	60	539	44	297	45	.	.	1735	57	10.468	06	9.526	16	941	90
66	Turka	489 858	9.502	15.203	20	337	90	1.733	02	.	.	461	49	17.735	61	15.176	10	730	.
67	Wadowice	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	
68	Wieliczka	714·523	15.015	25.268	85	1.255	60	1.729	94	.	.	57	75	28.312	14	25 490	30	987	50
69	Zaleszczyki	583 000	12.004	19.206	40	2.273	95	1.067	16	.	.	.	.	22.547	51	10.517	26	9 878	30
70	Zbaraż	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	
71	Złoczów	1165·000	21.039	25.076	60	1.195	77	6.112	01	.	.	.	.	32.384	38	27.749	88	.	.
72	Żółkiew	.	12.200	12.200	.	1.395	66	.	.	.	.	.	.	13 595	66	11.718	25	.	.
74	Żydaczów	474·000	10.488	23.738	60	1.629	33	1.613	85	.	.	.	.	26 981	78	23.923	78	1.205	02
74	Żywiec	438·800	14.036	33 037	50	675	04	136	83	.	.	.	.	33.849	37	36.045	06	3.379	69
	Razem	33047·317	752.546	1104.726	43	66.081	08	115317	76	10.337	17	12059	15	1308.521	59	1153354	98	126029	70

Alegat 19. do Sprawozdania z czynności Wydziału krajowego za rok 1889/90.

W y k a z

wynikłości zamknięć rachunków powiatowego funduszu dróg gminnych.

L. p.	P o w i a t	Dochody		Wydatki		Pozostałość kasowa z końcem roku		U w a g a
		zł.	ct.	zł.	ct.	zł.	ct.	
1	Biała	3.740	30	2.967	—	773	30	
2	Bóbrka	4.442	25	3.395	41	1.046	84	
3	Bochnia	9.483	36	9.357	01	126	35	
4	Bohorodeczany	880	42	428	74	451	68	
5	Borszczów	2.569	98	307	20	2.262	78	
6	Brody	4.896	22	3.603	21	1.293	01	
7	Brzesko	2.708	80	948	57	1.760	23	
8	Brzeżany	2.631	44	585	81	2.045	63	
9	Brzozów	3.497	08	2.276	60	1.220	48	
10	Buczacz	3.271	46	3.427	17	—	—	
11	Chrzanów	4.384	29	2.620	39	1.763	90	
12	Cieszanów	2.315	84	1.572	02	743	82	
13	Czortków	—	—	—	—	—	—	
14	Dąbrowa	1.722	49	1.036	08	686	41	
15	Dobromil	6.712	51	4.247	08	2.465	43	
16	Dolina	1.758	50	1.758	50	—	—	
17	Drohobycz	2.960	62	1.540	47	1.420	15	
18	Gorlice	18.860	35	18.401	63	458	72	
19	Gródek	2.715	11	2.714	75	—	36	
20	Grybów	1.374	21	1.057	94	316	27	
21	Horodenka	2.794	50	645	75	2.148	75	
22	Husiatyn	3.593	13	1.367	65	2.225	48	
23	Jarosław	15.301	66	15.301	66	—	—	
24	Jasło	7.717	56	7.670	62	46	94	
25	Jaworów	—	—	—	—	—	—	
26	Kałusz	7.885	89	6.893	22	992	67	
27	Kamionka	3.860	60	2.027	95	1.832	65	
28	Kolbuszowa	1.021	82	474	47	547	35	
29	Kołomyja	4.101	27	3.126	07	975	20	
30	Kosów	1.191	53	45	—	1.146	53	
31	Kraków	10.007	59	10.007	59	—	—	
32	Krosno	2.084	30	734	55	1.349	75	
33	Limanowa	3.359	06	1.985	91	1.373	15	
34	Lisko	1.906	82	146	44	1.760	38	
35	Lwów	6.943	73	5.617	46	1.326	27	
36	Łańcut	4.768	53	4.768	53	—	—	
37	Mielec	4.754	64	4.754	64	—	—	

Z końcem roku niedobór
155 zł. 71 ct.

L. P.	P o w i a t	Dochody		Wydatki		Pozostałość kasowa z końcem roku		U w a g a
		zł.	ct.	zł.	ct.	zł.	ct.	
38	Mościska	1.094	55	1.094	55	—	—	
39	Myślenice	—	—	—	—	—	—	
40	Nadwórna	3.672	04	942	72	2.729	32	
41	Nisko	—	—	—	—	—	—	
42	Nowy Targ	1.072	17	35	43	1.036	74	
43	Pilzno	2.322	96	1.348	35	974	61	
44	Podhajce	4.155	95	3.978	75	177	20	
45	Przemyśl	10.707	63	7.693	77	3.013	86	
46	Przemyślany	1.678	60	1.358	96	319	64	
47	Rawa	1.915	30	1.257	49	657	81	
48	Rohatyn	—	—	—	—	—	—	
49	Ropczyce	7.039	87	4.864	66	2.175	21	
50	Rudki	3.023	57	764	17	2.259	40	
51	Rzeszów	5.224	64	2.565	27	2.659	37	
52	Sambor	12.990	30	12.860	65	129	65	
53	Sanok	6.650	07	6.241	07	409	—	
54	Sącz Nowy	3.857	75	773	28	3.084	47	
55	Skalat	9.926	38	9.873	20	53	18	
56	Sniatyn	1.945	22	727	74	1.217	48	
57	Sokal	3.244	59	2.507	60	736	99	
58	Stanisławów	4.099	56	20	10	4.079	46	
59	Staremiasto	787	75	30	—	757	75	
60	Stryj	9.078	83	8.926	20	152	63	
61	Tarnobrzeg	1.851	12	641	10	1.210	02	
62	Tarnopol	5.569	96	4.423	65	1.146	31	
63	Tarnów	3.851	84	1.336	40	2.515	44	
64	Tłumacz	2.774	42	1.456	76	1.317	66	
65	Trembowla	3.329	95	2.497	45	832	50	
66	Turka	1.233	40	464	99	768	41	
67	Wadowice	5.203	78	2.602	22	2.601	56	
68	Wieliczka	9.008	59	8.987	54	21	05	
69	Zaleszczyki	2.730	18	2.730	18	—	—	
70	Zbaraż	—	—	—	—	—	—	
71	Złoczów	6.351	31	6.113	01	238	30	
72	Żółkiew	3.998	40	3.998	40	—	—	
73	Żydaczów	2.624	78	795	49	1.829	29	
74	Żywiec	2.952	67	116	45	2.836	22	
	Razem	308.186	99	231.840	69	76.502	01	
	Potrącając niedobór z pozycyi 10 w kwocie					155	71	
	Stan gotówki z końcem r. 1889 w 67 powiatach					76.346	30	

Aleg. 20. do Sprawozdania z czynności Wydziału krajowego z r. 1889/90.

W y k a z

dojazdów kolejowych wybudowanych, kolaudowanych, obrachowanych i oddanych do użytku publicznego po koniec roku 1889.

Liczba porządkowa.	Powiat	Liczba porządkowa dojazdu	Dojazd do stacji	Długość dojazdu w metrach	Ogółem kosztu budowy		Datek konkurencyjny z funduszu krajowego	
					zł.	ct.	zł.	ct.
		40	wykazano po rok 1888.	25.106	166.305	91 ¹ / ₂	33.737	11 ¹ / ₂
1	Buczacz	41	Pyszkowce	2.404	15.763	22	5.294	41
2	Krosno	42	Krosno	555	2.536	45	539	48
	"	43	Iwonicz	179	1.638	51	425	17
3	Limanowa	44	Dobra	300	2.099	31	432	79
	"	45	Tymbark	917	10.148	29	3.126	54
4	Mielec	46	Dąbie	426	1.232	01	422	26
	"	47	Rzochów	331	777	73	268	89
	"	48	Mielec	690	1.635	13	513	05
5	Tarnobrzeg	49	Baranów	1.380	9.947	43	3.095	81
	"	50	Chmielów	999	5.155	35	1.468	45
	"	51	Tarnobrzeg	194	1.790	72	331	90
	"	52	Zbydniów	256	1.716	21	512	07
	"	53	Rozwadów	344	5.360	47	1.236	83
6	Tłumacz	54	Tłumacz - Pałahicze	36	325	59	108	53
	"	55	Oleszów	151	1.429	71	476	57
7	Wadowice	56	Wadowice	600	3.646	88	638	81
	"	57	Klecza górna	296	1.908	61	523	04
	"	58	Kalwarya zebrzydowska	536	5.098	14	1.345	80
8	Wieliczka	59	Bierzanów	2.330	5.906	01	1.227	76
			Razem	38.021	244.421	6 ¹ / ₂	55.725	27 ¹ / ₂

Z powyższego okazuje się, że budowa jednego kilometra dojazdu kosztowała łączną kwotę 6.428 zł. 58 ct. a fundusz krajowy przyczynił się datkiem konkurencyjnym w wysokości 22·8‰.

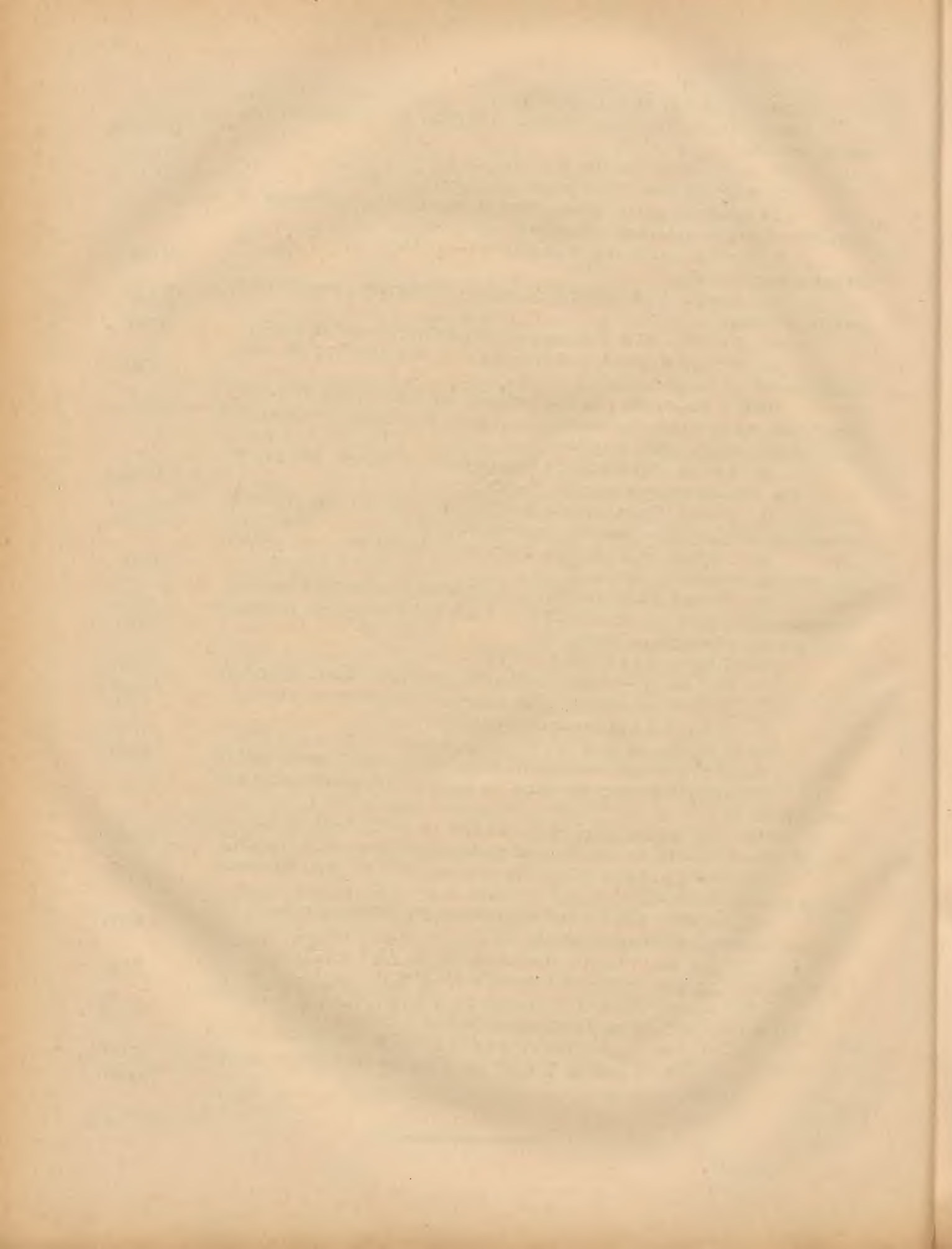
W y k a z

ważniejszych rekonstrukcyj pozostałych do wykonania na drogach krajowych.

1. Droga Zator-Sucha w Zatorze przy wyjeździe z miasta i w Skawcach dla zmniejszenia spadków	2.000 zł.
2. Droga Czorsztyn-Chabówka.	
a) w 3 klm. $\frac{3}{100}$, w 3 klm. $\frac{4}{100}$ i 12 klm. $\frac{6-10}{100}$ dla zmniejszenia spadków (obecnie 8%)	7.000 „
Po wykonaniu tych rekonstrukcyj droga między Czorsztynem a Nowym Targiem na długości 22 klm. — nie będzie miała znaczniejszych spadków.	
b) na przestrzeni z Nowego Targu do Chabówki droga przechodzi szczytami gór, suma spadków wynosi 426 m., suma wzniesień 326 m. i spadki dochodzą do 15%. To przebudowanie rozpoczęto jako budowę drogi gminnej subwencyonowanej; doliną Raby ze spadkami nieprzekraczającymi 4%. Dodatek na kosztą budowy z funduszu dróg krajowych	40.000 „
3. Droga Słotwina-N. Sącz. Most na Dunajcu pod Kurowem dla zastąpienia ostatniego przewozu na drogach krajowych. — Budowa rozpoczęta — na jej ukończenie	30.000 „
4. Droga Zakliczyn-Niedzica.	
a) w 17 $\frac{1}{100}$ i w 18 klm $\frac{1-3}{100}$ dla zmniejszenia spadków	3 000 „
b) W 25—30 kl. dla obejścia góry Zbyszyckiej, gdzie droga jest w bardzo złym stanie, ze spadkami przeszło 15%	50.000 „
c) w 42, 45, 56, 70, 75 klm. częściowe rekonstrukcje dla zmniejszenia spadków i uregulowania drogi	15.000 „
d) w 93 $\frac{3-3}{100}$ w Czorsztynie dla zmniejszenia spadku i uregulowania drogi	5.000 „
5. Droga Krościenko-Szczawnica w 6 klm. w Szczawnicy dla zmniejszenia spadku i rozszerzenia drogi (obecnie 4 m. do 8 m. szerokości)	6.000 „
6. Droga Gorlice-Konieczna w 27. klm. dla zmniejszenia spadku i uregulowania drogi	2.000 „
7. Droga Dynów-Sanok.	
W 1 klm. $\frac{8-10}{100}$, 2 $\frac{7-9}{100}$, w 2 $\frac{10}{100}$, 3 $\frac{1-3}{100}$,	
„ 4 $\frac{4-7}{100}$, 6 $\frac{3-4}{100}$, w 8 $\frac{6-10}{100}$, 9 $\frac{1-6}{100}$, w 11 $\frac{3}{100}$, w 18 $\frac{2-3}{100}$,	
„ 18 $\frac{8-9}{100}$, w 19 $\frac{6-8}{100}$, w 23 $\frac{8-10}{100}$, 24 $\frac{1-2}{100}$, w 28 $\frac{7-10}{100}$,	
„ 29 $\frac{1-7}{100}$, w 34 $\frac{7-10}{100}$, 35 $\frac{1-3}{100}$, w 39 $\frac{4-5}{100}$, w 43 $\frac{10}{100}$	
i 44 $\frac{1-3}{100}$ dla zmniejszenia spadków dochodzących do 9%, częściowe rekonstrukcje	38.000 „

8. Droga Przemysł - Sanok.	
a) w 15—25 klm. droga przechodzi szczytami gór ze spadkami 12% okolicą bezludną	30.000 zł.
b) w 29 i w 35—45 klm. dla ominięcia gór	20.000 „
c) w 58—63 klm. dla ominięcia gór i skrócenia drogi	5.000 „
(Na tej drodze podano połowę kosztów budowy w przypuszczeniu, że drugą połowę pokryje subwencya państwowa).	
9. Droga Jarosław - Bełzec w 7—11 klm. i 15—17 klm. dla skrócenia drogi o 1 klm.	16.000 „
10. Droga Zimnawoda - Hoszany. Częściowe przebudowanie pokładu drogowego	30.000 „
11. Droga Lwów - Stojanów. Przedłużenie drogi do granicy	6.000 „
12. Droga Bursztyn - Stanisławów, w 2 klm. $\frac{7}{100}$ dla złagodzenia spadku	2.000 „
Dalej w 18—21, 25 i 29 klm. znajdują się także spadki 6—9%, na razie jednak nie są podane do zniesienia z powodu, że droga ta równoległa do kolei żelaznej straciła swoje znaczenie.	
13. Droga Tłumacz - Zaleszczyki, w 12, 21, 26, 29—31, 60—61 klm. dla zmniejszenia spadków (8—12%)	20.000 „
14. Droga Tyśmienica - Kołomyja, w 24 klm. dla zmniejszenia spadku (10 %) i zabezpieczenia góry osuwającej się	10.000 „
15. Droga Horodenka - Załucze, w 14, 27 i 28 klm. dla zmniejszenia spadków (8—10%)	10.000 „
16. Droga Złoczów - Brzeżany wymaga radykalnych przebudowań, szczególnie w 14—16, 18—20, 29 i 32 klm.; przypuszczając że połowę kosztów pokryje subwencya państwowa	30.000 „
17. Droga Rohatyn - Tarnopol.	
a) w 8, 15, 25—30 klm. wymaga rekonstrukcji pokładu szutrowego	6.000 „
b) w 35, 38, 44, 62 i 81 klm. zmniejszenie spadków (8—10%)	18.000 „
18. Droga Kopyczyńce - Husiatyn.	
a) w 1. klm. dla skrócenia i ominięcia grobli	6.000 „
b) w 23 i 24 klm. dla skrócenia, uregulowania i zmniejszenia spadków (Podano połowę kosztów, licząc że drugą połowę pokryje subwencya państwowa).	2.000 „
19. Droga Zaleszczyki - Skała, w 1—2, 5—6, 12, 21—24, 27—28, 31—32, 34—36, 39, 45 i 51 klm. dla zmniejszenia spadków (7—12%)	90.000 „
20. Droga Borszczów - Okopy, w 14 i 41 klm. dla zmniejszenia spadków (9—12%)	10.000 „
21. Droga Iwanie - Mossorowka. Na wykończenie (9—11 klm) t. j. podniesienie i uregulowanie drogi	8.000 „
22. Droga Tłuste - Buczacz. W 3 $\frac{10}{100}$ i 4 $\frac{1-2}{100}$, w 11 $\frac{6-8}{100}$, w 25 $\frac{6-7}{100}$, 31 $\frac{4-5}{100}$ klm. zmniejszenie spadków (8—10%)	7.000 „
23. Droga Strusów - Buczacz, w 1 $\frac{2}{100}$, 3 $\frac{5-7}{100}$, w 6 $\frac{4-6}{100}$ klm. i na końcu drogi w Buczacz zmniejszenie spadków	15.000 „
24. Droga Monasterzyska - Czortków, w 1 $\frac{5-9}{100}$, 2 $\frac{1-4}{100}$, 2 $\frac{7}{100}$, 3 $\frac{8}{100}$, 16 $\frac{3-6}{100}$, 18 $\frac{1}{100}$, 31 $\frac{8-9}{100}$, 43 $\frac{1}{100}$ klm. dla zmniejszenia spadków	20.000 „
	559.000 zł.

Do L. W. 3326/90.

Instrukcja

dodatkowa do przepisów okólnika Wydziału krajowego z d. 22. grudnia 1882 r. L. 51.432 w sprawie subwencyonowania dróg powiatowych i gminnych.

A. Projekt drogi.

Sieć dróg

§. 1. Na podstawie uchwały Rady powiatowej Wydział powiatowy winien przedstawić sieć dróg najważniejszych w powiecie do budowy, uzasadnić ich potrzebę i znaczenie pod względem rolnictwa, przemysłu i handlu, oraz oznaczyć kolej ich budowy.

Wydział powiatowy powinien również wykazać środki, jakimi może rozporządzać na pokrycie kosztów budowy i konserwacji drogi po jej zbudowaniu (fundusze powiatowe, zasiłki z powiatowego funduszu dróg gminnych, prestacje, datki dobrowolne i t. d.)

Jeżeli dla nadania znaczenia swym drogom, Reprezentacja powiatowa potrzebuje uzupełnienia budowy dróg w sąsiednich powiatach, należy tę potrzebę uzasadnić i oznaczyć, jakimi ofiarami do tej budowy przyczynić się może.

W projekcie sieci dróg należy się ograniczyć tylko do dróg najważniejszych, odraczając drogi mniejszego znaczenia. Z projektowanej przez Reprezentację powiatową sieci dróg, Wydział krajowy oznaczy te, które ze względu na ich większe znaczenie w pierwszym rzędzie mogą być subwencyonowane z funduszu krajowego.

Projekt wstępny.

§. 2. Zamiast szczegółowego operatu technicznego przy podaniu o subwencyę z funduszu krajowego, wystarczy przedłożenie projektu wstępnego.

§. 3. Projekt wstępny ma zawierać:

- a) kierunek drogi oznaczony kolorem na mapie generalnego sztabu;
- b) opisanie drogi zawierające: wykaz miejscowości przeciętych drogą i gmin sąsiednich, które z drogi korzystać będą;
rodzaj gruntów, przez które droga przechodzi (grunta nieprzepuszczalne, piaski, moczary, lasy, góry i t. p.);
znaczenie drogi pod względem ekonomicznym i jej związek z drogami istniejącymi;
- c) Przybliżony koszt budowy, oznaczony na podstawie średniej ceny jednego kilometra dróg zbudowanych w podobnych warunkach. W braku danych do oceny kosztów budowy w powyższy sposób podać należy: cenę i przybliżoną powierzchnię gruntów do wywłaszczenia, cenę i rodzaj materiałów budowlanych, wykaz robót budowlanych, rodzaj i położenie kamieniołomów i żwirowisk;
- d) Warunki i przypuszczalne koszty utrzymania w przyszłości oraz środki pokrycia tych kosztów;

- e) wykaz prestacyj, datków dobrowolnych, udział funduszków powiatowych i w ogóle środków przeznaczonych na pokrycie kosztów budowy;
- f) program budowy oznaczający na ile lat budowa zostaje rozłożoną, w jaki sposób ma być wykonana, czy w zarządzie własnym, czy też w przedsiębiorstwie, jaki będzie ustanowiony zarząd administracyjny i techniczny, w ilu i w których punktach ma być budowa rozpoczęta.

W braku odpowiednich miejscowych sił technicznych Wydział powiatowy może się odnieść do Wydziału krajowego o delegowanie inżyniera krajowego dla wypracowania projektu wstępnego.

Projekt
szczegółowy.

§. 4. Subwencja krajowa, przyrzeczona na podstawie projektu wstępnego, asygnowaną być może dopiero po przedłożeniu, zbadaniu i sprawdzeniu szczegółowego projektu tej części drogi, która w najbliższym czasie ma być budowaną.

§. 5. Projekt szczegółowy ma obejmować:

- a) Plan sytuacyjny, przedstawiający i uzasadniający kierunek drogi, wzniesiony na mapy katastralne, albo sporządzony na skalę $\frac{1}{1000}$ lub $\frac{1}{2000}$.

Na tym planie należy oznaczyć wywłaszczenia gruntów, zabudowania, główne paliki, wierzchołki kątów, promienie łuków, bieg wód i w ogóle szczegóły, mogące mieć wpływ na budowę lub usprawiedliwić kierunek przyjęty.

Główne punkty projektu, szczególnie wierzchołki kątów, winny być na mapach katastralnych oznaczone podług punktów stałych.

Gdy droga jest w linii prostej, lub składa się z długich linii prostych o rozwartych kątach, gdy nie wymaga wywłaszczeń i w ogóle nie ma takich przedmiotów, któreby na budowę i kierunek wpływ miały, gdy zatem kierunek ten jest dostatecznie określony w projekcie wstępnym na mapie sztabowej, plan sytuacyjny nie jest koniecznym.

- b) Profil podłużny, powinien przedstawiać przekrój gruntu naturalnego i projektowanej drogi, spadki, łuki, położenie mostów i odległości.

Jeżeli nie dołączono planu sytuacyjnego, należy na profilu podłużnym wypisać kąty, kierunek łuków, długość stycznych i promieni.

Skala dla długości ustanawia się na $\frac{1}{1000}$ lub $\frac{1}{2000}$, dla wysokości dziesięć razy większa.

Należy także dołączyć raptularz niwelacyjny, na podstawie którego profil podłużny sporządzony został.

- c) Profile poprzeczne są potrzebne, gdy grunt jest nierówny. Jeżeli grunt w kierunku poprzecznym jest prawie poziomy, wystarczy do obliczenia wywłaszczeń i robót ziemnych profil podłużny.

Na gruncie z jednostajnym nachyleniem, albo gdy droga jest projektowana po dawnej drodze, której szerokość i wymiary rowów nie przedstawiają znaczniejszych różnic, wystarczą typy profilów poprzecznych. Roboty ziemne w takim razie będą obliczone na podstawie tablic dla gruntu poziomego, a oznaczony z profilów typowych współczynnik różnicy posłuży dla sprostowania obliczeń.

Dla tych części dróg, gdzie w celu uzyskania łagodnych spadków potrzeba zastosować serpentyny, konieczne są długie profile poprzeczne, albo plan warstwowy.

- d) Obliczenie bryłowatości robót ziemnych. Objętość wykopów i nasypów należy obliczać pomiędzy profilami.

- e) Tablica przewozu ziemi z oznaczeniem średniej odległości dowozu.

- f) Projekty robót budowlanych tylko ważniejszych i wyjątkowych należy przedkładać. Dla zwykłych mostów wystarczy powołanie się na typy przyjęte.
 g) Kosztorys budowy obejmujący: wywłaszczenia, roboty ziemne, budowlane, pokładowe, zabezpieczenia i t. p.

Dokładność obliczeń przy projektach szczegółowych będzie wystarczającą: dla rzędnych profilu podłużnego w dwóch cyfrach dziesiętnych, dla długości i powierzchni profilów poprzecznych w jednej dziesiętnej, dla obliczeń robót ziemnych w liczbach całych.

Wyjątkowe wymagania, wynikające z wyjątkowych warunków, w jakich niektóre drogi się znajdują, Wydział krajowy oznaczy przy zatwierdzeniu projektów wstępnych.

§. 6. W razach nagłych, gdy rozpoczęcie budowy nie cierpi zwłoki, a nie ma gotowego projektu, Wydział krajowy wydeleguje swego inżyniera dla sporządzenia częściowego projektu i upoważni do rozpoczęcia robót, przez tego inżyniera oznaczonych przed zatwierdzeniem projektu.

B. Główne warunki techniczne wymagane przy budowie dróg subwencyonowanych.

Kierunek drogi. §. 7. Kierunek drogi powinien odpowiadać w pierwszym rzędzie potrzebom ruchu ogólnego i przedstawiać linię ile możliwości najkrótszą.

Główne punkty (miejscowości), które ma droga połączyć t. j. ogólny kierunek drogi oznaczają władze administracyjne. Szczegółowy zaś kierunek pomiędzy danymi punktami oznaczony będzie podług zasad technicznych.

Spadki. §. 8. Spadki powinny być o ile można łagodne i w zwykłych warunkach nie mogą przekraczać 5%.

W górach, gdzie ładunek wozów bywa mniejszy i w miejscach, gdzie złagodzenie spadku robotami ziemnymi lub rozwinięciem trasy jest niemożliwe, może być wyjątkowo dozwolone pewne zwiększenie spadku po sprawdzeniu na gruncie przez inżyniera krajowego, że budowa drogi o spadku łagodnym spowoduje zbyt wielkie trudności.

Osuszenie drogi. §. 9. W projekcie drogi, oraz przy wykonaniu robót należy dążyć do dokładnego jej osuszenia i uzyskania trwałej podstawy dla warstwy szutrowej.

Roboty ziemne. §. 10. Przed rozsypaniem szutru należy dokładnie wykonać roboty ziemne. Dróg niezbudowanych podług racjonalnego projektu nie należy szutrować.

Warstwa szutrowa. §. 11. Materiał stanowiący warstwę szutrową tylko na dokładnie wyrównanym, ubitym, osuszonym i przepuszczalnym gruncie może być rozsypany, a następnie odpowiednio wywalcowany przed otwarciem komunikacji.

C. Kontrola projektów i robót.

Sprawdzenie projektów. §. 12. W razie potrzeby zarządzi Wydział krajowy sprawdzenie na gruncie przez swego inżyniera projektów wstępnych i szczegółowych przed ich zatwierdzeniem.

Sprawdzenie robót. §. 13. Wydział powiatowy, względnie zarząd budowy drogi, winien zawiadomić Wydział krajowy o rozpoczęciu robót, a następnie przez czas trwania budowy, aż do jej przerwania lub ukończenia przedkładać sprawozdania każdego miesiąca o postępie robót, o potrzebie ich rewizji i o trudnościach napotykanym

Wydział krajowy w miarę uznanej przez siebie potrzeby, zarządzać będzie peryodyczne sprawdzanie na gruncie przez swych inżynierów, czy roboty są wykonywane podług zatwierdzonych projektów i zgodnie z zasadami technicznymi i czy postęp robót i ceny odpowiadają miejscowym warunkom.

Wydział powiatowy względnie zarząd budowy winien inżynierowi, delegowanemu przez Wydział krajowy, udzielać wszelkich żądanych wyjaśnień.

Budowa we własnym zarządzie.

§. 14. W razie wykonywania robót we własnym zarządzie dążyć należy, o ile można, do prowadzenia robót za wynagrodzeniem od wymiaru, i tylko równanie i ubijanie nasypów, ważniejsze roboty murarskie, pomniejsze nie dające się obliczyć i w wypadkach, gdzie zależy na ścisłości, winny być wykonane za wynagrodzeniem dziennem.

Do zarządu administracyjnego, do kontroli i wypłaty robotników, Wydział powiatowy wyznaczać będzie osobnego delegata.

Dziennik budowy.

Przy ważniejszych robotach kierownik techniczny winien prowadzić dziennik budowy, zapisując codziennie rodzaj robót wykonywanych, ilość robotników każdej kategorii, zawarte umowy o dostawy lub roboty, przerwy w robotach i ich przyczyny, oraz wypadki i okoliczności objaśniające postęp lub utrudnienie robót.

Rachunki.

Przy budowie wykonywanej we własnym zarządzie należy w listach płac, kwitach i w ogóle w rachunkach wyszczególniać rodzaj, ilość i koszt wykonywanej roboty.

Wydatki należy rozdzielać na następujące kategorie: wyłączenia, roboty ziemne, budowlane, zabezpieczenia, dostawa szutru, roboty pokładowe, pomniejsze, szkody elementarne, narzędzia i wydatki administracyjne.

Budowa oddana w przedsiębiorstwo.

§. 15. W razie zamiaru oddania budowy drogi w przedsiębiorstwo Wydział krajowy zarządzi dokładne sprawdzenie projektu i warunków licytacyjnych.

Podczas prowadzenia robót w sposób powyższy dziennik budowy ma obejmować: szczegóły postępu dostaw i robót, wykazy częściowych odbiorców i zaliczek, oraz uwagi, co do sposobu wykonania robót, jakoteż okoliczności wpływające na tok budowy.

Zmiany w projekcie.

§. 16. Zmiany w projekcie zatwierdzonym przez Wydział krajowy przedsiębrane być mogą tylko za poprzednim zezwoleniem Wydziału krajowego.

Kierownictwo techniczne z ramienia Wydziału krajowego.

§. 17. Przy ważnych lub trudnych robotach Wydział krajowy może ustanowić kierownika technicznego z ramienia swego.

Wstrzymanie wypłaty subwencji.

§. 18. W razie niezastosowania się w prowadzeniu budowy do zatwierdzonych projektów, również w razie nieodpowiedniego wykonywania robót, wstrzymaną będzie dalsza wypłata subwencji krajowej z zagrożeniem odmówienia absolutorium z użycia zasiłku już asygnowanego, jeżeli wytknięte błędy w budowie nie zostaną usunięte.

Absolutorium.

§. 19. Absolutorium z użycia asygnowanej subwencji krajowej danem będzie po dokonaniu kolaudacji i złożeniu udokumentowanych rachunków, jeżeli się okaże, iż ściśle były dopełnione przepisy okólnika Wydziału krajowego z d. 22. grudnia 1882. L. 51.432 łącznie z postanowieniami objętymi instrukcją niniejszą.

Z Rady Wydziału krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi z W. Ks. Krakowskiem.

Lwów, dnia 20. lipca 1890.

Odpis okólnika

Wydziału krajowego z d. 3. maja 1890, L. 8002. do inżynierów dróg krajowych.

Zarządzając w myśl ustawy z dnia 28. grudnia 1887 (dz. u. p. z r. 1888 Nr 1) „o ubezpieczeniu robotników od wypadków“, wymagane tą ustawą ubezpieczenie na drogach krajowych, udzielamy Panu w tej mierze następujących wskazówek, mających na celu jednolite postępowanie przy zostosowaniu powołanej ustawy.

1. W ścisłym rozumieniu ustawy z dnia 28. grudnia 1887 przedsiębiorstwem na drogach krajowych podlegającym obowiązkowi ubezpieczenia od wypadków, są dwa główne działy robót na tychże drogach wykonywanych, a mianowicie:

a) Roboty zwyczajne (stałe) co roku przy utrzymywaniu dróg krajowych się powtarzające, jako to: rewizye i naprawy mostów, murów oporowych, wysokich szkarp, naprawa poręczy, obrona mostów w czasie powodzi i puszczania lodów, walcowanie i t. p., o ile ich wykonanie spowodować może wypadki ustawą przewidziane.

Nie stosuje się to jednakże wcale do robót zwyczajnego utrzymania dróg krajowych, takich, jakimi są: zbieranie błota, rozsypanie szutru, rozścielenie żwiru, czyszczenie rowów itp.

b) Roboty nadzwyczajne, do jakich zaliczyć należy: wszelkie nowe budowle, rekonstrukcje i roboty wyjątkowe, nieprzewidziane przy zwyczajnem utrzymaniu dróg krajowych, a spowodowane w pierwszym rzędzie wypadkami elementarnymi, przerwaniem dróg lub znaczniejszem uszkodzeniem mostów, nadto roboty połączone z wydobywaniem żwiru, piasku, w kamieniołomach, cegielniach i t. p., o ile ich wykonywanie narazić może na następstwa wypadków ustawą objętych.

2. §§. 1. i 4. ustawy wkładają obowiązek ubezpieczenia przeciw następstwom wypadków ustawą objętych robotników i urzędników przedsiębiorstwa nie posiadających prawa do emerytury.

W zastosowaniu postanowień ustawy ubezpieczeni być mają na drogach krajowych tak najemni dziennie robotnicy jak i drożnicy, tudzież specjalnie do prowadzenia lub nadzoru robót użyci funkcjonariusze, nie posiadający prawa do emerytury.

3. Co do wyżej w ustępie 1. lit. a) wspomnianych robót zwyczajnych na drogach krajowych we własnym zarządzie, stosownie do §. 18. ustawy, zgłosiliśmy już obowiązanych do ubezpieczenia, przyjmując w 15 okręgach a względnie expozyturach dróg krajowych przeciętnie liczbę ogólną dziennie pracujących na 294, dla których w ciągu roku przez 800 dni zatrudnionych, przypadnie łączna kwota wypłaconego rocznego zarobku 800 zł. Tak obliczona suma zarobku rocznego w dziale robót zwyczajnych na drogach krajowych podlegających ustawie o ubezpieczeniu od wypadków, przyjętą została za podstawę do wymierzenia w myśl §§. 16, 17, 22 i 23. Przypadającej należytości za ubezpieczonych, którą to należytość postanowił Wydział krajowy ponieść w całości z funduszu krajowego.

Udzielając w załączeniu wykaz powyższego zgłoszenia a w myśl rozporządzenia c. k. Ministerstwa spraw wewnętrznych z 14. czerwca 1889 (dz. u. p. Nr. 95.) na mocy §. 63. ustawy wydanego, poczynający obowiązywać od 1. listopada 1889, polecamy Panu na wypadek, gdyby oznaczona skala co do przeciętnej liczby pracujących dziennie, co do ilości dni takich

w roku i co do podanej sumy rocznych zarobków, w ciągu roku 1890 lub później miała być zmniejszona lub zwiększona, abyś w myśl §. 18. ustawy, celem uzupełnienia zgłoszonego już ubezpieczenia, doniósł bezzwłocznie Wydziałowi krajowemu o zaszłej zmianie. Doniesienie to ma być sporządzone na formularzu zgłoszenia udzielonym reskryptem z 23. września 1889 l. 37.580, z uwzględnieniem następujących wskazówek:

- a) w rubryce 1. formularza podać należy przy firmie przedsiębiorstwa „Wydział krajowy“ imię i nazwisko inżyniera, pod zarządem którego droga zostaje;
- b) w rubr. 2. oznaczyć drogę, o której utrzymanie się rozchodzi;
- c) w rubr. 3 wymienić miejscowość, stanowiącą centralny punkt wykonywanych robót, podlegających ubezpieczeniu;
- d) w rubr. 4. lit. a) b) oznaczyć przeciętną liczbę robotników i droźników podlegających obowiązkowi ubezpieczenia, z uwzględnieniem zaszłej zmiany w pierwotnym wykazie zgłoszenia;
- e) przy wypełnieniu rubr. 5. co do liczby dni roboczych w roku, trzymać się należy przyjętej skali z uwzględnieniem zaszłej zmiany;
- f) w rubr. 6. podać ogólną kwotę zarobków dziennych na podstawie danych rubr. 4., 5. i 7. ze stosowną zmianą w odnośnej rubryce pierwotnego wykazu zgłoszenia;
- g) w rubr. 7. oznaczyć wedle przyjętej już zasady przeciętną kwotę dziennego zarobku;
- h) w rubr. 8. lit. a) b) wyszczególnić używany przy każdej drodze walec drogowy żelazny, tudzież inne motory, któreby faktycznie użyte być miały przy wykonywaniu odnośnych robót jak lokomobil i t. p. i zarazem podać ilość tych motorów;
- i) w rubr. 8. lit. c) d) podać przedmioty, które mogłyby narazić pracujących na niebezpieczeństwo jak n. p. dynamit, kafar, lokomobil i t. p., ile możliwości z oznaczeniem siły tychże okoliczności, które z natury swojej spowodować mogą niebezpieczeństwo, jak niemniej podać liczbę pracujących, którzy najbardziej wskutek tego narażeni być mogą. Przytem pominąć nie można tych wypadków niebezpieczeństwa, jakie przy wykonywaniu znaczniejszych robót przy mostach, murach, szkarpach etc. spowodować mogą spadnięcie, okaleczenie i t. p.
- k) rubr. 9. nie ma tu zastosowania;
- l) w rubr. 10. zamieścić słowa: nadzór wykonywany przez służbę drogową;
- m) w rubr. 11. podać tożsamo, co jest zawarte w pierwotnym wykazie zgłoszenia.

4. Co do wyżej w ustępie 1. lit. b) wspomnianych robót nadzwyczajnych na drogach krajowych we własnym zarządzie, przy nich zatrudnieni tak najemni dziennie robotnicy jak droźnicy lub specjalnie do prowadzenia czy też nadzoru robót przeznaczeni funkcjonaryusze (czyli w duchu ustawy rozumieni urzędnicy) mają być, po myśli §. 18. ustawy, zgłoszeni do ubezpieczenia przeciw następstwom wypadków ustawą objętych.

W tym celu polecamy Panu, abyś co do tych robót nadzwyczajnych jakiegokolwiek kategorii wykonać się mających we własnym zarządzie na drogach krajowych pod jego nadzorem zostających wniósł bezzwłocznie do Wydziału krajowego wykaz zgłoszenia do ubezpieczenia w dwóch egzemplarzach na takich samych formularzach powyżej w ustępie 3. wzmiankowanych, z uwzględnieniem następujących wskazówek:

- aa) w rubryce 1. formularza tak samo wypełnić jak wyżej w ustępie 3. lit. a) podano;
- bb) w rubr. 2. dodatkowo oznaczyć rodzaj robót nadzwyczajnych, jak n. p. budowa lub rekonstrukcja lub też wykonanie wyjątkowej roboty;
- cc) w rubr. 3. jak wyżej w ustępie 3. lit. c);
- dd) w rubr. 4. w przeciętnej liczbie zatrudnianych prócz najemnych dziennie robotników i droźników objąć także specjalnie do prowadzenia lub nadzoru robót użytych funkcyjuszów, o ile podlegać mogą ustawą przewidzianemu niebezpieczeństwu i o ile do nich §. 4. ustawy nie ma zastosowania;

ee) w rubr. 5. jak wyżej w ustępie 3. lit. e);

ff) w rubr. 6. przy oznaczeniu ogólnej kwoty zarobków winni być uwzględnieni wyżej wspomniani funkcjonariusze, podlegający obowiązkowi ubezpieczenia według wynagrodzenia dla nich przyznanego a zatem w rubryce tej przestawić należy ogólną kwotę przypadającego łącznego wynagrodzenia dla najemnych dziennie robotników i droźników z dodaniem samej płacy specjalnie użytych funkcyjaryuszów do prowadzenia lub nadzoru robót. Przytem należy zastosować się do §. 6. ustępu 7. ustawy, wedle którego nadwyżka płacy funkcyjaryusza wyżej 1.200 zł. nie ma być braną w rachubę.

gg) w rubr. 7. jak wyżej w ustępie 3. lit. g);

hh) w rubr. 8. lit. a) b) zastosować odpowiedź do wskazówek podanych w ustępie 3. lit. h).

ii) w rubr. 8. lit. c) d) jak wyżej w ust. 3. lit. i);

kk) w rubr. 9. o ile dotyczy robót specjalnie przy cegielniach, dać stosowną odpowiedź;

ll) w rubr. 10. jak wyżej w ust. 3. lit. e);

mm) w rubr. 11. zamieścić słowa: „Zgłoszenie niniejsze do ubezpieczenia w myśl postanowień ustawy z 28. grudnia 1887 (dz. u. p. z r. 1888. Nr. 1.), obejmuje obowiązanych do ubezpieczenia zatrudnionych przy robotach“ (tu wyszczególnić kategorię nadzwyczajnych robót).

5, §. 19. ustawy wkłada obowiązek zawiadamiania zakładu ubezpieczenia o każdej zmianie w przedmiocie lub rodzaju przedsiębiorstwa, które może mieć znaczenie pod względem obowiązku ubezpieczenia.

Celem dopełnienia tego postanowienia ustawy, o ile dotyczy robót nadzwyczajnych, polecamy Panu o każdej zmianie bezzwłocznie donosić Wydziałowi krajowemu z uwzględnieniem analogicznych wskazówek powyżej w ustępie 3. podanych.

6 Skoro roboty wyżej wymienione, czy to z ich wykonaniem, czy też z ich zaniechaniem zostaną zastanowione, masz Pan po myśli §. 27. ustawy, zaraz o tem donieść Wydziałowi krajowemu.

7. Czyniąc zadość postanowieniu zawartemu w §. 29. ustawy, polecamy Panu, odnośnie do rozporządzenia z 20. grudnia 1889 l. 55941, o każdym wypadku, wskutek którego osoba zatrudniona na drodze krajowej a podlegająca obowiązkowi ubezpieczenia poniosła śmierć lub uszkodzenie ciała, pociągające za sobą niezdolność do pracy najmniej 3 dni trwającą, najpóźniej w dni pięć po zaszłym wypadku do c. k. starostwa powiatowego doniesienie pisemne i jednocześnie złożyć o tem relację do Wydziału krajowego. Doniesienie do starostwa ma być sporządzone w 2 egzemplarzach na formularzu, rozporządzeniem c. k. Ministerstwa spraw wewnętrznych z 24. stycznia 1889 (dz. u. p. Nr. 12.) przepisany a udzielony Panu z ustawą o ubezpieczeniu od wypadków tutejszym reskryptem z dnia 23. września 1889 l. 37.586.

8. Z uwagi, że obowiązek ubezpieczenia robotników od wypadków na drogach krajowych, po myśli ustawy z 28. grudnia 1877 (dz. u. p. z r. 1888. Nr. 1.) ciąży także na przedsiębiorcach, którym oddawane bywają pewne roboty do wykonania czy to na mocy zawartych, z nimi kontraktów, czy też w akord, polecamy Panu, abyś każdego takiego przedsiębiorcę w swoim czasie zawiadomił pisemnie o ciężącym na nim obowiązku ubezpieczenia zatrudnionych przez niego robotników od wypadków i jednocześnie o tem donieść Wydziałowi krajowemu.

9. Wreszcie celem utrzymania w powyższej sprawie należytej ewidencji, polecamy Panu zaprowadzić osobną książkę, w której wpisywane być mają odnośne szczegóły dotyczące ubezpieczenia od wypadków najemnych dziennie robotników, droźników i funkcyjaryuszów specjalnie użytych do prowadzenia lub nadzoru robót we własnym zarządzie.

D. u. s.

d

W y k a z

funduszków państwowych, krajowych i powiatowych, przeznaczonych na publiczne roboty drogowe wykonać się mające w r. 1890.

L. p.	Nazwa powiatu	a) państwowe		b) krajowe		c) powiatowe		Razem		U w a g a
		zł.	ct.	zł.	ct.	zł.	ct.	zł.	ct.	
1	Biała	—	—	—	—	—	—	—	—	Nie przedsięwzięto żadnych robót.
2	Bóbrka	39.829	22 1/2	20.633	—	32.259	22 1/2	92.721	45	
3	Bochnia	9.000	—	—	—	2.143	14	11.143	14	
4	Bohorodczany	6.000	—	—	—	1.073	—	7.073	—	
5	Borszczów	29.689	—	700	—	11.275	—	41.664	—	
6	Brody	14.000	—	10.000	—	26.000	—	50.000	—	
7	Brzesko	7.200	—	3.520	—	17.165	47	27.885	47	
8	Brzeżany	—	—	—	—	—	—	—	—	Nie przedsięwzięto żadnych robót.
9	Brzozów	2.900	—	—	—	1.300	—	4.200	—	
10	Buczacz	10.250	—	3.930	—	100	—	14.280	—	
11	Chrzanów	3.650	—	—	—	3.900	—	7.550	—	
12	Cieszanów	3.000	—	—	—	600	—	3.600	—	
13	Czortków	10.000	—	16.000	—	10.000	—	36.000	—	
14	Dąbrowa	31.000	—	—	—	7.350	—	38.350	—	
15	Dobromil	2.000	—	—	—	4.000	—	6.000	—	
16	Dolina	—	—	—	—	10.000	—	10.000	—	Z pożyczki bezprocentowej zwrotnej.
17	Drohobycz	12.520	—	—	—	—	—	12.520	—	
18	Gorlice	10.000	—	1.000	—	6.500	—	17.500	—	
19	Gródek	—	—	—	—	—	—	—	—	Wykaz nie przyślany.
20	Grybów	8.000	—	6.300	—	3.770	16	18.070	16	
21	Horodenka	4.000	—	2.200	—	7.202	—	13.402	—	
22	Husiatyn	18.000	—	—	—	9.000	—	27.000	—	
23	Jarosław	46.118	26	900	—	1.000	—	48.018	26	
24	Jasło	—	—	—	—	—	—	—	—	Nie przedsięwzięto żadnych robót.
25	Jaworów	9.500	—	—	—	12.000	—	21.500	—	
26	Kałusz	6.400	—	—	—	—	—	6.400	—	
28	Kamionka	—	—	—	—	6.000	—	6.000	—	
28	Kolbuszowa	6.000	—	—	—	—	—	6.000	—	
29	Kołomyja	—	—	7.000	—	35.981	15	42.981	15	
30	Kosów	—	—	15.760	—	—	—	15.760	—	
31	Kraków	1.500	—	415	—	1.000	—	2.915	—	
32	Krosno	—	—	—	—	500	—	500	—	

L. P.	Nazwa powiatu	a) państwowe		b) krajowe		c) powiatowe		Razem		U w a g a
		zł.	ct.	zł.	ct.	zł.	ct.	zł.	ct.	
33	Limanowa	4.500	—	3.000	—	2.567	81	10.067	81	Wykaz nieprzy- slany.
34	Lisko	—	—	—	—	—	—	—	—	
35	Lwów	6.000	—	2.500	—	6.700	—	15.200	—	Wykaz nieprzy- slany.
36	Łańcut	8.670	01	2.639	—	9.307	85	20.616	86	
37	Mielec	8.500	—	—	—	6.300	—	14.800	—	2.500 zł. pożyczka państwowa zwrotna.
38	Mościska	4.150	—	—	—	—	—	4.150	—	
39	Myślenice	6.100	—	5.500	—	6.400	—	18.000	—	Wykaz nieprzy- slany.
40	Nadwórna	4.015	—	3.695	—	8.678	—	16.388	—	
41	Nisko	11.047	64	8.000	—	20.500	—	39.547	64	2.500 zł. pożyczka państwowa zwrotna.
42	Nowy targ	4.000	—	—	—	—	—	4.000	—	
43	Pilzno	3.115	—	—	—	558	01	3.673	01	Wykaz nieprzy- slany.
44	Podhajce	12.200	—	—	—	—	—	12.200	—	
45	Przemyśl	8.000	—	3.527	10	4.500	—	16.027	10	2.500 zł. pożyczka państwowa zwrotna.
46	Przemyślany	13.135	80	11.268	78	21.223	—	45.627	58	
47	Rawa	6.500	—	—	—	2.500	—	9.000	—	Wykaz nieprzy- slany.
48	Rohatyn	—	—	—	—	—	—	—	—	
49	Ropczyce	5.300	—	—	—	—	—	5.300	—	2.500 zł. pożyczka państwowa zwrotna.
50	Rudki	10.000	—	2.348	55	—	—	12.348	55	
51	Rzeszów	4.000	—	—	—	3.717	56	7.717	56	W sumie tej jest za- warta pożyczka przez powiat zaciągnięta w kw. 5.500 zł.
52	Sambor	—	—	—	—	10.600	—	10.600	—	
53	Sanok	7.000	—	3.800	—	6.500	—	17.300	—	Nieprzedsięwzię- to żadnych robót.
54	Sącz nowy	17.000	—	3.000	—	3.000	—	23.000	—	
55	Skałat	35.000	—	8.000	—	5.836	34	48.836	34	Dobrowolne da- tki prywatne 400 zł.
56	Śniatyn	—	—	—	—	—	—	—	—	
57	Sokal	7.020	—	2.000	—	3.310	—	12.330	—	Wykaz nie przy- slany.
58	Stanisławów	—	—	3.100	—	800	—	3.900	—	
59	Staremiasto	2.700	—	—	—	2.100	—	4.800	—	Dobrowolne da- tki prywatne 400 zł.
60	Stryj	500	—	8.000	—	5.110	—	13.610	—	
61	Tarnobrzeg	1.500	—	—	—	6.000	—	7.500	—	Wykaz nie przy- slany.
62	Tarnopol	—	—	—	—	—	—	—	—	
63	Tarnów	2.500	—	5.000	—	4.287	60	11.787	60	2.504 zł. 94 ct. z po- życzki państwowej w kwocie 4.800 zł.
64	Tłumacz	700	—	—	—	2.504	94	3.204	94	
65	Trembowla	8.400	—	4.000	—	14.000	—	26.400	—	Na drogę Żółkiew- Krechów-Dębica 10.368 zł. pow. i kraj. fundusz.
66	Turka	1.410	—	—	—	—	—	1.410	—	
67	Wadowice	800	—	1.550	—	1.990	—	4.340	—	Wykaz nie przy- slany.
68	Wieliczka	9.630	—	6.000	—	12.500	—	28.130	—	
69	Zaleszczyki	2.201	27	—	—	—	—	2.201	27	Na drogę Żółkiew- Krechów-Dębica 10.368 zł. pow. i kraj. fundusz.
70	Zbaraż	6.896	—	3.000	—	8.259	—	18.155	—	
71	Złoczów	12.000	—	8.000	—	17.000	—	37.000	—	Wykaz nie przy- slany.
72	Żółkiew	5.200	—	—	—	1.050	—	6.250	—	
73	Żydaczów	5.330	—	—	—	—	—	5.330	—	Wykaz nie przy- slany.
74	Żywiec	—	—	—	—	—	—	—	—	
Suma		535.577	20½	186.286	43	407.919	25½	1.129.782	89	

Alegat 25. do Sprawozdania z czynności Wydziału krajowego za r. 1889/90.

Porównanie

rzeczywistych wydatków na cele zdrowia publicznego w roku 1889 z takimiż wydatkami w latach 1888 i 1878.

Zamknięcie rachunków		1889			1888		1878		
Rubryka	Pozycja	Wydatki	Wydano	Prelimi- nowano	Różnica	Wydano	Różnica	Wydano	Różnica
			zł.	zł.	zł.	zł.	zł.	zł.	zł.
III.		Koszta leczenia	807.205	690.000	+ 117.205	733.637	+ 73.568	498.585	+ 308.620
IV.		„ szczepienia	54.693	56.900	— 2.207	56.927	— 2.234	57.219	— 2.526
V.		„ sanitarne	4.189	7.000	— 2.811	3.579	+ 610	57.474	— 53.285
XI.		Dotacje zakładów:							
		Kraków . . . . . 20.968 zł.							
		Podrzutki (Lwów) 311 „	21.279	493	+ 20.786	8.188	+ 13.091	230.906	— 209.627
		Razem	887.366	754.393	+ 132.973	802.331	+ 85.035	844.184	+ 43.182
		Dochody	Wpły- nęło	Prelimi- nowano	Różnica	Wpły- nęło	Różnica	Wpły- nęło	Różnica
IV.		Nadwyżka od szpitali w Kra- kowie	—	3.223	— 3.223	14.298	— 14.298	—	—
„		Nadwyżka od szpitali we Lwowie	27.250	1.021	+ 26.229	6.400	+ 20.850	—	+ 27.250
„		Nadwyżka od zakładu w Kul- parkowie	17.656	1.749	+ 15.907	26.349	— 8.693	—	+ 17.656
V.		Zwroty od szpitali prowincyo- nalnych	14.240	12.900	+ 1.340	11.782	+ 2.458	9.406	+ 4.834
„		Zwroty od gmin	704	2.800	— 2.096	1.629	— 925	28.714	— 28.010
XI.		„ za rachunki aptekarskie	611	600	+ 11	569	+ 42	712	— 101
		Razem	60.461	22.293	+ 38.168	61.027	— 566	38.832	+ 21.629
		Wydatek rzeczywisty .	826.905	732.100	+ 94.805	741.304	+ 85.601	805.352	+ 21.553

Ruch chorych i koszta w naszych

Poszczególnienie	I l o ś ć				Pro
	łóżek dla chorych	chorych	uzdrowionych	zmarłych	uzdrowionych
A. Szpitale powszechnie:					
krajowy we Lwowie chorzy wewnętrzni	700	9.802	5.977	716	60·97
" w Krakowie i syflicyjni	432	6.653	3.599	663	54·09
gminny w Białej	93	1.026	699	88	63·12
w Bochni	55	675	484	68	71·70
w Brodach	53	757	615	59	81·24
w Brzeżanach	50	494	375	38	75·91
w Drohobyczu	80	828	661	71	79·83
w Jasle	100	1.102	776	58	70·41
w Kołomyi	70	907	715	55	78·83
powiatowy w Podhajcach	60	724	542	51	74·86
gminny w Przemyślu	160	2.306	1.843	153	79·92
w Rzeszowie	100	1.388	841	86	60·50
w Samborze	52	575	454	47	78·95
w Sanoku	80	613	523	25	85·31
w Sączu	60	421	238	37	56·53
w Sniatynie	24	295	275	7	93·22
powiatowy w Sokalu	61	1.529	1.178	79	77·04
gminny w Stanisławowie	120	1.360	1.014	88	74·56
w Stryju	99	764	623	57	81·54
w Tarnopolu	75	1.183	942	84	79·62
w Tarnowie	140	1.970	1.227	209	62·28
w Wadowicach	30	152	126	12	82·89
w Zaleszczykach	36	622	395	53	57·91
w Złoczowie	80	831	663	54	79·78
w Żółkwi	60	1.064	702	59	65·97
w Żywcu	30	179	119	14	66·48
Suma A.	2.900	33.220	25.606	2.931	67·00
B. Zakłady położnic: *)					
krajowy we Lwowie **)	61	965	859	16	89·00
" w Krakowie (położnic, gynecologiczny)	40	614	407	6	66·28
Suma B.	101	1.579	1.266	22	80·18
C. Zakłady dla obłąkanych:					
krajowy w Kulparkowie	oddz. 12 obserw. 560	1.073	173	126	16·12
" w Krakowie	85	327	82	32	25·07
Suma C.	657	1.400	255	158	18·21
D. Szpitale dla dzieci:					
prywatny św. Zofii we Lwowie	110	967	651	203	72·57
" św. Ludwika w Krakowie	120	838	539	173	64·3
" oddział osesków w Krakowie ***)	247	247	87	87	35·22
Suma D.	230	2.052	1.277	463	62·23
Razem A+B+C+D	3.888	43.251	28.404	3.574	65·67

Uwaga. *) W zakładzie położnic we Lwowie pielęgnowano dzieci 772, z tego wydano 653, a zmarło 96.

**) To jest subwencya z funduszu krajowego, właściwe zaś wydatki wynosiły: we Lwowie 15.268 zł. 50 ct., w Krakowie 16.340 zł. 25 ct.

***) Oddział osesków pomieszczonym był od 1. stycznia do 28. lutego 1889 w szpitalu św. Łazarza, zaś z dniem 1. marca 1889

zakładach leczniczych w roku 1889.

cent	Ilość dni leczenia	Średni pobyt chorego	Wydatki		K o s z t a					T a k s a	
					całej kuracji chorego		dnia	wiktu 1 dzień	sanitarne leki i instrumenta chirurgiczne 1 dzień	od dorosłych	od dzieci
					zł.	ct.					
7-34	221.509	22-6	168.924	25	17	23-4	76-2	25-4	7-2	84	42
9-9	156.258	23-5	136.102	32 ^{1/2}	20	45-7	87-1	28-4	7-3	63 i 80	—
8-57	29.241	28-5	14.461	91	14	09-5	49-4	23-8	4-6	50	30
10-07	16.692	24-7	8.253	01 ^{1/2}	12	22-6	49-4	21-6	4-8	51	30
7-79	20.283	26-8	8.842	—	11	68	43-5	14-9	5-2	52	30
7-69	12.921	26-1	7.639	57	15	46-4	59-1	25-4	4-6	59	30
8-57	20.265	24-4	9.977	75	12	05	49-2	18-8	3	55	30
5-26	23.377	21-2	10.770	31	9	77-3	46	21-4	5	50	30
6-06	25.378	27-9	10.158	08	11	19-9	40	14-7	9-3	48	25
7-04	20.081	27-7	9.839	47	13	59	49-9	18-6	3-6	55	30
6-63	50.658	21-9	21.048	09	9	12-7	41-5	13-6	5	48	24
6-21	38.647	27-8	16.845	61	12	13-6	43-5	16-2	6-3	52	28
8-17	15.588	27-1	9.326	60 ^{1/2}	16	22	59-8	20-5	8-9	60	30
4-07	14.482	23-6	7.235	77	11	80-3	49-9	15-7	5	60	30
8-78	13.874	32-9	6.647	77 ^{1/2}	15	79	47-9	17-4	4-9	49	30
2-37	4.420	14-9	2.447	97 ^{1/2}	8	29-8	55-3	25-2	8-4	55	30
5-16	25.953	16-9	11.403	67	7	45-8	43-9	18-4	5-9	50	30
6-47	34.016	25-0	14.175	48	10	42-3	41-6	14-9	6	50	30
7-46	23.047	30-1	14.192	13	18	57-6	61-5	22-3	3-1	60	35
7-10	27.462	23-2	12.703	11	10	73-8	46-2	21-5	4-6	51	30
10-60	47.072	23-8	18.257	81	9	26-7	38-7	16-8	2-6	50	30
7-89	3.397	22-3	2.490	08	16	38-2	73-3	23-6	4-2	52	30
7-77	23.838	38-3	9.459	39	15	20-8	39-6	20-7	3-7	50	30
6-49	22.365	26-9	9.691	43	11	66-2	43-3	16-5	2-9	45	30
5-54	24.797	23-3	12.827	62	12	05-6	51-7	20-4	7-1	50	30
7-82	5.480	30-6	3.721	32	20	78-9	67-9	14-5	3-9	52	30
7-67	921.101	24-1	557.442	54 ^{1/2}	14	58-5	60-52	19-66	5-27	55	30
1-66	18.839	19-5	19.708	20	20	42-3	1 zł. 04-6	25-8	8-5	84	—
0-99	12.695	20-7	19.912	40	32	43	1 zł. 56-8	46-6	5-3	63	—
1-39	31.534	20-00	39.620	60	25	09	1 zł. 25-6	36-2	6-9	73	—
11-74	197.901	184-0	162.150	—	151	11	81-9	27-14	3-1	80	—
9-78	31.921	97-6	25.766	01	78	79	80-7	27-8	2-8	80	—
11-29	229.822	164-2	187.916	01	134	23	81-8	27-11	2-9	80	—
22-63	30.034	31-0	12.000	—**)	—	—	—	—	—	—	—
20-6	25.358	30-2	12.000	—**)	—	—	—	—	—	—	—
35-22	3.770***)	15-3	3.615	53	—	—	—	—	—	—	—
22-56	59.162	28-8	27.615	53	—	—	—	—	—	—	—
8-26	1,241.619	28-7	812.594	68 ^{1/2}	—	—	—	—	—	—	—

przeniesiono go do szpitala św. Ludwika w Krakowie. Wykazane powyżej daty tego oddziału mieszczą w sobie wynikłości za cały rok 1889, a z których przypada:

a) na szpital św. Łazarza od 1. stycznia do 28. lutego 1889 27 oseków 761 dni leczenia.

b) „ „ św. Ludwika „ 1. marca „ 31. grudnia „ 220 „ 3.009 „ „

W y k a z

wydatków w trzech zakładach krajowych za rok 1889.

Liczba porządkowa.	Poszczególnienie	Lwów	Kraków	Kul-parków	Lwów	Kraków	Kul-parków
		Ilość dni leczenia w r. 1889.			za dzień leczenia przypada		
		240.348	201.635	197.901			
		zł.	zł.	zł.	ct.	ct.	ct.
1	Żywienie chorych (ad a—h)	61.184	59.174	53.726	25.46	29.35	27.14
2	Bielizna	10.606	9.786	12.481	4.41	4.85	6.31
3	Pranie	6.558	5.479	4.448	2.73	2.72	2.25
4	Opał sal	4.659	6.978	6.593	1.94	3.46	3.33
5	Oświetlenie	1.754	5.811	1.597	0.73	2.88	0.81
6	Leki i apteka	8.358	5.355	899	3.48	2.36	0.45
7	Koszta sanitarne i instrumenta chirurgiczne	9.298	7.661	5.189	3.87	3.80	2.62
8	Sprzęty	2.407	2.990	2.094	1.00	1.48	1.06
9	Słoma do sienników	691	892	921	0.29	0.44	0.47
10	Utrzymanie kapelanów i kaplicy	1.872	1.050	1.730	0.78	0.52	0.87
11	Utrzymanie koni	—	881	1.327	—	0.44	0.67
12	Utrzymanie ogrodów i pól	42	1.444	2.876	0.02	0.72	1.45
13	Koszta pogrzebowe	500	206	192	0.20	0.10	0.10
14	Utrzymanie budynków	3.652	4.767	11.461	1.52	2.36	5.79
15	Utrzymanie dyrektora, lekarzy i akuszerki	26.373	19.504	10.001	10.97	9.67	5.05
16	Koszta zarządu	10.783	11.031	8.379	4.49	5.47	4.23
17	Utrzymanie Sióstr Miłosierdzia	4.891	4.973	4.798	2.03	2.47	2.42
18	Służba wyższa i niższa	16.094	14.561	25.798	6.70	7.22	13.04
19	Czynsze	—	—	—	—	—	—
20	Koszta kancelaryjne	917	695	511	0.38	0.35	0.26
21	Wodociągi	—	2.061	—	—	1.02	—
	Suma A.	170.639	165.299	155.021	71.00	81.98	78.32
	Do tego dolicza się:						
	Zaliczki na płace	1.234	164	2.513			
	Pensye i emerytury	3.814	250	1.364			
	Zaopatrzenia, dary z łaski i odprawy	274	320	14			
	Remuneracye i zapomogi	1.344	700	802			
	Nadzwyczajne wydatki budowlane	5.100	7.906	—			
	Utrzymanie dzieci w szpitalach	12.000	12.000	—			
	„ osesków	—	3.616	—			
	Odsetki od kapitałów dłużnych	1.760	—	—			
	Zapisy	—	105	—			
	Podatki i daniny	16	1.365	290			
	Wydatki w sprawach patronatu	—	150	50			
	Dyety i koszta podróży	—	169	—			
	Utrzymanie dzieci na oddziale położnic	14	370	—			
	Zapomogi dla położnic	3.768	2.754	—			
	Różne wydatki	669	2.228	2.096			
	Suma B.	29.993	32.097	7.129			
	do tego: Suma A.	170.639	165.299	155.021			
	Razem	200.632	197.396	162.150			

Alegat 28. do sprawozdania z czynności Wydziału krajowego za r. 1889/90.

Wykaz

spotrzebowanych ważniejszych produktów żywienia w trzech zakładach krajowych w roku 1889 z oznaczeniem ile wyszło na żywienie chorych i posługi w wadze i miarze, oraz przeciętna ich cena.

	Lwów	Kul- parków	Kraków	Lwów	Kul- parków	Kraków	Uwaga
	Ilość spotrzebowanych produktów			Ceny			
	Kilogramy						
Mięsa wołowego	35.590	41.488	28.070	43 00	43 00	47 00	
cielęciny	23.512	12.025	22.547	43 00	43 00	45 00	
wieprzowiny	1.220	5.636	326	43 00	39 63	54 20	
baraniny	—	3.383	1.425	—	24 03	40 00	
Masła	3.698	2.677	4 688	85 96	86 03	73 27	
Smalcu	736	3.137	1.154	70 00	60 00	68 00	
Stoniny	5.618	6.401	3.433	70 00	55 00	66 00	
Mleka niezbianego . . . . . litr.	71.637	68.292	87.383	07 00	04 00	06 50	
" zbieranego . . . . . "	70.881	24.307	21.549	03 50	02 00	04 00	
Mąki pszennej Nr. I.	870	3.310	1.574	17 10	14 15	16 30	
" " " II.	9.167	4.150	443	16 70	13 85	16 30	
" " " IV.	—	5.231	7.783	—	13 18	15 20	
" " " V. Lwów N. 6	6.352	—	2.560	14 66	—	14 40	
Bulek	28.199	17.136	36.249	17 11	13 81	13 89	
Chleba	53.127	76.202	49.106	13 11	08 51	07 47	
Cukru	3.669	5.172	4.292	38 00	36 86	34 27	
Kawy	1.276	2.212	1.070	1 zł. 84 00	1 zł. 64 76	1 zł. 64 25	
Ryżu	5.051	5.827	4.055	22 75	17 88	19 64	
Krup jęczmiennych	5.852	8.240	5 944	16 71	11 69	12 20	
" jaglanych	3.316	4.386	3.261	16 85	11 46	13 20	
" hreczanych	6.097	4.601	2.951	18 70	15 41	17 20	
" pszennych	—	—	2 426	—	—	12 60	
" perłowych	4.757	—	3.707	17 50	—	12 46	
" krakowskich	1.823	546	1.438	25 00	24 00	26 00	
Nafty	6.154	7.919	3 725	21 00	19 40	20 00	
Cetnar owsa (100 kilogr.)	—	129	31	—	4 zł. 25 00	7 zł. 28 00	
" siana	—	598	40	—	3 " 13 00	2 " 08 94	
" słomy	355	107	323	1 zł. 75 00	1 " 57 00	2 " 53 00	
" węgla	409	4.060	15.618	1 " 40 00	1 " 11 00	54 46	
Sążni drzewa stos 4 m.	490	410	63	9 " 40 00	11 " 45 33	14 " 50 00	
Mydła	1 500	712	2.623	36 00	30 56	28 00	

Alegat 29. do sprawozdania z czynności Wydziału krajowego za r. 1889/90.

Zamknięcie z obrotu funduszków szpitali prowincjonalnych

Poszczególnienie	Biała		Bochnia		Brody		Brzeżany		Droho- bycz		Jasło		Kołomyja		Pod- hajce		Prze- myśl		Rze- szów		
	zł.	ct.	zł.	ct.	zł.	ct.	zł.	ct.	zł.	ct.	zł.	ct.	zł.	ct.	zł.	ct.	zł.	ct.	zł.	ct.	
Wydatki.																					
A. Rzeczywiste.																					
Czynsz najmu	—	—	—	—	—	—	650	—	1.350	—	—	—	21	—	—	—	—	—	—	1.400	—
Konserwacye zwykłe	150	8	191	15	78	18	21	25	192	53	138	01	57	04	123	69	317	37	128	30	
Budowy nadzwyczajne	—	—	—	—	498	16	—	—	—	—	—	—	—	—	267	19	2.309	87	—	—	
Podatki	29	20	—	—	1	54	—	—	140	56	—	—	—	—	—	—	1	21	38	20	
Asekuracya	42	87	27	79	40	67	—	—	24	43	17	01	—	—	64	50	32	22	2	20	
Czyszczenie kominów	20	—	—	—	33	54	10	—	19	20	15	—	11	22	23	—	30	—	36	60	
Desinfekcyja i czyszczenie kanałów	—	—	42	—	59	—	24	—	25	20	12	—	133	58	123	66	17	76	12	41	
Żywność i wino	6.983	26	3.617	29	3.038	53	3.291	99	3.815	63	5.905	26	3.730	63	3.735	65	6.999	—	6.278	77	
Lekarstwa	945	57	778	71	713	99	562	05	533	49	1.083	42	2.338	83	588	09	1.995	13	1.938	01	
Srodki sanitarne	426	35	29	32	344	—	34	03	92	57	99	16	25	90	146	12	548	39	504	80	
Bielizna, pościel i odzież	1.460	76	401	50	265	35	—	—	668	40	677	09	363	10	459	76	954	40	885	02	
Pranie	162	40	33	08	43	46	51	76	54	26	53	70	14	58	121	43	101	36	200	—	
Sprzęty	250	55	21	48	139	31	37	29	118	27	329	92	179	64	129	14	352	69	245	02	
Opał	480	—	300	01	752	10	118	25	270	—	498	50	353	20	600	—	892	98	615	34	
Światło	157	89	65	87	78	16	36	98	72	69	68	—	26	47	116	89	125	86	120	—	
Słoma	74	—	29	07	42	—	47	02	21	43	93	50	36	50	81	06	50	99	90	05	
Przybory do pisania, druki, stem- ple i t. p.	94	55	81	15	133	71	70	—	54	18	74	22	165	94	100	05	116	28	133	5	
Narzędzia chirurgiczne	—	—	66	85	10	71	—	—	122	75	53	87	10	39	41	43	92	43	25	03	
Lekarz ordynujący	500	—	500	64	500	—	650	—	500	—	600	—	500	—	539	92	800	—	600	—	
„ pomocnik	—	—	300	—	200	—	250	—	300	—	300	—	—	—	279	99	412	50	500	—	
Akuszerka i cyrulik	—	—	40	—	52	—	—	—	38	—	22	98	16	—	7	—	118	—	54	68	
Rządca	400	—	500	40	360	—	583	33	507	50	600	—	249	08	690	—	700	—	500	—	
Kontrolor	120	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	500	—	—	—	
Dyurniści	—	—	—	—	300	—	100	—	100	—	—	—	414	—	120	—	178	50	445	—	
Kapelan	77	50	40	—	—	—	50	—	50	—	—	—	—	—	75	—	120	—	—	—	
Służba szpitalna	399	50	950	40	434	20	228	—	438	90	439	82	528	—	401	20	1.032	—	1.122	—	
Wikt dla służby	684	96	5	39	525	—	577	73	426	80	—	—	645	32	559	47	1.422	68	91	01	
Koszta administracyjne	—	—	120	—	100	—	8	62	—	—	135	78	—	—	112	—	29	02	144	02	
Odprawy, prowizye i pensye	354	46	—	—	—	—	—	—	—	—	213	—	—	—	—	—	—	—	366	01	
Remuneracye	—	—	—	—	9	86	100	—	—	—	600	—	120	—	100	—	365	—	125	—	
Relutum na pomieszkowanie rządu	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	20	—	—	—	—	—	
Spłata kapitału	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
„ odsetek	67	14	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Koszta pogrzebów	273	10	111	—	82	10	111	45	36	47	143	30	161	53	49	8	236	70	103	—	
Różne inne	307	05	—	—	6	42	25	82	4	50	36	74	25	23	71	07	196	27	78	—	
Suma rzeczywistych wydatków	14.461	91	8.253	01	8.842	—	7.639	57	9.977	75	10.770	31	10.158	08	9.839	47	21.048	09	16.845	61	
B. Przenośne.																					
Zwrot zaliczek Wydziałowi krajowe- mu, powiatowi i gminie	3.400	—	—	—	—	—	—	—	800	—	650	—	564	46	406	25	—	—	3.150	—	
Zaliczki na płace i do wyrachowania Na zakupno efektów	400	—	317	91	1.300	—	—	—	253	46	265	—	236	94	100	—	—	—	2.209	—	
Zwrócono kaucye i depozyta	—	—	—	—	—	—	—	—	86	53	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Przeprowadzenia rachunkowe i różne	—	—	368	87	—	—	—	—	12	24	—	—	15	—	—	—	—	—	—	—	
Rozchód ogólny	17.261	91	8.939	80	10.142	—	7.639	57	11.133	83	11.685	31	10.974	48	10.345	72	21.048	09	22.204	61	
Dochód ogólny	17.916	82	9.161	85	12.254	85	7.686	77	11.965	07	13.748	62	11.743	09	10.345	72	26.873	26	22.492	84	
od tego potrąciwszy przenośne	3.800	—	478	87	85	—	—	—	262	74	815	—	256	94	65	55	—	—	1.958	—	
Dochód rzeczywisty	14.116	82	8.682	98	12.169	85	7.686	77	11.702	33	12.933	62	11.486	75	10.280	17	26.873	26	20.534	84	

Alegat 30. do Sprawozdania z czynności Wydziału krajowego za rok 1889/90.

Bu

szpitali prowincjonalnych, zatwierdzone

Rubryka	Poszczególne	Biała	Bochnia	Brody	Brzeżany	Droho- bycz	Jasło	Koło- myja	Pod- hajce	Prze- myśl	Rzeszów
		zł.	zł.	zł.	zł.	zł.	zł.	zł.	zł.	zł.	zł.
Dochody.											
I.	Z kosztów leczenia: od funduszu kraj. galicyjskiego od samopłacących . . . . . od obcych funduszów	5.771 2.029 3.979	7.673 674 65	8 320 260 83	6.985 208 92	9.748 1.136 54	10.629 348 10	9.281 817 135	9.120 204 86	18.382 1.892 226	16.050 — 30
II.	Z własnych dochodów szpitala: z gruntów, legatów, realności, zapisów i datków, odsetek od kapitałów, sprzedaży rzeczy zżytych i rozmaite inne	489	139	40	8	42	10	769	8	260	43
Suma dochodów		12.268	8.551	8.703	7.293	10.980	10.997	11.002	9.418	20.760	16.123
Wydatki.											
I.	Czynsz najmu . . . . . Konserwacje zwykłe . . . . . Budowy nadzwyczajne . . . . . Podatki . . . . . Asekuracja od ognia . . . . . Czyszczenie kominów . . . . . Desinfekcja i czyszczenie kanałów	— 150 — 30 43 20 —	— 150 — 4 28 9 40	— 245 — 2 40 35 60	650 21 — — — 19 23	1.350 194 — 150 25 24 125	— 200 — 3 18 16 15	— 359 1.099 — 30 10 200	— 90 100 44 65 23 100	— 310 — 2 35 30 60	— 100 — — 20 50 50
II.	Żywność dla chorych . . . . . Wino . . . . . Lekarstwa . . . . . Sanitarne potrzeby . . . . . Bielizna, pościel i odzież . . . . . Pranie . . . . . Sprzęty . . . . . Opał . . . . . Oświetlenie . . . . . Słoma . . . . . Przybory i koszta kancelaryjne . . . . . Narzędzia chirurgiczne	4.241 180 824 300 900 170 280 550 160 80 90 50	3.342 120 835 30 171 35 15 400 70 60 50 50	3.332 70 700 200 416 45 172 500 80 45 70 50	2.702 40 502 42 198 50 43 240 36 34 70 10	3.725 110 600 109 810 53 141 300 60 25 70 50	4.990 220 908 110 443 54 100 500 85 95 75 100	4.136 120 1.149 30 782 20 100 800 90 30 80 30	3.326 80 600 130 518 146 100 600 90 60 70 40	6.773 300 2.185 400 1.290 100 340 1.200 130 90 130 60	5.828 — 1.323 200 1.300 200 320 700 120 100 80 50
III.	Lekarz ordynujący . . . . . " pomocnik . . . . . Akuszerka i cyrulik . . . . . Rządca . . . . . Kontrolor . . . . . Dyurniści . . . . . Kapelan . . . . . Służba szpitalna niższa . . . . . Wikt dla służby . . . . . Wydatki administracyjne . . . . . Odprawy, prowizye, pensye . . . . . Remuneracje . . . . . Relutum na pomieszkanie rządu	700 350 — 600 120 150 80 520 860 — — 50 —	600 300 40 500 — — 40 950 183 135 — 100 —	600 200 60 450 — 150 — 432 400 100 — 10 —	600 250 — 600 — 100 50 350 484 10 — 100 —	600 300 20 500 — 360 50 454 438 — — 5 —	600 350 30 600 — — — 500 — 135 186 124 —	500 — 10 600 — 180 30 528 650 — — 100 200 —	600 300 10 600 — 120 75 400 560 120 — — — 200 435	800 600 90 700 500 180 120 1.260 1.590 30 — 50 —	800 600 50 600 — 485 120 1.140 300 180 317 — —
IV.	Splata kapitałów . . . . . " odsetek . . . . . Należytości za liwerunki i roboty	— 100 —	— — —	— — —	— — —	— — —	— — —	— — —	— — —	— — —	— — —
V.	Ciężar fundacyjny . . . . . Koszta pogrzebów . . . . . Drobne i inne	— 350 320	— 150 25	— 130 15	— 126 23	— 238 30	— 220 45	— 200 25	— 100 20	177 270 45	— 300 150
Suma wydatków		12.268	8.432	8.609	7.364	10.916	10.722	11.988	9.722	19.847	17.563

dzęty

przez Wydział krajowy na rok 1891.

Sam- bor	Sanok	Sącz- nowy	Sniatyn	Sokal	Stani- sławów	Stryj	Tar- nopol	Tarnów	Wado- wice	Zale- szczyki	Zło- czów	Żółkiew	Żywiec	Razem
zł.	zł.	zł.	zł.	zł.	zł.	zł.	zł.	zł.	zł.	zł.	zł.	zł.	zł.	zł.
8.822 780 30	8.529 580 587	6.474 120 42	2.095 —	11.501 700 500	12.518 1.327 109	12 868 631 349	9.884 364 34	17 901 883 90	1.804 114 81	8.471 454 631	9.623 54 5	12.000 —	3.796 156 —	228.245 13.731 7.218
20	2.306	12	37	75	2.092	360	1 633	100	—	160	2.363	12	700	11.683
9.652	12.002	6.648	2.132	12.776	16.046	14.208	11.915	18.974	1.999	9.716	12.050	12.012	4.652	260.877
—	—	—	—	—	—	—	—	—	312	—	—	—	—	3.712
200	115	279	50	300	625	150	200	300	—	93	270	300	200	4.901
—	210	—	—	—	110	300	—	500	—	—	—	—	—	2.319
5	20	—	1	—	10	—	1	6	—	10	1	2	3	294
15	36	10	30	39	30	29	24	47	—	27	35	75	10	711
15	34	25	—	10	50	39	17	85	—	7	20	30	12	571
24	20	50	3	328	50	50	110	250	—	13	50	50	12	1.683
3.210	3.249	2.500	876	4.300	5.520	4.155	4.387	6.450	650	3.901	3 690	4 800	1.460	91.543
150	83	20	60	100	—	200	162	200	3	101	85	50	50	2.504
642	655	664	190	1.022	1.533	924	762	1 000	130	780	559	960	365	19.812
200	100	112	40	500	300	300	60	208	—	146	82	500	50	4.149
459	510	400	244	913	1.065	500	661	1.000	—	358	300	450	200	13.888
180	170	150	10	100	50	250	160	218	40	25	42	200	60	2.528
224	110	200	30	160	96	300	—	500	4	145	164	260	100	3.904
500	425	350	140	420	1.098	500	560	881	120	364	440	700	200	12.488
110	83	85	9	150	136	130	125	218	4	44	100	150	70	2.335
60	132	80	6	100	270	150	60	132	10	44	55	40	60	1.818
80	70	80	5	100	200	80	63	143	15	54	50	60	50	1.840
50	50	50	10	50	100	50	65	85	—	50	69	30	50	1.199
600	600	500	—	600	700	600	700	800	300	600	600	600	300	13.900
300	250	250	—	350	350	250	350	550, 400	—	250	200	250	—	7.000
—	24	50	—	20	20	60	—	20	6	12	30	20	—	572
450	450	500	180	500	600	600	500	650	200	500	500	550	240	12.070
—	50	—	—	—	300	—	—	—	—	—	100	—	—	1.070
—	60	60	—	400	100	300	365	730	—	—	—	—	—	3.900
—	50	—	—	50	100	50	—	50	—	—	100	—	—	835
576	594	503	312	504	1.272	624	624	1.032	180	308	636	582	210	14.491
532	550	503	—	1.061	900	876	666	1.186	—	304	987	500	800	14.330
—	18	150	2	13	25	—	—	200	3	18	—	140	—	1.279
416	100	133	—	—	—	375	—	—	100	—	—	—	—	1.844
—	—	—	—	—	200	40	—	—	—	—	150	—	25	1.134
—	120	180	—	—	—	—	360	—	—	—	—	—	—	1.010
165	1.565	—	—	—	—	2.680	—	—	—	—	—	—	—	6.788
189	—	—	—	—	—	—	—	250	—	—	—	—	—	539
—	1.381	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1.281
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	177
70	105	70	—	100	60	80	—	15	—	—	100	100	30	3.040
50	48	20	20	20	40	30	150	220	4	13	45	25	20	1.403
9.472	12.037	7.974	2.218	12.210	15.910	14.672	11.370	18.974	2.099	8.584	9.400	12.034	4.577	258.962

